RESOLVTIONES CASVVM CONSCIENTIAE

HABITÆ IN CLERICORVM CONGREGATIONE cogi consueta singulis mensibus intra Episcopales Vrbisueteris ædes

AB ADMOD. REVERENDO P. FR.

ALPHONSO REGIO VRBEVETANO

ORDINIS EREMITARVM SANCTI AVGVSTINI, sacræ Theologiæ Magistro, ac olim Bononiæ in Academia S. Iacobi studiorum Regente.

IN QVIBVS DE BONIS CVM FORTVNÆ, TVM FAMÆ restituendis, & de humanis, ac diuinis contractibus, alijsq. multis copiosè, ac dilucidè differitur, quæ animarum curatoribus, confessarijs præcipuè sunt scitu necessaria.

Cum Summarijs, & gemino Indice.

ILLVSTRISSIMO, AC REVERENDISS. D.

D. CARDINALI CRESCENTIO DICATÆ.

ROMÆ, Apud Hæredem Bartholomæi Zannetti. M. DC. XXI.

SVPERIORVM PERMISSV.

EGo Frater Gaspar Romanus, Religionis Aug. Alumnus; & sacræ Theologiæ Doctor. De mandato Reuerendissimi Patris Magistri Fulgentij à Montegeorgio, totius Augustinianæ Reipub. Generalis; diligentiori qua potui accuratione, perlegi retroscriptas lxv. Resolutiones casuum conscientiæ, editas ab Adm. R. P. Magistro Alphonso Vrbeuetano, Augustinensis Familiæ Doctore Theologo; illasque reperi, non tantum fidei, & bonis moribus consonas; sed vndequaque in suo genere egregias, ac præclaras. Quare vt typis mandentur, dignissimas assero.

Frater Gaspar Romanus.

Magister Fr. Fulgentius à Monte Georgio Ord. Eremit. S. Augustini Prior Generalis indignus.

TEnore præsentium, & nostri muneris auctoritate facultatem concedimus, vt opus inscriptum; *Resolutiones casuum conscientiæ habitæ in Clericorum Congregatione cagi consueta, &c.* à Ven. P. Fr. Alphonso Regio Vrbeuetano sacræ Theologiæ Magistro, ac olim Bononiæ in Academia S. Iacobi studiorum Regente Ordinis nostri compositum, Venerabilis Patris sacræ Theologiæ Magistri Gaspari Romani, cui id demandauimus, iudicio examinatum, & approbatum, typis excudatur, ad confessariorum, omniumq. curam animarum habentium profectum, cunctorumq. Christifidelium vtilitatem. In quorum fidem, &c. Datum Romæ die iv. Augusti 1620.

Nostri Officij affixo sigillo.

Fr. Fulgentius Generalis indignus.

Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. P. M. Sacri Palatij Apostolici.

Cæsar Fidelis Vicesgerens.

EX *commissione Reuerendissimi P. Hyacinthi Petronij dignissimi Magistri sacri Palatij Apostolici, omnia qua potui diligentia perlegi opus Reu. admodum P. Alphonsi Regij Vrbeuetani Ordinis S. Augustini, cui titulus est,* Resolutiones casuum conscientię habitę in Clericorum Congregatione, &c. *nihilq. in eo, quod Catholicæ Fidei, aut bonis moribus sit dissentaneum, aut repugnans reperi; & propterea typis mandari potest. Datum Romæ in loco nostro S. Bonauenturæ die* 15. *Augusti* 1620.

Fr. Franciscus à Coriolano Capuccinus manu propria.

Jmprimatur.

Fr. Vincentius Bartolus Magister, & Soc. Reuerendiss. P. Fr. Hyacinthi Petronij Rom. sacri Palatij Apostolici Magistri, Ord. Prædicatorum.

Illustriss. ac Reuerendiss. D.

D. PETROPAVLO CRESCENTIO S.R.E. CARD. AMPLISSIMO, AC VRBISVETERIS EPISCOPO vigilantißimo.

FR. ALPHONSVS REGIVS S. D.

NON potui non acquiescere (Cardinalis Amplißime) cùm precibus amicorum, tùm Religiosorum hominum hortatui, & imperio aliorum, quos speciali veneratione colo, quin hos meos quantiloscunque labores ederem in lucem: quos sicuti ex præcepto piæ memoriæ Cardinalis Sannesij tui prædecessoris, intra Episcopales ædes palàm communi sacerdotum cœtui, eorum præcipuè, qui animarum curæ inuigilant, libenti animo proposui, dum trium conscientiæ casuum menstrua collatio perficiebatur: ita modò Tuo nomini dico, duabus præsertim de caussis: Tùm quòd in ea Vrbe sunt nati, quam tu singulariter diligis, & charam habes, quamq. tu aliquot annis ante tanta cum laude, & gloria tua gubernasti, & cuius tandem à Sanctiss. D. N. Papa Gregorio XV. es constitutus Episcopus, translatus à Reatina ecclesia, non leui illius detrimento, ad hanc Vrbeuetanam, maximo eius emolumento, atque ciuium omnium immenso gaudio. Tùm quia nulli poteram, vel committere securiùs, vel digniùs consecrare hoc meæ tenuißimæ facultatis, & inopis ingenij opusculum, quàm Cardinali Amplißimo, Antistitiq. præclarissimo, qui & dignitate opus illustrare, & aucto-

ritate protegere facilè posset. Admonuit etiam me ipsius operis argumentum: nam cùm in eo de rebus ad conscientiarum quietem, & salutem animarum spectantibus speciatim, & in particulari disseratur, (sermones enim morales, vt docet Arist. in Ethicis, si generatim proponantur, parum afferunt vtilitatis) cui potius inscriptum, atque dicatum emitti decebat, quàm Tibi vigilantissimo Præsuli, cuius omnis cura est, vt subditorum conscientię mundæ sint, & ab omnibus liberæ maculis, vt demum ad Deum, qui vera, & vltima quies nostra est, perducere valeas? Nam beati mundo corde, (veritas dicit) quoniam ipsi Deum videbunt. Fateor sanè exile munus, magnumq. satis nomen, cui dicatur; verùm tua singularis humanitatis virtus, & mira quędam beneuolentia, qua semper Vrbeuetanos ciues prosequutus es, animum meum pellexit, vt tam exiguum donum, tamq. meritis tuis impar, magnitudini Tuæ offerre non formidarem. Artaxerses enim Persarum Rex, non minus animi sapientia, quàm forma, & corporis robore ornatus, solitus erat dicere, Principum magnificentiam non solum in eo esse, vt magna munera largiantur, sed vt hilariter, ac benigne à suis subditis oblata excipiant; cùm nihil referat, quod vnusquisque, sed quo animo, & quàm liberaliter offerat. Igitur & Tu Illustrisime, & Reuerendissime Princeps, in his casuum resolutionibus, quas nomini Tuo nuncupo, non tam ad munus, quàm ad mentis desiderium aspice. quod enim possum, id hilari fronte, & hilariori animo affero, offero, dono: maiora, altiora, digniora, quoniam dare non possum, supernè dari cupio, exopto, atque tibi precor. Vale, Vrbeueteri. xiv. kalendas Nouembris. MDCXXI.

AD

AD AVCTOREM

Fratris Hippolyti Bustigalli Corani, Gymnasij Anconitani Regentis, Ord. Eremitarum Sancti Augustini

EPIGRAMMA.

Obscuris latitat tenebris mens nescia veri,
Conscia multorum lumine vbique micat.
Alphonse, vt possis tenebras expellere, & vmbras,
Dogmata trina doces, lumina terna cupis.
En datus est Veteri Præsul Crescentius Vrbi,
Cælica qui præfert stemmata clara nimis.
Hæc semper Roma Creuerunt Lumine terno,
Quæ micuere polo, quæ micuere solo.
Prouidus hæc libro CRESCENTIA lumina præfers:
Hæc munimen erunt, gloria, splendor, honor.
Si vnum forte cadat lumen, iam bina supersunt.
Quàm benè, quàm sapidè consulis ipse tibi!

AD AVCTORIS LIBRVM

Fratris Alphonsi Siracusani, Regentis Gymnasij S. Augustini Recanatensis

TETRASTICON.

I Precor, i fælix: quid nam cunctare? libelle:
Ire opibus tantis nauis onusta potes.
Anne times pelagi inuidiosas forte procellas?
Securus vadas, en tibi Luna comes.

D. Alexandri Mazzantij Canonici Vrbeuetani, & sacræ Theologiæ Doctoris, in Auctoris librum

EPIGRAMMA.

AMbiguus quisquis per tot discrimina rerum
In vasto scelerum gurgite sæcla trahit,
Ambagesque inter mentis, morumque procellas
Naufragus æthereas nescit adire vias:
En polus, Alphonsi monumentum surgit, amica
Crescenti & monstrat Luce salutis iter.

Reu.adm.Patris Ioannis Angeli Fadda Societatis Doctrinæ Christianæ Doctoris Theologi, & Philosophiæ professoris, in laudem Auctoris

EPIGRAMMA.

ARdua firmatis minitetur mœnibus astra
Vrbs licet inuicto saxea cincta solo.
Sæua sonet bombis, iteret licèt æmula cælo
Fulgura, mille vomat sulphure cita globos.
Diruitur tandem senio superata vetusto,
Ni doctæ instaurent, sollicitæque manus.
Vrbsuetus inuictis celso stat vertice muris:
Mœnibus ast veris (quid?) malefida cadit.
Alphonsus patriam, præbens documenta salutis,
Confirmat; pietas mœnibus vna præit.
Ecce laborabat morum quassata veterno:
His stabit monitis Vrbs renouata Vetus.

INDEX

INDEX CASVVM.

PRIMVS CASVS.

a 5 *Diony-*

tur chrismate, fuitq. descriptus in parochi libro pro compatre. Nunc vellet eam ducere in vxorem. Quæritur, an licitè possit ducere, & matrimonium sit validum, si ducat. 72

13 *Hortensius cupiens habere agrum Liuij, qui possessioni suæ vicinus est, emit illum à domino sexcentis aureis pecunia numerata; quia non potest eum habere pro minori pretio, quamuis reuera æstimatione hominum peritorum non valeat plusquàm quingentos. Cùmque secundum leges contractus hic sit validus:* Quæritur, an sit etiam iustus, & venditor peccati immunis. 77

14 *Lucius pecuniarum indigens, cùm non valeat eas habere mutuo à mercatore, petit ab illo vendi sibi credito de mercibus scuta ducenta, quas easdem reuendit statim in numerato eidem mercatori pretio minori, quàm illas emerit, sed tamen iusto.* Quæritur, an mercator teneatur Lucio aliquid restituere. 84

15 *Quidam puer, cùm periculo mortis subesset, baptizatus fuit domi: quem postea ad Ecclesiam ductum, Parochus re cognita, ac nullum periculum imminere putans, iterum sub conditione sacro fonte baptizauit, inquiens: Si baptizatus es, non te rebaptizo; sed si non dum es baptizatus, ego te baptizo, &c.* Quæritur, an hic sacerdos grauiter peccauerit, & in irregularitatem inciderit? 89

16 *Mutius nuptui tradens filiam suam Claudio, constituit ei duo millia scutorum pro dote: quæ cùm nequeat cuncta ad numeratum soluere, dat Genero mille in celebratione contractus, & alia mille se daturum pollicetur ad quatuor annos, & interim ei soluit singulis annis scuta quinquaginta ad rationem quinque pro centenario.* Quæritur, an Gener tuta conscientia possit illa recipere, non computando in sortem principalem. 93

17 *Nicolaus, qui iniuria affecit Marcum, eius famam, & honorem lædendo, pro quo iuste posset in iudicium vocari, pecuniaq. satisfactione mulctari, dat læso, quem audit pecunia indigere, aureos centum mutuo, ea lege, vt liti cedat, & iniuriam remittat.* Quæritur, an hic contractus sit licitus. 100

18 *Puellæ cuidam ingenuæ, ac nobili accidit sæpius mentalem consensum in rem veneream præbuisse: & quia dum confitetur, maximo suffunditur pudore exprimere circumstantiam, sit ne virgo, nec ne, eam silentio præterit.* Quæritur, an circunstantiam necessario confitendam reticuerit. 105

19 *Hortensius postulat à Fabritio aliquot mensuras tritici: dicit autem Fabritius, mutuabo tibi triticum istud, sed hac lege, vt sicut ego mutuo tibi triticum, quo indiges, ita tu quoque mutues mihi oleum,*

quo

cauerit

merces suas pro pretio tunc currenti vendere, vel debuerit aliquid de pretio diminuere. 221

38 *Hieronymus quandam vineam legitimè præscripsit cum conditionibus ad præscribendum requisitis, & postea instructus à viro fide digno, credit rem illam alienam fuisse, quam suam esse putauerat.* Quæritur, an Hieronymus, sit postea in conscientia tutus, vel teneatur dictam vineam priori domino reddere. 228

39 *Iacobus in articulo mortis constitutus, quando iam loqui non potest, & vix aliquid sentire, & in eo statu est, vt non possit speciale aliquod peccatum explicare, neque confessor per interrogationes, vel signa valet ab eo aliud intelligere, quàm peccasse, & desiderare absolui.* Quæritur, an id sufficiat, vt absoluendus sit. 235

40 *Laurentius accusatus apud Iudicem de quodam crimine à Fabritio, verè quidem, sed iniustè: quia non sunt testes sufficientes ad eius probationem, negat crimen obiectum, ex quo indirectè accusatoris fama læditur.* Quæritur, an peccet mortaliter Laurentius, & aliquam restitutionem facere teneatur. 243

41 *Mauritius accipit mutuo centum à Ioanne, eidemq. restituit illam pecuniam: at restitutionem non potest Mauritius in iudicio probare, & conuenitur à Ioanne exigente ab eo in iudicio solutionem centum: si Mauritius fateatur coram Iudice se accepisse centum mutuo à Ioanne, sed totidem restituisse, condemnabitur à Iudice, vt iterum restituat totidem.* Quæritur, an Mauritius possit in huiusmodi casu iurare, nihil se debere Ioanni, nihilq. mutuo se ab eo accepisse. 252

42 *Camilla ex non licito coitu grauidata, cùm eam pater interrogaret, quo cum viro concubuisset; & illa timens magna inde scandala secutura, nollet rem aperire, interimitur à patre ira, animiq. perturbatione incitato.* Quæritur, an fornicator in irregularitatem incurrerit, inhabilisque sit ad Ecclesiasticos ordines suscipiendos. 257

43 *Nicolaus mutuat Ludouico centum aureos reddendos illi certo præfixo termino, ea conditione, vt nisi in termino illos restituerit, in pœnam moræ debeat illi Ludouicus vnum aureum vltra sortem soluere: admittit Ludouicus conditionem, & illi pœnæ, quæ conuentionalis est, seipsum subijcit.* Quæritur, an hic contractus sit licitus, & teneatur mutuatarius post moram in conscientia aureum illum persoluere vltra sortem mutuatori exigenti, etiam si nullum interesse ex mora illa patiatur. 265

44 *Olympius habet multa bona, cuncta tamen, quæ possidet, sunt restitutioni obnoxia: hic videns Amianum pauperem extremam, vel*

Vale-

Fabius

Finis Indicis Casuum.

Errata sic corrigito.

P. paginam, v. versum, l. legito designat.

Pag 3.versu 12. Molin. legito. Molinæus. p 4.v.20.fructum, l fructuum. p.12. v.36. fœneratiuus, l.fœneratitius. p.14.v 21.vnam.l. vnã. p.15 v.32.velato,l.vallato. p.22. v 35.inuisus,l.inuitus. p.19. v 21.sit,l.est.p.30.v.17.quato,l.quarto.p.31.v 28.& dimittenda l dimittenda.ibid v.19.& facienda, l.vel facienda.p.32 v.23 extremos,l externos. p.26.v.14 contractat,l.contrectat. ibid.v 24 centum, l.certum p.39.v.12 moraliter.l.mortaliter.p 56.v.9 Nauar n.5.l.Nauar scilicet.p.60 v.6 omis,l omnis.p.61.v 18. quod,quod,l quod p.63.v 12.& summa,l. & in summa. p.64.v 4 receptũ,l.receptam. p.68 v.29 nec fuit,l.vel fuit.p.73 v.13.ius,l.vis.p.75 v.4.datum l clarum p.76 v.15.specialis.l.spiritualis.p.79.v.28 com l.communis p.83.v.30 alijs,l alij p.87.v.vlt.ens,l eas p 96.v.31.& Maior in 4. l.& Maioris in 4. p 100.v.2. condennandum,l.condonandum p.101.v.7 accepit l.accipit. ibid v.26. exigat,l.exigit p.104 v 12 cõtristans,l.contristatus.p 105 v 4 fornicari,l.fornicarium.p 108.v.16.in hoc,l ex hoc p.110.v 12.illud,l. istud p 112.v 29 loquimur,l.loquitur.p 114.v.13 cũ inustitia l.cum iustitia.p.116 v.5.ex facto,l. ex pacto p 118.v.18 oblatorum,l ablatorum p.121.v penult. præsentis, l.præteriti p.126.v.1 consistit,l consistunt. p 128 v 6.ista,l.iste.p 129.v 10.debiãt,l.debitam. ibid. v.19 non,l.vero. p.133.v.1 ipse.l.ipso. p.149 v 7.potuit l possit ibid.v 9. firmamento,l.iuramento. p 151.v.34 excluere,l. excludere.p 1 4 v 9 ad prauam,l ob prauam.p.156 v 23. potus,l.potius.p.157. v.15.effectum Nunc,l.effectum nunc ibid.v. 18. Primario, l.primo modo. ibid.v.19. secundario,l.secundo modo p.158 v.24.si coniectum,l si coniectura p.159.v.2.de valone,l de valore p.160.v.30.ad septimam,l ad septimum. p.174.v 11. arigentes,l.augentes. ibid.v.12 peccare,l peccatum.ibid.v.14. cœum,l.cæcum. p.175.v.1 intentione,l.intensione. ibid.v.24.institu,l.institui.p 178 v.16.Ioan.2. l. Ioan 20 p 182 v 6 alteri,l.damni ibid.v 16 multa,l nulla.p 189.v.2 pelmo principali,l pro debitore principali p.191 v.16.aliena,l.aliqua p.192.v.1. asu,l casu. p.193.v.1 fideiussionem,l fideiussione p.196.v.1.quòd l quid,p. 198 v.5.confesshonis,l.confessoris. p.204.v.16 satis,l talis. p.207.v.4.locatur, l.locetur ibid.v.5.oisi,l ac si.ibid.v.20. suspensus,l.suspectus. p.212 v 21 respici.l recipi p.213. v.27.valenet,l valeret p 214 v.4 q 26.l.q.62 p.215 v.25.eius,l.ius.p.221 v.7.silẽtia,l scientia.p.223. v.22.D.Tho 27 q.77.l D.Tho 2 2.q 77. p.227.v.15.illius,l.illam p 230.v.11.cum conscientia.l tuta conscientia. p 133 v.4. Nan,l.Nam.p.234.v 24 actu,l.actus.p.236 v.33.remittuntur,l remittantur. p.244.v.31.Propterea,l.Præterea p.247 v 31.colenda,l celanda. ibid.v.33 lib 12.l & lib.12. p 252. v.24 hic,l.sic.ibid.v.28. Ioannes,l.Ioanne. p 255.v.17 accipitur à debito.l accipitur simpliciter,& absolutè, & vt abstrahit à debito p.256 v.vlt & n 20.l & n.21 p.259 v 26.secuitur,l.sequitur.p.261. v.7.propinquam,l propinqua. ibid v.33.satis.l talis. ibid v.35 carnali.l.casuali. p.262.v.12.respondetur,l.respondet.p 265 v 7 not.l.non ibid.14 intesse,l interesse ibid.v.15 & vt,l.vt.p.266 v.27.positussime,l.potissime p.267.v.25.speranda,l. spectanda.ibid.v. 32.colligit,l.colligitur. p 271 v.14.fuerit,l. fuerat.ibid.v 18 noluit p 272.v.25.antiqui l antiquum.p.278.v.21.sucesequutus,l.subsequutus. p.287.v.24 auxilij,l Quintilij.p.291 v.7 calare,l celare ibip v 14.Renouare,l Reuocare.p.292 v.11 casus xlvi.) l.casus xl.) p.293.v 10 Rebelli,l.Rebellus p 295.v 15.D Thom.l vt D.Thom. ibid.vt ait in, l ait in.p. 307 v 32 alia.l.vlla p. 310 v.2 obligagione,l obligatione p.314.v.33.distinguimur contra communem,l.distinguitur contra commune.p 315.v.15 sola circũstantia,l.solam circumstantiam. p.316 v.17 possit,l.potest. p 318.v 8 tract 22.l.tractat 2 2.ibid.v 21.mortalibus,l.mentalibus.p 320. v.11.mortalibus.l mentalibus p 322.v.31.docet,l docent.p 323.v 26 donatione, l.donationem.p.326 v.28.sed altera,l sed aliena p.329 v.1.præsset l præstet.ibid v.21 cum ipsius,l.cum ipsis.p.331 v.17. opinionibus l.opiniones,p 33 v 1.de conuesione,l de conuersione. p.333.v.11. cap 8.q.89.l.cap.8. q.98. p 335.v.5. Cordubensiis,l Cordubensis.ibid.v.7 lib 3 q 4 adde, de matrimonij impedimento. sect.2 n 10.& 13.p.336.v.7 satis est,l talis est. ibid.v.25 potest,l post p.338 v.25.esse,l.esset p 346. v.27 quod,l.quid.p.349.v 5.sine.l siue. p 351.v.5.ad sufficientia,l.ad sufficientiam. ibid v 6 morali, l.mortali.p.353.v vlt etiam,l.etsi p.357.v.22 decretum,l. detectum.p. 62 v.24.tranmissio,l transmissio p.364 v.12. iurerna,l.interna p.370 v 25.respons quæst.l respons 9 p.371 v.5.incursus,l concursus. p 375. v.17.si serum.l si serua. p.380.v.22. denifitur l definitur. p.384 v.32 multum, l.mutuum. p.387.v 8 alio,l.alia p.39. v.20.curao l.curato.ibid.v.22 uam.l.suam.p.394.v.31. confessionis,l cõfessoris.p 398.v 13 appareat,l. apparet.p.402.v.25.pro tr,l pro re p 404 v.10.priuato,l priuatio.ibid. v.28 negotiatoribus,l.negotiationibus. ibid.quo,l quod. p 405 v.9.remuta,l remora. p 411.v.2 muguet,l mutuat. p.418.v vlt.atero,l.altero p.422.v 37.dist. 6.n.6. l.dist.6.n.60. p.423.v.10.& 11. ergo ergo tenetur, l. ergo tenetur.

RESOLVTIONES CASVVM CONSCIENTIAE.

Auctore
R. P. F. ALPHONSO REGIO
VRBEVETANO
DOCTORE THEOLOGO ORD. EREMITARVM
S. AVGVSTINI.

SVMMARIVM.

1 *VEndens fundum absolutè pecunia credita, si aliquid exigat pro fructibus, vsuram committit. & num.* 18.
Intellige vt num. 7. 8. & 34.
Contrarium quomodo, & quibus conditionibus procedat, à nu. 26. *ad* 34.
2 *De re aliena non licet fructus accipere, & num.* 31.
3 *Dominium rei venditæ transfertur omnino in ementem, etiam cum fides habetur de pretio, & nu.* 8. 14. *limita vt nu.* 32.
4 *Iure naturæ vnaquæque res suo domino fructificat, & num.* 8.
5 *Venditio, & locatio in quo differant.*
6 *Debitor quando dicatur esse in mora.*
7 *Ob dilatam solutionem, nisi damnum emergens, vel lucrum cessans intercedat, vsura est aliquid accipere.*

CASVS I.

ANTONIVS vendit possessionem mille aureis Benedicto, qui ei soluit tempore contractus quingentos in numerata pecunia; & alios quingentos se enumeraturum spondet ad tres annos à die celebrationis instrumenti, & interim daturum aureos viginti singulis annis ratione fructuum. *Quæritur, an hic contractus sit licitus; & dictus Antonius sine labe vsuræ hanc pensionem accipere possit.*

Respondetur, quicquid senserit *Couarr. lib.* 3. *var. resol. cap.* 4. cum nonnullis alijs iurisperitis, contractum hunc; nisi quibusdā alijs conditionibus honestetur, esse illicitum, & vsuram redolere. Ita affirmat *D. Anton. par.* 2, *tit.* 1, *cap.* 7. §. 20. *D. Bernardinus in serm.* 34. *in Dominica quarta Quadragesimæ, Francisc. de Mayro.* 4. *sent. dist.* 16. *quæst.* 3. §. *Sed quid, si aliquis vendat castrum. Maior in* 4. *dist.* 15. *q.* 12. *Gabr. eadem dist. q.* 12. *ar.* 2. *concl.* 4. *casu* 3. *Rosel. vsura* 1. *nu.* 47. *Astensis in summa lib.* 3. *tit.* 11. *ar.* 4. *quæst.* 7. *Sylu.*

Sylu.vſura 2.*q*.11.*verſ*.2. *Armilla eodem verbo num*.15. *Tabien. vſura*.2.*num*.9.*verſ.Octauus caſus.Nau.lib*.5.*conſ. de vſuris.conſil*.19. *Lopez in inſtructorio conſcientiæ par*.2.*cap*.60. §.*vltra prædicta,concl*.1. *&* 4.*& lib*.1. *de contractibus cap*.36. *in ſolut*.1. *argum*.10. *Bapt. Corradus in ſuis reſponſis par*. 2.*q*. 498. *Azorius* 3. *par*. *Inſtit.moral.lib*.8.*cap*.15.*Petrus Nauar. lib*.3.*de reſtit. c*.2. *nu*.148. *Michael Salon in* 22.*D.Thomæ,tom*.2.*diſp. de contractib. art*.6. Ita etiam docent ex iurisperitis *Panorm.conſ*.5. *conſil*. 66. *& conſil*.76. *dub*.2. *lib*. 1. *Socin. conſil*. 176. *lib*.2. *& conſil*. 88. *&* 103. *lib*.4. (quamuis non ſibi conſtet, alibi enim oppoſitum docuit) *Dec.conſil*.119. *num*.4. *Aymon conſil*. 189.*caſu* 3. & alij, quos ſibi in hac parte repugnare, *Molin. & Couarru. loco citato num*.4.*&* 5.ingenuè fatentur,vt aduertit *Salon* & auctor Summæ coronæ confeſſorum *par*.2.*c*.8.*n*.18. teſtatur hunc caſum fuiſſe Romæ agitatum ſub Pio V. Pont. Max. & à Patribus Societatis Ieſu Pænitentiarijs S. D. N. Papæ apud S.Petrum, alijsq. eruditiſſimis Theologis ſic fuiſſe reſponſum : Præfatus caſus propoſitus eſt vſurarius: quibus quidam alij Doctores graues Canoniſtæ ſubſcripſerũt, dixeruntq. hanc ſententiã pro ſalute animarum tutiorem eſſe. Eſt ergo communis omnium tam veterum, quam recentiorum Theologorum, qui de hac re ſcripſerunt,præter vnum

1 *Angelum*,& iurisperitorum ſententia,iniquum † eſſe,& vſurarium intereſſe aliquod, vel penſionem exigere, quando res fructifera actu, & abſolutè venditur, expectata ex conſenſu venditoris per aliquod tempus illius ſolutione. qua ratione penſiones vi huius contractus receptæ,erunt in conſcientia compenſandæ in ſortem, vel reſtituendæ. Quæ ſententia his rationibus nititur.

2 Tum quia de re † aliena, cuiuſmodi eſt poſſeſſio actualiter vẽdita,non licet fructus accipere: ergo, neque penſionem loco eorum: nam perfecta conſummataq. venditione ſicut poſſeſſio illa pleno iure emptoris eſt,ita & fructus.nemo autem ratione rei,cuius dominus verè eſt, tenetur aliquod alteri ſoluere.

3 Tum quia cum in emptione, & † venditione transferatur omnino dominium rei venditæ in ementem, & contractus, de quo nunc loquimur, ſit vera, & realis emptio,& venditio: conſtituto

enim ac perfecto huiusmodi contractu, iam non potest venditor possessionem illam sibi retinere, aut alteri tradere : sed ita pertinet ad emptorem, vt si pereat, emptori pereat : quæ omnia docent esse veram, ac realem venditionem: sequitur, vt in huiusmodi contractu possessio illa fructifera transierit omni iure in plenũ, absolutumq. dominium emptoris, & ex consequenti fructus illius

4 iam non sint venditoris, sed emptoris ; cum iure † naturæ vnaquæque res domino suo fructificet. Docetq. hoc apertissimè *l. fructus C. de actionib. empti, & venditi*, vbi habetur, vt fructus post perfectam venditionem ad emptorem pertineant, maximè post factam rei traditionem. Quod si fructus illi emptoris reuera sunt, & res empta, iniquum est, vt teneatur emptor reddere aliquid venditori ratione fructuum, in quos ille nullum iam habet dominium, vel ius.

Tum quia illa pensio videtur haberi contemplatione dilationis temporis, & solutionis pretij : accipere autem aliquid ratione dilationis solutionis est peccatum vsuræ. *c. in ciuit. de vsuris.*

Et confirmatur : quia vel exigitur illa pensio ab emptore possessionis, quamdiu non soluit integrum illius pretium, ratione fructum, quos percipit : vel titulo locationis illius possessionis, donec reddatur eius totum pretium : vel ratione alicuius moræ, in qua sit emptor : aut demum ratione pretij non dum soluti, & expectatæ solutionis. Non potest exigi, aut recipi ratione fructuum, quos ex illa possessione emptor eius percipit : quia vt paulo ante ostendimus, cum post perfectam semel, absolutamq. venditionẽ possessionis, fructus illi pleno iure emptoris sint, sicut & possessio, nullus ratione rei suæ tenetur aliquid alteri soluere. Neque titu-

5 lo locationis; quia cùm in locatione † rei locatæ dominiũ maneat penes priorem dominum, & ipsi pereat ; in hoc autem contractu possessio fructifera, quæ vẽditur, transeat in plenum dominiũ emptoris, itavt si pereat, ipsi pereat, non priori domino, qui vendidit, ratio locationis hìc locum minimè habet. Nec potest exigi ratione alicuius moræ, cùm dilatio illa solutionis mutuo vtriusque

6 consensu constituatur. In mora † autem debitor non est, nisi quando adueniente termino sibi concesso, non soluit. Reliquum ergo est, vt

eſt, vt exigatur, recipiaturq; intereſſe illud, vel penſio ſola ratione dilatæ ſolutionis: hac autem ratione exigere, vel recipere 7 aliquid vltra iuſtum pretium, iniquitas eſt, & vſura, niſi † intercedat aliqua ratio damni emergentis, vel lucri ceſſantis, quæ ex eodem *Couarr. & alijs hic* non attenduntur, cùm exigatur penſio hæc, etiamſi venditor pretium illud in nullum vſum eſſet conuerſurus. Contractus igitur iſte iniquus eſt, & vſurarius.

Et confirmatur amplius: quia ſi à Benedicto poſſeſsionem emente fuiſſet tota pecunia numerata, certè iniquiſsimum eſſet fructus aliquos venditori adſcribere, aut penſionem ei ſoluere: igitur ideo ei applicantur fructus, vel penſio ſoluitur; quoniam ſolutionem differt, pretiumq. expectat: quod vſurarium eſt.

Quod ſi dicat *Couarr.* vt videtur aſſerere *l.c.nu.* 5. venditorem non pro ſola dilatione, ſed pro traditione rei, ad quam ante pretij ſolutionem non tenebatur, lucrum illud rite exigere. Hæc reſponſio nulla eſt; quia eadem ratione pro mutuo, vel pro re credito vendita lucrum exigere fas eſſet: cùm nullo iure quis teneatur rem ſuam mutuare, vel per venditionem alienare, concedendo pretij dilationem. Si ergo pro re credito vendita lucrum exigere manifeſtam vſuram continet, etiam & pro traditione eiuſdē.

Si autem rurſus dicat, non licere pro traditione rei venditæ, quæ non eſt fructifera, lucrum aliquod, ſeu penſionem exigere; licere autē pro traditione rei fructiferæ: & ita in his tantum rebus conſtitui huiuſmodi contractus: quia non eſt æquum venditorem re ſua carere, & fructibus illius, & pretio. Certè ſicut venditor non poteſt recipere aliquid, eo quòd careat pretio; quia eſſet 8 vſura; ita neque eo quòd careat fructibus; cum fructus rei † venditæ iam ſint emptoris, qui verus illorum dominus eſt: dominium enim fructuum non naſcitur ex ſolutione pretij, ſed ex dominio rei; cum iure naturæ vnaquæque res domino ſuo fructificet, non alieno. dominium vero rei venditæ transfertur pleno iure in emptorem, etiam quando fides habetur de pretio: alioquin ſi emptor dominium rei ſibi venditæ prorſus non acquireret, ſed poſſeſsionem dumtaxat, vel vſum pretio aſsignato; iam non emptio, ſed locatio eſſet dicenda. Item periculum rei penes

venditorem,non penes emptorem esset: sicut in omni locato, & conducto, in omniq; actu, in quo rei dominium non confertur, constantissimum est. Ex eo autem, quod venditor careat fructibus, qui sui re vera non sunt, sed emptoris, hic non est illi alicuius pecuniæ debitor.

Neque valet dicere, venditori cessare lucrum in hoc casu; quoniam si recepisset totum illud pretium possessionis statim, & in numerato, constituisset ex illo censum, aut exposuisset illud alicui negotio lucratiuo. Tum quia si exigeret titulo lucri cessantis, iam non exigeret ratione fructuum. Tum quia ad lucrum 9 cessans † non sufficit, quod venditor esset ex pretio, si statim sibi integrum solueretur, exercitaturus mercaturam, & empturus aliquos census annuos: sed requiritur, vt emptor sit in mora soluendi. quæ mora non constituitur ab initio contractus, vt latè probat *Giacharus in tract. de vendit. rei ad term.* Vel saltem exigitur, vt venditor habeat actu, paratum alium emptorem reddentem ei totum pretium in numerato, aliter lucrum nō cessat. quod non accidit in casu nostro: non enim in eo narratur, quod præfatus venditor habebat, qui solueret pretium in numerato, & volebat mercari, aut emere frugifera pretio iusto sibi statim soluēdo.

Sed adhuc huic communi Theologorum sententiæ obijci possunt aliqua argumenta. Primum in *l. curabit C. de actionib. empti, & vendit.* decernitur, emptorem rei fructiferæ, qui pretium post rem traditam non statim soluit totum, teneri ad soluendum non solum partem pretij non solutam, sed etiam vsuras pretij, hoc est interesse, siue pensionem, iuxta proportionem fructuum, pretijq. non dum soluti: vt si dimidiam, vel tertiam partem pretij tantum soluit; dimidium quoque, vel duas tertias partes fructuum vltra pretium restituat, vel eorum valorem: sic enim inquiunt ibi Cæsares; *Curabit Præses Prouinciæ compellere emptorem, qui nactus possessionem fructus percepit, partem pretij, quam penes se habet, cum vsuris restituere, quas & perceptorum fructuū ratio, & minoris ætatis fauor, licet nulla mora intercesserit, generauit.* Ergo Antonius vendens possessionem fructiferam Benedicto, parte pecuniæ expectata, & interim certa pensione accepta

pta ratione, & loco fructuum, ad restitutionem non tenetur ex huius legis decreto.

10 Respondetur legem hanc † *Curabit*, secundum *Sylu.ver.vsura 2.q.11.Alexan.consil.119.120.121.lib.4.& 121.lib.5.Cæpollam cautela 121.Castrens.in l.Iulianus.§.offerri, Panorm.Dec.* & alios iurisconsultos relatos à *Couarr.3.lib.var.resol.cap.4. nu.4. & 5.* non procedere de venditione perfecta, & absoluta cum translatione dominij, qualis est ea, de qua agitur in casu nostro; sed de imperfecta, & conditionali, sub ea scilicet conditione facta, vt

11 quamdiu pretium non sit solutum, possessio † fructificet pro rata pretij non soluti venditori tanquam vero adhuc ipsius domino per contractum locationis. Ita etiam interpretantur hanc legem *Petrus Nauar.Lopez.Azor.& Salon locis supra citatis, & Fabian. tract.de emptio.& vendit.q.7.principal.num.13.*

Et quod hic sit germanus, & verus eius sensus, & intellectus, sic ostenditur: Quia in ea lege agunt Cæsares de emptione possessionis fructiferæ, quæ ad hæreditatem pupilli pertinebat, quã tutor in illius vtilitatem cuidam vendiderat, tradideratq. accepta tantum quadam parte pretij; decernuntq. vt emptor ille partem pretij, quam penes se habet restituat, & persoluat cum vsuris, idest cum pensione commensurata illi parti fructuum, quæ parti pretij adhuc persoluendi respondebat: & hoc velut conductor (nam eius partis fructuum, quæ parti pretij iam traditi respondebat, erat emptor verus, absolutusq. dominus.) Redduntq. duplicem huius constitutionis rationem, dum dicunt, *Quas & perceptorum fructuum ratio, & minoris ætatis fauor, licet nulla mora interue-*

12 *nerit generauit*; hoc est, † debentur vẽditori istæ vsuræ, tum ratione fructuum; tum ratione fauoris, quo iura prosequũtur pupillos.

13 Nunc quæro, quæ nam est propria natura, & ratio † fructuum? certè hæc, vt sint illius, ad quem pertinet dominium possessionis illos ferentis: vt sicut iure naturæ vnaquæque res domino suo perit, ita quoque illi fructificet. Cùm igitur hoc nossent Cæsares, & insuper scirent per absolutum, & perfectum venditionis

14 contractum † eius rei, quæ sic venditur, dominium pleno iure in emptorem transire, siue pretium illius in numerato soluat, siue

ad terminum; eo ipſo quòd dixerunt, emptorem, qui partem pretij penes ſe haberet, debere illam reddere cum vſuris ex propria ratione fructuum, docuerunt ſe loqui de venditione poſſeſſionis imperfecta, perficienda verò quando totum pretium redderetur.

Secundam rationem ſumunt ex fauore, quo iura minores complectuntur eorum vtilitati ſemper conſulendo, dicentes debere emptorem partem pretij, quam penès ſe habet, cum vſuris reſti-
15 tuere in fauorem minoris ætatis. Quibus verbis indicant † apertè, curatorem vendidiſſe poſſeſſionem, de qua agitur, ſub hoc pacto, vt quamdiu emptor partem illius pretij penes ſe haberet, nō haberet dominium partis fructuum, ſed velut illius conductor vſuras, ideſt penſionem illi reſpondentem perſolueret, vt ſic tu-
16 tor ſeipſum ſeruaret indemnem, cui † ex officio incumbit ex proprijs reddere, quæ negligentia ſua non fuerit pupillo lucratus. Nec obſtat vocari in hac lege contrahentes iſtos emptorem, &
17 venditorem. Quia in eo † partim venditio, partim locatio continetur; venditio quidem fundi, & fructuum, qui parti pretij iam traditi reſpondent. ex parte verò locatio eſt: quia ante reſidui pretij ſolutionem habet emptor fructus alterius partis fundi conductos, & ſoluit loco mercedis annuam penſionem.

Verùm ſi quis pertinaciter nollet hanc interpretationem *l. curabit* recipere, ſed eam ſolùm, quam amplectitur *Couarr. l.* 1. *n.* 4. vbi inquit, emptorem teneri ad vſuras pretij non ſoluti à die traditionis iuxta fructuum æſtimationem per *d. l.* etiamſi venditor dominium rei per traditionem in emptorem tranſmiſerit.

Dicemus cum *Salone*, nullum eſſe incommodum, vt lex aliqua ciuilis à Paganis Principibus lata aliquas probet vſuras, ſicut le-
18 gibus Romanorum admittebantur. Vſura autem † aperta eſt exigere aliquid, aut ratione fructuum, qui iam alieni ſunt, aut ratione expectatæ ſolutionis. Quare nos, qui iudicium animæ reſpicimus, & iudicandi ſumus non regulis Digeſtorum, aut Codicis, ſed in veritate factorum, quæ ad menſuram diuinæ iuſtitiæ metiri, & regulare debemus, lex illa nullo pacto vrget.

Secundò, huic ſententiæ obijcitur. Cùm contractus emptionis,
19 & venditionis pertineat ad iuſtitiam † commutatiuā, inter ven-

dentem

dentem,& ementem debet æqualitas seruari; itaut neque habeat vnus minus, quam debet habere, neque alter plusquã debet habere. At si emptor rei fructiferæ quamdiu pretium illius non reddit, nullam solueret vsuram,& pensionem venditori, non seruaretur debita æqualitas; sed emptor haberet penes se & rem, & fructus, & pretium, & vsum illius: venditor verò nec haberet rem, qua liberè se spoliauit, nec fructus, nec pretium, nec aliquem vsum, vel vtilitatem ex illo, toto illo tempore; in summa emptor haberet plurimum, venditor nihil; & ex consequenti vnus plusquam debet habere, alter verò multo minus. quod est iniquum, & contra rectam rationem. Aequum ergo est, & rectæ rationi maximè consonum, vt emptor, qui fructus percipit non dum soluto pretio, pretij vsuras vsque ad fructuum quantitatem soluat venditori, qui re sua se liberè spoliauit, cùm eam tradere minimè teneretur, nisi pretio soluto. Et hanc *Couarr.* putat esse ipsissimã rationem prædictæ *l. curabit.* Confirmatur id ex *l. 2. C. de vsuris*, vbi dicitur, *Aequitatis ratione præstare emptor vsuras pretij non soluti cogitur.* & *l. Iulianus. §. ex vendito. ff. de actionibus empti, & venditi*, sic ait Iurisconsultus: *Cum re ipsa emptor fruatur, æquissimum est eum vsuras pretij impendere.* Simile legitur *l. vlt. §. vlt. ff. de fundo dot.*

Ad hoc, quod est potissimũ *Couarruuiæ* argumentum à ratione petitum, Respondetur negando minorem propositionem: nulla enim reperitur inæqualitas, propterea quod vendens rem fructiferam ad creditum venditione absoluta, & perfecta nullum recipiat interesse, quamdiu emptor non est in mora: quia æqualitas, 20 quæ in contractu † emptionis, & venditionis exigitur, non consistit in eo, vt sicut emptor rei fructiferæ recipit fructum ex ea, ita venditor recipiat aliquod interesse, quamdiu nõ soluitur pretium, cum eius solutio ipsius consensu differatur: sed consistit venditionis, & emptionis æqualitas in eo, vt valor rei æquetur pretio, & è conuerso pretium æquetur valori rei, siue reddatur statim pretium illud, siue differatur illius solutio. Vnde oblato, vel constituto iusto pretio, etiamsi solutio illius differatur, seruatur nihilominus debita in illa venditione æqualitas.

Con.

Concedi etiã poteſt, quòd vterque tum venditor, tum emptor debet eſſe æqualis conditionis quoad eſſentialia contractus: qualia ſunt, vt in cõtractu venditionis venditor transferat ius, & dominium rei venditæ in emptorem; & in contractu emptionis, vt emptor transferat ius, vel dominium pretij in venditorem.

21 Sed num quoad traditionem actualem poſſeſſionis rei † venditæ, & pretij debeant eſſe æquales?

Reſpondetur, quòd etiam quoad hoc ſtando intra limites horum contractuum, & ſecundum conditiones ſuæ naturæ conuenientes, æquali conditione vterque contrahentium debet gaudere: niſi ex voluntate eorumdem ibi admiſceatur alius contractus: ſicut re vera in venditione ad creditum admiſcetur virtualis, & voluntaria mutuatio pretij ex parte venditoris; & in emptione anticipata ſolutione facta ſimiliter ex parte emptoris. Quando ergo per ſe contrahitur ſine admixtione contractus mutui, inter emptorem, & venditorem ſeruanda eſt dicta æqualitas, 22 nempe vt fiat † traditio ſtatim actualis, & præſentanea poſſeſſionis rei venditæ, ac poſſeſſionis pretij: ſed cum in venditione admiſcetur voluntariè contractus mutui, quid mirum ſi cauſet hãc inæqualitatem inter contrahentes? cum de natura mutui ſit imparem conditionem in mutuantem, & mutuatarium inducere, cum melior ſit conditio accipientis mutuum, quàm mutuum dantis in æſtimatione humana.

Ad confirmationem ex *l.2. C.de vſuris*, Reſpõdetur haberi in 23 ea † ſermonem, ſicut & in *l.curabit*, de venditione perficienda actuali ſolutione pretij; in qua donec illud actu reddatur, poſtulat æquitatis ratio, vt fructuum rei, quam emptor iam habet, nec dum pretium ſoluit, vſuram, ſeu penſionẽ exhibeat: cùm toto illo tempore tàm ipſorum fructuum, quàm rei fructiferæ dominiũ penès venditorem maneat. Eadem ratione explicandæ ſunt *l.Iulianus, & l.vlt.ff.de fundo dota.* etenim ſi ſola ratione non ſoluti pretij præciperent reddi vſuras, aut intereſſe aliquod, (vt videntur verba illius *l.2.C. de vſuris*, primo aſpectu inſinuare) iniquum præciperent: cum ratione dilatæ ſolutionis aliquid exigere, vſurarium ſit omnino.

Tertiò

Tertiò obijcitur: Inter vſuras lucratorias (inquit *Couarr.*) & 24 recompenſatorias hoc † intereſt, vt illæ ſint propriæ, & formales vſuræ, quæ omni iure prohibentur: at compenſatoriæ, cum non ſint veræ vſuræ, niſi materialiter tantum, quia habent quamdam rationem lucri, cum tamen re ipſa non ſint lucrum, ſed receptio, & recompenſatio quædam rei ſibi debitæ, licitæ ſunt, & iuſtæ omnium tàm Theologorum, quàm Iuriſperitorum conſenſu. Sed vſuræ, quæ exiguntur ex pretio rei fructiferæ non ſoluto, non ſunt lucratoriæ, ſed compenſatoriæ: redduntur enim in compenſam fructuum, quos percipit emptor rei, cuius pretium nondum ſoluit: ergo non ſunt iniquæ.

25 Ad quod reſpondetur penſionē, quæ exigitur † ex re fructifera vendita vel ratione lucri ceſſantis, vel ratione fructuum, quorum emptor non dum dominus eſt; ſed habet ſolum eos donec pretium perſoluat, vt locatos, & conductos, reduci quidem ad vſuras compenſatorias: ſed intereſſe, & penſio, quæ exigitur re fructifera vendita venditione abſoluta, & perfecta, pertinet profecto vel ad vſuras lucratorias, & iniquas, ſi recipiatur, ſicut recipitur, ratione expectatæ ſolutionis: vel certe ad iniquam acceptionem alieni, quod eſt furtum, ſi recipiatur ratione fructuum, cum illi iam non ſint venditoris, ſed emptoris abſoluto, plenoque iure: quare exigitur alienum inuito domino.

Obicij tandem poterit, Per talem venditionem vendi directum dominium fundi, & reſeruari venditori vtile, illius præſertim partis, cuius pretium non accepit: itaut emptor ſtatim fundi dominium directum acquirat, venditor vero habeat ſibi vtile, ac proinde certam aliquam pecuniæ penſionem percipiat iuxta æſtimationem fructuum, quos venditor percepturus fuiſſet.

Reſpondetur primo, in venditione, de qua ſermo eſt in præſenti caſu, certè hoc non fieri: quia fundus abſolute, & ſimpliciter venditur habita fide ſponte emptori de integro pretio tres poſt annos perſoluendo.

26 Secundo dicimus in hoc argumento tangi modum quendam, quo hic contractus licitus, & iuſtus † reddi poteſt: ſcilicet, ſi Antonius accipiat viginti illos aureos, non quidem ratione partis

pretij

pretij non soluti, sed ratione fructuum, quos sibi reseruat, non vendit, pro rata pretij non soluti, & locat eos Benedicto cum pacto, vt finito termino soluendi, factaque integra solutione, fiat etiam & fructuum, & impositæ pensionis relaxatio. Vt igitur contractus iste iustus reddatur, & ab vsuræ labe remotus, tribus conditionibus appositis debet honestari.

27 Prima est, vt fiat pactum, quod † loco fructuum quos sibi reseruare intendit Antonius venditor ex re, quam vendit, pro rata pecuniç non solutæ, dentur ei à Benedicto emptore viginti illi aurei singulis annis, qui tamen non excedant valorem medietatis fructuum communiter percipiendorum. Exempli gratia, si possessio, quam Antonius vendit, consueuit locari ad plus pro quadraginta aureis annuis, non licebit dicto Antonio venditori pro reliquo pretio accipere septem, vel sex pro centenario ratione fructuum, donec soluantur alij quingenti: quia fructus possessionis non tanti valent. sed poterit recipere tantum quatuor pro centenario: quia tanti locantur. aliàs haberetur respectus ad ipsam pecuniam creditam, & non ad fructus possessionis non tanti valentis, & ex consequenti esset vitium vsuræ.

Secunda est, vt hoc pactum fiat à contrahentibus in ipsa traditione rei, nempe in ipsa translatione dominij fundi per venditionem, non autem post habitam fidem de pretio. Et ratio est: quia res ipsa sic affecta transit cum tali onere, id est venditur cum illa reseruatione fructuum. Quod non esset, si post alienationem rei fieret tale pactum: quia iam transisset in emptorem possessio libera sine tali onere, & sic contractus esset fœneratiuus.

Tertia, vt venditor subiaceat periculis omnibus, si quæ euenerint circa dictos fructus possessionis venditæ, ratione quorum accipit ipsam pensionem: puta si in vno anno glacies, aut grandines fructus destruxerint, non debet pro illo anno pensionem exigere, sed totam relaxare, si omnes fructus perierint; vel partem, si pars fructuum perierit, pro rata: Quia cum remaneat illorum dominus, oportet vt sibi pereant.

Tribus itaque his conditionibus interuenientibus contractus erit licitus, & vsuræ labis immunis. Ita sentit Illustrissimus D.

Card. Paulus de Aretio olim Archiepiscopus Neapolis vir doctrina, & moribus insignis, cuius sententiam refert, & sequitur *auctor summæ coronæ confessorum cap.8. de vsura circa emptionem & venditionem, quæsito 11. in edit. latina, & Ludouicus de Beia prima par. responsionum, casu 19.* eamque approbat *Vincentius Giacharus tract. de vendit. rerum fructiferarum ad terminum, versus finem*; & in eamdem ego quoque hac ratione deducor.

28 Quia accipere † quempiam pensionem ratione suorum fructuũ, quos alij locat, habito respectu ad illorum valorem, licitum est, nec vllo iure prohibitum; cùm seruetur æqualitas inter contrahentes: sed his conditionibus in contractu appositis manifestum est venditorem pensionem prædictam sic accipere: Nam tunc vendit rem, seu proprietatem, non autem omnes proprietatis fructus; sed in ipsa traditione rei retinet apud se pro rata pecuniæ non solutæ, & locat emptori pro tali, ac tanta pensione, vsque ad tot annos, cum pacto vendendi tunc ius omne, quando totum pretium sibi fuerit enumeratum: Dubitandum enim non est, quin venditor possit ad emptorem transferre directum dominium

29 fundi, sibi vtili reseruato: quia hæc duo † in fundo possunt distingui, & separari. Quemadmodum enim vsusfructus fundi potest donari vel vendi Benedicto ab Antonio, itaut Antonius sui fundi dominium directum retineat: sic etiam è contrario potest Antonius donare, vel vendere Benedicto directum dominium fundi, vtili penes se retento: cum sint res realiter distinctæ, vt ait *D.Tho.22.q.78.ar.1. in corp. Vincent. Giacharus l.c. Tabien. ver. vsura: & Sylu.* similiter *ver. vsura 2.q.12.* & alij summistæ: vt patet in censibus, & vsufructu, in quibus alterum sine altero venditur, & emitur.

Nec huic sententiæ obstat, si dicatur; Non tanti possessio æstimatur, cùm solum dominium directum venditur, & emitur, quàm quando venditur directum dominium cum vtili. ergo si tantum directum dominium possessionis venditur, & non vtile, saltem medietatis eius, non mille aureis, sed multo minori pretio vendi, & emi debet.

Quoniam concesso antecedente, scilicet nõ tanti possessionem

æſtimari, cum ſolum dominium directum venditur: negatur quod in contractu celebrato ſub forma ſupra præſcripta, nõ ematur fundus minori pretio, quàm ſi directum dominium vnà cum vtili ad emptorem transferretur: non enim tunc emitur mille aureis: quia cum non ſit conſummata, & completa venditio totius fundi, ſed imperfecta, & conſummanda ad tres annos, quando reliquum pretij actu ſoluetur, dimidia pars poſſeſſionis verè, & abſolutè emitur pro aureis quingentis enumeratis, cuius ſolius dominium plenum tranſit ad emptorem; at reliqua pars non propriè, & abſolutè venditur, & emitur: cuius ſignum eſt, quòd eius periculum manet apud venditorem. Emetur autem, quandò reſiduum pretij actu perſoluetur, tranſibitque tunc in plenum dominium ementis.

Ex his colligitur in hoc contractu non interuenire venditionem ad creditum propriè loquendo, ſed ſolum venditionem numerata pecunia, poſt terminum tamen faciendam quoad dominium vtile partis poſſeſſionis: tunc enim eius dominium pleno iure in emptorem transferetur.

Neque etiã obſtant argumenta allata in principio; procedunt 30 enim † in caſu, in quo venditor vendit rem, ſeu poſſeſſionem, & fructus, dominium directum vnam cum vtili. Nos verò loquimur in caſu, quo venditor vendit poſſeſsionem, ſed reſeruat ſibi dominium fructuum quoad illam partem pecuniæ, quæ ſibi illicò non ſoluitur, cũ ſponſione vendendi illos pro conuento pretio, quando ſibi fuerit enumeratum, & interim illos emptori locat. Quare

Ad primam rationem, in qua dicitur; De re aliena, vt eſt poſ- 31 ſeſsio actualiter vendita, non licere † fructus percipere, neque penſionem loco eorum. Reſpondetur verum eſſe: ſed in caſu, ſeruatis illis tribus conditionibus accipitur penſio non de re aliena, ſed de ſua, nempe de fructibus non venditis, ſed locatis emptori.

32 Ad ſecundã negatur, quod in † omni emptione, & venditione transferatur dominium omnino rei emptæ, ſi per dominium omnino intelligatur dominium rei directum vna cum vtili; cum oſtenſum ſit ſupra alterum ſine altero vendi poſſe. Et ità contingit in

git in contractu venditionis possessionis cum conditionibus supra positis, in quo non trāsfertur dominium vtile, & venditor subiacet periculis euenientibus circa fructus possessionis venditæ, vt dictum est in tertia conditione.

Ad tertiam concedimus esse peccatum vsuræ accipere aliquid ratione dilationis temporis, & expectatæ solutionis: sed in contractu venditionis illis tribus conditionibus, velato accipitur pensio ratione locationis fructuum reseruatorum à venditore, & non ratione dilationis temporis.

33 Eodem modo satisfit primæ cōfirmationi; dicimus † enim pensionem à tali venditore exigi ratione fructuum, quos sibi in venditione possessionis reseruauit, & non vendidit, sed locauit emptori; qui locator subiacet periculis omnibus, si quæ euenerint circa dictos fructus, vt explicauimus supra.

34 Ad secundam confirmationem respondetur, eam † procedere de emptione, & venditione absoluta, & consummata, in qua, siue fiat pecunia numerata, siue pecunia credita, possessio transit pleno iure in emptorem, & in eius absolutum dominium: vnde pro illius vsufructu nihil potest exigi: atqui in contractu, de quo loquimur, potest iustè imponi, & exigi pensio ratione fructuum reseruatorum, ac ipsi emptori locatorum. Et hæc diximus salua, &c.

S V M M A R I V M.

1 *Emens aliquid bona fide à latrone, quod postea scit esse alienum, si id latroni restituat, non autem vero domino, vt pretium recuperet, quod non sit tutus in conscientia aliqui affirmant. Contrarium alij probabilius n. 5. & 15. Intellige vt n. 11. & 13.*

2 *Res aliena vero domino restitui debet, etiamsi nullo modo pretium recuperari possit, & n. 3. Contrarium n. 6. Intellige vt n. 12.*

4 *Forum exterius quando non fundatur in falsa præsumptione, semper est iustum. Intellige vt n. 15.*

6 *Consulendum est sibimet potius, quàm alteri in pari casu innocentiæ, & n. 8. & 14.*

7 *Rem alienam qui non accepit, non tenetur eam cum suo detrimento domino restituere.*

CASVS II.

BASILIVS emit bona fide equum à latrone, quem postea scit esse alienum, & vt pretium pro illo solutum recuperet, reddit eum latroni, non vero domino restituit. *Quæritur, an sit tutus in conscientia, & sine alia obligatione à confessario debeat absolui.*

Respondetur casum hunc habere graues auctores pro vtraque parte. *Io. Medina C. de rebus restituendis q.10. concl.2. Sotus lib.4. de iust. & iure q.7. ar.2. Couarr. in Regula Peccatum, par.3. de restitut. n.3. Barthol. Medina lib.1 instruct. c.14. nu.13. Graff. 1. p. decis. aure. lib.2. c.98. n.50. & Caiet. 22. q.62. art.6. & in summa*
1 *ver. restitutio, cap.1.* negant † huiusmodi emptorem esse tutum in conscientia, asseruntque teneri ad restituendum equum vero domino, etiam cum iactura pretij: probantque hanc opinionem his argumentis.

Tum quia ex *D. Thoma 22. q.62. ar.6. in corp. ar.1.* Res aliena
2 † quomodocumque ad manus nostras venit, habens eam tenetur

netur illam vero domino restituere:cum ergo emptor habeat rem alienam, tenetur eam legitimo domino reddere, cùm dominium rei non sit à domino translatum. Erit itaque contra iustitiam equum latroni restituere.

Secundo, quia si latro disparuisset, vt comparere non posset, aut mortuus esset;tunc qui rem emit, omnium consensu deberet
3 eam domino restituere, † etiamsi nullo modo pretium recuperare posset: ergo etiam tenetur domino restituere,si latro compareat: quia ob id, quod latro reperiri possit, & sit præsens, idem dominus nullum ius amisit, nec dominium, vnde per se desumitur restitutionis vinculum.

Tertio, quia qui emit equum à latrone, non potest alteri vendere, vt pretium suum recuperet, postquam nouit illum esse alienum: cùm nemo iustè alienet rem, quam scit esse alterius. ergo nec latroni reddere potest, vt recuperet pretium ab eo; quia latro non habet maius ius in illum,quam quilibet alius;& verus dominus illius idem damnum patitur, siue res illa reddatur latroni, siue vendatur alteri.

Quarto, quia reddens equum latroni, videtur cooperari cum latrone ad iniustam rei alienæ detentionem,& proinde tanquam particeps in crimine tenebitur ad restitutionem.

Quinto,quia si dominus conueniat emptorē coram Iudice explicata rei veritate,compelletur à Iudice equum domino reddere
4 etiam cum iactura pretij: at forum † exterius, quando non fundatur in falsa præsumptione, semper est iustum, & consonum foro interiori, & obligans ad id,quod homo in conscientia facere tenetur:ergo id tenetur in conscientia facere ante condemnationē.

Sexto demum,quia restitutio est iustitiæ actus:iustitia autem dat vnicuique suum.quod non facit,qui non domino restituit.

His tamen non obstantibus pars affirmatiua est longè proba-
5 bilior,& mitior, quæ asserit posse Basilium emptorem † tuta conscientia reddere equum latroni, vt pretium ab eo recuperet, nec teneri eum vero domino restituere, præsertim si alia via pecuniā solutam recuperare non possit. Hanc partē sustinent *Alex.Alens. 4.par.q.86.memb.3. ar.1. Gabr. in 4.dist.15.q.3. art.3.dub.5. Resolut.casuum conscient.*

Syluest.verbo restit.3. quæst.7.particula 1.*Summa Angelica verbo restitut.*1.*versu emens q.*1.*Nau.in Man.cap.*17.*nu.*9.*D.Ant. par.*1.*tit.*1.*cap.*12.§.16.*Petrus Nauar.lib.*3.*de rest.cap.*4.*dub.*4. *à num.*192.*ad* 203. *Petrus Aragon.* 2. 2. *D.Thom.q.* 62.*art.* 6. *& Michael Salon ibi,ar.*6.*controuers.* 1. vbi etiam testatur *Franciscum Victoriam*, & multos doctissimos viros ex recentioribus hanc opinionem tenere. *Ludou.de Beia in responsionibus casuum p.p.casu* 63.*Ludou.Carbo de restit.q.*74.*Ludou.Lopez p.*1.*instruct. consc.cap.*95.*Io.Bapt.Corradus* 1.*p.responsorum q.*155.In quam sententiam ego quoque perducor his rationibus.

Primo, quia cum hic emptor bona fide equum emerit, non est dignus, qui pretium à se datum amittat; habet enim rem alienam sine sua culpa: amitteret autem tale pretium, si equum domino, & non latroni restitueret.

6 Secundo, quia vnusquisque † debet sibi potius quàm alteri consulere: siquidem charitatis, & iustitiæ ordo exigit, vt proprium commodum præferatur alieno. At non sibi consuleret, si equum domino restitueret, cùm à domino non possit recuperare pretiũ: consulit verò reddendo furi, cum rehabeat pretium faciendo actũ iustum: siquidem dat equum ei, à quo bona fide accepit. quod de se non est malum, nec ex parte recipientis, nec ex parte dantis. non ex parte recipientis: quia licèt non sit illius dominus, cùm tamen ipse principaliter teneatur illum restituere, potest benè, & sanctè recipere animo restituendi eum domino. non etiam ex parte dantis; quia cùm ille, cui dat, principaliter teneatur eum domino restituere, illum reddens iuuat eum, vt restituere possit; & ita actu ex se licito sibi consulit. Quod autem fur postea non restituat, est per accidens: & quod est per accidens, non est ita attendendum; nec ex eo est iudicandus actus vitiosus, & consequenter iste propriè non cooperatur peccato illius.

7 Tertio, nemo tenetur † rem alienam, quam ipse non accepit, cum proprio detrimento suo domino restituere: quia restitutio, quæ solum obligat ratione rei acceptæ, & non ratione acceptionis, non præcipitur fieri cum magno restituentis detrimento. Atqui si Basilius non posset restituere equum venditori, sed teneretur

tur restituere immediatè domino, pateretur iacturam sine sua culpa in pretio, quod soluit ex ista restitutione rei alienæ, quam ipse non accepit: ergo vt vitet hoc damnum, potest restituere latroni: non enim est custos boni alieni. Propositio maior patet 8 in re accepta deposito, vel inuenta. Nam si latro † deposuerit apud me vas argenteum, quod ego deinde cognoscam esse furtiuum, si à me illud postmodum petat, possum illi restituere, si probabiliter timeam aliàs imminere mihi periculum euidens rerum mearum, vt concedit etiam *Sot. lib. 4. de iust. & iure q. 7. ar. 1.* ergo & in casu proposito potest Basilius venditori restituere: quia in vtroque casu redditur latroni, ad vitandum proprium detrimentum. Liquet etiam in re inuenta: quia si quis rem aliquā inuenisset, & postea sciret dominū Bononiæ morari, non teneretur proprijs expensis illam Bononiam mittere, & restituere domino.

Confirmatur, quia emptor non tenetur restituere optimo modo sibi possibili, & qui sit vtilissimus domino; maximè si id sine suo dispendio facere non potest: satis est igitur, vt restituat, quantum est ex se, per latronem, à quo rem ipsam accepit: & huius medium est reddere rem emptam in illius potestate.

Quarto, Basilius reddendo rem venditori nihil aliud intendit, quàm non habere alienum, & suum obtinere: huiusmodi autem obiectum est per se bonum, & iustitiæ commutatiuæ consonum, vt satis patet: non est ergo Basilius reus peccati, vel restitutionis dando rem venditori animo, vt illam restituat, & dominus habeat id, quod suum est, & ipse recuperet pecuniam, qua emit, & sic omnia ad æqualitatem redigantur.

Quinto, in pari casu innocentiæ vnusquisque magis sibi tenetur, quàm alteri: at si dominus rem amisit sine culpa, æquè etiam prędictus Basilius emptor sine vlla prorsus culpa pretium amisisset. Non igitur est obligandus, vt pretij iacturam amittat, vt alterum indemnem seruet.

9 Tandem Basilius postquam † reddidit equum venditori latroni, non tenetur restituere domino ratione rei acceptæ: quia iam eum non habet. nec ratione iniquæ acceptionis: quia quando emit, bona fide emit; & quando rescindit venditionem, bona fide

rescindit, existimans id sibi licere; quod prudenter potuit existimare, cum hic casus sit controuersus, & difficilis inter ipsosmet Doctores tam Theologos, quam iurisperitos: nec fideles tenentur huiusmodi subtilitates habere perspectas, & cognitas. Quare non tenetur ad aliquid restituendum vero domino: quia qui bona fide rescindit istam venditionem latronis, perinde se habet, ac si in ipso actu venditionis, & antequam fuisset consummatus, illũ rescidisset: qui autem contractum venditionis ipso tempore contractus antequã esset consummatus, rescinderet, posset rem illam venditori restituere, & pretium, quod pro illa dabat, sibi retinere. Accedit, quod contractus iste cum latrone factus, ipso iure fuit nullus, & inualidus, & in iniuriam emptoris factus. eo quod latro dominium rei in emptorem transferre non potuit: ergo nec emptor pretium datum transtulit in latronem: ergo poterit iustè pretium datum repetere, quandoquidem illius pretij dominium à se non abdicauit, & sic seipsum à propria iniuria liberare; quod vnicuique licet, maximè quando contractus, per quem illam patitur, nullus est, vt inductione omnium contractuum, qui ab hominibus exercentur, apertissimum est.

Quòd si dixeris, fuit ista venditio in iniuriam domini: ergo non est rescindenda cum latrone, sed res ipsa suo domino restituenda. Equidem fateor fuisse venditionem in iniuriam domini, sed sine culpa emptoris, qui bona fide emit: & ideo cùm ipse iniuriam quoque patiatur, non tenetur potius dominum rei ab iniuria, quam patitur à latrone liberare, quam se: immo contra.

Ex his colligitur non posse confessarium primam tenentem opinionem negare absolutionem † pœnitenti, qui hanc secundam sequitur sententiam, vt docent *Salon vbi supra conclus. 2. & Sayrus lib. 10. tract. 2. cap. 2. nu. 17. Clauis Regiæ*, qui etiam hanc secundam sententiam & veriorem, & æquiorem esse censet: cui si duæ limitationes addantur, facile est argumentis pro parte negante allatis respondere. Prima est, quod † emptor aliter, quàm reddendo equum latroni, pretium à se datum recuperare non possit. Nam si commodè potest vtrumque, scilicet equum domino

dominò restituere, & pretium à latrone accipere, conueniendo eum apud Iudicem, aut alio modo accommodato; proculdubio id erit faciendum: cùm tunc nulla sit iusta excusatio, quominus equum vero domino restituat: nisi forte verisimiliter constaret equum à latrone restituendum esse domino. Secunda limitatio est, quod intelligatur hæc sententia, quando est spes recuperandi pretium à latrone: Nam si latro totaliter disparuisset, restituendus esset equus vero domino, nec pretium ab eo peti posset.

12 Ad primum igitur respondetur, rem alienam † restituendam esse quocumque modo ad manus nostras venerit, quando sine æquali damno proprio restitui potest. sic enim intelligendus est *D. Thom. loco cit.* vt constat ex ijs, quæ ipsemet docuit ar. præcedenti. In hoc autem casu, si emptor bonæ fidei non posset rescindere contractum venditionis cum latrone, teneretur restituere cum damno proprio.

Vel dicendum: Qui habet rem alienam, quam emit à latrone, teneri quidem restituere eam vero domino, non tamen immediatè, sed prout commodè poterit, ne ipse detrimentum patiatur. Satis itaque erit, quod quantum est ex se restituat latroni, admonendo ipsum, vt restituat eum domino.

Ad secundum concesso antecedente negatur consequentia: & ratio discriminis est; quia quando latro non comparet, aut mortuus est, nullus alius modus restituendi relictus est, quam rem domino immediatè tradere: nec emptor spem habere potest recuperandi pretium datum: vnde nulla † extat excusatio non reddendi domino rem. at verò quando latro præsens est, & spes est recuperandi pretium datum, & rescindendi contractum, & res vero domino à latrone ipso restitui potest.

13

Dicitur secundò plurimum referre, sit ne latro præsens, vel omnino absens, aut mortuus: quia quando latro est præsens, habet ius ad rem illam recuperandam, & ius petendi, non vt apud se retineat, sed vt restituat suo domino, cum principaliter teneatur restitutionem facere: & emptor similiter habet ius ad postulandum illam venditionem rescindi, vt nullam, & inualidam in iniuriam ipsius emptoris factam. Quando vero fur omnino ab-

ſens eſt, aut mortuus, ceſſant hæc iura, & ita tunc tenetur ſuo domino reſtituere. Et licèt dominus ex præſentia furis nullum ius
14 amiſerit; retinet tamen ius ſuum emptor: & in pari caſu † innocentiæ vnuſquiſque magis ſibi, quam alteri conſulere poteſt.

Ad tertium negatur ſimiliter conſequentia: longè enim diuerſa ratio eſt in caſu antecedentis, & conſequentis: quia reddere rem latroni, à quo illam accepit, eſt medium per ſe ordinatũ tum ad ſeruandum ipſum emptorem indemnem, tum ad reſtituẽdum domino; cùm ipſemet latro, qui principaliter obligatus eſt ad reſtitutionem, poſſit poſtea, & teneatur reſtituere rem domino: immo latro habet ius ad reſcindendum contractum, & poſtulandi, vt reſtituatur in ſuum priſtinum ſtatum, vt hac ratione domino rem ſuam poſſit reſtituere. At verò alteri vendere non eſt medium ordinatum per ſe ad reſtituendum domino, ſed potius ad detentionem rei contra domini voluntatem: neque ex tali ſecunda venditione ſeruatur primus emptor indemnis, vt conſtat: cùm ſecundus emptor pretium illi datum poſſit repetere. Negatur itaque conſequentia, & quod latro non habeat maius ius, quàm ſecundus emptor. & quàmuis dominus patiatur idem damnum, tamen in caſu antecedentis eſt ſine culpa emptoris, qui ſic patiatur æquale detrimentum, in pari caſu innocentiæ ius habet magis ſibi prouidendi, quàm domino rei.

Ad quartum negatur aſſumptum, ſcilicet, quod reddens equum latroni cooperetur ad peccandum: immò facit actum licitum, & iuſtum, vt oſtenſum eſt ſupra: quia non dat equum latroni venditori, vt eum retineat; ſed vt pretium datum recuperet, & vt ille reſtituat, & exeat à peccato; & ſic potius illi ad bonum, quam ad malum cooperatur, vt ait ſcitè *Nau. vbi ſupra*. Si poſtea latro equum non reſtituat; id eius malitiæ imputandum eſt; non autem emptori, qui vtitur iure ſuo, & reponit rem in eo ſtatu, in quo antea erat, nempe in manu latronis, ne pretium illi datum amittat. Nec dominus rationabiliter inuiſus eſſe poteſt, cùm emptor nihil contra eum peccauerit: accipiendo, & reſtituendo ſuæ propriæ conſulit vtilitati.

15 Ad quintũ reſpondetur, ideo iudex † coget emptorem ad reſtitutio-

ſtitutionem: quia in foro exteriori præſumitur malitiosè reddidiſſe equum latroni, & velle occultare latronem, ac conuentionem illam cum eo eſſe dolum, & fraudem, & ideo in pœnam cogetur pretium ſoluere: cum tamen in foro conſcientiæ, in quo pœna hæc ante iudicis condemnationem non debetur, aliter ſit dicendum; ceſſant enim in eo præſumptiones, & ſola rei veritas attenditur.

Dicitur ſecundo, quod alia eſt ratio ſententiæ iudicis: alia verò emptoris bonæ fidei. Iudex enim rectè ita iudicat, quia ad ipſum non pertinet vitare damna, ſed tantum curare, vt ſuum cuiq. reddatur: emptori verò licet potius damnum ſuum proprium vitare, cum bona fide emerit, quàm damnum proximi; & ſuæ potius, quam alterius vtilitati conſulere. Quamuis igitur demus forum exterius eſſe iuſtum, tamen negamus emptorem ante ſententiam iudicis teneri ad id, quod iudex ſua ſententia diffiniret, licèt iuſta.

Ad vltimum reſpondetur concedendo, quod reſtitutio ſit actus 16 iuſtitiæ. Sed iuſtitiæ actus etiam eſt † reddere rem ei, à quo accepiſti, & eam in ſuum ſtatum reſtituere, vt poſsit poſtea ille qui principaliter tenetur, rem ſuo domino reſtituere.

Neque huic reſponſioni obſtat auctoritas *legis, qui vas, §. ſi ego tibi, ff de furtis*, ex qua apertè colligitur eum appellari furem, qui rem alienam contrectauerit, licèt eam furto non acceperit. fur autem domino reſtituere debet, non alteri furi, qui fortaſſe non reſtituet.

17 Quia reſpondetur legem illam habere † vim in foro exteriori, in quo iſte pro fure habetur: tamen cùm ex ſe nullam inducat inæqualitatem, non debet pro fure haberi.

Quod de latrone diſputatum eſt, intelligi etiam debet ſuo modo de omnibus alijs, à quibus contractu oneroſo res accipitur, cuius non ſunt domini; vt eſt filius familias, monacus, ſeruus. Et idem dicitur quoad reſciſsionem contractus venditionis, de pupillo, & de habente bona vinculata, & impedita, quæ deinde talia eſſe nouit qui bona fide emit: poteſt enim adire venditorem, & reſcindere contractum, & pretium ſolutum recuperare.

SVMMARIVM.

1 *In necessitatis articulo potest quilibet etiam laicus sacramentum baptismi conferre: immo tenetur etiam cum periculo propriæ vitæ, & n.2.& 8. contrarium, n.10.& 13. Intellige vt n.11.*

3 *Vnusquisque tenetur ordine charitatis plus diligere proximum quantum ad salutem animæ, quàm proprium corpus.*

4 *Consociatio in plena participatione beatitudinis est ratio diligendi proximum.*

5 *Participatio beatitudinis per redundantiam est ratio diligendi corpus.*

6 *Ignobilius pro nobiliori exponi debet secundum rectam rationem.*

7 *Christus ita nos dilexit, vt exposuerit vitam pro nostra spirituali salute.*

8 *In aliquo casu temporalem vitam ponere tenemur pro spirituali proximi.*

9 *Quilibet fidelis tenetur fidem, & honorem Christianæ religionis defendere.*

12 *Iugum Domini suaue, Matth. 11. quomodo intelligatur.*

CASVS III.

INFANS quidam est morti vicinus, quia peste laborat, aut alia incurabili infirmitate absque spe viuendi: cumque baptismo indigeat, nec aliquis possit ei sacramentum conferre sine periculo propriæ vitæ, vel propter morbum contagiosum, vel propter Tyrannum mortem baptizanti minantem; *Quæritur, an cum tanto periculo teneatur quilibet ei succurrere, ipsumque baptizare.*

Respondetur in præsenti casu vnum supponi, & alterum quæri: 1 supponitur enim in necessitatis articulo, † puta quando imminet peri-

periculum mortis, & abest presbyter, cuius proprium munus est baptizare; *cap.constat.de consecr.dist.*4. vel si adest negligit, posse quemcumque etiam laicum baptismi sacramentum conferre: ne sine remedio salutari quispiam de seculo euocetur. quod patet per text. in *c.in necessitate. c.Romanus. c.sanctum. c.à quodam, cum similibus. de consecr.dist.*4.*& c.Ad limina.* 30.*q.*1.

Dixi, vel si adest negligit: quia licet adsit, qui congruentius ratione dignitatis personæ baptizare possit, vt est Parochus, Diaconus, vel tonsuratus: si tamen laicus videt eos negligentes esse, tunc ipse tenetur. Quemadmodum cum quis videt hominem grauem pati necessitatem, quamuis sint parentes, & cognati, qui subuenire possint miseriæ hominis, videt tamen eos non facere, tunc ipse tenetur. Quæritur verò, an in tali necessitate teneatur † fidelis cum tanto vitæ periculo ei succurrere, sacramẽtumq. baptismi conferre.

2

3 Ad quod respondetur affirmatiuè: Quia vnusquisque † ordine charitatis tenetur plus diligere proximum, quantum ad salutem animæ, quam proprium corpus, vt docet *D. P. Aug. lib.*1. *de doctr.christiana cap.*27.*& D.Ambros.lib.*1.*de officijs cap.*30.*& Magist.*3.*sent.dist.*29.*& D.Thomas* 22.*q.*26. *art.*5.

Et ratio est; Quia illud magis ex charitate diligendum est, quod habet maiorem rationem diligibilis: consociatio † autem in plena participatione beatitudinis, quæ est ratio diligendi proximum, est maior ratio diligendi, quàm participatio † beatitudinis per redundantiam, quæ est ratio diligendi proprium corpus. ergo magis tenemur diligere proximum ex charitate, quàm proprium corpus. Sed pro salute magis diligibilis, si aliud suffragium dari non potest, exponendum est quod est minus diligibile: quia secundum rectam rationem ignobilius † pro nobiliori exponi debet: vnde ipsa natura docet ad defensionem capitis brachium exponere: ergo & propriũ corpus pro vita spirituali proximi. Quare timore mortis siue naturalis, siue violentæ nemo prætermittere debet collationem baptismi, quando æterna vita proximi periclitatur, nisi sacri baptismatis vnda lauetur, vt in casu nostro.

4

5

6

Et confirmatur ex illo *Ioan. cap.*15.*Hoc est præceptum meum, vt di-*

7 *vt diligatis inuicem, ſicut ego dilexi vos:* ſed † Chriſtus ita nos dilexit, vt expoſuerit vitam pro ſalute noſtra ſpirituali. ergo tantumdem nos debemus facere pro ſalute ſpirituali proximi.

8 Præterea, nos † tenemur in aliquo caſu ponere vitam temporalem pro ſpirituali proximi, vt communiter dicunt doctores, & colligitur ex illo 1. *Io. c. 3. In hoc cognoſcimus charitatem Dei, quoniã ille animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere*, hoc eſt vitas: ſed nunquam poteſt hoc fieri conuenientius, quàm cum proximus eſt in extrema neceſſitate. ergo cum infans de quo in caſu, ſit in extrema neceſſitate baptiſmi, debet quiſque eum baptizare etiam cum vitæ diſcrimine, ſiue ſit periculum mortis naturalis, ſiue violentæ. Immo ſi immineat periculum mortis inferendæ à Tyranno prohibente baptizare,

9 probatur etiam hac peculiari ratione: Quia † quilibet fidelis tenetur defendere fidem, & honorem chriſtianæ religionis: ſed vix poſſet fidelis prætermittere huiuſmodi collationem baptiſmi propter huiuſmodi timorem ſine magno ſcandalo, & infamia religionis. ergo vt religionis infamiam vitet, eiuſque honorem tueatur, tenetur vitam effundere. Hæc eſt ſententia *Petri de Aragon. in 22. D. Thomæ q. 26. ar. 4. in explicatione ar. q. ſua 2. conc. 3. & q. 33. ar. 2. §. ſed eſt dubium grauiſſimum, in probatione 2. concl. Armillæ verbo homicidium, §. 7. Bañes 22. q. 26. ar. 5. concl. 2. Suarez in 3. par. D. Tho. q. 71. ar. 4. ſect. 3. Lopez in inſtructorio 1. p. cap. 67. Corradi in ſuis reſponſis par. 2. q. 59.*

Nec huic ſententiæ obſtat argumentum *Soti lib. de ratione tegendi ſecretum, mem. 2. q. 2.* vbi pro probatione ſuæ 6. concl. aſſu-

10 mit quòd ſecundum Doctores nemo † obligatur baptizare puerum cum periculo propriæ vitæ, ſaltem quando periculum eſt ab extrinſeco, puta ex malitia Tyranni prohibentis me baptizare puerum. Et confirmat, quia iugum Domini ſuaue eſt, *Matt. 11.* qui non obligat nos ad opera difficillima. vnde inferre vult, à fortiori, nos non teneri cum tanto periculo fratrem corrigere: nam maior eſt neceſſitas puero baptiſmi, quàm adulto correctionis.

11 Reſpondetur enim verum eſſe aſſumptum † extra caſum neceſſitatis ſpiritualis extremæ: quia tunc ſi omittit baptizare, non antepo-

anteponit vitam temporalem propriam vitæ ſpirituali alterius: cum non ſit illi ſimpliciter neceſſaria.

12 Et ad confirmationem dicitur, quòd † obſeruatio ordinis charitatis non reddit iugum Domini inſuaue,& difficillimum : quia amanti nihil difficile, & graue.nam qui amat, non laborat, inquit *D. P. Auguſt. lib.* 18. *confeſſ. & D.Chryſoſt. ſuper illud Sic Deus dilexit mundum*, ait, *Amor vbi eſt,labor non eſt.*& *Apoſt.* 1.*Cor.*13. *Charitas omnia ſuffert, omnia ſubſtinet.*

13 Et ſi quis inſtet, quòd † ad opera charitatis, vt eſt collatio ſacramenti baptiſmatis, nemo tenetur cum detrimento vitæ.

Reſpondetur falſum eſſe in caſu neceſſitatis ſpiritualis extremę, quia tunc debemus pro fratribus animas ponere, quicquid ſit in alijs caſibus. Neque Sotus, ſi eius dicta benè expendantur, aduerſatur huic ſententiæ: cum apertè concedat loco citato, & in reſponſione ad dubium poſt 7. concluſionem, quod quando vita corporalis priuati hominis eſt ſimpliciter neceſſaria ſaluti ſpirituali hominis, tunc tenetur ille eam exponere. quamuis *Lopez, & Corradus vbi ſupra* exiſtiment ipſum contra tenere.

SVMMARIVM.

1 *Datio,& acceptio illicita, ſeu turpis, tribus modis contingere poteſt.*

2 *Nemo expoliandus eſt re ſua, niſi per Iudicis ſententiam.*

3 *Aliud eſt, quempiam eſſe dignum priuari, & aliud ipſo facto priuatum eſſe.*

4 *Donatio ob cauſam, cauſa non ſubſiſtente, eſt inualida.*

5 *Datum ne maleficium fiat, an reſtituendum ſit in conſcientia nulla expectata ſententia Iudicis, aut repetitione dantis. Partem negantem probant Sotus, & Nau.n.6.7.8.&.9.*

10 *Verior eſt ſententia affirmans ſtatim ante omnem repetitionem ſic accipientem debere reſtituere danti.*

11 *Res, quæ gratis omitti, vel fieri debet, nec habet pretium, nec eſt pretio æſtimabilis quoad contractus humanos. & n.16.*

12 *Accipiens aliquid pro homicidio omittendo agit contra iuſtitiam commutatiuam.*

13 *Mu-*

7 *vt diligatis inuicem, ſicut ego dilexi vos:* ſed † Christus ita nos dilexit, vt expoſuerit vitam pro ſalute noſtra ſpirituali. ergo tantumdem nos debemus facere pro ſalute ſpirituali proximi.

8 Præterea, nos † tenemur in aliquo caſu ponere vitam temporalem pro ſpirituali proximi, vt communiter dicunt doctores, & colligitur ex illo 1. *Io. c. 3. In hoc cognoſcimus charitatem Dei, quoniã ille animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere,* hoc eſt vitas: ſed nunquam poteſt hoc fieri conuenientius, quàm cum proximus eſt in extrema neceſſitate. ergo cum infans de quo in caſu, ſit in extrema neceſſitate baptiſmi, debet quiſque eum baptizare etiam cum vitæ diſcrimine, ſiue ſit periculum mortis naturalis, ſiue violentæ. Immo ſi immineat periculum mortis inferendæ à Tyranno prohibente baptizare,

9 probatur etiam hac peculiari ratione: Quia † quilibet fidelis tenetur defendere fidem, & honorem chriſtianæ religionis: ſed vix poſſet fidelis prætermittere huiuſmodi collationem baptiſmi propter huiuſmodi timorem ſine magno ſcandalo, & infamia religionis. ergo vt religionis infamiam vitet, eiuſque honorem tueatur, tenetur vitam effundere. Hæc eſt ſententia *Petri de Aragon. in 22. D. Thomæ q. 26. ar. 4. in explicatione ar. q. ſua 2. conc. 3. & q. 33. ar. 2. §. ſed eſt dubium grauiſſimum, in probatione 2. concl. Armillæ verbo homicidium, §. 7. Bañes 22. q. 26. ar. 5. concl. 2. Suarez in 3. par. D. Tho. q. 71. ar. 4. ſect. 3. Lopez in inſtructorio 1. p. cap. 67. Corradi in ſuis reſponſis par. 2. q. 59.*

Nec huic ſententiæ obſtat argumentum *Soti lib. de ratione tegendi ſecretum, mem. 2. q. 2.* vbi pro probatione ſuæ 6. concl. aſſu-

10 mit quòd ſecundum Doctores nemo † obligatur baptizare puerum cum periculo propriæ vitæ, ſaltem quando periculum eſt ab extrinſeco, puta ex malitia Tyranni prohibentis me baptizare puerum. Et confirmat, quia iugum Domini ſuaue eſt, *Matt. 11.* qui non obligat nos ad opera difficillima. vnde inferre vult, à fortiori, nos non teneri cum tanto periculo fratrem corrigere: nam maior eſt neceſſitas puero baptiſmi, quàm adulto correctionis.

11 Reſpondetur enim verum eſſe aſſumptum † extra caſum neceſſitatis ſpiritualis extremæ: quia tunc ſi omittit baptizare, non antepo-

anteponit vitam temporalem propriam vitæ spirituali alterius: cum non sit illi simpliciter necessaria.

12 Et ad confirmationem dicitur, quòd † obseruatio ordinis charitatis non reddit iugum Domini insuaue, & difficillimum: quia amanti nihil difficile, & graue. nam qui amat, non laborat, inquit *D. P. August. lib.* 18. *confess. & D. Chrysost. super illud Sic Deus dilexit mundum*, ait, *Amor vbi est, labor non est*. & *Apost*. 1. *Cor*. 13. *Charitas omnia suffert, omnia substinet*.

13 Et si quis instet, quòd † ad opera charitatis, vt est collatio sacramenti baptismatis, nemo tenetur cum detrimento vitæ.

Respondetur falsum esse in casu necessitatis spiritualis extremę, quia tunc debemus pro fratribus animas ponere, quicquid sit in alijs casibus. Neque Sotus, si eius dicta benè expendantur, aduersatur huic sententiæ: cum apertè concedat loco citato, & in responsione ad dubium post 7. conclusionem, quod quando vita corporalis priuati hominis est simpliciter necessaria saluti spirituali hominis, tunc tenetur ille eam exponere. quamuis *Lopez, & Corradus vbi supra* existiment ipsum contra tenere.

SVMMARIVM.

1 *Datio, & acceptio illicita, seu turpis, tribus modis contingere potest.*

2 *Nemo expoliandus est re sua, nisi per Iudicis sententiam.*

3 *Aliud est, quempiam esse dignum priuari, & aliud ipso facto priuatum esse.*

4 *Donatio ob causam, causa non subsistente, est inualida.*

5 *Datum ne maleficium fiat, an restituendum sit in conscientia nulla expectata sententia Iudicis, aut repetitione dantis. Partem negantem probant Sotus, & Nau. n.* 6. 7. 8. & 9.

10 *Verior est sententia affirmans statim ante omnem repetitionem sic accipientem debere restituere danti.*

11 *Res, quæ gratis omitti, vel fieri debet, nec habet pretium, nec est pretio æstimabilis quoad contractus humanos. & n.* 16.

12 *Accipiens aliquid pro homicidio omittendo agit contra iustitiam commutatiuam.*

13 *Mu-*

13 *Mutuator ad restituendum vsurarium lucrum obligatur: quia illud, vt pretium eius, quod tenebatur præstare gratis, accepit.*

14 *Inuoluntarie datur, quod pro re gratis debita omittenda, vel facienda datur; & n.17.*

15 *L. Vt puta, ff. de condict. ob turpem causam, quare solius repetitionis meminit.*

18 *Dans ob maleficium dimittendum non solum habet ius repetendi, sed etiam ius ad rem, retinetq. dominium.*

19 *Quamuis hæc sententia Auctoris communior, & probabilior sit: qui tamen sequi voluerit opinionem Soti, & Nauarri, non est ei deneganda absolutio.*

CASVS IV.

CAESAR dat cuidam sicario triginta aureos, vt Æmilium necet. quod prænoscens quidam Æmilij cognatus, & non valens hunc à tali perpetrando homicidio neque verbis, neque precibus abducere, dat ei quinquaginta, vt ab illo desistat, qui accepta pecunia mutat consilium, & abstinet ab opere. *Quæritur, an tota hæc pecunia à sicario accepta sit restitutioni obnoxia; & quid confessor debeat huic pænitenti iniungere.*

In hoc casu duo quærũtur, quæ pertinent ad quæstionem illam satis ob varias Doctorum opiniones difficilẽ, de datis, & acceptis ob turpem causam. Quorum primum est, an sicarius teneatur restituere pretium acceptum à Cæsare pro homicidio perpetrãdo: alterum verò, an teneatur restituere pecuniam, quam accepit, vt à dicto homicidio abstineat, & hoc in foro conscientiæ, hoc est ante iudicis condemnationem.

Pro quorum intelligentia obseruandũ est cum *Salone 22.q.62. ar.5.controu.3. Sayro lib.10. clauis Regiæ, tract.5.cap.4.nu.4.&*

1 *Lopez p.p. Instructorij cap.160. in captis initio* dationem † esse illicitam

licitam, seu turpem, tribus modis contingere posse. Vno modo datio potest esse mala ex parte solius recipientis: vt quando datur alicui pecunia, vt abstineat à malo, à quo tenetur abstinere, puta ab homicidio, à sacrilegio: vel vt exerceat id, ad quod tenetur; vt iudici, vt seruet iustitiam; testi, vt verum dicat; tabellioni, vt fideliter scribat. In his casibus datio est illicita, & turpis, non ex parte dantis: quia is bono fine pecuniam dat, & bonum intendit: sed ex parte recipientis: quia accipit pro re, ad quam aliàs, & sine vlla pecunia tenetur.

Secundo modo potest esse illicita ex parte vtriusque, scilicet tam dantis, quam recipientis: vt cum tam dans, quam recipiens malum finem intendunt. Quod potest adhuc bifariam contingere: quia vel res, pro qua pretium accipitur, est in iniuriam, & damnum proximi, vt cum dantur iudici, vel testi munera, vt corrumpantur; vel assassino, vt occidat aliquem. Vel res, pro qua fit donatio, non est in alicuius iniuriam, & damnum; est tamen res nullo pretio æstimabilis; vt in simonia contingit. Petrus est dignus beneficio, dat Episcopō pecuniam: hæc datio nulli est nociua, nec contra alicuius iustitiam; est tamen iniqua: quia dat pro re, quæ nullo pretio est æstimabilis, sed gratis iure diuino conferenda. Præterea cum datio, & acceptio ex vtraque parte tam dantis, quam accipientis sit contra iustitiam, adhuc dupliciter potest considerari: quia aut causa, ob quam res erat donata, postmodum subsecuta est, vt si subsecutum est homicidium, sacrilegium, sententia iniusta, &c. vel non est subsecuta, & impleta, vt in casu nostro. His prænotatis,

Respondeo ad casum, Sicarium teneri ad restituendum statim triginta illos aureos Cæsari; nec non alios quinquaginta cognato Aemilij, nulla expectata sententia iudicis, aut repetitione dantis. Hæc vltima verba addita sunt; quia si dans repetat, & iudex ferat sententiam, obligabitur sententia iudicis: de hoc enim non est aliqua dubitatio.

2 Prima pars probatur. Tum quia nemo † expoliandus est re sua, nisi per iudicis sententiam. ergo Cæsar potest in conscientia pecuniam datam rehabere, & recipere à sicario: quamuis illi ne-

getur

getur actio & repetitio in iudicio; quia turpiter dedit. Et si potest Cæsar in conscientia rehabere, tenetur sicarius ei restituere.

Confirmatur, Quia licèt Cæsar dignus sit, vt re sua priuetur, non tamen ideo est priuatus, quousque per iudicem condemne-
3 tur, secundum *Gloss. c. fraternitas* 12. *q*. 2. Aliud † enim est, hominem esse dignum priuari; & aliud ipso facto priuatum esse, vt constat ex illo celebri dicto *D.P.Aug. Peccator non est dignus pane quo vescitur*.

4 Tum quia Cæsar non donauit † nisi ob causam illam principaliter: ergo causa illa non subsistente non abdicauit à se rei illius dominium. ergo est sibi debita, & in conscientia reddenda est. Et in hac parte conueniunt omnes ferè Doctores: *Io. Medina C. de restitut. q.* 2. *dub.* 2. *concl.* 4. *& q.* 20. *in impugnatione prima sententiæ. Cordub. lib.* 1. *q.* 32. *Petrus de Aragon. in* 22. *D. Tho. q.* 62. *ar.* 5. *in respons. ad* 2. *conc.* 7. *Sayrus in sua claui regia li.* 10. *tract.* 5. *cap.* 3. *n.* 18. *Petrus Nau. li.* 4. *de restitut. c.* 2. *dub.* 12. *n.* 144. *Mart. Nau. in Man. cap.* 17. *n.* 30. *versu, quanto, Ludou. Lopez in suo instruct. p. p. cap.* 107. *q.* 1. *& Azor.* 3. *p. inst. li.* 4. *cap.* 31.

5 Secunda vero pars, an scilicet † teneatur sicarius restituere alios quinquaginta aureos in conscientia ante repetitionem, est controuersa inter Doctores: Nam *Sotus lib.* 4. *de iust. & iure q.* 7. *art.* 1. *ad* 2. *Nau. in Man. cap.* 17. *n.* 34. *Tolet. in instruct. sacerdotum lib.* 5. *cap.* 21. *n.* 3. *Ludou. Lopez p. p. cap.* 106. *sui instructorij, & Ludou. de Beia p. p. respons. casu* 31. opinantur sic accipientem, quamuis peccet mortaliter, quod certum est, non teneri ad restituendum illos in conscientia, nisi alter repetat: Quod probant:

6 Tum quia lex † non prohibet translationem dominij rei datæ, ne maleficium fiat, sed tantum concedit conditionem, quæ est actio personalis, idest repetitionem in iudicio, idque in odium criminis illius, ne homines iniurias, quas in alios meditantur pretio vendant; vt liquet *l. vt puta, ff. de condict. ob turp. caus.* Ergo quousque cognatus Aemilij non repetat, erunt illi quinquaginta aurei sicarij. Consequentia deducitur: quia si recipiens ipso facto teneretur restituere, lex non solum daret repetitionem contra accipientem, verum obligaret ipsum tanquã inhabilem ad recipiendum,

dum, ad statim restituendum, quod non facit.

Tum quia etsi sicarius tenebatur gratis abstinere ab homici-
7 dio lege Dei, & naturæ; quia tamen † non tenetur abstinere in gratiam,& obsequiũ cognati Aemilij: & hæc gratia,& obsequium est prætio æstimabile, cum sit actio grata, & vtilis danti; consequenter potest iure naturæ pro tali gratia, & pro sua illa mala voluntate, cui renuntiauit pretium accipere,& retinere,donec dans illud repetat, & iudex restituere præcipiat.

8 Tum quia qui † hac de causa aliquid alteri dat, liberè illi dat; neque est aliqua lex,quæ prohibeat talem donationem. est ergo eius qui illud accepit, donec iudex præcipiat restitui.

9 Tum denique,quia † quoties alicui datur repetitio,nec repetit, videtur renunciare iuri suo, gratisq. omnino donare: & qui habet, potest illud tuta conscientia retinere ex quodam dantis consensu.

Sed his minimè obstantibus stamus in nostra responsione, quæ est & *Adrian.q.16.de restit.Ioan.Med.C.de rest.q.25.ad 3.Petri Nau.lib.4.de rest.cap.2.dub.12.num.98. Greg. de Valent.tom.3. disput.5.q.6.punct.5.S. Quid nam sit restituendum, dub.4.Ludou. Molinæ tom.1.de iust.tract.2.disp.88. Mich.Salon.in 22. D.Tho. q.62.art.5. controuersia 3.concl.3. Dominici Bañes ibidem ar.4. conc.2.* vbi ait esse sentẽtiam omnium ferè Doctorum. *Ioseph Angles in florib.4.sent.p.2.q. cui facienda sit restitutio. diffic.12. & Sayr.in sua claui regia lib.10. tract.5.cap.3.n.8. & 9.* hi enim re-
10 ctius docent, † statim, & ex natura rei, & ex ratione iniquæ acceptionis ante omnem repetitionem sic accipientem restituere debere danti. Quæ sentẽtia probatur his potissimum argumentis.

Tum quia pretium acceptum pro re gratis debita, & dimittenda, & facienda, restituendum est necessario ipso facto ex natura
11 rei: nam res † eo ipso quod gratis omitti, vel fieri debet, nec habet pretium, nec est pretio æstimabilis quoad cõtractus humanos, etiam si secundum se sumpta posset pretio æstimari. Sed pretium, quod accepit sicarius, acceptum fuit pro re gratis dimittenda: tenebatur enim illam ex iustitia dimittere. ergo tale pretium ab eo restituendũ est necessario ipso facto ex natura rei.

Tum

12 Tum quia ſic acceptum † vere cõtra iuſtitiam commutatiuam accipitur: nam propter hoc dans habet minus, quam debet habere: quia cum ſic accipiens deberet gratis, & ex iuſtitia homicidiũ omittere, qui ob id illi aliquid dat, dat quod re vera non debebat illi dare:& ſic habet minus, quã deberet habere; & cõſequenter recipiens ſimpliciter, & ex natura rei illud tenetur reſtituere.

13 Tum quia tota ratio, ob quam obligatur † vſurarius ad reſtituendum lucrum vſurarium, eſt hæc, quia accepit illud vt pretium eius, quod tenebatur gratis præſtare, dicẽte Domino *Luc.6. Mutuum date nihil inde ſperantes:* cũ tamen non teneretur ex iuſtitia mutuare. ergo multo magis in caſu noſtro ad reſtitutionem tenebitur; cum ex iuſtitia teneatur gratis illud homicidium ſicarius omittere.

14 Tum demum, quia ſic acceptum inuoluntarie † datur, & cum quadam coactione, & veluti ad redimendum vexationem ſuam: non enim daretur, ſi alter, vt deberet, gratis illud maleficium omittere voluiſſet. ergo debet reſtitui ſtatim ante repetitionem: non enim dans abſtulit à ſe dominium rei datæ, & ille cui dedit, non potuit recipere, nec valet retinere.

Obiectis autem à Soto ac eum ſequentibus ſatisfacientes,

Ad primum ſumptum ex *l. vt puta, ff. de condict. ob turpem*

15 *cauſam*. Dicimus primo, non eſſe mirum, ſi lex ciuilis † ſolius meminit repetitionis: quia tantum conſiderat actus extremos, & forum iudiciale, in quo facienda eſt repetitio: non autem forum interius, ad quod pertinet obligatio reſtituendi. Quare negatur conſequentia cum ſua probatione: neque enim lex ciuilis conſiderare ſolet rationem obligationis reſtitutionis adeò exactè, & expreſſe.

Reſpondetur ſecundo, Nos nõ probare noſtram opinionem ex vi legum ciuilium; ſed ex natura rei, & ſtandò in iure naturali: quo iure certum eſt ſic acceptum pro re ex iuſtitia gratis omittẽda, vel facienda, inæqualitatem in ſe continere: vnde cõſequenter iure naturæ reſtitutioni obnoxium eſt.

Ad ſecundum reſpondetur negatione conſequentiæ: quia quãuis actiones illæ in genere, & in eſſe naturæ ſint pretio æſtimabi-

16 les, & vtiles: quia tamen debentur ex iustitia, † in genere moris, & quoad contractus humanos nullum pretium habere possunt.

17 Ad tertium respondetur negando, † quod qui hac de causa alteri aliquid dat, det voluntariè, & liberè simpliciter, & omnino; immò dicimus illum dare cum quadam coactione, & veluti ad redimendam vexationem proximi: quia alter non vult gratis illud maleficium omittere, sicut deberet.

18 Ad vltimum negatur illatio: quoniam dans † non solum habet ius repetendi, sed etiam ius ad rem; retinet enim dominium, vnde nascitur vinculum restitutionis. Quare non sequitur, si non repetit, renuntiat iuri suo: sicut neque sequitur, mutuatarius non repetit pecuniam à fœneratore, igitur non tenetur fœnerator eam restituere.

Confessarius autem debet sicario pœnitenti consulere iuxta hanc sententiam, vt restituat danti etiam quinquaginta aureos pro omissione homicidij acceptos: sed non sub præcepto impo-

19 nere: immò si pœnitens † velit opinionem *Soti, Nauarri*, ac *Ludouici de Beia* sequi, & ea se tueri, non est neganda ei absolutio: præsertim si adeo indigens sit, vt non facile sit ei restituere; & qui ei dedit, extra iudicium, vel in iudicio non repetit: quoniam hæc res est moralis, in qua multi doctores rem faciunt probabilem.

SVMMARIVM.

1 *Damnum emergens quod sit.*
2 *Lucrum cessans quale dicatur.*
3 *Surripiens pecuniam furtiuam debet eam restituere non furi, sed domino vna cum interesse.*
4 *Restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ, quæ dat cuique suum.*
5 *Prædonem etiam secundum rigorem iuris esse possessioni restituendum, de quo intelligatur, n.6.*
7 *Debitor, qui est in mora, tenetur ratione moræ soluere interesse.*
8 *Fur, & quilibet possessor malæ fidei semper est in mora restituendi.*
9 *Damnum alteri dare idem est, quod quippiam ei auferre.*
10 *Lucrum cessans non est restituendum in integrum.*

11 *Nobiles, qui multis annis inuitis mercatoribus pecuniam detinent, qua multa alia bona lucrari possent, & peccant, & ad lucri cessantis restitutionem teneantur.*
12 *Lucrum pecunia aliena acquisitum non est restitutioni obnoxium, & n.13. & 16.*
14 *Pecunia furtiua est materia industriæ, non causa effectrix lucri.*
15 *Industria est causa principalis lucri, pecunia verò instrumentalis.*

CASVS V.

DIONYSIVS surripit centum aureos Domitio, quos negociationi exponens, superlucratur quinquaginta spatio vnius anni: exinde noscit illos centum fuisse furto ablatos cuidam mercatori. *Quæritur cui, & quantum dictus Dionysius restituere teneatur, quidue consulere ei debeat confessarius?*

Hic casus tres difficultates tangit: vna est circa personam, cui debet fieri restitutio; puta an Dionisio sufficiat restituere pecuniam furtiuam Domitio, vel debeat in conscientia reddere vero domino. Altera est circa lucrum furtiua pecunia acquisitum; sit ne tale lucrum restitutioni obnoxium. Tertia verò est circa interesse Mercatoris, an vna cum pecunia ablata debeat ei solui, si quod passus est, puta vel damnum emergens, vel lucrum cessans.

1 Est autem damnum † emergens, quando dominus re sua spoliatus cogitur aliquid impensæ facere, quod non fecisset, si rem suam habuisset. 2 Lucrum † verò cessans dicitur, cum dominus re sua priuatus non id lucratur, quod si rem possideret lucraretur.

3 Respondetur itaque ad casum, Dionisium debere † restituere non furi, sed Mercatori pecuniam furto ablatam, vna cum interesse, si quod passus est; non tamen lucrum pecunia illa aliena acquisitum.

4 Prima pars probatur. Tum quia restitutio † est actus iustitiæ commutatiuæ; sicut ablatio rei alienæ, cui opponitur, actus est iniustitiæ versantis circa commutationes, vt docet *D.Tho.* communiter receptus 22.*q.*62.*art.*1. iustitia autem dat cuique suum: quod non facit, qui domino non restituit.

Tum quia res aliena in cuiuscumque potestate sit, reum facit eum reddendi legitimo domino ex iustitia; maxime cum sine suo magno detrimento facere possit, & non sciat certò ab alio esse domino restituendam. Cum igitur pecunia Mercatoris in potestate Dionysij sit, huic restituenda est, & non latroni.

Tum quia Dionysius per pecuniæ iniustam detentionem, non furem, sed verum dominum damnificat, ipsum, ne re sua vtatur, impediendo: vero itaque domino restituere tenetur.

Hæc est sententia *Arag. in* 22. *D.Tho. q.*62.*art.*5.*in explicat. arg. Caiet. ibidem*; immo *Diui Thomæ*: cuius ratio est, quia fur non minus habet, quam quod suum est. *Soti lib.*4.*de iust. q.*7.*ar.*1. *Ioan. Med. C. de restitut. q.*10. *& Sayri in sua claui regia lib.*10. *tract.*2.*cap.*2.*n.*17. quam dicit esse sententiam omnium. Et ratio eius est: quia in hoc casu nulla est iusta excusatio, quominus rem domino reddat.

Nec obstat, quod dicitur in *cap. in litteris, de restitut. spoliat*

5 *Prædo † etiam est secundũ rigorem iuris restituendus*, idest possessioni; in casu scilicet, quo quis accepit rem ab eo possessam.

6 Respondetur enim *cum Aragone l. citato*, quod hoc † non procedit de prædone notorio; cum certum sit huiusmodi predones potius esse suspendendos, quam in possessione illarum rerum, quas iniustè possident, constituendos, vt notat *gloss. in d. illo cap.* sed procedit de illo prædone, de quo dubitatur, an iustè possideat nec ne: hic enim interim, quod non constat, ad quem res ipsa pertineat, in foro contentioso restituendus venit: sed non in conscientia, si certum sit prædonem rem illam per rapinam obtinuisse. Eodem modo respondet *Io. Med. C. de rest. q.* 2. *dub.* 2. Obseruandum tamen est, quod quando quis vero domino restituit, & non ei, à quo accepit, vtrunque admonere debet eius, quod fecit: latronem scilicet, ne postea pœnitẽtia ductus iterato restituat,

quod semel est restitutum: dominum autem, ne alia via procuret id recuperare.

Secunda pars probatur: tum quia damnum, quod per iniustam acceptionem, seu retentionem rei allatum est, est restituendum: nam per tale damnum est inæqualitas introducta, quæ profecto per restitutionem sarcienda est. Interesse autem, quod passus est mercator vel lucri cessantis, vel damni emergentis, est damnum per iniustam acceptionem, & retentionem pecuniæ illatum. est ergo ei reddendum, seu recompensandum.

7 Tum quia debitor, † qui est in mora, tenetur ratione moræ sol-
8 uere interesse, vt liquet omnium consensu: atqui fur, † sicut & quilibet possessor malæ fidei, semper est in mora restituendi, *ff. de condict. furtiua, l. si pro fure.* ergo & Dionisius, qui pecuniam furtiuam retinet, & contractat, tenetur ad interesse soluendum, quod passus est mercator propter carentiam suæ pecuniæ.

9 Tum demum ratione *D. Tho. 22. q. 62. ar. 4.* Quia † damnum alteri dare idem est, quod quippiam ei auferre, ex *Arist. 5. Ethic. c. 5.* dicente, damnū aliquem accipere ex eo quod minus habet, quam debet habere. qui vero abstulit aliquid ab aliquo, ex iustitia tenetur illud restituere. ergo & Dionisius, qui damnum dedit mercatori iniusta pecuniæ suæ detētione, debet illud interesse re-
10 stituere †; videlicet lucrum cessans, quod re vera suam pecuniam negotiationi committendo percepisset. non quidem in integrum; quia lucrum non erat centum; sed ad arbitrium prudentis viri, pensatis prius quantitate pecuniæ, & negotiorum conditionibus, atque circumstantijs.

Ex quo infert *Petrus Aragon. ibidē ad 2. arg. D. Tho.* quàm pessi-
11 simè faciant nonnulli nobiles, † qui multis annis inuitis mercatoribus detinent pecuniam, qua multa alia bona lucrari possent. Vltra hoc enim quod peccant id facientes, tenentur ad restitutionem lucri cessantis, tanquam illi, qui huius nocumenti causa iniustè extiterunt; quam nisi faciant, non erunt à confessoribus absoluendi.

Hæc est assertio communis omnium Doctorum, *D. Thomæ loco iam nunc citato, Caiet. & Arag. ibidem, Molinæ disp. 315. num. 7.*

Carb.

Carb. de rest. q. 27. conc. 4. Sayri lib. 10. tract. 2. cap. 3. nu. 2. & 23. Sylu. ver. restitut. 3. q. 9. Nau. in Manu. c. 17. n. 25. & 27. Scoti 4. sent. d. 15. q. 2. art. 4. & Petri de Aquila ibidem.

Si quis autē obijciat. Cum sit satis restituere simplex, idest tantum quantum quis accepit, vt docet *D. Tho. q. citata art. 3.* sufficit igitur Dionisio restituere solum pecuniam ablatam.

Respondetur non negare D. Thomam ista etiam restituenda, scilicet damnum emergens, & lucrum cessans; cum hæc etiam nomine simplicis, & ablati contineantur, vt demonstratum est supra ab eodem *q. 62. art. 4.*

12 Tertia pars probatur, tum quia lucrum † ex illa pecunia furtiua in negotiatione acquisitum, non est rei alienæ, cum ex se fructifera non sit; sed industriæ, & laboris Dionisij: ergo ad eum spectat, & non ad dominū pecuniæ ablatæ; quare non est illi restituendum. Sicut neque fur, si ludendo lucratur aliquid ex pecunia furtiua, lucrum partum restituere tenetur. Neque si quis instrumenta aliena furatus est, & operando aliquid lucratur, cum lucrum illud laboris sit, & non rei, restituendum erit. Similiter dictum est de depositario, qui si vsu depositæ pecuniæ alienæ lucratur, non debet nisi simpliciter depositum.

Tum quia nemo plus tenetur restituere, quam accepit, cum damnis, si quæ alia dedit, & cum lucro, si quod alteri cessauit. atqui si Dionisius hos fructus non naturales, sed ex sola industria perceptos, & acquisitos reddere deberet, restitueret aliquid amplius quam accepit. igitur non sunt restitutioni obnoxij.

Tum demum, quia dominus rei ex furto nihil lucrari debet; sed solum, quod suum erat, aut esse poterat, seu debebat, recupe-
13 rare: sed si fructus † industriales ei reddendi essent, aliquid lucraretur ex furto: igitur restituendi non sunt.

Hæc est communis omnium doctorum sententia, *Scoti 4. sent. dist. 15. q. 2. art. 4. vers. de tertio. Petri Aquilani ibidem. Gab. 4. sent. dist. 15. q. 2. Soti lib. 6. de iust. & iure quæst. 1. art. 4. conc. 2. Nau. in Man. cap. 17. n. 25. Graffij lib. 1. cons. de procuratoribus cons. vnico. Sylu. ver. restitutio 3. q. 9. Pisanellæ ver. restitutio 4. Angeli ver. restitutio prima, & verbo Possessor. Couarr. in regula peccatum p. 2.*

§.6.n.4.Petri Nau.lib.4.de restitut.cap.1.dub.5.nu.4.Carbo.de restitut.q.27.conc.6.Azoris 3.par.instit.moral. lib.4.cap.4.q.7. Contra tamen hanc assertionem sic argumentari potest.

Primo secundum D. Paulum *ad Rom.11. Si radix sancta, & rami:* ergo à contrario sensu, si radix infecta, qualis est pecunia furtiua, & rami, puta eius lucra, ac proinde restituenda.

Respondetur similitudinem non valere: quia radicis qualitas seu bona, seu mala, propterea redundat in ramos, quia habet rationem effectricis causæ, in quantum ministrat nutrimentum: pe-
14 cunia vero † furtiua non est nisi materia industriæ; & ideo licèt ipsa sit restitutioni obnoxia, non tamen eius lucrum.

Secundo Dionisius non plus iuris habet in lucrum pecunia furtiua comparatum, quam in ipsam pecuniam: quia accessorium sequitur naturam sui principalis. sed illius pecuniæ nullum acquisiuit dominium: igitur neque lucri, quod consequitur ex ea; ac subinde pari iure tenetur illud mercatori domino refundere.

Respondetur negãdo maiorẽ: est enim falsa, cum Dionisius ratione industriæ ius habeat in lucrum, quod in pecuniam non habebat. Ad probationem verò conceditur accessorium sequi natu-
15 rã sui principalis, sequitur enim naturã industriæ, † quæ fuit principalis causa lucri, & non pecuniæ, quæ fuit instrumẽtalis causa.

Quod si instes. Si Dionisius pecunia illa furtiua emisset fundum, teneretur ipsum cum fructibus restituere: siquidem cum illum emerit alterius pecunia, videtur perinde esse, ac si eundem fundum per furtum ab illo abstulisset: ergo eadem ratione tenetur restituere lucrum eiusdem furtiuæ pecuniæ.

16 Respondetur negando antecedens: immo fructus † illius fundi empti sunt ipsius Dionisij furis ementis, vt puta suæ industriæ debiti, neque tenetur restituere, nisi pecuniam: veluti si depositarius aliena pecunia rus emeret, non debet nisi pecuniam. & est ratio *Soti lib.6.de iust.q.1.art.4.*

SVMMARIVM.

1 *Omnia Christianorum ieiunia instituta sunt iure humano.*

2 *Doctores Sancti, cum affirmant quadragesimale ieiunium esse*

præce-

præceptum lege diuina Euangelica, quomodo intelligendi ſunt.

3 *Diſpenſatio fit vel à Papa, vel ab inferiori Papa.*

4 *Papa in quibus diſpenſet, & quomodo.*

5 *Epiſcopus circa legem ſuperioris non poteſt ſine iuſta cauſa cum ſubdito diſpenſare.*

6 *Diſpenſatio eſt relaxatio legis cauſa cognita.*

7 *Inferior ſe habet ad legem ſui ſuperioris Principis, ſicut ille ad legem Dei.*

8 *Diſpenſatio à Legato facta, etiam auctoritate Papæ ſibi commiſſa, ſine iuſta cauſa non valet.*

9 *Qui nõ ieiunat aliquot Quadrageſimæ dies, cum poſſit, & cibis non quadrageſimalibus veſcitur, peccat mortaliter, non obſtante licentia obtenta, & n. 10. & 11.*

12 *Qui à ieiunio excuſantur, & non ab eſu carnium, & lacticiniorum, & n. 13.*

14 *In diebus ieiuniorum, præterquam ieiunij quadrageſimalis iure communi permittitur eſus ouorum, ac lacticiniorum, niſi obſtet conſuetudo.*

15 *Diſpenſatus à ieiunio, non ob id ab eſu carnium eſt diſpenſatus.*

CASVS VI.

CVM Euſebius legitima de cauſa totam Quadrageſimam non valeat ieiunare, poſſit tamen partem, vel aliquot dies, & cibis quadrageſimalibus veſci ſine periculo; attamen quærit, & obtinet licentiam veſcendi non ſolum ouis, & lacticinijs, ſed etiam carnibus, nec vllo vult die ieiunare: *Quæritur, an non ieiunando, & cibis non quadrageſimalibus veſcendo, peccet mortaliter.*

Ante huius caſus reſolutionem aduertendum eſt primo, quòd etſi plures maximæ authoritatis viri, quos *Couarr. lib. 4. var. reſolut. cap. 20. conc. 5.* refert, Quadrageſimæ ieiunium conſtanter

asseuerarunt à Christo Domino fuisse institutum, vt obligatio ad illud non tantum ex humano præcepto pendeat, sed etiam ex diuino; tamen communi iam opinione doctorum receptum est,
1 omnia †Christianorum ieiunia non solum quatuor temporum, & vigiliarum præceptarum, sed etiam quadragesimæ, esse instituta iure humano, & nulla diuino; quamuis quadragesimæ ieiunium antiquitate, & forte præfiguratione præstet, arctiusque sit ob
2 id seruandum, iuxta *D.Tho.22.q.147.art.1.ad 2.* & cum † Patres sancti ieiunium hoc lege diuina Euangelica esse præceptum asseuerant, intelligendi sunt secundum sensum D. P. Aug. ad Casulanum presbyterum; vt generali quodam præcepto à Christo Domino quadragesimale ieiunium fuerit præceptum, non tamen quibus, & quot diebus ieiunare teneamur, quos postea designauit ecclesiam, & lege lata indixit: quo præcepto ita conscientias ad ieiunandum obligat, vt qui ieiunia absque legitima causa prætermittunt, lethaliter peccent, ex sententia *D.Thomæ 22. q.147. art.3. & 4.sent.dist.15.q.5.ad 4. Paludani ibidem q.4. art.5. Couar.lib.4.variarum resolut.cap.20.conc.6. Azorij lib.7.institut.moralium cap.8.quæst.2. Gloss.dist.25.cap.vnum orarium, §.alias ea demum, vers.ieiunantibus, & aliorum.*

Aduertendum secũdo, licentiam quempiã obtinere, nihil aliud esse, quã dispensationem à superiore impetrare, qua à lege excipitur, concessa illi facultate, sine qua legi esset obnoxius. Contin-
3 git autem, vt dispensatio † fiat vel à Papa, vel ab inferiori Papa.
4 Si Papa dispenset, † tunc distinguendum est; quia vel dispensat in ijs, quæ à iure diuino pendent, quale est votum, & iuramentum: vel in ijs, quæ sunt iuris positiui, vt est ieiunium. Si primum, & cum causa, dispensatio tenet: si sine causa non tenet secus autem in ijs, quæ sunt iuris humani. Sed Papa inferior, vt est Episco-
5 pus, † circa legem superioris, vt circa ieiunium, benè potest iusta de causa cum subdito dispensare, ne illo, aut illo die ieiunet; imò & eo absente Parochus, vt placet *Nauar.* Tum quia videtur receptum consuetudine, quæ iurisdictionem dare potest. Tum quia frequenter Sedes Apostolica consuli non potest, vt affirmat *Caiet.22.q.144.art.4.& Nau. in manu. cap.21.n.21.* At si absque

iusta

iusta causa dispensat, dispensatio non valet, nec dispensatus tutus in conscientia manet. Tum quia sub hoc limite illi concessa
6 est dispensandi facultas. Tum quia dispensatio definitur † esse relaxatio legis, causa cognita, iuxta *gloss. solennem*, §. *nisi rigor*. 1. *quæst*. 1.

Et probatur ratione *Nau. in prælud*. 9. *num*. 15. Quia sic se ha-
7 bet † inferior ad legem sui superioris Principis, sicut ille ad legem Dei. *cap. cum inferior, de maioritate, & obed. & cap. inferior sedes, dist*. 21. at dispensatio Principis circa legem Dei sine iusta causa nihil valet, nec excusat, vt prædictum est: igitur nec dispensatio inferioris circa legem superioris sine iusta causa aliquid valet, nec excusat.

Confirmatur ex *Innocentio in cap. dudum* 2. *de electione*, singu-
8 lariter dicente, quod dispensatio † à Legato facta, etiam authoritate Papæ sibi concessa, sine iusta causa non valet. Vide etiam *Sylu. ver. dispensatio, num*. 5. & *Couar. de matrimonio par*. 2. *cap*. 6. §. 9. *de dispensatione, & Panorm. in cap. non voti, de voto, & Azor*. 1. *par. inst. moral. lib*. 7. *cap*. 29. *q*. 2. & 3. & 6.

His prænotatis respondeo ad casum, Eusebium non ieiunan-
9 do † aliquot dies, cum possit, & cibis non quadragesimalibus vescendo, peccare mortaliter, non obstante licentia obtenta.

Probatur, quia qui potens est ad hûc, vel illum diem ieiunandum, aut hoc vel illo cibo ieiunio conformi se nutriendum, nul-
10 lam habet dispensationis causam, † sed præcepto ieiunij coarctatur quo ad illud, quod potest, & etiam abstinentiæ à cibis: sed in casu Eusebius est potens ad ieiunandum aliquot dies, & sub præcepto ieiunij cadit etiam abstinentia à cibis vetitis ergo peccat non obseruando, vt potest, cum ad id obligetur sub reatu peccati mortalis.

11 Et confirmatur, quia præceptum † Ecclesiæ quando in totum seruari non potest, seruandum tamen est quo ad illam partem, quoad quam seruari potest, vt est tex. *cap. cum dilecti, de dolo, & contumacia, & gloss. & doctores ibi*. qui igitur seruare non potest præceptum ieiunij quadragesimalis quotidie quantum ad vnicam refectionem, seruare tenetur quantum ad alia, quæ potest.

test. quod cum non faciat Eusebius, mortaliter peccat.

Nec obstat, si quis dicat, quòd excusatus à toto, excusatur etiã à partibus, cum in toto partes contineantur: & ideo cum Eusebius iusta de causa sit excusatus à ieiunio, saltem aliquibus diebus quadragesimæ, cuius partes essentiales sunt abstinentia à carnibus, & semel tantum edere; erit etiam excusatus ab esu carnium, & sic non peccabit eas edendo, saltem tunc, cum à ieiunio liber est.

Respondetur enim primò negando Eusebium excusari à toto ieiunio: quia excusatur à ieiunio quoad numerum epulationum, 12 non quoad qualitatem ciborum. Quod patet in rusticis, † & opificibus laborantibus in quadragesima, & in pueris ante vigesimum primum annum exactum: agrorum enim cultores, fabri siue ferrarij, siue lignarij, siue cæmentarij, & cæteri huius generis operarij, & artifices iustam ieiunij excusationem habent, cum cibus eis non sufficiat semel tantum in die sumptus ob immodicos, & nimios corporis labores: & pueri ante tertium septennium ætatis expletum, ieiuniorum legibus non astringuntur: quòd vsque ad eam ætatem soleant adolescere, & sępe indigeant cibo, hoc est modicè quidem, sed frequenter sumpto: tum propter caloris vim in eis abundantem, quo facile cibus omnis absumitur: tum etiam quia cibus in eis non solum operatur, vt nutriat, sed vt incrementum naturæ debitum præstet, vt docent *D.Tho.*22.*q.*147. *art.*4.*Syl.ver.ieiunium q.*6.*Nau.in Man.cap.*21.*n.*16 *Azor.*1.*p. instit.moral. lib.*7.*cap.*28.*q.*2. *&* 8. & communiter alij doctores. Qui tamen omnes, tum pueri, tum operarij debent in diebus ieiuniorum abstinere à carnibus, & reliquis cibis interdictis. Haud secus Eusebius, quia impotens est ad ieiunandum omnes dies quadragesimæ, potens tamen ad ieiunandum aliquot, excusatur ab ea ieiunij parte sola, quam impedimentum non compatitur, & in ea parte sola valet dispensatio; non tamen excusatur à toto ieiunio: hæc est enim præceptorum Ecclesiæ vis, vt qui in totum seruare illa non possunt, seruare illa debeant quo ad illam partem, quoad quam seruare possunt. *Nau.in man.cap.*21.*n.*22.*&* 25. *Caiet.*22.*q.*147.*art.*7. *& in summula ver. ieiunium* 5. *Anton.*2.

par.

par.tit.6.cap.2.§.9.Ludou.de Beia p.par.respons. casu 45. *Corrad. par.p.responsorum q.*205.

13 Respondetur secundò, quod abstinentia † à carnibus, & lacticinijs in quadragesima non solum præcipitur vt pars inclusa in ieiunio; sed etiam absolutè, & per se: sunt enim ista tria distincta quantum ad obligationem, præceptum ieiunij, præceptum abstinendi ab esu carnium, & præceptum abstinendi ab ouis, & lacticinijs: & consistit distinctio in his; tum quia præceptum ieiunij includit alia, & non è contra: cum ieiunio enim prohibetur caro vniuersaliter, & oua, ac lacticinia in quadragesima, vt docet *D.Thom.*22.*q.*147.*art.*8.*ad.*3. at non contra fit: aliquando enim prohibentur caro, & lacticinia, & tamen non est ieiunium, vt in Dominicis quadragesimæ. Aliquando etiam prohibetur caro, non tamen lacticinia, vt in diebus veneris communibus, & sabbatis intra annum: immo iuxta communem sententiam, in alijs

14 ieiuniorum diebus, † præterquam ieiunij quadragesimalis, iure communi permittitur esus ouorûm, lactis, casei, nisi contrarium consuetudo gentis, vel populi seruet.

15 Tum quia cum dispensatur † quis, aut excusatur à ieiunio, non ob id ab esu carnium dispensatur: cum possit esse causa iusta dispensandi ab vno, & non ab alio: à diuersis enim non fit illatio. *Tolet.lib.6.suæ instruct.sacerd.cap.3.n.1.& 2.Azor.p.par.instit. moral.lib.7.cap.10.q.1.*

SVMMARIVM.

1 *Obligatio restitutionis ex duplici capite, seu radice nascitur, & n.11.& 13.*

2 *Discrimen inter rem alienam acceptam, & acceptionem eiusdem circa obligationem restituendi.*

3 *Nomine rei alienæ quæ sint intelligenda.*

4 *Pretium rei, & res ipsa in contractibus humanis pro eodem computantur.*

5 *Vtilitas rei secundum se, aut ex occasione temporis tribuenda est rei, & consequenter domino illius.*

6 *Qua*

6 *Quæ sit vtilitas rei secundum se, & ex occasione temporis, exemplificatur.*

7 *Non solum res aliena restituenda est; verumetiam id omne, in quo quis per illam ditior factus est.*

8 *Surripiens triticum alienum, & vendens non satisfacit reddendo æquale triticum, & eiusdem bonitatis, nisi sit etiam eiusdem valoris.*

9 *Fur iure iustitiæ ante distractionem pretium restituere tenetur domino rei alienæ venditæ. Contrarium, num. 14. intellige, vt num. 15.*

10 *Latro in casu, quicquid sit de damno illato, restituere tenetur illa centum ratione rei retentæ.*

12 *Malæ fidei possessor, quocumque modo res pereat, aut alienetur, tenetur ad restituendum.*

CASVS VII.

FRANCISCVS furatus est decem rubia tritici kalendis Februarij Gregorio, qui seruaturus illa erat in aliud tempus, & venditurus mense Maij, in quo ob superuenientem rei frumentariæ copiam non valuerunt nisi quinquaginta aureos: latro verò non expectato illo tempore vendidit statim, accepitq. centum. *Quæritur, sufficiat ne latroni restituere vero domino quinquaginta, siue decem frumenti rubia, an teneatur restituere illa centum.*

Ante resolutionem huius casus memoria repetendum est, omnem obligationem † restitutionis ortum habere ex duplici capite, & radice: videlicet, vel ex re accepta, vel ex acceptione rei, iuxta *D. Thomam* 22. *q.* 62. *art.* 6. quibus addi potest & caput tertium, scilicet acceptio rei, & res accepta simul: inter quæ hoc est discriminis, † quòd res aliena semper obligat habentem ad restitutionem, quocumque modo eam habeat: acceptio autem rei

alienæ

alienæ non obligat semper, nisi quando vel est iniusta, vt est acceptio rei per furtum, & vsuram: vel facta in vtilitatem recipientis solùm, vt in mutuo, & accommodato: non verò si est facta non in vtilitatem ipsius recipientis, sed dantis, vel alterius, vt in deposito, nisi depositarius sit eiusdem rei custos ex iustitia, & pretium custodiæ acceperit. nam depositarius ex gratia, & beneuolentia non tenetur ad restitutionem rei alienæ, si res illa sine sua notabili culpa pereat: quia tenetur solùm ratione rei acceptæ, & nō ratione acceptionis. At qui rem furatus est, & eam apud se retinet, restitutioni obnoxius est ratione vtriusque, hoc est tàm ratione acceptionis rei, quàm ratione rei acceptæ.

3 Nomine autem rei alienæ † in præsenti intelligimus non solùm ipsam rem acceptam præcisè, sed etiam pretium illius, si fuerit vendita, & commutata; & fructus, qui ex tali re fuerint percepti: & denique totum illud, in quo quis ex re aliena fuerit factus ditior: id enim totum restituendum venit eodem titulo, quo ipsa res. *Caiet. 22. q. 62. art. 6. dub. 1. & 2. Petrus de Aragon. ibidem in explicatione art. Sotus lib. 4. de iust. & iure q. 7. art. 2. Couarr. in regula peccatum, par. 2. de reg. iur. lib. 6. in principio, Petrus Nau. lib. 2. de restit. cap. 2. n. 42. Sayrus lib. 10. clauis regiæ tract. 2. c. 1. n. 7. & alij recentiores.*

His prænotatis respondeo ad casum propositum: Non sufficere Francisco latroni restituere Gregorio domino tritici quinquaginta aureos, aut decem rubia tritici, sed debere restituere totum pretium, quo frumentum alienum vendidit, videlicet centum. Quæ est sententia *Michaelis Salonis 22. D. Thomæ q. 62. art. 6. controuersia* 4. quam dicit esse Theologorum communem, *Petri Aragonis ibidem dub.* 1. *Fernandi Rebelli de obligationibus iustitiæ, par. 1. lib. 2. q. 6. n.* 5. pro qua facit *Sayrus loco citato cap. 3. n. 20. & Azorius par. 3. institut. moralium lib. 4. cap. 3. q. 2. arg. 2. & q. 3. circa medium, & Ioan. Medina C. de rebus restit. q. 6. ad 5. obiectionem contra 2. responsionem.* & probatur hæc sententia his rationibus.

Tum quia pretium, quod reuera acceptum est pro re, debet vero domino restitui, quando res ipsa non restituitur: cum pretium

4 tium rei,† & res ipsa in contractibus humanis pro eodem computentur: sed in casu re vera Franciscus pro decem rubijs tritici venditis accepit centum, & non tantum quinquaginta aureos: centum itaque domino tritici debet restituere.

5 Tum quia vtilitas rei † secundũ se, aut ex occasione temporis, qualis est, quod res statim vendita valuerit centum, quæ in aliud tempus relicta non valuisset nisi quinquaginta, tribuenda est rei, & non industriæ venditoris: ergo eadem ratione, quá res domino est restituenda, restituenda est etiam rei vtilitas. Vtilitas tritici

6 secundum se, † est ipsum triticum vtile, vt ex eo conficiatur panis, quo vescimur: vtilitas eiusdem ex occasione temporis est, vt vno tempore pluris valeat, quam alio.

Tum quia si latro restituat quinquaginta, alia vero quinquaginta sibi retineat: quæro quo titulo possit illa sibi retinere? certè nullo: non titulo venditionis; quia fuit iniqua, & inualida: nec titulo rei propriæ, cum id pretij ex re aliena prouenerit. ergo tenetur necessario restituere, cùm nullo titulo possit illa quinquaginta retinere.

7 Tum quia non solum † res aliena restituenda est, verũ etiam id omne, in quo quis factus est ditior: sed latro in hoc casu factus est ditior ex illo tritico, quod erat alienum, in centum: centum itaque debet restituere.

Nec etiam sufficiet ei restituere decem rubia tritici eiusdem bonitatis cum tritico ab eo vendito. Quia cum triticum sit diminutum pretio, non restitueret triticum æqualis valoris, si cum eodem tritico vendito comparetur pro tempore, quo fuit venditum.

Tum denique; quia si fur tempore, quo vendidit triticum, restituisset, prout de iustitia tenebatur, profectò vel aliud triticum æqualis valoris, vel valorem, quem tunc triticum habebat, pretiumq. quo ipsum vendidit, restituere debuisset: ab hac autem obligatione per dilationem restitutionis non liberatur, sed potius iniuriam auget, semperq. in mora censetur esse, cum sit malæ fidei possessor, iuxta *l. in re furtiua, & l. vltimam, C. de condictione furtiua, & regulam, Mora, de reg. iur. in 6.* ergo non satisfa-

8 ciet † reddendo æquale triticum in proposito casu: quia licèt sit

eiusdem

eiusdem bonitatis cum tritico ab eo vendito, non tamen reddit triticum æqualis valoris, si cùm eodem tritico vendito comparetur pro tempore, quo fuit venditum. Similiter, licèt nullum damnum dominus à fure recipiat restituente quinquaginta aureos, vel decem rubia frumenti, si attendamus ad statum, in quo futurus esset, posito quod ad tempus minoris valoris illud frumentum foret seruaturus: tamen attento priori statu, in quo dominium habuit frumenti plus valentis, & pretij, quod fur ex eo vendito accepit, damnum recipit, si restituat tantum quinquaginta aureos, vel decem rubia; atque adeo illius maioris valoris, in quo per iniuriam à fure fuit damnificatus, facienda est restitutio, ratione iniustæ acceptionis.

9 Accedit, quòd cũ iure iustitiæ † fur ante distractionem pretium restituere teneretur, profectò id omittendo contra iustitiam commutatiuam peccauit, damnumq. domino intulit; quod resarcire tenetur. Quare concludendum sine dubiò est, quòd etsi illa vtilitas ex re percepta non extat, aut exinde latro non est effectus ditior, restituendum tamen est in conscientia pretium rei alienæ venditæ, quam cum peccato contra iustitiam vendidit.

Neque obstat, si dicatur, fur iste restituendo quinquaginta, aut decem rubia tritici, nihil damni infert domino, quod ipse aliàs passurus non fuisset: itaque sufficiet hæc ei restituere.

Respondetur enim primo antecedens verum esse, si attendamus ad statum, in quo dominus futurus esset, posito quod ad tempus minoris valoris frumentum illud foret seruaturus: sed falsum est attento priori statu, in quo dominium habuit frumenti plus valentis, & pretij, quod latro ex eo vendito accepit.

10 Respondetur secundo, quicquid sit † de dãno illato à fure, quòd restituere tenetur illa centum ratione rei retentæ, idest pretij, quod succedit loco rei, *ff. de pet. hær. l. si & rem.*

Nec valet, si instetur, restitutio requirit æqualitatem, quæ in eo posita est, vt tantum restituatur domino, quantum habiturus fuisset, si res illi furto sublata non fuisset: sed si non fuisset domino sublata illa quantitas tritici, non habiturus fuisset ex illius venditione nisi quinquaginta: ergo hæc tantum sunt illi restituenda.

11 Nam respondetur, quod restitutio oritur † ex duplici radice, seu ratione, videlicet ratione rei alienæ retentæ, & ratione damni illati. Argumētum procedit de restitutione debita ratione damni illati tantum, & non ratione rei alienæ retentæ, in qua fundatur casus noster: tenetur namque latro restituere centum: quia retinet pretium rei alienæ, quod est centum, & non quinquaginta solùm: nam diximus pretium rei, & rem ipsam in contractibus humanis pro eodem computari.

Neque vrget, si adhuc instetur, si ratione pretij retenti, siue pecuniæ, quæ est pretium frumenti alieni venditi, latro tenetur restituere centum; cum tandiu quis teneatur ad restitutionem ratione rei alienæ, quamdiu eam habet: sequitur quòd si latro illam pecuniam distraxerit, vel ludendo, vel donando, vel quacunque alia via, tunc non amplius tenebitur ad restituendum nisi quinquaginta, in quibus damnificatus est dominus, & sic saltem in isto euentu sufficiet latroni restituere quinquaginta.

12 Quia respondetur negando illationem in euentu isto: quoniam malæ fidei possessor, † quocumque modo res pereat, aut alienetur, tenetur ad restituendum: cum enim iure iustitiæ fur ante alienationem pretium restituere teneretur, profectò id omittendo contra iustitiam commutatiuam peccauit, ac damnum domino intulit in centum, quod resarcire tenetur.

Neque etiam obstat, quòd pretium in restitutione, quæ oritur ex venditione rei alienæ consumptibilis, semper recipit augmentum, vel decrementum secundum tempus, quo venditurus est dominus læsus in alijs casibus: cur ergo non recipiet mensuram in casu nostro secundum idem tempus?

13 Respondetur, quia in casu nostro non attenditur † quantitas restitutionis tantùm penès damnum illatum ex acceptione frumenti, sed penes rem acceptam, idest pretium, quod rei successit: nam pretium, quod venditor accepit, non est suum, cúm acceperit illud pro re, quæ non est sua. Est etiam differentia in casu nostro, & in alijs; quia in alijs ferè omnibus nihil vtilitatis manet apud latronem; sed aliter contingeret in nostro, nisi totum pretium receptum restitueret.

Neque

14 Neque demum obſtat, ſi dicatur, Non potuit † in emptorem venditor transferre rei dominium; neque in venditorem emptor transferre dominium pretij: cum contractus iſte venditionis, & emptionis fuerit nullus. ergo pretium reddendum erit emptori, & non domino rei venditæ.

15 Reſpondetur hoc verum eſſe, † niſi dominus approbaret venditionem, & contentus eſſet pretio rei venditæ: quod non eſt credendum in caſu: quia ſufficit emptori, vt ſeruetur indemnis, ad quod tenetur venditor. Imò ſi conſumpſit rem bona fide, clarum eſt, quod non poteſt amplius reſcindere contractum venditionis, & emptionis, & dominus amiſit dominium illius rei, cui obligatum eſt pretium, quod loco rei ſucceſſit.

SVMMARIVM.

1 *Fornicarius poſt habitam copulam tenetur in conſcientia meretrici pretium promiſſum ſoluere.*

2 *Res vendibilis, & æſtimabilis pretio eſt, quatenus deſeruit humanis vſibus, & n.18.*

3 *Opus peccati quomodo ſit vtile ad humanos vſus, & n.17.*

4 *Ius naturæ docet, vt ſeruentur promiſſa.*

5 *Iudas Gen.38. quam promiſerat Thamar meretrici mercedem, perſoluit ex iuſtitia.*

6 *Promiſſio, quæ ſit fœminæ pro turpi actu, quomodo intelligatur eſſe valida.*

7 *In pari cauſa turpitudinis potior eſt conditio poſſidentis. Huius Regulæ verus ſenſus, n.8.*

9 *L. Generaliter, ff. de verbor. obligat. & l. iuris gentium, ff. de pactis, §. ſiue ob maleficium, quomodo intelligantur, & n.10.*

11 *Pretium pro iniuſta ſententia, pro periurio teſtis, pro homicidio receptum, quare reſtituendum eſt, & n.17.*

12 *Accepta ne ſint obnoxia reſtitutioni, quæ requirantur.*

13 *Meretrix turpiter facit, quod ſit meretrix, ſed non turpiter accipit, & n.15.*

14 *Meretrix publice expoſita, & quæ ſecreto fornicatur, in quo differant, & conueniant.*

15 *Qui locat operas suas in die festo, licèt id sit probibitum, non tamen tenetur ad restituendam mercedem sui laboris.*
16 *Quod licitè accipitur, non illicitè retinetur.*
18 *Soluuntur argumenta Nauarri contrarium sentientis.*
19 *Quid confessarius viro, qui pollicitus est mulieri pecuniam, consulere debeat post obtentam copulam.*

CASVS VIII.

GASPAR vir nobilis,& diues,ac potens alienare,captus amore Flaminiæ viduæ pollicetur ei centum aureos, si copiam sui faciat: quæ pretio tandem inducta consentit ad venereum actum, sed non recipit pecuniam. *Quæritur, an post commissum scelus Gaspar pretium promissum teneatur in foro conscientiæ soluere, & illa possit acceptum retinere, & quid confessarius Gaspari consulere debeat?*

In hoc casu petuntur duo iuxta numerum personarum, dantis scilicet,& accipientis: an ille teneatur dare, & an ista tutò possit recipere, & retinere. Ad quæ omissa opinione *Ioann. Medinæ C. de restit. q.* 20. tenentis pro meretricio actu nihil posse recipi tanquam pretium illius actus, & consequenter neque dari; imò peccare accipientes, & dantes vt sic: quam in hoc amplectitur, & magnificat *Nauarr. in man. cap.* 17. *n.* 38. *& n.* 41. *& Ludou. de Beia p. par. responsionum ad casus, casu* 33. licèt ipsum deserat in eo, quod subiungit, videlicet, quòd si accipitur, erit restitutioni obnoxium. Relicta etiam opinione eorum Canonistarum, quos refert *Couarr. regula peccatum, par.* 2. *§.* 2. *n.* 3. *& Carbo, de restitut. q.* 48. *vers. tertia sententia, & Azor.* 3. *par. institut. moral. lib.* 4. *cap.* 21 *q.* 2. dicentium, quòd quamuis pretium possit accipi, & retineri ab ea, quæ est publica meretrix, non tamen ab occulta.

1 Respondetur affirmatiuè, videlicet, Gasparem † post obtentam copulam teneri in foro animæ promissum pretium Flaminiæ persoluere,

ſoluere, atque hanc licitè acceptum retinere. Hæc eſt ſententia *Michaelis Salon. in 22 D. Thomæ q.62. art.5. controu.4.conc.1. & 2. Soti 4.de iuſt.& iur.q.7.art.1.ad 2.Couarr.loco citato. Graſſij lib.5.conſ.tit. de furtis conſ.2.Sayr. lib.10. clauis regiæ tract.5. cap.3.n.34.& ſeqq.Lopez p.p.inſtr.cap.105.& 107.Petri de Aragon.in 22.D.Thomæ q.32.art.7.& q.62. art.5. conc.8.Caiet.ibidem.Sylu. verb. reſtitutio 2.§.2.Azorij 3.par. inſtit. moral. lib.4. cap.21.q.2.*quam *Aragon.quæſt.32.citata* vocat ſententiam communem omnium Doctorum tàm Theologorum quàm iuriſprudentium, *verſ.circa 3.concl.D.Thomæ.*

Pro cuius intelligentia, antequam ad probationem veniamus: Aduertendum eſt, quod ratio præcipua pretij, & æſtimationis rei, moraliter loquendo, eſt vtilitas in ordine ad vſus humanos.

2 Res itaque † vendibilis, & æſtimabilis pretio eſt, quatenus deſeruit humanis vſibus, & quo vtilior, eo maioris pretij, & carius vendibilis: quamuis etiam ſecundario pretium augeatur ex circumſtantijs, vt labore, difficultate, periculo, & alijs, quæ rem il-

3 lam comitantur. Et quia opus peccati, † puta turpis actus meretricis, & mulieris fornicariæ, licèt ſecundum ſuam rationem formalem, id eſt ex ea parte, qua diſcordat à lege diuina, & qua peccatum eſt, inutile ſit ad vitam æternam, & nullius valoris; pro materiali tamen, quod potiſſimè intenditur ab emptoribus, eſt quædam actio liberè facta, & vtilis ad hominum vſus, vt fornicatio ad delectationem, & voluptatem capiendam: hinc eſt, quod natura ſua eſt alicuius pretij, & vendibilis, cum nullum ſit præceptum, vt tale opus gratis fiat: imò, vt non fiat. *Salon vbi ſupra controu.3.concl.5.Aragon ibidem ad 2.D.Thomæ, & Azorius l c.*

His prænotatis probatur primum reſpõſionis membrum. Tum

4 quia † ius naturale docet, vt promiſſa ſeruentur, niſi tantus eſſet exceſſus, quod promiſſum implere prodigalitatis vitium contineret. Cum itaque Gaſpar promiſerit cẽtum Flaminiæ, ſi ſui copiam faceret, cauſa ſubſiſtente promiſſum tenetur exoluere; cum non ſit exceſſus in dando: eſt enim intra terminos iuſtiſnam huiuſmodi mercis, quæ nec ad vitam neceſſaria eſt, nec homo cogitur ad emendum, ſecluſa fraude, illud eſt iuſtum pretium, in quo partes

conueniunt,tantumq. valet,quantum quis æstimare vult:æstimauit autem Gaspar complexum illum centum:centum ergo debet.

5 Tum ex facto Iudæ quod *Genesis cap.*38.narratur,qui † quam promiserat Thamar mercedem ob venereum actum, eam persoluit, ac dixit; *Si noluerit accipere, non poterit me arguere*. Ex quibus verbis colligitur, ex iustitia mercedem illam soluere voluisse: iure enim naturæ, & recta ratione dictante sensit Iudas se deuinctum ad soluendum, quod promiserat Thamar,quam existimauit meretricem. Imò & omnes homines eadem ratione naturali dictante sentiunt se ad id obligatos. Igitur & Gaspar similiter ex iustitia, causa subsequuta, tenetur stare promissis.

6 Tum quia promissio, † quæ fit fœminæ pro turpi actu, etsi vitietur ab extrinseco, nempe à causa,ob quam fit; iure tamen naturæ valida est causa subsistente, cum fiat pro re, quæ pretio æstimari potest, nec aliqua lege humana reddatur nulla.ergo Gaspar in foro animæ, tenetur post copulam obtentam illam seruare, vt veritatem, & fidelitatem ad proximum seruet.

Tum denique, si consentiat fœmina in turpem actum ea conditione, vt fornicarius illam ducat, potest exigere apud Iudicem, vt ducat illam,teneturq. illam ducere: ergo si cõsentiat in actum turpẽ sub spe alicuius pretij, tenetur fornicarius illud persoluere.

7 Nec obstat, si dicatur, † in pari causa turpitudinis potior est conditio possidentis, *cap.in pari, de regulis iuris lib.6.*& *l.3.& 4. in princ.ff.de condict.ob turpem causam:* fornicarius, & fornicaria in turpitudine pares sunt. igitur saltem antequam soluat,non tenebitur Gaspar aliquid Flaminiæ exhibere.

8 Nam respondetur regulam illam habere locum, † quando tam acceptio quam datio est iniqua, & reprobata: at in casu nostro acceptio non est illicita; licitè enim accipit Flaminia, quæ ipsi dantur, etsi ex turpi causa:imò nec ipsa datio est illicita, quatenus procedit à lege iustitiæ commutatiuæ, & à promissione dantis in mercedem eius operis,quod pretium habere potest,vt ostendimus in præuio notabili. Et est responsio *Couarr. loco citato num.2.ad* 1.

Neque pariter obstat, si instetur, promissio, aut stipulatio turpis de

pis de iure eſt inualida, vt habetur *l.generaliter*, *ff. de verborum obligat.*vbi dicitur,*generaliter nouimus ſtipulationes turpes nullius eſſe momenti*, & *l.iuris gentium*, *§.ſiue ob maleficium*, *ff.de pactis*, quæ habet, titulum eſſe ipſo iure nullum, quo aliquid datur ob maleficium, *&* 22.*q*.4. *cap.in malis*, dicitur, *In malis promiſſis reſcinde fidem,in turpi autem voto muta decretum*. Igitur qui promiſit aliquid ob turpem cauſam,non tenetur illud adimplere.

Reſpondetur enim primo ad canonem, intelligendum eſſe ante cauſam completam: tunc enim promiſſio, pactum, & ſtipulatio nullius eſt momenti; nec vi illius promiſſionis, vel pacti homo obligatur ad rem turpem faciendam; ſed reſcindenda eſt talis ſtipulatio. Verum cauſa completá, & poſita in actu,adimplenda eſt promiſſio, non intuitu peccati, ſed fidei. *Salon.vbi ſupra controu.*3.*concl.*2.*& Graſſius lib.*5.*conſil.de furtis,conſil.*2.*ad* 5.*principale*, *& Lopez cap.*105.*citato*. Ad leges allatas dicendum cum *Fernando Rebello de obligationibus iuſtitiæ par.*2.*lib.*18.*q.*19.*n.*4.
9 quòd procedunt † de maleficio in futurum adimplendo, & pro foro tantum iudiciali: quamuis etiam in conſcientia ante perpetrationem, ſicut nulla eſt obligatio exequendi peccatum, ita nulla eſt obligatio præſtandi pretium: ſed in re mala promiſſa fides reſcindenda eſt.

Reſpondetur ſecundo cum *Sayro loco citato*, *nu.*40. leges illas
10 intelligi præcipuè † de maleficijs contra iuſtitiam,& in damnum alterius, in quibus cum ipſa datio, & acceptio, vt ſic, ſit illicita, & prohibita; ideo & promiſſio,etiam re ſubſequuta, ob quam fuit facta, impleri non debet. Imò, vt aduertit *Salon vbi ſupra controu.*3.*ad* 2.*& concl.*6. Quamuis accepta pro opere iniquo iure naturæ liceret retinere: lege tamen ciuili, & meritò, quæ pro illo accipiuntur, ſunt reſtituenda, quando eſt in damnum alterius,&
11 contra iuſtitiam: vt quæ iudex † pro iniqua ſententia accipit,quæ teſtis pro falſo dicto, quæ aſſaſſinus pro homicidio, & ſimilia. Nam licèt actiones iſtæ prauæ ſecundum ſe,vt conſtat, vendi poſſint, his tamen legibus arcentur magis homines ab illis committendis; cum pretium pro illis accipere,vel retinere non poſſint.

Probatur nunc ſecundum reſponſionis membrum, videlicet,

Flaminiam acceptum pretium licitè retinere posse. Tum quia, vt 12 acquisita, † & accepta non sint restitutioni obnoxia, sed licitè retineantur, quatuor requiruntur. Primum, vt id quod datur, sit eius qui dat, & potentis alienare; cuius defectu acceptum à latrone, à monacho, à pupillo, &c. non potest retineri. Secundum, vt id quod venditur, sit pretio æstimabile: quod deest, cum venditur tempus, & vsus pecuniæ: hæc enim omnium consensu nec habent pretium, nec sunt pretio æstimabilia. Vnde illud commune omnium axioma, Pecunia non potest parere pecuniam. Tertium, quòd non debeatur gratis: vt collatio sacramentorum, vel beneficij, vel cuiuscumque rei spiritualis, de quibus dicitur à Domino, *Gratis accepistis, gratis date. Matt.* 10. Quartum, vt acceptio, vel datio non sit lege prohibita. Quamobrem acceptio, & datio pro opere iniquo, quod est in iniuriam, & damnum alterius, cum lege prohibeatur, vt patet *l. generaliter, de verborum obligationibus*, non transfert dominium pretij in accipientem, vt redditum lege inhabilem. Hæc autem omnia concurrunt in acceptione pretij, quod soluitur Flaminiæ. Primum quidem supponitur in casu. Secundum probatur: quia vsus corporis ad actus venereos est materia vendibilis, & pecunia æstimabilis, vt *Caiet.* 22. *q.* 32. *art.* 7. *Sotus* 4. *de iust. & iure q.* 7. *ar.* 1. *ad* 2. *Salon Aragon, Carbo locis citatis, & Azor. vbi supra cap.* 21. *q.* 1. affirmant: cum sit homini vtilis ad delectationem, & voluptatem captandam, imò ad prolem illi gignendam. Tertium patet: quia mulier soluta sui corporis vsum non debet fornicario gratis. Quartum etiam liquet: quia licèt hæc causa sit prohibita, non tamen datio, aut acceptio: non quidem lege diuina, quia non est contra eam, vt affirmat *D. Thomas* 22. *q.* 32. *art.* 7. & communiter Theologi: nec lege humana; quia *l. idem si ob stuprum, ff. de condict. ob turpem causam, §. sed &* 13 *quod meretrici*, dicitur, quòd meretrix † turpiter facit quod sit meretrix; non tamen turpiter accipit, cum sit meretrix. Sequitur igitur quod ipsa possit iustè pretium acceptum retinere.

14 Et confirmatur, quia licèt meretrix † publicè exposita, & quæ secreto fornicatur, differant in hoc, quòd publicè expositæ datur actio in foro exteriori ad petendum pretium promissum, & exigendum;

gendum; vt ſentiunt ferè doctores omnes, *Sotus*, *Couarr. Graſſius*, *Salon*, *Carbo*, *Sayrus*, *& Lopez locis cit.* imò *& Nauarrus in man. cap. 17. n. 40. verſiculo, quinto infertur*; occultæ verò denegatur: tamen quantum ad retentionem pretij accepti eadem eſt vtriuſque ratio ſecundum eoſdem; cum vtraque ſit domina ſui corporis, & actio vtriuſque pretio æſtimabilis: imò ratione maioris honeſtatis quodam maiori iure occultæ plus debetur.

15 Tum ſecundo, quia qui locat † operas ſuas in die feſto, quamuis id ſit prohibitum in lege Dei, non tamen tenetur ad reſtituẽdum ſtipendium, & mercedem ſui laboris: quia non vendit illud opus, & laborem ea parte, qua eſt violatio feſti, ſed quatenus laborioſum eſt, & vtile conducenti. Sed mulier cum facit copiam ſui corporis pro pretio, non accipit illud qua parte opus illud eſt peccatum, ſed qua vtile, & voluptuoſum fornicanti cum ea. igitur non tenetur illud reſtituere.

16 Tum denique, quia quod † licitè accipitur, non illicitè retinetur: ſed Flaminia promiſſum pretium non illicitè recipit. nam non peccat in recipiendo: quia aliàs cum fornicari, & recipere pecunias ſint actus diſtincti, adderet peccatum nouum hoc quod eſt recipere pecunias, ad hoc quod eſt fornicari: quod eſt falſum. ergo Flaminia licitè retinet promiſſum pretium, & acceptum. ratio *Abul. ſuper Matth. cap. 6. q. 37.*

Neque obſtat, ſi dicatur, pretium pro iniuſta ſententia, pro periurio teſtis, pro homicidio, ac vniuerſaliter pro maleficio non poteſt accipi, & acceptum reſtituendum eſt, vt patet per multas leges: ergo nec pro meretricio, &c.

17 Reſpondetur enim pro illis actibus malis non † licere accipere, quia lex prohibet talem acceptionem, quæ eſt pro opere iniquo cum damno alterius; quod non prohibet pro meretricio: nam aliter ſtando in lege naturæ, liceret etiam pro illis actibus accipere, non qua peccata ſunt, ſed qua vtiles, non futuris, cum nulla ſit obligatio perpetrandi peccatum, ſed præteritis.

Neque valet, ſi obijciatur contra fundamentum primum munitum auctoritate legis, & D. Thomæ: Meretrix, & quælibet fornicaria turpiter facit meretricando: ergo & turpiter accipit pro

 mere-

meretricio. quæ eſt obiectio *Nau.nu.*34. nam videtur eſſe repugnantia in adiecto dicendo, turpe, & illicitum eſſe meretricari, & licitum eſſe, & non turpe aliquid pro meretricio accipere, cauſa turpi iam impleta.

Quia non accipitur pro cauſa turpi, ideſt fornicatione, quatenus turpis, & illicita eſt, ſed quatenus † iure naturali talis fornicationis actus eſt pecunia æſtimabilis, vt vſui humano accommodus, & voluptatem corporis afferens.

18

Neque valet obiectio ſecunda *eiuſdem Nauar.n.*5. quòd ſecundum iura diuina, & humana iſti actus fornicationis turpes magis conſiderantur in genere moris, quam in genere entis; in genere autem moris ſunt inuendibiles, & actus intrinſecè mali, ac per conſequens non licet pro illis aliquid dare, vel accipere; vt arguit *nu.*38. *&* 40.

Non valet inquam: quia quamuis verum ſit, quod iura diuina, & humana conſiderent iſtos actus magis in genere moris quoad eorum prohibitionem: peccatores tamen iſti, cùm pro eis dant, vel accipiunt pretium, magis conſiderant iſtos actus, vt ſunt voluptuoſi, & humano vſui accommodi pro delectatione corporali ex eis capienda.

Nec valet rurſus replica eiuſdem, quòd illa malitia eſt illi actui fornicationis intrinſeca, & inſeparabilis, & per conſequens pro illo actu non poteſt pretium accipi.

Nam reſpondetur quòd licèt quo ad culpam, & à parte rei ita ſit; tamen intellectu, & conſideratione eſt ſeparabilis ratio iſta delectabilis, ſub qua datur pro fornicatione, & pretium accipitur, à formalitate peccati. Neque fornicatio per hoc, quod eſt prohibita, vt intrinſecè mala, amittit ſuam naturalem voluptatem, ſub qua ratione pretium accipitur pro ea, & datur.

Imò maior repugnantia, pace tanti viri, apparet in eius dictis, quam in his, quæ arguit. Nam abſurdum eſt prorſus dicere, quòd leges exteriores, prout ipſe Nauar. fatetur, & ita eſt, concedant meretrici petitionem pretij ſui corporis, & in foro exteriori cogant promiſſorem id ei perſoluere; & quod ipſa petendo, & recipiendo peccet mortaliter. Quia cùm iſtæ leges non fundentur in

falſa

falsa præsumptione, dum id iubent, viderentur cooperari ad illicitum, & ad petitionem, & receptionem mortalem, si talis petitio, & receptio esset mortalis.

Nec valet euasio, si dicatur, quòd meretrix possit agere in foro exteriori, & exigere promissam pecuniam, non ex iustitia, sed tantum titulo donationis.

Tum quia si tantum titulo donationis exigere eam posset, profectò in foro exteriori ad soluendum fornicarius cogi non posset. Tum quia si ei non esset debita tanquam pretium, sanè teneretur restituere, si ipsi data esset, vt debitá, & in pretium talis actus meretricij: quod tamen negat *Nauarr. num. 34. vers. dico quarto.* Neque petēdo pretium propter opus turpe patratum meretrices complacent sibi in opere præterito, & peccant, vt putat *Nauarr.* quia dolere potest homo de peccato præterito, ac etiam firmiter statuere nihil tale in posterum facere, & cohibere complacentiā omnem circa actum turpem præteritum; & tamen exigere, & accipere pretium, quod propter actum commeruit, sibiq. debitū est.

19 Confessarius verò † consulere debet Gaspari, vt seruet fidelitatem soluendo promissā, exemplo Iudæ filij Iacob, doleatque de peccato præterito, & caueat de futuro, ac Deum exoret, vt sibi commissum scelus dimittatur, & in tentationem in posterum non inducatur.

SVMMARIVM.

1 *Sola secunda comestio in die ieiunij peccatum est.*

2 *Pœna debet proportionari culpæ.*

3 *Lex ieiunij ponit certum limitem in comedendo, ne scilicet sæpius, quàm semel ieiunans comedat, & n. 7.*

4 *Præceptum ieiunij obligat iuxta Ecclesiæ præcipientis intentionem, & quæ namsit talis intentio.*

5 *Finis præcepti minime cadit, aut comprehenditur sub præcepto ad hoc, vt ipse finis itidem censeatur præceptus.*

6 *Præceptum negatiuum duplex, scilicet iuris naturalis, & iuris positiui, & eorum discrimen.*

8 *Sub præcepto ieiunij continentur hæ duæ negationes, scilicet non vesci carnibus, cibisq. vetitis; & non comedere plusquam semel in die; sed non eodem modo.*

CASVS IX.

CVM lex ieiunij prohibeat sæpius quàm semel in die comedere, Hortensius iam violato ieiunio per secundam refectionem, tertio, & quarto cibum assumit. *Quæritur, an toties peccet nouo peccato, quoties eo die post primum prandium comederit.*

Huic casui respondetur negatiuè, Hortensium comedentem in die ieiunij sæpius quam semel, non qualibet vice, sed tantùm secunda peccare mortaliter. Hæc est sententia *Duran. 4. sentent. distinct. 15. quæst. 11. Paludani ibid. quæst. 4. art. 5. Caietan. 22. q. 147. art. 8. Angeli vers. ieiunium q. 22. Sylu. eodem ver. q. 8. nu. 22. vers. quartum. Nau. in Manu. cap. 21. n. 14. Graffij in suis decis. 1. par. lib. 2. cap. 37. n. 38. Azorij lib. 7. p. par. instit. moral. cap. 9. q. 2.* & communis Doctorum, quicquid sentiant *Io. de Neapoli in quolibet Ioan. Maior 4. senten. dist. 15, q. 6. Ioan. Medina C. de pænit. tract. de ieiunio quæst. 5.* & demum *Couarr. lib. 4. variarum resol. cap. 20. n. 13.*

Et probatur, tum quia illa sola comestio in die ieiunij peccatum 1 est, quæ ieiunium frangit. sola autem secunda, † & non tertia, neque quarta, neque vlterior refectio ieiunium frangit: quoniam quando tertia vel quarta sumitur, iam fractum est ieiunium, & semel fractum amplius frangi non potest: sola itaque secunda est peccatum. Quare Hortensius non toties nouo peccato peccat, quoties eo die post primum prandium comedit.

2 Tum quia pœna † debet proportionari culpæ: sed comedenti sæpius in die ieiunij, non maior iniungitur pœna, quam si solum bis comedisset: imò vsu, & consuetudine receptum est, vt confes-

sarij

sarij posteaquam audiuerunt à pænitente tali die se soluisse ieiunium, nil vltra requirant, nec interrogent de comestionum numero: quod facere deberent, si distincta essent peccata. vnica igitur est culpa.

3 Tum denique, quia lex ieiunij † videtur ponere certum limitẽ in comedendo, ne scilicet sæpius quam semel ieiunans comedat: at si cui præceptum esset, ne præfixum limitem transiliret, vbi illum transierit, in idem recidit, multis passibus ne, an paucis eum prætergrediatur, cum primo tantum passu, quo terminum transiliuit, peccauerit: ergo similiter eodem recidit quo ad transgressionem præcepti, & limitis ieiunij, an tantum secundo, an tertio etiam, & quarto edat, postquam limitem præteriuit, ieiuniumq. soluit secunda vice comedens.

4 Neque obstat, si dicatur, præceptum † ieiunij obligat iuxta Ecclesiæ præcipientis intentionem, quæ est, vt castigetur corpus, subijciaturq. caro spiritui: sed huic intentioni magis repugnant tertia, & quarta comestio, per quas superabundanter caro fouetur, quam secunda. Igitur si in secunda peccato mortali Hortensius se obstringit, multo magis in qualibet alia.

Nam respondetur, quòd duplex est intentio præcipientis Ecclesiæ: vna de materia præcepti, scilicet vt fiat, quod præcipitur: altera de fine, qui ieiunij proximus est maceratio carnis, & vltimus, vt per obseruantiam mereatur homo vitam æternam. Prima obligat, scilicet intentio, de materia præcepti: Secunda autem nequaquam, quia finis præcepti † minimè cadit sub præcepto ad hoc, vt ipse finis itidem censeatur præceptus: vnde non tenetur qui ieiunat, affligere carnem, aut per ieiunium mereri vitam æternam: sed satis illi erit, si seruet media, quæ fuerunt à lege præfinita ad finem consequendum. *Dur. l. c.*

5

Neque valet instantia, præceptum de ieiunio est negatiuum quantum ad materiam præceptam: quia nulli præcipitur, vt semel comedat quo ad id, quod affirmatiuum est; sed solùm quantum ad id, quod est negatiuum, videlicet, quod non comedat plusquam semel. Sed præceptum negatiuum obligat semper, & ad semper. igitur & præceptum ieiunij obligat per totum tempus, &

con-

consequenter quacumque vice Hortensius comedit præter semel, semper est præcepti transgressor, peccatq. mortaliter.

6 Respondetur enim duplex † esse preceptum negatiuum, scilicet iuris naturalis, & iuris positiui: inter quæ discrimen est; quia illo prohibetur actus, qui de se est malus, vt furari, mechari, &c. & proinde omis talis cadit sub prohibitione æqualiter: hoc verò prohibetur actus, qui de se non est malus, sed potest fieri bene, vt comedere, dicere officium alta voce: & ideo prohibitio potest cadere super vnum actum, & non alium, puta supra secundam comestionem, & non supra tertiam & quartã: quia lex ieiunij † videtur ponere certum limitem in comedendo, & in vno tempore obligare, & non in alio; vt non dicere officium alta voce tempore interdicti: sub qua tamen prohibitione non cadit dies Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis B. Virginis, vt habetur *c. Alma mater. in sexto, de sententia excommunicat.*

Neque vrget instantia, violatio ieiunij in qualitate ciborum puta in esu carnis, toties est nouum peccatum, quoties comeditur caro: ergo toties peccatur pari ratione, quoties receditur ab vna comestione: quod fit non solùm in secunda, sed etiam in tertia, quarta, & quinta cibi sumptione. Et consequentia deducitur,

8 quia substantia, & natura ieiunij † has duas continet negationes, scilicet, non vesci carnibus, cibisque vetitis, & non comedere plusquam semel in die.

Quia respondetur cum Caiet. vbi supra, quod istæ duæ negationes non eodem modo se habent ad ieiunium; sed secunda, videlicet, non comedere plusquam semel, cadit sub præcepto ieiunij solùm vt pars, vel quasi pars constitutiua illius: sed prima videlicet, non comedere carnes, &c. cadit sub præcepto absolutè durante tempore illo, puta quadragesimæ, quatuor temporum, & vigiliarum: & ob id quoties quis carnes comedit, & alios cibos prohibitos in die, toties de nouo peccat: sicut quoties quis furatur, mechatur, &c. iuxta regulam præceptorum negatiuorum: quia cadit sub præcepto, quòd in toto illo die carnes non comedantur. Sed non cadit sub præcepto ecclesiæ non multiplicare comestiones absolutè, sed vt requiritur ad ieiunium, & est conditio

illius.

illius: & quia post secundam refectionem ieiunium fractum est, non potest ista negatio comestionis amplius pro illo die esse conditio ieiunij, & pars eius: negatio verò esus carnium, & ciborum prohibitorum non solum vt conditio ieiunij, sed etiam absolutè cadit sub præcepto illius temporis.

SVMMARIVM.

1 *In omni contractu emptionis, & venditionis seruanda est æqualitas inter pretium, & mercem.*
2 *Pretium iustum duplex est, legale scilicet, & arbitratarium.*
3 *Tria sunt pretia secundum vsum fori, & quæ nam sint.*
4 *Merx minoris valet, cum rogatur emptor, quàm cum rogatur venditor.*
5 *Vltroneæ merces vilescunt.*
6 *Mercatori non licet vendere carius merces suas, quam pretio rigoroso ob dilatam solutionem ad annum, imò vsuram committere, & num. 13.*
7 *Dilatio solutionis habet rationem mutui.*
8 *Iustum rei pretium esse quod, quod hoc modo vendendi scilicet pecunia credita, iudicatur tale à peritis, & prudentibus in ista arte vendendi; quomodo intelligendum sit. n. 9.*
10 *Quæ copia emptorum auget rerum pretium.*
11 *Mercatori, & mutuatori an liceat augere pretium, vel aliquid plus accipere ob lucrum cessans, & n. 12.*
14 *Iustum pretium non metiri debet secundum mercium sumptus, sed potius secundum vsum fori.*

CASVS X.

MERCATOR quidam pluribus annis merces suas ementibus pecunia præsenti vendidit iusto pretio; ementibus verò pecunia credita carius, puta cum dilatione vnius anni cum auctario nouem pro centum. *Quæritur,*

ritur, an id ei liceat, & quomodo confessarius cum illo se gerere debeat.

Pro resolutione huius casus supponendum est tamquam certissimum fundamentum, in omni contractu † emptionis, & venditionis, vt iustus sit, seruari debere æqualitatem inter pretium & mercem, quæ est veluti sedes, & principium commutatiuæ iustitiæ in illo seruandæ, ex sententia *D.Thomæ 2 2.q.77.art.1.* Hæc autem æqualitas reperitur, cum pretium non excedit valorem mercis, & è contra; & hoc dicitur pretium iustum: cuius † duo sunt genera: Vnum, quod vocant legitimum, siue legale, quod scilicet lege Principis, vel Reipub. vel alterius vicem eius tenentis positum est, & definitum, & præscribi solet rebus victui humano omnino necessarijs, vt tritico, vino, oleo, carnibus, piscibus, & similibus. Alterum verò, quod arbitrarium vocant, nempè quod ex communi hominum prudentum æstimatione desumitur, attenta rei necessitate, copia, & inopia, negotiationis labore, & cura; mercatorum, & venditorum frequentia, & similibus; quod pretium solet appellari secundum communem vsum fori. Est autem discrimen inter hæc duo pretia iusta: quia iustum legale consistit in indiuisibili iuxta præscriptum legis, quæ est determinata ad vnum, itaut illud excedere sit peccatum, aut mortale, si est in re notabili cum obligatione restituendi omnem excessum; aut veniale, si est in re exigua. Iustum verò arbitrarium minimè, sed habet latitudinem quandam, sicut & humanum arbitrium, quod non est determinatum ad vnum. Nam vocemus peritissimos, ac Deum timentes lignarios, & Architectos, vt domus iam ædificatæ iustum pretium assignent, nunquam conuenient, experientia teste, in aliquo pretio omnino mathematicè indiuisibili; sed solum in quodam indiuisibili morali habente aliquam latitudinem. Quarè diuidi solet † pretium hoc rerum secundum vsum fori in tria, videlicet, in infimum, medium, & supremum; vel vt alij dicunt, in Pium, Moderatum, & Rigidum, seu rigorosum, & omnia sunt iusta. Exempli gratia, eadem res, puta eadem vlna panni, iustè vendi potest decem iulijs, & decem & dimidium, & vnde-

vndecim, si vndecim dicatur pretium supremum; decem pretium infimum; & decem & dimidium, pretium medium. Et ratio huius differentiæ est: quia cum hoc pretium iustum consurgat ex multorum iudicio, & æstimatione, fieri nequit, vt pūctum vnum atque idem ab omnibus attingatur; sed quod vnus iudicat pretium iustum, alter plus, minusue iudicat. At verò iustum legale quia ex vnius tantum vel Principis, vel Rectoris iudicio dependet (omnes enim alij solum se habent vt consultores) punctim assignatur, & indiuisibiliter est obseruandum; vt notant Doctores tum Theologi, tum Canonistæ, *Scotus in.4.dist.15.q.2.art.2. Aragon in 22.D.Thomæ q.77.art.1.in explicatione art.Salon ibidem controu.1.2.3.& 4.Caiet.ibid.& summa ver.emptio, Angelus,& Syluest.eodem verbo, ille n.7.hic q.6.Io.Med.C.de restit.q.31.& 36. Couarr.lib.2.var.resol.cap.3.Sotus lib.6.de iust.& iure q.2.art.3. Lopez.2.par.sui instruct.cap.63.& Nau.in Man.cap.23.n.78. & Corradus de contractibus 3.p.q.56.conc.5.* Ex quibus infertur pretium rei iustum esse, quod in hoc loco, tempore, & modo vendendi communiter haberi potest præsenti pecunia: eadem siquidem res pluris valet in vno loco, quàm in alio, & vno tempore, quam altero ob abundantiam, vel raritatem mercium, & emptorum. Modus etiam vendendi auget, & diminuit de pretio: nam mino-

4 ris valet † merx cùm rogatur emptor, quam cum rogatur vendi-
5 tor. Vltroneæ † enim merces (vt fertur) vilescunt, quo fit vt idem pannus pluris valeat in officina mercatoris, vbi expectantur emptores, quam in manu proxenetæ vltro eum in vijs, & plateis offerentis.

Hoc fundamento iacto respondeo ad casum propositum, non
6 licere † mercatori vendere carius merces suas, quam pretio rigoroso ob dilatam solutionem ad annum, nempe cum auctario nouē pro centum, immò vsuram commitere. Hæc est sententia *D.Thomæ 22.q.78. art.2. in solutione septimi, & vltimi argumenti, & q.77.art.1.Caiet.ibid.Salonis ibid.q.78.art.2.controu.16. D.Anton.2.p.tit.1.cap.8.§.1.& 4.Corradi de contract.q.59.conc.2. Scoti 4.sent.dist.15.q.2. art.2. Dur. Richar. & aliorum theologorum ibidem, Soti de iust.& iure lib.6.q.4.art.1.Lopez par.2.sui instruct. cap.63.*

cap.63.Io. Bapt. Corradi p.par. responsorum ad casus q.231. Sylu. verbo vsura 2.q.1.n.1.Ludou.de Beia in suis responsionibus casuum p.par.casu 6.Nau.in Man.cap.17. n.206. 228. & 243. & lib.5. consil. de vsuris cons.17. vbi dicit esse communiter receptum ab *Innoc.Hostiensi, Ioan.Andrea, Panormitano, & plerisque ex alijs in c.in ciuitate,& c.consuluit,de vsuris,& in c.fi.eiusdem tituli.*

Et probatur: Tum quia vendere rem plusquam valet, illicitum, & iniquum est: cum non seruetur æqualitas inter pretium, & mercem. Mercator autem, qui propter expectatam solutionem vendit rem carius, quam patiatur latitudo iusti pretij, vt iste de quo in casu, vendit eam plusquam valet: quia res id tantum valet, quod in præsenti, & in tempore venditionis valet, vt habetur *l.pretia, & l. Falcidia, ff. ad legem Falcid.* Itaque iniquè vendit, & illicitum operatur.

Tum quia recipere aliquid ratione mutui siue realis siue virtualis, est iniquum, & vsurarium: atqui dilatio † solutionis, propriè loquendo, vt apud omnes doctores est in confesso, & expressè asserit *D.Thomas q.78.citata art. 2.ad 7.* habet rationem mutui: est enim quoddam virtuale mutuum, quo scilicet mercator pecunia pro merce sua de manu emptoris accepta, iterum illi dat mutuo vsque ad tempus solutionis. Mercator igitur, qui ratione dilatæ solutionis, & expectatæ pecuniæ rem carius vendit, nempe cum auctario nouem pro cētum, iniquè agit, & vsuram committit.

7

Tum quia, si liceret mercatoribus carius vendere pecunia credita, quam numerata, vel hoc eis liceret ratione lucri cessantis: vel ratione expensarum, aut periculorum in recuperando pretium, vt aliqui volunt. Sed nullum horum est dandum. Non primum: quia reuera eo quòd ad creditum vendunt, non cessat eis lucrum: namque vendunt ad creditum; quia non inueniunt tot emptores de præsenti soluentes, paratique sunt etiam ita vendere, prout commodius possunt. Vnde iste, qui emit ad creditum, non est causa, quòd venditor impediatur à lucro. Non secundum neque tertium: quia ista non sunt ordinaria. Et quamuis ista pericula essent ordinaria, possunt sibi cauere mercatores, vel non vendendo sic, vel exposcendo fideiussores solutionis fideles.

Tum

Tum quia, vt rectè obseruauit Sotus, nulla lex vel Respub. bene instituta pręscripsit aliud maius pretium pro mercibus venditis ad creditum, quàm pro vendibilibus de præsenti numerata pecunia. signum igitur euidens est, id non licere.

Confirmatur per textum in hoc satis expressum in *cap. in ciuitate, de vsuris*, quatenus probat eum, qui vendit piper, vel cinamomum carius propter dilationem ad soluẽdum datam, peccare. igitur eadem ratione, qui merces vendit carius propter dilationem solutionis, dicetur peccare.

Item expressius hoc definitur in *cap. consuluit*, *eodem titulo*, quatenus dicit, peccare negotiatorem, qui vendit rem pluris quam valet, ob dilationem solutionis pretij: & quatenus habet, peccare creditorem, qui, vt terminum solutionis faciendæ differat, accipit aliquid.

Non obstat huic resolutioni, si dicatur, qui cariùs vendit pecunia credita quam numerata, vendit iusto pretio: illud enim est iu-
8 stum † rei pretium, quod eo modo vendendi iudicatur tale à peritis, & prudentibus in illa arte, vel est receptum communi vsu ementium: quòd autem res vendatur carius pecunia credita, quam numerata, iudicatur iustum à peritis in arte vendendi, qui sunt mercatores ipsi; & est receptum iam communi vsu ementium. igitur.

Quia respondetur, duo esse genera mercatorum. Vnum eorum, qui actu negotiantur, & vendunt: & hi non sunt recti iudices: cum nemo sit æquus & rectus iudex in causa propria. Alterum eo-
9 rum, † qui aliquando vendiderunt, & deinde cessauerunt ab illo officio: & constat iam illos nec cupiditate, neque amore lucri esse affectos, sed Deum timere. & hi sunt recti iudices, qui experientia teste damnant hoc genus vendendi, dolentq. plurimum, ac pænitet eos, quòd aliquando illud exercuerint, restituuntq. quicquid se defraudasse deprehendunt. Neque hic vendendi modus mercatorum cariùs ad creditum, quam in numerato, dicendus est vsus, sed potius abusus, & iniquitas; cum non sumatur ex valore rei, sed ex venditorum cupiditate.

Non obstat secundo quòd copia emptorum pretium mercium

 iustè

iustè auget; sicut raritas minuit: ad emendum autem pecunia credita magna emptorum copia se offert. itaque auctiori pretio possunt ad creditum vendere, quam de præsenti.

10 Quia respondetur copiā emptorum † augere pretium mercium, non quamcumque, sed eorum, qui emunt pecunia numerata: hæc enim arguit copiam pecuniæ præsentem, non verò illorum, qui emunt pecunia credita: Nam hi cum non statim pretia mercium soluant, non dubitant frequēter mercatoribus offerre quæcumque ab eis petuntur, quamuis sint excessiua, & euidenter iniusta.

Non denique obstat, quòd venditori licet se indemnem seruare: vendens verò ad creditum multa subit incommoda. Nam desinit lucrari cum pecunia, quam alius emptor pro eisdem mercibus sibi numeraret; subiacet etiam periculo amittendi capitale, si emptor fiat inops, vel decoquat, vel fiat fraudulentus. his igitur de causis mercator poterit auctiori pretio ad creditum vendere.

Respondetur enim licere quidem venditori se seruare indemnem; sed non cum damno iniusto alterius, vt in casu: quia nemo debet cum alterius iniuria, vel iactura locupletari, secundum *regulam iuris* 48. *in* 6. Et ad motiuum de lucro cessante,

Dico tangere optimam difficultatem inter Doctores contro-11 uersam, scilicet an liceat † ante moram & à principio pacisci de lucro cessante verisimili soluendo mutuatori, vel vendenti pecunia credita. Cumque vtraque pars suam habeat probabilitatem, Responderi potest, vel negando venditorem impediri à lucro ab emptore pecunia credita: quia eius lucrum non cessat, qui vendere ad creditum non cogitur, vt inquit Sotus. Vel si magis placet pars affirmatiua, concedendo mercatori licere augere pretium ob lucrum cessans, sicut & mutuanti aliquid accipere; nam eadem 12 est vtriusque ratio, quando † videlicet mercator verè potest ad numeratum habere pretium iustum, quo aliquam actionem cum lucro facturus est, sed recusat, vt seruiat emptori: & idem dici potest de periculo, quando non est fictum sed verum, & prudenter timetur, quod emptor fiat pauper, atque impotens ad soluendum. Vel negandum tale periculum posse mercatorē ab vsuræ peccato

excusā-

excusare, si carius vendat; vt negant Nauarrus, & Sotus; cum ei voluntariè se exponat, ac ob id iuri suo cedat, & in illud consentiat.

Demum confessarius sic se habebit cum mercatore, qui merces pluris vendidit credito, quam numerato. Accuratè inquiret, an ob dilatam solutionem excesserit latitudinem iusti pretij, nempe pretium rigorosum. Si responderit id fecisse, declarabit illum eo vsque fuisse vsuræ labe infectum, tenerique ad restitutionem 13 illius excessus: quia augere pretium † ratione dilatæ solutionis est vsurarium, sicut & accipere aliquid ratione mutui. Quod si dixerit, non ratione dilatæ solutionis, sed vel lucri cessantis, vel periculi perdendi capitale se carius vendidisse credito, quam numerato: admonebit eum has causas, seu potius excusationes plurimos Doctores non admittere; & qui recipiunt, non absque limitationibus suscipiunt, quæ raro adsunt: caueatq. ne cũ graui damno suæ conscientiæ talia pericula, vel lucra sibi cessantia fingat.
14 Neue iustum pretium † metiatur secundum mercium sumptus, & labores, sed potius se conformet pretio fori communiter currenti, siue inde sibi pariat lucrum, siue plus, vel minus perdat: est enim propria mercaturæ ratio, vt damno, & lucro sit exposita. Et fortè contigit, vt sumptus eius fuerint immoderati, aut quòd deceptus fuerit carius emendo: aut quòd abundantiam similium mercium, quæ ad ipsum locum confluxerunt, diminuerit illarum pretium, vt notant prædicti Doctores.

SVMMARIVM.

1 *Reus iniustè in iudicio veritatem negans multis est iniurius.*
2 *Differentia inter confiscationem bonorum, & pœnam pecuniariã.*
3 *Nemo obligatur ad soluendam pœnam ante iudicis condemnationem.*
4 *Repugnat iuri naturæ, quod idem in seipsum sit agens, & patiens, iudex, & reus.*
5 *Repugnat rationi, vt puniatur aliquis non conuictus, nec confessus.*
6 *Lex, qua crimen punitur confiscatione bonorum, est rigidior inter omnes leges pœnales.*

7 *Hæc lex non obligat delinquentem, vt tradat bona sua statim Fisco.*
8 *Impediens lucrum alteri debitum in proxima potentia, tenetur ad restituendum, non in remota.*
9 *Negans veritatem in iudicio, primo, & per se impedit condemnationem delicti, secundario condemnationem ad pœnam.*
10 *In legibus, quæ statuunt confiscationem bonorum, à die commissi criminis transfertur dominium in Fiscum, non tamen vsus, & possessio.*

CASVS XI.

HECTOR commisit delictum dignum confiscatione bonorum: & interrogatus à iudice secundum ordinem iuris, negat veritatem, quam fateri tenetur: propter quod absoluitur à pœna, ad quam re vera, & per iustum iudicium fuisset condemnatus. *Quæritur, an teneatur in conscientia illam persoluere.*

1 Ad huius casus intelligentiam aduertendum est, Reum † veritatem in iudicio negantem, quam fateri tenetur, bifariam considerari posse, videlicet quantum ad iniuriam, & damnum alijs illatum; & quantum ad pœnam soluendam. Si primo modo consideretur, multis est iniurius: iudici, cui debitam negat obedientiam: accusatori, quem infamat: socijs criminis, qui maiorem fortè coguntur pœnam subire quam si veritatem dixisset: & tandem est iniurius Fisco, cui pœna est applicanda. Et quidem certum est, quod iudici tenetur de damno dato, si propter hoc perdidit bonum nomen, aut priuatus fuit officio; aut aliquid aliud incommodi subijt. Et idem iudicium est de accusatore, si propter hoc aliquas fecit expensas, aut fuit infamatus, nec fuit compulsus pœnam talionis subire. Necnon si ex negatione veritatis fuisset condemnatus innocens; aut socij maiorem pœnam subijssent.

omnium

omnium enim istorum est vna, & eadem ratio, scilicet quòd est causa iniusta omnium istorum detrimentorum, & sic tenetur ad omnium illorum restitutionem. Et de hac restitutione non quæritur in casu; sed de solutione pœnæ, non cuiuscumque, sed pecuniariæ, vel confiscationis bonorum: quam non solum infligendam minantur leges, sed obligant ipso facto transgressorem ad eam persoluendam, statimq. deliquens in eam incidit. Vbi etiam

2 obseruandum, non paruam existere differentiam † inter confiscationem bonorum, & pœnam pecuniariam: quia confiscare est transferre dominium bonorum à delinquente in Fiscum; quod lex iustè in grauioribus criminibus potest: imponere autem pœnam pecuniariam est dare Iudici actionem, vt ea pœna reum puniat.

His expositis, ad casum propositum respondendo dico; Hectorem, qui iniustè negauit veritatem in iudicio, propter quod absolutus fuit à pœna, non teneri in conscientia illam persoluere, ac si de ea fuisset condemnatus, puta abdicare à se bona sua, & tradere ea Fisco. Hæc est sententia *D. Thom. 2. 2. q. 62. ar. 3. Aragonis, & Salonis, & Caietani ibidem, Sayri in sua claui Regia lib. 10. tract. 2. cap. 15. num. 4. Nauar. in Manual. cap. 18. n. 49. & cap. 23. num. 66. Sylu. verb. pœna, q. 25. & ver. hæresis, 1. q. 8. num. 12. & 13. & verb. Assassinus q. 5. num. 4. Bañes 22. q. 69. ar. 2. par. 2. dub. 2. Maioris in 3. dist. 25. q. 5. in fine, Tabien. ver. excommunicatio. 5. casu 2. §. 1. & gloss. sing. in cap. Fraternitas. 12. quæst. 2.*

Et probatur, tum consuetudine, quæ est optima legis humanæ interpres. *cap. cum dilectus, de consuetudine.*, qua constat neminem soluere istas pœnas, licet multi in iudicio veritatem iniustè negent; nec vllus vnquam Theologus neganti iniunxit, vt talem restitueret pœnam; sed tantum, vt pœniteret mendacij in iudicio prolati; aut periurij, si fuit sub iuramento interrogatus.

3 Tum quia nullus obligatur † ad soluendam pœnam ante Iudicis condemnationem, vt docet *D. Thom. loco cit.* ne idem in seipsum sit agens, & patiens, Iudex, & reus: quod repugnat iuri naturæ, † quo in omni actione, & passione oportet distincta

4 esse agens, & patiens. Hector autem in casu nostro non fuit con-

demnatus à Iudice, immo absolutus, quamuis esset condemnandus: non itaque ad eam soluendam in conscientia obligatur.

5 Tum quia repugnat rationi, † vt quis puniatur non conuictus, nec confessus: sed si Hector teneretur in foro animæ ad soluendam pœnam à lege taxatam sine condemnatione actuali Iudicis, immò cum absolutione; quia negauit veritatem, licèt iniustè puniretur non conuictus, nec confessus: non itaque tenetur.

6 Tum quia inter omnes leges pœnales † rigidior est illa, qua crimen hæresis, & læsæ maiestatis punitur publicatione bonorum; cum in ea à die commissi criminis priuetur reus dominio

7 bonorum suorum: sed hæc lex † adeo rigida non obligat delinquentem, vt exoluat pœnam, nec bona sua tradat statim Fisco; sed retinet delinquens illorum possessionem, & vsum vsque ad Iudicis condemnationem, vt est definitum in *c. cum secundum leges, de Hæreticis lib. 6.* ergo nec Hector, quamuis commiserit delictum, confiscatione bonorum dignum, obligatus erit ad eam pœnam soluendam absque Iudicis condemnatione.

Neque obstat ratio, quam tangit *Sotus lib. 1. de iust. & iure, quæst. 6. art. 6. conclus. 4. in fine*, vbi obiter habet partem affirmatiuam. Hector negando veritatem, quam fateri tenebatur, impediuit contra iustitiam iustum lucrum Fisci; quia impediuit iustum iudicium, & iustam condemnationem ad pœnam, ad quã Fiscus habuit ius. igitur in conscientia ad restitutionem, & solutionem talis pœnæ obligatur.

8 Quia respondetur, Impedientem lucrum, † & bonum alteri debitum in proxima potentia, teneri ad restitutionem: Fiscus autem ante Iudicis condemnationem non est in proxima potentia ad receptionem pœnæ, sed remota.

Quòd si accedente condemnatione reus absconderet bona, ne solueret pœnam, aut partem pœnæ; teneretur restituere; quia tunc impediret Fiscum à bono, ad quod iam est in proxima potentia, & quasi in actu.

Dico secundo, Cum lex primo, & per se impediat crimen, & se-

9 cundario imponat pœnam: qui negat veritatem † in iudicio, primo, & per se impedire condemnationem delicti; & secundario

condemnationem ad pœnam: quæ autem ſecundariò impediuntur, non ſunt reſtituenda. Sicut occidens debitorem non tenetur ad ſoluendum creditoribus debita occiſi: quia ſecundario, & indirectè ſequitur illud impedimentum.

Non obſtat ſecundo, quòd ſi Iudex per iniquitatem non condemnet reum ad pœnam lege ſtatutam, in quam incurrit, ſi tabellio in ſcriptis falſum apponat, aut relinquat verum, ſi teſtes negent veritatem, de qua iuridicè interrogantur, propter quæ reus non condemnatur ad pœnam iuſtam; ſed ab ea abſoluitur, tenentur omnes iſti pœnam, ad quam reus fuiſſet condemnatus explicata veritate, ſoluere: igitur tenetur & reus, cuius culpa, & iniuſta negatione impeditur pœnæ executio, & Iudex ne ferat in ipſum iuſtam condemnationem.

Reſpondetur enim cõceſſo antecedente negando conſequentiam: quia Iudex ex officio tenetur dicere ius, & tribuere, atque applicare pœnas Fiſco; quod niſi fecerit, tenetur ad reſtitutionem, non in pœnam delicti; ſed quia damnum intulit Fiſco, nec ſuo officio functus eſt. Et idem iudicium eſt de tabellione, & teſtibus: tenentur enim cõpenſare damnum illatum.

Neque vrget tertio. Cum quis incidit in pœnam confiſcationis bonorum, ſtatim transfertur dominium illorum in Fiſcum, ſuntq. ex tunc bona illa Fiſci: bona autem Fiſci ipſo non conſentiente nemo poteſt retinere in conſcientia. igitur.

10 Nam reſpondetur, in legibus, † quæ ſtatuunt confiſcationem bonorum, à die commiſſi criminis transferri dominium in Fiſcum, & ideo reſcindi omnes contractus ab illo delinquente factos à die commiſſi criminis. Cæterum quamuis transferatur dominium in Fiſcum, & delinquens ipſo facto illud amiſerit, non tamen amiſit vſum, & poſſeſſionem legitimam illorum bonorum, nec tenetur illa tradere Fiſco, donec adueniat condemnatio, vt conſtat ex illo *cap. cum ſecundum leges, de Hæreticis lib. ſexto*.

SVMMARIVM.

CASVS XII.

IVLIVS puellam quandam domi ab obſtetrice baptizatam, tenuit parentum deſignatione in Eccleſia, cum catechizaretur, & vngeretur chriſmate; fuitq. deſcriptus in parochi libro pro compatre. Nunc vellet eam ducere in vxorem. *Quæritur, an licitè poſſit ducere, & matrimonium ſit validum, ſi ducat.*

In hoc caſu aliud quæritur, & aliud ſupponitur: ſupponitur enim eſſe aliqua impedimenta, quæ matrimonij contractum illicitum reddant: quæritur verò, an Catechiſmus, † qui eſt inſtructio articulorum noſtræ fidei explicitè credendorum, quæ à ſacerdote ſolemniter fit ante Baptiſmum, vt ait *D. Thomas in quarto ſentent. diſtinct. 6.* & habetur *in cap. Ante Baptiſmum, de conſecratione diſtinct.* 4. inter illa impedimenta connumeretur. Quantum ad primum,

Aduertendum eſt, quod matrimonij impedimenta, vt docent

Doctores *quarto sentent. dist.* 34. & præcipuè *D. Thom.* sunt in duplici differentia. Nam quædam sunt impedientia, & dirimentia: quædam impedientia tantum. Dicuntur autem impedientia, & dirimentia, eò quòd faciunt, vt impediti non solùm contrahendo peccent; sed etiam vt ipsum matrimonium contractum non valeat; non autem eo quòd dissoluant matrimonium legitimè contractum ante illius impedimentum: quia nullum est tale. Impedimenta verò huius generis † duodecim communiter à Doctoribus assignantur. Verùm post Concilium Tridentinum possumus dicere quòd sint quatuordecim, cum duo alia fuerint addita, his versibus contenta.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen;
Cultus disparitas, ius, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis:
Si sponsam rapias, si clandestinus inibis*.*
Hæc celebranda vetant connubia, facta retractant.

*Conc Trid. sess. 24. c. 6.
*Conc. Trid. ead. sess. c. 1.

Impedimenta verò impedientia tantum dicuntur, quæ impediunt, & non dirimunt, idest faciunt, quod peccent, qui ita impediti contrahunt: sed matrimonium contractum valet.

Quæritur ergo; àn Catechismus sit vnum ex his impedimentis vel primi, vel secundi generis, propter quod non liceat Iulio cum tali puella contrahere.

Qua de re *Sotus quarto sentent. distinct.* 42. *quæst.* 1. *art.* 2. pertractans videtur hærere parti negatiuæ: Quia cum illa, quæ baptismum antecedunt, non sint sacramentum, sed sacramentalia, fit, vt per illa nulla cõtrahatur spiritualis cognatio, quæ per duo sacramenta dumtaxat Baptismi, & Confirmationis contrahitur: nam spiritualis cognatio à generatione spirituali enascitur: generatio autem spiritualis per Baptismum fit, & per Confirmationem confirmatur: Confirmatio enim nihil aliud est, quàm quædam augmentatio baptismalis gratiæ. Igitur si per Catechismum cognatio spiritualis non contrahitur, neque impedimentum illicitum reddens matrimonij contractum à Catechismo enascitur.

Emanuel verò Sà in suis Aphorismis confessariorum *ver. matrimo-*

8 *trimonij impedimẽta n.*4.licet absolutè nõ neget†ex Catechismo affinitatem aliquam oriri inter respondentem,& catechizatum, negat tamen nunc extare, sed dicit esse sublatam per *Conc. Tridentinum*, fortè innuens *sess.* 24. *cap.* 2. *de reformatione matrimonij*, vbi multitudini impedimẽtorum obuiare volens sacrum Concilium, de cognatione spirituali, quæ in baptismo à suscipientibus contrahitur, sic ait: *Si alij vltra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant*. Quibus verbis videtur significari non extendi cognationem spiritualem extra Baptismum, & Confirmationem: de qua idem infra dicit.

At glossa in *c. contracto, extra de cognatione spirituali*, in aliud extremum prolabitur, vt existimet ex Catechismo cognationem spiritualem oriri, idest compaternitatem, quæ impediat matrimonium contrahendum, & dirimat contractum, sicut dirimit illa, quæ oritur ex Baptismo, & Cõfirmatione. Nititur autem probare hanc suam opinionem duobus textibus, videlicet *cap. si quis ex vno*, 3.*q*.4. & est Innocentij, & *c. in Catechismo, de consecr. dist.*4. & est Higinij: quibus in locis æquiparantur ista tria, Catechismus, Baptismus, & Confirmatio. Igitur per Catechismum contrahitur spiritualis cognatio eiusdem efficaciæ cum illa, quæ contrahitur per Baptismum & Confirmationem, & sic impedit, & dirimit.

His tamen non obstantibus respondeo ad casum propositum declinando extrema, & tenendo medium: Iulio non licere ducere in vxorem puellam, quam ad Catechismum tenuit: si tamen ducet, matrimonium erit validum.

1 Hæc est sententia *Nau. in Man. c.* 22.*n*.40.*&* 72.*Toleti lib.* 7. *suæ instruct. cap.* 18.*n*.3. *Petri à Ledesma de matrim. q.* 56. *art.*3. *Fernandi Rebelli de oblig. iustitiæ lib.* 3.*q*.18.*de catechismo.p.par. Greg. de Valent. tom.*4.*disp.*10.*quæst.*5 *puncto* 4. *Ricard.*4.*senten. distinct.*42.*art.*1. *q.*1.*Caiet. ver. matrim. de imped. non dirimentibus impedimen.*4.*Armil. eodem ver. num.* 57.*Syluest. pariter ver. matrim.* 7.*q*.4.

Et probatur tum per textum expressum Bonifacij VIII. *c.*2. *de cognatione spirituali, lib.*6. vbi ait, *Per Catechismum, qui præcedit Baptismum, sacramentorum fundamentum, & ianuam reliquorũ,*

cogna-

cognatio ſpiritualis contrahitur, per quam contrahendum matrimonium impeditur; & infra, *per illam tamen cognationem matrimonium poſt eam contractum minimè ſeparatur*. En Eccleſiæ decretum datum.

Tum per rationem perſuadentem: Quia ſicut ſe habent ſponſalia ad matrimonium, ita Catechiſmus ad Baptiſmum: nam vt in ſponſalibus fit ſponſio, & promiſſio futurarum nuptiarum, ſic in Catechiſmo fit quædam profeſſio futuri Baptiſmi: in ſponſalibus autem contrahitur quidam modus propinquitatis, ſeu affinitatis impediens matrimoniũ, videlicet publica honeſtas: ergo & in Catechiſmo quidam modus cognationis ſpiritualis cõtrahitur, impediens matrimonium ad minus contrahendum. & ſumitur argumentum à *D. Tho. 4. ſent. d. 42. q. 1. art. 2. ad 3. & in addit. ad 3. p. q. 56. art. 2. ſimiliter ad 3.* vbi per hoc verbum (*ad minus*) innuit affinitatem contractam per ſponſalia de futuro, ſcilicet publicam honeſtatem † eſſe maius impedimentum, nempe impediens, & dirimens. Quamuis Sotus loco citato contra communem Theologorum ſententiam admittat publicam honeſtatem, quæ ex ſponſalibus naſcitur, ſolùm impedire matrimonium contrahẽdum, ſed non dirimere contractum: quod eſt apertiſſimè falſum.

4

Neque obſtant huic ſententiæ argumenta in contrarium adducta. Non quidem ratio Soti: quia negamus nullam cognationẽ ſpiritualem contrahi per antecedentia Baptiſmi, loquẽdo de cognatione extẽſo nomine. Et cum dicitur ſolũ, per duo ſacramenta contrahi † talem cognationem, nempe per Baptiſmũ, & Confirmationem, verum eſſe concedimus de cognatione propriè ſumpta, quæ impedit contrahendum, & dirimit contractum: illa autẽ, quæ contrahitur per Catechiſmum, tãtum impedit contrahendũ.

5

Neque officit dictũ Emanuelis Sà, nam eadem facilitate, qua aſſeritur, eadem etiam negatur talem † affinitatem, quæ per Catechiſmum contrahitur eſſe per Conc. Trid. ſublatam: quia contrarium tenent *Nau. Tolet. Petrus à Ledeſma, Greg. de Valentia, locis ſupra narratis, & Ludou. de Beia par. 2. ſuarum reſponſ. caſu* 14. Neque à iure † antiquo eſt recedendum, niſi quo ad illud, quod in nouo eſt expreſſum; & Conc. Trid. loquitur de impedimentis

6

7

mentis dirimentibus, vt patet. Cognatio verò, quę ex Catechismo oritur, non est impedimentum dirimens, & propterea per illa verba non tollitur.

Neque tandem obstat opinio glossæ, quia falsa est, repugnatq. decreto Bonifacij VIII. *cap. per Catechismum, & cap. ne dum, de cognatione spirituali, & Clem. 3. cap. contracto eodem titulo, &* determinationi *Conc. Trid. l. citato*: vbi cognationis spiritualis impedi-

8 mentum † dirimens matrimonium, contrahi tantum asseritur per Baptismum & Confirmationem.

Ad rationem eius dicitur, quod non fit in illis locis comparatio vniuoca, quasi sit eiusdem rationis, & efficaciæ impedimentum ortum ex Catechismo, ac impedimenta contracta per Ba-

9 ptismum, & Cõfirmationem: quia per solum † Catechismum non fit puer membrum Christi, sed adhuc est membrum diaboli, & ideo non potest esse propriè spectalis filius, vt benè notat *Glossa in cap. peruenit, 30. q. 1.*

Quarè optimum erit consilium, multumq. expediet, si quando casus continget, quòd domi puer baptizatus ad Ecclesiam ducetur, vt suppleantur solemnitates istæ Catechismi, & exorcismi, Parochus distinctè notabit in libro, se tantum suppleuisse illas cæremonias, quæ Baptismum exornant, non tamen baptizasse, cum ob necessitatem prius baptizatus fuisset.

Hæc dicta sint, salua semper meliori sententia.

SVMMARIVM.

1 *Contractus emptionis, & venditionis tenet, in quo non fit deceptio vltra dimidium.*

2 *Iusta sententia in fauorem alicuius prolata reddit ipsum tutum in conscientia. limitatur n. 13.*

3 *Res tanti valet, quanti iure vendi potest: explicatur hoc axioma, n. 14. & 15.*

4 *Scienti, & volenti non fit iniuria. Quomodo intelligatur, num. 16. & 17.*

5 *Quicumque excessus iusti pretij in venditione scienter acceptus, & defe-*

& defectus in emptione collatus, etiam si sit citra dimidium, peccatum mortale est ex suo genere, & cum vinculo restituendi.

6 *In contractu emptionis, & venditionis neutra pars debet ab alia grauari.*

7 *Præceptis naturalibus nulla lex derogare potest.*

8 *Ad iustitiam commutatiuam emptionis, et venditionis pertinet, vt seruetur æqualitas inter pretium, & valorem rei.*

9 *Leges, & Canones quomodo permittant in venditione excessum intra dimidium veri pretij, & n. 10. & 12.*

11 *Quod legis auctoritate fit, iustè fit, quomodo intelligatur.*

CASVS XIII.

HORTENSIVS cupiens habere agrum Liuij, qui possessioni suæ vicinus est, emit illum à domino sexcentis aureis pecunia numerata; quia non potest eum habere pro minori pretio, quamuis re vera æstimatione hominum peritorum non valeat plusquam quingentos. Cumq. secundum leges contractus hic sit validus, *Quæritur, an sit etiam iustus, & venditor peccati immunis.*

Huic casui facile esset respondere ex ijs, quæ præmisimus in explicatione primi casus præcedentis Congregationis, vbi diximus, in omni contractu emptionis, & venditionis, vt iustus sit, seruandam esse æqualitatem inter mercem, & pretium, quod tunc retinetur, cum pretium non excedit valorem mercis, nec è contra; nisi cum eo coniuncta esset grauis illa difficultas: quo pacto, videlicet concedant leges contrahentibus, vt possint se inuicem decipere, modo non excedant dimidium iusti pretij; An scilicet concedant emptionem, & venditionem citra dimidium veri pretij tanquam iustam, & licitam; vel solum permittant iure fori, non iure poli (vt dicunt); immo taliter ementes, aut vendentes mortaliter peccent, non obstante, quod huiusmodi læsis leges non

dent

dent in iudicio actionem, vt vel contractum rescindere, vel damni sibi illati restitutionem petere possint.

Qua de re tres sunt opiniones. Prima est *Baldi in Authent. Ad hac. C. de vsuris opposit. 21. & Andreæ Siculi cap. 1. de emptione. & in addition. Baldi in ista Authent. Ad hæc, num. 26. & Duran. Ordinis Minor.* qui magis fuit iurisperitus, quam Theologus, ac nonnullorum aliorum affirmantium ex legum dispositione licitũ esse vendere, & emere citra dimidium iusti pretij; sed non vltra dimidium vendere, aut infra emere. Est autem vltra dimidium vendere, vendere vltra sesquialteram proportionem, quæ in se continet quantitatem iusti pretij, & dimidium: vt rem, quæ valet 10. vendere eam 16. Sed infra emere, est emere eam quatuor; nam quinque sunt media pars.

Et probari potest hæc opinio tum vtriusque iuris auctoritate, tum rationibus. Auctoritate quidem Iuris Ciuilis: Quia *l. in caussæ §. idem Pomponius. ff. de minoribus. & l. Item si pretio, §. fi. ff. locati*, constituitur, vt si deceptio † non fiat vltra dimidium, contractus teneat, & sit validus. Cum igitur leges istæ excessum intra dimidium non damnent, nec restitui præcipiant, videtur sequi sic contrahentes minimè peccare, neque restitutioni obnoxios esse. Nam quod legis auctoritate fit, iustè fit.

1

Iuris verò Canonici, cuius præcipua intentio est saluti animarum consulere, auctoritate confirmatur. Quia *cap. cum dilecti, & cap. cum causa, de empt. & vendit.* approbatur huiusmodi contractus, in quo interuenit deceptio intra dimidium iusti pretij: sed si excessus intra dimidium esset iniquus, nec legibus illis ciuilibus concederetur, vt iustus: nec saltem ius Canonicum illum approbaret: ergo non est illicitus.

Deinde probatur etiam rationibus. Tum quia lex humana, etiam ciuilis iusta, obligat in foro conscientiæ, vt affirmant graues Theologi: potest ergo in pœnam imprudentiæ condemnare emptorem illo excessu citra dimidium, & venditorem à restitutione liberare propter bonum commune ad tollendas lites, tradendo illi dominium: sicut in præscriptione, cuius lege bona alterius efficiuntur eius, qui illa per tempus à lege præscriptum bona

fide

fide possidet, ob commune bonum, ne rerum dominia incerta maneant. Erit itaque sic vendens tutus in conscientia, nec tenebitur excessum illum restituere.

2 Tum quia sententia iusta † in fauorem alicuius prolata reddit ipsum tutũ in conscientia, nisi ex falsa præsumptione procedat: sed si emptor venditorem in iudicium de hac re deferat, absoluetur venditor: ergo in tuto manet eius conscientia.

3 Tum quia dictum illud commune, res tantum † valet, quantum vendi potest, intelligitur secundum expositionem multorum, quantum iure vendi potest; iuxta illam regulam, id possumus, quod iure possumus: sed iure tam Canonico, quam Ciuili illud concedente in textibus iam citatis, potest vendi res cum excessu intra dimidium: ergo qui ita vendit non peccat, neque quicquam restituere tenetur.

Proxima huic est opinio *Gersonis in tractatu de contractibus, & in suis floribus* (vt refert *Sotus de iust. & iure lib.6. q.3. art.1.*) vbi ait, quòd huiusmodi deceptor, scilicet vendens citra dimidium iusti pretij, peccat quidem, & mortaliter, si excessus est notabilis: tamen ad restitutionem non tenetur. Et ratio sua est, quia scienti,

4 † & volenti non fit iniuria.

Sed hæc opinio non minus falsa est, quam præcedens; imò multo irrationabilior. Nam postquam Gerson cognouit eiusmodi deceptionem delictum esse; quomodo ignorare potuit delictum esse iniustitiæ; cuius vtique naturale est delinquentem ad restitutionem obligare?

Tertia tandem sententia est, quam amplectimur, *D.Thom.22. q.77.art.1.in solutione 1.arg.& in 4.sent.dist.15.q.3.& Gabrielis, Maioris, Scoti, & Almain, & omnium Theologorum com.ibid. Michaelis Salonis in 22.D.Tho.q.77.art.1.controu.17.Petri Aragonis,& Caiet.ibid.& in opusc.tom.1.tract.31.c.12.D.Antonini p. p.tit.1.c.16.§.3.Soti de iust.& iure lib.6.q.3.art.1.Carb.de restit. q.52.conc.4.Adr.quodl.6.ar.3.Io.Medinæ C.de resti.q.32.Conradi de contract.q.57.concl.1.Nau.in c.qualitas,de pœnitentia dist.15.n. 45.& latius in c.nouit,de iuditijs,notab.6.Corrol.13.n.43.Couarr. lib.2.var.resol.c.4.n.11.Innoc.& Felini in c.in ciuitate,de vsuris,*

Panorm.

Panorm.in eodem cap.in ciuit.& cap. quia plerique, de immunitate Ecclesiarum.Sylu.ver.emptio,q.9.Angeli, Tabiennæ, & omnium Summistarum asserentium, quemcumque excessum † iusti pretij in venditione,& defectum in emptione scienter acceptum, etiãsi medietatem non excedat, peccatum mortale esse ex suo genere, & cum vinculo restituendi.

Vnde patet responsio negatiua ad casum propositum, nempe talem contractum non esse iustum, nec venditorem peccati immunem, neque à restitutione liberum.

Tum quia contractus emptionis, & venditionis pro communi 6 bono inuentus est: quarè neutra † pars debet ab alia grauari: grauatur autem in contractu emens à vendẽte,cum vendat agrum plusquam valet: igitur vendens peccat, & contractus iniustus est.

7 Tum quia præceptis naturalibus † nulla humana lex derogare potest; quia non sunt dispensabilia, saltem iure humano, quanto minus abrogabilia? seruare autem iustitiam in contractibus humanis est præceptum naturale,atque adeo diuinum;quia præceptio naturalis ab æterna lege deriuatur.ergo nulla humana lex potest concedere ne in illis seruetur iustitia commutatiua. Ad iusti- 8 tiã † autem commutatiuam emptionis,& venditionis pertinet directè, & propriè, vt docet *Arist.*5.*ethic. cap.*5.*&* 1.*Polit.cap.*6. vt seruetur æqualitas inter pretium, & valorem rei, à qua receditur euidenter per excessum iusti pretij. Ergo contractus propositus, in quo exceditur à iusto pretio, est iniquus, & venditor peccatum committit, & noxa restitutionis illigatur.

Tum quia si liceret decipere citra dimidiam iusti pretij, pariter liceret defraudare citra dimidiam iustæ mensuræ, & ponderis: vt si quis decem modios grani vendidit, liceret ei accepto integro omnium pretio, sex tantum tradere: nam eodem recidit decipere in pretio,& decipere in mensura: hoc autem est iniquissimum,assertuque absurdissimum & contra illud *Deut.*25. *Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius,& minus; neque erit in domo tua modius maior,& minor:* ergo & illud, ex quo sequitur.

Tum demum, quia si deceptio medietatem iusti pretij superaret, obligatio inde oriretur restituendi: quod omnes concedunt.

tunc

tunc quæro, aut restituendus esset totus excessus vltra iustum pretium, aut nonnisi ille, qui est vltra iustum pretium cum dimidio: hoc secundum non est dicendum; siquidem ius etiam Ciuile rescindit cōtractum, nisi integer excessus restituatur emptori, vt habetur expresse *l. 2. C. de rescind. vend.* Si autem tunc restituendus est totus excessus tanquā iniquè acceptus, fit, vt in deceptione citra dimidium sit etiā restituendus excessus, qui est veluti pars excessus vltra dimidiū. Mirabile est enim dictu, quòd si rē valentem decē emi à Liuio sexdecim, teneatur mihi restiture sex: dū autem emi eam duodecim, vel quatuordecim, nihil mihi debeat.

Neque obstant argumenta in contrarium allata. Nam ad au-

9 ctoritates iuris Ciuilis respondetur † leges illas nihil minus concedere, quàm posse aliquid vendi nisi iusto pretio: permittere verò excessum citra dimidium, non tanquam iustum; sed tanquam non deducendum in iudicium: quia si ob quemcūque excessum, vel defectum, à iusto pretio liceret contrahētibus Iudicem adire, plures profectò essent lites, quam contractus: ad quas tollendas constituunt, ne detur in iudicio actio: qua ratione sanctissimę sunt, & paci Reipub. maximè necessariæ. Negatur itaque consequētia: leges istæ excessum citra dimidiū non damnant, nec restitui præcipiunt: ergo contrahentes non peccant, &c. Quia licèt concedāt ne contractus rescindatur, & negent actionē in iudicio, decepto citra dimidiū; non tamen efficiunt contractū honestum, & licitum:

10 nulla enim est lex † istarum, quæ dicat, contractū, in quo nō seruatur iustum pretium, esse iustum; sed solum non esse rescindendū à iudice, nec concedendam actionē decepto. Et cum dicitur, quod

11 legis † auctoritate fit, iustè fit: quod videtur desumptum ex *D. P. Aug. contra litteras Petiliani c. 79.* dicente, *Qui peccat, non peccat legis auctoritate, sed contra legis auctoritatem*,

Respondet *Aragon.* quod intelligitur non de lege humana, sed Diuina, & naturali.

Vel dicendum cū *Soto vbi supra*, quòd verum est de lege iussoria: secus autem de permissoria. Ille inquam, qui agit quod lex iubet, non peccat, iustè agit; secus autem de eo, qui agit quod lex humana permittit; non enim omne illud permittit Diuina:

alioqui meretrices, quæ à lege permittuntur, non peccarent.

Et si quis nobis obijciat insignem Doctorem *Innoc. sup. cap. plerique, de immunitate Ecclesiarum* generaliter dicentem, quòd quando contractus iure tenet, pars, quæ lædit, non tenetur restituere, quoadusque pars læsa repetat.

Respondetur, quod nullatenus contra pugnat: quia loquitur solùm de contractibus, in quibus ius translationem dominij non vetat: qua ratione lucrum ex ludo non tenetur lucrator restituere, nisi petatur: impræsentiarum autem iure naturali, & diuino inhibetur translatio dominij.

12 Ad auctoritates iuris Canonici dicitur, quod † approbant illos contractus solùm quantum ad eorum validitatem, ne scilicet rescindantur; non tamen vt licitos, & iustos: quia ius Canonicum perpetuò clamat seruandam esse æquitatem in omni contractu, maximè in emptione, & venditione.

Ad primam rationem respondetur, Verum esse antecedens de lege iussoria, non de permissoria. Et cum dicitur, quod lex humana potuit venditorem à restitutione liberare, tradendo illi dominium, sicut in præscriptione. Respondetur, quòd profectò iustè nō potuit: quia non subest tanta causa. Nam in præscriptione possessor bona fide possidet: & ideo iniquum esset, vt post tam longi temporis moram inquietaretur, & re bona fide possessa priuaretur: sed in venditione vltra iustum pretium venditor mala fide decipit, ob idq. nulla fert ratio, vt de sua iniquitate emolumentum reportet, præsertim contra innocentem, cùm nulla interueniat culpa in decepto.

13 Ad secundam respondetur, Maiorem † non esse vniuersaliter veram, vt contingit in casu, in quo Iudex venditionem approbat, non tanquam actum bonum, & iustum, quomodo redderet venditorem in conscientia tutum; sed tanquam validam, tolerandam, & non rescindendam, relinquendo ipsam impunitam, & negando actionem petenti. Et quamuis venditor absoluatur, si in iudicium vocetur ab emptore: illa tamen Iudicis absolutio, (vt verbis *Soti* vtar) non est sacramentalis.

Ad tertium respondetur axioma illud, Res tanti valet, quanti

14 iure vendi poteſt,† intelligendum eſſe iure æquitatis & iuſtitiæ: leges autem illæ, vt rectè dixit *Syluester*, & ante ipſum *Innocen. c. in ciuit. de vſuris*, concedunt illud iure fori, non iure poli.

15 Vel dicendum ad Minorem † non eſſe conceſſum, & diſpoſitum de iure præceptiuo, vt poſſit quis accipere quodcumque pretium pro re, quam vendit, modo dimidium iuſti non excedat, ſed tantum permiſſiuo: & certum eſt, quod non omne illud, quod in iure permittitur, licitè fieri poteſt.

Ad probationem verò Gerſonis reſpõdetur, quòd etſi emptor ſciens, & volens emit, ei tamen fit iniuria ſi nõ ſeruatur in venditione iuſtitia: quia pertinet ad iuſtitiam, vt res iuſto pretio venda-
16 tur, & non temerè, ac pro libito: at in libera donatione † nulla fit iniuria ſcienti, & volenti: emptor autem in caſu non dat pretium iuſtum per modum pretij, & exceſſum per modum doni: ſed totum illud per viam pretij.

17 Dicitur ſecundo, † quod Regula illa, ſcienti, & volenti non fit iniuria, valet de liberè conſentiente, & citra vllam neceſſitatem, vel coactionem: emens autem nec vult carius iuſto emere, nec dat libere illud plus.

SVMMARIVM.

1 *Iniquitas, & auaritia hominum excogitauit contractum, qui dicitur Stocholus, in quo rem carius venditam ad creditum idem Mercator vilius ſtatim emit pecunia numerata, etſi pretio iuſto. & num. 2.*

3 *Fugiendus eſt hic contractus ratione ſcandali, & ſuſpectæ iniquitatis. & n. 5. & 6.*

4 *Nonnullis tamen conditionibus ſeruatis iuſtus reddi poteſt. & num. 7. 8. & 9.*

10 *Mercator, quia vendidit mercem ſuam, non redditur deterioris conditionis, quàm ſint alijs mercatores.*

11 *Non tenetur quis pecunia indigenti ſubuenire mutuando: ſed ſatis eſt, vt ſubueniat vendendo. & num. 13.*

12 *Scandalum, & iniquitatis ſuſpicio quomodo ex hoc contractu tolli poſſit.*

CASVS XIV.

LVCIVS pecuniarum indigens, cum non valeat eas habere mutuo à mercatore, petit ab illo vendi ſibi credito de mercibus ſcuta ducenta; quas eaſdem reuendit ſtatim in numerato eidem mercatori pretio minori, quàm illas emerit; ſed tamen iuſto. *Quæritur, an mercator teneatur aliquid Lucio reſtituere.*

Circa hunc contractum, quem hominum iniquitas, & auaritia excogitauit, quique à Summiſtis, præſertim à Sylueſtro dicitur Stocholus,† certum eſt emptorem iſtum hac via pecuniam quærentem, vt propriæ ſubueniat indigentiæ, nullam committere iniquitatem; cum vnicuique licitum ſit contra omnem iniuſtitiam bona ſua diſtrahere. Vnde tota difficultas, & iniuſtitia circa mercatorem verſatur.

1

Thomas Mercatus in ſuo tractatu de contractibus, lib. 2. cap. 21. illum omnino damnat, non ſolum ratione ſcandali, & ſuſpicionis iniquitatis, quam ſecum huiuſmodi contractus affert, verùm etiam ex natura rei.

2 Tum quia † omnes prudentes eo audito ſtatim illum condemnant, & mercatorem ita vendentem, & reementem iniquum iudicant, nec tale iudicium temerarium cenſetur.

Tum quia hic contractus rectè conſideratus mutuum re vera eſt, & cum vſura. Quid enim aliud eſt hunc mercatorem vendere Lucio merces pretio, vt ducentum ſoluendo in fine anni, & ſtatim eaſdem emere pecunia numerata pretio, vt 180. quam dediſſe illi mutuo 180. ſcuta, recipienda in fine anni cum lucro vt viginti: qui contractus re vera eſt mutuum, & cum vſura.

Addit, quia Legibus Regni Caſtellæ, prohibetur, & interdicitur ſub grauiſſimis pœnis huiuſmodi contractus *lib. 12.* videlicet, ne

Mer-

Mercatores neque per se,neque per interpositam personam, neque directè, neque indirectè rursum reemant, vel recipiant, quæ alicui ad creditum vendiderunt; quæ leges licèt non obligent extra illud Regnum, non tamen negandum est eas sanctè, iustè, ac prudenter conditas esse.

Demum. Cum Lucius accipiat tales merces non indigens illis, sed vt eas vili pretio vendat,& mercator optimè sciat Lucium non habere voluntatem emendi,sed sub illo colore suæ necessitati subueniendi, non potest ex parte mercatoris esse vera, & realis venditio, vbi deest vera, & realis emptio. si non est venditio, est itaque mutuum: & sic illud lucrum, quod mercator recipiet vltra datam pecuniam in reemptione mercium, erit ex vi mutui palliati quæsitum.

His tamen non obstantibus respondeo ad casum propositum,
3 quòd quamuis contractus iste † fugiendus sit; attamen in rigo-
4 re † iuris, & considerata illius natura, si mercator iusto pretio vendit,licèt rigoroso, nec constituit pactum cum emptore,vt statim illi reuendat, neque eo fine,& animo vendit,vt viliori pretio easdem merces cito recipiat,sed bona fide:contractus iste est licitus, nec tenetur mercator Lucio aliquid restituere.

5 Dico primo esse fugiendum contractum istum:† tum quia habet speciem mali, maleq. communiter apud homines audit, vt aiunt Nauarr.& Mercatus: Nam qui intelligunt reemptionem mercium minori pretio factam,quam fuerit venditio,facilè conijciunt animum, & consilium mercatoris non vendendi, sed illo colore pretium rigorosum lucrandi fuisse, quod aliàs non esset facilè lucraturus: cumq. iniquitatis suspicio, & omne scandalum vitandum sit, sequitur quod hic contractus scandalum pariens sit fugiendus.

6 Tum quia † mercator exponit se periculo infamiæ, & notæ vsurarij palliati, denuo emendo à se vendita pretio etiam iusto minore illo, quo vendidit: exponere autem se tali periculo peccatum est,arg. *cap.non sunt audiendi*.11.*q*.3.

7 Dico secundo, si non interuenit † pactum in venditione, ita vt obligetur Lucius easdem merces illimet mercatori statim re-

uendere. Quia si pactum interuenit, vsura est manifesta. Quia mercator vltra pretium mercium accipit illam obligationem emptoris, quæ pretio æstimabilis est.

Et quia perinde se habet interueniente tali pacto, ac si mutuasset emptori pretium illarum mercium, quas ab ipso in numerato reemit, adueniente tempore solutionis præfixo recipiendum cum lucro.

8 Dico tertio. Si non eo animo, & fine vendit, † vt easdem merces à Lucio viliori pretio statim recipiat. Quia sic, vendens mutuum potius mente exercet, ex quo lucrum expectat, quam venditionem faciat; & sic vsuram mentalem committit. Et vtinam vtplurimum non cum ista mala intentione, & mala fide mercatores venderent, intendentes easdem merces vilius statim reemere, & quasi certitudine morali scientes emptores illos nulli alteri esse vendituros, quam ipsis.

9 Dico quarto, Si iusto pretio vendit, † quamuis rigoroso: quia cum merces huiusmodi certum pretium à lege illis impositum communiter non habeant: sed iustum earum pretium sit, quo venduntur communi vsu fori, quod latitudinem habet, diuidiq; solet in pium, moderatum, & rigidum, siue rigorosum; quocumque illorum quis vendat, vel emat, semper iustum pretium seruat.

His conditionibus seruatis probo talem contractum in rigore iuris non esse iniustum, neque mercatorem obligatum ad aliquid Lucio restituendum. Tum quia mercatori huic licet emere, quod

10 alijs liceret; nullo enim iure prohibetur, nec redditur † deterioris conditionis, quã sint alij mercatores, eo quòd res illas priùs ipse vendiderit: sed alijs licet merces illas emere quocumque pretio iusto vel moderato, vel pio: ergo & mercatori isti licebit. Quod enim ipsemet prius illas vendiderit, nihil facit ad iustitiam, vel iniustitiam secundi contractus. non itaque erit alicui restitutioni obnoxius.

Tum quia mercator sic emens nulla Lucium iniuria afficit, nec quicquam accipit ex mutuo vero, aut palliato. Nam etsi Lucius

11 eget pecunijs, & non mercibus; nõ tamen tenetur mercator † illi subuenire mutuando; sed sat est, vt subueniat vendendo: charitatis

tatis enim lex quamuis obliget ad proximi necessitatem subleuādam, non tamen cogit, vt hoc vel illo modo subueniamus, hoc est donando, aut mutuando, aut vendendo; sed modus subueniendi pendet à libera voluntate eius, qui succurrit, vt sentit *Adrianus in quarto q.*33.& probat *Nauarr.in Man. cap.*17. *num.* 61.*&* 62. Cum itaque in casu, vt supponimus, fuerit vtraque vera, & realis emptio, ac venditio mercium pro iusto pretio, nihil debebit mercator Lucio restituere. Hæc est etiam sententia *Nauarr.in Man.cap.*17.*num.*241.*& cap.*23. *nu.*91. *Beiæ par.*2. *suarum respons. casu* 23. *Salonis in* 2.2. *D. Thom.q.*78.*ar.*2.*controuers.*7. *Syluestri verbo*, *vsura*, 2. *quæst.* 4. *& Angeli eodem verbo* §.60.

Neque obstant huic sententiæ argumenta in principio pro opinione Mercati adducta. Nam ad primum concedimus cum illo talem contractum ratione scandali, & suspitionis iniquitatis esse vitandum; negamus tamen ex natura rei esse illicitum, & iniquū, quia nulli legi iustitiæ videtur opponi: cum pretium venditionis, 12 & emptionis semper sit intra limites iusti. Scandalum † autem omne, & iniquitatis suspicio tolli potest, si merçator merces illas non emat priusquam alijs venales proponantur: & tunc nullo alio inuento, qui velit dare pretium iustum, etiam infimum, ipse ab emptore rogatus reemat: in quo casu mercatorem condemnare, & iniquum iudicare, certe esset iudicium temerarium.

Ad secundum negatur, quòd contractus iste rectè consideratus sit mutuum cum vsura, nisi interueniat pactum, & mala intentio. Et ad probationem dicitur, quod habet veritatem, quando non adsunt conditiones, quas posuimus, quia cum adsunt, vt supponimus, vtraque est vera emptio, & venditio iusta, & non mutuum.

Ad aliud sumptum ex legibus Castellæ, concedimus leges illas, seu ordinationes esse sanctæ, & prudenter conditas, & qui eas ibi perfringit, iniquè agere: sed cum extra illud Regnum non obligent, mercator, qui simpliciter merces suas vendidit, nullam iniustitiam committit, si postea, quia emptor vult illas reuendere, & non inuenit alium, qui emat, rogatus, pretio iusto eas iterum

accipiat: nec ad restitutionem aliquam tenetur, ad quam solius legis iustitiæ transgressio obligat. 11.

Ad vltimum negamus voluntatem Lucij non esse emendi; imò 13 cum intendat suæ necessitati prouidere, & mercator † non teneatur illi succurrere per mutuum, sed satis sit, vt subueniat per venditionem; ideo voluntate principali, & absoluta vult emere, quãuis secundaria, & conditionali vellet potius mutuo accipere. Ita enim charitas ad subueniendum proximo obligat, vt modus subueniendi, scilicet donatione, mutuo, venditione, aut accommodato, pendeat à libera voluntate subuenientis, vt supra ostensum est.

SVMMARIVM.

1 *Parochus grauiter peccat baptizando sub conditione puerum, quem scit domi fuisse baptizatum.*

2 *Contra reuerentiam Baptismo susceptо debitam est, illum reiterare, etiam sub conditione. & num. 3.*

4 *Non tamen qui puerum domi baptizatum sub conditione baptizat, in irregularitatem incidit.*

5 *Actus agentium non operantur vltra intentionem eorum.*

6 *Pœnæ Ecclesiasticæ, quæ imponuntur propter aliqua delicta, intelligendæ sunt de delictis perfectis, & consummatis in suis speciebus.*

7 *Forma baptizandi sub conditione (videlicet, Si baptizatus es, non te baptizo, &c.) solùm permittitur in illis, de quibus dubium est.*

8 *Conditio illa, Si baptizatus es &c. tollit intentionem rebaptizandi hominem baptizatum, & suspendit actum. & num. 9.*

10 *Irregularitas non incurritur, nisi sit expressum in iure.*

11 *Pœnæ non sunt extendendæ, sed potius restringendæ.*

CA-

CASVS XV.

QVIDAM puer, cùm periculo mortis subesset baptizatus fuit domi: quem postea ad Ecclesiam ductum, Parochus re cognita, ac nullum periculum imminere putans, iterum sub conditione sacro fonte baptizauit, inquiens, Si baptizatus es, non te rebaptizo: sed si non dũ es baptizatus, ego te baptizo, &c. *Quæritur an hic Sacerdos grauiter peccauerit, & in irregularitatem inciderit.*

Duo petuntur in hoc casu: quorum primum est, an Parochus grauiter peccauerit baptizando sub conditione puerum, quem cognouit domi fuisse baptizatum. Secundum, an ob id in irregularitatem inciderit.

Ad primum respondetur, Parochum hunc grauiter peccasse.

1 † Quia quando constat hominem esse baptizatum sufficienti ritu externo, scilicet interueniente debita forma, materia, & intentione ministri, quæ semper præsumitur, nisi aliunde sit probabilis suspitionis ratio, non solum peccatum graue est iterum baptizare absolute, sed etiam sub conditione. De reiteratione baptismi absolutè patet.

Tum quia est contra substantiam Sacramenti, quod fieri tentatur in subiecto incapaci: vnde fit, vt sit etiam contra institutionem Christi.

2 Tum quia est contra reuerentiã † debitam Baptismo, *c. ex litterar. de apostat.* significatur .n. fuisse inefficacẽ, & insufficientem.

Tum denique quia est contra significationẽ eiusdẽ Sacramẽti, per quod Christo commorimur, & consepelimur, qui semel tantũ pro nobis mortuus est, & sepultus: & ideo qui baptismum iterat, quantũ in se est, iterum Christũ crucifigit, vt indicatur *ad Heb. 6.*

De reiteratione sub conditione etiã patet. Tũ quia pariter hoc

3 modo fit magna irreuerẽtia † sacramẽto Baptismi prius suscepto.

Tum

Tum quia etiam illa conditio in tali casu est impertinens, & moraliter haberi potest pro non adiecta. Quid enim interest addere conditionem, quando iam constat, quid in re ipsa factum sit?

Parochus igitur grauiter peccauit, ac magna reprehensione est dignus, cum iterum sub conditione baptizauerit, quem sibi constabat esse priuatim domi baptizatum, quia in tali casu debebat ceremonias, & ritus Baptismi supplere, & ea, quæ sunt substantialia omittere.

Ad secundum respondemus negatiuè, Parochum non incurrisse † irregularitatis pœnam, sub conditione baptizando puerum iam domi baptizatum. Probatur, quia etsi damus cum communi opinione Doctorum eum, qui bis baptizat scienter, vel ignoranter ignorantia crassa, irregularitatem incurrere, siue crimen sit publicum, siue occultum (quod tamen de occulto multi graues Doctores negant, *vt Tolet. lib. 1. cap. 70. nu. 3. instruct. sacerd. & Suarez. 3. p. D. Tho. de sacram. disp. 31. sect. 6. dub. 3.*) inde tamen non sequitur Parochum, qui ita baptizauit, in irregularitatis pœnam incidisse. Tum quia, qui sub tali conditione baptizat, non verè dicitur baptizare, nisi posita conditione. Cum autem in casu nostro conditio ipsa adiecta non fuerit verificata, fecit cessare actum illum, ac impediuit formalem rationem rebaptizationis: vnde Parochus non incidit in pœnam rebaptizantium.

4

Tum quia intentio Parochi non fuit iterare Baptismum, cum sub ea conditione baptizauit: actus autem agentium † non operantur vltra intentionem illorum, *l. non omnis, ff. de rebus cred.* igitur non fuit rebaptizatio simpliciter illa baptizatio cum conditione, & consequenter non induxit irregularitatem.

5

Tum quia pœna hæc irregularitatis tantum imponitur pro solo actu consummato, & perfecto rebaptizationis: quoniã huiusmodi pœnæ Ecclesiasticæ, † quæ imponuntur propter aliqua delicta, simpliciter, & absolutè intelligendæ sunt de delictis perfectis, & consummatis in suis speciebus: ille verò Parochi actus baptizandi cum conditione, fuit imperfectus in eo ordine baptizandi: & ideo non sufficiens ad contrahendam irregularitatem.

6

Tum

Tum demum, quia Parochus in eo facto non fuit imitator hæreticorum, vt à tali conditionata intentione processit.

Hæc est sententia *Nau.in Man.cap.27.n.246.Toleti lib.1.suæ instruct.cap.70.n.4.Suarez 3.p.D.Th. de Sacramentis q.71.ar.4. disp.31.sect.6.dub.1. Michaelis de Palatio in 4.dist.6.q.6.col.3. Henriquez lib.2.de Baptismo cap.31.§.1.& lib.14. c.4.§.4.Alph. Viualdi tract.de irregularitate n.43.& p.3.cap.14.n.57.& Cosmi Philiarchi lib.4. cap.14.*

Neque obstant argumenta contrarium sentientium, *Soti 4.sent. dist.3.q.1.art.9.Graffij lib.3.cons.de Baptismo cons.1.Sayri de censuris, lib.7.cap.8.n.23.& seqq. & aliorum*, quòd forma hæc baptizandi † solùm permittitur in illis, de quibus dubium est: cum autem morali fide constat, aut facilè constare potest aliquē fuisse ritè baptizatum, etiam domi ab obstetrice, facit iniuriam Sacramento, qui eum rursum baptizat, etiam addita conditione: ergo irregularitatem incurrit, tanquam iterans Baptismum.

7

Quia respondetur argumentum solum probare id esse peccatum, non tamen propter illud esse irregularitatem impositam: illud enim est expressum in iure, hoc verò minimè, quia ista non est rebaptizatio simpliciter.

Neque obstat secundo si dicatur, illa conditio moraliter habetur pro non adiecta, cum sit impertinens: non itaque excusat ab irregularitatis pœna.

Quia respondetur quod licet illa conditio moraliter censeatur pro non adiecta, quantum ad hoc, quòd non excusat à temeritate, & culpa sacrilegij; operatur tamen aliquid, & magni momenti est quantum ad hoc, quod tollit † intentionem, & suspendit actum, & consequenter facit, vt illa non sit rebaptizatio simpliciter, ac denique propterea excusat ab irregularitatis pœna.

8

Nec valet instantia: Cum conditio hæc adiecta non excuset à temeritate & culpa sacrilegij eum, qui eum ea baptizat, quem scit esse baptizatum: igitur neque excusabit ab irregularitatis pœna. Nam si culpa ista est eiusdem rationis cum rebaptizatione scienter facta, vt concedunt tenentes hanc opinionem, sequitur, quod irregularitatem inducet non minus quam illa.

Respon-

Respondetur enim negatione illationis. Et ad probationem dicitur, quod licèt culpa ista sit eiusdem rationis cum rebaptizatione scienter facta: tamen se habet ad illam sicut actus imperfectus ad perfectum & consummatum in ordine rebaptizandi: quia 9 non processit † ex intentione dandi Baptismum homini baptizato; & ideo non induxit irregularitatem.

Quod si rursum instetur, sic rebaptizans rebaptizatum intentionem rebaptizandi habere conuincitur. Cur enim aliàs priùs baptizatum rebaptizat, nisi vt denuo eidem baptismum impendat?

Respondetur sic baptizantem habuisse quidem intentionem baptizandi, sed non rebaptizandi hominem baptizatum, & reiterandi Baptismum, quæ requiritur vt contrahatur irregularitas: quia hanc tulit illa conditio, & impediuit formalem rationem rebaptizationis.

Nec obstat denique, quod Catechismus Romanus iussu Pij V. editus tractatu de Baptismo, cap. de effectibus Baptismi in fine, loquens de Sacerdotibus, qui Baptismum cum conditione illa eis tribuunt, quos exploratum habent esse prius domi ablutos, dicit, quòd illud quidem sine sacrilegio facere non possunt, & eam maculam suscipiunt, quam diuinarum rerum scriptores irregularitatem vocant.

Nam respondetur, dictum Catechismi non esse sententiam Canonis: & cum in *cap. is, qui, de sententia excommunicationis,* 10 *in 6.* dicatur, quod irregularitas † non incurritur, nisi sit expressum in iure; & in iure non sit expressum baptizantem cum condi-11 tione in eam incidere, neque pœnæ sint extendendæ, † sed potius restringendæ; nullum erit absurdum recedere ab opinione Catechismi, & adhærere sententiæ contrariæ, quæ est grauissimorum Doctorum, & validioribus rationibus fulcitur.

Hæc dicta sint, salua, &c.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Socer volens ſoluere dotem genero, ſi hic nolit illam recipere, non tenetur ei certam penſionem dare, aut relinquere fructus pignoris.*
2 *Genero, qui ſemel accepit dotem, & illam mutuat Socero, nec penſionem aliquam annuam, nec fructus pignoris licet accipere, non computando illos in ſortem dotis.*
3 *Gener cui datur pignus fructiferum, donec ſoluatur ei dos, fructus pignoris ſuos facit.*
4 *Explicationes variæ Doctorum cap. Salubriter, de vſuris, & num. 5. & 6.*
7 *Licet genero, quamdiu non ſoluitur ei dos, quotannis certam penſionem recipere, non computando illam in ſortem principalem.*
8 *Ex natura contractus dotalis debet vir recipere vel dotem, vel aliquam rem vtilem loco dotis ad ſuſtentationem onerum matrimonij, & n. 11.*
9 *Iudices iuſta ſententia obligant ſocerum reddere aliquam annuam penſionem genero, quamdiu non perſoluit dotem.*
10 *Pecunia eſt quicquid pecunia æſtimari poteſt.*

CASVS XVI.

MVTIVS nuptui tradens filiam ſuam Claudio, conſtituit ei duo millia ſcutorum pro dote: quæ cum nequeat cuncta ad numeratum ſoluere, dat Genero mille in celebratione contractus, & alia mille ſe daturum pollicetur ad quatuor annos, & interim ei ſoluit ſingulis annis ſcuta quinquaginta ad rationem quinque pro centenario. *Quæritur an Gener tuta conſcientia poſſit illa recipere, non computando in ſortem principalem.*

Ante-

Antequam ad resolutionem huius casus deueniamus, præmit-
1 timus tanquam certum, quod si socer velit soluere † dotem integram, & gener nolit illam recipere, sed petat, vt detur sibi quotannis certa pensio, vel ager fructifer in pignus, ex quo fructus recipiat, saluo capitali, & non computando in dotem, erit apertè vsurarius. Quia nolle recipere dotem, sed manere illam apud socerum, perinde est, ac si eam socero traderet in mutuum, & ratione illius mutui perciperet vel pensionem, vel fructus illos vltra sortem: quod est vsura manifesta. Est etiam certum, quod
2 si † gener semel accipiat dotem, & iterum illam mutuet socero eodem pacto, videlicet, vt soluat sibi aliquam pensionem annuã, vel det rem aliquam ferentem fructus in pignus, non detrahendo illos à sorte mutuata, erit magis apertè vsurarius: Nam quotiescumque ex mutuo recipitur, seu speratur lucrum, est vsura.

Dubium autem, quod in casu proposito tangitur, est, an quando socer non soluit dotem genero saltem integram, sed eius loco vel tradit illi certam pensionem ad tempus, vt quinque, vel sex scuta pro centenario, vel dat in pignus agrum fructiferum, possit gener tuta conscientià pecuniam illam, vel fructus pignoris recipere, nõ cõputando in sortem principalem, seu in dotis solutioné.

Circa quas difficultates, quæ tantam inter se habent affinitatem, vt resolutio vnius dependeat ab intelligentia alterius, prius pertractabimus de fructibus pignoris, (ex huius enim explicatione patebit aditus ad nostri casus decisionem.) Cuius quæstionis
3 pars affirmatiua est certa, scilicet posse generum † frui pignore fructuoso, dum sibi dos non soluitur, & fructus illos non computare in dotem. Est enim definita in *cap. Salubriter, de vsuris*, vbi Innoc. III. statuit, generum recipientem à socero pignus aliquod fructuosum, vt vineam, vel agrum loco dotis sibi promissæ, non esse compellendum ad computandos fructus illius pignoris in sortem dotis; sed tuta conscientia facere illos suos, donec promissa illi dos persoluatur. Sed difficultas consistit in reddenda ratione, propter quam illi fructus non debent computari in solutionem sortis principalis.

Adrianus *in suo 4. q. de vsuris, ver. sed dubium, Maior 4. sent. dist.* 15.

dist. 15. *q.* 31. *Riccar. ibid. q.* 5. *art.* 5. *Almainus ibid. q.* 2. *Couarr. lib.* 3. *variar. resolut. cap.* 1. *num.* 3. *Syluester ver. vsura* 3. *quæst.* 2. & alij, quos refert *Salon in* 2. 2. *D. Thom. quæst.* 78. *art.* 2. *controuer.* 14. dicunt, illos fructus posse generum accipere † ratione damni emergentis, & lucri cessantis. Damni emergentis, vt si gener ad sustentanda onera matrimonij damnum patrimonij, & rerum suarũ patiatur, expendendo facultates suas in his, quæ ex dote erant comparanda; vel cogatur quærere pecunias, propter quas soluere debeat vsuras, vel annuos census. Lucri verò cessantis; quia impeditur à negotiatione, quamdiu illi dos non traditur: sicque ratione horum facit fructus proprios, quos ex pignore recipit.

4

Sed hæc expositio reijcitur: tum quia commune est in omnibus cõtractibus aliquid posse recipi extra principale ratione lucri cessantis, & damni emergentis: & si non esset alia peculiaris ratio in matrimonio, frustra de eo fieret specialis determinatio.

Tum quia iuxta hanc sententiam, si nullum genero accideret damnum, aut cessaret lucrum, non posset ille fructus pignoris dotalis facere suos: at Papa simpliciter, & absolutè concedit genero istos fructus, quicquid sit de damno, vel lucro.

Tum denique, quia lucrum cessans ille tantum potest exigere, qui exercet negotia: nam qui pecuniam non habet negotiationi expositam, agere de lucro cessante non potest: vnde si gener non esset vir negotiator, non posset isto titulo recipere fructus pignoris dotalis. Pontifex verò illos absolutè concedit cuicumque genero, siue incumbat negotijs, siue nihil magis sit ipsi alienum: & ita habet consuetudo, quæ est optima legum interpres.

Secunda explicatio est, quam habent idem *Adria. loco cit. Io. Med. C. de vsuris, q.* 2. *in responsione ad cap. Salubriter, & Nau. in Man. cap.* 17. *n.* 213. generum posse accipere fructus istos vt suos, † titulo donationis: præsumuntur enim donari à socero interim, dum dos non soluitur.

5

Sed hæc sententia multò minus probabilis videtur, quam prima, tanquam repugnans textui. Nam Papa in illo loco cum interrogatus fuerit de iure, nihil respondet de donatione, sed quod ius, ratioque iubeat.

Quare

Quare his opinionibus missis, est tertia sententia, & magis inter Doctores recepta, quam & nos amplectimur: quòd tantum
6 † propter onera matrimonij substinenda potest gener fructus pignoris dotalis accipere vt suos. Itaque ratio, ob quam fructus illos facit suos est, vt illis sustentet onera matrimonij. Ita asserit *Gabr.4.sent.dist.15.q.11.post 4.concl.Caiet.22.q.78.art.2.Petrus Aragon ibid.Sot.lib.6.de iust.& iure q.1.art.2.ad 2.Mercatus, de contract.lib.5.cap.8.Panor. & alij super d.cap. Salubriter, de vsuris*, & idem etiam tenuerat *Nau.in commentario de vsuris, n.65.* & omnes recentiores D.Thomæ interpretes: & certè hæc est expressa determinatio illius capituli: vbi postquam Innoc. definiuit generum posse recipere fructus pignoris, hanc sui decreti veram causam, & germanam rationem subiungit: Cum dotis fructus frequenter nõ sufficiant ad onera matrimonij supportanda. quasi dicat, cum teneatur maritus accepta vxore, & in propriam domum ducta grauia onera matrimonij sustinere, nempe vxorem & familiam alere, ad quæ sustinenda fuit illi promissa dos; accipiens pignus fructiferum loco dotis, debet fructus illius suos facere, sicut fecisset suos fructus dotis: vnde habet idem ius in fructus pignoris quod haberet in fructus dotis, si fuisset illi actu exhibita.

Ex his elicitur responsio ad casum nostrum, quòd non solum potest gener, quamdiu non soluitur illi dos, fructus pignoris sumere; sed etiam † quotannis certam pensionem recipere tuta
7 conscientia, non computando illam in sortem principalem. Quæ est sententia *Panor.super dictum cap.Salubriter, Soti lib.6.de iust. q.1.art.2. circa fin. Nau.commentario de vsuris n.67.& in Man. cap.17.n.213.Graffij p.par.suarum decis.lib.2.cap.206.n.2.Ludou. Beiæ p.par. respons.ad casus, casu 56. Toleti in suo instructorio sacerdotum lib.5.cap.30.n.4.Caiet.22.q.78.art.2.* vbi *Petrus Aragon, & Michael Salon controu.14. Angeli ver.vsura 1.q.25. & Sylu.vsura 3.q.3. Gabr.& Maior in 4.locis supra citatis, Medin. C. de restit. q.38. Couarr. vbi supra*, & aliorum plurium, quos idem Couarr. & Salon referunt: & probatur.

Tum quia vbi eadem ratio existit, eadem quoque debet esse iuris dispositio: sed causa, & ratio propter quam ex natura rei li-

cet genero sumere fructus pignoris, vt determinatur in cap. salubriter, est ad ferenda onera matrimonij: ergo & ad ferenda eadem onera licebit eidem certam pensionem, vtpotè scuta quinque pro centenario, quotannis accipere, dum dos non soluitur integra.

8 Tum quia ex natura cōtractus † dotalis debet vir recipere, vel dotem, vel aliquam rem vtilem loco dotis, ex cuius fructibus leuet onera matrimonij: ergo quando genero nec dos, nec pignus aliquod fructiferum datur ad illa sustinenda, iure potest exigere aliquam pecuniam, & annuam pensionem loco fructuum, quos ex dote, vel pignore erat recepturus: nam qui promittit dotem, ex natura contractus promittit simul, saltem implicitè, fructus dotis, & lucra, quæ cum pecunia illius dotis, vel mediocri diligentia adhibita possent acquiri ad leuanda onera matrimonij: illa autem pensio est tanquam fructus dotis, & lucrum, & ad eundem finem, quamdiu dos non datur.

Et confirmatur vsu omnium Tribunalium, & Iudicum, qui 9 obligant † socerum iusta sententia, quamdiu non persoluit dotem, vel tradit pignus fructiferum, reddere aliquam annuam pensionem pro ratione dotis: gener itaque iustè eam accipit, & retinet non computando in dotem; & eo magis, cum præcessit pactum.

Tum denique, quia cum fructus pignoris pretio æstimabiles sint, pro pecunia censendi sunt, iuxta illud vulgare omnium phi-10 losophorum, & omnium nationum. Pecunia est † quicquid pecunia æstimari potest. At si traderetur genero pignus fructiferum, posset percipere fructus illius ad onera matrimonij supportanda: ergo quando nihil tale illi traditur, poterit exigere aliquam pecuniam.

Neque rationes, quibus *Adrian. in quarto, q. vlt. de vsuris, Io. Andr. Ioan. de Lignara in d. cap. salubriter de vsuris. D. Anton. 2. par. tit.* 1. §. 7. *&* 27. ac non nulli alij persuasi sunt oppositum tenere, huic sententiæ obstant. Nam cum dicitur, quòd onus matrimonij non valet iustificare istum contractum: sicut nec ratione cuiuscumque oneris iustificantur alij contractus, vt patet

in pignore, qui forte pro ſecuritate ſtipendij datur militi, qui quamuis teneatur familiam alere, non tamen poteſt fructus pignoris recipere vltra ſtipendium.

Reſpondetur primo, Quod alijs contractibus non ineſt per ſe, & ex natura rei onus aliquod: at contractui matrimoniali ineſt intrinſecè, & ex natura rei ipſius onus alendi vxorem, & familiam: ob quod ſubleuandum iure ipſo poteſt gener, vel fructus pignoris traditi loco dotis ſuos facere; vel lucrum aliquod ſingulis annis exigere, quamdiu non recipit dotem. Cum itaque in alijs contractibus pignorum non ſit per ſe onus familiæ alendæ, debent fructus computari in ſortem; ſecus autem in contractu matrimonij.

Reſpondetur ſecundo, ad probationem de milite, quod cum militi traditur aliquod pignus, traditur pro ſtipendijs temporis præcedentis, nondum ſolutis, & quæ ei debentur: ſicut, & cuicumque alteri creditori datur pignus à debitore in ſecuritatem debiti: non ad onera temporis ſubſequentis, & futura: quia ſi in illo munere perſeueret, recepturus eſt aliud ſtipendium pro annis ſequentibus, & propterea non poteſt percipere fructus illius pignoris. Sed in contractu matrimoniali genero confertur dos ad omnia onera futura, nec augetur illi ex progreſſu annorum, & onerum: & ideo æquiſſimum eſt, vt quamdiu illam non recipit, recipiat aliquid loco eius, ex cuius fructibus onera illa ſuſtineat.

Neque obſtat ſecundo, quod in *cap. ſalubriter, de vſuris*, ſolum habetur ſermo de fructibus pignorum, qui incerti ſunt, varijsq. fortunæ caſibus ſubſunt, quod ſignificant illa verba textus, *Cùm aliquando non ſufficiant ad onera matrimonij ſupportanda*: minimè verò ibi agitur de quantitate aliqua in pecunijs perſoluenda, quam oportet eſſe certam: ergo illud capitulum non ſuffragatur huic ſententiæ, quæ cum nulli alij hæreat fundamento, non videtur vera.

Quia dicitur, quòd quamuis Papa non reſpondeat, niſi de fructibus pignoris: quia de his ſolum fuit interrogatus: ex eodem tamen reſponſo colligitur, quod poteſt gener alia via recipere, vnde vxorios ſumptus faciat. Cum enim Pontifex ibi affirmet

met licere genero recipere fructus pignoris, non absolutè, & quasi ex eius concessione; sed reddita causa, & ratione propter quam 11 ex natura rei illud ipsi liceat, nempe † ad ferenda onera matrimonij: sequitur necessariò generum in eundem finem posse recipere illam pecuniam, & annualem pensionem loco fructuum, quos ex dote, vel pignore esset recepturus: quia, sicut dictum est, vbi eadem ratio existit, eadem quoque debet esse iuris dispositio. Quod verò fructus subsint fortunæ, vel non, parum ad rem facit.

Neque obstat tertio, quòd recipere fructus ex pignore dotali, nullam secum fert vsuræ suspitionem: accipere autem certam aliquam pecuniæ quantitatem ex dote non soluta; cum nulla ibi sit institutio census, quia nullam confert gener pecuniam socero, qua censum emat, habet maximam suspitionem vsuræ. igitur cum non solum cauendum sit à malo, sed etiam à suspitione mali, contractus hic non est admittendus.

Nam respondetur negando secundam partem antecedentis; quia cum constet iusta causa, propter quam gener, qui non recipit actu nec dotem, nec pignus fructiferum loco illius, exigat à socero quantitatem istam pecuniarum, nempe ad leuanda onera matrimonij, nulla inde sequitur vsuræ suspitio. Maximè cum iam illud habeat vsus omnium nationum, vt quamdiu dos non exhibetur, reddatur ad onera matrimonij sustinenda, vel pignus aliquod fructiferum, vel certa aliqua pecunia, vnde illa sustineantur.

Demum obseruandum est, quod quæ hic dicuntur de socero, & quocumque alio constituente dotem vxori, eadem intelligenda sunt de hæredibus illorum; cum ad debita, & obligationes maiorum teneantur quicumque hæreditaria successione illorum bona recipiunt.

SVMMARIVM.

1 *Vnicuique licet suam vexationem redimere, & num.* 12. *quomodo intelligendum sit.*

2 *A mutuatario iniuria affecto exigere propter mutuum remissionem iniuriæ, & vt liti cedat, interueniente pacto, illicitum est.*
3 *Priuare aliquem iniuria læsum ex vi mutui libertate, & iure petendi satisfactionem, quod habet, iniquum est, ac vsuram redolet.*
4 *A lite desistere, & iniuriam remittere secundum se sunt amicitiæ signa eiusdem rationis cum ipsa amicitia & num. 8.*
5 *Mutuare alteri pecuniam cum pacto, vt teneatur deferre suum triticum ad molas mutuantis, vel metere suas segetes iusto pretio, & similia, vsura est.*
6 *Amicitiam, & beneuolentiam in communi licet mutuo quærere.*
7 *Pœna iniuriæ non debetur in foro conscientiæ ante iudicis condemnationem.*
9 *Amicitia non recipit obligationem, & debitum, sed est maximè libera, & spontanea.*
10 *Ex pacto nascitur debitum ciuile; & tollitur libertas actuum.*
11 *Offensus tenetur ad depellendum odium ex animo, non autem ad iniuriæ damnum condemnandum.*

CASVS XVII.

NICOLAVS, qui iniuria affecit Marcum eius famam, & honorem lædendo, pro quo iustè posset in iudicium vocari, pecuniæq. satisfactione mulctari, dat læso, quem audit pecunia indigere, aureos centum mutuo ea lege, vt liti cedat, & iniuriam remittat. *Quæritur; an hic contractus sit licitus.*

Notandum, pro maiori casus intelligentia, aliquem posse in iudicium ab alio vocari vel iustè, vel iniustè. Si iniustè vocetur, certum est, quod ei licitum erit mutuum dare ea lege, vt

mutua-

mutuatarius liti cedat, & vexare desistat. verbi gratia mouet quis aduersus Nicolaum litem iniquam, postulat quod non debet, potest Nicolaus illi mutuare ducendo in pactum, vt desistat ab illa lite: nam licèt hæc obligatio cessandi à lite sit pretio æstimabilis, & Nicolaus vtatur mutuo ad eam obtinendam: quia tamen desistere à lite mutuatarius ex iustitia & debito tenetur, mutuans nihil pretio æstimabile accepit pro mutuo, sed tan-1 tum suam vexationem † redimit: quod cuique facere est licitum. Si verò iuste in iudicium vocetur, vt quia re vera alteri aliquid debet, haud dubium est, quod non licet illi mutuum dare ea conditione, vt debitum dimittat, & cedat liti: quia tunc iam petitur aliquid ratione mutui, quod est pretio æstimabile: hoc autem est vsura.

Sed difficultas est, quæ proponitur in casu nostro, an propter mutuum licitum sit Nicolao mutuanti exigere à Marco mutuatario, pacto interueniente, vt remittat iniuriam, & liti cedat; cum iustè possit Nicolaus in iudicium vocari, & satisfactione pecuniæ mulctari.

2 Cui quæsito respondetur negatiuè, videlicet non licere † Nicolao, qui Marcum iniuria affecit, mutuare illi cum pacto, vt liti cedat, & iniuriam remittat. Hæc est sententia *Petri Aragonis, 2.2. D. Thom. quæst. 78. art. 2. versu, & aliud dubium circa tertiam conclusionem. Michaelis Salonis ibidem controuers. secunda, conclusione quarta, & Caietani ibidem in principio comment.* Et probatur,

Tum quia, qui ex vi mutui firmato pacto exigat à mutuatario aliquid, quod est pretio æstimabile, operatur illicitum, & vsuram committit, ex communi omnium Doctorum sententia: sed in casu nostro hoc exigit Nicolaus à Marco: quia mutuando Marco iniuria læso, qui iustè potest in iudicio agere ad satisfactionem temporalem, addit mutuationi pactum de 3 condonanda iniuria, & ex consequenti priuat illum † ratione mutui, libertate, & iure petendi, quod habet, manetq. obligatus ad non petendum: quod est pretio æstimabile: ergo illicitum agit, & vsuram committit.

3 Tum quia quamuis à lite desistere, & iniuriam remittere, secundum† se sint amicitiæ signa eiusdem rationis cum ipsa amicitia, & actus nobiles, qui pecunia non mensurantur; obligatio tamen Ciuilis præstandi illa, quæ nascitur ex pacto, est pretio æstimabilis: ergo obligare mutuatarium ad ista, vsura est. quod facit Nicolaus.

5 Tum quia si qui imponit proximo ratione mutui † obligationem rei aliàs illi non incommodæ, vt quod ad suum molendinũ vadat, vel suas operas ei locet iusto pretio, vsuræ labe inficitur, vt ferè omnes concedunt: quomodo non magis erit fœnori subiectus Nicolaus, qui occasione mutui obligationem omnino incõmodam, qualis est ista, non petendi iniuriæ satisfactionem, Marco mutuatario imponit? perdereque facit actionem iustam? non enim minori pretio obligatio hæc æstimanda est; imò maiori, propter maius incommodum.

6 Tum denique, quia etsi amicitiam,† & beneuolentiã in communi licet mutuo quærere, idq. explicare, & exterius exigere: tamen in particulari aliquod officium, & obsequium in pactum deducere, vt iniuriam remittere, & liti cedere, omnino est illicitum; quia est pretio æstimabile. Experientia enim teste, ante omnem sententiam iudicis, qui potest in iudicio proclamare de aliqua iniuria, vel damno accepto, cedit quandoque illi iuri, & iniuriam illam remittit, sumpto aliquo pretio: & qui periclitatur subire aliquam pœnam ob iniuriam fratri illatam, nititur se eximere ab illo periculo, oblata ei pecunia, cui iniuriam intulit. Ergo mutuare cum pacto, vt iniuria sibi remittatur, & lis non inferatur, est illicitum, & vsuræ peccatum: cum obligatio ista pretio æstimabilis sit, & pecunia mensurari possit.

Neque obstat argumentum Nauarri contrarium sentientis *in* 7 *Man. cap.* 17. *num.* 238. Quòd pœna iniuriæ † non debetur in foro conscientiæ ante iudicis condemnationem: itaque nullum lucrum mutuans ex tali mutuo reportat, quærendo à tali pœna liberari.

Quia respondetur, Quamuis verum sit, pœnam ante sententiam non deberi, ac proinde mutuantem non teneri ad restitutionem

nem valoris pœnæ, cuius condonationem per mutuum exigit: tenetur tamen proculdubio ad arbitrium boni viri soluere valorem illius cessionis, & obligationis, qua ad non petendum mutuatarius ex pacto subiectus existit, vt contingit in alijs obligationibus ex mutuo extortis.

Neque obstat secundo ratio *Soti lib.6.de iust.& iure q.1.ar.2.* Quòd honor, & fama etsi possunt pecunia æstimari, at sunt eius conditionis, & naturæ, vt iure amicitiæ remitti, & condonari soleant: quare illud pactum non est nisi amicitiæ quoddam fœdus, & nexus, seu confirmatio: & sic erit licitum ex mutuo illam remissionem, & condonationem intendere; sicut & amicitiam licet in pactum deducere, & exigere illam per mutuum.

8 Nam respondetur, quòd quamuis remissio iniuriæ † secundum se sit eiusdem rationis cum amicitia, & actus nobilis, qui pecunia non mensuratur: tamen obligatio illa ciuilis, quæ ex pacto nascitur, est pretio æstimabilis, & potest mensurari pecunia: quia licet viri nobiles gratis soleant ista amicitiæ signa præstare, alij tamen inferioris conditionis exhibent accepta pecunia, nec propterea censentur iniustè agere.

Et negatur, quod pactum illud nihil sit aliud, quàm amicitiæ 9 fœdus: imò est amicitiæ contrarium: amicitia enim non † recipit obligationem, & debitum, sed est libera, & spontanea. Vndè, actus illi externi, etiamsi soleant præstari ex amicitia, quamprimum 10 interuenit ‡ pactum, & debitum ciuile, quod ex illo nascitur, iam non sunt liberi, & spontanei, sed necessarij, & debiti.

Neque demum obstat *Syluestri* ratio, *verbo vsura primo, q.11.* Quòd mutuans læso sub ea conditione, & pacto, vt remittat sibi iniuriam, & damnum acceptum, obligat illum tantum ad ea, ad quæ iam tenebatur: cum læsus vindicando se peccet; remittendo verò iniuriam, & damnum acceptum, seruet præceptum charitatis, & misericordiæ Euangelicæ. Et ita non expetit, neque exigit propriè lucrum ex mutuo: sed solum suam vexationem redimit, idest agit, vt offensus faciat quod facere debet: quod vnicuique licet, *ex cap. dilectus, de simonia*.

Quia respondetur negando antecedens: quoniam offensus

11 non tenetur † nisi ad depellendum odium ex animo, non autem ad iniuriæ damnum condonandum, nisi iniurians sibi satisfaciat, iuxtà *Gloss. in cap. si quis contristatus, distin. 90. & in cap. & qui emendat, distinct.* 45. Nam vt inquit *Petrus Aragon 2.2. D. Thomæ quæst.* 25. *art. 9. dub. quarto, notabili primo, & conclus.* 5. *& vltima*. Tria esse possunt in nobis erga inimicos nostros. Primum ira, hoc est appetitus vindictæ. Secundum signa exteriora talem iram manifestantia. Tertium ius petendi in exteriori iudicio illatæ iniuriæ satisfactionem, seu vt dicit *Syluest. verb. charitas quæst. 6.* actio in foro contra iniuriantem. Licet duo prima teneatur homo remittere ex præcepto: at tertium non tenetur, nisi ille pro posse satisfecerit, vt in *dicto cap. si quis contristans asserit glossa*. Vnde secundum legem nullam culpam committit, qui dimisso odio debitam satisfactionem petit; quamuis valde laudabile sit, si offensus simul odium, & actionem, quam habet apud iudicem deponat.

Et cum dicitur, quod vnicuique licet vexationem suam redimere,

Respondetur cum *Nauarr. loco citato*, quòd illud intelligi-
12 tur † de vexatione iniusta: at vexatio, qua iniuria affectus iniuriantem in iudicio vexat, non est iniusta, iuxta *Gloss. in dicto cap. si quis contristatus*.

SVMMARIVM.

1. *Circumstantiæ septem actuum moralium, seu peccatorum explicantur.*
2. *Circumstantia peccati quid sit.*
3. *Circumstantiæ ad confessionis integritatem spectantes sunt necessario in confessione aperiendæ.*
4. *Virginitatis circumstantiam in peccato cogitationis, & consensus aliqui affirmant non esse necessario confitendam. & num. 5. 6. 7. & 8. contrarium tenetur num. 9. 11. & seqq.*

10 *Peccatum voluntatis, oris, & operis eiusdem sunt speciei, & solum differunt secundum maiorem, vel minorem perfectionem.*

11 Cir-

11 *Circumstantiæ, quæ mutant peccati speciem, ex vna in aliam, sunt necessario confitendæ.*

12 *Alia species luxuriæ est velle fornicari cum virgine, vel cum sit virgo; & alia velle fornicari corrupta, vel cum sit corrupta.*

13 *Consensus virginis in rem veneream est contra specialem virtutem, quæ est virginitas.*

14 *Virginitas quid sit secundum suam rationem formalem.*

15 *Omne stuprum siue reale, siue mentale, est distincta species à fornicatione simplici.*

16 *Carnis integritas quid sit. & sub num. 18.*

17 *Ratio formalis stupri consistit in illicita virginis defloratione, qua in ea corrumpitur integritas carnis.*

18 *Consensus puellæ in violationem non tollit, quin corrumpatur integritas carnis.*

19 *Fœmina sicut non habet dominium aliorum suorum membrorum, ita nec suæ integritatis virginalis, & corporalis.*

20 *In virginitatis virtute duo sunt consideranda, & quæ.*

21 *Vt quis sit stuprator satis est, si extra matrimonium carnaliter cognoscat fœminam, quæ adhuc retinet sui corporis integritatē.*

CASVS XVIII.

PVELLAE cuidam ingenuæ, ac nobili accidit sæpius mentalem consensum in rem veneream præbuisse. Et quia dum confitetur, maximo suffunditur pudore exprimere circumstantiam, sit ne virgo nec ne, eam silentio præterit. *Quæritur, an circumstantiam necessario confitendam reticuerit.*

1 Hic obseruandum est, quod inter septem † circumstantias actuum moralium, siue peccatorum, quas Theologi, & iurisperiti, & præsertim *D. Thom. 1. 2. q. 7. ar. 3. & Nauar. in Man. c. 6. nū. 2.* enumerant hoc carmine comprehensas:

Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.

idest,

idest, Quis est, qui peccauit, quantum peccauit, vbi seu in quo loco peccauit, quibus auxilijs, quo fine, quo modo, & quo tempore péccauit. Hæc circumstantia, de qua in casu quæritur, ad primam spectat scilicet ad quis: quæ particula, seu circumstantia nunc non significat personam efficiẽtem: quoniam persona agens

2 ad actionis substantiam pertinet: circumstantia verò † definitur esse accidens humani actus: sed significat personæ qualitatem, statum, vel conditionem, veluti si sit voti religione, vel iurisiurãdi vinculo adstrictus, vel liber. Item si sit matrimonij nexu colligatus, vel solutus. Si sit clericus, aut laicus, si virgo, aut corru-

3 ptus, seu corrupta. Quæritur ergo, cum teneamur † confiteri præcipuè circumstantias ad confessionis integritatem spectantes, an hæc conditio personæ confitentis, nempe virginitatis circumstantia sit necessariò confessario aperienda in peccato cogitationis, & consensus puellæ in rem veneream, & copulam carnalem.

De qua re *Sotus* 4.*sent. d.*18.*q.*2.*art.*4. volens pudori puella-

4 rum consulere, affirmat † non esse necesse virginitatis circumstantiam confiteri, idest quod illa, quæ confitetur est virgo, si voluntas fornicandi non peruenit ad actum: quamuis rationes, quibus hãc suam opinionem nititur persuadere, absolutè probent, etiamsi actus carnalis exterior intercessit, & sunt hæ.

Tum quia illa circumstantia peccati luxuriæ siue cogitationis, siue actus, est necessario confitenda, quæ speciem mutat: sed non

5 † omne stuprum speciem fornicationis mutat; vt pote simplex stuprum, & sine vi, cùm puella vltrò consentit, saltem si non est sub cura parentũ. ergo in hoc casu circumstantia ista virginitatis non est necessario explicanda; & eo minus si consensus in rem veneream non peruenit ad actum.

Et confirmatur, ex mente *D. Tho.*22.*q.*154.*art.*6. vbi asserit non simpliciter de omni virgine, stuprum esse determinatam

6 speciem luxuriæ, sed de illis, † quæ sunt sub cura parentum; inquiens, stuprum importare illicitam virginum deflorationem sub cura parentum existentium.

Imò addit *Sotus* tertio, quod nec etiam quando puella est sub

7 cura parentum, si violatur consentiens †, est distincta luxuriæ spe-

cies à

ties à simplici fornicatione: quia est domina sui corporis in illo vsu, sicut puer, qui vult sponte suam virginitatem perdere.

Et tandem corroborari potest hæc opinio: quia simplex puellæ 8 consensus in actum venereum † non aufert virginitatem eius, neque causat stuprum: ergo non est necessario confitenda. Et antecedens probatur, tum quia per illum consensum non perditur integritas, & signaculum corporis, quod tamen amittitur per stuprum, tanquam per eius contrarium. Tum quia si per consensum illum amitteretur virginitas, sequeretur, quòd si quis eam postea carnaliter cognosceret, non diceretur stuprari eam, si quidem iam non est virgo.

His tamen non obstantibus, respondetur ad casum propositum 9 affirmatiuè, quòd puella, † quæ mentalem consensum in rem veneream præstitit, explicare tenetur confessario, quod erat virgo:

Hæc est communis opinio; *Nau. in Man. cap. 6. nu. 8. Bartol. Medinæ in instruct. confess. lib. 1. cap. 9. Lopez p. par. sui instruct. cap. 29. Azorij p. 3. institut. moral. lib. 3. cap. 11. q. 3. & 5. & cap. 21. q. 8. difficultate 3. & 4. Graffij p. par. suarum decis. lib. 1. cap. 20. nu. 31. & Ioseph Angles in suis Floribus in 4. sent. p. par. q. de confessione art. 4. difficultate* 8. & probatur.

10 Tum quia peccata † voluntatis, oris, & operis sunt eiusdem speciei, & solum differunt secundum maiorem, vel minorem perfectionem, secundum *D. Tho.* 1. 2. *q.* 52. *art.* 7. & consequenter stuprum mentale, quod est voluntas habendi copulam cum virgine, vel cum sit virgo, erit eiusdem speciei cum stupro reali, quod est ipsa copula: at si quis, vel quæ copulam habuit, debet confiteri illam circumstantiam, vt etiam ipsemet Sotus loco cit. ait. ergo etiam debet confiteri qui, vel quæ eam voluit habere, licet non habuerit.

Tum quia Conc. Trid. *Sess.* 14. *cap.* 5. *Can.* 7. declarauit, cir-11 cumstantias, † quæ mutãt peccati speciem ex vna in aliam, necessario esse confitendas: quòd sine illis peccata ipsa, neque à pœnitentibus integrè exponantur, nec iudicibus innotescant. Sed hæc circumstantia, de qua loquimur, mutat peccati specem: cum 12 alia species † luxuriæ sit velle fornicari cum virgine, vel cum sit virgo,

virgo; & alia velle fornicari cum corrupta, vel cum sit corrupta: sicut & fornicari cum virgine, vel cum sit virgo, & fornicari cum corrupta, vel cum sit corrupta.

13 Tum quia consensus virginis† in rem veneream est contra specialem virtutem, quæ est virginitas, quia per illum perditur, licet recuperabiliter per pœnitentiam: ergo habet specialem rationem luxuriæ, & per consequens est circumstantia necessario confitenda. Prima pars antecedentis patet, & secunda manifesta-

14 tur: quia virginitas secundum suam ratione͂ formalem † est propositum perpetuò seruandi integritatem carnis: hoc autem mente & animo perditur, cum puella in copulam carnalem consentit.

Neque obstant argumenta *Soti* in principio adducta. Nam ad primum negatur, non omne stuprum speciem fornicationis mu-

15 tare: imò omne stuprum† siue reale, siue mentale, est distincta species à fornicatione simplici. Et ad probationem dicitur, quod non constituitur speciale peccatum luxuriæ in hoc, quod corrumpatur virgo, quæ alioqui sit nuptura, aut sit sub cura parentum, vel consentiens, vel dissentiens. Sed ex hoc, quod corrumpitur in puella

16 carnis integritas,† quæ est donum quoddam naturale, datum ab auctore naturæ vna cum ipsa natura corporis; & quia carnis integritas tollitur siue puella consentiat, siue non; & siue sit sub cura parentum, siue libera; ideo voluntatis consensus puellæ non tollit rationem stupri.

Et ad confirmationem ex *D.Tho.* dicimus ex mente eius ratio-

17 nem formalem stupri † consistere in illicita virginis defloratione, seu carnis integritatis corruptione: addere verò ibi *D.Tho.* sub cura parentum, non tanquam conditionem necessariam ad rationem stupri, sed aggrauantem.

Ad id, quod tertio addit, quod non est propriè stuprum, si violetur puella consentiens, iam patet esse falsum: quia consensus

18 † non tollit, quin corrumpatur integritas carnis, quod est de ratione stupri. Et ad probatione͂, negatur quod fœmina habeat dominium suæ integritatis virginalis, & corporalis: quoniam integritas corporis est bonu͂ naturale ad corporis natura͂ pertinens: & si-

19 cut † fœmina no͂ habet dominium aliorum suorum membrorum, ita

ità nec suæ integritatis: & ideo qui corrumpit virginem consentientem, stuprum facit, licet talis consensus iniuriam stupratoris attenuet, & à restitutione saltem in parte liberet.

20 Ad vltimum respondetur. In virtute virginitatis † duo esse consideranda; videlicet, id, quod habet formalem rationem virtutis, scilicet propositum seruandi perpetuo carnis integritatem: & materiale, & accidentarium, quod est signaculum, & claustrum virginale. Quamuis consensus puellæ in actum venereum non auferat virginitatem eius quantum ad id, quod est materiale, & accidentarium in virtute Virginitatis, tollit tamen id, quod habet rationem formalem virtutis: & sic mente non est virgo, licèt sit corpore. quæ carnis integritas non solum amittitur per stuprum reale; sed etiam per copulam matrimonij licitam. Et ad proba-

21 tionem vltimam, negatur illatio: quia vt quis sit stuprator, † satis est, si extra matrimonium carnaliter cognoscat fœminam, quæ adhuc retinet sui corporis integritatem.

Hæc sint dicta salua semper meliori sententia.

SVMMARIVM.

1 *Nulli licet mutuare alteri cum pacto, vt ille sibi in posterum tantundem mutuet, siue quicquam aliud; immo fæneratitia est conuentio.*

2 *Variæ Doctorum opiniones de obligatione remutuandi in præsentiarum vsuraria conuentio sit.*

3 *Quotiescumque in mutuo interuenit obligatio ex pacto, committitur vsura. limitatur hæc propositio, n. 13.*

4 *Mutuans exigens à mutuario, vt simul, & vicissim aliquid aliud sibi mutuet, bifariam potest se habere.*

5 *Licitum est mutuanti, si ciuiliter se obligat de præsenti ad mutuandum, obligare mutuatarium ad sibi aliud mutuandum eodem tēpore, dummodo ex parte rei mutuatæ seruetur æqualitas, & n. 9.*

6 *In vsura necessario intercedit inæqualitas.*

7 *Vsura est pretium rei mutuatæ.*

8 *Mutuans, & mutuatarius si vicissim se obligant ad mutuandum in futurum, non interuenit vsura.*

10 *Quan-*

10 *Quando mutuator dat rem, cuius est copia, cum obligatione accipiendi à mutuatario rem cuius est inopia, non seruatur æqualitas.*

11 *Obligatio naturalis, qualis est obligatio gratitudinis, quam dicunt antidoralem, non potest transire in ciuilem, qualis est omnis obligatio in pactum deducta, & n. 12.*

14 *Licet venditori obligare ementem ad aliquid aliud vendendum, si obligatio fiat reciprocè.*

CASVS XIX.

HORTENSIVS postulat à Fabritio aliquot mensuras tritici: dicit autem Fabritius, mutuabo tibi triticum illud, sed hac lege, vt sicut ego mutuo tibi triticum, quo indiges, ita tu quoque mutues mihi oleum, quo ego egens sum; aliter nolo tibi triticum, quod postulas mutuare. *Quæritur, an hic contractus sit licitus, vel vsurarius.*

Pro huius casus intelligentia aduertendum, communem esse
1 Doctorum opinionem; nulli licere † mutuare alteri cum pacto, vt ille sibi in posterum tantundem mutuet, vel quicquam aliud, imò fœneratitiam esse conuentionem, vt habet expresse *D. Tho. 22. quæst. 78. art. 2. ad 4. & glos. sing.* quæ est 2. *in cap. si fœnerâueris, 14. quæst. 3. Caiet. Aragon, & Salon. controu. 2. & omnes Thomistæ loco citato D. Thomæ, Sot. lib. 6. de iustitia, & iure, quæst. 1. art. 2. ad 2. Syluest. ver. vsura 1. quæst. 2. Nau. in Man. cap. 17. num. 223,* cæterique Doctores communiter. Cuius rationem afferunt: quia obligatio ista, pro quanto est ciuilis, est pecunia æstimabilis. Quamuis enim accipiens mutuum teneatur ex debito morali ad remutuandum, quando opus erit, & poterit; non tenetur tamen ex debito ciuili, quale debitum oritur ex pacto. Cum igitur obligatio ista sit pecunia æstimabilis, non potest ex mutuo in lucrum duci absque vsura. Sed de obliga-

2 obligatione remutuandi in præsenti, † num scilicet vsuraria conuentio sit, mutuare aliquid ea lege, vt non in posterum, sed statim mutuatarius mutuanti aliud viciſſim conferat, ac remutuet, verbi gratia vinum, vel oleum: variæ sunt Doctorum sententiæ.

Magister Victoria *in lectura art.2.quæst.78.iam citatæ D.Thomæ*, vt referunt *Salon ibidem, & Lopez par.2.instructorij cap.56. q.5.* dicit maximè probabile esse, hunc contractum non esse vsurarium, sed licere mutuanti ita exigere, & pacisci cum mutuatario. & probatur hæc sententia.

Tum quia illa obligatio, qua quis alium obligat ad sibi remutuandum in præsenti, statim cùm illi mutuat, non est onerosa. Nam sicut rogatus vendere mulam, pòtest non vendere, nisi emens accomodet sibi equum: sic in præsenti videtur posse mutuantem dicere; mutuare nolo tibi frumentum, nisi mihi mutues vinum, vel oleum.

Tum quia sicut se habet simonia in spiritualibus, ita & vsura in temporalibus: at si clericus postulet à me, vt hodie celebrem pro intentione ipsius, possum sine vlla simonia ducere in pactum; faciam quidem, si tu quoque pariter celebres iuxta meam intentionem, vt docent ferè omnes Doctores. *Sot. lib.9. de iust.quæst.5.art.2.ad 3.in fine, Maior in 4. dist.25.quæst.6. conc.1.Astens.in sum.lib.6. tit.55. art.3. Angelus ver. simonia 2. num. 32.Syluest. eodem verb. quæst. 16. Aragon 2. 2. D. Thom. quæst. 100. art. 1.Salon quæst.78. art. 2. controu. 3. & Azor. 3. par. institut. moral. lib. 12. cap. 3. quæst. 2.* Nam huiusmodi pactum non est iure prohibitum, quia simpliciter non commutatur ex pacto vnum Missæ sacrificium cum alio; sed obligatio vnius sacerdotis, cum obligatione alterius sacerdotis. Ergo licet similiter citra omnem vsuræ labem, cum Hortensio postulante à Fabritio triticum, constituere hoc pactum: mutuabo tibi triticum, si tu etiam mutues mihi oleum, & non aliter.

Tum ex *D.Thoma 22.quæst.78. art.2.ad 4.* vbi habet, quòd licet simul mutuanti vnum, aliquod aliud mutuum recipere: non

autem

autem licet eum obligare ad mutuum faciendum in posterum. Si itaque licet mutuanti statim aliquod aliud mutuum à mutuatario accipere; licebit etiam nolle mutuare, nisi mutuatarius eodem tempore remutuet.

Oppositum docent *Sotus lib.6. de iust.q.1. art.2.ad 2.Aragon. 22. D.Tho.q.78.art.2.dub.1.casu 3.Azor.par.3. institut. mor. lib.5.cap.7.q.5.& Rebellus, de obligationibus iustitiæ, lib.8.cap.8.* & nonnulli alij asserentes, neque ipso tempore mutui licere obligare mutuatarium ad remutuandum. quod ita probant.

3 Tum quia quotiescumque in mutuo † interuenit obligatio ex pacto, committitur vsura: quia talis obligatio cum sit ciuilis, tollit libertatem, & pecunia æstimabilis est: sed qui mutuat hac ratione, etiam si exigat illud mutuum in præsenti, obligat mutuatarium, & ex pacto. vsuræ itaque labe inficitur.

Tum quia si liceret obligare ipsum mutuatarium ad remutuandum in præsenti, liceret quoque obligare ementem ad aliquid aliud vendendum in præsenti; cum obligare ad vendendum non sit maior obligatio, & magis onerosa, quam obligare ad mutuandum: at hoc non licet: quia cum omnis obligatio ciuilis sit pecunia æstimabilis, obligare ementem ad aliud vendendum, est exigere ab eo præter iustum rei pretium aliquid aliud pecunia æstimabile: quod est iniquum, & iniustum. ergo neque illud licitum est.

Tum quia si mutuare alicui sub obligatione, vt aliquid in posterum mutuet, vel faciat, est vsura: quoniam tunc mutuans vltra sortem accepit illam obligationem, quæ est pretio æstimabilis: pariter erit pretio æstimabilis obligatio remutuandi statim: cum hæc obligatio non minus tollat libertatem, quàm illa.

Nec D.Thomas contrarium dicit: Nam loquimur solùm de eo, qui statim gratis, & non ex conuentione alterum mutuum recipit: quod est licitum, inquit Aragon. Imò potius D.Thomas huic sententiæ fauere videtur; non enim dicit, licere mutuanti obligare mutuatarium ad aliud mutuandum de præsenti; sed solùm dixit, licere accipere: vbi consultò vsus est voce, accipere, quia quamuis liceat accipere, non tamen licet obligare.

In hac opinionum contrarietate potius in verbis, quam in re existente, obseruandum est, antequam ad casus nostri propositi resolutionem veniamus; mutuantem, qui exigit à mutuatario, vt
4 simul, & vicissim aliquid sibi mutuet, † bifariam posse se habere: aut ita, vt velit obligare illum ad mutuandum, ipse verò manere liber: aut ita, vt sicut obligat mutuatarium ad mutuandum sibi, ita quoque ipse mutuãs simul ciuiliter se obliget ad mutuandum illi, quod postulat. Rursum, res quam postulat à mutuatario, aut talis est, quæ restituetur illi omnino æquiualens, & sine vlla valoris diminutione; aut restituetur illi cum aliqua valoris imminutione; vt contingit in mutuatione tritici, vel olei, quando eorum est copia, & abundantia; & restitutione, cum est inopia.

His positis respondemus ad casum, quòd si Fabritius mu-
5 tuans † se ciuiliter obliget de præsenti ad mutuandum Hortensio frumentum, licet ei obligare Hortensium, vt sibi eodem tempore mutuet oleum, dummodo ex parte rei mutuatæ seruetur æqualitas: at si vicissim non se obligent, contractus est illicitus, & vsurarius.

Prima pars probatur argumentis primæ opinionis, & cõfirma-
6 tur. Tum quia in vsura † necessario intercedit inæqualitas: nam mutuans solum confert vnum, nempe sortem; mutuatarius autem reddit duo, nempe sortem, & lucrum, vel aliquid aliud pretio æstimabile. Sed quando obligatio est mutua, & reciproca ex parte vtriusque, nulla interuenit inæqualitas; cum tantum recipiat mutuans, quantum contulit mutuatario, & nihil amplius: quia si mutuatarius confert duo, nempe & rem mutuatam, quam restituet, & obligationem illam mutuandi; mutuans tantundem illi exhibet, nempe & rem, quam mutuat, & obligationem, qua vicissim illi se obligat. non itaque est vsura.

7 Tum quia vsura est pretium † rei mutuatæ: in hoc autem casu mutuans nullum rei mutuatæ pretium exigit: nam si quod exigeret, certe illam obligationem, qua tenetur mutuatarius illi remutuare: sed in hoc casu illa obligatio non est pretium rei mutuatæ, sed pretium similis obligationis, cui se pariter deuin-

cit ipse mutuans: ergo non est vsura, cum in obligatione sint pares.

8 Tum denique, quia si vterque vicissim se obligaret † ad mutuãdum in futurum, non esset vsura: quia esset æqua obligatio, ac æquale grauamen, & periculum damni, vel commodi: ergo neque erit vsura aliqua, quod vterque se simul obliget in præsenti: cum in hoc contractu æqua sit similiter obligatio, & grauamen.

Hæc est sententia *Salonis in* 22. *D.Tho. q.*78. *art.*2 .*controu.* 3. *Lopez par.*2. *sui instructorij cap.*56. *q.*5. *Azor.* 3. *par. institut. mor. lib.*7. *cap.*7. *q.*5.

Secunda pars, scilicet, quòd seruanda sit ex parte rei mutuatæ æqualitas, † probatur: quia si ex parte rei mutuatæ non seruetur æqualitas, aperta est iniustitia, cum inustitia in æqualitate consistat, & sic contractus est illicitus: est etiam vsurarius, cum lucrum hanc inæqualitatem causans proueniat ex mutuo.

9

10 Contingit autem ista inæqualitas † ex parte rei mutuatæ, quando mutuator dat rem, cuius est vbertas, & copia, cum obligatione accipiendi à mutuatario rem, cuius est inopia: tunc enim accipit aliquid maiori pretio æstimabile, quam sit id, quod ipse confert: vt si Fabritius mutuet Hortensio triticum, quod propter abundantiam præsentem non valet nisi vt septem, neque deinceps minoris valebit, sed fortasse pluris: oleum autem, quod ab Hortensio exigit, ob præsentem penuriam valet vt decem; tempore autem quo restituetur, forte non valebit nisi, vt sex, vel septem. Propter istam igitur inæqualitatem ex parte rei mutuatæ hic contractus est illicitus, & vsurarius.

Reduci autem posset ad æqualitatem ista conuentio, si qui mutuat rem cuius est inopia; de damno pacisceretur: nam potest licitè suæ indemnitati consulere, vt docet *D. Tho.* 22. *q.*78. *art.*2. *ad* 1.

Tertia pars, videlicet, si non se vicissim obligant, contractus est illicitus, & fœneratitius, probatur argumentis secundæ opinionis, quæ in isto sensu rectè concludunt: quia sic mutuans recipit vltra sortem aliquid pretio æstimabile vi mutui, nempe illam obligationem remutuandi.

Neque

Neque obstat, si dicatur, omnis obligatio, & onus, quod ex natura inest rei, potest in pactum deduci: mutuatarius autem iure naturali ex honestate, & gratitudine tenetur mutuatori recompensare beneficium, etiam si libere mutuauit: ergo absque vsura potest mutuator hanc iuris naturalis obligationem in pactum deducere.

Quia respondetur ad Maiorem, quòd cũ duplex sit obligatio, 11 videlicet naturalis,† qualis est obligatio beneuolentiæ, & gratitudinis, seu honestatis, quam doctores vocant antidoralem, seu ad antidora, qua tenetur quis beneficia beneficijs cõpensare; & obligatio ciuilis, seu legalis, quæ cũ tollat libertatẽ, pretio est æstimabilis: obligatio naturalis non potest transire in ciuilem, qualis est omnis obligatio in pactum reducta: neque debitum iure beneuolentiæ, & gratitudinis in debitum lege iustitiæ. Quare vsurariũ lucrum est, si naturali obligationi ciuilis addatur: quia tunc obligatione pecunijs æstimabili alterũ mutuator sibi obstringit, & plus forte ex pacto exigit. Maior itaque non est vera in proposito: quia obligationi naturali ad antidora repugnat ciuilis obligatio, quæ oritur ex pacto. Et ad Minorẽ dicitur, quod dupliciter quis tenetur ad recompensationem beneficij: vel ex debito iustitiæ, & sic mutuatarius tenetur solùm tantum reddere, quantum mutuo ac- 12 cepit: vel ex debito amicitiæ, & gratitudinis, & tali debito † non competit ciuilis obligatio, per quam inducitur quædam necessitas, vt non spontanea recompensatio fiat. ex *D. Thom. hic ad secundum, & Azor. p. 3. inst. moral. lib. 7. cap. 7. q. 5.*

Neque etiam obstat, si arguatur à simili: Sicut nulla est simonia, si beneficium Ecclesiasticum conferatur Hortensio cũ pacto, vt se obliget ad onera, quæ sunt illi beneficio annexa: sic non est vsura, si eidem Hortensio quis mutuet eo pacto, vt illi remutuet, sicut tenetur iure naturali illi benefacere.

Nam respondetur non esse simile: quia onera illa annexa sunt beneficio, vt debita ex iustitia, & non ex charitate sola, siue honestate: vnde necessario ratione beneficij tenetur illa subire. At mutuanti remutuare tenetur mutuatarius solùm ex honestate, & gratitudine, non lege iustitiæ: quia sic so-

lum tenetur ei tantum reddere, quantum mutuo ab eo accepit. Supereſt tandem argumentis ſecundæ opinionis ſatisfacere, quatenus videntur cõtra noſtram caſus reſolutionem militare. Vide

Ad primam rationem, in qua dicitur, quotieſcumque in mutuo interuenit obligatio ex facto, committitur vſura. Reſpondetur 13 † veram eſſe propoſitionem, ſi talis obligatio ex pacto non fiat reciprocè: atqui ſi reciprocè fiat, itaut vterq. ad mutuandum ſibi inuicem in æquali quantitate, & non vltra, maneat obligatus, non eſt vera; & hoc ſecundo modo ſuſtinemus licere mutuatarium ad remutuandum obligare.

Ad ſecundam reſpondetur concedendo Maiorem, nempe lice-14 re † venditorem obligare ementem ad aliquid aliud vendendum, ſi obligatio fiat reciprocè, vt vendam tibi triticum, ſi vendas mihi oleum. Et cum dicitur in probatione Minoris, obligare ementem ad aliud vendendum, eſt exigere ab eo præter iuſtum rei pretium aliquid aliud pretio æſtimabile. Reſpondetur, quod illa obligatio non eſt pretium rei venditæ, vt tritici: ſed pretium ſimilis obligationis, cum fiat mutua obligatio.

Et per hæc patet reſponſio ad tertium.

SVMMARIVM.

1 *Duplex obligatio, qua quiſpiam fieri poteſt reſtitutioni obnoxius, ciuilis ſcilicet, & naturalis, & quæ ſit vtraque.*

2 *Naturalis obligatio contrahitur ex tribus radicibus, videlicet ex iniuſta rei alienæ acceptione, retentione, & cauſa data iniuſtæ acceptioni, vel retentioni.*

3 *Nouẽ modi, quibus quis dat cauſam, vt aliquis alterũ damnificet.*

4 *Qui ſolùm iubet famulis ſuis, vt aliquem occidant, non tenetur ad reſtitutionem pecuniæ, quam poſtea ſurripiunt.*

5 *Mandans non tenetur ex mandato, cum mandatarius mandati limites exceſſit, quos obſeruare facillimum ei fuit.*

6 *Damnum, quod nullo modo eſt volitum, non eſt reſtituendum.*

7 *Vbi mandatum, licèt illicitum, non dirigitur in aliquod delictum per ſe, aut immediatè, non tenetur mandator de delicto illo ſequuto. & num. 8.*

9 *Regu-*

9 *Regula illa, si culpa tua damnum datum est, iure te satisfacere oportet: quomodo intelligenda est.*

10 *Quicquid est causa causæ, est causa causati: quando vera est propositio hæc.*

CASVS XX.

PAVLVS quibusdam suis famulis mandauit, vt Ioannem interficerent, & statim effugerent, data illis pecuniarum summa: isti non modo Ioannem interemerunt, sed etiam ex eius crumena centum aureos surripuerunt: cuius furti nunc conscius Paulus, displicet ei plurimum, agitq. cum homicidis, vt restituant, sed operam ludit. *Quæritur, an Paulus in foro animæ teneatur ad illud damnum compensandum, videlicet ad illos centum aureos soluendos.*

Antequam ad casus resolutionem veniamus, animaduertendum est cum *Io. Medina C. de rebus restituendis, q. 2. dub. 6.* Bifa-
1 riam posse quempiam † ad restitutionem obligari, nempe obligatione ciuili, & obligatione naturali. Obligatio ciuilis est, qua contra obligatum in iudicio agi potest: & hæc multipliciter contrahitur, scilicet verbis, litteris, & re. Verbis quidem, & litteris; vt in stipulatione, aut promissione. Re autem dupliciter contrahitur, videlicet ex delicto, vt ex furto, rapina, extorsione; & ex contractu, vt ex mutuo, commodato, deposito, &c. de quibus latè pertractant Iuristæ *lib. 3. Institutionum iuris ciuilis.*

Obligatio secunda est naturalis, & currit in foro conscientiæ,
2 etiamsi contra obligatum in iudicio agi non possit. Et hæc † ex tribus radicibus contrahitur, loquendo de obligatione restituendi rem aliquam, scilicet ex iniusta rei alienæ acceptione: ex iniusta rei alienæ retentione: & ex causa data iniustæ

acceptioni, aut retentioni, vt fur, raptor, vſurarius reſtitutioni obnoxij ſunt primo modo. Moroſus debitor, qui, ex quo incipit eſſe in mora, eſt iniuſtus rei alienæ detentor, etiamſi rem primò non iniuſtè, ſed de voluntate domini acceperit, vt patet in re ad certum tempus mutuata, vel commodata, ad reſtitutionem obligatur ſecundo modo. Tertio hi aſtringuntur, qui verbo, aut opere dant cauſam, vt aliquis alterum damnificet, rem eius accipiendo, ſeu retinendo, quales communiter his verſibus notari ſolent.

3 † *Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,*
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans,
Currere cum fure faciunt, furtiq. reatum.

De quibus ait Pſalmiſta. *Si videbas furem, currebas ſimul cum eo.* Et quia Paulus verbo, mandando ſcilicet, cauſam præſtitit neci Ioannis, ex qua interfectores furtum faciendi occaſionem ſumpſerunt: meritò quæritur, an dictus Paulus teneatur ad talè damnum recompenſandum, & ad reſtitutionem illorum centum aureorum furto oblatorum, ſicuti ipſi fures tenentur.

Pro parte affirmante facit primo *cap. fin. de iniurijs, & damno dato*, vbi dicitur, *ſi culpa tua damnum datum eſt, iure te ſatisfacere oportet*: igitur cum ex culpa iuſſionis homicidij damnum hoc datum ſit, & furtum exortum, videtur quod ad ſatisfaciendum iubens Paulus ſit obligatus. Qui enim occaſionem damni dat, damnum dediſſe videtur, dicitur ibidem.

Secundo facit *cap. is, qui mandat, de homicidio, lib. 6.* vbi definitur, mandantem, aliquem verberari citra mortem, ea ſequuta, fieri irregularem ex homicidio; cum mandando in culpa fuerit, & hoc euenire poſſe debuerit cogitare. Igitur cum mandans teneatur ad ea, in quibus mandatarij excedunt fines mandati, vt patet ex allato decreto, ſequitur Paulum teneri ad reſarciendum damnum datum, nempe ad reſtituendum aureos illos centum, quos mandatarij è crumena Ioannis interfecti ſurripuerunt.

Tertio, facit vulgata illa propoſitio, *Quicquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati*. Cum igitur Paulus fuerit homicidij cauſa; vnde cauſatum eſt furtum: nam ſi nõ occidiſſent Ioannem eius famuli,

tale furtum non commisissent, sequitur, quod fuerit etiam causa furti, & per consequens ad restitutionem tenetur.

His tamen non obstantibus, ad casum propositum respondeo 4 negatiuè: Cum Paulus † non ea mente, & voluntate iusserit suis famulis Ioannem occidere, vt ab eo deinde auferrent centum illos aureos, neque de eis surripiendis aliquid cogitauerit, nequaquam in foro animæ ad eorum restitutionem est obligatus, quod probatur.

Tum quia in *l. diligenter, ff. mandati*, habetur, mandatorem 5 tunc † ex mandato non teneri, quando mandatarius mandati fines excesserit. Quod intelligendum est cum hac limitatione, secundum *Baldum in l. Non ideo minus, C. de accusationibus, & Azor. 3. par. institut. Moral. lib. 2. cap. 8. notab. 5. & Couarr. in Clemen. Si furiosus, de homicidio, par. 2. §. 1. num. 2.* & alios ab eo ibi citatos, videlicet, si in potestate mandatarij est seruare mandati fines: vt si mandator iusserit mandatario, quòd Sempronium extra prætorium percutiat, vel occidat: is verò illum intra prætorium percusserit, vel occiderit, tenebitur quidem mandator de percussione, seu occisione facta extra prætorium; non autem de ea, quæ intra pretorium contigerit, nec de damnis inde sequutis: quia in potestate fuit mandatarij, immo ei facillimum mandati fines, & limites obseruare. At non minus in casu nostro fuit in potestate famulorum Pauli seruare mandati formam, ac limites, nempe occidere Ioannem, & non furari. Cum igitur non seruauerint, non tenetur Paulus mandans homicidium solùm, compensare damnum ex furto illatum.

6 Tum quia damnum, † quod nullo modo est volitum, non est restituendum: nam causa damnificans est agens secundum intentionem: furtum autem illud nullo modo à Paulo fuit volitum; non in se, & directè, vt satis patet: nec etiam in causa: cum homicidium illud non sit ex se directum, & ordinatum in tale furtum; nec ista duo delicta inter se necessariam connexionem habeant, ita vt vnum sequatur, aut dependeat ex natura sua ab alio, sicut effectus à causa. Non itaque tenetur Paulus ad illud damnum compensandum.

7 Et confirmatur, quia vbi mandatum † licèt illicitum, non tendit, nec dirigitur in aliquod delictum per se, aut immediatè, non tenetur mandator de delicto illo sequuto. Quod declaratur
8 exemplò, vt si quis iusserit † aliquam fœminam rapi causa libidinis, & mandatarius in raptu ipsam fœminam occiderit, non tenebitur de hoc homicidio mandator, quamuis teneatur de raptu: siquidem raptus causa libidinis sit, nec dirigitur ad ipsius mulieris occisionem immediatè, nec per se, licèt per accidens fuerit ipsa fœmina occisa. ita respondet *Dec. in conf. 234. col. vlt. & Couarr. vbi supra* cum alijs ibi ab eo citatis. Cum igitur homicidium quod Paulus fieri mandauit causa vindictæ, non tendat, nec dirigatur ad furtum illorum aureorum 100. nec immediate, nec per se, licèt per accidens factum fuerit, non tenebitur mandator de delicto furti sequuto. Hæc est sententia *Azorij 3. par. institut. mor. lib. 2 c. 8. not. 5. Beiæ 2. par. suarum responsionum casu 27. Couarr. Decij, & aliorum locis supra citatis.*

Neque obstant argumenta in principio allata pro parte affirmante: quia ad primum respondetur cum *Salone 22. quæst. 62. art. 7. in explicatione litteræ*, quòd illa regula iuris, Si culpa
9 tua &c. † intelligenda est de causa efficaci, & mouente. Modo Paulus iubens homicidium non fuit efficax causa, & mouens respectu furti, sed tantum homicidij. Et ad id quod dicitur de occasione, dicimus quòd fuit occasio potius accepta, quam data.

Ad secundum sumptum ex *c. is, qui mandat*, vbi definitur, mandantem aliquem verberari citra mortem, ea sequuta fieri irregularem: dicimus quòd procedit in casu, in quo ipse mandans debuit, præcogitare, & præuidere talem effectum ex percussione euenire posse, imo solere sæpe euenire: quia qui percutit, non solet, nec potest ita prudenter cauere, vt sic percutiat, vt non occidat; & propterea tenetur de damno dato. Sed in casu nostro non est ita: quia homicidium non ordinatur ad furtum.

10 Ad tertium respondetur quod vera est propositio, † vt causa secunda subditur ordini primæ causæ: sed non est vera in quantum exit ordinem causæ primæ: sicut patet de ministro, qui si facit

contra

contra mandatum domini, non reducitur in dominum. ita in casu nostro accidit.

SVMMARIVM.

1 *Potestas iudicis delegati non se extendit vltra limites in commissione præfixos.*
2 *Quando aliqua causa commissa est alicui iudici decidenda infra certum tempus, eo lapso iudex non potest quidpiam in illa amplius agere.*
3 *Iubilæi tempore transacto non potest confessarius oblita vota commutare.*
4 *Votorum simplicium commutatio ad quem spectet.*
5 *Peccata reseruata oblita cur absoluantur post Iubilæum à quolibet confessario, vota autem non commutentur.*
6 *Fauores sunt ampliandi, & priuilegia largè interpretanda. limitatur hoc axioma, n.7.& 8.*

CASVS XXI.

PHILIPPVS graui morbo oppressus votum emisit ieiunandi die sabbati, quousque viuet, ad D. Mariæ Virginis honorem, si pristinam recuperaret sanitatem: qua habita multis annis stetit promissis. Sed nunc cum difficile onus sustinere sibi videatur, nec eius fuerit recordatus durante Iubilæo, quo concedebatur facultas cuiuscumque voti commutandi, religionis, & castitatis votis exceptis, postulat à confessario, vt illud sibi commutet virtute præsentis Iubilæi. *Quæritur, an possit confessarius votum istud Philippo commutare.*

Ad hunc

Ad hunc casum negatiuè respondetur, nempè confessarium non posse commutare Philippo Iubilæo transacto, ieiunandi votum, cuius commutationem petere oblitus est illo durante.

1 Probatur, tum quia potestas † iudicis delegati ex commissione non se extendit vltra limites in ea præfixos, *cap. Prudentia, de offic. & potest. iud. delegati*. Sed limites iubilæi sunt duæ hebdomadæ immediatè se habentes, in quibus solùm à summo Pontifice datur confessori facultas absoluendi à peccatis reseruatis, & à censuris; & commutandi vota. igitur duabus illis hebdomadis transactis expirauit dicta facultas, nec confessarius habet vltra auctoritatem vota commutandi.

Tum quia, cum aliqua causa versans inter duos, committitur 2 alicui iudici † decidenda infra certum tempus, puta infra quindecim dies, si elapso præfixo termino; alter, contra quem pronunciata est sententia, vellet denuo rationem afferre, cuius fuerat oblitus; quamque si attulisset, iudex in eius fauorem sententiam certe dedisset, iam non posset vlterius iudex commissarius de ratione illa oblita cognoscere, nec quidpiam in causa illa agere, *arg. cap. de causis de officio iud. delegati*. ergo à simili, cum à summo Pontifice comissa fuerit confessario potestas, vt infra terminum iubilæi commutet pœnitentium vota, sequitur, quod ela-3 pso iubilei tempore, † non possit vlterius confessarius oblita vota commutare, quæ tamen potuisset sua commissione durante, *arg. cap. in literis, de officio iud. delegati*, vbi dicitur, quòd ex quo iudex delegatus per se, vel per alium sententiam executioni mandauit, vel mandari præcepit, eius auctoritas, & iurisdictio cessat: quia semel est officio suo functus.

Hæc est sententia *Graffij p. par. decis. aurearum, lib. 4. cap. 15. num. 4. Beiæ 2. par. suarum rationum ad casus, casu* 10. & videtur probabilior, licet ab ea recedat *Sayrus in claui regia lib. 6. cap. 12. num. 17.*

Cui non obstat, si dicatur, quòd cum non minorem auctoritatem requirat absolutio à peccatis Sedi Apostolicæ reseruatis, quam voti simplicis commutatio: nam ab illis absoluere solius est Papæ, vel eius cui Papa facultatem commisit; vota verò sim-

plicia

4 plicia † commutare quinque exceptis, nempe religionis, castitatis, peregrinationis in Hierusalem, Compostellam, & vrbem Romam, ad Episcopum spectat, vel ad habentem iurisdictionem Episcopalem, vt cum *D.Tho.22. q.88. art.12.* asserunt omnes theologi; & cum *Innoc.* omnes canonistæ *in cap.1. de voto;* nec non *Azor. p.par. institut. moral. lib.11. cap.18. q.3.* absoluere autem à peccatis Apostolicæ Sedi reseruatis eum, qui per obliuionem tempore iubilæi omisit illa confiteri, quilibet confessor ab ordinario admissus potest, cum postea factus memor illa pœnitēs cōfitetur, vt tenetur; ita affirmant *Nauarr. in Man. cap.26. nu.12. Palud. in quarto sent. dist.18. q.5. col. penult. Syluest. ver. confessio 1. num.7. q.4. Graff.1. par. decis. lib.4. cap.15. num.3. Couarr. in cap. Alma, de sententia excommunicat. lib. 6. §. 1. n.12.* & est communis, vt refert *Antonutius in cath. Neapolit. lib.5. cap.3.* ergo pariter idem confessarius poterit Philippo votū ieiunandi cōmutare, cuius fuerat oblitus, dum habenti auctoritatem commutandi confiteretur.

Quia respondetur non esse eandem rationem de casibus reser-
5 uatis oblitis, ac de votis: † quia confessarius absoluens virtute Iubilæi, absoluit generaliter ab omnibus censuris, & peccatis etiā oblitis, sine culpa tamen: non quidem ab his formaliter; quia non sunt confessa; sed extensiuè, & consecutiuè, cum gratiam per sacramentum conferat, atque adeo omnium remissionem, vt docet *Scotus 4. sent. d.15. q.1. art.3.* quæ propterea desierunt esse reseruata, & habere excommunicationem adiunctam, remanseruntq. solubilia à quouis proprio sacerdote: sed per absolutionem peccatorum non fuit à voto Philippus absolutus, aut illud ei commutatum: cum commutatio cognitionem requirat & rei, quæ permutatur, & in quā permutatur. quare non est simile de vtroque.

6 Neque etiam obstat, quòd fauores sunt † ampliandi, & priuilegia, quæ non præiudicant iuri alieno, sunt largissimè interpretāda *cap. cum dilecti de donationibus*. Cum ergo commutare vota virtute Iubilæi, concessum sit in fauorem pœnitentis lucrantis dictum Iubilæum, non videtur hæc ampla facultas limitanda, aut contrahenda ad tempus in Iubilæo præscriptum, sed etiam vltra extendenda, præsertim quoad vota oblita.

Quo-

7 Quoniam reſpondetur primo antecedēs eſſe verum, † quando priuilegium non contrariatur iuri communi: quia cum eſt contrarium iuri communi debet ſtrictè interpretari, vt minus derogetur iuri communi, quàm ſit poſſibile, vt notant Iuriſperiti in *c. cit. cum dilecti, de donat.* & in *cap. cum dilectus, de conſuetudine.* & *in cap. priuilegia, diſt.* 3. Iam autem confeſſorem quemlibet poſſe commutare vota, aduerſatur iuri communi, *cap.* 1. *de voto, & voti redemptione.*

8 Dicitur ſecundo, quod quando priuilegium † habet tempus præfixum, quo duret, tenor priuilegij eſt ſeruandus, & non extendendus, *cap. Abbate, de verb. ſignif. & cap. Porrò, de priuilegijs.* & cum hoc priuilegium de commutandis votis arctetur ad dies Iubilei, nequit vltra illos protendi.

Hæc dicta ſint, ſalua ſemper meliori ſententia.

SVMMARIVM.

1 *Vſurarius pecuniæ, vel alterius rei per vſuram acceptæ non acquirit dominium.*

2 *In rebus permanentibus reſtitutio facienda eſt in eadem numero re neceſſario: in alijs, quæ vſu conſumuntur, vel diſtrahuntur, non ſemper, & num.* 4.

3 *Obligatio duplex realis, & perſonalis.*

5 *Qui non eſt dominus rei, non poteſt dominium eius in alium transferre. Fallit propoſitio hæc in rebus conſumptibilibus, & diſtrahibilibus, num.* 11.

6 *Res emptæ de vſuris ſuccedunt loco pecuniæ de vſuris receptæ. In quo ſenſu hoc verum ſit n.* 13.

7 *Fœnerator acquirit dominium fundi, quem pecunijs vſurarijs emit, & fructuum illius n.*10.

8 *Vſurarius quando non redditur impotens ad reſtituendum, celebrat ex pecunia vſuraria contractus validos.*

9 *Alex. III. in cap. cum tu, de vſuris, quando præcipit poſſeſſiones vſurarij eſſe vendendas, quomodo intelligatur. & n.*12.

CA-

CASVS XXII.

QVINTILIANVS multos annos vsuras exercens, amplissimas pecunias cumulauit: & quamuis memoria mutuatarios retineat, à quibus illas extorsit, ac quibus restituere tenetur; maluit tamen dictas pecunias in fundo fructifero collocare, quam restituere. *Quæritur, an fundi fœneratitijs pecunijs empti verum dominium acquisiuerit.*

In hoc casu vnum supponitur, & alterum quæritur: supponitur enim, vsurarium † rei per vsuram acceptæ non acquirere dominium; de quo cum sit quæstio maximè controuersa præcipuè inter Iurisperitos, ac Theologos, alias fortasse exactius pertractabimus: Nam si vsurarius pecuniæ in pretium mutuationis vsurariæ receptæ dominium compararet; cum non habeat minus iuris in rem emptam, quàm in pecuniam ipsam, inde sequeretur apertè rei ex pecunia vsuraria emptæ dominium acquirere. Verùm dato, quod tale dominium pecuniæ vsurariæ non habeat, difficultas non parua est, an acquirat dominium fundi pecunia vsuraria empti, de quo quæritur in casu nostro.

Pro cuius intelligentia obseruandum est cum *Michaele Salone 22. D. Thomæ q. 78. ar. 3. controuer. 2. num. 1. 5. & 6. & Aragone ibidem, & q. 32. ar. 7. & Soto de iustit. & iure lib. 6. q. 1. ar. 4. & alijs*, Magnum esse discrimen inter res, quæ vsu consumuntur, nec distrahuntur, & eas, quæ permanent, nec vsu consumuntur: nam cum in his restitutio † facienda sit in eadem numero re; quia dominus rationabiliter vult eandem sibi restitui, vt eandem domum, eundem agrũ, fitque illi magna iniuria, si ipso reclamante aliquis spoliare eum velit re illa in indiuiduo: ideo si vendatur, vel donetur, contractus est nullus: nec emptor dominium rei acquirit. At in rebus vsu consumptibilibus, quales sunt, quæ consi-

consistit in numero,pondere,& mensura,vt pecunia, vinũ,oleum, triticum, non semper est necesse sub pœna peccati mortalis, fieri restitutionem in eadem re numero; sed satis est,fiat in re simili,& æquiualenti: cui consonat lex ciuilis, *l.si nummi,ff.de solutionibus:* Quia cum in his nõ tam attendatur res ipsa,quam illius valor, irrationabiliter se haberet dominus huiusmodi rei,si ita vellet eandem numero rem sibi restitui,vt non admitteret similem in pecunia, & omnino æquiualentem. Vnde in prioribus illis existit 3 semper obligatio realis, † ita vt quocunq. illa transferantur, comitetur ea vinculum, & obligatio, vt restituantur: posterioribus verò simpliciter,& de iure eadẽ quoq. obligatio conuenit, quandiu apud vsurarium sunt,& impermixta manent: non enim in ipsum translatum est dominium. Cum verò ab illo expenduntur,& in aliquem vsum erogantur, solùm competit obligatio personalis & debitum personale,quo tenetur vsurarius ipse illorum valorem 4 restituere. Et quia parum refert † in ijs, quæ vsu consumuntur, num eadem res numero, vel alia illi omnino similis, & æquiualens restituatur, modo non differatur restitutio; concedunt quidem Doctores valere contractum vsurarij habentis alia bona in promptu, ex quibus sine vlla dilatione temporis restituere valeat: non quidem per se, & absolutè, quasi possit ex illis vt proprijs disponere, cum nullius rei vsurariæ dominium acquirat; sed per accidens; quia habet alia, quæ loco illarum restituat, satisfaciatque mutuatario iuxta leges iustitiæ. Sed difficultas est, quando res per vsuram accepta, est vsu consumptibilis, & vsurarius non habet alia bona præter ea, quæ per vsuram acquisiuit: an contractus emptionis, vel venditionis, quem cum illa celebrauerit, sit validus, & firmus, acquiratque emens rei emptæ dominium: quomodo etiam casus noster in disputationem vocari potest,dum quæritur, An Quintilianus fundi fœneratitijs pecunijs empti verum dominium acquisiuerit.

Pro parte negante, quam tuentur *Altisiodorens.in 3.par.tract. 26.q.1.Hostien.in cap.Tua nos,de vsuris,Maior in 4.senten.dist. 15.quæst.38.&* nonnulli Iuristæ,quos referunt *Angel.verb.vsura 1.§. 55.& Couarr. lib. 3. variarum resolut. cap. 3. num. 6.*

Facit

5 Facit primo: Quia vſurarius, † cum non ſit dominus illius pecuniæ, non poteſt dominium in alium transferre; ſed in quemcumque eam transferat, perinde ſe habet, ac ſi à mutuatario vero illius domino exhiberetur per manus vſurarij, velut cuiuſdam tertij, vel miniſtri: ergo res illa pecunia empta non eſt vſurarij, ſed mutuatarij, qui verus illius pecuniæ, & pretij dominus eſt. non itaque Quintilianus vſurarius fundi empti fœneratitijs pecunijs dominium acquiſiuit.

Secundo videtur facere *Cap. cum tu*, *de vſuris*, vbi præcipit Alex. III. poſſeſſiones pecunia vſuraria emptas vendendas eſſe, & illarum valorem reſtituendum mutuatarijs: at ſi poſſeſſiones iſtæ eſſent vſurariorum, & pænes eos eſſet verum illarum dominium, non compellerentur hæredes vſurarij ad illas vendendas, vt reſtituerent vſuras defuncti, ſed poſſent ex quibuſuis alijs bonis illas reſtituere; compelluntur tamen. ergo non erant ſuæ, nec habebant earum verum dominium. ergo nec fundus à Quintiliano emptus eſt ſuus, nec acquiſiuit illius dominium.

Et confirmatur ratione *gloſſ. ſuper dicto c. cum tu.* Quia res em-
6 ptæ † de vſuris ſuccedunt loco pecuniæ de vſuris receptæ. ergo ſicut pecunia vſuraria erat reſtituenda, ita etiam & res empta. ſi reſtituenda, non igitur Quintilianus acquiſiuit dominium fundi tali pecunia empti.

Demum facit, quia Quintilianus vſurarius non potitur maiori iure in fundum pecunia vſuraria emptum, quam potiretur in pecuniam illam, qua fuit emptus: at illius pecuniæ vſurariæ non erat dominus Quintilianus, ſed mutuatarius, ſeu mutuatarij, à quibus iniquè illam accepit. ergo & fundi illa pecunia empti verus dominus mutuatarius, & non Quintilianus vſurarius cenſendus eſt.

His tamen nō obſtantibus vera eſt pars affirmans, ſcilicet Quin-
7 tilianum † acquiſiuiſſe, & habere dominium fundi, quem pecunijs vſurarijs emit. Quæ eſt ſentētia *D. Tho. 22. q. 78. ar. 3. ad 2.* vbi apertè dicit, quòd poſſeſſiones emptæ de vſuris ſunt ementiū, obligatæ tamen illis, à quibus fuerunt vſuræ acceptæ *& Salonis ibidem controu. 2. & 4. Aragonis ibidem, & q. 32. art. 7. Gabr.*

in 4.

*in 4.sent.dist.15.q.2.Ricardi eadem dist.art.5.q.6. Adriani in suo 4.de restitut. cap.*quod incipit, *sed occurrunt*, *Angeli ver.vsura*, §.55. *Syluest. eodem ver. vsura 6.q.2.Soti lib.6.de iust.& iure q.1. art.4.conc.2.Lopez.par.2.instruct.cap.80. Azorij par.3. institut. moral.lib.8.cap.26.q.5.Couarr.lib.3.variarum resol.cap.3.nu.6.* & aliorum plurium quos ista citat *ibid.* Et probatur, tum quia contractus emptionis, quo Quintilianus ex pecunia vsuraria fundum acquisiuit, est validus, & firmus: ergo talis fundus transit in dominium ipsius. Patet consequentia, quia vnusquisque est dominus rei, quam iusto titulo possidet: inter iustos autem titulos possessionis rei est titulus emptionis, vel donationis, vel hæreditatis, vel præscriptionis, vt docet *Salon.22.D.Tho.tract.de subiecto dominij q.2.art.4.conc.vlt.* Et antecedens probatur: si mutuatarius consentiret in illum contractum, esset validus, & firmus: sed censendus est implicitè, & interpretatiuè in illum consentire: quia implicitè, & interpretatiuè censendus est velle, vt quando pecuniam, vel res sua sibi non restituitur, saltem non consumatur inaniter, sed exerceatur ex ea contractus cedens in ipsius vtilitatem, & commodum: hoc enim de quouis prudente sentiendum. Contractus autem, de quo in casu nostro, cedit in vtilitatem, & fauorem mutuatarij: quoniam pecunia, & quælibet res vsu consumptibilis facile consumitur, & distrahitur; conuersa verò in pretium fundi, & rei permanentis conseruatur, & manet vnde possit fieri restitutio. ergo talis contractus est validus.

8 Et confirmatur, quia quando † vsurarius non redditur impotens ad restituendum, contractus, quos celebrat ex pecunia vsuraria validi sunt: in hoc autem casu Quintilianus emendo pecunia vsuraria fundum fructiferum, non redditur impotens ad restituendum: habet enim rem illam, quam emit, vnde restituat: ergo contractus emptionis fundi est validus, & consequenter emptor acquirit eius dominium.

Tum quia si fundus pecunia vsuraria emptus à Quintiliano non esset ipsius, sed mutuatarij, omnes quoque fructus illius essent mutuatarij, & ei restituendi vna cum integro valore ipsius

9 fundi: hoc autem est falsum; quia in *cap. cum tu*, † *de vsuris* cui aucto-

auctores alterius opinionis nituntur, præcipit quidem Alexāder, vbi non extant alia bona vsurarij, ex quibus vsuræ restituantur, possessiones, quæ de vsuris comparatæ sunt, vendi, & istarum pretia his, à quibus vsuræ sunt extortæ, restitui; non tamen præcipit, vt fructus, quos ex possessione illa vsurarius receperat, restituātur, neque est in vsu. Et nō alia ratione, nisi quia nullus tenetur resti-
10 tuere fructus agri sui proprij: † res enim fructificat domino suo.

Denique probatur textu in *l. si ex ea, C. de rei vendic.* vbi habetur, rem emptam etiam mala fide emptoris, ex pecunia mea, non esse meam, nec mihi debiāt, sed emētis. Idem tex. in *l. Qui aliena, C. si quis alteri vel sibi*. Adeò, vt iuxta communem Doctorū sententiam, fur vineam emens ex pecunia furtiua, licet teneatur omnino restituere pecuniam illam, aut æquiualentem suo domino, dominium tamen vineæ acquirat, nec transeat in dominū, cuius erat illa pecunia furto ablata, sed sit furis: ergo & fundus à Quintiliano emptus pecunia mutuatarij, non erit mutuatarij, sed ipsius ementis.

Quare figmentum est, dominum illius pecuniæ vsurariæ, nempe mutuatarium esse illius vineæ emptorem; vsurarium non, quasi tertiū, siue mediatorē, & ministrum: Nam quamuis dominus pecuniæ in contractu isto implicitè & interpretatiue, cum cedat in eius vtilitatem, censendus sit consentire: iste tamen cōsensus implicitus non sufficit, sed requiritur explicitus, & expressa voluntas in contractu emptionis, & venditionis.

Ex his facile est argumēta aduersariorum allata diluere. Nam ad primum cum dicitur, vsurarius cum non sit dominus illius pecuniæ, non potest dominiū in alium transferre. Respondetur quod
11 ista Maior propositio † non est vniuersaliter vera: licet enim vera sit in rebus, quæ vsu non consumuntur, in quibus existit semper obligatio realis; & quas vsurarius si alienauerit, alienatio erit irrita, nec earum dominium in alium transferet: tamen in rebus vsu consumptibilibus, & distrahibilibus, vt sunt pecuniæ, nō est vera: quia cum non sit necesse, vt eædem numero restituantur, contractus alienationis tenet; dummodo per ipsum vsurarij substantia non fiat minor, quàm quæ soluendis debitis sufficiet. Et cum in

casu nostro Quintilianus tantum habeat in rebus, quantũ habebat in nummis, contractus est firmus. Figmẽtum vero est opinari in huiusmodi contractu priorem dominum pecuniæ, esse emptorem per manus vsurarij; cum in venditione illi sint vere, & propriè contrahentes, qui expresse de re venali, & eius pretio inter se conueniunt.

Ad secundum respondetur, constare iam ex dictis Alex. III. in 12 illo *c. cum tu de vsuris*, non præcipere † absolutè possessiones vsurarij esse vendendas, sed quando nulla alia existunt vsurarij bona, vnde fiat restitutio: vnde non sequitur, vsurarium non fuisse verum illarum dominum: quia aliter præcepisset fructus quoque ex illis ab vsurario perceptos esse restituendos.

Ad confirmationem glossæ respondetur, quod res emptæ de 13 vsuris succedunt loco pecuniæ de vsuris acceptæ † in hoc sensu: quia sicuti pecunia illa erat vsurarũ debitis obligata, ita fundus pecunia vsuraria emptus remanet ijsdẽ obligatus, nõ obligatione reali, sed personali, sicut & alia bona vsurarij, si habet. vnde nõ sequitur, quòd sit restituendus, vt male infert glossa, sed vendẽdus.

Ad vltimum respondetur falsum esse, Quintilianum fœneratorem non habere plus iuris in fundum pecunia vsuraria emptum, quam in pecuniã ipsam habebat: quia illa pecunia semper ei fuit aliena, cum non eam acquisiuerit neque industria sua, neque ex contractu iusto. sed in fundum emptum habet ius ratione industriæ, habet enim illum tanquam industriæ, & laboris sui fructum, & non vt pecuniæ vsurariæ partum.

SVMMARIVM.

1 *Ludus aleæ lege prohibitus.*

2 *Laici alea ludentes non peccant mortaliter.*

3 *Clerici vero Beneficiati, & alij in sacris ordinibus constituti peccant quidem mortaliter, si frequenter alea ludant.*

4 *Lucrans in ludo prohibito non tenetur ad aliquam restitutionem neque iure naturali, neque diuino; neque iure ciuili, aut canonico, nisi aliqua alia circumstantia ludus vitietur.*

5 *Leges prohibentes ludum, dominij translationem non impediunt.*

6 *Filius*

6 *Filius familiàs considerari potest, vel vt in paterna domo commoratur, vel vt extra patriam.*

7 *Lucrans à filio familias existente in domo patris, & à quibuscumque alijs, qui non possunt alienare, est restitutioni obnoxius.*

8 *Non tamen ab eodem filiofamilias habente bona castrensia, aut quasi castrensia.*

9 *Filiusfamilias extra domum paternam degens, quantum possit quotannis in ludis insumere.*

10 *Lucrans aleæ ludo pecúniam à filiofamilias, quam pridie cum eodem perdiderat, potest illam sibi tuto retinere.*

11 *Parentes communiter solent cedere lucro ex industria filij acquisito, & ludo comparato.*

12 *Bona profectitia filij ad patrem pertinent tam quo ad dominium, quam quoad vsumfructum: limitatur hoc dictum n. 13.*

CASVS XXIII.

ROBERTVS lusit cum Pamphilo, qui est sui iuris, alearũ ludo, perdiditq. scuta quinquaginta, quæ pridie sine fraude lúcratus fuerat ab eodem Pamphilo. Ludo finito Robertus reperitur esse filiusfamilias ætatis triginta annorum, vel circa, qui non possidet aliqua bona castrensia, vel aduentitia, nullasq. alias pecunias habet, prꝗterquam centũ aureos, quos à patre singulis annis ratione alimentorum recipit, cum moretur extra patriam. *Quæritur, an Pamphilus sit tutus in foro poli; vel restitutioni obnoxius.*

Hic non quærimus de ludo, an sit actio licita, vel vitiosa; lucrumuè turpe sit, quod ludo reportatur, an honestum: nec quæri-
1 mus, cum sit † alearum ludus lege prohibitus, vt constat *l. solent. ff. de alea vsu, & aleatoribus*, & *l. Alearũ vsus, C. de relig. & sumpt. fun.* & *c. Episcopus. dist. 31. & cap. Clerici, 2. de vita, & honestate cleric.* An tali ludo ludens peccet mortaliter, vel venialiter. Circa

2 quod illam opinionẽ putamus probabiliorem, quæ affirmat † laicos non peccare mortaliter, etiamsi pro magna quantitate ludant seclusis alijs circumstantijs prauis contra ius naturæ: cum leges illæ laicos cum tanto rigore obligare non censeantur; & saltem quo ad eos per consuetudinem contrariam, quantum ad obligationem sub mortali, sint abrogatæ; vnde communiter absolui solent, quamuis non habeant propositum ab hoc genere ludi abstinendi, dummodo tamen absint supradictæ circumstantiæ. ita tenet *Sotus lib.4.de iust.& iure q.5.ar.2.ante conc.4.Nau.in Man. c.20.n.11. Greg.de Valent.tom.3.disp.5.q.6.puncto 6.dub.8. & Sayrus lib.11.c.12.n.3. Clauis Regiæ.* Clericos verò beneficia-
3 tos, † & quoscunq. alios in sacris ordinibus constitutos, quantum est ex iure communi, si aleæ deseruiant, hoc est si frequenter alea ludant, peccare mortaliter, constat. *c.1.dist.35.& c.Inter dilectos de excessibus Prælatorum*, iubentur clerici aleatores publici, si non desistant à ludo, à beneficio remoueri, vel ab vsu, & exercitio ordinis sacri suspendi: quæ pœna non infligitur, nisi propter peccatum mortale: non tamen si raro ludant, in loco secreto, & absq. scandalo aliorum: nam ius commune solum punit aleatores; quod nomen, sicut cætera nomina verbalia similia, vt est communis omnium opinio, significat assiduitatem, & frequentiam actus. Sed quærimus, an lucrum tali ludo acquisitum sit restitutioni obno-
4 xium, non quidem in genere, & vniuersali; quomodo † longè veriorem illorum sententiã iudicamus, qui negant lucrantẽ in ludo prohibito ad aliquam restitutionẽ teneri, nisi aliqua alia circumstantia ludus vitietur. Quia neque iure naturali, aut diuino, neq. iure ciuili, aut canonico ad restitutionẽ talis lucri obligatur. Non quidem primũ: quoniam nemo tenetur ad restitutionem iure naturali, aut diuino, nisi propter iniustam acceptionem alieni, aut detentionẽ, quæ fit inuito domino: & cum lucrans pecunia in ludo non retineat illã inuito domino, ad nullam restitutionem tenetur.
5 Non secundum: quia leges † prohibentes ludum, dominij translationem non impediunt: nam quando lex prohibet dominij translationem, non imponit pœnam. Cum igitur lex non auferat dominium à lucrante, nec dicat contractum tacitum, qui inter

lusores

lusores inuenitur, esse ipse iure nullum; nec cogat perdentem, vt contra lucrantem agat; sed solum imponat pœnam lucrāti, vt possit ab illo repeti id, quod lucratus fuerit, apertissimè conuincitur, illum non teneri ad reddendum lucrum, antequam ab illo petatur. Ita docent *Aragon. 22. D. Thomæ quæst. 32. artic. 7. Salon 22. quæst. de dominio, 5. art. 6. dub. 2. Ioseph. Angles in suis floribus in 4. sent. par. 2. q. de ludi restitutione. Azor. 3. par. institut. moral. lib. 5. cap. 24. quæst. 4. Rebellus de obligat. iustitiæ par. 2. lib. 12. quæst. 2. num. 2. Sayrus in claui Regia lib. 11. cap. 13. num.* 8. & complures alij ab eo ibidem citati.

Sed in particulari inquirimus de lucro alearum ludo comparato à filio familias, an sit in conscientia rēstituendum, si prius fuit cum eodem in ludo amissum.

Vbi animaduertendū est, antequam ad quæsiti solutionem deueniamus, quòd filius familias † bifariam considerari potest, vel vt in paterna domo commoratur: vel vt extra in scholis, aut in curia, aut alibi vitam degit. Si primo modo eum contemplemur, cum vt sic nullius pecuniæ sit dominus, non potest aliquam sine patris facultate ludo exponere, nec exponendo per ludū transfert aut acquirit dominiū: quare † qui eam lucrifecerit, tenetur patri restituere. Et idem dicendū est de cunctis alijs, qui non possunt alienare bona sua, vt sunt Religiosi, pupilli, minores, & mēte capti: quia vel non habēt dominium, vel si habent, habent illud impeditum.

Hinc patet, filium † habentem bona castrensia, hæreditate, aut alia via accepta, in quibus non subijcitur patri, sed est ipse absolutus illorum dominus, posse illa in ludo exponere, & perdere, ac similia lucrari tuta conscientia.

Si autem secundo modo filium familias expendamus, nempe vt extra patriam vitam agit, † cui pater singulis annis ratione alimentorum centum aureos mittit, potest aliquam illarum pecuniarum particulā, nempe quatuor, aut quinq. aureos ex centum ludo exponere, & recreationis gratia expēdere ex consensu patris tacito, & interpretatiuo. Ita tenet *Sotus 4. de iust. & iure q. 5. ar. 2. post medium, Nau. in Manu. cap. 20. num. 9. Rebellus de obligat. iust. par. 2. lib. 12. q. 4. sect. 1. num. 3. Azor. par. 3. institut. mor.*

*lib.*5. *cap.*25. *q.* 6. & plerique Doctorum, quos citat, & ſequitur *Sayrus vbi ſupra cap.* 12. *num.* 7. & ratio eſt: Quia pater, qui tribuit illam pecuniam filio, cenſendus eſt ei concedere, vt conſumat illam in eos vſus, ſine quibus vita mortalis commodè tranſigi nequit: ludus autem eſt quoddam animi leuamen, quo vita mortalis indiget pro laborum requie. Ad tollendum igitur laborem, & leuandum, ac reficiendum animum, poteſt filius aliquam illarum pecuniarum particulam, quas à patre ratione alimentorum accipit ſingulis annis, ludo exponere, atque diſperdere. Et qui hanc partem lucrabitur, tutus erit in conſcientia, tutus quoque ipſe filius familias lucrando.

10 Quibus ſic explicatis, reſpondeo ad caſum, Pamphilum, † qui luſit alea cum Roberto filio familias, & acquiſiuit quinquaginta aureos, quos pridie eius diei cum eodem perdiderat, poſſe illos ſibi tutò retinere. Quicquid contradicat *Armilla ver. Ludus*, §. 8. *Beia. p. par. reſponſionum ad caſus*, *caſu* 61. *& Sayrus loco citato cap.* 12. *num.* 12. Eſt enim hæc noſtra ſententia *Sylu. ver. Ludus, quæſt.* 17. *Angeli ibidem* §. 8. *Nau. in Man. cap.* 20. *num.* 19. *Lopez. par.* 2. *inſtruct. cap.* 35. *quæſt.* 3. *Rebelli par.* 2. *de obligat. iuſt. lib.* 12. *quæſt.* 4. *ſect. vlt. num.* 16. *&* 17. qui omnes in foro conſcientiæ tenent admittendam eſſe compenſationem.

Et ſi quis ſequi vellet Soti opinionem tenentis loco citato filium familias non poſſe à colluſore plura lucrari, quam colluſor ab ipſo, facilè hanc ſententiam probaret. Quia cum Robertus filius fam. non potuerit à Pamphilo colluſore plura lucrari quam quinque, quæ potuit perdere, & alienare, tenebatur in foro animæ reliqua 45. reſtituere Pamphilo vero domino: & per conſequens hic accipiens, & retinens illa 45. vt ſibi debita, & præterea quinque, quæ vt diximus, filius familias extra paternam domum degens ludo ex præſumpta patris volũtate exponere potuit; nihil iniuſtum operatur, nec obligationem reſtituendi incurrit.

Verùm quia hæc opinio communiter non tenetur, & multis argumentis eam refellit *Nau. in Man. cap.* 20. *n.* 12. *Salon, & Bañes, & Beia locis vbi ſupra citatis*, quæ breuitatis cauſa, miſſa facimus; ideo fundamento Soti reiecto, reſponſum noſtrum hac ratione fulci-

fulcimus. Quia cum primum filius familias extrà domum paternam à patre mittitur cum bonis, ex quibus viuat, per consuetudinem, quæ iam habet vim legis, potest filius de illis disponere, quæ sua industria acquisiuit, patre in id consentiente voluntate quadam interpretatiua: atqui quinquaginta illos aureos, quos deinde perdidit cum Pamphilo, prius sua industria fuerat lucratus Robertus, hoc est ludendo cum eodem. potuit igitur eos ludo exponere & consequenter Pamphilus illos lucrifacere, ac tuta conscientia retinere.

11 Et confirmatur, quia communiter † parentes solent cedere huiusmodi lucro ex industria filij acquisito, & consentiunt, vt filij hæc, & similia lucra ludo comparata, denuò etiam ludo exponant, dummodo ex pecunijs paternis nihil perdant. si itaque Robertus filius familias potuit lucrũ illud ludo exponere, & Pamphilus valuit ludo ab eodem recuperare, & tutò in foro poli retinere.

Nec obstat, si dicatur, Vbi Robertus filius familias 50. illos aureos lucratus est, subsunt dominio patris: quicquid enim acquirit filius, acquirit patri. ergo non potest Robertus denuò eodem patre inuito illos distrahere, & alienare: potest enim ludendo patri acquirere, sed non acquisita sine eius licentia alie-

12 nare: quoniam numerantur inter bona profectitia filij, † quorum tam dominium, quam vsusfructus ad patrem pertinet. Vnde Pamphilus, qui nunc à Roberto quinquaginta lucratur, restituere tenetur quadragintaquinque, cum Robertus quinque tantum perdere, & alienare potuerit.

Quia respondetur negando antecedens in casu nostro: quia filius extra patriam degens per consuetudinẽ, quæ iam habet vim legis potest de illis bonis disponere, quæ sua industria acquisiuit patre in id consentiente consensu tacito, & voluntate quadam

13 interpretatiua. Vnde talia bona profectitia, † licet quando filius est in domo patris sint sub dispositione, & dominio patris, cum primum extra mittitur, potest filius de illis disponere, & eorum transferre dominium de licentia patris tacita, vt dictum est.

SVMMARIVM.

1 *Vxor innocens conſcia adulterij viri ſui, licitè negat ei debitum matrimoniale. & num. 5.*
2 *Separatio coniugum quoad thorum tantùm, fieri poteſt auctoritate priuata, comperto adulterio: at non quoad cohabitationem, quæ diuortium dicitur.*
3 *Frangenti fidē quomodo innocens coniux non tenetur ſeruare fidē.*
4 *Coniuges quoad ius negandi, vel exigendi debitum pares ſunt.*
6 *Vxoris adulterium quomodo nocumentum maius inferat, quam viri. & num. 7.*
8 *Innocens coniux quamuis viro adultero debitum petenti debeat remittere iniuriam, poteſt tamen, & debet corrigere culpam, nec iuri ſuo cedere tenetur.*
9 *Negatio debiti nō eſt præceptum, ſed conceſſio in fauorē innocentis.*
10 *Licitè poteſt innocens coniux virum ſuum iam fornicatum iuramento aſtringere ad fidem in poſterum ſeruandam, ſi cupit, vt ei debitum reddat.*
11 *Aſſiduitatem, & temeritatem iurandi, non ſimpliciter iurare interdixit nobis Chriſtus Matth. 5.*

CASVS XXIV.

SABINA vxor de viri ſui fidelitate ſuſpecta, ſecretò eum in adulterio deprehendit: quamobrem multis ab hinc retro menſibus debitum matrimonij eidem petenti, & pluribus verbis roganti reddere recuſat: neque ab hac ſententia vult decedere, niſi vir iureiurando promittat in ſimile peccatum ſe in poſterum non caſurū. *Quæritur, an Sabina niſi ſententiam mutet, abſolutionis beneficium à confeſſario obtinere valeat.*

Ad

1 Ad hunc casum respondemus breuiter, Sabinam † licitè posse debitum coniugale viro suo, qui fidem ei fregit negare, beneficiumq. absolutionis obtinere, atque maritum ad fidem illi in posterum seruandam, si cupit, vt ipsa iuri suo cedat, iuramento astringere.

Prima pars, in qua existit maior difficultas, & quam tuentur *D.Thom.in Addit.ad 3.par.q.62.ar.1.& 4. Petrus de Ledesma ibid.D.Bonauen.4.sent.dist.35.q.2.Sotus 4.sent.dist.36.q.1.ar.3. & 4.Beia p.2.respons.casu 26.Caiet.to.1.opusc.tract.31.respons. 4.Syluest.ver.debitum coniugale quæst.2.Rebell.par.2.de obligat. iust.lib.2.quæst.16.de matrimonio.num.6.& quæst.17.num.3. probatur*.

Tum quia Sabina iam est certa virum suum sibi fidem fregisse, cum in adulterio comprehenderit: potest igitur propria auctoritate debitum illi etiam petenti denegare, quia & iure naturæ, & diuina lege soluta est ab obligatione reddendi, Diuina quidem lege vt patet *Matth.* 5.& 19. vbi dicitur. *Quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit mœchatur*. Cumq. dimissio vxoris propter adulterium bifariam intelligi possit: & quantum ad thorum; vt eorum corpora non cómisceantur; & quantum ad thorum, & cohabitationem simul: licèt hæc secunda † absque Iudicis auctoritate fieri nequeat: quia publicum supplicium, quale est diuortium à domo, nemo nisi publicus Iudex inferre valet: *can.Porrò de diuortijs*: dimissio tamen quantum ad thorum potest propria auctoritate fieri ob delictum occultum; cum solum dicat abstinentiam occultam, & priuatam ab vsu coniugali, vt communiter omnes Doctores asserũt. Et quod de viro dicitur circa actum matrimonij, intelligitur etiam de vxore; cum in hoc sit æqualis vtriusque conditio. Iure verò naturæ: quia ius naturæ concedit, vt frangenti fidem fides non seruetur. *l.cum proponas.C. de pactis.& cap.peruenit. de iureiur.*

3 Absoluta est itaque Sabina † ob fractã fide à viro ab obligatione eidem seruandi fidem in redditione debiti: fides enim consistit in duobus, scilicet in reddendo illi, & non alteri. A primo potest absolui coniux innocens in præiudicium fornicantis, nempe quod

non

non reddat ei debitum: & sic intelligitur quod possit ei fidem frangere. sed non à secundo: quia aliàs posset licitè fornicari. Si igitur absoluta est Sabina à redditione debiti, licitè potest illud denegare. Vide *Abulens. super Matth. cap.* 19. *quæst.* 65. Et confirmatur ex Concilio Florentino, vbi in instructione Armenorum apertè definitur, ex causa fornicationis licere thori separationem facere.

4 Tum quia vir, & vxor † quoad ea quæ sunt matrimonij, ad paria iudicantur, *extra de diuortijs, cap. gaudemus*, & *cap. christiana religio* 32. *q.* 5. itaut sit vni licitum, vel illicitum, quod alteri: sed quoad thorum solùm, potest vir dimittere vxorem statimatque ei constat de adulterio, proprio arbitrio, nec tenetur debitum reddere, nisi per ecclesiam compellatur: ergo & vice versa Sabina vxor quoad thorum poterit virum suum dimittere.

Tum demum, cum Apostolus æquali iure dicat, vxorem non habere potestatem corporis sui, sed virum, nec virum sui, sed vxorem; sequitur quod pari iure tenetur vir fidem vxori seruare, ac 5 vxor viro. Si ergo propter fractionem fidei † potest vir ab vxoris thoro diuertere, illique coniugale debitum non reddere, vt ait Dominus in Euangelio, poterit similiter vxor à thoro viri ob eandem fidei fractionem diuertere, & ei debitum negare.

Neque obstat, si dicatur, quod Dominus Matt. 19. non idem ius vxoribus concessit, quod viris: nam non est par ratio; cum ma- 6 ius nocumētum † inferat adulterium vxoris, quam viri: tollit enim prolium certitudinem: quare de solo viro locutus ait, quòd ob fornicationis causam valeat vxorem dimittere. Non videtur itaque concessum vxori, vt viro suo fornicanti debitum coniugale neget.

Nam respondetur negando non idem ius esse concessum vxoribus, quod viris: contrarium enim ostensum est supra. Et ad probationem cum dicitur, quod Dominus locutus est de solo viro, Matth. 19. conceditur, quod solùm ibi explicitè de iure viri agit, non quòd idem ius vxori non competat, sed quia loquebatur cum Iudæis, à quibus mota fuerat ei quæstio, an liceret viro dimittere vxorem quacunque ex causa, (quoniam vxori non permittebatur virum dimittere): & inde gradum faciens ad legem Euan-

gelicam,

gelicam, non nisi de viris mentionem fecit,dicens, quòd quamuis illis antea alijs de causis impunè permittebatur dimittere, & repudiare vxorem, in Ecclesia sua non erat permittendum viro dimittere vxorem,nisi solius fornicationis causa: dimittere inquam quoad separationem à thoro, vel etiam à domo, non autem quoad distractionem matrimonij.Ex quibus verbis non sequitur,quod in lege Euangelica idem ius non competat vxoribus. Et licèt verum sit, † quod in comparatione ad bonum prolis maior sit causa diuortij in vxore adultera, propter prolis incertitudinem, quam in viro, non tamen sequitur, quod non concedatur par facultas vxori dimittendi virum, & viro dimittendi vxorem, licèt non sit par causa in vtroque. vnde dici consuetum est; ad paria se habere, sed non pariter: nam licèt causa maior sit in viro discedendi, tamen quæ est in fœmina, ad ipsum sufficit.

7

Neque etiam obstat, quod vir petendo debitum ab vxore, videtur veniam de iniuria postulare: venia verò non est deneganda petenti.

Quia respondetur quod licèt adulter petendo debitum coniugale ab innocente,videatur de iniuria veniam postulare: attamen non tenetur innocens iuri suo cedere,& illud reddere:quia reconciliatio fieri debet saluo iure, & interesse parti debito. Et quamuis † Sabina debeat remittere iniuriam, potest tamen, & debet corrigere culpam,vt ait *D. Bonau.4.sent.d.35.q.2.*

8

Hinc patet beneficium absolutionis non esse ei negandum, cum liceat Sabinæ absque peccato non reddere debitum viro fornicanti: fatemur tamen persuadendum esse Sabinæ vxori innocenti, vt viro quamuis adultero debitum non deneget, quamuis non faciat ex odio, sed vt vtatur iure suo, quod semper est licitum: quia huiusmodi negatio debiti † non est præceptum, sed permissio, seu concessio in fauorem innocentis, & quilibet potest renunciare iuri, & fortasse sic vir faciliùs emendabitur, & ab adulterio recedet.

9

10 Patet etiam licitè posse † Sabinam ad seruandam in posterum fidem, virum suum in adulterio deprehensum iuramento astringere, si vult, vt illa iuri suo cedat: Quia cum iuramentum sit affirmatio

firmatio vel negatio, aut promissio alicuius rei licitæ, & quæ fieri possit, sacra attestatione munita; vt est communis Doctorum assertio, *Hostien. Abbatis, Felini, Baldi, Couarruias in cap. quamuis, de pacto, par.* 1. §. 10. *n.* 1. *& Azorij p. par. institut. moral. lib.* 11. *cap.* 2. licitumq. sit, immò præceptum, vt vir fidem seruet vxori. Potest igitur Sabina virum suum iuramento promissorio obligare, ne violet in futurum coniugij fidem per concubitum cum alia à sua coniuge.

Neque obstat, quòd Christus Dominus in Euangelio generatim, & in vniuersum iuramentum prohibuit, *Matt.* 5. illis verbis, *Audistis, quia dictum est antiquis, non periurabis: ego autem dico vobis, non iurare omnino.*

Respondetur enim omissis aliorum dicendi modis, Christum 11 eo loci † non prohibuisse simpliciter omnem modum iurandi, siue per Deum, siue per creaturam, neque iuramentum simpliciter damnasse, sed assiduitatem, & temeritatem iurandi, scilicet ne passim, aut ex leui causa iurarent; ne ex facilitate iurandi, veniatur ad consuetudinem iurandi, & à consuetudine in periurium cadatur. Prohibentur enim quædam, quia per se mala sunt, vt furtum; quædam verò prohibentur ex causa, non quia per se mala, sed quia si fiant frequenter, & passim, sequantur inde mala. Vnde quod dictum est, *non iurare omnino*, subintelligendum est, absque vrgente necessitate. Sicut enim Deus dum *Leuit.* 16. præcipit, non occidere, non prohibet nisi homicidium, quod natura vetat; non autem quod Iudex malefactores, aut suum quisque aggressorem occidat: quoniam similes casus nunquam illic fuerunt inclusi: pari modo dicens Christus, nolite iurare omnino, neutiquam nobis interdixit, nisi iuramentorum abusum. Est itaque præceptum naturale de iurando quantum ad vtramque partem, scilicet iurare, quando ratio postulat; & non iurare, quando nec necessitas, nec vtilitas adest.

Hæc dicta sint salua semper meliori sententia.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Debita soluenda in futurum vocantur à Doctoribus pagæ acerbæ, & quare.*

2 *Debita in futurum soluenda, si eorum solutio est difficilis, & incerta, possunt ante terminum, arbitrio boni viri, minoris emi.*

3 *At si sint certò suo tempore soluenda absque impensis, labore, & molestia, aliqui Doctores idem asserunt, & probant, num.* 4.5.6. & 7.

8 *Contraria tamen sententia vera est, & inter Doctores communis.*

9 *Qui daret alteri nonaginta recepturus post annum ab eodem centum, vsuram committeret.*

10 *Ratione anticipatæ solutionis aliquid vilius emere, vsurarium est.*

11 *Contractus, in quo non seruatur æqualitas inter datum, & accipiendum, est iniustus, & n.*15.

12 *Ius, seu actio ad rem tantum valet, quantum ipsa res, ad quam est actio, & num.*14. & 18. *vbi explicatur l. Minus, ff. de reg. iuris.*

13 *In contractu, de quo quæritur, est mutuum, & vsura non formaliter, sed virtualiter.*

16 *Discrimen inter actionem ad rem fructiferam, & non fructiferam.*

17 *Res, quæ est solum in potentia, & spe, non tanti æstimatur, quanti ea, quæ est in actu: quomodo verum sit.*

19 *Plus soluit, qui ante tempus soluit. inst. de actio. §. Plus. limitatur hoc pronunciatum in eo, qui soluendo ante tempus patitur aliquod interesse.*

CASVS XXV.

TIBERIVS dat Petro nonaginta ducatos in promptu pro debito centum ducatorũ, quos Paulus debet ipſi Petro in fine vnius anni illi ſoluendos omni intereſſe ceſſante, nulloq. periculo in debiti recuperatione exiſtente. *Quæritur, vtrum iſte contractus ſit licitus, an vſurarius.*

Vetus quæſtio eſt inter Doctores de debitis ad certum tempus ſoluendis, quæ aliqui dicunt futura, alij pagas acerbas vocant, 1 † ſumpta metaphora à fructibus terræ, qui ſicut antequam ad maturitatem perducantur tempore illis à natura conſtituto, ſunt guſtatu peracerbi; ita & debita, donec ſolutioni eorum præfixũ tempus adueniat, immatura & acerba dicuntur. Quæſtio inquam, antiqua eſt, an talia debita minoris emi poſſint, quando emuntur pretio anticipato, videlicet ante tempus ſolutioni conſtitutum.

De qua duæ ſunt opiniones: vna eſt aſſerentium ea debita poſſe minoris emi, ne dum quando illorum ſolutio eſt difficilis, & incerta, vt quia debita non ſunt liquida, ſed ſub lite; vel debitor eſt pauper, & impotens ad ſoluendum; aut nequeunt ſine labore, & expenſis talia debita recuperari: in his enim conue-2 niunt † Doctores omnes, poſſe illa ante terminum vilius emi iuxta illorum difficultatem, & incertitudinem arbitrio prudentis: quia minus valent cum iſtis periculis, & alijs conditionibus affecta: 3 Sed etiam † cum certum eſt debitum, & certo ſoluendum ſuo tempore abſque vllo periculo, impenſis, labore, & moleſtia. Ita *Caiet. in ſumma verbo, vſura, cap. Pagas acerbas, Armilla eodem verbo, n.50. & Nau. in Man. cap.17. n.231. & ſeqq.* & eiuſdem ſententiæ videntur ante eos fuiſſe *Hoſtien. Io. Andr. & Panor. in cap. in ciuitate, de vſuris*, ac nonnulli alij relati ab *Azor. par.3. inſtit. moral. lib.8. cap.10. q.5.* quæ opinio his præſertim rationibus fulcitur.

Primo

Primo, Si huiuſmodi contractus non eſſet licitus, ſed iniquus, 4 certè quia interueniret in eo aliqua vſura, vel iniuſtitia: at † neutrum horum in eo reperitur: non vſura, quoniam vbi non eſt mutuum, vſura locum non habet; cum vſura ſit lucrum ex mutuo: in caſu autem, de quo loquimur, non eſt mutuum; quod probatur. Tum quia de ratione mutui eſt datio rei ab ipſo dante reuocabilis: & quod qui dat, habeat contra accipientem actionem ad ſortem: & quòd periculum ſortis ſit apud accipientem. Hæc verò in caſu noſtro minimè reperiuntur, ſed eorum oppoſita: Nam Tiberius, qui Petro nonaginta pro præfato debito dedit, non ea dedit reuocabiliter; nec habet amplius actionē contra Petrum ad præfata nonaginta ab eo repetenda; ſed ſolum habet actionem ad centum, quæ Paulus debet: & ſi caſus accidat, quod Paulus pereat, aut impotens omnino efficiatur ad præfatum debitum ſoluendum, periculum debiti manet apud Tiberium, & non apud Petrum, vt hæc omnia in caſu ſupponimus. Igitur datio, qua Tiberius dedit Petro nonaginta, nullo modo fuit mutuatio.

Tum quia Vbi eſt vera emptio, & venditio, non eſt mutuatio; in caſu verò propoſito eſt vera emptio, & venditio: quia concurrit merx, ſcilicet ius, & actio, quam Petrus contra Paulum habebat ad recuperandum ab eo centum in fine anni; quam quidem actionem in Tiberium pro nonaginta transfert: concurrit etiam pretium à Tiberio datum pro præfata actione, ſcilicet nonaginta in promptu data: concurrit denique contrahentium conſenſus. igitur eſt vera emptio, & venditio: & ita non eſt mutuatio, & conſequenter etiam neque contractus vſurarius eſt.

Quod verò in hoc contractu non interueniat iniuſtitia, quæ eſt altera pars probanda, ſic oſtenditur.

Quia ſi in eo adeſſet iniuſtitia, maximè ob id, quod minus datur, & plus eſt ad terminum accipiendum: ſed hoc non facit contractum iniuſtum: quoniam quantum ad humanum vſum non minus valent nonaginta in promptu, quam centum ad finem anni ſoluenda: cum homines vt plurimum pluris æſtiment pecuniam ſtatim traditam: ſiquidem ſtatim eſt vtilis, &

conuer-

conuerti poteſt in proprios vſus,quàm poſtmodum tradenda,quæ per annum eſt inutilis: quemadmodum plus valet vinea ſtatim tradita, quam poſt annum, vel duos annos tradenda, vt ſatis de ſe conſtat: & ita in venditione vineæ ad terminum tradendæ deſcenditur in pretio.

Et confirmatur,quia in eo fit emptio iuſto pretio: ergo non eſt iniuſtus. Antecedēs probatur,quia Tiberius non emit illa centum pro nonaginta,ſed ius ſolùm, quod Petrus habebat in illa cētum: ius autem ad centum† poſt annum recipienda non valet centum, ſed nonaginta: Quia res,quæ ſolùm eſt in potẽtia,& ſpe,non tanti æſtimatur,quanti ea,quæ eſt in actu: vt patet de tritico in herba, & in potentia,& in tempore meſſis: & in fructibus acerbis & maturis: minoris enim pretij ſunt fructus acerbi,quam maturi. Centum verò poſt annum ſoluenda, nunc non ſunt in actu, ſed in ſola potentia, & ſpe; & debita acerba, non matura.

5

6 Accedit (*& eſt argum. Nau.*) Quia minus eſt † habere actionem in rem, quam rem ipſam, *l. Minus ff. de reg. iuris*, & per alia, quæ congerit *Decius in Regula, qui actionem, ff. eodem*. minus itaque debet valere actio in centum; quam ipſa centum, & ſic iuſtum illius pretium erunt nonaginta ſola.

Demum, ſi pro debito ſoluendo ad annum, vt centum, redderentur ſtatim in pecunia numerata alia centum,† venditor haberet pluſquam debet habere: Nam *inſtitut. lib. 4. §. plus autem de actionibus* dicitur, *Plus ſoluit, qui ante tempus ſoluit*. hoc autem eſt iniquum: ergo pro centum ſoluendis ad annum non ſunt reddenda in præſenti alia centum, ſed pauciora.

7

8 His tamen non obſtantibus contraria ſententia † verior eſt,ac ſecurior, & communis, & proinde eligenda, videlicet,quod præfatus contractus eſt iniuſtus ſimul, & vſurarius ſaltem implicitè. Ita tenent *Io. Medina c. de reſtit. q. 38. §. ſequitur amplius. Angel. ver. vſura. 1. §. 63. & 64. Sylu. eodem ver. 2. q. 14. Tabienſis eodem ver. q. 10. D. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 8. §. 12. Gabr. 4. ſent. diſt. 15. q. 12. dub. 4. Sot. lib. 6. de iuſt. q. 4. art. 1. ad tertium:* cui ſubſcribunt omnes fere recentiores, *Aragon. 22. D. Thom. q. 77. art. 4. Salon. ibidem q. 78. art. 2. controu. 17.* idem ſentit *D. Thom. in*

Opuſc.

Opusc.67.de empt.& vendit ad tempus ad lectorem Florentin. circa fin. Astensis in summa par.1. lib.3. tit.8. ar.1. q.2. casu 2. Bart. in l. Per diuersas, C. mandati, & Bald. in l.2. C. Ne lite, vt colligit *Syluester loc. cit.* & ad eam inclinat *Azor. par.3. instit. moral. lib.8. c.10. q.5.* qui vocat ipsam sententiam communem, tutiorem, & proinde eligendam. Et probatur.

9 Quia si Tiberius daret nonaginta † Petro, recepturus post annum ab eodem centum, esset vsura, nec alio nomine, nisi quia pro nonaginta statim datis recipit postea centum: ergo & in hoc contractu est vsura, in quo perinde res se habet, ac si Tiberius mutuasset Petro nonaginta recepturus post annum à Paulo debitore Petri centum. consequentia deducitur: quia quod pro nonaginta recipiantur centum ab eodem, cui illa nonaginta data sunt, vel ab alio, non mutat naturam contractus.

Præterea, secundum opinionem contrariam, Quanto debitum, quod emitur, serius erit soluendum, tanto minori pretio emetur ab emptore, quicquid sit de illius certitudine: cæteris enim omnibus paribus centum soluenda post duos annos vilius ementur ab emptore, quàm si essent soluenda post annum. Quo fit, vt ra-

10 tione † anticipatæ solutionis detrahatur à valore debiti, seu à valore actionis ad debitum quicquid ab emptore detrahitur: hac autem ratione vilius aliquid emere, constat vsurarium esse, ex *cap. consuluit, & cap. in ciuitate, & cap. fin. de vsuris.*

Sed esto, non sit vsurarius talis contractus, est tamen iniustus:

11 † quia in illo non seruatur æqualitas inter datum, & accipiendum: nam dantur nonaginta, & accipientur centum.

Si dicatur, quod termini huius contractus non sunt nonaginta, & centum, sed nonaginta, & actio ad centum postea soluenda; quæ actio aliud quid est ab ipsis centum postea soluendis: & huiusmodi actio ad prædicta centum in rei veritate non valet nisi nonaginta in promptu.

12 Contra stat ratio: Quia actio ad rem † tantum valet, quantum ipsa res, ad quam est actio, deductis laboribus, & expensis, vt ait *Bartolus in d. l. per diuersas, C. mandati, & Baldus in l.2. C. Ne lite pendente.* Vnde si res, ad quam est actio, nullius valoris est,

ipsa actio similiter nullius est valoris: si res est parui, vel magni valoris, & actio similiter erit magni, vel parui. Sed in nostro casu res, ad quam est actio, valet centum, nec aliquæ expensæ, vel labores subeundi sunt, vt supponimus in illius recuperatione. igitur actio ad eam similiter valet centum: erit itaque inæqualitas dare pro illa solùm nonaginta.

Deinde, si ius, seu actio ad pecuniam soluendam ad terminũ minus valeret, quam pecunia ipsa in promptu soluta, & inde præfatus contractus iustificetur, sequitur hunc contractum similiter esse iustum, scilicet, indiget Petrus nonaginta ducatis, quos mutuo à mercatore petit: mercator autem nolens mutuare dicit, constitue mihi contra te actionem ad centum in fine anni soluenda, & dabo tibi per illa, nonaginta, quæ petis. Si Petrus hoc acceptans ita contrahat cum mercatore, quis contractum talem ab iniquitate, & vsura saltem palliata excusabit? certè nemo. igitur nec præsentem de quo disputamus, cum videatur omnino similis, & easdem excusationes pro se habere.

Rationes autem primæ opinionis huic sententiæ non obsistunt. Nam ad primam

13 Respondetur, quòd quamuis † in contractu, de quo loquimur, non sit vsura formaliter; est tamen virtualiter, & interpretatiuè. Et ad primam probationem dicitur, in hoc contractu esse mutuum virtualiter. Nã esto venditor Petrus nõ maneat obligatus ad reddendum aliquid immediatè, & per seipsum Tiberio emptori; neque maneat emptori aliqua actio, & ius recuperandi aliquid à Petro venditore; sufficit nihilominus, vt sit verè quoddam genus mutui, vt maneat obligatus in aliena persona, scilicet in Paulo suo debitore, qui substituitur Tiberio emptori vice, & loco Petri venditoris. Et sic omnia, quæ sunt de ratione mutui, ibi saluantur: nã Tiberius dat Petro nonaginta reuocabiliter; quia potest ea ab eo, qui loco Petri substituitur, & quem Petrus loco sui debitorem facit, repetere. Et si illud debitum pereat, perit substituto, non Tiberio mutuanti.

Ad secundam probationem respondetur, esto quòd secundum formam cõtractus illic sit emptio, & merx sit actio præfata ad centum

14 tum:illa tamen actio † ad centum non minus valet, quàm centũ, vt tactum est: nec intentio ementis tendit principaliter in actionẽ ratione sui; sed in centum soluenda: cum actio per se, & ratione sui nihil valeat. Et ita quicquid sit de nominibus illius contractus, secundum rem, & affectum contrahentium, nil fit, nisi quod Tiberius dat in promptu nonaginta, vt post annum sibi reddantur centum: quod iniustitia est, & vsura.

Ad probationem verò alterius partis, scilicet, quod non sit ibi 15 iniustitia, Dicendum, quòd ita est, ideo illum contractum † iniustum esse: quia minus datur, & plus recipitur, aut recipietur. Et ad probationem Minoris, negatur quod plus valeant nonaginta in promptu, quàm centum ad finem anni soluenda: cum pecunia ex se sit sterilis, licèt vt subest industriæ hominis, sit vtilis, & fructifera. & si homines magis æstimant pecuniam præsentem, quã ad annum soluendam, est vel propter periculum debiti, vel propter interesse proprium: quia scilicet ipsa vsuri erant, aut ob aliud huiusmodi: & ita ob has causas licebit in pretio descendere. In casu autem disputato proceditur, vbi debitum est liquidissimum, & certissimum, & omni hinc inde interesse cessante. Ad exemplum 16 autem adductum de vinea, dicendũ quòd aliud est † de actione ad rem fructiferam, & aliud de actione ad pecuniam, quæ non fructificat: quia in emptione rei fructiferæ, quæ non est statim tradenda, descenditur in pretio ratione fructuum, quibus emptor per dilationem traditionis carere compellitur. quod in emptione præfati debiti minimè reperitur.

Ad confirmationem negatur antecedens: ad cuius probationẽ negatur, quod ius ad centum post annum recipienda non valeat 17 centum. Et cum dicitur, res † quæ est solum in potentia, & spe, nõ tanti æstimatur, quanti ea, quæ est in actu: Respondetur verum esse, quando illa potentia, & spes impediri potest: quod non contingit in casu nostro. Nec exemplum de tritico in herba est accommodatum debito, de quo loquimur: quia triticum in herba secundum se non valet quantum triticum perfectum, & potest multis vijs impediri, ne perueniat ad messem: & similiter fructus acerbi ne perueniant ad maturitatẽ: quæ non conueniunt debito, de quo

loquimur: nam centum certa, & secura semper valent centum, quamuis non sint recipienda nisi post annum: & dicitur tale debitum maturescere quoad præsentiam solutionis, vnde sumpta est ista similitudo, & metaphora; non tamen dicitur maturescere quoad augmentum valoris.

Ad aliud, quod est Nau. patet solutio ex dictis: negatur enim quod minus valeat actio in centum, quam ipsa centum, vt in casu 18 nostro. Nec lex † adducta aliquid obstat: nam loquitur solum de eo, qui actionem habet ad rem, quam non sine detrimento, aut periculo consequetur.

Ad vltimum dicitur proloquium illud, Plus soluit, qui ante 19 tempus soluit; verum esse † in eo, qui soluendo ante tempus patitur aliquod interesse: & ideo cogentem illum ad soluendum ante debitum tempus, plus petere, vt habetur in *cap. 1. de plus petent.* non de eo, qui soluens ante tempus debitum, nullum patitur interesse nec damni emergentis, nec lucri sibi cessantis: hic enim non plus soluit ex præmatura illa solutione: quomodo res se habet in casu nostro.

SVMMARIVM.

1 *Qui iurauit soluere vsuras, tenetur ad illas soluendas, & n.9.*

2 *Ludens pecunia absente, data solum fide, tenetur deinde soluere perdita in ludo. & num.6.*

3 *Iure naturæ promissio facta de re licita, maxime si mutua sit, seruanda est, & num.7.*

4 *In ludo debet esse æqualitas inter ludentes.*

5 *Ludens pecunia credita, seu promissa potest lucrari à ludente pecunia præsenti.*

8 *In toto iure ciuili communi non fit vlla distinctio inter ludentem pecunia apposita, & fide data.*

10 *Qui ludit pecunia credita, & lucratur, tuta conscientia retinet pecuniam sibi solutam, donec in iudicio repetatur.*

11 *Ex iure ciuili communi datur actio ei, qui perdidit ad repetendum, si soluerit.*

12 *Cui datur actio, ei competit retentio: quomodo hæc regula vera sit.*

CA-

CASVS XXVI.

VLISSES ludendo taxillis cum Tullio certam pecuniæ quantitatem perdidit fide data de soluendo, si perdiderit, itaut pecunia in ludo præsens non fuerit, sed tantum loco illius fuerit fides data. *Quæritur, num Vlisses potuit sibi retinere dictam pecuniam, an soluere teneatur.*

Obseruandum est pro intelligentia huius casus, non esse hic quæstionem de promissione, & fide data firmamento firmata: tunc enim perspicuum est ob reuerentiam iuramenti soluendum esse promissum, quicquid leges disponant: cum talis solutio sit licita, quamuis possit statim fieri apud Iudicem repetitio, vt constat ex *cap. Debitores, de iureiurando:* vbi definit Alexander III. 1 eum qui iurauit † soluere vsuras, teneri ad illas persoluendas ex religione, & reuerentia diuini nominis: & eadem de causa si promisit sub iuramento soluere, & non repetere, tenetur ad vtrunq. seruandum, quia illud soluere licitum est. & lex, quæ dat repetitionem, solum est facultas in beneficium perdentis: licet autem vnicuique facultati, quæ sibi fit à lege, renuntiare. Sed quæstio excitatur de promissione, & fide data absque iuramento.

Nunc ad casum respondentes dicimus, Vlissem, qui luden- 2 do † taxillis cum Tullio, data fide de soluendo perdidit, debere illi soluere amissam pecuniam non solum iure naturæ, sed etiam ex iure ciuili communi. Quæ est sententia *Salonis super 22. D. Thomæ, de dominio, quæst. 5. art. 6. Bañes ibidem quæst. 32. ar. 7. Io. Medinæ C. De rebus restit. quæst. 22. Castri lib. 5. de lege pœnali cap. 2. Francisci Garziæ de contractibus, par. 2. cap. 19. & Azor. par. 3. instit. moral. lib. 5. cap. 24. quæst. 7.* & probatur primo quoad primam partem, videlicet, quod iuræ naturæ obligetur ad soluendum.

3 Tum quia iure naturæ † promissio facta de re licita, maximè si

mutua sit, adimplenda est; obligat enim in conscientia; in huiusmodi autem ludo, mutuo, & vicissim promittunt sibi lusores soluere quicquid sic ludendo perdetur: quæ solutio licita est, cum possint etiam gratis dare. ergo Vlisses tenetur seruare fidem, & soluere amissam pecuniam.

4 Tum quia in ludo † debet esse æqualitas inter ludentes, cum sit contractus pertinens ad iustitiam commutatiuam: at si ludunt 5 duo, vnus pecunia præsenti, alter verò † sola fide data soluendi; hic omnium consensu, si lucratur, verè acquirit dominium pecuniæ præsentis. ergo & ille quoque acquirit dominium pecuniæ sibi promissæ; alioqui non esset æqualitas, sed esset peioris conditionis ludens pecunia apposita, quàm ludens pecunia credita; quod est maximum absurdum, & contra leges ludi.

6 Secunda pars, videlicet, quod soluere teneatur † ex iure ciuili communi, etiam probatur. Tum quia contractus iste, quo ludentes sibi inuicem promittunt perdita soluere, nulla lege ciuili est irritus; leges enim ciuiles solùm dant repetitionem, non autem prohibent solutionem. ergo nascitur ex illo obligatio soluendi: 7 cum iure naturæ omne promissum, † quod nulla lex prohibet adimplere, sit debitum.

Tum quia qui ludit pecunia præsenti, tenetur citra dubium, si perdit, soluere. ergo & qui ludit data fide, tenetur soluere si 8 perdat: in toto enim iure † ciuili communi nulla sit distinctio inter ludentem pecunia apposita, & ludentē fide data pecunia absenti.

Tum quia si non teneretur Vlisses, qui perdidit, soluere, id certè esset, quia potest, quæ soluit in iudicio repetere: hæc autem facultas non tollit debitum soluendi: Nam qui iurauit vsurario, 9 & latroni † aliquid dare, potest illud in iudicio repetere, nec propterea liberatur à debito soluendi, quæ promisit.

Tum vltimo, si ludens pecunia credita perdat, & soluat dein-10 de lucranti, hic † non tenetur restituere pecuniam acceptam, sed tuta conscientia illam retinet, donec in iudicio repetatur. ergo per huiusmodi ludū sub data fide transfertur etiam dominium; alioquin ille, qui fuerat lucratus, non potuisset deinde lucrata recipere, nec retinere.

Diximus

Diximus autem, ex iure communi teneri sic perdentem soluere: quia alicubi, vt puta in Hispania, extat lex regia, *vt Sotus lib. 4. de iustit. quaest. 5. art. 2. Couarru. in Regula peccatum, par. 2. §. 4. & Nauarr. in Manual. cap. 20. num. 17.* referunt, quæ in conscientia reddidit irritas huiusmodi promissiones, immo etiam solutiones, quotiescunque luditur in pecuniam absentem fide data.

11 Nec obstat, si dicatur, Ex iure ciuili communi † datur actio ei, qui perdidit ad repetendum, si soluerit, & non datur ei, qui lucrifecit ad petendum ab eo, qui perdidit pecuniam promissam ludi causa. igitur qui perdidit, antequam soluat, potest sibi retinere: perinde enim est sibi retinere antequam soluat, ac si repeteret: nam quorsum iste circulus, vt soluat, quæ statim in iudicio potest recuperare?

Respondetur enim primo hoc argumentum pari passu procedere, quando luditur præsenti pecunia, & absenti, ac expectata. si itaque qui perdit pecunia apposita, tenetur soluere, etiam tenetur qui perdit pecunia credita, non obstante, quod possit repetere.

Respondetur secundo negando consequentiam: neque circuitus ille, videlicet soluendi primùm, & postea repetendi, est inutilis reipublicæ: quoniam sic homines arceantur ab huiusmodi ludis, dum intelligunt, quod tenentur soluere primum, quamuis deinde possint repetere.

Quod si quis instet, Cui datur actio, ei competit exceptio, & retentio, ex *Regula iuris 71. qui ad agendum, in 6. de reg. iuris, & l. inuitus nemo, §. cui damus ff. de reg. iur.* Ei autem, qui perdidit, competit per leges actio ad repetendum post quam soluerit. ergo competit & retentio, antequam soluat.

12 Respondetur Regulam illam, retentio competit, † cui datur actio, duplicem sensum habere posse: vnum, vt possit retinere, qui potest repetere beneficio legis: & sic Regula est falsa: quia quod aliquis repetere potest sola auctoritate legis, & per sententiam Iudicis, non potest ante illam sentẽtiam sibi retinere, sed tenetur illud excluere. & hoc modo contingit in casu nostro: potest enim repetere qui perdidit & soluit, beneficio legis. Alterum sensum

habet, vt posſit retinere, qui poteſt repetere tanquam verè ſuum: & in hoc ſecundo ſenſu Regula eſt vera. Habet famulus apud ſe decem aureos domini ſui, debet illi dominus totidē ex ſtipendijs, quæ famulus commodè recuperare non poteſt: valet illos apud ſe retinere, quia poſſet illos in iudicio repetere, vt verè ſuos.

Hæc eſt ſolutio *Salonis loco citato*.

SVMMARIVM.

1 *Præter ſacramentum pœnitentiæ nullum aliud dicitur informe, quamuis effectu careat, ſed inefficax.*
2 *Quæ confeſſio vocetur informis.*
3 *Confeſſio, in qua totaliter deficit dolor, & deteſtatio peccati, eſt inualida, & iteranda.*
4 *Confeſsio eſt eſſentialiter peccatorum accuſatio.*
5 *Confeſſio exiſtimantis ſe eſſe ſufficienter diſpoſitum, quamuis verè non ſit, eatenus valida eſt, vt non ſit neceſſario iteranda.*
6 *Finis præcepti non cadit ſub præcepto.*
7 *Homo nunquam eſt certus, quod ſit in ſtatu gratiæ.*
8 *Viri prudentes, licet certi eſſe nequeant ſint ne in gratia Dei, non ob id dubitant, an præceptum confeſſionis impleuerint.*
9 *In confeſſione informi verè homo abſoluitur à ſacerdote, & conſequenter à Deo, etſi non quantum ad efficaciam ratione obicis, ſaltem quantum ad ſufficientiam. & num.* 10.
11 *Sacramentum pœnitentiæ bifariam conſiderari poteſt, videlicet abſolutè, & vt fructuoſum; & quomodo in eo cōcurrit contritio.*
12 *Contritio, vt eſt actus virtutis, non poteſt eſſe informis, ſed bene vt eſt pars ſacramenti.*
13 *In Concilio Florentino ſolùm determinatur in genere, quod contritio eſt pars ſacramenti pœnitentiæ.*
14 *Per confeſſionem informē quomodo impletur confeſſionis præceptū.*
15 *Peccata confeſſa confeſſione informi, recedente fictione remittuntur per ipſummet ſacramentum, quod fuit informe.*
16 *Sacramentum baptiſmi, & confeſſionis in quo differant, & conueniant.*

CA-

CASVS XXVII.

ALbertvs sine debita dispositione, attritionem tamen habens imperfectam, peccata sua integrè confessario confitetur, & verè absolutionem percipit, sibi tamen inefficacem propter obicem sacramento positum: culpabili enim ignorantia putat se esse legitimè dispositum, cum verè non sit. *Quæritur, vtrum hæc confessio, quæ dici solet informis, sit valida, an necessario reiteranda.*

Casus præsens sicut difficilis est decisu, ob varias Doctorum opiniones; ita est scitu necessarius ad sedandas pusillorum conscientias sæpe contendentium in seipsis, an eorum confessio sit iteranda, nec ne. Pro cuius explicatione, & intelligentia quid nominis confessionis informis, animaduertendum est, cum *Soto 4.*
1 *sent. dist.* 18. *q.* 3. *art.* 2. quòd nullum aliud sacramentum † propriè dicitur informe, quamuis effectu careat, præter sacramentum pœnitentiæ; sed dicitur inefficax: nam etsi omnia sunt causa gratiæ, nullum tamen eandem in se recipit; quia eorum materia est res extrinsecus suscipienti apposita: in hoc verò est peculiare, quod cum confessio, quæ est actus pœnitentis, sit materia sacramenti, dicitur informari gratia, & charitate, quæ sunt effectus sacramenti; atque adeò dum sacramentum est inefficax, dicitur informis confessio. Vocatur ergo, vt ad rem nostram spectat, con-
2 fessio † informis, non illa, quæ non informatur vera sacramentali forma: vt si sacerdos post auditam confessionem nolit absoluere, quæ cum non sit sacramentum, constat reiterandā esse. sed ea, ex qua verum efficitur sacramentum, adueniente sacramētali forma, nempe absolutione, & tamen etiam post illam receptam informis manet: quia licet sacramētum essentialiter integrū sit, non tamen habet effectum in suscipiente defectu dispositionis. quod in alijs sacramentis satis constat. Qui enim verè abluitur aqua naturali,

& ver-

& verbis, & intentione debita, & sacramentum ea intentione recipit, quam habet Ecclesia; sed recipit sine peccatorum dolore, aut etiam in complacentia peccati: verum recipit Baptismum, quem cum teneretur recipere, amplius iam non tenetur, imò nec potest iterum recipere; sed effectum scilicet gratiam non recipit. & sic in alijs constat. Modo verò dubium est de hoc sacramento pœnitentiæ, in quo videtur specialis ratio, an idem dicendum sit, scilicet, quòd possit esse informe, idest absque collatione gratiæ ad prauam confitentis dispositionem, & tamen validum. Et quæstio tantum est in casu nostro, quando est defectus in dolore solum; non quòd totaliter deficiat; quia sic † sine dubio esset iteranda confessio, & inualida; quia nec esset vera confessio, sed confessionis simulatio, vbi totaliter contritio deficeret: nam qui confitetur, proponit peccatum suum vt malum proprium, quo carere desiderat; & quantum appetit exonerari, tantum sibi displicet peccati onus. Qui autem solùm narrandi gratia confitetur, non nisi æquiuocè confitetur: confessio enim sacramentalis detestatiua est peccatorum confitentis. Accedit quòd cum confessio † sit essentialiter peccatorum accusatio, vbi nulla est contritionis scintilla, confessio ipsa non habet accusationis imaginem, & veritatem, sed est simplex quædam peccatorum narratio, & simulata accusatio. Sed quia confitentis dolor est imperfectus, quem tamen non percipit, culpabiliq. ignorantia putat esse sufficientem, cum verè non sit: Quæritur itaque, an in tali casu confessio sit valida, & non necessariò iteranda.

3

4

Et pro parte negante, quam probare, & tutari conantur *Ioannes Maior in 4.dist.17.q.3.& 9. Adrianus q.4.de confessione, dub. 5.Io.Medina C.de pœnitentia, tractatu de confessione, cap.de confessione ficta reiteranda*, & nonnulli alij recentiores, facit primo: Quia si in casu verum esset absolutionis sacramentum, verè esset Albertus à sacerdote absolutus: sicut si quis verum sacramentum Baptismi, vel ordinis, vel confirmationis accepit, verè manet baptizatus, confirmatus, vel ordinatus. Sed in casu Albertus, qui sine debita dispositione confitetur, non manet verè à sacerdote absolutus; quia tunc esset verè absolutus à Deo, iuxta

pro-

promiſſionem Chriſti, *Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis*: à Deo tamen non manet Albertus abſolutus, cum maneat eiſdem peccatis irretitus, quibus prius; immo & plus ligatus manet, eò quod fictè confitendo, nouum peccatum addidit: ergo non eſt verum abſolutionis ſacramentum.

Et confirmatur, quia ſacramenta gratiæ, & Euangelica ſacramenta veritatis ſunt, & non falſitatis: forma autem illa abſoluendi, qua confeſſor in caſu vtitur, eſt falſa, cum dicat, ego te abſoluo à peccatis, qui tamen verè huiuſmodi fictum non abſoluit, ergo non eſt ſacramentum.

Secundo facit: quia confeſſione exiſtente informi deeſt vna pars ſacramenti, quæ eſt contritio: ergo ſacramentum non eſt validum, ſed eſt iterandum, vt patet in alijs ſacramentis, quando deeſt aliqua pars. Quod verò contritio ſit vna partium ſacramenti pœnitentiæ, definitum eſt in Conc. Florentino.

Tertio ſi confeſſio informis eſſet valida, ſequeretur, quòd per ipſam impleretur præceptum non ſolum eccleſiaſticum, verum etiam diuinum; conſequens tamen inde apparet falſum, quia intentio diuini præcepti eſt hominis iuſtificatio, quæ per informem confeſſionem non fit.

Demum, ſi confeſſio informis eſſet valida, ſequeretur, quòd poſtea recedente fictione ſacramentum præcedens ſuum ſortiretur effectum: hoc autem priuilegium ſolo Baptiſmo tribuitur, qui ſi fictè ſuſcipitur, incipit prodeſſe, quando fictio recedit, vt habetur *Can. Tunc valere, de conſecrat. diſt.* 4. ergo non conuenit confeſſioni.

His tamen non obſtantibus, reſpondemus ad caſum propoſitum affirmatiuè, nempe, confeſſionem † Alberti exiſtimantis ſe 5 eſſe ſufficienter diſpoſitum, quamuis verè non ſit, eſſe validam, & non neceſſariò iterandam, licèt ex abſolutione gratiam non conſequatur. Hæc eſt ſententia *D. Thomæ 4. ſent. diſt. 17. q. 3. art. 4. quæſtiuncula 1. Capreoli ibidem q. 1. art. 3. ad 4. Ricch. art. 2. q. 8. ad 5. & Palud. q. 8. Soti diſt. 18. q. 3. art. 2. conc. 2. & art. 3. conc. 5. Caiet. tom. 1. opuſc. tract. 5. q. 5. Sylueſt. ver. confeſſio 1. q. 23. Melchioris à Cano par. 5. Relect. de pœnitentia, Nau. in Man. c. 9. n. 13.*

n. 13. Armillæ ver. confessio sacramẽtalis, n. 8. Couar. p. par. de sent. excommun. §. 4. n. 13. Conradi p. par. respons. q. 65. Victoriæ in summa sacramentorum q. 158. Toleti lib. 3. cap. 10. n. 5. & nonnullorum aliorum: & probatur.

Tum quia cætera sacramenta, vt baptismus: confirmatio, extrema vnctio, verè recipi possunt integra secundum essentiam absque fructu gratiæ, propter prauam dispositionem suscipientis: ergo & hoc sacramentum pœnitẽtiæ eodem modo recipi poterit.

6 Tum quia finis præcepti † non cadit sub præcepto: sed adeptio gratiæ est finis confessionis sacramentalis: ergo potest absque gratia quantum ad substantiam impleri confessio, & pariter præceptum confessionis: quare tunc non est necessarium, vt repetatur.

Tum quia, si confessio sacramentalis non posset esse informis, & valida, sequeretur, quod homo nunquam sciret, se rectè fuisse confessum, semperque maneret ambiguus, vtrum præceptum

7 confessionis impleuerit; cum nunquam homo sit † certus, quod sit in statu gratiæ, iuxta illud *Eccles. 9. Nescit homo vtrum amore, an odio dignus sit*; & per consequens semper deberet esse anxius, & propter hanc ambiguitatem iterum, & sæpius eadem peccata confiteri; quod est maxime absurdum; tunc enim sacramentum, quod nobis ad placandas conscientias institutum est, illa potius turbulentia, & tremore inquietaret: cum non magis certi essent homines se verè fuisse confessos, quam iustificatos.

Tandem, vitæ norma ex prudentum more, & vsu sumenda est:

8 viri autem prudentes, † licèt certi esse nequeant, sint ne in gratia Dei, non subinde anxiantur dubij, an præceptum sumendi sacramentum impleuerint.

Neque obstant argumenta in contrarium allata. Nam ad pri-

9 mum concedimus verè † esse Albertum à sacerdote absolutum, & consequenter à Deo iuxta illud, *Quodcumque solueris super terram, &c.* & ad probationem dicitur, quòd etsi illa remissio non sit tunc quoad efficaciam ratione obicis: fit saltem quantum ad sufficientiam; atque adeo ablato obice, ex vi illius absolutionis fiet efficaciter illa remissio.

Ad con-

Ad confirmationem negatur, quod forma illa absoluendi, qua 10 vtitur confessor in casu, sit falsa: quia, vt dictum est, vere † absoluit quantum ad sufficientiam, licèt non quantum ad efficaciam, vt contingit in forma Baptismi, dum confertur sacramentum fictè accedenti.

Ad secundum respondetur primo cum *Caiet. q. illa 5. citata* de confessione informi, quod in contritione duo sunt, scilicet, velle recompensare offensam, & charitas informans illud velle; & sa-11 cramentum pœnitentiæ † potest considerari dupliciter, vel absolutè, vel vt fructuosum. respectu sacramenti absolutè, sufficit contritio quo ad primum: respectu autem eiusdem sacramenti fructuosi in ipsius præsentia, concurrit contritio etiam quo ad secundum: & hoc solum deest in proposito; vnde nulla pars sacramenti, vt necessaria est ad sacramentum, deest, quamuis deficiat vt necessaria ad sacramenti effectum. Nunc

Respondetur secundo cum *Soto loco citato, art. 2.* quòd dupli-12 citer consideratur contritio, vel vt est † actus virtutis, vel vt pars sacramenti. Primario cum sit actus meritorius, & Deo acceptus, significat actum gratia informatum: secundario, videlicet vt est pars sacramenti, quantum ad eius substantiam, non dicit nisi detestationem in ordine ad sacerdotem, vt confessio sit peccatorum explicatiua per modum accusationis.

13 Vnde in Concilio solùm determinatur † in genere, quòd contritio est pars sacramenti: quod autem contritio formata sit necessaria, vel sacramentum sit perfectum, & efficax, vel attritio sufficiat ad substantiam sacramenti, relictum est Theologorum scholis explicandum.

Ad tertium negatur esse falsum per confessionem informem 14 † impleri præceptum confessionis quantū ad substantiam actus. Et ad probationem respondetur concludere, quod non impletur præceptum ad intentionem, & finem præcipientis: sed finis præcepti non cadit sub præcepto.

15 Ad vltimum conceditur, quòd recedente † postea fictione sacramentum absolutionis præcedens, suum postea sortiatur effectum: quia cum nullum peccatum mortale post Baptismum commissum

missum remittatur, nisi per sacramentum pœnitentiæ in re, vel in voto susceptum; & peccata confessa non sit necesse iterum confiteri; potest enim homo habere formale propositum nunquam iterum confitendi illa peccata, & nihilominus remissionem consequi: sequitur apertè remitti ratione ipsiusmet sacramenti, quod fuit informe. vnde negatur esse priuilegium solius Baptismi, quod recedente fictione suum consequatur effectum: quia 16 licet sacramentum Baptismi, † & Confessionis in hoc differant, quod vnum est iterabile, & non aliud: conueniunt tamen in hoc, quòd vtrũque est medium necessarium ad remittenda peccata sibi subiecta. Conueniunt etiam in hoc, quòd sicut non est necessarium iterare Baptismum fictè susceptum ad consequendam remissionem peccatorum ante Baptismum commissorum, per ipsum met Baptismum: ita non est necessarium iterare confessionem informem ad consequendam remissionem peccatorum sic confessorum per sacramentum pœnitentiæ: sed sufficiet confiteri fictionem illam, cum illi constiterit malè ad sacramentum accessisse, quia dolebat de peccatis, sed imperfectè, & insufficienter.

Hæc dicta sint, salua semper, &c.

SVMMARIVM.

1 *Mercator pluris potest vendere merces suas pecunia credita, quando erat eas seruaturus ad tempus, in quo plus essent valituræ, & quare, n.2.*

3 *Si coniectum est, merces tempore, quo sunt tradendæ, minus valituras, licitum est eas anticipata solutione vilius mercari, quam præsenti foro veneunt, & n.14.*

4 *Res, quæ nunc in emptoris vsum non venit, non est æstimanda præsenti pretio, sed illo, quod, dum ei tradetur, est valitura.*

5 *Mercator, vt cariùs vendat merces suas expectata solutione, quam præsente, an sit necessaria hæc conditio, vt seruaturus fuisset eas in aliud tempus, Caietani opinio est negans, sed affirmans est vera, n.7.*

6 *Nos distinguere non debemus, vbi lex non distinguit, quomodo intelligenda sit hæc regula, n.12.*

8 *Ven-*

8 *Vendens pecunia credita nullo alio nomine potest carius vendere vltra pretium præsens, quam vt seruet seipsum indemnem.*
9 *Contractus est vltro citroque obligatio.*
10 *Merx ad terminum vendita non plus valet, quàm si ad statim venderetur.*
11 *Dubium, quo verisimiliter dubitatur rem tempore solutionis plus, minusuè valituram, non iustificat contractum, nisi venditor sit etiam suam mercem alioqui seruaturus.*
13 *Lex posterior explicat, & declarat priorem.*
15 *Contractus venditionis, & emptionis quando absoluitur, & perficitur. & sub num. 9.*

CASVS XXVIII.

BERNARDVS vendidit Cæsari Kalendis Nouembris currentis anni quinque tritici rubia scutis quadraginta, recepturus pretium mense Maij, quo tempore verisimiliter creditur tanti valitura; cum de præsenti pretio rigoroso non valeant nisi triginta quinque: non tamen venditor erat triticum suum vsque ad illud tempus seruaturus. *Quæritur, an hic contractus sit licitus: quod est quærere, num potuerit Bernardus triticum carius vendere propter dubium de valore, quem in tempore solutionis habebit.*

Pro maiori intelligentia huius casus prænotandum; Certum, 1 & exploratum esse, posse † Mercatorem pluris merces suas vendere credita pecunia, quam numerata, quando eas seruaturus erat ad tempus, quo plus essent valituræ, & tamen precibus emptoris cogitur eas statim vẽdere pecunia credita: posse itidẽ tanti vendere, quanti esset eas venditurus eo tempore, ad quod erat seruaturus, deductis laboribus, & impensis, quas fecisset in suis mercibus seruandis vsque ad tempus, quo pluris venderentur.

Hoc

Hoc enim apertè colligitur ex *cap. Nauiganti*, vbi ponitur casus ad litteram de Mercatore carius, quàm in promptu merces valeant, vendente, quia erat eas ad tempus solutionis, quo credebatur plus valituras, seruaturus. Ratio vtriusque est: quia talis venditor † pretium non auget ratione temporis, sed damni, quod patitur, cum esset seruaturus merces ad tempus, in quo pluris eas vendidisset.

2

Deinde; quia lucrum, aut damnum non censetur, nisi deductis periculis, quibus subiecta res est.

Adde, quia non debet in hoc casu æstimari pretium secundum præsens, sed secundum tempus, quo venditor suas erat merces distracturus; alias pateretur emergens damnum, à quo potest se iure venditor seruare indemnem, quando rogatus vendit.

3 Similiter etiam, è contrario licitum est, † merces anticipata solutione vilius mercari, quam præsenti foro veneunt; si tamen est coniectura, tempore, quo sunt vendendæ, plus, minusuè valituras. Vt verbi gratia, emere mense Aprilis triticum, quod vsque ad messem non est recipiendum, non pro pretio, quod in Aprili valet, sed pro minore, si creditur in messe, siue in æstate plus, minusuè valiturum. Et hic casus etiam ponitur in dicto *cap. Nauiganti*. Estque illius ratio: Quia cum res propter vsum 4 emantur, quod nunc † in emptoris vsum non venit, non est cur præsenti pretio æstimetur, sed illo, quod dum ei tradetur, est valiturum.

5 Sed dubitationem habet, An quando mercator † suas merces non erat seruaturus vsque ad tempus solutionis, & credito vendit, pluris posit vendere quàm numerata, & soluta statim pecunia, solùm quia dubitatur, an tempore solutionis pretium mercium futurum sit maius, aut minus eo quod nunc mercator taxat.

Caiet. 22.*q*.78.*ar*.2.*in solutione ad septimam partem* tenet affirmatiuam, docetque non esse necessariam eiusmodi conditionem, vt Mercator suas merces fuisset seruaturus in aliud tempus: & mouetur his rationibus.

Primo quia in *cap. In ciuitate*, *de vsuris*, vbi agitur hic casus, nihil tangitur de istius modi conditione; sed id tantum, si dubium

bium fuerit, sintnè plus, an minus merces valituræ: igitur cum Alex. III. non apponat ibi huiusmodi conditionem, neque distinguat inter venditorem seruaturum merces, & eum, qui non 6 est seruaturus, nec nos † distinguere debemus, vbi ius non distinguit, ex Regulis iuris. Et ita diuersum putat esse casum *cap. in ciuit.* & casum postremum *cap. Nauiganti.*

Secundo, quia rei ad terminum venditæ, vel emptæ pretium taxandum est, prout verisimiliter valebit tempore solutionis, vt habetur expresse in *cap. nauiganti* iam citato, cuius verba sunt, quæ sequuntur: Qui dat decem solidos, vt alio tempore totidem sibi grani, vini, vel olei mensuræ reddantur, quæ licet tunc plus valeant, vtrum plus, vel minus tempore solutionis fuerint valituræ, verisimiliter dubitatur; non debet ex hoc vsurarius reputari: ergo Bernardus vendens triticum Cæsari credito pro pretio, quod tempore solutionis valebit, non est reputandus vsurarius, nec agit rem illicitam.

Tertio, venditio ad terminum, idest pro pretio postmodum soluendo, licèt tempore contractus inchoetur, solutionis tamen tempore perficitur, & consummatur: ergo licitum est pretium pro tempore solutionis, quando perficitur emptio, & venditio taxare, siue res esset à venditore vsque ad tunc seruanda, siue non. Cum solutio, per quã emptio consummatur, videatur ad se venditionem trahere: vnde si tempore solutionis, quo consummatur emptio, res quæ venditur, acceptura est verisimiliter augmẽtum in valore, potest tunc pluris vendi quàm sit pretium præsens.

Sed his non obstantibus, respondemus ad casum propositum, 7 Non licere Bernardo, qui non erat † seruaturus suum triticum ad mensem Maij, quo plus creditur valiturum, vendere illud carius solutione dilata, quam valeat tempore, quo ipsum tradit. Hæc est sententia *Io. Medinæ C. de restit. q. 38. §. aliam quintam causam. Soti lib. 6. de iust. q. 4. ar. 5. Sylu. ver. vsura 2. q. 1. & 2. Angeli eod. verbo §. 34. Couar. lib. 2. variar. resol. cap. 3. nu. 6. Mart. Nau. in Man. cap. 17. n. 239. Petri Nauar. de restitut. tom. 2. lib. 3. c. 2. nu. 229. Graff. 1. p. Decisionum aurear. lib. 2. cap. 115. nu. 2. Azorij 3. par. instit. moral. lib. 8. cap. 9. q. 4. Aragon. 2. 2. D. Tho. q. 77. ar. 4.*

Salonis ibidem q.78.ar.2.controuer.22.gloſſ.c.nauiganti de vſuris. & eſt communis, & vera, & probatur.

Primo, quia vendens pecunia credita nullo alio nomine poteſt carius vendere vltra pretium præſens, ſeu quod currit in foro tempore venditionis, † quam vt ſeruet ſeipſum indemnem ab aliquo damno emergente, vel lucro ſibi ceſſante: at ſi Bernardus non erat ſuum triticum ſeruaturus in menſem Maij, in quo plus illud valiturum credebatur, nihil ei profuturum erat augmentum futurum, vt conſtat; atque adeo nec damnum illi emergit, nec lucrum ceſſat: ergo vendendo pecunia credita, & ſolutione dilata, nihil niſi pretium, quod in præſenti currit, percipere poteſt.

8

9 Secundo, Contractus, † vt habetur *l.Labeo, de verbor. ſignific.* eſt vltro, citroque obligatio, ideſt integrè celebratur per conuentionem, qua ſe inuicem contrahentes obligant: ergo tunc contractus emptionis abſolutus eſt, & perfectus, quando emptor vel tradit, vel tradere obligatur mercem, atque emptor vel ſoluit, vel ſoluere obligatur pretiũ. Quo fit vt expectata ſolutio nihil vetet, quominus contractus perfectus ſit. Quare ex illo capite nihil vltra pretium præſens recipi poteſt. Mercis enim traditio, et pretij ſolutio, effectus ſunt potius prioris contractus, quam de eius ratione, ſiue eſſentia.

Tertio, Venditionis forma, quæ credito fit, vna eſt ſemper, ſcilicet, vendo tibi hanc rem pretio tali tempore ſoluendo: nulla ergo reſtat diſcriminis ratio, vt dicatur aliquando contractus inchoatus, & non perfectus; aliquando verò perfectus, & includens mutuum; immo ſemper includit mutuum, puta expectationem ſolutionis.

Denique, Mercis valor non eſt diuerſus per hoc, quod venditur pro pretio in promptu ſoluto, vel poſtmodum ſoluendo; nec valet plus merx † ad terminum vendita, quam ſi ad ſtatim venderetur: ergo propter hoc, quod ad terminum venditur, non eſt licitum in pretio aſcendere magis, quàm ſi ad ſtatim venderetur. Et probatur antecedens; quia venditio ad terminum nihil addit ſupra venditionem ad ſtatim, niſi expectationem ſoluendi pretij

10

in fu-

in futurū: hæc autem expectatio eſt quædam mutuatio tacita, vt conſtat:non igitur facit,vt merx illo modo vendita,ſit maioris valoris, quam ſi ad ſtatim venderetur: alioqui ratione mutuationis liceret in pretio aſcendere;quod eſt falſum:quia illud eſſet vſura.

Et ſi dicatur, non iuſtificari contractum in caſu,de quo loquimur, in quo carius ad terminum venditur,quàm ad ſtatim,ob id, quia ad terminum venditur;ſed ob dubium,quo veriſimiliter dubitatur,rem tempore ſolutionis plus,minusue valituram.

11 Contra ſtat ratio aperta, quòd ſolum hoc dubium † non iuſtificat contractum, niſi ſimul hoc aliud concurrat,ſcilicet venditorem eſſe alioqui ſuam mercem ſeruaturum. Quod patet ex textu ipſo *cap.nauiganti* iam citati: vbi cum ſummus Pontifex mentionem feciſſet de dubio veriſimili, ſi plus, minusuè tempore ſolutionis res eſſet valitura,ſubiungit, Ratione huius dubij etiā excuſatur,qui pannos,granum,vinum, oleum, & alias merces vendit, vt amplius quàm tunc valeant, in certo termino recipiat pro eiſdem; ſi tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus. Quibus verbis manifeſtè patet,ſolam rationem præfati dubij huiuſmodi contractum non iuſtificare, niſi ſimul illa conditio concurrat, ſcilicet ſi venditor eſſet mercem ſeruaturus: alioquin fruſtra dixiſſet textus: Si tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus. Irrationabile igitur videtur eſſe, dicere, quod propter præfatum dubium poſſit venditor rem carius vendere ad terminum,quam ad ſtatim,ſi ipſe eſſet illicò rem venditurus,& non ſeruaturus.

Neque obſtant,quæ pro Caietano adducta ſunt. Nam ad primum reſpondetur,Alex.III. ibi re vera loqui de cinamomo,pipere,& mercibus,quas venditores illi in aliud tempus ſeruare inſtituebant;& Greg.IX.in *c.*illo *nauiganti*,explicaſſe mentem Alex. in *d.cap.in ciuitate.* conueniunt in hac parte omnes Doctores affirmantes, quæ implicitè dixit Alexander,explicitè declaraſſe Gregorium in tertio caſu *c.nauiganti*.Et ad inſtantiam,Nihil tale

12 diſtinxiſſe Alexandrum;& vbi lex † non diſtinguit,nec nos debemus diſtinguere:Dico cum *Sal. l.cit.* Vbi nullum ſequitur incommodum, non eſſe diſtinguendam legem, quæ abſolutè loquitur:

at vbi grauia ſequuntur damna; cum lex non ſit in laqueum conſcientiarum, ſed recta, & debita regula noſtrarum actionum, diſtinguendum eſſe neceſſariò: maximè quando extat alia lex in ſimili caſu illa incommoda tollens, ſicut in hoc caſu accidit.

Poſſumus etiam dicere, nos propriè non diſtinguere, ſed legem poſteriorem † explicare, & declarare priorem per huiuſmodi diſtinctionem. quod poteſt.

13

Ad ſecundum, cum dicitur pretium rei venditæ, vel emptæ ad terminum, debere taxari prout valebit tempore ſolutionis: Admittimus, ſi erat rem ſeruaturus venditor ad illud tempus, cum limitatione tamen in principio caſus poſita, nempe deductis laboribus, & impenſis, quas feciſſet in ea ſeruanda vſque ad illum terminum, in quo erat eam diſtracturus. Sed ſi non erat eam ſeruaturus, negatur: quia tunc iuſtum pretium eſt, quod communiter currit tempore venditionis. Et ad textum *cap. Nauiganti*, dicimus, quod ſicut, qui mercem emit † anticipata ſolutione, poteſt vilius emere quam tunc valet, ratione intereſſe, ſi eſt veriſimile mercem tempore traditionis vilius valituram; ſic qui erat mercem ſeruaturus, ratione eiuſdem intereſſe poteſt illam vendere carius ad terminum, quam ad ſtatim.

14

Ad tertium reſpondetur negando venditionem ad terminum perfici tempore ſolutionis: quia, vt oſtenſum eſt, contractus † venditionis, & emptionis abſoluitur, & perficitur, quando venditor vel tradit mercem, vel tradere obligatur, atque emptor vel ſoluit, vel ſoluere obligatur pretium, iuxta definitionem contractus ſupra poſitam: per ſolutionem verò pretij contractus, & ipſius obligatio ſuum completè effectum ſortitur. Sed ex hoc non ſequitur, quod tempore contractus poſsit is, qui credito vendit, in pretio aſcendere, ſuppoſito quòd non ſit rem ſeruaturus, ſed illicò diſtracturus: quamquam poſſet pretij taxationem relinquere ex valore futuro rei pendere: vnde accideret venditorem maius pretium poſtea recepturum, quàm res vendita in promptu valeat.

15

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Pactum quid sit, & pollicitatio.*
2 *Promissio simplex quid sit propriè sumpta.*
3 *Discrimen inter offerre fidem, & dare fidem.*
4 *Promissio per vim, aut metum, vel dolum extorta non obligat in aliquo foro.*
5 *Qui promissionem, & fidem datam violat in re graui, peccat lethaliter, & contra iustitiam. & num. 8. & 12.*
6 *Omnis iniuria, per quam inter prudentes iustè dissoluitur amicitia, peccatum mortale est contra charitatem.*
7 *Violatio voti est contra virtutem Religionis, & contra virtutem fidelitatis.*
9 *Fides, quam alteri damus, pertinet ad iustitiam, immo est ipsissimum iustitiæ fundamentum.*
10 *Iustitiæ est reddere debitum; & omne promissum verè est debitum.*
11 *Promittere significat dicere verum, obligando se, cui dicitur, ad illud seruandum.*
13 *In vera promissione duo sunt, veritas in promittendo, & fides in adimplendo.*
14 *Mendacium, & fidei violatio diuersa sunt peccata.*
15 *Iustitia duplex, legalis, seu ciuilis, & naturalis; discrimenq. inter eas. & num. 19.*
16 *Legatum non est propriè promissio, nec firmitatem vllam habet ante mortem testatoris.*
17 *Quid per honestatem intelligat D. Thomas, cum inquit, Homo homini obligatur ex qualibet promissione secundum honestatem. Hoc dictum D. Thomæ non excludit iustitiam naturalem, sed legalem. num. 18.*

CASVS XXIX.

CORNELIO ad Aedem D. Mariæ Lauretanæ profecturo deuotionis causa, Bonifacius promisit equum suum gratis se commodaturum, nõ scripto, aut coram testibus, sed simplici verbo, accepitque promissionem Cornelius: sed cum tempus iter aggrediendi aduenit, non stetit promissis Bonifacius, allata quadam excusatione non vera. *Quæritur, an violando promissionem Bonifacius peccauerit lethaliter contra iustitiam.*

Antequam ad casum hunc respondeamus, sciendum, quòd promissio interdum latissimè accipitur, vt comprehendit non solum pactum, quod est † duorum consensus, atque conuentio, sed etiam pollicitationem, quæ est solius offerentis promissio, priusquam scilicet ab altero acceptetur. Interdum verò multò pressius sumitur pro illa tantum promissione, quæ fit præcedente alterius interrogatione, & stipulatio dicitur: vt si ita rogem, promittis ne mihi centum? & respondeas, promitto.

1

Sed propriè accepta, nec tam latè, nec tam pressè, sed medio modo promissio, si simplex sit, hoc est, quando nec ratione alicuius debiti præcedentis fit, nec iuramento munitur, iuxta communiorem Doctorum sententiam, & vulgi vsum, nihil aliud est, quam † *Datio fidei firma, & spontanea de re licita.*

2

Dicitur, *fidei datio*, ad excludendam pollicitationem, quæ *l. pactum, ff. de pollicitationibus*, est solius offerentis promissio, atq. adeo non est propria, & simpliciter promissio: cum aliud sit † offerre fidem, quod fieri potest, etiamsi non acceptetur: aliud dare fidem, quæ propriè non est data, & multo minus firmiter data, si non acceptetur; cum dare, & accipere correlatiua sint. Vnde Salomon *Prou. 6.* vim propriæ sponsionis, siue datæ fidei decla-

3

raris inquit, *Si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam*, (hoc est, immisisti potestatem tuam: accipitur enim manus pro potestate: vnde manu missus dicitur liberatus à potestate) *illaqueatus es verbis oris tui*, *& captus proprijs sermonibus*. Vbi verba illa, *Defixisti*, *illaqueatus*, *captus*, satis apertè ostendunt, vt promissio vim habeat, fidem non tantum oblatam, sed etiam acceptam esse debere, atque adeo sub pacto etiam definito supra comprehendi.

Additum est, *firma*; quia vt promissio propriè sit, debet fieri cum plena deliberatione, quæ scilicet ad peccatum lethale sufficiat; alioqui non erit actus omnino humanus, & ita ad culpam non obligabit, sicut nec ex voto per semiplenam deliberationem amisso vlla obligatio suscipitur.

Dicitur etiam, *firma*; quia non satis est ad propriam promissionem, quod quis dicat, Dabo, vel faciam; etiam cum deliberato proposito adimplendi, nisi simul habeat animum se obligandi, iuxta *Caiet.* 22.*q*.48.*ar*.1. imo *D. Thom.q*.110.*ar*.3.*ad quintum*, & omnes eius discipulos. *Sot. de iust. & iure lib*.7.*q*.1.*ar*.2.*ad finem*, *& Salonem l.c.*

4 Additur, *spontanea*: quia si per vim, † aut metum, dolumue extorta sit, non obligabit in aliquo foro: vt constat per varia capita *de his, quæ vi, metusuè causa fiunt*.

Additur, *De re licita*, quod supponit esse rem possibilem: quia nemo ad impossibile obligatur, vt habetur *de Regulis iuris, lib*. 6. *Regula Nemo*. Deinde, quod sine peccato adimpleri valeat. etenim qui promittit peccare, aut id, quod sine peccato adimpleri non potest, peccat promittendo, & multo magis adimplendo: sicut qui vouit, vel iurat aliquid iniquum. Vnde illud Isidori, habetur, 22.*q*.4. *In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum; impia est promissio, quæ scelere adimpletur*. Vide *Fernand. Rebell. par*. 2. *de oblig. iust. lib*.18.*num*.1.

His prænotatis, Respondeo ad casum propositum affirmatiuè, 5 nempe Bonifaciũ violando † promissionẽ, & fidem datã Cornelio lethaliter peccasse, & contra iustitiam. Quicquid videatur sentire in contrarium *Caiet*. 2.2.*q*.88.*ar*.1.*& q*.113. *art*.1. *dub*.4. *& in*

summa verbo. Perfidia, & Armilla eius asseclа eodem verbo. Nam hæc nostra resolutio est sententia *Soti lib. 7. de iust. q. 2. ar. 1. versu, difficultas ergo. Arag. 2. 2. q. 88. ar. 3. Salonis 2. 2. p. 1. q. 5. de dominio, ar. 3. dub. 2. Greg. de Valentia to. 3. disp. 6. q. 6. pun. 1. Angeli ver. pactum. §. 4. Sylu. eodem verbo, q. 4. Tabiensis eodẽ ver. §. 2. Ioseph Angles in floribus 4. sent. q. de voto, ar. 2. difficultate 3. Nauar. in Man. c. 18. n. 6. Azorij p. 3. instit. moral. lib. 11. c. 14. q. 3. & 4. Sayr. in Claui Regia lib. 6. c. 6. n. 14. & seqq.* & aliorum cõmunis.

Et probatur quoad ambas partes: & primo, quod peccauerit lethaliter non seruando promissum. Quia quòd saltem venialiter, nemo est qui ambigat: quoniam ad minus promissio illa fuit assertio, quam qui re non complet mentitur: mendacium autem omne delictum esse, saltem veniale, his rationibus ostenditur.

Tum quia sicut obligat veritas ad non decipiẽdum fratrem in promissione, ita fides ad adimplendum promissum, & opere verificandum: sicut enim veritas respicit ipsam promissionẽ ita fides eius executionem: sed decipere fratrem promissione ficta in re graui peccatum lethale est; cùm inferat illi maximam iniuriam: constat enim virum prudentem, cum primum nouit promittẽtem sibi mentitum, maxima iniuria, & cõtumelia iudicare se affectum: ergo & non adimplere promissionem, & fidem frangere, vt fecit Bonifacius in casu, peccatum est lethale; omnis enim promissio vera quantumuis simplex fidei datio est.

6 Tum quia omnis iniuria, † per quam inter prudentes iustè dissoluitur amicitia, peccatum mortale est contra charitatem: eiusmodi autem est iniuria, quam Bonifacius fecit Cornelio non seruando ei promissum; quia iustè, & prudenter quilibet illum à sua amicitia repellit, qui in re graui violat datam sibi fidem: ergo violando fidem Bonifacius mortaliter peccauit.

Tum quia vniuersæ nationes, & gentes fidei violatorem veluti scelestum hominem execrantur: vox autem publica est vox naturæ: ergo promissio etiam simplex, quæ est fidei datio, obligat sub reatu mortali: & hanc violauit Bonifacius.

Tum denique, quia ex sententia *D. Thomæ 2. 2. q. 88. art. 3.*

7 Violatio voti, † quod est promissio Deo facta, non solum est peccatum

catum grauissimum, quia est contra virtutem religionis, verum etiam, quia est contra virtutem fidelitatis, & est species quædam infidelitatis contra fidem datam: vnde iuxta D. Thomam,
8 Infidelitas in promissis † in re graui, ex suo genere peccatum lethale est, & colligitur ex *cap. 9. Ecclesiastes*: vbi dicitur, *Displicet Deo infidelis promissio*. Ergo & violatio promissionis factæ homini peccatum mortale est; cum quantum ad hoc eiusdem sint generis promissio Deo facta, & facta homini. itaque Bonifacius mortaliter peccauit, infidelirer enim egit non seruando promissum.

Secunda pars, scilicet, quod sit peccatum contra iustitiam, breuius ostenditur.

9 Tum quia fides, † quam alteri damus, & per quam nos alteri astringimus in promissione, non solum ad iustitiam attinet, verum est ipsissimum iustitiæ fundamentum, vt ait *Cicero 1. offic.* cui omnia hominum pacta, conuentaque nituntur. ergo Bonifacius violando fidem in promissione datam egit contra iustitiam.

10 Et confirmatur, Quia ad iustitiam spectat, † debiti solutionem facere: postquam autem aliquid est promissum, est debitum: egit itaque Bonifacius contra iustitiam non soluendo promissum.

Tum denique, quia promittere non significat dicere verum vt 11 cunque, † sed dicere illud obligando se cui dicitur ad illud seruandum, & adimplendum; vnde non solum pertinet ad virtutem veritatis moralis, sed etiam ad iustitiam commutatiuam, qua tenemur reddere debitum ei, cui fuit promissum. Ergo Bonifacius violando promissionem nedum egit contra veritatem, sed contra iustitiam commutatiuam, quæ ex suo genere obligat ad mortale.

Adde, quod promissio illa, quæ fit coram testibus & tabellione, ideo pertinet ad iustitiam à parte rei, quia est fides proximo data: ergo & promissio simplex, quæ nec fit cum ista solemnitate ad iustitiam spectat, cum sit pariter datio fidei: nam à parte rei solemnitas illa non mutat naturam promissionis, nec addit maiorem obligationem in foro animæ: & consequenter Bonifacius 12 hanc simplicem promissionem † violando, & fidem datam frangendo, contra iustitiam egit.

Neque

Neque obstat huic sententiæ, si dicatur, Ex promissione simplici nascitur tantum debitum non mentiendi, & seruandæ veracitatis: atqui ad non mentiendum non obligamur ex iustitia, nec sub reatu mortali: quia mendacium absolutè, & simpliciter leue peccatum est, veluti officiosum & iocosum: non itaque simplicem promissionem violans lethaliter peccat.

Quia respondetur negando Maiorem, videlicet, ex promissione simplici nasci solum debitum non mentiendi: quia consurgit etiam debitum seruandæ fidelitatis: nam in vera promissione 13 † duo sunt, veritas in promittendo, & fides in adimplendo: quæ fides cum pertineat ad iustitiam, eam violare in re graui peccatum mortale est. Quare non est solum mendacium, immo diuersa 14 sunt peccata † mendacium, & fidei violatio; illud contra virtutem, à qua dicuntur homines veraces; hoc contra aliam virtutem, à qua dicuntur homines fideles: prima consistit in verbis, secunda in factis.

Neque obstat secundo, quod id quod ex iustitia debetur, potest apud iudicem exigi: contra autem promissionem simplici verbo factam non licet apud iudicem agere, nec iudex potest sic promittentem compellere in iudicio.

Nam respondetur non esse verum vniuersaliter, quòd quicquid ex iustitia debetur, possit exigi apud Iudicem, sed solum de 15 iustitia † legali, & ciuili; quia Iudices debent iudicare secundum leges: at de iustitia naturali, siue particulari non est verum. & de hac procedit casus noster.

Neque obstat tertio, quod legatum videtur esse quoddam promissionis genus; & tamen quamdiu viuit testator, legata omnia mutare potest, nec tenetur soluere legata. signum ergo est, non quamlibet promissionem ex suo genere sub mortali obligare.

16 Respondetur enim legata † non esse propriè promissiones, nec firmitatem vllam habere ante mortem testatoris: quia vt ait Apostolus, Testamentum morte confirmatur: vnde ad illum articulum sunt referenda omnia.

Neque demum officit auctoritas *D.Thomæ* 22. *q*.88. *art*.3. *ad* 17 *primum*, vbi ait, † hominem homini obligari ex qualibet promis-

sione

ſione ſecundum honeſtatem. quaſi ſignificare velit; obligationem, quæ conſurgit ex promiſſione, non pertinere ad iuſtitiam, ſed ſolum ad honeſtatem moralem.

18 Quia reſpondemus eum non excludere † obligationem iuſtitiæ naturalis; ſed legalis, & ciuilis: quia in iudicio ſimplex promiſſio actionem non producit: non enim datur actio aduerſus promittentem ſimplici verbo. & quamuis ſic promittens non obligetur ciuiliter; obligatur tamen naturaliter ex fide data, & conſequenter ex iuſtitia particulari, quam reſpicit forum interius: & hanc iuſtitiam particularem ad diſtinctionem illius legalis 19 vocat D. Thomas ibi honeſtatem: illa enim, ſcilicet legalis † aſtringit non ſolum promittentem, ſed etiam hæredes, & ſucceſſores: hæc verò ſolum promittentem obligat.

SVMMARIVM.

1 *Circumſtantiæ omnes mutantes ſpeciem neceſſariò explicandæ ſunt in confeſſione.*

2 *Mortale, & veniale non differunt ſpecie in genere actus moralis; ſed in genere offenſæ differunt pluſquam ſpecie.*

3 *Circumſtantias peccatum mortale intra eandem ſpeciem notabiliter aggrauantes, laudabile eſt, & tutius eas confiteri.*

4 *At an ſit neceſſarium eaſdem in confeſſione explicare, oppoſitæ ſunt Doctorum ſententiæ, & n. 5.*

6 *Confeſſio potuit ita inſtitui, vt quiſque teneretur confiteri numerum, & ſpecies peccatorum, & non circumſtantias augentes malitias.*

7 *Concilium Tridentinum declarando circumſtantias, quæ mutant ſpecies, eſſe confitendas, indirectè inſinuauit ſufficere illas confiteri.*

8 *Circumſtantiæ aggrauantes non ſunt neceſſariò confitendæ propter integritatem confeſsionis, neque ob æquitatem ſatisfactionis.*

9 *Durum valdè eſt obligare peccatorem, imò & ipſum confeſſarium ad ſciendum circumſtantias aggrauantes.*

10 Olim

10 *Olim in antiqua Ecclesia consuetum fuit, non tamen decretum tanquam de necessitate sacramenti, rationem habere circumstantiarum aggrauantium; quia summo rigore pœnitentiam iniungebant.*
11 *Burcardus Episcopus refert varias pœnitentias graues pro leuibus peccatis assignatas ab Ecclesia.*
12 *Aequitas in iniungendis pœnis pro peccatis quomodo seruanda est.*
13 *Peccatum inferioris ordinis nunquam potest æquari peccato superioris ordinis, siue speciei in malitia, quamuis in pœna æquari possit.*
14 *Grauitas malitiæ, quam confessarius debet attendere in confessione, non est cuiuscumque peccati adamussim; sed numeri, & specierum peccatorum, & sub n.12.*
15 *Circumstantia quantitatis furti non est per se explicanda in confessione necessariò, nisi ratione reseruationis, vel excommunicationis.*

CASVS XXX.

CVm inter circumstantias peccatum aggrauantes, quędam sint, quæ mortaliter speciem in genere moris mutant, de quibus non est ambigendum, quod sunt confessu necessariæ: aliæ verò, quæ aggrauant notabili modo peccatum, sed tamen speciem non mutant: *Quæritur, vtrum solum mutantes speciem, an etiam notabiliter aggrauantes circumstantiæ de necessitate confessionis sint.*

Hic casus vnum supponit, & aliud quærit: supponit enim 1 nos teneri † ad confitendum circumstantias, quæ peccati speciem mutant: namque hoc definitum est in *Conc. Trid. sess.* 14. *cap.* 5. & *can.* 7. & ratio, quæ ad hoc definiendum Concilium mouit, est; quòd confessarius est Iudex, qui in causa pœnitentis non posset æquam ferre sententiã absque manifestatione circumstantiæ, quæ

mutat

mutat ſpeciem peccati. Quærit verò de circumſtantijs, quæ non mutant ſpeciem in genere moris, ſed augent peccati malitiam, & aggrauantes dici ſolent à Scholaſticis, an neceſſario exprimi debeant in confeſſione. Et intelligitur quæſtio, quando nec circumſtantia mutat ſpeciem moris, nec de veniali facit mortale intra eandem ſpeciem; veluti furtum in genere actus moralis eiuſdem ſpeciei eſt in magna, & parua quantitate. quia morta-
2 le, & veniale † non differunt in genere actus moralis ſpecie: ſed in genere offenſæ differunt pluſquam ſpecie, quia analogicè dicuntur. Quia ergo in confeſſione opus eſt explicare mortale, vt mortale, opus eſt cum ea circumſtantia explicare, cum qua fit mortale; vt quòd furtum fuerit tanti momenti, vt ſit mortale. Difficultas tantum eſt; vtrum ſit etiam neceſſarium explicare fuiſſe tantæ quantitatis furtum, puta vt centum, vel plurium, vel ſatis ſit dicere; furtum mortale ſemel commiſi: & ſic de alijs circumſtantijs augentibus malitiam.

Ad quam difficultatem, quæ non leuis eſt, ſed maximè controuerſia inter Doctores, *Scotus 4. ſent. diſt. 17. quæſt. 1. §. de ſecundo articulo*, Reſpondet neutram partem eſſe certam, tutius tamen eſſe eas confiteri; quod ipſum affirmat *Gabriel ibidem quæſt. 1. ar. 2.* ſcilicet tutum, & perfectum eſſe eas confiteri:
3 ſed nemo ambigit laudabile, † & tutius eſſe eas confiteri; cum in eo peccatum eſſe non poſſit; ſed forſitan non eſt animabus magis expediens, cum ſit cauſa multorum ſcrupulorum: neque caſus noſter quærit, an ſit tutius, ſed an ſit neceſſarium huiuſmodi circumſtantias ſolùm augentes malitias in confeſſione exprimere.

4 Pro parte affirmante, † quam tuentur *Altiſiodor lib. 4. ſum. tract. 6. cap. 3. quæſt. 3. Alexand. Alenſis 3. par. quæſt. 18. memb. 4. ar. 3. §. 2. Marſil. 4. ſent. diſtin. 12. ar. 1. par. 1. dub. 1. Maior ibidem diſtinct. eadem quæſt. 4. Sotus ibidem diſtinct. 18. quæſt. 2. ar. 4. Victoria ſumma ſacramentorum cap. 177. Caiet. 12. quæſt. 7. & in ſumma verbo, confeſſio, conditione 15. & Suarez tom. 4. in 3. par. D. Thom. diſput. 22. ſect. 3.* cum nonnullis alijs ab eo citatis.

Facit

Facit primo: quia fuerunt antiqui in Ecclesia canones, qui dicebantur pænitentiales, in quibus variæ pænitentiæ, & satisfactiones designantur pro peccatis eiusdem speciei, iuxta diuersam eorum grauitatem, vt videre est apud *Gratianum*, maximè *cap. 2 & 21.* & apud *Burcardum in suo decreto lib. 19. cap. 5.* ergo signum est non solum hæc peccat, sed etiam notabiles eorum grauitates declarandas fuisse in confessione.

Secundo facit, quia confessarius, qui Iudex est in causa pænitentis, debet iudicare, & pro peccatis pœnas iniungere secundum æquitatem: hoc autem commodè exercere non valet, nisi pænitens illi explicet circunstantias peccatorũ malitiam arigentes; quia alioqui non cognoscet peccare quodcumque secundum grauitatem, quod de natura iudicij est. ergo necessum est illas explicare, ne iudicium sit cæum, & diminutum. & hoc indicare videtur *Conc. Triden. sess.* 14. *cap.* 5. cum ait, *Constat enim Sacerdotes iudicium hoc incognita causa exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pænis iniungendis seruare potuisse, si in genere duntaxat, & non potius in speciè, ac sigillatim sua ipsi peccata declarassent.*

Tertio facit: quia aliquando potest fieri, vt circumstantia aggrauans peccatum faciat esse maius, etiamsi sit inferioris ordinis, quam circunstantia mutans speciem: vt quantitas in furto grauius facere posset peccatum, quam circumstantia sacrilegij: verbi gratia, dêmus furari decem aureos, esse grauitatis, vt vnum, & furari eos ex ecclesia esse grauitatis duplæ, arguit furari mille aureos à mercatore multo esse grauius, quam furari decem ab Ecclesia: plus enim grauitatis addit furtum nongentorum aureorum supra decem, quàm illa circumstantia, vt sit ab Ecclesia. ergo si circumstantia mutans speciem explicari debet, pariter & aggrauans.

Quarto demum facit: Quia stante opinione contraria contingeret aliquando, quod maior pars malitiæ esset, quæ celaretur in confessione, quam quæ manifestaretur: vt si quis consensit in homicidium, & continuauit consensum illum per diem integrum, & alius consensit in idem delictum per horam tantum, eadem, actus intentio-

intentione, si vterque dicat, cum confitetur, accuso me, quia consensi semel in homicidium; nonne primus maiorem malitiæ partem celat, cum possit intelligi de consensu, per horam, vel dimidium horæ?ne igitur celet, confiteri debet duratione consensus.

Item, furari decem aureos est peccatum mortale, furari mille est eiusdem speciei cum primo furto: Nunquid huic sufficiet dicere, accuso me, quòd furatus sum vsque ad mortale, non nominando quantitatem? non certè: cum hoc vnum peccatum non solum æquiualeat pluribus alijs in eadem specie, sed etiam præualeat.

His tamen non obstantibus respondeo ad casum negatiuè, 5 non esse necessarium † ad integritatem confessionis, has circumstantias notabiliter aggrauantes intra eādem speciem in confessione explicare. Quæ sententia est communis, *D. Thom. 4. sent. dist. 16. quæstiunc. 3. ar. 2. quæst. 5. Palud. quæst. 3. ar. 3. Dur. quæst. 4. Riccardi ar. 3. quæst. 5. Dionisii Carthus. quæst. 2 eiusdem dist. Alberti Magni dist. 17. quæst. 24. D. Bonau. eadem dist. par. 3. distinctionis ar. 2. quæst. 3. D. Anton. 3. par. tit. 14. cap. 19. §. 7. Medinæ C. de confessione quæst. 7. de circumstantijs confitendis. Sylu. verbo confessio 1. q. 9. Nau. in Man. cap. 6. num. 6. & in cap. consideret, de pænit. dist. 5. num. 6. & seqq. & Gabrielis Vazquez tom. 4. disput. in 3. par. D. Thom. q. 91. ar. 1. dub. 2. & 3.*

Et probatur his argumentis. Primo, quia satis constat hanc obligationem confessionis, & omnium, quæ ad eam concurrunt, iure diuino positiuo introductam esse, & potuisse ita insti- 6 tu, † vt quisque teneretur confiteri peccatorū, numerum, & species, non vero circumstantias augentes malitias: si ergo non constat ita à Deo præceptum fuisse, vt & circumstantias aggrauantes confiteamur: neque enim ex Euangelio constat, nec traditione Apostolica, nec doctrina Patrum: immo *Concilium Tridentinum sess. 14. c. 5.* deducens ex ipso Euangelij loco, & ex verbis eius hoc præceptum, & decernens in particulari ad quid ex præcepto teneamur, solum definit numerū peccatorum esse explicandum, & varietatem specierum, atq. adeo circumstantiam omnem quæ speciem mutat; sequitur, quod qui tantum ea confitetur, quæ Conc. Trid. explicauit esse explicāda, satisfaciat præcepto confes-

sionis,

ſionis, patet conſequentia: Quia cum hoc ſit præceptum, & ita intelligi poſsit, vt diximus, nec Eccleſia, quæ illud declarauit, aliquid aliud tanquam neceſſarium propoſuerit ex hoc præcepto, quàm explicandas eſſe omnes ſpecies, & numerum peccatorum: vnde aliud etiam fuiſſe præceptum colligere debemus?

7 Et confirmatur ratione *Nauarri:* Concilium Trid. † cui interfuerunt viri doctiſsimi, & ſanctiſsimi, qui de his opinionibus in ſcholis diſſeruerunt, præcitata ſeſſ. declarauit circumſtantias, quæ mutant ſpecies, eſſe confitendas: ergo indirectè inſinuauit ſufficere illas confiteri. argumento *cap. cum Apoſtolica, de his, quæ fiunt à Præl.*

Deinde, ſi eſſet neceſſarium circumſtantias aggrauantes confiteri, † vel eſſet, propter integritatem abſolutionis, vel propter æquitatem ſatisfactionis. Non primum, quia ad illa per ſe requiruntur circumſtantiæ mutantes ſpeciem; quia moraliter conſtituunt diſtincta peccata, ex quibus vnum non poteſt ſine alio tolli: hæ autem circumſtantiæ non addunt peccatum nouum; ſed concurrunt ad conſtitutionem eiuſdem. quod totum dicitur, etiamſi abſolutè, & ſine explicatione talium circumſtantiarum dicatur, & totum etiam remittitur. Nec ſecundum: quia ſicut ſatis eſt confeſſario in iudicio pœnitentis cognoſcere varietatem ſpecierum, & numerum; vt ſignificat illa particula, *Quorum remiſeritis peccata:* ita & pro peccatis ſecundũ ſpeciem, & numerum pœnam ſecundum æquitatem imponere: & non requiritur vt adamuſsim imponatur ſecundum grauitatem peccati intra propriam ſpeciem, ſecundum varias circumſtantias circa illam. ergo neque ex integritate abſolutionis, neque ex æquitate ſatisfactionis poteſt colligi hæc neceſsitas, ſicut in alijs colligitur.

8

Accedit, quòd teneretur peccator ſcire circumſtantias aggrauantes, ſicut tenetur ſcire peccata mortalia, quæ confiteri debet: hoc autem eſt † valde durum, obligare ſcilicet peccatorem ad ſciendum circumſtantias aggrauantes; immò & ipſum confeſſarium, qui tenetur interrogare per ſingula, ſi penitens non ſe explicat: quoniam vix poteſt cum aliqua certitudine, & regula explicari, quid ſit notabiliter aggrauare, & quando ad illum terminum

9

minum

minum perueniatur: non sunt ergo pœnitentes in has angustias redigendi. Præsertim, quia descendendo ad particulares circumstantias, vix potest illud ad praxim deduci. Quomodo enim explicabit pœnitens magnam intensionem, & feruorem in peccando? quæ circumstantia plus forte auget intra eandem speciem, quàm quæcumq. alia. Quomodo duratione̅ temporis in omni peccato? quo enim magis durat peccatum, grauius redditur; vnde tandem erit circumstantia aggrauans notabiliter, & ita explicanda, sicut quantitas in furto. Quomodo omnia beneficia à Deo accepta? vnde crescit maximè circumstantia ingratitudinis, vt infert *Ioan. Medina*, & sic de cæteris. Certè hoc molestissimum esset, & à nullo vsitatum. Imò si velimus confessarios ferè omnes interrogare de hac re, nullum inueniemus, qui in omni materia hoc obseruet, vt omnes circumstantias aggrauantes interroget; sed tantum in materia furti, cum in eo sit facilius ita de quantitate interrogare: & tamen eadem est ratio de omnibus. Signum igitur est, quòd non sunt necessariò hæ circumstantiæ aggrauantes confitendæ.

Neque obstant argumenta pro alia opinione allata. Nam ad 10 primum respondetur, olim in antiqua Ecclesia † id consuetum fuisse: quia summo rigore pœnitentiam iniungebant: non quòd ita decretum esset ab Ecclesia, tanquam de necessitate huius sacramenti, rationem habere harum circumstantiarum; sed feruente adhuc charitate in Ecclesia ita fiebat, vt perfectius ageretur pœnitentia. Vnde in *Burcardo Episc. loco citato*, inuenitur pro mul-11 tis peccatis † imponi pœnitentias graues, quæ re vera peccata mortalia non erant, & fortasse nec venialia: nam imponitur pœnitentia ieiunandi decem dies in pane, & aqua ei, qui accesserit ad propriam vxorem, postquam constat illam concepisse. quod constat non esse mortale, sed nec veniale, in opinione asserente ad euitandam tentatione̅ carnis licere ad propriā accedere. Et quod maius est, postea additur pœnitentia quatuor dierum ieiuniorum in pane, & aqua ei, qui in die Dominica cum vxore concubuit. Vnde non est mirum, si etiam alijs in locis statuatur diuersa pœna propter diuersas circumstantias aggrauantes, & minuentes.

Neque obſtat ſecundum. Nam reſpondetur verum eſſe, quod æquitas ſeruari non poteſt in pœnis iniungendis, niſi cognita in particulari cauſa: & ideo oportet peccata explicare. non tamen inde colligitur explicandas eſſe circumſtantias aggrauantes, nec 12 quòd ſeruanda ſit æquitas ita adamuſſim,† conſiderata tota peccati grauitate vndecumque illa proueniat: ſed conſiderata tantum & varietate ſpecierum, & numero eorum, non verò grauitate intra eandem ſpeciem. Nec ex natura iudicij colligitur, quod tota grauitas peccati cognoſcatur: quia potuit inſtitui, vt diximus, ſine cognitione tam exacta cauſæ; & credimus ita conſtitutum: quia contrarium non conſtat. Quod exiſtimo Chriſtum feciſſe, ne nimis oneroſum relinqueret hoc iudicium.

Ad tertium reſpõdetur ex dictis: Non ideo mutans ſpeciem circumſtantia eſt explicanda, quia facit grauius peccatum, ſed quia facit nouum: peccata autem diuerſa explicari debent, vt colligi-13 mus ex illo *Ioan.* 2. & *Conc. Trid.* Ac etiam falſum eſt,† quòd peccatum inferioris ordinis poſſit attingere malitiam peccati ſuperioris ſpeciei in malitia, quamuis in pœna æquari poſſit. ita *Vazquez loco cit. dub.* 2. *num.* 39.

Ad quartum reſpondetur cum Nauar. Temporis durationem non eſſe neceſſario explicandam, inquantum aggrauans eſt; ſed quando fuerit nimia, explicari oportere; quia fortaſſe videtur vnũ peccatum, & plura fuerunt, quorum numerus cum explicari commodè non poſſit, oportet durationem explicare. Eſt ergo ratio diuerſitatis; quia numerus peccatorum explicandus eſt: quoniam huius extat præceptum. at circumſtãtia aggrauans, etiam ſi adæquet ſua malitia multa peccata, non eſt explicanda: quia huius 14 non extat præceptum; & grauitas malitiæ, † quam confeſſarius debet attendere in confeſſione, non eſt cuiuſcumque peccati adamuſſim, vt diximus, ſed numeri & ſpecierum peccatorum.

Ad furti argumentum iam reſponſum eſt, quod illa circumſtantia aggrauans etiamſi adæquet ſua malitia plura peccata, non eſt neceſſario confitenda. Et *Nauarr. in Manual. cap. 6. num. 9. & in cap. conſideret. de pœnitentia diſtinct.* 5. docet circumſtantiam quantitatis furti non eſſe explicandam, quia auget; ſed

aliquan-

15 aliquando † ratione excommunicationis: vel sicut dicit Syluester, ratione reseruationis: aliàs si nihil horum esset, & restitutio facta esset, non video quare esset necessarium explicare.

Hæc sint dicta salua semper meliori sententia.

SVMMARIVM.

1 *Vitium rei aliquando manifestum, aliquando vero occultum est: & hoc etiam duplex esse potest.*

2 *Vnusquisque potest propriæ rei, seu vtilitati consulere, quando alterius damni non est causa, & n.12.*

3 *Quamuis venditor non teneatur detegere vitium manifestum; si tamen sibi constaret illud non esse emptori notum, tenetur sub mortali, & obligatione restituendi vitium aperire.*

4 *Venditor occultans rei defectum, quo vel damnum aliquod temporale datur, vel periculum emptori creatur, peccat lethaliter, & ad restitutionem tenetur, & n.16.*

5 *Licitum aliquando dicitur aliquid secundum legem, quod per legem non punitur.*

6 *Leges ciuiles permittunt excessum citra dimidium in venditione, non tanquam iustum, sed tanquam nō deducendum in iudicium.*

7 *Auctoritas D. Ambrosij dicentis, In contractibus vitia eorum quæ veneunt, prodi iubentur, &c. quomodo intelligenda sit, n.18.*

8 *Dolus duplex, dans causam contractui, & tantum incidens in contractum: & quid vterque sit.*

9 *Actio redhibitoria, & quanti minoris, quando emptori competant, & quæ sint.*

10 *Iure naturæ tenetur quilibet proximo suo facere, quod sibi vellet fieri, limitatur, n.19.*

11 *Venditor reticendo defectum occultum rei, quæ emptori non est inutilis, neque nocua, aut periculosa, non peccat lethaliter, neque ad aliquam restitutionem tenetur, quamuis si emptor sciuisset, non fuisset rem mercatus, saltem pro eodem pretio, modo non pluris vendiderit, quàm cum tali vitio valeat.*

13 *Venditionis contractus, in quo emptor est irrationabiliter inuoluntarius, non est iniquus, nec inualidus.*

14 *Finis emptionis est, vt res sit vtilis vsibus emptoris.*
15 *Iustitiæ finis est constituere æqualitatem omni ex parte inter contrahentes.*
17 *Quando res venalis vtilis est emptori, nec ipse exprimit aliquem dissensum, defectus illius occultatio non est propriè fraus, & dolus.*

CASVS XXXI.

CAESARIVS equum vitio quodam occulto affectum venum exponit: cumque emptor non interroget venditorem de aliquo defectu, venditor illum minimè patefacit: non pluris tamen eum vendit, quam cum tali vitio valet: quod certè si sciret emptor, neutiquam equum illum emeret, saltem pro tali pretio. *Quæritur, an Cæsarius venditor peccauerit mortaliter, & ad aliquam restitutionem in foro animæ teneatur.*

Pro resolutione huius casus, qui non minus difficilis est propter varios dicendi modos Doctorum, quam scitu necessarius; pertinet enim ad quæstionem illam arduam, an liberum sit venditori vitia mercis reticere, seu dissimulare; vel opus sit ea venditori detegere, vt validam, & licitam venditionem reddat; Aduertendum est, duplex esse vitium rei venalis: Aliud enim est per se 1 † manifestum, & notum, omniumq. oculis patulum; vt si equus, qui venditur, est monoculus. Aliud verò occultum, ita vt facile ab emptore bene oculato, & diligenti, ac prudenti cognosci nequeat. Inter vitia rei occulta aliud est, quod rem inutilem reddit, vel nocuam emptori; quod si agnouisset, non illam emisset. Aliud verò, quod non reddit quidem mercem nocuam, aut inutilem; verumtamen fortasse neque eo cognito emptor eam mercatus fuisset.

Præterea aliud est, venditorem asserere mercem suam non habere

habere defectum; & aliud tacendo illum occultare. Et cum occultat, vel descendit in pretio, iuxta exigentiam defectus, vel non. His distinctionibus praenotatis, vt certa ab incertis separemus:

Dico primo, certum esse, quòd quando rei defectus patens est, & manifestus, tunc si venditor tantundem remittat de pretio, quantum res venalis considerata cum tali vitio, noscitur minus valere, nulla obligatione detegendi eius defectum tenetur: vt quòd equus, quem vendit sit monoculus, vel claudus. Tum 2 quia vnusquisque potest † propriae rei consulere, quando alterius damni non est causa; quod contingit, quando quis ea damna non manifestat, quae facilè cognosci possunt ab emptore.

Tum quia cum ipsummet vitium patulum sit omnibus, seipsum publicè prodit, ob idque venditor iure praesumere potest, 3 illud non latere emptorem. Si tamen venditori † constaret emptorem laborare ignorantia inuincibili, vel quia caligat oculis: vel quia in ea negotiatione versatus non est: tunc sub mortali, & obligatione restituendi venditor in conscientia tenetur vitium aperire, praecipuè si vitium sit tale, vt faciat vsum rei emptori periculosum, vel noxium.

Et ratio est, quia tunc iniustè damnificaret proximum; damnum autem, & periculum proximi vitare compellimur: ita tenent *D. Anton.* 2. *par. tit.* 1. *cap.* 17. §. 6. *Aragon* 2. 2. *quaest.* 77. *art.* 3. *Azor.* 3. *par. institut. moral. lib.* 8. *cap.* 23. *quaest.* 3. *Rebellus par.* 2. *de obligat. iust. lib.* 9. *quaest.* 8. *num.* 18. vbi asserit colligi ex *l.* 1. *ante medium. ff. de aedilitio edicto.*

4 Dico secundo, Certum etiam esse venditorem † occultantem defectum, quo vel damnum aliquod temporale datur, vel periculum emptori creatur, peccare lethaliter, & ad restitutionem teneri, scilicet omnis damni, & periculi, quod ei obuenerit. Et probatur ratione satis efficaci *D. Tho.* 2. 2. *q.* 77. *ar.* 3. Quia etsi nó semper quis tenetur alteri opitulari, aut eius indemnitati consulere; sed solum quando ipsi ex munere proprio, & officio incumbit; vel alter extremè laborat: tamen abstinere à damno inferendo semper vnusquisque tenetur: sed qui damnosa aut periculosa, vel

prorſus inutilia vendit, niſi hæc vitia occulta pateſaciat, occaſionem damni, & periculi emptori dat: vt ſi militi equum mancum pro ſano vendat, quo poſtea in acie vti non poteſt; vel domum ruinam minantem pro firma, aut peſtiferum cibum pro ſalubri. ergo illa vendens niſi vitia manifeſtet, non caret culpa, & reſtitutionis reatu, iuxta *Reg. iuris, qui occaſionem alteri dat*.

Et confirmatur, quia illa vitia illicitè reticentur à venditore, quorum ſi conſcius fuiſſet emptor, rem ſic vitijs deprauatam nullo pretio comparaſſet: ſed cum vitia rei venalis damnoſa ſunt, aut periculoſa, vel prorſus reddentia rem inutilem, eam tunc emptor nullatenus pretio comparaſſet: ergo dum iſta ſubſunt vitia illicitè ſilentio inuoluuntur, & conſequenter peccat, & reſtituere tenetur venditor non reuelans.

Neque obſtat, ſi dicatur, Secundum leges ciuiles venditor, & emptor, ſe inuicem decipere poſſunt, vt patet *l. in cauſæ*, §. *idem Pomponius*, *ff. de minoribus*, & ex multis alijs: at multa poſſet eſſe deceptio, ſi venditor rei venalis vitium emptori pateſacere teneretur: non itaque tenetur illud reuelare.

Nam reſpondetur cum *D. Thom. quodl.* 2. *ar.* 10. per illud dictum legis non haberi, quod licitum ſit ſimpliciter venditori emptorem decipere, & è conuerſo: ſed dicitur aliquid eſſe † licitum ſecundum legem, quod per legem non punitur; vt in veteri lege licebat libellus repudij.

Vel dicitur ſecundo, & tendit in idem, leges ciuiles nihil minus concedere, quam poſſe venditorem, & emptorem ſe inuicem decipere; permittere † verò in venditione exceſſum citra dimidium, non tamquam iuſtum, & licitum, ſed tanquam non deducendum in iudicium, vt aliàs latius oſtendimus: ſunt itaque leges permiſſoriæ, non iuſſoriæ.

Sed tota difficultas eſt, quæ tangitur in caſu noſtro, an quando vitium occultum tale eſt, quod ſi emptor ſciret, non eſſet rem empturus, vel ſaltem eodem pretio, peccet lethaliter venditor contra iuſtitiam, ſi hoc conijciat, illud reticendo, quamuis de pretio diminuat, quanto minus res propter defectum valet.

Partem affirmantem tenent *Panor. cap. iniuſtum, de rerum*

permuta-

permutatione, Conradus, de contractibus, q. 54. Angelus ver. emptio §. 8. *Sylu. eodem ver. quaest. 20. Gabr. 4. sent. dist. 15. quaest. 3. ar. 3. dub. 1. Maior ibidem quaest. 40. Medina C. de restitut. quaest. 34. Nauar. in Manual. cap. 23. num. 89. Azor. 3. par. inst. moral. lib. 8. cap. 23. quaest. 3. & Rebellus de obligat iust. par. 2. lib. 9. quaest. 8.*

Pro qua facit primo, quia talis occultatio est dolus, qui dat causam contractui, & consequenter tollit liberum consensum in emptione: ergo est illicita, & iniusta, redditque inualidam venditionem, obligatque ad restitutionem pretij, cum careat libero consensu emptoris. antecedēs probatur quoad vtranq. partem: Nam quod illa occultatio sit dolosa, patet ex sententia *D. Ambrosii lib. 3. de offic. c. 11.* vbi ait, 7 † *In contractibus vitia eorum, quae veneunt, prodi iubentur, ac nisi intimauerit venditor, quamuis in ius emptoris transeant, doli actione euacuantur*. Quod verò talis dolus det causam contractui, declaratur per regulā quandam, communemque doctrinam Iurisperitorum, qua distinguunt duplicem 8 dolum: † Alterum quidem qui dat causam contractui: Alterum, qui non dat causam, sed solum incidit in contractum. Dolus ille dicitur dare causam contractui, quo cessante, & cognita veritate non fuisset celebratus contractus, sed renuisset alter contrahentium in illum consentire; consentit verò, quia dolus ille latet ipsum omnino: at incidere in contractum dicitur, quando etiam si talis dolus fuisset cognitus, nihilominus esset effectus contractus. Quae duo genera doli ita differunt, vt si in contractu accidat ille prior; contractus sic effectus sit inualidus, cum non sit volunta- 9 rius; quamobrem laeso datur actio redhibitoria, per † quam à Iudice rescinditur contractus, vt vterque contrahens, quod prius habebat, iterum habeat, siue mercē siue pretium: sed si in contractu accidat secundus dolus, stat contractus, & datur ementi actio, quanto minoris, quando emisset quidem, sed non tanti, si vitium nosset; ideoque actio, quanto minoris dicitur, quòd per eam restituere cogitur emptori decepto venditor, quanto minoris intra latitudinē iusti pretij res vendi deberet: ita *Gloss. & Pan. in c. cum dilecti, de emptione, & vendit. & Rebell. de obl. iust. p. 2. lib. 9. q. 8.*

Secundo facit, quia sicut testis in ius vocatus ex officio tenetur veritatem, quam scit dicere: alioquin peccat, & tenebitur ad interesse, si quod tale inde aliquis passus sit; ita venditor rem suam vendens, ex officio tenetur defectum rei ementi dicere, quamuis non teneatur illum per præconem publicare; & si quod damnum inde ementi eueniet, tenebitur resarcire.

10 Tertio facit, quia iure naturæ † tenetur quiuis proximo præstare, quod sibi vellet fieri: at si Cæsarius venditor rem alterius emeret, iustè vellet, quod venditor rei defectum occultum sibi manifestaret, quem si agnosceret, re vera rem non emeret: ergo & ipse alijs talem defectum in simili casu patefacere debet, & non aperiendo peccat faciens contra ius naturæ.

Quod verò non careat culpa venditor etiam in casu, quo emptor emisset equum, si fuisset defectus illius conscius, sed non pro tali pretio: probatur, quia emptor habet ius contendendi de infimo pretio, nec aliter emēdi, si velit: atqui venditor vitium rei dissimulans impedit ius ipsius emptoris de non emendo quocumque iusto pretio, sed solum infimo, si velit: quia vitij ignarus putat forte rem sibi vendi infimo pretio secundum perfectū rei statum; cum tamen vendatur summo pretio, vel etiam moderato, quod secundum illum statum vitiosum res valet; quod multo inferius debet esse, quam infimum eiusdem rei, si vitiosa non foret: igitur venditor in hoc etiam casu occultando rei defectum peccat, cum faciat iniuriam emptori impediendo ius eius.

His tamen non obstantibus respondemus ad casum propositū 11 negatiuè, scilicet Cæsarium non peccasse lethaliter, † neque ad aliquam restitutionem teneri in foro animæ, reticendo defectum equi occultum, qui emptori non est damnosus, neque periculosus; quamuis si emptor sciuisset, non fuisset equum mercatus saltem pro tali pretio: cum nō pluris vendiderit, quàm cum tali vitio valeat. Hæc sententia videtur esse *D. Tho. Quodl. 2. ar. 10. & 22. q. 77. ar. 3. Caiet. & Salonis expressè ibid. controu. 1. conc. 4. Soti lib. 6. de iust. & iure quæst. 3. art. 2. conclus. 5. Lopez lib. 1. de contractibus cap. 45. conclus. 3. Beiæ 1. par. Respons. casu. 64.* & aliorum. à qua non recedit *D. Antonin. par. secunda tit. 1. cap. 17. §. 2.* si bene

eius

eius verba perpendantur. & probatur his rationibus.

12 Tum quia qui vtitur iure suo† citra alterius damnum, nulli infert iniuriam, nec peccat. Cæsarius autem non manifestando defectum equi in casu, vtitur iure suo citra alterius damnum; quia vendit rem nullo modo nocuam, aut periculosam, sed reuera vtilem, & accommodatam ementi ad vsus, ad quos illam quærit, & iusto pretio: occultat verò eius defectum, vt suæ consulat indemnitati, ne emptor si vitium resciat, plusquam par est, pretium extenuet: ergo nemini facit iniuriam, nec peccat, siue cognito defectu emptor esset equum empturus, siue non.

13 Tum secundo, quia quamuis venditionis contractus, † in quo emptor est rationabiliter inuoluntarius, sit iniquus, & inualidus: non tamen est iniquus, aut vim suam amittit, quando emptor est imprudēter, & irrationabiliter inuoluntarius: atqui in casu nostro si emptor habens rem non minus sibi vtilem pro pretij quantitate, quam si nullum haberet defectum, vellet illius venditionem rescindi, vel ab ea abstinere, vbi sibi constaret de tali defectu, imprudenter, & irrationabiliter esset inuoluntarius, cum per eam

14 habeatur finis emptionis, † qui est, vt res sit vtilis vsibus emptoris: ergo hoc inuoluntarium non tolleret vim contractus, nec redderet illum iniquum.

Tum tertio, quia Cæsarius occultās equi defectum in hac venditione, nihil agit contra iustitiæ virtutem: ergo nec peccat, nec ad restitutionem aliquam tenetur. antecedēs probatur; quia finis

15 iustitiæ † est constituere æqualitatem omni ex parte inter contrahentes: in hoc vero casu seruatur ista æqualitas ex parte rei, quia est similiter vtilis: & ex parte pretij, quia venditor iusto pretio vendit pro ratione defectus, vt supponimus: ergo Cæsarius in casu nihil agit contra iustitiam.

16 Tum denique, quia non manifestare † defectum mercis, tunc lethale peccatum est, quādo in damnum, aut periculum emptoris vergit: vt ostensum est supra in secundo dicto: sed Cæsarius non detegēdo defectum equi, nullam occasionē damni ei dat, aut periculi: nam supponimus, quòd sit ei vtilis ad vehenda onera, vel ad circumferendam rotam cisternæ, vel trapetū: ergo non peccat.

Aduer-

Aduertendum tamen est, quòd quando venditor non tenetur de rigore iustitiæ manifestare defectum mercis ante celebrationem contractus, nihilominus post consummationem illius, si credit emptorem rem illam alteri venditurum, debet per se, vel per alium admonere ipsum de occulto defectu, ne si postea mercem eandem vendat ignorans occultum defectum, tantum petat, quanti absque vitio venderetur, & alterum fallat: vt rectè notant Caiet. & Sotus, vbi supra.

Nec obstant argumenta, quibus contraria sententia fulcitur: Nam ad primum negatur, quod talis occultatio sit dolosa in casu 17 nostro: quia quando † res venalis vtilis est emptori, nec ipse exprimit aliquem dissensum, non detegere mercis defectum, non est proprie fraus & dolus: sed solum est dolus in occultatione defectus, quando per defectum illum redditur inutilis emptori, vel periculosa; aut non descenditur in pretio iuxta exigentiam defectus.

Et per hæc patet etiam responsio ad auctoritatem D. Ambro- 18 sij, quæ intelligenda est † de vitijs, quæ reddunt rem inutilem emptoribus, aut periculosam, vel non fit descensus in pretio: & sic interpretandæ sunt etiam multæ leges ciuiles.

Ad secundum respondetur non esse omnino simile de teste, & venditore: quia si defectus non reddit rem inutilem, non tenetur venditor illum manifestare ex officio, nec est dolus in re, nec iniquitas seruato iusto pretio; & ideo non peccat reticendo talem defectum; sed solum seipsum seruat indemnem, nec causam damni dat tacendo, vt suæ vtilitati prospiciat. 23. *q. 4. cap. qui peccat*.

Ad tertium dicendum, quod iure naturæ tenetur quilibet pro- 19 ximo suo facere, quod sibi vellet fieri † rationabiliter: at vbi quis emit rem non minus sibi vtilem ad vsus, ad quos emit, irrationabiliter vellet illam venditionem rescindi, vel ab ea abstinere. secus verò, quando res est inutilis: tunc enim rationabiliter vult emptor abstinere ab emptione, & venditionem rescindi; & ideo debet venditor de defectu illum præmonere.

Ad vltimam rationem, qua probatur, quod peccet venditor occultando defectum, esto quod emptor si fuisset illius conscius

adhuc empturus esset, sed non pro tali pretio. Concedimus emptorem habere ius contendendi de infimo pretio: sed negamus quod in tali casu Cæsarius venditor impediat ius illud. Tum quia non constat, quòd non detraxerit tantum de pretio, quòd ad infimum descenderit. Tum quia esto quod venditor pretium iustum, rigorosum, vel medium rei cum illo defectu petat; cum in more sit, emptorem semper descendere in oblatione pretij, non impeditur, quin possit peruenire ad infimum, quod secundum illum statum vitiosum res valet.

SVMMARIVM.

1 *Fideiussores in contractibus humanis à quibus exigantur.*
2 *Pro obligatione ciuili, quam includit fideiussio, potest aliquod pretium fideiussor accipere, etiamsi nihil periculi subeat, & n.6.*
3 *Sicut obligatio mutuandi vendi potest, sic & fideiussio, quæ est obligatio soluendi pro alio.*
4 *Fideiussio est obligatio onerosa ex se, ac pretio æstimabilis, redditq. mutuationem vsurariam, si sub ea obligatione fiat.*
5 *Potest fideiussor à creditore, cui se obligauit, dato pretio illam obligationem redimere, & creditor pretium illud pro remissione acceptare.*
7 *Obligatio ciuilis ex duplici capite est pretio æstimabilis. Vel quia per eam priuatur quis sua libertate. Vel quia se exponit alicui damno.*
8 *Fideiubere, & obligare se ad mutuandum sunt paria; sed non mutuare, & fideiubere.*
9 *Fideiussio non mutuum, nec species mutui est, sed verè obligatio soluendi pro alio.*
10 *Fideiussor ciuiliter obligatur ad assecurationem, & mutuandum pecuniam principali, si opus fuerit.*
11 *Pro fideiussione pretium vel maius, vel minus accipi potest.*

CA-

CASVS XXXII.

DOMINICVS volens merces aliquas emere ad creditum à Mercatore, vel officium aliquod & munus à Repub. obtinere, cum non possit sui voti compos fieri, nisi fideiussorem præstet, rogat Andream, vt pro eius debitis fidem suam offerat, promittitq. illi aliquod pretium se daturum, cum intelligat ipsum nolle gratis fideiubere. *Quæritur, an Andreas fideiussor pro huiusmodi fideiussione possit aliquid tuta conscientia accipere.*

1 Quoniam iam vsus obtinuit, vt plerumque fideiussores † in contractibus humanis exigantur: exiguntur enim quandoq. ab eo, cui aliquid ad creditum venditur: nonnumquam exiguntur ab illo, cui depositum seruandum traditur, vel officium aliquod, & munus committitur; nec non sæpe à tutoribus pupillorum, & alijs multis: idcirco quærimus de fideiussore, an possit absque labe vsuræ, tutaq. conscientia pretium aliquod exigere, & recipere ab eo, pro cuius debitis fideiubet.

D. Antoninus 2.par.tit.1.cap.7.§.45. propter argumenta *Laurentij à Rodulphis* ad vtrãque partem allata, in hac quæstione est dubius, concluditque cum eodem tutius esse ab huiusmodi contractu abstinere: inclinare tamen videtur magis ad partem negantem, hac ratione Laurentij persuasus, cum eam non soluat: quia paria videntur, mutuare, & vltra sortem mutui certum quid accipere, ac fideiubere, & pro fideiussione aliquid exigere: illud autem est illicitum, & vsurarium, vt fatentur omnes, ergo & hoc similiter: est enim fideiusio quædam species mutui: nam cum fideiussor soluit debitum pro principali, perinde est ac si illi mutuaret. Et si hoc procedit, quando fideiussor pro principali soluit eius creditori, tanto fortius, cum non soluit: non enim debet esse melioris conditionis cum non soluit, quàm cum soluit.

Et con-

Et confirmari potest hæc pars: Primo, quia fideiussor ad nihil aliud se obligat, quam ad soluendum primo principali: aut ergo soluit pro principali, aut non; si non, nihil illi præstat, & sic nihil debet accipere. si soluet: cum id quod soluit, alter teneatur ei restituere in æquiualenti, idem est omnino, quod mutuare ei illam pecuniam, & consequenter nihil potest accipere.

Confirmatur secundo, quia minus officij præstat fideiussor debitori, pro quo fideiubet, quam mutuans mutuatario suo: mutuans enim confert actu, & de præsenti pecuniam, qua se priuat: fideiussor verò tantum confert verba, & fidem suam: sed mutuans nihil potest pretij accipere pro mutuo. igitur neque fideiussor.

Accedit auctoritas *Sancti Bernardini*, qui vt asserunt *Sylu. ver. vsura* 7. §. 6. *& Io. Medina C. de rebus per vsuram acquisitis, quæst.* 4. *Coroll.* 3. dicit, Illicitum esse fideiussori aliquid pro fideiubendo exigere.

Couarruuias lib. 3. *variarum resolut. cap.* 2. *num.* 7. pro decisione huius casus, sic distinguit: quia aut inspecta qualitate, & bonis debitoris imminet periculum fideiussori, vt scilicet pro ipso debitore ex proprio patrimonio integram quantitatem soluat; aut non. Si imminet ei periculum, quod passim contingit: quamobrem Salomon consilium dat, ne quis temerè, & inconsultè alterius fideiussor existat, ita inquiens, *Prou.* 17. *Stultus homo plaudit manibus suis, cum spoponderit pro amico suo.* & *cap.* 22. *Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis*: ait tunc iustè posse pro illa fideiussione pretium aliquod accipere: quod expresse elicitur ex *l. Hoc iure*, §. *Labeo, ff. de donation.* Sed si inspecta qualitate, & conditione debitoris nullum imminet periculum fideiussori, tunc illum non posse aliquid accipere; esset enim fraudulenta, & vsuraria venditio. quod probare nititur argumento vltimo à nobis superius allato: quia minus officij impendit fideiussor fideiubendo, quàm mutuans mutuando hic autem pro officio mutui nihil potest exigere à debitore.

Hæc tamen sententia, quã amplectuntur etiã *Silu. verb. fideiussor*,

ſor,q.vlt.et ver.vſura 7.q.6.Angel. eodem ver. fideiuſſor, q. 20.*& Conradus tractatu de contractibus q.* 40. falſa eſt: quia alias ſequeretur ex ea, quòd ſi ego darem tibi mutuo pecuniam, vt pro me fideiuberes, quando nullum eſſet periculum, eſſet licitum: quod ſanè nullus dixerit, cum lucrer vltra ſortem illam obligationem fideiuſſoris.

Quare his opinionibus reiectis, ſuſtinemus partem affirmantem abſolute, & abſque vlla limitatione, videlicet, Andream li-
2 citè, & tuta conſcientia † poſſe pro fideiubendo aliquod pretium accipere. Ita docent *Caiet. & Aragon.* 22. *quæſt.* 78. *ar.* 2. *ad quartum. Sotus lib.6.de iuſt. & iure quæſt.* 1. *ar.* 2. *ad quartum Nau.in Man.cap.*17.*num.*285.*& Petrus Nauar.de reſtitut.tom.* 2.*lib.*3.*cap.*2.*num.*247. *Io. Med. C. de rebus per vſuram acquiſitis q.*4.*coroll.*3.*Azor. par.*3. *inſtit. moral. lib.* 5.*cap.*2. *in fine, de vſura. Rebell.par.*2.*de oblig. iuſt. lib.*16.*q.de fideiuſſione*, & probatur his argumentis.

Tum quia non minus eſt obligare ſe ad ſoluendum pro alio, vt facit Andreas fideiubendo pro Dominico, quam obligare ſe ad mutuandum alteri: immo ſecundum aliquos Doctores eſt eadem obligatio ſoluendi pro alio, & mutuandi: qui enim fideiubet pro aliquo, conſequenter ſe obligat pro eo pecuniam dare, & ſic eidem mutuare. ita ſentit *Petrus Nau. Ioan.Med. & Azor. vbi ſu-*
3 *pra:* ſed obligatio ad mutuandũ † poteſt vendi, iuxta *D. Thom.* 22.*q.*78. *ar.* 2. *ad quartum.* quamobrem vſura eſt alicui mutuare ſub obligatione, vt ipſe remutuet in poſterum, vt alias oſtendimus. igitur & fiediuſſio, quæ eſt obligatio ad ſoluendum pro alio, eſt vendibilis; cum non ſit minor obligatione mutuandi, vel non differat ab ea.

4 Tum quia fideiuſſio eſt obligatio † oneroſa ex ſe, & pretio æſtimabilis, etiam nullo exiſtente periculo, redditque mutuationem vſurariam, ſi ſub ea obligatione fiat, iuxta communem Doctorum, non ſecus ac obligatio molendi in mutuantis molendino ſub mercede ſolita: omnis autem obligatio oneroſa ex ſe, & pretio æſtimabilis, eſt pecunia vendibilis: igitur tuta conſcientia pro fideiuſſione poteſt Andreas pretium aliquod exigere.

Tum

5 Tum quia fideiussor † potest à creditore, cui se obligauit, dato pretio illam obligationem redimere, & creditor ipse quoque potest pretium illud, pro ea remissione accipere, etiam quando nullum timetur periculum soluendi pro debitore, secundum communem: at quicquid pretio redimi potest, pretio similiter æstimabile est,& vendibile,cuicumque vendatur. Andreas itaque potest iusto pretio fideiussionem suam Dominico vendere, & aliquid pro illa obligatione tuta conscientia exigere.

Et confirmatur,quia contractus venditionis, in quo accipitur iustum,& honestum pretium pro re pecunia æstimabili, non est vsurarius, sed iustus, & licitus: huiusmodi autem est contractus Andreæ fideiussoris cum Dominico debitore principali: nam re vera vendit ei obligationem illam pecunia æstimabilem pro pretio honesto, & iusto,vt supponimus: Andreas igitur exigens pretium pro fideiussione, & obligatione, qua se stringit Dominici nomine soluere, nullam committit vsuram, vel iniquitatem, sed celebrat contractum licitum.

6 Concludimus itaque fideiussorem † posse pro eo, quòd fideiubet aliquid exigere, & recipere, siue exponat se periculo perdendi, quod pro debitore soluerit, siue non: quia ille est alius titulus, vt inquit Medina, quo possit pro mercede, siue pro pretio fideiubere. sed illo secluso, sola ipsa obligatio pro debitore soluendi, sicut & obligatio ciuilis postea mutuandi, est pretio æsti-

7 mabilis. Obligatio enim ciuilis, † vt docet *Salon.22.D.Thom.q.78. ar.2.controu.5.* ex duplici capite est pretio æstimabilis. Vel quia per eam,qui se obligat,priuatur aliena libertate. Vel quia exponit se alicui periculo,vel damno. Etenim cum tam libertas, quam quodcumque periculum alicuius damni temporalis pretio æstimari possint; efficitur, vt obligatio omnis, per quam aliquis sua libertate priuatur, vel alicui damno se exponit, sit quoque pretio æstimabilis: & ita hoc duplici titulo potest fideiussor pro pretio fideiubere; dummodo neque fraus, neque dolus interueniat: qualis esset, si fideiussor conueniret cum venditore, ne crederet debitori, nisi ipsum præstaret fideiussorem, quo posset aliquid lucrari: cumque dolus & fraus nemini debeant suffragari, in

hoc

hoc casu non posset fideiussor aliquid accipere.

Neque obstant huic nostræ responsioni argumenta à principio allata. Nam ad primum, quod est Laurentij, negatur prior præmissa, videlicet paria esse mutuare, & fideiubere: concedimus tamen 8 paria esse † obligare se ad mutuandum, & fideiubere, quod est obligare se ad soluendum pro alio. Quare sicut obligatio ad mutuandum est pretio æstimabilis, & vendibilis, ita & fideiussio. 9 Neque verum est, quòd † fideiussio sit species mutui: alia enim res est fideiubere pro Dominico, quàm mutuare Dominico.

Ad secundum admissa maiori propositione, Respondetur ad minorem, quod fideiussor siue soluat pro debitore principali, siue non, potest aliquid pro fideiussione accipere: nam cùm fideiubendo pro eo se obbliget ad soluendum, illa obligatio, qua se stringit nomine Dominici soluere, æstimabilis est pecunia, ac subinde vendibilis.

Ad tertium negatur prior præmissa: quia sicut maius est obligare se ad mutuandum, quam mutuare, sic & fideiubere: cum sit obligare se ad soluendum pro principali debitore, immo vt aliqui dicunt, obligare se ad mutuandam ei pecuniam. Et ad probationem negatur, quod fideiussor tantum conferat verba; quia confert 10 obligationem. ita enim fidem interponit, quod ciuiliter † obligatur ad assecurationem, & mutuo dandum pecuniam principali, si opus erit, vt docet *Petrus Nau. loco citato* contra Siluestrum: quæ obligatio pecunia æstimabilis est, atque vendibilis.

Ad auctoritatem *S. Bernardini*, respondetur cum *Io. Medina*, quod hic Sanctus habuit respectum ad mutuum futurum, ad quod fideiussor se obligat, ratione cuius mutui nihil exigi potest; non ad ipsam obligationem, qua ad mutuandum postea, & soluendum pro alio se obstringit, quæ pretio æstimabilis est: ob quam fideiussor pro pretio fideiubere potest, etiamsi nullum timeret periculum. Concedimus itaque, quod quemadmodum ille qui mutuat, ratione mutui non potest aliquid à mutuatario accipere; ita pariter fideiussor si soluat pro principali, non potest aliquid accipere pro illa solutione: quia illa virtualis quædam mutuatio est.

Si autem quæratur, quæ precij quantitas possit exigi pro fideiussio-

fideiusſionem, *Caiet. loco citato* prudentiæ ſapientum determinandum reliquit. *Rebellus* vero *vbi ſupra* ait *num.* 3. Quod fideiuſ-
11 ſor† recipere poterit pretium maius, vel minus pro ratione quantitatis debiti, & periculi, quod ſubit, ſoluendi pro alio. immo etiam ſi nihil periculi ſubiret fideiubendo; moderatum aliquod pretium exigere poſſet. Et notandũ nos tueri hanc partem de rigore iuſtitiæ, & iuris, non tamen negamus melius eſſe nihil accipere.

SVMMARIVM.

1 *Omnia peccata cum ſuis circumſtantijs ſpeciem mutantibus ſunt eidem ſacerdoti confitenda ex natura confeſſionis.*

2 *Medicus non poteſt ſufficienter admouere medicinam, niſi intelligat totum ſtatum infirmi.*

3 *Sacerdos abſoluit à peccatis auctoritate Dei, & Deus non abſoluit ab vno, & non ab alio.*

4 *Homo vrgente legitima cauſa non tenetur ad confitendum aliquod peccatum, & num. 6.*

5 *Præcepta poſitiua non obligant cum magno diſpendio, & periculo.*

7 *Quod pro charitate inſtitutum eſt, contra charitatem non debet militare.*

8 *Concurrentibus duobus præceptis, quæ ſimul obſeruari nequeunt, quod minus eſt, debet cedere maiori.*

9 *At ſi vtrique obligationi poteſt ſatisfieri, id fieri debet.*

10 *Qui explicat in confeſſione peccata omnia, quæ poteſt ſine periculo, facit confeſſionem formaliter integram.*

11 *Formalis integritas, quæ eſt de eſſentia confeſſionis, quæ ſit.*

12 *Homo quamuis certus ſit, quod per obliuionem eſt omiſſurus multa peccata in confeſſione, nihilominus tenetur confiteri de alijs.*

13 *Quod propter obliuionem licet, etiam propter moralem impotentiam licitum eſt.*

14 *Præceptum ſi non poteſt in toto compleri, opus eſt illud ſeruare in eo, in quo poteſt.*

15 *Vtiliùs ſcandalum naſci permittitur, quàm veritas relinquatur. quomodo hæc regula iuris intelligatur num. 16. & 17.*

CASVS XXXIII.

EVGENIA mulier eximia pulchritudine cuidam iuueni, qui eius amore ardebat, sui corporis copiam fecit, & scit verisimiliter, quòd si peccatum hoc suo sacerdoti confiteatur, in libidinem excitabitur, eamque sollicitabit. *Quæritur, an ad euitandum huiusmodi scandalum confessoris, teneatur Eugenia peccatũ illud in confessione reticere.*

1 Etsi quantum confessionis natura deposcit, † omnia peccata cum suis circumstantijs speciem mutantibus sunt eidem sacerdoti confitenda, quod si secus fiat, confessio est dimidiata. Tum quia Sacramentum pœnitentiæ est quædam medicina contra morbum

2 animæ: medicus autem† non potest conuenienter admouere medicinam, nisi intelligat totum statum infirmi. Tum quia sacer-

3 dos † absoluit auctoritate Dei: Deus verò non absoluit ab vno, & non ab alio. Impium enim est à Deo sperare dimidiam ve-

4 niam, *cap. sunt plures, de pænit. dist.* 3. Nihilominus vrgente † legitima causa, hominem ad confitendum aliquod peccatum non teneri, vtpote cũ morali periculo alicuius nocumenti proprij, vel etiam alterius tertiæ personæ, docent omnes Theologi, *D. Thom. 4. sent. dist.* 17. *q.* 3. *ar.* 3. *quæstiunc.* 4. *ad* 5. *Palud. ibi quæst.* 5. *Alex. de Ales* 3. *par. q.* 77. *memb.* 3. *ar.* 1. *ad* 1. *Altisiod. in summa tract.* 6. *cap.* 3. *q.* 3. *Petrus Soto lect.* 10. *de confess. Domin. Soto in* 4. *dist.* 18. *q.* 2. *ar.* 5. *ad* 3. *Adrian. in* 4. *quæst.* 1. *&* 4. *de confess. Nau. in Manu. cap.* 7. *n.* 3. *&* 4. *Io Med. C. de confess. q.* 10. *tract.* 2. *& Suar. tom.* 4.

5 *disp.* 23. *sect.* 2. Quia præcepta positiua † non obligant cum tanto dispendio, & periculo: & ideo qui non potest aliter confiteri illud peccatum pro tunc, censetur moraliter impotens ad confitendum illud, & ob id excusatur. Et lege charitatis obligamur ad diligendum proximos, sicut nos ipsos; & ad eius graue damnum vitandum. Cum igitur in multis casibus cesset obligatio integrè

confitendi,Quærimus in præſenti,an Eugenia ad euitandum præfatum ſcandalum confeſſarij, teneatur peccatum illud ſilentio inuoluere, & non confiteri. Et quoniam hic duo videntur includi quæſita, videlicet, an ceſſet obligatio integrè confitendi, & cum ea etiam obligatio confitendi ſimpliciter; vel ſolum prima:

Vt modo, quo poſſumus clariori, difficultati ſatisfaciamus, reſpondendo, dicimus, Eugeniam in caſu non teneri ad integrè confitendum, ideſt ad explicandum peccatum illud fornicationis ſuo ſacerdoti propter periculum: teneri tamen ad confitendum alia peccata illo diſſimulato, donec commodè poterit confiteri; ſi alium confeſſarium adire nequit, aut obtinere licentiam alteri confitendi, & adeſt neceſſitas ſeruandi confeſſionis præceptum.

Notanter diximus, *Si alium confeſſorem adire nequit, &c.* quia tunc alius eſt quærendus confeſſarius, vel petenda facultas à ſuperiore confitendi alteri. Et ſi commodè poteſt differri confeſſio, quouſque poſſit fieri integra, ita faciendum eſt, vt dicunt *Caiet. verbo confeſſio, condit.* 10. *& Sotus* 4. *ſent. loco ſup. cit. verſ. circa tertium argumentum.* Sed reſponſio noſtra procedit, quando nihil ex his fieri poteſt, & inſtat neceſſitas ſeruandi præceptum confeſsionis: quæ ſententia aperta eſt *Io. Medinæ, Soti, Adrian, Suarez,* & tandē *Caiet. loc. ſup. cit. Sylu. ver. confeſſio* 1. §. 19. nec non *Toleti lib.* 3. *Inſtr. Conf. cap.* 8. *n.* 4. & probatur quoad vtrumq. membrum.

Primum quidem, quia non minus, imò magis tenemur ad ſalutem ſpiritualem proximi, & ad vitandum mortem eius ſpiritualem, quàm ad vitandum corporalem proximi, vel propriam, & quàm ad vitandum propriam infamiam: hoc conſtat ex ordine charitatis. Sed ſi confeſsio † integrè fieri non poteſt ſine periculo veriſimilis infamiæ, aut mortis corporalis alicuius (vt ſi timeretur ſigillum confeſsionis à Confeſſario frangendum eſſe; aut eum ſumpturum vindictam de aliquo peccato, vt de homicidio fratris in confeſsione cognito) ceſſat obligatio integrè confitendi, vt oſtenſum eſt ſupra. Igitur etiam in caſu præſenti, ceſſat obligatio integrè confitendi propter periculum mortis ſpiritualis confeſſarij, ideſt ne in libidinem excitetur, ſi Eugenia peccatum illud fornicationis confiteatur, ipſamque de turpitudine ſolicitet.

Accedit, quòd ex *D.Bern.lib.de dispensat.et præceptis, Quod pro*
7 *charitate* † *institutum est, contra charitatẽ non debet militare.* At si necessarium esset Eugeniam integre confiteri, hoc ipsum quod pro charitate institutum est, nempe confessionis sacramentum, contra charitatem proximi militaret: quia inde sequeretur mors spiritualis confessarij: igitur nec Deus, nec Ecclesia obligat Eugeniam ad talem integritatem.

8 Denique, quia concurrentibus duobus præceptis, † quæ simul obseruari non possunt, quod minus est, debet cedere maiori. Sed in casu maius est præceptum de vitando scandalo confessoris, in quo eius vita spiritualis periclitatur, quam præceptum de integrè confitendo; cum primum sit legis diuinæ, & naturalis, *Matth.* 18. & *Mar.* 9. secundum verò legis diuinæ positiuæ, vt constat. præceptum igitur de integre confitendo cedit præcepto de scandalo confessoris vitando in casu; cum non sit locus vtrique; & consequenter Eugenia non tenetur peccatum fornicationis confiteri.

Secundum verò membrũ, quod scilicet nõ cesset obligatio confitendi simpliciter, sed teneatur Eugenia cõfiteri alia peccata dissimulato peccato fornicationis, probatur his rationibus cõtra illos qui tam arctũ vinculũ censent integritatis confessionis, vt dicant, tunc potius abstinendum esse à confessione, quam dimidiandam.

9 Primo, quia si duo præcepta seruanda † concurrunt, & vtrique obligationi potest satisfieri, id fieri debet; sed in casu nostro duo præcepta seruanda concurrunt, nempè præceptum annuæ confessionis, & præceptum de vitando scandalo confessarij; & vtrique obligationi Eugenia satisfacere potest. præcepto quidem annuæ
10 confessionis: quia explicando in confessione † peccata omnia quæ potest sine periculo, facit confessionẽ formaliter integram, etiamsi aliquid taceatur: quę formalis integritas est de substantia huius sacramenti: nã cum de eius essentia sit aliqua integritas, & hoc dici non possit de integritate materiali, sequitur quòd saltem formalis
11 sit de essentia; quæ formalis † integritas secundũ aliquos est, in qua homo nihil omittit peccando mortaliter, siue ex scientia, siue ex ignorantia omittat: vel secundũ alios, in qua nihil omittitur per se & ex intẽtione: sed cũ ex legitima causa aliquid omittitur, nõ per se omittitur,

omittitur, neque cum peccato, quia ſolum propter impotentiam moralem. igitur talis confeſſio eſt integra formaliter, licet per accidens non ſit integra, ſcilicet ex carentia confeſſoris idonei, & propter moralem impotentiam. Satisfacit etiam præcepto de vitando ſcandalo confeſſarij, diſſimulato tali peccato fornicationis. Igitur in caſu Eugenia tenetur confiteri ſuo ſacerdoti, & reticere peccatum, in quo eſt periculum, cum animo confitendi illud poſtea, cum commodè poterit, habueritque copiam confeſſoris idonei.

12 Secundo, quia quamuis homo certus ſit, † quòd per obliuionem eſt omiſſurus multa peccata in confeſſione, nihilominus tenetur confiteri de alijs: ergo ſimiliter in præſenti caſu, quamuis Eugenia non poſſit confiteri ſuo ſacerdoti peccatum illud fornicationis, ne ea occaſione in libidinem excitetur, ipſamque ſolicitet; licitum tamen eſt ei confiteri alia: quia quod propter obli-

13 uionem † licet, etiam propter moralem impotentiam licitum eſt. & ſi licet ſic confiteri, & adeſt præceptum, igitur confiteri debet, vt impleat præceptum.

Accedit, quòd cum vrget præceptum communicandi in Paſchate, melius videtur prouideri conſcientijs communicantium, ſi ſic confiteantur, ſcilicet faciendo confeſſionem non integram per accidens, quam ſi communicent dilata tota confeſſione: & eſt ratio *Caiet. l. c.* ſi eſt melius, ergo fieri debet.

Denique, vel diuerſa ſunt præcepta de confitendo, & de integre confitendo: vel vnum tantum de confitendo omnia. Si primum, ergo ceſſante in caſu noſtro obligatione præfatæ integritatis, non opus eſt, ceſſet obligatio confitendi reliqua peccata tempore neceſſitatis, & præcepti; ex quo vnum poteſt ſine altero impleri. Si ſecundum, vt innuitur in *cap. omnis vtriuſque*, ſi non

14 poteſt in toto † compleri, opus eſt illud ſeruare in eo, in quo poteſt; vt ſi vnicum ſit præceptum de ieiunando quadrageſimam, qui non poteſt totam integram ieiunare, non inde deobligatur à neceſſitate ieiunandi quando poteſt, etiamſi ieiunium dimidietur, argum. *cap. cum dilecti, de dolo, & contumacia.* Et ita in caſu, cum Eugenia non poſſit integrè confiteri, opus eſt,

vt ſeruet integritatem in eo, in quo poteſt.

15 Neque obſtat, ſi dicatur, ex Regula iuris, *Vtilius* † *ſcandalum naſci permittitur, quam veritas relinquatur:* cum igitur integrè confiteri ſit de veritate vitæ, ſequitur quod non ſit prætermittenda talis veritas propter ſcandalum confeſſionis vitandum.

16 Nam reſpondetur, quòd regula procedit, † quando ſcandali permiſſio altiori iure non eſt prohibita: in caſu verò noſtro prohibetur tale ſcandalum iure diuino naturali, vt patet *Matth.*18.

17 Dicitur ſecundo, quòd procedit regula † de ſcandalo Phariſæorum, quod ex malitia eſt; non de ſcandalo puſillorum, quod ex fragilitate eſt, vt in caſu, vel ex ignorantia.

Neque obſtat ſecundo, quòd ſi liceret ab integra confeſsione ceſſare propter huiuſmodi ſcandalum, igitur liceret etiam totaliter ob eandem cauſam à confeſſione ceſſare: vt ſi pęnitens non habeat peccata niſi talia, quæ ſi confiteretur, eſſet confeſſor ſcandalizandus. ſed conſequens videtur falſum; quia tunc contingeret pænitentem eſſe perplexum: vt ſi ſit tempus Paſchæ, quando neceſſe eſt communicare: tunc enim ſi confitetur, peccabit ex opinione; & contra ſi non confitetur, etiam peccabit communicans ſine confeſſione.

Nec valet dicere, quòd tunc euadet perplexitatem, ſi in genere confiteatur, non deſcendendo ad ſpeciem.

Non valet inquam: Quia quod diuino, & humano præcepto confiteri oportet, non eſt in genere confitendum, ſed in ſpecie.

Reſpondetur enim in caſu iſto à tota confeſsione eſſe ceſſandum; nec inde erit peccator ille perplexus: quia cum à præcepto minore deſiſtat, vt ſeruet quod fortius eſt, nulla relinquitur perplexitas, nec committitur culpa.

Neque tandem obſtat auctoritas *D. Thom. 4. ſent. diſt.* 17. *q. 3. art. 3. quæſtiunc. 4. ad quintum:* vbi dicit, quod in caſu præſenti idem eſt iudicium, ac ſi nòn haberetur copia confeſſoris; & magis pænitens deberet eligere confiteri laico. itaque ſi Eugenia non poteſt confiteri tale peccatum propter ſcandalum, potius debet à confeſsione deſiſtere, quam illam dimidiare.

Quia reſpondetur dictum illud D. Thom. intelligendum eſſe de

illis

illis peccatis, quæ confiteri non tenetur; de eis enim iudicandum est, ac si tunc non esset copia confessoris. ita glossat *Sotus loco citato*.

SVMMARIVM.

1 *Pactum de retrouendendo in fauorem venditoris appositum, est licitum.*

2 *Vsura solum habet locum in mutuo vel palliato, vel aperto.*

3 *De ratione intrinseca mutui est, vt recipiens illud teneatur aliquando restituere ei, à quo recepit, possitque ad id compelli.*

4 *Pactum de retrouendendo diminuit iustum pretium, quo res æstimanda esset sine tali pacto venalis, & num. 13.*

5 *Pactum quodcumque in fauorem venditoris in contractu appositum, pars pretij censetur.*

6 *Res venalis cum pacto retrouendendi quanto minori pretio sit æstimanda, quàm si absolutè venderetur, recensentur opiniones, & quæ sit communis opinio.*

7 *Res empta cum pacto retrouendendi iustè potest ab emptore statim venditori honesta pensione locari, si fiat bona fide, et sine fraude.*

8 *Qui nulla habita de re notitia illam emit, præsumitur non habuisse animum emendi: quia nullus videtur velle emere quæ penitus ignorat.*

9 *Cum res empta locatur, & in constituenda pensione solum habetur respectus ad pecuniam datam, & non ad valorem fructuum ipsius rei, quæ locatur, contractus est vsurarius.*

10 *Qui habuit animum verè emendi rem cum pacto retrouendendi, & soluit pretium iustum, potest eam in foro animæ licitè statim locare venditori, & num. 16.*

11 *Potest aliquis verè aliquid emere, & illius non habere certam notitiam.*

12 *Locator prædij empti cum pacto retrouendendi, ad rationem sex pro centenario, bifariam respectum habere potest ad quantitatem pecuniæ, videlicet vel vt pecunia est absolutè, vel vt pretium, & valor prædij est.*

14 *Emptor possessionem cum pacto retrouendendi emptam locare potest tam carè, ac si absolutè eam emisset.*
15 *Cauere tamen debet, ne in instrumento locationis taxetur pensio ad rationem tot, puta quinque, vel sex pro centenario; ne inde in foro exteriori oriatur suspicio contra ipsum vsurariæ prauitatis.*
17 *Aequius esset in impositione pensionis locatorem attendere ad pretium solutum, quam ad pretium, quod fundus absolutè valet.*
18 *Inter pactum retrouendendi in fauorem venditoris appositum, & retroemendi in fauorem emptoris, non paruum est discrimen.*

CASVS XXXIV.

ÆGIDIVS vendit pretio quingentorum aureorum possessionem cum pacto retrouendendi Ascanio, qui cum non habeat certam illius cognitionem, locat eam statim venditori ad rationem sex pro centenario. *Quæritur, an hic contractus sit licitus.*

Pro intelligentia huius casus, in quo duo petuntur; primum, an Ascanius possessionem emens, cuius certam non habet cognitionē, cum pacto retrouendendi, licitum celebret contractum, an vsurarium. Secundum; an iustè possit rem sic emptam venditori locare ad rationem sex pro centenario. Explorandum prius est in genere, Num contractus venditionis, ac emptionis rei cum pacto de retrouendendo sit ex se licitus, seruato iusto pretio. Quod est quærere; an pactum redemptionis contractui emptionis appositum vitiet ipsum. posterius, an res sic empta licitè possit ab emptore venditori honesta pensione locari; vt ex notitia rei in vniuersali ad cognitionem eiusdem in particulari deducamur.

1 Quoad primum, licitum esse † rem emere cum pacto retrouendendi, nempe vt emptor obligetur eam reuendere, si venditori libuerit rem suam redimere, communis est omnium Doctorum senten-

ſententia, quam tenent *Alex. de Ales 4. par. ſummæ. Angelus ver. vſura 1. num. 66. Roſella eodem ver. n. 45. Sylu. vſura 2. q. 15. Armilla eodem ver.* §. 14. *Aſtenſis lib. 3. tit. 11. ar. 4. & 5. D. Anton. par. 2. tit. 1. cap. 8. §. 8. Conradus de contractibus q. 83. Io. Medina de rebus per vſuram acquiſitis, q. 15. Sotus lib. 6. de iuſt. & iure q. 5. ar. 3. Maior 4. ſent. diſt. 8. q. 43. Gab. eodem lib. & diſt. q. 12. ar. 3. dub. 4. Nau. in Man. cap. 17. n. 247. Salon. 22. D. Thom. q. 78. ar. 3. de cenſibus, controu. 18. conditione 11. Lopez lib. 1. de contractibus, cap. 32. Azor. 3. par. inſtit. mor. lib. 8. cap. 12. q. 1. & 2. Carbo tract. de reſtitut. q. 52. concluſ. 5. Auctor ſummæ coronæ Confeſſorum cap. de vſura circa contractus de retrouendendo, Rebellus de oblig. iuſtitiæ lib. 10. de cenſibus q. vlt. Couar. lib. 3. variarum reſolut. cap. 8. n. 4.* vbi producit *Innocentium, Hoſtien. Io. Andreæ, Archidiac. Abbatem, Ancharanum, Imolam, Tiraquellum, de retractu, tit. 2. in Præfat. & ſeqq. & alios.*

Et probatur tum ratione, tum auctoritate. Ratione quidem, quia ſi contractus emptionis adiecto pacto redemptionis in fauorem venditoris non eſſet licitus, hoc eſſet, vel quia eſt vſurarius, vel quia eſt iniuſtus: ſed neutrum horum accidit ratione huius pacti. Non enim eſt vſurarius: quia vſura ſolum † habet locum in mutuo, vel implicito, & palliato; vel aperto, & explicito: emptio autem ratione huius pacti nullo modo poteſt reduci ad mutuum, cum de ratione intrinſeca † mutui ſit, vt recipiens illud teneatur aliquando reſtituere ei, à quo recepit, poſsitque ad id compelli. Per huiuſmodi autem pactum manet quidem facultas venditori, qui pretium accepit rei venditæ, redimendi illam reſtituto eodem pretio; minimè verò tenetur ad illud reſtituendum, neque poteſt ad id compelli: vnde per hoc pactum nullo modo pretium rei emptæ efficitur mutuum, & ex conſequenti non habet ibi locum vſura. Iniuſtus etiam non eſt; quia ſi talis contractus eſſet iniuſtus, aut hoc accideret; quia eiuſmodi pactum de retrouendendo repugnaret naturæ emptionis, & venditionis; aut quia alteri contrahentium eſſet magis oneroſum; vel quia propter illud non ſeruaretur æqualitas inter pretium, & mercem: ſed nihil horum contingit. Non quidem primum, quia paſsim

vendun-

venduntur domus, & prædia cum hoc pacto, vt quotiescumque primus illarum venditor pretium earum restituere voluerit, valeat illas recuperare. Non secundum, quia etsi vni eorum, scilicet emptori, hoc pactum est magis onerosum, quam alteri; hoc tamen non arguit iniustitiam: quoniam vel emptor ratione oneris in se suscepti descendit in pretio sicut descendere potest, vel non: si descendit, ergo iam præfatum onus per pretij diminutionem est compensatum; quia descendit in pretio tantum, quantum præfata oneris susceptio merebatur. Si verò non descendit in pretio, tunc emptor apertam gratiam, & beneficium facit venditori, sponte absque vlla recompensatione volens tale onus subire, seque venditori obligare ad rescindendum contractum pro voto ipsius: volenti autem & consentienti non fit iniuria. Neque tertium, quia supponimus quod sit datum iustum pretium pro possessione empta cum tali onere, & ita seruata sit æqualitas inter pretium, & mercem.

Secundo probatur auctoritate, pactum redemptionis contractui emptionis appositum ipsum non vitiare, ex triplici scilicet iure, nempe diuino, canonico, & ciuili. Iure quidem diuino: quia *Leuit.* 25. Dominus præcepit, ne quis possessionem suam alteri venderet, nisi reseruata sibi facultate reemendi, sic inquiens: *Cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur*. Quod licet fuerit legis veteris præceptum, & ad mandata iudicialia pertinens, atque adeo nunc vim vllam non habeat: inde tamen deducitur, emptionem alicuius rei adiecto pacto redemptionis non esse de se malam; alioquin Deus tale præceptum in veteri lege minimè tradidisset. Hoc idem apparet in iure canonico, ex *cap. Ad nostram, de emptione, & vendit.* vbi damnatur emptio cum pacto redemptionis facta, si interueniat pretium nimis modicum. Vnde à contrario sensu, si pretium fuerit iustum, contractus non vitiatur propter pactum retrouendendi, sed est emptio licita. Demum ex iure ciuili idem aperte constat in *l. si fundum, C. de pactis inter emptorem, & vendit.* vbi venditori cum pacto retrouendendi datur actio contra emptorem, vel hæredem, si ipse venditor paratus sit pretium restituere, & emptor nolit

nolit prædicto pacto obedire. itaque præfatus contractus emptionis cum pacto redemptionis, iusto interueniente pretio licitus est.

Vbi obseruandum, omnes Doctores in hoc conuenire, vt affirmat *Salon 22.q.78.ar.3.controu.9.& Azor.par.3.institut.moral. lib.8.cap.12.& Couarr. lib.3. variarum resol. cap. 10. num. 1.*

4 Pactum de retrouendendo † diminuere iustum pretium, quo res æstimanda esset sine tali pacto venalis. Tum quia vniuersè pa-
5 ctum quodcumque † in fauorem venditoris in contractu appositum, pars pretij censetur. *l. fundi partem ff. de contrahen. emptio. & cap. cum Ioannes, de fide instrumentorum.* Tum quia res aliquo onere onerata, vel obligata non est simpliciter tanti valoris, quanti esset si omnino à tali onere esset libera.

6 Sed quanto minori pretio † sit res æstimanda cum tali pacto vendita, quam si absolutè, & simpliciter venderetur, non omnes conueniunt. Quidam sentiunt pretium posse iustè minui vsque ad tertiam partem. quod *Carbo de restitut.q.52. conc.5.* intelligendum asserit, si non sit terminatum tempus redemptionis: si verò sit terminatum, solui debet aliquid amplius pro ratione maioris, vel minoris temporis.

Nonnulli verò opinantur, non esse ob hanc pactionem, diminuendam integram tertiam partem, sed paulominus esse constituendam diminutionem. quod *Socinus* tradit in *consil.16.lib.1.*

Sed communior est sententia, pretium posse decrescere vsque ad quartam partem, non vltra; vt res, quæ simpliciter valet duodecim, si cum tali pacto vendatur, valeat nouem; ac præterea si minoris vendatur, pretium erit minus æquo, & iusto. ita sentit *Azorius, & Auctor summæ coronæ confess. locis citatis. & Rebellus p.2. de oblig. iust. lib.10.q. vlt. de censibus.* In quam sententiam inclinat etiam *Nau. in Man. cap.23. num.86.* vbi dicit, quòd frequenter tale pactum quartam partem, vel ampliorem diminuit, cui subscribunt *Graffius lib. 2. decis. aurear. cap. 117. num.2. & Beia p. par. respons. casu 7.*

Quoad secundum, an res sic empta iustè possit ab emptore statim venditori honesta pensione locari:

Respon-

7 Respondetur etiam cum communi opinione † affirmatiuè, si fiat bona fide, & sine fraude. Ita tenent *Panorm. cap. Illo vos, de pignoribus, num.* 18. *& Imola ibidem num.* 5. *Nau. in Man. cap.* 17. *num.* 247. *Azor. l. c. q.* 7. *Syluester, & Lopez locis supra citatis.* Et ratio huius est, quia cum per emptionem res facta sit sua, quisque potest rem suam sicut huic, vel illi, ita & isti, puta venditori locare: tunc enim venditor possidet rem tamquam conductor, non tamquam dominus.

Dixi, *si fiat bona fide, & sine fraude:* quia dolus, & fraus vitiant contractum. Fraus autem adesset, quando commodum, & incommodum ex pacto pertinerent solum ad venditorem rem venditam conducentem, excepto commodo fructuũ rei à se venditæ, saluo affictu, siue pensione emptori: Quia esset contra naturam emptionis; cum rei emptæ commodum, & incommodum pertineat ad emptorem. Et quando venditor conducens rem non posset se à conductione liberare, quando vellet: quia satis obligatio, cum sit æstimabilis pretio, vendicat partem pretij, iuxta *d. l. Fundi partem, ff. de contr. empt.* & cum emptor solum iustum rei pretium soluat, sic supra rem habebit illam obligationem venditoris, qua obligatur ab huiusmodi conductione non discedere.

Idem etiam contingeret, quando vellet emptor, quod venditor obligaret se ad conducendum rem emptam, nisi pro hac obligatione in aliquo alleuaretur conductor, idest venditor.

His declaratis, vt quod in vniuerso probatum est, etiam in parte probemus, respondendo ad casum nostrum dicimus, huiusmodi contractum, vt proponitur, esse iniustum, vsurariæque prauitatis suspicione in foro exteriori non carere. At in foro conscientiæ si Ascanius verè habuit animum emendi, & pretium soluit iustum, non esse omnino damnandum.

Prubatur primum membrum: Quia omnis contractus, quo quis emit aliquid cum pacto retrouendendi simulatè, & animo potius mutuandi sub pignore, quam emendi, est iniquus, & vsurarius: quia ad iustitiam huius contractus præcipuè requiritur, vt qui emit, intentionem habeat emendi, alias est mutuum vir-

tuale

tuale cum lucro: accipiet enim capitale postea, & lucrum rei
8 emptæ: sed qui † nulla habita de re notitia, vt est in casu: Ascanius illam emit, præsumitur non habuisse animum emendi, quia nullus videtur velle emere, quæ penitus ignorat. Ascanius igitur, cum non habuerit notitiam qualitatis, valoris, & redditus possessionis, præsumitur texisse vsurarium contractum, & nomine emptionis illum occultasse.

Tum secundo, quia qui accipit fructus, vel pensionem ex re non sua, fraudulentus est, & ad restitutionem tenetur: eiusmodi est Ascanius, quia cum non habuerit intentionem verè emendi possessionem, non acquisiuit verum illius dominium, quod est ratio imponendæ pensionis in re fructuosa. igitur exigendo pensionem ad rationem sex pro centenario, potius ex vi mutui palliati eam exigit, quam ex vera, & legitima locatione, & consequenter fraudulentus est, & ad restitutionem tenetur.

9 Tum tertio, quia quando res empta locatur, † & in constituenda pensione, solum habetur respectus ad pecuniam datam, & non ad valorem fructuum ipsius rei, quæ locatur, contractus est vsuræ labe infectus; sed in locatione, seu affictu, de quo in casu, solum habetur respectus ad pecuniam solutam in emptore, & non ad fructus possessionis, nec ad redditum ex ea perceptibilem: hoc enim insinuant verba illa, & statim locat venditori ad rationem sex pro centenario. igitur contractus hic præsumitur iniustus, & vsurarius.

Probatur nunc secundum membrum, scilicet, quòd si Ascanius
10 vere habuit † animum emendi, & soluit pretium iustum, contractus in foro conscientiæ non est illicitus, nec omnino damnandus. Quia si hic contractus esset illicitus, & damnandus in foro conscientiæ, aut hoc accideret, quia emptio possessionis est simulata, & non vera, cum Ascanius non habuerit certam eius cognitionem; aut quia locatio est iniusta propter pensionem constitutam ad rationem sex pro centenario: sed neutrum horum obstat.
11 non quidem primum, quia hæc non inter se pugnant, † sed stant simul, quempiam aliquid verè emere, & illius non habere certam notitiam. ergo etiamsi Ascanius non habuerit certam rei emptæ

notitiam

notitiam, non inde ſequitur, quod non fuerit vera emptio. Antecedens probatur,quoniam ſecundum opinionem communem, *Nauar.in Man.c.17. num. 229. Sylu. ver.vſura 2.q.6. Maioris in 4.diſt.15.q.46. Lopez lib.1.de contract.c.32. Ang.ver.vſura.1. §.71.Soti lib.6.de iuſt.q.13.ar.1. & aliorum:* Si quis bona fide emat predia, vel pecora, quæ probabiliter credit venditorem habere, quamuis verè non habeat, & ſtatim certa penſione eadem illi locat,non peccat, nec tenetur reſtituere penſionem,quam ex re, quæ non eſt, cœpit. ergo eo minus peccat, & ad reſtitutionem tenetur,qui emit,& locat predia,quę probabiliter credit venditorem habere,& de facto habet,vt in caſu noſtro ſupponimus.At ille,qui ſic emit, certam rei quam emit,cognitionem non habet,vt patet; alioquin non crederet, ſed ſciret venditorem rem habere; habet tamen animum emendi, quia aliter peccaret, & ad reſtitutionem teneretur,nam non fuiſſet vera emptio, ſed ſimulata. ergo animus emendi poteſt ſtare ſine certa rei emptæ cognitione; & conſequenter, ſi Aſcanius habuit animum emendi, & iuſtum pretium ſoluit, ſicut ſupponimus ſoluiſſe,cum non conſtet de contrario in caſu, fuit vera, & iuſta emptio.

Neque obſtat ſecundum: quia licet locatio prædij facta ſit ad 12 rationem ſex pro centenario, non ob id ſequitur, quod locator † habuerit in affictu reſpectum ad quantitatem pecuniæ,vt pecunia eſt abſolutè, quia potuit habere relationem ad eam, vt pretium, & valor prædij eſt;quo modo iſta particula non reddit contractum vſurarium quia facit hunc ſenſum, locat poſſeſſionem,ſeu vendit fructus poſſeſſionis: (nam locatio, quædam venditio fructuum eſt: quæ ſi conſideretur eius valor,reddit fructus ad rationem ſex pro centenario. Hoc autem modo imponere penſionem, ſcilicet habendo reſpectum ad fructus fundi empti,ſaltem mediatè,nemo condemnabit, aut iudicabit illicitum.

Nec etiam ſequitur, quod penſio ſit nimis rigoroſa, ac excedens valorem fructuum, & reddituum poſſeſſionis: quia cum pa- 13 ctum de retrouendendo † diminuat de pretio rei venalis quartam partem, & ampliorem, vt auctores graues ſupracitati affirmant, res, quæ valet, ſi abſolutè vendatur, ſeptingenta, vendita cum

con-

conditione retrouendendi ad placitum venditoris, non valebit plusquam quingenta, præsertim si venditor adijciat pactum, quòd sibi locatur, quæ est obligatio noua pretio æstimabilis Cumque
14 emptor † possit locare possessionem cum hoc vinculo emptã tam carè, nisi absolutè eam emisset, patet quod locare eam, seu fructus illius vendere ad rationem sex pro centenario quingentorũ, quæ fuerunt iustum pretium solutũ pro valore possessionis cũ illis oneribus venditę: perinde erit ac locare eandem ad rationem quatuor cum dimidio, vel circa pro centenario septingentorum, quæ sunt pretium possessionis absolutè venditæ: pensionẽ verò impositam quatuor cum dimidio, vel circa pro centenario septingentorum non excedere iustũ pretium patet; cũ vix sit fundus vllus in agro Vrbeuetano, vel alibi, qui nõ reddat fructus ad hanc rationẽ. quare neque ex hoc capite erit contractus dãnandus in foro animæ.

Confirmari posset hæc sententia ex *Syluest. l.c.* vbi ponit hunc casum ferè in forma, emptoris locantis fundum emptum cum pacto retrouendendi pro pensione ad sex vel quinque pro centum venditori: & dicit contractum esse licitum: cui subscribit *Armilla ver. vsura*, §. 14. loquendo in foro conscientiæ, licet in foro contentioso sit suspensus, secundum *Io. And. in c. ad nostram, de empt. vend.* & etiam *Nau. lib. 3. consi. eod. tit. consi. 7.* vbi tandem aduertit
15 emptorem, † vt caueat ne in instrumento locationis toxetur pensio ad rationem tot, puta quinque, vel sex pro centenario; ne inde in foro exteriori contra ipsum oriatur suspicio vsurariæ prauitatis.

Concludimus ergo, cùm in foro conscientiæ animus præcipuè inspiciatur, *c. consuluit. de vsur.* quod si Ascanius, qui taliter emit, non habuit intentionem emendi, sed potius mutuandi sub pignore, contractus est vsurarius, & ob id debet illum rescindere, vel emendare, fructusq. perceptos restituere: si verò habuit animum
16 verè emẽdi, † & locandi, iustũq. pretiũ soluit pro prędio cũ his oneribus empto, & locando illud ad rationẽ sex pro centenario secundum consuetudinẽ, habuit respectũ non simpliciter ad pecuniã, sed ad fundũ, qui tãti valet, redditq. fructus ad rationẽ huiusmodi pro centenario; cõtractus est licitus de rigore iuris in conscientia: licet æquius esset † vt in impositione pẽsionis dictus locator attẽderet ad

pretium

pretium solutum, quod est multo minus eo, quo fundus emeretur, si sine huiusmodi obligationibus venderetur, & quod absolutè valet; & locaret illum venditori, seu venderet fructus illius ad rationem quatuor cum dimidio, vel quinque pro centenario, reticendo tamen in contractu tot, vel tot pro centenario, sed tantum summam pecuniarum ex illis tot constantem explicando.

Neque obstat contra prædicta, si arguatur, Pactum de retroemendo in fauorem emptoris appositum iniustum est ex natura rei: ergo & pactum de retrouendendo appositum in fauorem venditoris, vt scilicet, quoties venditor voluerit redimere fundum, possit compellere emptorem ad retrouendendum, cum in omni contractu par, & æqua debeat esse vtriusque contrahentis conditio.

10 Respondetur enim multum differre inter pactum † retrouendendi in fauorem venditoris appositum, & pactum retroemendi in fauorem emptoris additum: Quia cum in fauorem venditoris apponitur, non obligatur venditor ad reemendum; sed liberum illi est postea emere, vel non emere: quod licet in grauamen emptoris cedat, compensatur tamen illi per iustam pretij diminutionem. At quando in fauorem emptoris pactum de retroemendo apponitur, vel talis contractus est vsurarius secundum communem opinionem Theologorum, eo quod mutuum implicitum contineat, & lucrum ex mutuo. Vt si Ascanius emat ab Aegidio domum ea conditione, vt quandocumque voluerit ipse Ascanius, possit pretiũ quod dedit repetere, domo Aegidio restituta: tunc Ascanius videtur pretium mutuum dedisse, cum in omnem euentum habeat ius repetendi, & interim fructus ex domo percipit non computando eos in pretij partem. ita sentire videntur *Salon* 22. *D.Thom. q.*78. *ar.*3. *de censibus, controu.*18. *conditione* 11. *ad* 2. *Federici de Senis, & Sylu.l.c.& Lopez lib.*1. *de contract. cap.*33. qui ibi mentem *Sylu.* scite explicat.

Vel saltem, si iure tanquam vsurarium talem contractum condemnare non possumus, quia si domus interim apud Ascanium pereat, ipsi perit, & non Aegidio venditori, ac proinde perit emptori; cum tamen pignus debitori pereat, non creditori, quando

casu

casu fortuito desinit esse; est iniustus; quia nimis grauatur venditor, cum cogatur habere pretium paratum redemptioni faciendæ pro arbitrio emptoris: quod est maximè difficile; non enim venditor semper habet ad manum nummos, quos reddat: emptor verò semper rem habet paratam, quam restituere queat. Iure itaque optimo talis contractus cum pacto reemptionis in fauorem emptoris est dissuadendus. Tum quia videtur habere speciem mali, ob similitudinem quam cum mutuo habet. Tum quia daretur ansa vsurarijs suas vsuras palliatè exercendi: dicerent enim his, qui mutuo petunt: Non mutuabo, sed emam à vobis rem seruata mihi facultate contractum rescindendi. Tum quia eum tanquam vehementer suspectum auctores condemnasse, & merito à Repub. exterminandum iudicasse, non est dubitandum. *Io. Med. Rebellus, & Azorius loc. sup. cit.*

Ad argumenta verò, quæ adducta sunt ad probandum primum membrum nostræ responsionis ad casum, cum procedant ex coniecturis ad præsumendum in foro contentioso eiusmodi emptorem habuisse intentionem magis mutuandi, quam emendi; non oportet respondere; cum non sint contra secundum membrum, vbi casus expenditur in foro conscientiæ, in quo cessat omnis præsumptio; & pænitenti pro se, & contra se creditur.

SVMMARIVM.

1 *Causa necessaria, ob quam aliquid datur, duplex.*
2 *Accipiens aliquid ne sacrilegium faciat, ne furtum, ne homicidium, vel vt audiat Missam, aut vt obediat suo superiori, tenetur acceptum restituere in foro conscientiæ, & n.* 14.
3 *Videns pauperem in extrema necessitate, tenetur ei gratis subuenire, & num.* 17.
4 *Nomine eleemosinæ donum gratuitum intelligitur.*
5 *Præcepta, quæ homo adimplere tenetur, sunt in duplici differentia: quædam enim ad iustitiam; quædam ad charitatem spectant.*
6 *Proximus indigens aut est inops omnino, aut aliquid habet, vel habere sperat.*

7 *Pro seruandis præceptis tum iustitiæ, tum charitatis, quæ ad Deum habenda est, & ad se, non licet aliquid exigere, & n.9.*
8 *Pro seruando præcepto charitatis, quæ proximi vtilitatem concernit, potest quandoque licitè aliquid recipi, & n.10.*
11 *Nemo tenetur suis stipendijs pro alio militare.*
12 *Nemo cogendus est de suo alteri beneficium facere.*
13 *Medicus, sicut operarius, potest mercedem sui laboris exigere, & Aduocatus suum patrocinium vendere, etiamsi cum necessitate præcepti id faciant.*
15 *Ad iustitiam pertinet debitam obedientiam reddere non minus, quam rem alienam suo domino restituere.*
16 *Operam nostram indigenti impendere, quomodo ad iustitiam, & charitatem spectet.*

CASVS XXXV.

FABIVS videns Ioannem in tanta esse necessitate, quòd nisi suam operam illi impendat, aut eum ab iniuria defendat, bona ipsius Ioannis periclitabuntur, aut persona sua notabilem iniuriam patietur: vult quidem Fabius Ioannem iuuare, atque defendere, non tamen nisi pecunia data, qua accepta operam alioqui debitam Ioanni impendit. *Quæritur, an sic acceptum sit restitutioni obnoxium.*

Aduertendum est pro decisione huius casus, haud dubium esse 1 quin data ob aliquam causam necessariam † mouentem, seu meritoriam iustè retineri possint: vt si dedisti decem Fabio, quia anno elapso causam tuam defendit, iustè detinet: sed difficultatem esse de datis, & acceptis ob causam necessariam necessitate præcepti, ita vt causa necessaria, ob quam aliquid acceptum est, sit opus humanum, ad quod ipse qui accepit, erat alioqui obligatus, videlicet ex lege iubente illud opus proximo præstari, an sic acceptum sit restitutioni obnoxium. Supposito itaque, quod

Fabius

Fabius teneatur opera sua proximum suum Ioannem ab iniuria defendere, & in necessitatibus ei succurrere, quærimus an ob talem defensionem, & patrocinium illi collatum, iustè possit Fabius aliquid exigere, & retinere. quod est quærere in vniuerso, An data, & accepta ob causam alioqui necessariam necessitate præcepti sint restituenda.

2 Et pro parte affirmante facit primo, quia si quis accipiat † aliquid ne sacrilegium faciat, ne furtum, ne hominem occidat, tenetur acceptum restituere in foro conscientiæ, etiam ante repetitionem, vt alias ostendimus, cum quærebatur, num pecunia data sicario, ne hominem interimeret, esset restitutioni obnoxia: & tamen constat causas illas necessarias esse necessitate præcepti, puta non facere sacrilegium, non furari, non occidere.

Idem etiam patet de accipiente pecuniam pro re facienda ex præcepto, nempe vt audiat Missam in festo: peccat enim mortaliter, & acceptum reddere tenetur.

Secundo facit, quia inferior non potest aliquid exigere, aut accipere, vt suo superiori debitam obedientiam exhibeat; cum ad hanc alioqui velit, nolit, teneatur.

3 Tertio facit, quia diues videns pauperem † in extrema necessitate, præcepto charitatis tenetur ei gratis subuenire; & similiter Aduocatus tenetur ex eodem præcepto gratis patrocinari proximo in extrema necessitate constituto: idem enim est iudicium iuxta *D.Thom.22.q.71.ar.1.* de officio Aduocati, & de

4 eleemosina præstanda; & nomine elemosinæ † intelligimus donum gratuitum secundum communem sensum, & interpretationem Doctorum. ergo, & Fabius tenetur gratis operam suam impendere in vtilitatem Ioannis in pari necessitate existentis. si igitur gratis ei succurrere debet, restituendum est acceptum pro re gratis debita, & facienda.

His tamen non obstantibus videtur mihi aliter sub distinctione respondendum cum *Io.Medina C.de rest.q.25.* sunt enim præ-

5 cepta, † quæ homo adimplere tenetur, in duplici differentia: quædam enim pertinent ad iustitiam seruandam, quæ intendit reddere vnicuique quod suum est, aut sibi debitum. Quædam

verò,quæ ad charitatem pertinent: & hæc sunt triplicia; quædam enim pertinent ad charitatem, quæ ad Deum habenda est: quædam ad charitatem,quæ ad se: quædam verò ad charitatem, quæ ad proximum habenda est. Et hæc præcepta, quæ proximi vtilitatem respiciunt, etiam sunt duplicia; quædam enim sunt, in quorũ adimpletione nec magna opera nostra necessaria est, nec pecunia;sed in vno,vel paucis verbis consistunt,vt est delinquentem verbo corrigere,tristem consolari,infirmum visitare,&c. Alia sunt,in quibus notabilis opera,seu labor necessarius est,aut etiam pecunia, seu aliud pecunia comparabile, secundum quod proximi indigentia postulauerit. Rursus de proximo indigente distin-
6 guere conuenit: Quia aut est † inops omnino, qui videlicet non habet, nec habere sperat, vnde ei qui operam, vel pecuniam sibi impenderit, retribuat. Aut non tam inops est, quin habeat, vel habere speret, vnde pro accepto beneficio gratiam referat, ac mercedem reddat.

Quibus præmissis, respondeo ad quæsitum, quòd etsi pro ser-
7 uandis præceptis † tum iustitiæ, tum charitatis, quæ ad Deum habenda est, & ad se,non licet aliquid extorquere, aut exigere;
8 attamen pro seruando præcepto† charitatis,quæ proximi vtilitatem concernit, potest quandoque licitè aliquid respici,vt in casu nostro, & consequenter acceptum non est restitutioni obnoxium.

Hæc responsio habet duo membra: primum negans posse aliquid recipi: secundum affirmans. Probatur primum membrum:
9 quia tam opera iustitiæ, quam charitatis, † quæ Dei honorem, atque cultum concernit, venalia non sunt, sed gratis agenda: gratis enim Iudex sententiam iustam ferre debet, & testis veritatem deponere, & homo cultum, & honorem Deo reddere.

Et similiter, non potest homo aliquid exigere, ne seipsum secundum animam aut secundum corpus occidat, ne seipsum infamet, aut de peccatis doleat, & confiteatur, & vt mores prauos in meliores commutet. absurdum enim omnino videtur, homines operam alteri vendere, quæ non nisi in ipsius operantis vtilitatem fit.

Probatur etiam secundum membrum: quia quotiescumque

quis

10 quis operam, ac laborem notabilem † in vtilitatem proximi impendit, si proximus ille habeat, vel habere speret, vnde restituat, potest ab eo aliquid licitè exigere, etiamsi ex charitate teneatur suam operã illi præstare: sed Fabius sua opera, & patrocinio Ioannem in summa necessitate constitutum, & eius bona defendit, habetque Ioannes vnde retribuat, vt præsupponitur in casu. potuit igitur Fabius pro his aliquam pecuniam à Ioanne licitè accipere, quamuis illa ex charitate teneretur ei præstare. Maior propositio probatur. Quia ex sententia *D. Pauli 1. ad Cor. 9. Nemo*
11 *tenetur † suis stipendijs pro alio militare:* & *Luc.* 10. dicitur, *Dignus est operarius mercede sua*. ergo ei, qui operã, & laborẽ notabilem in vtilitatem proximi impendit, debetur merces, & stipendium.

Et confirmatur, quia huiusmodi operæ, & labores hominum sunt pretio æstimabiles, nec alia via remunerantur. iustè ergo Fabius suam operam vendere potuit.

Confirmatur secundo ex *cap. Precariæ*, 10. *q*. 2. vbi dicitur,
12 Neminem esse cogendum, † de suo alteri beneficium facere. ergo potest Fabius operam suam alteri indigenti locare, & pretium exigere.

13 Inde est, quòd Medicus sicut operarius † potest mercedem sui laboris exigere. Similiter & Aduocatus potest patrocinium suum vendere, & Iurisconsultus suum consilium, vt apertè habetur *cap. Non sanè* 14. *q*. 5. non solum quando id sine necessitate faciunt, sed etiamsi cum necessitate præcepti id faciant: vt si infirmus esset alioqui periturus, nec esset nisi vnus Medicus, qui posset illum curare, tenetur sub pœna peccati mortalis eum curare, sed non gratis. Similiter si non esset, qui valenet insontem à iudicio condemnationis eripere, nisi aduocatus, teneretur ad id operam suam impendere, sed non gratis. Similiter si non sit, qui domum proximi à ruina, & incendio prope veniente possit liberare nisi Petrus, tenetur operam suam prout potest apponere, sed non gratis; poterit enim mercedem laboris sui exigere eo quòd vtiliter gessit negotium illius: pro quo facit *l. Pomponius ff. de negot. gestis*.

Ex quibus, & multis alijs patet, quòd potest quis exigere aliquid

aliquid ob operam in proximi vtilitatem impensam, ad quam alioqui ex præcepto charitatis tenetur, eò quòd non tenetur gratis huiusmodi operam impendere. Hæc est sententia *Medinæ C. de reb.restit.q.*25.*Salonis in* 22.*D.Thom.q.*26.*ar.*5.*controu.*3.§. *obseru.*3.& *Arag.*22. *D.Thom. q.*32.*ar.*5. vt prætereꝫam *Adr. in* 4.*de restit. q.*33.& *Nau.in Man. cap.*17.*n.*61. & *cap.*25.*n.*64. qui asserunt, quod neque constituto in extrema necessitate tenetur quis gratis subuenire, modo eum eximat ab ea, mutuando, commodando, vel operas credendo. quorum sententiam non ita latè probamus: quia alias nunquam teneremur facere eleemosynam, quod est falsum.

Iam facile est respondere ad argumenta in contrarium in principio allata:

14 Ad primum enim dicitur, quod pro eo, quod est, † non sacrilegium facere, non furari &c. nihil potest accipi; quia hæc sunt debita ex præcepto ad iustitiam pertinente, quod sicut iubet reddere vnicuique, quod suum est, ita iubet nemini damnum, aut iniuriam inferre. sed in casu nostro loquimur de debitis ex præcepto charitatis vtilitatem proximi concernente.

Similiter ad instantiam de accipiente pecuniam pro Missa in die festi audienda, Dicendum, quod cum hoc pertineat ad cultum Dei, & ad vtilitatem spiritualem ipsius operantis, nihil potest homo recipere, vt prænotatum est.

Ad secundum etiam respondetur, quod pro eo, quod homo obedit superiori, nil exigere, aut recipere potest: quia obedientia superioribus specialiter debita est; & ideo ex iustitia est illis

15 gratis reddenda: non enim minus † ad iustitiam pertinet debitam obedientiam reddere, quam rem alienam suo domino restituere.

Et si quis instet, etiam operam nostram indigenti impendere ad obedientiam pertinet. igitur necesse est eam gratis præstare.

Respondetur, quòd in illo opere duo sunt consideranda.

16 Alterum est, Deo id iubenti obedire †, quod ad iustitiam pertinet: & ob hanc causam non est licitum aliquid exigere. Alterum est, bona nostra proximo indigenti communicare: & hoc ad

charita-

charitatem pertinet,potius quàm ad iustitiam:ideo hoc non tenemur gratis, & cum damno nostro facere.

Ad vltimum respondetur concedendo in illis casibus diuitem, 17.& Aduocatum teneri † gratis subuenire; si qui indiget Aduocati opera, & patrocinio, sit indigens non solum patrocinij,sed etiam opum: quia isti sunt inopes omnino: quia scilicet non habent, nec habere sperant, vnde eis, qui pecuniam, vel operam impendunt,retribuant. Sed Ioannes in casu nostro solum est indigens patrocinij, & defensionis, sed non opum: quare cum habeat, vnde acceptum beneficium compenset,tenetur Fabius operam suam in vtilitatem eius impendere, sed non gratis: imo potest pro ea mercedem accipere.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitens tenetur explicare circumstantiam complicis, quando inde non sequitur aliud incommodum,quam illius infamatio apud Confessarium,nec aliud superest remedium.*

2 *Manifestatio peccati proximi non semper est per se mala; sed illa,quæ fit aut intentione infamandi,aut sine causa rationabili.*

3 *Detractio proximi duplex, formalis, & materialis, & quæ vtraque, & num. 9.*

4 *Ex natura iusti iudicij, sub cuius ratione à Christo institutum est Sacramentum absolutionis, nascitur intrinsecè causa rationabilis manifestandi integrè totum delictum, etiamsi persona complicis à Iudice cognoscenda sit.*

5 *Habens ius cognoscendi delictum, habet etiam eius cognoscendi circumstantias, quas per se coniunctas habet.*

6 *Vnusquisque potest vti iure suo, etiamsi aliquod incommodum alteri sequatur.*

7 *Pœnitens in foro pœnitentiali vt accusator, habet ius accusandi delictum integrè.*

8 *Fructus spiritualis, qui esse potest in confessione circumstantiæ complicis, est maioris momenti, quam fama complicis circa vnum confessorem cum tanto secreto.*

9 *Reuelatio complicis in confessione, cum non sit detractio formalis, sed tantum materialis, non est contra naturale praeceptum non infamandi proximum.*

10 *Qui alterius est linguae, confiteri per interpretem non tenetur, si tamen licet, & num. 11.*

CASVS XXXVI.

GERARDVS iuuenis fornicatus cum Eusebia virgine non potest peccatum suum in confessione exprimere, quin confessarius simul intelligat talem puellam fuisse complicem; & nequit alteri confiteri, vel quia est articulus mortis, vel quia Parochus non vult concedere licentiam, curritque praeceptum confitendi, & communicandi, nullumque aliud remedium est occultandi crimen Eusebiae, quam proprium tacere. *Quaeritur, an Gerardus in casu teneatur manifestare circumstantiam complicis, vel peccet lethaliter manifestando.*

Non leuis est difficultas, quae proponitur in praesenti casu, an possit paenitens Gerardus personam Eusebiae complicis, & peccatum eius in sua confessione reuelare, vel hanc circumstantiam praetermittere valeat, ita vt in hac parte non sit integra confessio.

Et dubium non est, quando paenitens posset alteri confiteri, qui complicis personam non nosset. Nec quando ita explicari potest peccatum, & circumstantia, vt non deueniatur in notitiam personae. Dubium ergo locum habet, quando aliquis, si peccatum confiteatur, necessario manifestum facit delictum complicis, & ita ipsum infamat, an peccet lethaliter, vel potius licitè id faciat.

Ad quam difficultatem respondemus cum communi opinione, & meo iudicio vera, & plurium Doctorum, Non peccare Gerardum, imò teneri † explicare circumstantiam Eusebiae complicis,

quando

quando inde non sequitur aliud incommodum, quam illius infamia apud confessarium, nec aliud superest remedium, vt in casu supponimus. Ita sentiunt *D.Thom. in opusculo 12.q.6.& in 4. sent.dist. 16.q.3.ar.2. quæstiunc.5.ad 5. D.Bonau.1.par.suorum opusculorum, tractatu de modo confitendi cap. 1. & in 4.sent dist. 21.par.2.dist.ar.1.q.3. Palud dist. 16.q.3. ar.3.ad 2. & dist. 21.q.8.ar.2.concl.2. & ibi Riccard. ar.5.q.2. Durand.dist.16.q. vlt.n.8. Gabr. dist.17.q.1. ar.2. concl.5. Alex. Alen.4.par.q.18. memb.4.ar.2.§.5. D.Antonin.3.par tit.14.cap.19.§.11. Dominic. Soto in 4.dist.18.q.2.ar.5.circa solutionem quarti arg. Syluest.ver. confessio 1.q.3. Angel.eodem verbo n.3. Io.Med. C. de confess.q.9. de circumstantia temporis,& loci. Petrus Nauarr. de restit.lib.2. cap.4.n.269.& seqq. Tolet.lib.3.instruct.cap.8.n.4. Lopez 1.par. sui instructorij cap.36. Rebell. de oblig iustit. 1.par. lib.4.q.13.n. 10. Victoria in summa Sacrament.q.175. Io. Bapt.Corradus par. 2.suorum respons.q.175. Vasquez in 3.par. D.Thom. q.91.ar.2. dub. 3. Suarez tom.4. disputationum in 3.par. D.Thom. disp. 34. sect.1. & 2.* & multi alij ab his duobus postremis allati.

Et probatur his rationibus: tum primo, quia non omnis mani-
2 festatio † peccati proximi est per se mala, nec iure naturæ prohibita, sed illa, quæ fit aut intentione infamandi proximum, aut sine causa rationabili: at manifestatio peccati Eusebiæ complicis non fit in casu à Gerardo intentione infamandi eam, nec sine causa rationabili: igitur non est intrinsecè mala, nec contra legem naturalem. Maior propositio colligitur ex *D.Thom. 22. q. 73.*
3 *ar.2.* vbi docet, detractionem proximi, † quod est peccatum occultum eius alteri dicere, duplicem esse, scilicet formalem, & materialem. Prima est intrinsecè mala: non autem secunda. Est autem detractio formalis, quando peccatum proximi reuelatur, vel ex intentione infamãdi illum, vel sine rationabili causa: si autem fiat sine illa intentione, & cum causa rationabili, detractio est materialis, & ideo non per se mala, sed potest esse licita. Minor probatur. & quoad primum, scilicet, quod desit intentio infamandi Eusebiam Gerardo, cum reuelat peccatum eius, supponimus: quia alias peccaret mortaliter, & non esset dispositus ad

ſuſcipiendum Sacramentum. Quod verò adſit cauſa iuſta, & rationabilis manifeſtandi illud in confeſſione, probatur ex inſtitutione huius Sacramenti: quia hoc Sacramentum inſtitutum 4 eſt † à Chriſto Domino ſub ratione, & natura iuſti iudicij. ergo ex illo intrinſecè naſcitur cauſa rationabilis manifeſtandi integrè totum delictum, etiamſi perſona complicis à Iudice cognoſcenda ſit: quia ad hoc ipſum habet ius ex vi talis inſtitutionis, nempe cognoſcendi crimen quale ipſum eſt; ipſum autem tale eſt, vt per ſe habeat coniunctas has circumſtantias, & ſine illis integrè cognoſci non poſſit, aut perfectè iudicari: & ideo qui habet ius 5 † cognoſcendi delictum, habet etiam ius cognoſcendi tales circumſtantias; ſicut qui habet ius cognoſcendi relationem, habet ius cognoſcendi terminum.

6 Tum ſecundo, quia vnuſquiſque † poteſt vti iure ſuo, etiamſi aliquod incommodum alteri ſequatur: nam qui vtitur iure ſuo, nulli facit iniuriam, vt conſtat ex *cap. cum Eccleſia, de electione*: ſed Gerardus pænitens in caſu, reuelando delictum Euſebiæ 7 complicis vtitur iure ſuo; nam quatenus in hoc foro † eſt accuſator, habet ius integrè accuſandi delictum. Et eadem ratione Iudex ratione ſuæ iuriſdictionis habet ius interrogandi ſpeciem delicti: & pænitens quatenus eſt reus, legitimè interrogatus habet etiam ius ſimpliciter reſpondendi, & declarandi veritatem. rectè ergo dicitur vti iure ſuo, quicquid ſit de alterius perſonæ manifeſtatione, quæ materialis eſt, & quaſi accidentaria: maximè cum per accidens ſit, quòd à confeſſore talis perſona cognoſcatur, nec ne.

Tum tertio probatur ex vtilitate ſpirituali ipſius pænitentis. 8 Quia ſpiritualis fructus, † qui eſſe poteſt in ipſa confeſſione talis delicti integri, & prout in re ipſa factum eſt, eſt maioris momenti, quam fama proximi circa vnum confeſſarium cum tanto ſecreto: nam moraliter loquendo, in confeſſione talis delicti integri creſcit pudor, & dolor de tali peccato: vnde moraliter etiam ſperari poteſt, vt creſcat fructus ex opere operato, qui certe eſt maioris momenti, quam fama complicis circa vnum confeſſorem ſub tali ſigillo.

Accedit

Accedit præterea, quòd cum hac integritate coniuncta est satisfactio Sacramentalis pro tali delicto imposita, cuius fructus etiam est magni momenti.

Denique confirmatur sententia hæc auctoritate D. Bern. in opusc. cui titulus est, Formula honestæ vitæ, vbi notabile tradidit documentum: & inter alia inquit, De nullo prorsus sinistrè loquaris, quantumcumque sit verum, vel manifestum, nisi in confessione: & hoc vbi non potes aliter manifestare peccatum tuum. quo nihil expressius pro nostra sententia potuit dici.

Neque obstat argumentum *Nau.* contrarium opinantis *in Man. cap. 7. num. 2. cum multis alijs*, Quoties duorum præceptorum materia occurrit, vt necessarium sit alterum transgredi, aut prætermitti, præceptum maius præferendum est minori: præceptum autem non infamandi proximum maius est, cum sit naturale diuinum, quam præceptum de integritate confessionis, quod est diuinum positiuum.

Quia respondetur, quòd cum illa reuelatio complicis in casu 9 non sit detractio formalis, † sed materialis, vt ostensum est, non est contra naturale præceptum: nam talis detractio non est prohibita lege naturæ. Et ità hic reuera non concurrunt duo præcepta, positiuum, & naturale sese inuicem impedientia, vt propterea præferendum sit naturale præceptum: quia posita institutione Sacramenti mutatur materia præcepti naturalis: quia detractio, quæ alias esset formalis, fit materialis: ideoque verè tunc non concurrit naturale præceptum, nec violatur ex tali modo confitendi.

Neque obstat secundò, quod fœmina non tenetur explicare enormia peccata sua cum periculo probabili faciendi ruere confessarium, vt ostendimus supra *casu 33.* quia id esset cum detrimento salutis animæ confessarij. itaque pari ratione non licebit in casu Gerardo pœnitenti cum detrimento famæ Eusebiæ complicis peccatum illud in specie confiteri.

Nam respondetur esse differentiam: quia cum fœmina confitetur talia peccata, cognoscens fragilitatem confessarij, dat ei occasionem ruinæ spiritualis, quod nullo modo licet: sed confitendo

Gerar-

Gerardus circumstantiam peccati, vtitur iure suo, nec peccat, cum non sit detractio formalis ista reuelatio, sed materialis tantum.

10 Neque demum obstat, quòd quando quis † confiteri non potest nisi per interpretem, non tenetur diuino confessionis præcepto, ea certè ratione, ne se infamet apud eum, qui soluendi facultatem non habet. ergo multo minus obligabitur cum iactura alienæ famæ, maximè, quia nullum commodum sequitur infamato ex illa reuelatione, sicut mihi sequitur ex fructu Sacramenti, quod suscipio.

Quoniam respondetur differentiam esse inter dicere peccatum interpreti, & manifestare confessori: quia cum interpres non teneatur tam arctè sigillum confessionis seruare, sicut confessarius, liberius peccatum pænitentis prodet apud alios; quod periculum diuulgandi peccatum non reperitur in confessario, qui illud sub 11 tanto sigillo recepit. Non tamen negandum est, ei, † qui alterius est linguæ, licere per interpretem confiteri, vt docet *D. Thom. 4. sent. dist. 17. quæst. 3. ar. 4. quæstiunc. 3. ad 2.* imo est optimum consilium.

Aduertendem tandem nos non negare, posse aliquem, si velit, adhærere contrariæ opinioni, & ratione illius excusari ab hac obligatione manifestandi complicem, seu circumstantiam necessariam cum prædicta complicis manifestatione: non enim possumus negare, quin opinio contraria probabilis sit, cum habeat auctores graues, & rationes probabiles: sed hæc sententia, quam sequimur, fortiori nititur fundamento.

SVMMARIVM.

1 *Opinio Tullij, & nonnullorum Theologorum, de mercatore, qui breui superuenturam magnam mercium copiam præscit, & merces suas pretio currente vendit.*

2 *Abundantia, quæ parum distat, nihil distare videtur. Explicatur hoc dictum n. 12.*

3 *Venditorem constituere se in tuto, & emptorem in periculo, iustitiæ contractus repugnare videtur. limita vt n. 13.*

4 *Venditor etiamsi præsciat superuenturam mox frumenti copiam absque iniustitia vendere potest suum currente pretio.*

5 *Merces valent, quanti in præsenti communiter æstimantur, etiamsi in errore futuræ abundantiæ ea æstimatio fundetur.*

6 *Ignorantia circumstantiæ, quæ venditionem facit iniustam, tantum liberat venditorem à culpa, non autem à debito restituendi.*

7 *Scientia vnius, vel alterius hominis futuræ abundantiæ non imminuit communem æstimationem, nec pretium mercium.*

8 *Ioseph præuisa futura sterilitate septem annorum, magnam frumenti copiam antea currenti pretio emit, & postea carius vendidit Aegyptijs, Gen. 41.*

9 *Venditor neque ex iustitia, neque ex charitate tenetur detegere emptoribus copiam superuenturam mercium, aut subtrahere quidpiam pretij.*

10 *In aliquo tamen casu posset esse contra charitatem non indicare emptori superuenturam statim mercium copiam, nempe si emptor in graui necessitate constitueretur, & venditor non vendendo illi in similem necessitatem non incideret.*

11 *Abundantia mercium vrlorem minuit, vel penuria auget, quæ est præsens in loco, vel proximè futura communiter cognita.*

CASVS XXXVII.

CVM in quadam Vmbriæ Ciuitate caritas annonæ contigisset, Mercator quidam Picenus magnam tritici copiam ad eam attulit, vendiditque illud pretio communi, & currenti, quod inuenit tempore suæ venditionis, quamuis sciret multos alios Mercatores statim illuc peruenturos, futuramque magnam frumenti abundantiam, ob quam vilius venderetur. *Quæritur, an hic Mercator Picenus iustè potuerit merces suas pro pretio tunc currenti vendere, vel debuerit aliquid de pretio diminuere.*

Vetus

Vetus est hæc, de qua nunc agimus controuersia: refert enim *M.Tull. Cic. lib.3.de. offic.* inter antiquos philosophos, nempe inter Diogenem Babylonium magnum, & grauem Stoicum, & Antipatrum Discipulum eius acutissimum, quæstionem fuisse agitatam de Alexandrino Mercatore, vtrum cum Rhodum annonæ caritate laborantem frumenti numerum aduexisset sciens se alios Mercatores secuturos, teneretur ciues copiæ futuræ admonere; an verò tacitus posset pretio tunc currenti frumentum suum licitè diuendere. Antipatro visum est† venditorem debere id Rhodijs dicere, manifestare scilicet, frumenti copiam, quam mox alij Mercatores aduecturi erant, ac propterea frumentũ suum minoris vendere. Contra Diogeni Magistro videbatur; Non oportere venditorem hoc patefacere, & posse sine vitio suum frumentum quam plurimo vendere, pretio scilicet communi, & currenti, quod tempore suæ venditionis inuenit. & Cicero magis Antipatri discipuli, quam Diogenis Magistri sententiam probauit, quam postea secuti sunt *Corrad. de contract.q.62.Io. Med. C.de rebus restituendis,q.35.Gabr.4.sent.dist.15.q.11.ar.3.dub.6.*& nonnulli Iurisconsulti citati à *Couarr. Reg. peccatum*, §.4. *n.6.* eamque his rationibus persuadere conantur.

Tum quia merces in tali casu decrescunt in valore secundum communem æstimationem, ob similium mercium abundantiam de proximo venturam: sicut enim rerum penuria earum valorem auget, ita & earum abundantia valorem minuit.

Nec obstat, quod illa abundantia non actu sit in ciuitate illa. Nam quod parum † distat, nihil distare videtur secundum Philosoph. 5.*Phisic.* igitur si post horam, vel diem taxa, vel abundantia superuentura est, perinde ac præsens censenda erit, communeque pretium iam imminutum, atque adeo currente antea pretio vendere fas non est.

Tum quia si emptor sciuisset breui alias merces aduehẽdas, proculdubio aut non emisset, aut non tanti, sed expectasset futurum tempus. Ergo emptio est inuoluntaria ex parte ementis. contractus autem, in quo alter contrahentium est rationabiliter inuoluntarius, est iniquus, & nullus.

3 Tum

3 Tum quia is, qui in eo euentu vendit pretio currenti, † in tuto se constituit, & emptorem in periculo; quod iustitiæ contractus repugnare videtur.

Tum demum, quia ex opposita sententia plura sequuntur inconuenientia. Primum, quod Mercator sciens crastina die frumenti taxationem futuram multo minorem, quàm modo est, possit modo ingentem tritici copiam pretio currenti vendere: ex quo non leue damnum Reipub. consurgeret.

Secundum, quod Mercator sciens crastina die hanc ciuitatem esse obsidendam, possit hodie omnia bona sua pro pretio currenti vendere: quod videtur iniquum, & contra bonum non solum ciuium, sed etiam ipsius Reipub.

Tertium, quòd sciens aliquam monetam crastina die à suo valore deponendam, possit hodie omnem, quam habet permutare: ex quo similiter grauis iniuria inferretur ciuibus. Quæ omnia inconuenientia, & absurda tolluntur, si sequamur sententiam Antipatri, & Io. Medinæ.

His non obstantibus respondeo ad casum propositum, fas fuisse 4 † Mercatori Piceno scienti mox alios Mercatores ingentem frumenti copiam in Ciuitatem Vmbriæ adducturos, vendere suum communi, & currenti pretio, quod in dicta Ciuitate inuenit.

Hæc est sententia *D. Thom. 27. q. 77. ar. 3. in solut. ad 4. Caiet. & Arag. ibidem, Salonis ibidem controu. 4. Soti 6. de iust. & iure, q. 3. ar. 2. ad 3. Angeli §. 26. Sylu. q. 11. Armille num. 20. Tabiensis §. 12. omnes verbo Emptio. Couarr. Regula peccatum, par. 2. §. 4. n. 6.* & multorum aliorum ab ipso relatorum, *Cordubæ lib. 1. q. 14. Alexandri ab Alexandro lib. 6. Genial. dierum. cap. 1. Rebelli de obligation. iustitiæ par. 2. lib. 9. q. 6. Toleti lib. 8. instructionis sacerdotum cap. 50. n. 3. Azorij 3. par. Institut. moral. lib. 8. cap. 23. q. 4. Ioseph Angles par. 2. florum theologic. quæstion. in 4. sent. q. de contractu emptionis, & venditionis difficult. 7.* & cæterorum communis, & probatur his argumentis.

5 Tum quia merces valent, † quanti in præsenti communiter æstimantur, etiamsi in errore futuræ abundantiæ ea æstimatio fundetur; non enim attendendum est quomodo communis vsus, &

fori

fori æstimatio sit introducta, sed quid illa habeat. ergo absque peccato, & obligatione restituendi potuit Mercator Picenus frumentum suum communi pretio currente diuendere, licet abundantiam futuram præsciuerit; quia in casu pretium adæquat valorem mercis.

Tum quia si Mercator Picenus ignoraret illam frumenti abundantiam superuenturam, & venderet frumentum suum bona fide pretio currenti, venditio illa esset iusta simpliciter, & absolutè, nec teneretur venditor ad aliquid restituendum, esto deinde intelligeret talem copiam esse superuenturam, secundum omnes etiam secundum Medinam, & Conradum auctores oppositæ sententiæ. ergo etiamsi illam sciuit tempore venditionis, venditio illa est iusta simpliciter, & absolutè. Consequentia deducitur: quia

6 ignorantia † circumstantiæ, vel rei, quæ venditionem facit iniustam, tantum liberat venditorem à culpa propter illam bonam fidem, qua vendidit, non autem à debito restituendi, cum primum illa ignorantia cessauerit, & illa bona fides: si igitur venditor ille qui vendidit frumentum ignorans superuẽturam copiam, esto deinde intelligat superuenturam, cessetque illa ignorantia, non tenetur aliquid restituere; signum est, quod venditio illa fuit iusta, non quia ignorauit copiam superuenturam, sed quia vendidit pretio iusto. ergo etiam si agnouerit tempore venditionis copiam illam frumenti aduehendam, non propterea desinit venditio illa esse iusta, & sine vllo debito restituendi.

Tum quia futura abundantia non diminuit commune pretium nisi diminuendo communem æstimationem: hæc autem ante aduentum aliarum mercium non est imminuta: nec enim scien-

7 tia † vnius, vel alterius hominis communem æstimationem imminuit. ergo nec commune pretium propter talem futuram abundantiam est imminutum.

Tum demum, cum in omni contractu debeat esse par, & æqua vtriusque contrahentis conditio, ementis scilicet, & vendentis, si venditor sciens superuenturam copiam frumenti non posset suum pretio currenti vendere; similiter nec emptor tempore abundantiæ præsciens futuram inopiam, posset eandem mercẽ emere cur-

renti pretio, seruandam in tempus inopiæ, cariusque vendendam:
8 hoc autem falsum esse constat exemplo Ioseph † Patriarchæ, qui, vt habetur *Gen.* 41. præuisa futura sterilitate septem annorum magnam frumenti copiam antea currenti pretio emit, & postea carius vendidit Aegyptijs, Regemque ditauit. ergo pariter falsum est, quod venditor Picenus sciens superuenturam copiam frumenti non possit suum vendere communi, & currenti pretio.

Et confirmatur ex communi vsu omnium Mercatorum, & eorum, qui sunt timorati: omnes enim probi, & timorati vendunt res pretio currenti, vt iustissimo, etiamsi sciant superuenturam copiam, nec illam vnquam ementi explicant. Et similiter tempore affluentiæ omnes emunt merces pretio currenti seruandas in tempus amplius valituras.

Sed quæret aliquis, esto quod in casu Mercator iste Picenus non peccet contra iustitiam, nec ad restitutionem aliquam teneatur, num saltem agat contra charitatem non manifestando emptoribus superuenturam copiam, vel non subtrahendo quippiam pretij.

Ad quod respondetur, nec etiam contra charitatem peccare:
9 quia † neque ad id ex charitate tenetur, vt colligitur ex verbis *D. Thom. loco iam citato ad* 4. vbi dicit, quod si venditor, quod futurum est exponeret, vel de pretio subtraheret, abundantioris esset virtutis; hoc est exerceret opus superrogationis, & consilij: at si venditor teneretur ad id ex charitate, non vocasset D. Thom. opus huiusmodi, opus superrogationis, & consilij, sed opus debitum, & obligatorium ex charitate.

Accidere nihilominus aliquando potest, vt contra charitatem
10 sit † non indicare emptori superuenturam statim mercium copiam. quod ex communibus legibus charitatis, quibus tenemur bono proximi consulere sine proprio damno, iudicandum est. v. g. si Mercator videat Petrum magnam frumenti copiam velle emere præsenti pretio; propter quod crastina die in paupertatem incideret, contra charitatem peccaret, si non diceret ei, vt in crastinum expectaret, maximè si Mercator sine suo damno triticum illud pluribus ciuibus diuisim vendere posset, secus autem

esset si Mercator eò quod non vendat frumentum suum Petro, in similem paupertatem incideret: nam tunc nihil tenetur indicare, sed potest tuta conscientia illi vendere quantum frumenti postulauerit, pretio præsenti: quia nullus tenetur neque ex charitate, neque ex iustitia alteri consulere cum proprio detrimento in eodem genere bonorum.

Neque obstat huic sententiæ argumenta in initio pro contraria opinione allata: Nam ad primum cum dicitur, quod merces in tali casu decrescunt in valore secundum communem æstimationem, negatur cum sua probatione: quia earum mercium abun-
11 dantia † valorem minuit, vel penuria auget, quæ est præsens, & actu in loco illo; vel proxime futura communiter cognita; non autem ea, quæ tantum scita est ab aliquo particulari venditore, vel emptore.

Ad auctoritatem Aristotelis dicentis, Quod parum distat, nihil distare videtur, respondetur cum *Rebello l.c.* quod etiamsi parum
12 distet abundantia, non imminuere iustum rei pretium, † quando ea communiter ignoratur, vt in casu nostro.

Ad secundum respondetur venditorem non cogi, quod nouit de mercibus mox deferendis emptori dicere; quia non est vitium, quod suis mercibus insit; sed satis est, si pretio communi vendat. quare negatur consequentia, quod emptio sit inuoluntaria ex parte emptoris, cum non sciat frumentum aliud aduehendum, nec venditor teneatur illi dicere: sicut non valet hic arguendi modus: Si emptor sciret equum, quem emit, intra mensem moriturum, non emeret: ergo emptio est inuoluntaria.

Ad tertium respondetur, non esse contra bonam fidem con-
13 tractus, quando vnus † contrahens in tuto, & alter per accidens in damno constituitur, vt in proposito contingit: non enim à distrahente, sed à mercium superuentu emptor per accidens in damno ponitur.

Ad vltimum respondetur, non esse habenda pro inconuenientibus illa, quæ ex nostra sententia inferuntur, quia vera sunt: quamuis aliquādo talia faciens poterit peccare contra charitatem vt supra diximus, *Arag. Salon, & Azor. loc. sup. cit.* ita docent.

SVMMARIVM.

1 *Vnus modus rei dominium acquirendi est canonica præscriptio, & vsucapio.*

2 *Præscriptio quomodo ab vsucapione differat.*

3 *Præscriptio duplex, longi temporis, & longissimi: prima per decennium fit inter præsentes, & per viginti annos inter absentes. Secunda per triginta inter præsentes, & per quadraginta inter absentes: quæ in rebus Ecclesiasticis est necessaria.*

4 *Contra Ecclesiam Romanam necessaria est præscriptio centum annorum.*

5 *Ad legitimè aliquid præscribendum quot, & quæ conditiones necessario requiruntur.*

6 *Quæ res iure præscribi prohibentur.*

7 *Qui rem legitimè, & bona fide præscripsit, etiamsi postea instruatur, & credat rem illius fuisse alienam, tuta conscientia ipsam retinet.*

8 *Præscribere est idem, quod acquirere dominium, & ius per possessionem continuatam tempore à lege præscripto.*

9 *Nemo obligatur restituere, quod iustè possidet.*

10 *Leges humanæ possunt impedire translationem dominij in alios, & etiam priuare ciues dominio suarum rerum ob Reipub. vtilitatem, & bonum commune, & transferre illud in alios: & quare.*

11 *Præscriptionis fundamentum est bona fides, quæ habetur durante tempore præscriptionis antequam dominium acquiratur.*

12 *Non debet quis cum aliena iniuria, vel iactura locupletari. Quomodo hæc regula sit intelligenda.*

13 *Lex præscriptionis lata est ob commune bonum, ad tollendum errorem, & confusionem dominiorum, nec est per se punitiua alienæ culpæ, sed concessiua, & consultiua communis boni, atque adeo non ille, sed hic est potissimus eius finis, & n. 14.*

CASVS XXXVIII.

HIERONYMVS quandam vineam legitimè præscripsit cum conditionibus ad præscribendum requisitis, & postea instructus à viro fide digno, credit rem illam alienam fuisse, quam suam esse putauerat. *Quæritur, an Hieronymus sit postea in conscientia tutus, vel teneatur dictam vineam priori domino reddere.*

1 Inter alios modos acquirendi † dominium vtile, vel directum alicuius rei, vnus est legitima, & Canonica præscriptio, & vsucapio; quibus nominibus quamuis crebrò iura promiscuè vtantur. Vsucapere enim, nihil aliud est, quam vsu vendicare, hoc est per vsum legitimo tempore continuatum rei dominium acquirere, vt legitur, *ff. de vsucapionibus l. vsucapio*, idque ipsum est præscibere. A Doctoribus tamen communiter distingui solet inter præscrip-
2 tionem, & vsucapionem: vt præscriptio † sit rerum immobilium; vsucapio verò rerum mobilium; breuiorique tempore res vsucapiatur, quam præscribatur. Itaque vsucapio duobus modis differt à præscriptione, & ratione materiæ, & ratione temporis: vsucapio namque rerum mobilium triennio fit inter præsentes, idest inter eos, qui in eadem prouincia, vel vrbe, vt nonnullis placet, cum vrbes nunc habeant propria statuta, commorantur; aut quadriennio inter absentes, vt habetur *lib. 2. Institut. Imperialium, tit. de vsucap. & longi temporis præscriptionibus in princ.* & in *auth. Quas actiones, C. de sacrosanct. Eccles.*

3 Præscriptio verò cum sit duplex, † & longi temporis, & longissimi: Præsciptio longi temporis per decennium fit inter præsentes, & per viginti annos inter absentes, vt eodem tit. *Instit.* habetur, & *eadem auth.* & *C. de præscript. longi temporis, l. Malæ fidei*. At Præscriptio longissimi temporis est triginta annorum inter præsentes, & quadraginta inter absentes, quæ in rebus

Ecclesiasticis est necessaria; de qua ideo præscriptione plura extant capita, *16.q.3.*& in *authent. citata, quas actiones*. sola Romana Ecclesia † gaudet tempore centum annorum, neque contra eam breuius præscribitur: immò vt affirmat *Michael Salon tractatu de dominio, q.5.ar.7.* iuxta consuetudinem Italiæ contra Ecclesiam Romanam nullo tempore præscribitur.

4

5 Conditiones autem † quæ ad præscriptionem necessario requiruntur, sunt quatuor. Prima est possessio rei, vt scilicet actu res possideatur ab eo, qui eam præscripturus est: Nam sine possessione res non præscribitur, ex Regula, *sine possessione, de reg. iuris, in 6.* neque vsucapitur, *l. sine possessione, de vsucapionibus*.

Secunda est bona fides, hoc est, vt toto tempore præscriptionis non sit alienæ rei conscius: sumitur enim hic fides pro conscientia, iuxta illud *Rom. 14. Omne quod non est ex fide*, (idest conscientiæ concors) *peccatum est*: Quare præscriptio, quæ inchoata fuit, & continuata mala fide, seu à sciente rem esse alienam, non excusat à restitutione; nec etiam, quæ cæpta bona fide est, si postea antequam finiretur successit mala. *cap. Vigilanti, & cap. fin. de præscript. & reg. possessor, de reg. iur. lib. 6.* Vnde statuta ciuitatum, quibus statuitur, ne post aliquot annorum lapsum debita peti possint, debitorem scientem se debere, & non soluentem, in foro conscientiæ non excusant, iuxta communem, quam tenet *Anchar. in reg. peccatum, de reg. iuris, lib. 6. Nau. in Man. cap. 17. num. 85. Graff. lib. 4. decis. aure. cap. 8. n. 19. & Carbo de restitut. quæst. 84. conc. 3.*

Tertia conditio est titulus legitimus, vel præsumptus: Non enim satis est rem possidere, nisi aliquo titulo legitimo, vel probabiliter præsumpto possideatur: vnde fur, vsurarius, & id genus hominum res furto ablatas, aut per vsuram acquisitas nunquam præscribunt.

Quarta denique conditio est, vt res sit præscriptionis capax, idest talis sit naturæ, quæ à iure præscribi non prohibeatur. In *institutio.* enim *tit. de vsucap.* hæc sex † prohibentur vsucapi, seu præscribi: Res furto ablatæ quocunq. modo habeantur, etiam bona fide, & per emptionem, vel donationem. (Quod intelli-

6

gendum est de præscriptione longi temporis, nempe decem, aut viginti annorum, de qua sola ibi fit sermo: non de præscriptione longissimi temporis triginta, vel plurium annorum, vt notant *Glossa ibidem, Sylu. verbo præscriptio, 2. q. 12. Sayrus lib. 9. Clauis Regiæ cap. 12. n. 6. & alij.* Res vi possessæ, res sacræ, res religiosæ, seruus fugitiuus, & homo liber. Multa alia præscribi non possunt, de quibus videri potest. *Syluester ver. præscriptio, & glossa Reg. 4. de reg. iur. lib. 6.*

His igitur explicatis, ac prænotatis, respondeo ad casum propositum, Hieronymum, qui vineam legitimè, † & bona fide 7 præscripsit, cum conscientia eam tamquam propriam possidere: quamuis transacto præscriptionis tempore resciuerit illam fuisse alienam.

Hæc est sententia Doctorum communis, nempe *D. Thom. quodlib. 12. ar. 25. Scoti 4. sent. dist. 15. q. 2. ar. 2. Thomæ ab Argent. ibid. ar. 4. quæstiunc. 7. gloss. in cap. fin. de præscript. in verbo. Nulla temporis. Panor. in c. vigilanti, n. 6. de præscript.* & aliorum ab eo citatorum, & præcipue *Io. Andr. in reg. Possessor, de reg. iur. in 6. Syluest. ver. præscriptio 1. q. 3. Tabiensis eodem verb. Soti lib. 4. de iust. q. 5. ar. 4. Couarr. in reg. Possessor, par. 3. §. 2. n. 1. & 2. de reg. iur. in 6. Michaelis Salonis tract. de dominio q. 5. ar. 7. dub. 1. conc. 2. Petri de Arag. 2. 2. D. Thom. q. 62. tract. de dominio in fine. Gregorij de Valentia tom. 3. disp. 5. q. 6. punct. 5. dub. 3. Ludouici Lopez par. 1. instruct. conscien. cap. 134. Ludou. Mol. de iust. tom. 1. tract. 2. disp. 61. Sayri in claui regia lib. 9. cap. 12. n. 33. Toleti lib. 5. instruct. sacerd. cap. 26. n. 7. Azorij 3. par. inst. moral. cap. 16. q. 3.* & probatur his rationibus.

Tum quia Hieronymus, qui legitimè, & bona fide præscripsit vineam seruatis conditionibus requisitis, acquisiuit verum illius 8 dominium: nam præscribere † iuxta Theologos, & Iuristas est idem, quòd acquirere dominium, & ius per possessionem continuatam tempore à lege præscripto: sic diffinitur, *ff. de vsucap. l. 3.* & in hoc sensu sumitur à Pontificibus in suis decretis, ab Alex. III. *cap. vigilanti, de præscr.* Bonif. VIII. *Reg. possess. malæ fidei, de reg. iur. lib. 6.* Innoc. III. vna cum Conc. Lateran. *cap. fin. de præscript.* & præter

& præter hos à Gelasio,& Concil. Tolet. 9. in multis cap. 16. q. 3. quibus in locis Pontifices non tantum loquuntur de foro exteriori, sed etiam conscientiæ: quia interrogati, an possessor malæ fidei sit tutus in conscientia? respondent negatiuè, simulque asserunt illum, qui bona fide possidet, iustè præscribere. Si ergo per præscriptionem Hieronymus acquisiuit illius vineæ dominium, tuta conscientia illam tamquam propriam possidet, estque à vinculo restitutionis liber, etiamsi deinde intelligat eam fuisse alterius: quia ex quo completa est præscriptio, res facta est sua per præscriptionem, & non est amplius aliena.

9 Tum quia nemo obligatur † restituere, quod iustè possidet: sed in casu Hieronymus post lapsum tempus præscriptionis, iustè vineam illam possidet, quia iure possidet tam canonico, quam ciuili; si iure, iustè; si iustè, benè, ex D.P.Aug. *Epistola ad Macedonium* 54. & habetur, 14. *q*. 4. *cap. quid dicam?* ergo non tenetur eam restituere, quamuis postea resciuerit illam fuisse alienam.

Tum quia leges humanæ non solum possunt iustè impedire 10 † translationem dominij in alios, etiam inuitis dominis, vt contingit in pupillis, quando expedit ad bonum commune; sed etiam priuare ciues dominio suarum rerum propter idem commune bonum, & Reipub. vtilitatem, & transferre illud in alios, etiam reclamantibus proprijs dominis, vt communiter dicunt Doctores. Et ratio est, quia cum omnes ciues in Repub. sint membra vnius corporis, vt inquit *D. Paulus ad Rom.* 14. *omnes tenentur suo corpori succurrere*. Conducit autem quam maximè ad bonum commune, ne incerta sint rerum dominia, ne lites sint interminabiles, & ne Reipub. pax, & tranquillitas perturbetur, ob quæ lata est præsciptionis lex: vnde Caius Iurisconsultus *l. 1. ff. de vsucapionibus* inquit, Bono publico introducta est vsucapio, ne aliquarum rerum diu, & ferè semper incerta essent dominia, cum sufficeret dominis ad inquirendas res suas statuti temporis spatium. Ergo leges de præscriptione transferunt dominium non solum in foro exteriori, sed etiam in foro conscientiæ, cum in vtroque foro possint illud transferre; & per consequens Hieronymus tuta conscientia vineam nunc possidet tanquam propriam.

Quod leges præſcriptionis in vtroque foro dominium transferant, confirmatur. Quia leges Pontificiæ approbantes leges præſcriptionis bona fide transferentes dominium, abſolutè loquuntur, ac proinde in vtroque foro procedunt, vt colligitur ex *cap. Vigilanti, & cap. fin. de præſcriptionibus:* quo in loco cum ſummus Pontifex præſcriptionem malæ fidei ſolum irritet, à contrario ſenſu illam approbat, & confirmat, quæ bona fide fulcitur.

Neque obſtat huic noſtræ reſolutioni, quòd fundamentum præſcriptionis eſt bona fides; ceſſante itaque bona fide corruit præſcriptio: ceſſat autem quando quis cognoſcit rem fuiſſe alienam: ergo tunc reſtituere tenetur.

11 Quia reſpondetur fundamentum præſcriptionis † eſſe bonam fidem, quæ habetur durante toto tempore præſcriptionis, antequam dominium acquiratur. Notitia verò, quod res alterius erat, ſuperueniens poſt completam præſcriptionem, & dominium acquiſitum vigore, & virtute legis præſcriptionis, non tollit priorem bonam fidem, nec dominium rei iam comparatum: quia ex quo completa eſt præſcriptio, res facta eſt Hieronymi per præſcriptionem, & non eſt amplius aliena.

Neque obſtat ſecundo, quod non debet quis cum aliena iniuria, vel iactura, & detrimento locupletari, *Reg. locuplet. de regulis iuris, lib. 6.* ſed in caſu præſenti Hieronymus præſcribens, ſi cognoſcens vineam fuiſſe alienam, non reſtituat, locupletior fit cum alterius iniuria, & damno: non eſt igitur tutus in foro animæ, ſed reſtituere tenetur.

Quoniam reſpondemus priorem dominum iniuria non affici; quia iuſta lege dominium rei ſuæ amittit, vt communi bono conſulatur. Et ad id quod tangitur de damno, dicimus regulam illam

12 intelligendam eſſe † de eo, qui locupletari velit cum damno alterius, ex priuata ſolum auctoritate; ſecus autem ex iuſta cauſa, & auctoritate publica legis, quæ id iuſtè ſtatuit propter bonum commune, vt diximus.

Neque obſtat tertio denique, quòd in *cap. vigilanti, de præſcr. Alex.* III. ait, Epheſinum legiſlatorem propter euitandam ſegnitiem inſtituiſſe præſcriptionem, vbi ergo non erit ſegnities, & ne-

gligentia

gligentia mortalis in domino rei, non habebit vim præscriptio in foro animæ: quia cessante fine legis, debet quoque cessare ipsius vis, saltem in foro animæ.

13 Nan respondetur primo, legem præscriptionis † esse latam ob commune bonum: sed nihilominus inde fieri, vt domini sint diligentiores in rebus suis inquirendis, & recuperandis. & hoc est, quod significat eo loco Pontifex. Quare negatur consequentia: neque enim lex ista præscriptionis est per se pænalis, sed verè concessiua.

Responderi etiam potest secundo, quod cum Ephesinus legislator, qui primus legem præscriptionis tulit, duas assignaret causas motiuas, aliam ad puniendam negligentiam domini; aliam vero ad tollendum errorem, & confusionem dominiorum: Alex. III. in illo *cap. vigil.* eum corrigit, tollens primam causam, & reddens solum secundam. Quare falsa est opinio Adriani (quod pace sua dixerim) existimantis præcipuum præscriptionis finem esse punire negligentiam domini, & illa cessante non posse præscribi: siquidem Pontifices in omnibus decretis suis hos fines assignant, 14 † ad tollendas lites, & reddenda dominia rerum certa: nec curant de negligentia domini, qui finis est maximè remotus, & parum, vel nullo modo intentus à lege.

SVMMARIVM.

1 *Infirmo existenti in articulo mortis, si aliquod peccatum confitetur in particulari vel voce, vel nutu, conferri posse absolutionem, nulli dubium est.*

2 *At si eidem infirmo in articulo mortis constituto, cum nullum in particulari confessus fuerit peccatum, sed tantum in genere, absolutionemque petierit, licitum sit absolutionem sacramentalem concedere, sententia negans est Soti, & nonnullorum aliorum: sed probabilior est affirmans n. 4.*

3 *Absolutio est actus prudentiæ, qui versatur circa materiam in particulari. Quæ verò sit ista materia in casu proposito, explicatur n. 12. & 13.*

5 *Subito*

5 *Subito obmutescens pænitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium aliorum verbis habet, aut præsentis in suo nutu. Ex Conc. Arausic. & idem habetur in 3. & 4. Conc. Carthag. n.6. & 7.*

8 *Nomine pænitentiæ non solet significari absolutio à censura, contra Sotum, vel alia cærimonialis, sed Sacramentum pænitentiæ.*

9 *Testimonium testium valet pro confessione infirmi nihil potentis significare, vt sacramentaliter absoluatur, cum confessio per interpretem sit satis.*

10 *Quid sit reconciliatio illa per manus impositionem, de qua in Conc. Arausicano cap. 3.*

11 *Qui confitetur in extremis se aliquid mortale, cuius non potest recordari, commisisse, nec venialis in particulari recordatur, absolui debet.*

14 *Confessio in particulari præcipitur in Conc. Trid. sess. 14. cap. 5. & eodem præcepto præcipitur omnium peccatorum. Vnde sicut necessitate vrgente concedimus posse sufficere vnius tantum peccati confessionem, vt cætera quoque tollantur; ita eadem necessitate vrgente sufficiet confessio in communi, quando aliud fieri non potest.*

15 *Absolutio sacramentalis immediate versatur circa materiam proximam, quæ est pænitens, seu particularis confessio, non peccatorum in particulari, sed peccatorum in genere, quæ est actu singularis à pænitente procedens.*

16 *Negare non debet confessarius absolutionem pænitenti in casu dubij, etiamsi ipse priorum sequatur sententiam.*

CASVS XXXIX.

IACOBVS in articulo mortis constitutus, quando iam loqui non potest, & vix aliquid sentire; & in eo statu est, vt non possit speciale aliquod peccatum explicare, neque confessor per interrogationes, vel signa valet ab eo aliud intelli.

intelligere, quàm peccaſſe, & deſiderare abſolui. *Quæritur, an id ſufficiat, vt abſoluendus ſit.*

Non eſt hic dubium, an cum infirmus ſolum aliqua confitetur 1 peccata † & mente conturbatus, aut in phreneſim verſus non poteſt omnia, ſit abſoluendus: quia quodcumque peccatum infirmus in illo articulo vel voce, vel nutu in particulari explicet, quantumcumque veniale, ſi vltra progredi non valet, eſt ſacramentaliter abſoluendus. Et ratio eſt; quia illa confeſſio poſtquam eſt expreſſio peccati in particulari, de quo ſacerdos iudicare poteſt, eſt vera confeſſio, neque vitium habet dimidiationis: nam ſi aliqua eſt legitima cauſa diuidendæ confeſſionis, nulla poteſt eſſe magis legitima, quam impoſſibilitas, quæ à natura procedit.

Nec ſatis eſt reſpondere, quod tunc contritio illi ſufficiet quoad Deum: Nam euenire poſſet, quod ille eſſet tantum attritus, qui per ſacramentum fieret contritus; & cum ius ille habeat ad abſolutionem, iniurioſum ſacrilegium eſſet eam illi denegare, eo præſertim articulo, quo in re dubia in eam partem inclinandum eſt, vt Eccleſiaſticis ſubſidijs ab hac vita exeuntibus ſuccurratur.

Neque quæſtio eſt, quando infirmus nullum prorſus ſignum doloris dedit, nec confeſſionem petiuit; ſic enim nulla videtur confeſſio, cui poſſit accedere abſolutio: nec in hoc caſu aliquis dixit ægrotum abſolui poſſe.

Sed quærimus, an quando ægrotus nullum poteſt præbere ſignum peccati in particulari, ſed ſigna tantum in genere, quo ſe confiteatur peccatorem eſſe, & confeſſionis ſacramentum petat, ſeu abſolutionem ſacramentalem, licitum ſit ei abſolutionem concedere. Quæ quæſtio grauis eſt, & maximè inter Doctores controuerſa.

Et pro parte negante, quam ampleɛtuntur, & tutari conantur 2 † *Sotus 4. ſent. diſt. 18. q. 2. ar. 5. Nau. in Man. cap. 26. n. 27. Abul. ſup. Matth. cap. 16. q. 79. Canus 5. par. relectionum de pœnitentia, Lopez par. 1. Inſt. conſcient. cap. 18. Io. Bapt. Conrad. 1. par. reſponſ. ad caſus, q. 10. & Ioſeph Angles 1. par. florum q. Theolog. in 4. ar. 2. difficul. 6.*

3 Facit

Facit primo, quia abſolutio cum ſit actus iudicialis, eſt actus 3 † prudentiæ: debet ergo verſari circa materiam in particulari; quia prudentia circa hanc verſatur. Cum itaque in caſu non detur cognitio alicuius rei in particulari, non habet locum iudicium prudentiæ: ergo nec abſolutio.

Secundo facit, quia vbi non eſt confeſſio, neque abſolutio eſſe poteſt: cum ad abſolutionem confeſſio ſit neceſſaria. illa autem, quam facit Iacobus, non eſt confeſſio: nam per illam nulla notitia datur confeſſori, quam antea non haberet: omnes enim ſcimus eſſe peccatores, & commune eſt & ſanctis hominibus, & peccatoribus dicere, ego ſum peccator. Quare ex illo verbo, ego ſum peccator, vel peccaui, non ſumitur iudicium, vt ille habeat aliqua peccata, quæ per abſolutionem remitti debeant.

Vnde *Conc. Trid. ſeſſ.* 14. *cap.* 5. Ex eo, quod confeſſor non poteſt ferre iudicium cauſa ſibi incognita, colligit confeſſionem in genere non ſufficere, ſed eſſe neceſſariam in ſpecie, & in particulari. ſupponit ergo Conciliũ per generalẽ confeſſionẽ nullã notitiam dari confeſſori, & conſequenter non eſſe verã confeſsionem: quia illa tantum vera eſt confeſsio, quæ confert notitiã confeſſori.

Tertio facit, quia per illam nihil proponitur, quod directè poſsit remitti per abſolutionem. ergo non eſt illa materia capax talis formæ. Conſequentia patet; quia ſi abſolutio nihil remittit directè, neque etiam indirectè id faciet; quia hoc ſupponit illud, ſicut id, quod eſt per accidens, ſupponit aliquid per ſe. ergo nihil omnino remittit, quia non eſt alius modus remiſsionis. Antecedens verò patet: quia actiones ſunt circa ſingularia, & particularia: ibi autem nulla materia particularis proponitur.

Deinde, quia vel remittuntur directè omnia peccata in ſpecie, vel ſolum aliqua, vel remittitur ſolum directe peccatum vt ſic. Primum dici non poteſt: quia de illis vt ſic non ſit confeſsio, & illud tantum directè remittitur, quod ſubicitur clauibus per confeſsionem: cuius etiam argumentum eſt, quia manet obligatio iterum confitendi illa, vt directè remittuntur. Nec ſecundum dici poteſt, quia non eſt maior ratio de vno, quam de alio: tertiũ verò non eſt veriſimile; quia peccatũ in communi non eſt remiſsibile.

His tamen non obstantibus respondemus ad casum affirmatiuè, videlicet, licitum esse † absolutionem sacramentalem concedere Iacobo in articulo mortis constituto, qui nullum in particulari confessus est peccatum, sed tantum in genere, absolutionemque petijt.

4

Ita sentiunt *D. Anton. 3. par. summæ tit. 10. cap. 2. Angelus ver. confessio 4. n. 8. Io. Med. C. de confessione, q. 39. circa finem, Cordub. q. 30. de indulgentijs, dub. 3. opinione 2. Toletus in Instr. sacerd. lib. 2. cap. 8. n. 2. Francis. Suarez tom. 4. in 3. part. D. Thom. disput. 23. sect. 1. Gabriel Vazquez ibidem tom. 4. q. 91. ar. 2. dub. 1. Sacerdotale Romanum, par. 1. tract. 3. de sacram. pænit. cap. vlt. et Rituale Rom. Pauli V. Pont. Max. iussu editum*. & probatur hæc sententia ex antiquis decretis Conciliorum, & summorum Pontificum.

Primo, ex *Conc. Arausic. 1. cap. 12.* & habetur *26. q. 6. cap. qui recedunt*, vbi sic dicitur, *Subito obmutescens, † prout statutum est, pænitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium aliorum verbis habet, aut præsentis in suo nutu*. hoc est, si voluntatis præteritæ testimonium reddant astantes fide dignum, aut si ipse nutu explicet præsentem suam voluntatem.

5

Secundo, ex *Conc. Carthag. 4. cap. 76.* in quo hoc statutum primo fuerat, & refertur *eadem causa, & q. cap. Is qui*, vbi sic dicitur: *Is qui pænitentiam in infirmitate petit, † si casu dum ad eum sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium, qui eum audierunt; & accipiat pænitentiam. Et si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur Eucharistia ori eius*.

6

Tertio probatur ex *Conc. Cart. 3. cap. 34.* & refertur, *cap. Aegrotantes de consecr. dist. 4.* vbi habetur idem, cum dicitur, *Aegrotantes si pro se respondere non possunt, † cũ volũtatis eorũ testimoniũ sui dixerint, baptizentur; similiter & de pænitentibus agendum est*.

7

Quarto ex *cap. his qui in tempore, 26. q. 6.* & est Leonis I. epistola 89. aut secundum alios Codices 91. ad Theodorum, qui distinctè declarat, licet huiusmodi ægrotus nullum signum exhibere possit in præsentia sacerdotis, si aliorum testimonium habeat, non esse illi pænitentiam denegandam.

Ad hæc verò decreta respondet *Sotus loc. cit.* Non esse in illis sermonem de absolutione sacramentali, sed de absolutione ab ecclesiastica censura, nempe ab excommunicatione, de qua illud intelligi sentit Glossa, quatenus affirmat sermonem esse de absolutione, cuius forma traditur in *cap. a nobis 2. extra de sententia excomm.* vbi sermo est de absolutione ab excommunicatione; & eodem modo respondet *Nau. l.c.*

Sed huic responsioni manifestè obstant decreta citata, si attente inspiciantur: quia in illo decreto Carthag. Concilij dicitur; *Is qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam.* Quid obsecro est petere pœnitentiam in extremis? numquid petere tantum absolutionem ab excommunicatione, an vero petere Sacramentum pœnitentiæ? quis hoc dubitet? Vbi enim absolutio ab excommunicatione dicitur pœnitentia? Cum itaque nomine † pœnitentiæ non soleat significari absolutio à censura, vel alia cæremonialis, sequitur, vt intelligatur verum Sacramentum.

8

Sed refellere nititur Sotus hanc explicationē hoc argumento: quia in illis decretis dicitur, vt satis sit testimonium habere ab astantibus de illius infirmi voluntate, etiam si præsenti sacerdoti non possit illam ostendere nutu. Quis autem dicere audeat testimonium testium valere pro confessione infirmi nihil potentis significare, vt sacramentaliter absoluatur? confessio enim cum sit actio personalis, debet immediatè ab ipso pœnitente sacerdoti fieri: quare quicquid in eius absentia infirmus dixerit, vel fecerit, nullam imaginem confessionis habere potuit.

Verum hæc instantia ita diluitur. Accipit enim *Sotus* tamquam notum, & indubitatum, cuius oppositum est certius: quia apertè hoc sufficere docent ipsa decreta, vt pœnitens absoluatur; † cum confessio per interpretem sit satis. Quare negatur, quod in tali necessitate testimonium astantium non sit confessio: quia si illi qui astant referrent peccata in particulari, non apparet, quæ possit esse difficultas, quin sit vera confessio; nam illi tunc se habe-

9

rent

rent sicut interpretes, per quos optimè fieri potest confessio: cur in casu non sufficiet hæc confessio, vt licitè & validè detur absolutio? Etenim licet necessarium sit per se loquendo, vt sacerdos in præsentia pænitentis audiat confessionem eius immediatè ab ipso, si fieri potest: non tamen hoc est ita essentiale Sacramento, quin in eo casu possit sacerdos esse contentus aliorum relatione ad absoluendum illum. nec propterea conceditur confessionem fieri absenti, sed præsenti per interpretem. ita docet *Vazquez loc. cit.* & *Suarez disput.* 21. *sect.* 4.

Deinde obstat solutioni *Soti*. Tum quia in *Conc. Arausic. cap.* 3. expressè distinguitur pænitentia à reconciliatoria manus impositione: & hæc posterior fortasse erat absolutio à censura, vel alia Ecclesiastica cæremonia.

Tum quia Concilium Arausicanum supponit pænitentiam illam dari ante reconciliatoriam manus impositionem: constat autem absolutionem sacramentalem non posse dari antè absolutionem à censura.

Sed quæret aliquis, si illa reconciliatio per manus impositionem non est pænitentia Sacramētum, neque absolutio à censura: 10 quia hęc debet pręponi absolutioni Sacramētali: †quid ergo erit?

Respondeo cum *Vazquez loc. cit.* Non esse verè absolutionem ab excommunicatione, quæ animam ligat, & separat interius à consortio fidelium, & orationibus, & inhabilem reddit à Sacramentorum susceptione: huius enim absolutio præmittenda erat absolutioni à peccatis, & Eucharistiæ. Sed quia illi propter peccata præterita publicè extra Ecclesiam fiebant exterius tantum, non vero excommunicatione attingente animam, ideo & exterius solemniter reconciliabantur: vnde non erat necessarium hanc reconciliationem præmittere ante absolutionem à peccatis, imò poterat relinqui facienda postea, si ægrotus superuixisset, in atrio Ecclesiæ, more solito. quod videtur voluisse *Conc. Arausic.* & hoc existimat *Vazquez* probabilius: in quam opinionem inclinat & *Suarez*. Aut si re vera illi erant excōmunicati excōmunicatione, quæ interius animā ligaret, & à Sacramentorū participatione remoueret: Dicendū est, ab ea excommunicatione prius eos absolui

priuata

priuata abſolutione, vt abſoluerentur à peccatis: poſtea verò ſolemniori manus impoſitione, vt dictum eſt.

Demum obſtat ſolutioni *Soti*: quia dicti Patres & Pontifices non loquuntur ſpecialiter de excommunicatis, neque de ijs ſolis, qui publicam pænitentiam agebant, ſed abſolutè, & ſimpliciter de fidelibus, & peccatoribus. ergo de penitentia loquuntur, qua omnes indigent, quæ eſt ſacramentalis.

Et confirmatur, Ex *Rituali Romano Pauli V. iuſſu edito, & Romæ impreſſo* 1615. vbi dicitur de infirmo in periculo mortis conſtituto: Quod *ſi inter confitendum vel etiam antequam incipiat confiteri, vox & loquela ægri deficiat, nutibus & ſignis conetur* (ſcilicet ſacerdos) *quoad eius fieri poteſt, peccata pænitentis cognoſcere: quibus vtcumque vel in genere, vel in ſpecie cognitis, vel etiamſi confitendi deſiderium ſiue per ſe, ſiue per alios oſtenderit, abſoluendus eſt*. Quid aliud dici poteſt reſolutioni noſtræ, & decretis allatis magis conſentaneum?

Demum hæc ſententia probatur ratione: quia ſi aliquis in
11 extremis confiteretur ita † ſe commiſiſſe aliquod mortale, cuius non poſſet recordari, nec venialis recordaretur in particulari, non videtur illi deneganda abſolutio; & tamen hæc eſſet confeſſio in communi. cur ergo periclitanti in genere confitenti, vel ſigna illa vniuerſalia præbenti non dabitur abſolutio?

Et confirmatur ex dictis *Nau.* contrarium ſentientis, qui in *Man. cap.* 10. *n.* 7. fatetur teneri pænitentem, qui nouit ſe commiſiſſe mortale, ſed non recordatur in ſpeciali, quale illud fuerit, dicere, peccaui mortaliter, neſcio tamen in quo genere peccati. ergo hæc de ſe eſt ſufficiens materia: alias ad eam non teneretur aliquis, ſi illa per ſe non ſubderetur abſolutioni, & iudicio ſacerdotis.

Neque argumenta à principio allata hanc noſtram ſententiam infringunt. Nam ad primum reſpondetur, quod quamuis abſo-
12 lutio ſit actus prudentiæ, † non inde ſequitur debere habere materiam peccatorum in particulari: ſic enim probaretur nec inſtitui potuiſſe, vt cum ſignis tantum vniuerſalibus quis poſſet abſolui quoniam tunc ſimiliter deberet abſolutio eſſe actus prudentiæ,

& iudicij,

& iudicij, & tamen non cognosceret sacerdos peccata in particu-
13 lari: Materia † ergo, circa quam sacerdos dum absoluit, fert sententiam prudentiæ in particulari, est pænitens, quem in tali dispositione iudicat absoluendum. Sicut etiam sacerdos absoluere potest aliquem, qui tantum confessus esset peccata venialia in genere, vt verba ociosa, mendacia, &c. & nullum in particulari, & diceretur exercere actum prudentiæ.

Ad secundum negatur Minor, quod illa non sit vera confessio: cum sit vera accusatio in hoc foro Sacramentali: & ideo potest esse sufficiens materia, vt perficiatur iudicium, quando accusatio magis integra haberi non potest. Et negatur quod per illam confessionem nulla notitia detur confessori, quam antea non haberet: præbet enim confessio illa confessori aliqualem notitiam sacramentalem, imperfectam quidem, quæ quasi nulla æstimaretur, si maior voluntariè omitteretur (prius enim non sciebat confessor infirmum peccasse in hoc foro, & postea scit), tamen supposita necessitate illa notitia est sufficiens.

Et ad locum *sess.* 14. *cap.* 5. Concilij Tridentini, vbi traditur, quod debet esse confessio in particulari omnium peccatorum: Respondetur, quod sicut ibi præcipitur confessio in particulari,
14 † eodem præcepto præcipitur omnium peccatorum: & sicut necessitate vrgenti concedimus posse sufficere confessionem vnius tantum peccati, vt cætera consequenter tollantur, quare etiam non sufficiet confessio in cõmuni, quando aliud fieri non potest?

Ad tertium respondetur, in eo casu directè remitti offensionem diuinam, vt talis est: & ideo singula peccata mortalia secundum proprias species adhuc relinqui obnoxia clauibus: quia secundum proprias rationes non fuerunt illis subiecta. Neque enim refert, quod materia remota sit vniuersalis: quia absolutio im-
15 mediatè † versatur circa materiam proximam, quæ est pænitens, seu particularis confessio: particularis inquam confessio, non peccatorum in particulari, quia illa confessio in genere actus est singularis à pænitente procedens, & effectus eius etiam versatur circa hanc particularem personam; & ita tota hæc actio circa particularia versatur.

Vltimo non erit inutile admonere confessarium, non solum 16 eum posse, sed etiam debere † absolutionem sacramentalem in tali tempore his pænitentibus concedere, etiamsi ipse oppositam sententiam sequeretur: quia absoluendo in dicto casu nulli periculo conscientiæ se exponit, cum operetur ex sententia valde probabili, & meo, ac plurimorum iudicio magis quam opposita: nec etiam propter eandem rationem est periculum iniuriæ Sacramenti; & alioqui non absoluendo exponit proximum periculo æternæ damnationis, qui fortasse absolutus saluabitur. quare hoc præsidio non debet priuare ægrotum. Sicut quamuis aliquis haberet oppositam opinionem contra pænitentem, ne ipsum absolueret, & illi faueret opposita cum qua absolui posset, illicitum esset ei negare absolutionem propter propriam opinionem.

Hæc dicta sint salua semper, &c.

SVMMARIVM.

1 *Accusator non quodcumque crimen potest in iudicium adducere, sed tantum quod potest probari.*
2 *Probatio duplex, plena, & semiplena: & quæ vtraque.*
3 *Iudex non potest contra aliquem procedere ex solo accusatoris dicto, sed requiritur semiplena probatio, vel expressa indicia.*
4 *Accusatus de vero crimine, quod probari non potest, non tenetur manifestare veritatem.*
5 *Iudex tribus concurrentibus iuridicè interrogat reum, & reus tenetur respondere veritatem.*
6 *Iudici iuste interroganti mentiri in re graui, peccatum mortale est, contra iustitiam, & charitatem.*
7 *Mendacium nulla prorsus de causa licitum est.*
8 *Caietani, & Soti opinio de negante crimen occultum, de quo accusatus est apud Iudicem.*
9 *Qui infert graue damnum proximo, peccat mortaliter, & ad restitutionem tenetur. Limitatur hæc propositio num. 20. si infert directè, & ex intentione; secus si indirectè, & per accidens.*

10 *Reus*

10 *Reus contra iuris ordinem de vero crimine occulto accuſatus, reſpondendo ſimpliciter ſe crimen obiectum non commiſiſſe, non mentitur, nec peccat, nec tenetur ad reſtitutionem aliquam faciendam accuſatori, & n. 13. & 14. & 16.*

11 *Reus, cum negat crimen, de quo iniuſtè accuſatur, negat eo ſenſu, quo à Iudice interrogari poteſt.*

12 *Iudex non poteſt interrogare de crimine, quod ad ſuum iudicium non pertinet, cuiuſmodi ſunt omnia crimina, quæ probari in iudicio nequeunt.*

15 *Iure intelligitur reſponſio fieri, vt iure debet fieri interrogatio.*

17 *Qui occidit hominem inuaſorem ob defenſionem propriæ vitæ, nec peccat, nec ad reſtitutionem aliquam tenetur.*

18 *Cum quis contra ius à Iudice interrogatur, licitum eſt ei vti verbis dubijs, & amphibologicis.*

19 *Non eſt par ratio de interrogatione facta extra iudicium, & in iudicio: quia interrogans in iudicio non ſeruato iuris ordine infert vim, ſed extra loquitur homo liberè.*

21 *Non redditur malum pro malo, quando ex defenſione propriæ famæ iniuſtè ablatæ ſequitur eius, qui abſtulit infamia indirectè, & per accidens.*

CASVS XL.

LAVRENTIVS accuſatus apud Iudicem de quodam crimine à Fabritio, verè quidem, ſed iniuſtè, quia non ſunt teſtes ſufficientes ad eius probationem, negat crimen obiectum, ex quo indirectè accuſatoris fama læditur. *Quæritur, an peccet mortaliter Laurentius, & aliquam reſtitutionem facere teneatur.*

In hoc caſu, in quo duo petuntur: Primum, an Laurentius de occulto crimine iniuſtè accuſatus peccet, peccato ſcilicet mendacij, aut periurij, ipſum in iudicio negando: Secundum, an ſi ex

tali negatione lædatur accuſatoris fama, cum inde ſequatur indirectè illum fuiſſe mentitum, teneatur Laurentius ei famam reſtituere; quoniam explicatu eſt difficilis ob varios dicendi modos Doctorum, non erit inutile antequam ad eius reſolutionem veniamus, prius certa ab incertis ſeparare.

1 Certum itaque eſt, Non † quæcumque crimina poſſe in iudicium humanum ab accuſatore adduci, ſed illa tantum, quæ probari ab eo poſſunt, qui ſi non probet, pœnas dare debet, vt patet ex iure canonico *cap.1.& 2.de calumniat.* Probatio autem, quam

2 accuſator adhibere poteſt, duplex eſt; † altera plena ex duobus teſtibus, quæ eſt ſufficiens ad conuincendum reum, iuxta illud, *In ore duorum*, &c. altera ſemiplena, quæ non eſt ita idonea ad rem demonſtrandam, vt eſt auctoritas vnius teſtis omni exceptione maioris. Dicitur autem tunc teſtis omni exceptione maior, quando nullas habet qualitates, vel conditiones, quæ ſecundum ius reddunt teſtem inhabilem, v.g. non eſt infamis, non eſt ſuſpectus, non eſt inimicus, vel cognatus delinquentis.

3 Certum eſt etiam iudicem non poſſe † contra aliquem iuridicè procedere ex ſolo accuſatoris dicto, ſed requiri, ac ſufficere ſemiplenam probationem, vel expreſſa indicia: quia occultorum ſolus Deus eſt Iudex, iuxta illud Apoſtoli *1.ad Corinth.cap.4. Nolite ante tempus iudicare, quouſque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum:* Quaſi dicat, occulta, & abſcondita diuino tantum ſubſunt iudicio; non humano. quod varijs in locis docent ſummi Pontifices. *Can.Deus omnipotens 2.q.1. Can.ſi omnia,6.q.1. Can.Erubeſcant,diſt.32.*vbi habetur, *Secretorum ſolus Deus eſt cognitor. cap.qualiter, & quando, de accuſationibus*, & *cap.licet Heli, de ſimonia*. Crimen autem, cuius nulla eſt infamia, nulla manifeſta indicia, nec ſemiplena probatio, in iudicio occultum eſt.

4 Propterea conſtat eum, qui veri criminis, † quod probari non poteſt, reus agitur, non eſſe obligatum ad veritatem manifeſtandam, cum eius crimen ad iudicium humanum non pertineat; ſed poſſe vel nihil reſpondere, vel ambiguis verbis vti. Quando

5 autem † crimen ſemiprobatum eſt, & probatio iam poſita in proceſſu,

cessu, & reo notificata, certissimum est, quicquid vulgus ignarus existimet, esse obligatum ad veritatem dicendam, & adeo obligatum, vt à confessario non sit absoluendus, nisi proponat illam fateri, etiam si sit crimen morte plectendum, secundum *S.Thom.* *22.q.69.ar.1.& Salonem ibidem ar.2.controu.10.conc.1. Nau.in Man.cap.25.n.35.Gabr.4.sent.dist.15.q.6.ar.2.& Carb.de rest.* *q.19.* & communem omnium Doctorum. Et ratio est, quia in re
6 graui, qualis hæc est, mentiri Iudici † iustè interroganti est peccatum mortale intrinsecè, & ex suo genere: est enim contra iustitiam, & charitatem, vt docet optimè *D.Thom.loc.cit.ad* 2.*&* 3. quoniam tunc Iudex habet ius ad inquirendum, reus verò nullum habet ius ad occultandum. igitur sic negans infert grauem iniuriam Iudici: & contra charitatem, quia imponit sua negatione accusatori, & testibus calumniam.

7 Ac demum euidens est, & perspicuum, Mendacium † nulla prorsus de causa licitum esse. quod compertissimum habet *D.P. Aug.lib. de mend.* Fuerat enim fortè antiquitus Philosophorum opinio, licitum esse mentiri pro vita amici seruanda, aut pro aliquo id genus grauissimo malo vitando: quod mendacium misericors appellabant. cuius meminit *Plato lib.3.de Repub.& 2.de legibus & Cic. in orat.pro Q. Ligario.* Et aduersus hunc errorem composuit *D.P.Aug.* duos illos libros, de mendacio, & contra mendacium, vbi ait; Nec pro vita hominis, nec quod multo maius est, ad euitandum quodcumque aliud peccatum, quantumcumque grauissimum, licere vnquam mentiri: cui sententiæ Theologi vniuersi in *3.sent.dist.32.* vno consensu subscribunt. Ratio D. Aug. & Doctorum est; quia absolutè præceptum est in Decalogo, *Non falsum dices*, & in *Psalm.* 5. *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium,* vbi in vniuersum nulla causa excepta, prohibetur omne genus mendacij.

His prænotatis, & suppositis tamquam certis, ad vtrumque
8 quæsitum affirmatiuè respondet † *Caiet.22.q.62.ar.2.& in summa verbo, restitutio cap.vlt.casu* 1. nempe Laurentium peccare mortaliter negando crimen obiectum commisisse, vnde accusatoris oriatur infamia; tenerique accusatori de infamia, quem

calumniatorem indirectè facere videtur.

Sotus verò *lib. de tegendo secreto, mem. 3. q. 3. conc. 6. & lib. 4. de iust. & iure, q. 6. ar. 3. ad 4.* negat reum in casu ad aliquam restitutionem teneri: asserit verò eum peccare peccato mendacij. quod tamen inquit, non est perniciosum, sed officiosum; atque adeo si fiat sine iuramento, numquam est mortale, sed solum veniale. quæ est etiam opinio *Ricardi 4. sent. dist. 15. ar. 5. q. 3. & Aragonis 22. q. 69. ar. 2. in fine.* Et quòd peccet peccato mendacij, probatur à *Soto, & Aragone.*

Tum quia, si aliqua ratione excusari posset à mendacio responsio illa Laurentij, Non feci, non commisi tale delictum, maximè excusaretur; quia in illis verbis non feci, subintelligitur, vt dicam, vt manifestem: sed verba illa ex communi modo loquendi, secundum quem verba, & voces significant, non possunt facere hunc sensum: quoniam quamuis si Laurentius dicat, se nihil scire, non mentiatur: quia quæ scimus, aliquando scimus, vt dicamus alijs, aliquando vt non dicamus. potest igitur Laurentius verè dicere, nihil scio, nimirum vt dicam tibi: at non est licitum ei dicere, non feci istud crimen: quia quæ fiunt, non habent hunc ordinem, vt alia fiant ad hoc, vt dicantur; alia ne dicantur. Cum itaque opus ex se ordinem ad sermonem non habeat, falsò asserit, non feci, qui verè fecit, vt Laurentius in casu.

Tum quia, si quis interrogatus extra iudicium diceret de re quam fecit, non feci, mentiretur omnium iudicio; ergo mentitur similiter sic respondens in iudicio. Antecedens patet; quia omnium sententia mentiuntur diuites, qui pauperibus petentibus mutuo aliquam pecuniam, respondent se non habere illam, etiamsi in animo concipiant hunc sensum, se non habere illam ad mutuandum. Consequentia verò probatur: quia mendacium non mutatur ratione loci, sed quod est mendacium in vno loco, v.g. extra iudicium, est etiam mendacium in iudicio.

Quòd verò non solum peccet peccato mendacij, sed etiam contra iustitiam, & obnoxius sit restitutioni, vt dicit Caietanus, adhuc probatur. Tum quia qui infert graue damnum proximo, 9 † peccat mortaliter, & ad restitutionem tenetur: lædit enim iustitiam

stitiam

ſtitiam commutatiuam: atqui Laurentius in caſu graue damnum infert proximo, nempe accuſatori damnum famæ: quia ſi veritatem fateretur, Fabritius non haberetur pro calumniatore, nec incideret in pœnas, quas dare debet is, qui crimen, de quo accuſat, probare non poteſt. igitur lethaliter peccat, & reſtituere tenetur.

Tum quia, ſi aliqua ratione Laurentius accuſatus in caſu excuſaretur à reſtitutione famæ, & à peccato, ex eo eſſet, quia ipſe prius fuit iniuſtè diffamatus: ſed hæc ratio non eſt ſufficiens: nam non licet malum pro malo reddere, nec maleficium maleficio compenſare. ergo etiamſi Laurentius iniuſtè fuerit accuſatus, & diffamatus à Fabritio obijciente ſibi verum crimen, ſed occultum non propterea licet illi diffamare Fabritium, negando verum crimen; & conſequenter notando ipſum Fabritium de falſario, & criminatore.

Et confirmatur, quia ſi iſte reus percuteret accuſatorem, ob eam cauſam, quòd ab ipſo accuſatus fuiſſet de occulto crimine, proculdubio non eſſet immunis peccati, & pro illato damno reſtituere deberet: ergo pari ratione, cum eum infamia notat, verum negando crimen.

His tamen non obſtantibus reſpondeo ad caſum propoſitum negatiuè, ſcilicet Laurentium iniuſtè accuſatum † negando in iudicio crimen obiectum neque peccare, neque ad aliquam reſtitutionem teneri, quamuis inde accuſatoris oriatur infamia.

Hæc eſt ſententia *Adriani in 4. q. vlt. de confeſſ. in ſolut. 2. argum. & quodlib. 1. ad 2. princ. Gabrielis Vazquez tom. 4. in 3. par. D. Thom. q. 93. ar. 4. dub. 12. Azorij 1. par. Inſtit. moral. lib. 11. cap. 4. n. 5. reg. 2. et 3. par. lib. 13. cap. 25. dub. 9. Martini Nau. in Man. cap. 12. n. 8. & 9. Mart. Led. 2. par. 4. q. 10. ar. 2. dub. 3. Pet. Nau. lib. 2. de reſt. cap. 4. n. 136. & n. 349. & 427. Io. Med. de conf. q. 45. tit. de confeſſ. colenda. Salonis 22. D. Thom. q. 69. ar. 1. conc. 2. & ar. 2. contr. 11. Greg. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 13. pun. 2. Sayri in claui regia lib. 11. cap. 5. n. 6. & 7. lib. 12. cap. 17. n. 19. & ſeqq. Ioſeph Angl. in flor. Theol. quæſtion. in 4. q. de reſt. famæ ar. 1. diffic. 1. dub. 1. conc. 1. Lud. Carb. de reſt. q. 19. conc. 5. & 8. & aliorum.*

Et probatur quoad vtrunque membrum: & primum, quod non peccet, antequam probemus, explicandum est in quo sensu accipienda est negatio, vt sit vera: debet enim cum iste negat cri-11 men, † de quo iniustè accusatur, eo sensu negare, quo à Iudice interrogari potest, qui ex communi Doctorum sententia, non 12 potest † interrogare de crimine, quod ad suum iudicium non pertinet, cuiusmodi sunt omnia crimina, quæ probari in iudicio nequeunt. Quando igitur reus negat se crimen fecisse, id in animo habere debet, vt neget se commisisse tale crimen, de quo Iudex interrogare debeat, & quod ad suum forum pertineat.

Hac posita declaratione, allatæ resolutionis primum membrum sic ostenditur. Si Laurentius peccat negando crimen obie-13 ctum, maximè ratione mendacij peccat: at hic † nullum intercedit mendacium, quia negat crimen secundum rationem accusationis, seu interrogationis, qua quis de publico, aut aliquo modo notorio crimine reus agitur. Hoc autem modo negãdo crimen obiectum non mentitur: idem enim est dicere, Non feci hoc crimen, ac si diceret, non publice feci; quod verum est. & cum hæc responsio sit vera, nullum erit peccatum etiamsi intercedat iuramentum. nam sicut vera est hæc propositio integrè prolata, Non feci hoc crimen publicum, quod tibi solum tamquam personæ publicæ reuelare tenear; ita etiam vera est, parte subintellecta, quam ex circumstantia personæ, & ex iusta causa non expedit alteri exprimere.

Quod exemplo confirmatur; Nam si aliquis, qui iam confessus est in foro conscientiæ homicidium, quod fecit, postea in alia confessione interrogetur à confessario, an commiserit homicidium, verè respondet; non commisi homicidium: quia subintelligitur ex circumstantijs, quod nunc tenear tibi confiteri; aut quod modo pertineat ad forum tuum.

14 Præterea delictum, † de quo iure interrogare intelligitur Iudex, non est delictum, quale fecit Laurentius. ergo Laurentius negans illud, dicendo, non feci, non commisi tale delictum, non mentitur. Consequentia patet, & antecedens probatur: quia cum Iudex interroget reum, an tale crimen commiserit, in tali

interro-

interrogatione intelligitur tantum interrogare de eo secundum iuris ordinem, vt pertinet ad illius forum: quando autem res ita secreta est, vt nec testis, nec reus teneatur prodere, vt in casu nostro, non est res illa, quæ pertineat ad illius forum. ergo neque de illa est interrogatio; & ita responderi potest negatiuè per verba, Non feci, non commisi, non occidi; quæ crimen significant, de quo interrogatur, scilicet non feci crimen, quod pertineat ad forum tuum: & iure ipso suppletur restrictio, vt sit vera responsio. Illa ergo propositio, non feci, de se alias falsa, vera est in casu; quia accipitur vt coniuncta tali interrogationi factæ à tali persona.

15 Et confirmatur, quia iure intelligitur † responsio fieri, vt iure debet fieri interrogatio: interrogatio autem fieri iure debet de crimine non occulto, sed publico, aut aliquo modo notorio; & ad hanc, quæ iure fieri deberet, respondet Laurentius, non ad illam, quæ de facto fit, cum fiat contra ius: ergo non mentitur dicendo, non feci.

Nunc probatur secundum responsionis membrum, scilicet, 16 † quod non teneatur ad restitutionem aliquam. Quia si Laurentius teneretur restituere famam accusatori, aut hoc esset; quia crimen fateri debet: & hoc non: quia reus in casu non est obligatus ad crimen manifestandum. aut quia alia ratione se defendere potest absque negatione delicti: & neque hoc dici potest. Quia cum omnis alia ratio ad se defendendum sit insufficiens, non est obligatus ad aliam rationem ineundam. Quod autem alij modi, quibus posset fortasse suæ famæ, & vitæ consulere, sint insufficientes, probatur: quia si non respondeat, maiorem suspicionem dabit: si dicat se non esse obligatum respondere ad proposita, aut nescio quid dicatis, aut nego proposita, vt proponuntur; adhuc maiorem suspicionem de perpetrato crimine excitabit. non potest igitur ad alias vias confugere. quare si negat, non facit contra iustitiam, & consequenter ad restitutionem aliquam non tenetur.

17 Tum denique, quia qui occidit hominem inuasorem † ob defensionem propriæ vitæ, nec peccat, nec ad restitutionem aliquam tenetur, vt patet ex *l. scientiam*, §. *qui cum aliter ff. ad legem Aquiliam:*

Aquiliam: ergo nec qui ob defensionem propriæ famæ per accidens, & indirectè diffamat infamantem, ex paritate rationis: sic enim consulit famæ suæ.

Neque obstant contra hanc nostram resolutionem argumēta à principio allata: Nam ad primum conceditur, quod excusatur responsio à mendacio; quia cum dicit, non feci hoc crimen, subintelligitur, publicum, quod tibi tamquam personæ publicæ reuelare tenear, & quod ad forum tuum pertineat, cum non possit probari. Et ad probationem in contrarium, dicendum, quòd licet verba illa ex communi modo loquendi non faciāt hunc sensum, faciunt tamen secundum intentionem proferentis, cui in 18 casu, cum fiat iniuria, & contra ius interrogetur, † licitum est vti verbis dubijs, & ambiguè respondere, & sic eludere interrogantem, veritatem occultando. Discrimen autem, quod affert Sotus inter has voces, scire & facere; nescio, & non feci; vt scire dicat illum ordinem ad dicendum alijs, facere verò non dicat; ponitur absque ratione, inquit Azorius; & Salon ait esse figmentum re optimè considerata.

19 Ad secundum respondetur, non esse parem rationem † de interrogatione facta extra iudiciū, & in iudicio: quia extra iudicium (maximè si quis loquitur citra iniuriam) loquitur homo voluntariè, & liberè, nec ibi circumstantia regulariter adesse solet, ratione cuius responsio talem sensum recipiat. atque adeo citra vllam amphibologiam ad mentem interrogantis, vel audientis loqui debet. Neque est licitum vti huiusmodi vocibus ambiguis, & amphibologicis, non quòd essent tunc mendacia, sed quod hominum societas id exposcat, vt vnusquisque sincerè loquatur, & ne inuicem se fallant. At in casu nostro Iudex sic interrogans infert vim: & responsio, cum sit iuridica, commodè recipit sensum iuridicum; & ita verè affirmatur, non feci, scilicet delictum, quod à te possit iuridicè, & iustè inquiri.

Ad primum pro opinione *Caietani*, respondetur eum, qui in-20 fert graue damnum proximo † directè, & ex intentione, grauiter peccare, & ad restitutionem teneri, vt ille, qui iustè accusatus, & cum ordine iuris interrogatus crimen negat: non tamen qui

iniustè

iniustè accusatus crimen occultum negat, vt se defendat: quoniam nec contra charitatem, nec contra iustitiam peccat, sed vtitur iure suo, vt facit Laurentius in casu, qui non tenetur fateri veritatem.

Ad secundum concedimus maiorem propositionem, scilicet Laurentium non teneri ad aliquam restitutionē, quia fuit iniustè prius accusatus, & diffamatus. & ad probationē Minoris dicimus, 21 non reddi malum pro malo, † quando ex defensione propriæ famæ iniustè ablatæ sequitur eius qui abstulit, infamia indirectè, & per accidens, vt in casu; sed tunc solum, quando malum alteri incutitur ad vindicandam iniuriam illatam.

Ad confirmationem respondetur, quod non est par ratio vtriusque casus: quia percussio non est ordinata ad ius suum defendendum, sicuti criminis negatio: neque posset reus se defendere tacendo; quia inde etiam sequi potest infamia, vt supra probatum est.

SVMMARIVM.

1 *Qui mutuo accepit centum, & secreto restituit, si conuenitur à mutuante exigente ab eo in iudicio solutionem centum, potest iurando negare se aliquid eidem debere, aut accepisse ab eo mutuo centum.*

2 *Iniustè de aliquo interrogatus à Iudice, potest verbis ambiguis vti, quæ verum sensum generent secundum eius mentem.*

3 *Quando non est eadem intentio iurantis, & eius, cui fit iuramentum; si dolus fuerit ex parte iurantis, iuramentum seruari debet secundum intentionem eius, cui fit. Si autem dolus, & violentia fuerit ex parte eius, cui fit, seruari debet secundum intentionem iurantis.*

4 *Cum quis iniustè de aliqua re interrogatur, responsio eius strictè accipienda est iuxta Iudicis interrogationem.*

5 *Quando in aliqua propositione possint intelligi, & suppleri aliquæ particulæ ex circunstantia loci, & temporis, & personarum, quas alteri quispiam exprimere non tenetur, idem est ac si particulæ*

ticulæ illæ expressè in illa propositione ponerentur, quantum attinet ad veritatem, & falsitatem propositionis.

6 *Propositio illa Matth. 9. Non est mortua puella; quomodo vera.*

7 *Item illa alia Io. 7. Vos ascendite: ego autem non ascendam.*

8 *Sicut per mutuum contrahitur solutionis obligatio, sic per solutionem mutuum extinguitur, & cessat obligatio.*

9 *Quacumque arte verborum quis iurat, Deus ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur intelligit. Canon hic intelligitur, quando quis iustè, & iuridicè interrogatur, n. 10.*

CASVS XLI.

MAVRITIVS accepit mutuo centum à Ioanne, eidemque restituit illam pecuniam: at restitutionem non potest Mauritius in iudicio probare, & conuenitur à Ioanne exigente ab eo in iudicio solutionem centum: si Mauritius fateatur coram Iudice se accepisse centum mutuo à Ioanne, sed totidem restituisse, condemnabitur à Iudice, vt iterum restituat totidem. *Quæritur, an Mauritius possit in huiusmodi casu iurare, nihil se debere Ioanni, nihilque mutuo se ab eo accepisse.*

Ad præsentem casum facile nunc est responsum dare, qui cum affinitatem quandam habeat cum præcedenti; solum enim in hoc differt, quod ille in causis criminalibus, hic verò in causis ciuilibus versatur; iisdem ferè fundamentis resoluitur affirmatiuè: † nimirum Mauritium posse iureiurando negare, se aliquid debere, aut accepisse centum mutuo à Ioanne. Ita sentiunt *Couar. lib. 1. Variarum resolut. cap. 2. n. 3. & 4. Azorius 1. par. Instit. mor. lib. 11. cap. 4. q. 5. reg. 2. & par. 3. lib. 13. cap. 25. q. 5. Bal. in Rub. C. de fide instrum. num. 30. Ias. in l. manifestè ff. de iureiur. col. pen. & Alciatus in l. 1. §. si quis simpliciter num. 75. ff. de verborum*

obli-

obligation. & alij citati à *Couarruuia vbi supra* & probatur his rationibus.

Tum quia Mauritius, qui verè centum ab actore petita illi soluit, nihilque ei amplius debet, iniquè ad iudicium trahitur, 2 iniusteque super his interrogatur. † igitur potest verbis ambiguis versutiam interrogantis eludere, & negare positionem eo animo, & sensu, vt eam falsam esse asseueret, prout ponitur, nempe se accepisse mutuo centum, quæ debeat: nam & verissimè in hoc sensu falsa est. non itaque erit periurus. Antecedens patet, & consequentia deducitur: quia quoties de aliquo rogamur iureiurando adacti, si nobis in eo iniuria inferatur, fas nobis est iurando verbis ambiguis vti, & ea accipere eo sensu, quem volumus, & concipimus. Colligitur hæc regula ex *D. Thom. 2 2. q. 89. ar. 7. ad. 4.* vbi 3 ait, quòd quando † non est eadem intentio iurantis, & eius cui fit iuramentum, si dolus fuerit ex parte iurantis, iuramentum seruari debet secundum intentionem eius, cui præstatur: si autem sit dolus, & violentia ex parte eius, cui præstatur iuramentum, seruari debet secundum mentem, & intentionem iurantis. Atqui hoc contingit in casu proposito, vbi Iudex iniustè interrogat, & Mauritius coactè ad iudicium trahitur. Licet ergo Mauritio Iudicem interrogantem verbis ambiguis fallere, accipiendo ea secundum mentem, & intentionem suam.

4 Tum quia huiusmodi Mauritij responsio † strictè accipienda est iuxta interrogationem Iudicis: atqui hic accepta negatio est verissima: nam interrogatio Iudicis accipienda est in hoc sensu; Accepistinè mutuo centum à Ioanne, quæ tenearis ei soluere? & ita responsio accipitur strictè; Non accepi mutuo centum à Ioannes nimirum quæ tenear ei soluere. igitur Mauritius iurans, se nihil Ioanni debere, nihilque mutuo se ab eo accepisse, non est periurus, verè enim negat.

5 Confirmatur, quia quando in aliqua propositione † possunt intelligi, & suppleri aliquæ particulæ ex circumstantia loci, & temporis, & personarum, quas alteri quispiam exprimere non tenetur, idem est, ac si particulæ illæ expresse in ea propositione ponerentur, quantum ad veritatem, & falsitatem propositionis attinet.

Sic

Sic enim vera eſt illa propoſitio à Chriſto Domino prolata
6 Matth.9.† *Non eſt mortua puella*,(quæ verè mortua erat)*ſed dormit*,ſubintellecta illa particula,reſpectu meæ poteſtatis,& voluntatis,qui tam facile poſſum eam ſuſcitare,ſicut dormientem. quæ particula non exprimitur à Chriſto turbis, ſubintelligitur tamen ex circumſtantia perſonæ Chriſti ad puellam ſuſcitandam vocati. Sic etiam vera eſt illa alia propoſitio eiuſdem Domini dicentis
7 *Io. 7.*† *Vos aſcendite ad diem feſtum hunc: ego autem non aſcendam*; qui tamen aſcendit: Quia ſubintelligitur in mente Chriſti: Non aſcendam vobiſcum, vel non aſcendam manifeſtè. quam particulam non explicauit Chriſtus,ſed mente tantum illam concepit, & retinuit, cum non teneretur illis mentem ſuam aperire. Sed in hac reſpoſitione Mauritij; Non accepi à Ioanne mutuo centum,poteſt ſubintelligi,& ſuppleri iſta particula, quæ debeam vel quæ non reddiderim,ex circumſtantia loci,nempe fori, perſonæ interrogantis, & reſpondentis,qui non tenetur eam exprimere. Ergo in caſu idem eſt ac ſi illa particula expreſſa fuiſſet,quo ad veritatem, & falſitatem propoſitionis: & quia ſi fuiſſet expreſſa particula illa, & propoſitio hæc integrè prolata, Non accepi mutuo centum, quæ debeam, vera eſſet propoſitio abſque vlla dubitatione. ergo etiam vera eſt, parte illa ſubintellecta, quam iuſta de cauſa non expediebat exprimere.

8 Tum denique, quia ſicut per mutuum † contrahitur obligatio ſolutionis; ſic per ſolutionem mutuum extinguitur, & ceſſat obligatio. cum igitur Mauritius iam plenè ſoluerit illud,perinde eſt, ac ſi mutuo nunquam acceperit: non enim dicitur accepiſſe mutuum, qui illud iam reddidit, & ſoluit.

Neque huic reſolutioni obeſt, quod habetur, *Can. quacumque*
9 *arte 22.q.5.* vbi dicitur, *Quacumque arte † verborum quis iurat; Deus tamen, qui conſcientiæ teſtis eſt, ita hoc accipit, ſicut ille, cui iuratur intelligit. Dupliciter autem reus eſt, quia & nomen Dei in vanum aſſumit, & proximum dolo capit.*

10 Quia reſpondetur quòd intelligitur Canon, quando † quis iuſtè, & iuridicè interrogatur: tunc enim vti debet verbis planis,& iurare ad intentionem eius, cui iuratur; alioquin peccat morta-

liter

liter, etiamſi verum ſit ſecundum intentionem iurantis: quia iurans in tali caſu non habet cauſam legitimam vtendi verbis ambiguis, & dubijs, & detorquendi iuramentum in alium ſenſum, quàm concipit is, qui iuridicè interrogat. At cum quis iniquè in iudicium trahitur, & iniuſtè ſuper aliqua re interrogatur, vt contingit in caſu noſtro, fas eſt ei iurando verbis ambiguis vti, quæ verum ſenſum generent ſecundum mentem ipſius iurantis, quamuis falſum ſecundum mentem alterius: ob iniuriam enim quæ ei infertur, licet illi ſic ſuo bono conſulere.

Neque obſtat ſecundo, ſi arguatur, Quando vna pars contradictionis eſt vera, altera neceſſario falſa eſt: atqui ſi Mauritius reſpondeat, mutuo accepi centum à Ioanne, verum dicit. ergo mentitur, ſi dicat, non accepi mutuo centum à Ioanne: cum duo contradictoria non poſſint eſſe ſimul vera, neque ſimul falſa.

Nam reſpondetur quod cum contradictio ſit ad idem, & ſecundum idem, hic non eſt contradictio: quia dum Mauritius affirmat, ſe accepiſſe mutuo centum à Ioanne, talis affirmatio accipitur à debito, & reſtitutione; quo modo eſt vera: at cum negat, ſe accepiſſe mutuò centum, accipitur reſponſio ſtrictè, vt ſtat ſub interrogatione facta à Iudice, & ſubintelligitur, quæ debeat, aut quæ non reſtituerit: quia hùc tendere debet interrogatio Iudicis. In quo ſenſu ſimiliter eſt vera: & ſic ſumpta, accepi, & non accepi mutuo centũ, non ſunt verè contradictoria, quia non accipiuntur ſecundum idem. quo modo ſi ſumantur, vna eſt vera, altera falſa: hæc enim falſa eſt, Accepi centum mutuo à Ioanne, quæ ei debeo: hæc autem vera, Non accepi centum mutuo à Ioanne, quæ ei debeam: & ſic ſumenda eſt in propoſito. Vnde patet quomodo minor propoſitio poſſit eſſe vera, & falſa.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium, vt inductiuum ſit irregularitatis, debet eſſe aliquo modo volitum.*
2 *Volitum duplex, per ſe, & per accidens.*
3 *Qui deflorauit puellam ſub cura patris exiſtentem, vnde interemptio*

remptio eius secuta est, an in irregularitatem incurrerit, Soti, & aliorum opinio negatiua est, sed probabilior est affirmatiua num. 8.

4 *Ad incurrendam irregularitatem requiritur causa propinqua, per se intenta, & volita.*

5 *Non sufficit dare operam rei illicitæ ad incurrendam irregularitatem contractam ex homicidio, nisi actus ille illicitus ordinatus sit sua propria natura ad homicidium. limita, vel ex consuetudine, vt n.11.& 14.*

6 *Irregularitas non contrahitur nisi in casibus iure expressis.*

7 *In his, quæ pendent ex iuris dispositione, standum est sententiæ communi, & receptæ inter Iuristas, quibus incumbit iuris intelligentia. Sed verius dicendum, standum est decisioni iuris, vt ante num. 20.*

9 *Omne homicidium aliquo modo volitum, vel directè in se, vel indirectè, & in sua causa, irregularitatem inducit.*

10 *Deflorator puellæ præbuit causam patri occidendi filiam ad vindicandam iniuriam, & ignominiam illam.*

11 *Irregularitas contrahitur ex omni homicidio, quod sequitur ex actu illicito suapte natura, lege vel consuetudine sufficienter ad illud directo.*

12 *Lex in certis casibus permittit patrem occidere filiam, & maritum vxorem adulteram.*

13 *Paria videntur quantum ad casum homicidij, defloratio puellæ sub cura patris viuentis, & adulterium.*

14 *Quid dicatur causa propinqua homicidij.*

15 *Ebrius, qui iudicio carens interficit aliquem, nec vnquam fuit solitus in ebrietate sumere arma, & alios ferire, nõ est irregularis.*

16 *Deflorator puellæ intendendo actum deflorationis per se, intendit, & voluit homicidium per accidens, & indirectè, & fuit quodammodo homicida voluntarius, & n.17.*

18 *Aliud est hoc colligi, & deduci ex iure, & hoc haberi in iure.*

19 *Idem est in culpa esse, & dare operam rei illicitæ.*

20 *In iure ille tantũ est irregularis, qui aliquo modo vult homicidium vel per se, & directè; vel per accidens, & indirectè, & n.20.*

CA.

CASVS XLII.

CAMILLA ex non licito coitu grauidata, cum eam pater interrogaret, quo cum viro concubuisset, & illa timens magna inde scandala secutura, nollet rem aperire, interimitur à patre ira, animique perturbatione incitato. *Quæritur, an fornicator irregularitatem incurrerit, inhabilisque sit ad Ecclesiasticos ordines suscipiendos.*

Pro maiori intelligentia huius casus præmitto tamquam certum ex communi omnium Doctorum sententia, homicidium 1 † ad hoc vt inducat irregularitatem, debere esse aliquo modo volitum. Et quia casuale inquantum huiusmodi, simpliciter loquendo, non est intentum, nec voluntarium, contingere tamen potest, (vt docet *D. Thom.* 22.*q.*64.*ar.*8.) id quod non est actu, & per se 2 † voluntarium, vel intentum, esse per per accidens volitum, vel intentum, secundum quod causa per accidens dicitur remouens prohibens, vel non remouens: vnde ille, qui non remouet ea ex quibus sequitur homicidium, si debeat remouere, erit quodammodo homicida voluntarius.

His præmissis de præsenti casu magna est controuersia inter Doctores. *Sotus lib.* 5.*de iust.& iure*, *q.* 1.*ar.*9. *Marianus Socinus in c. ad audientiam, de homicidio, Couarru. in clem. si furiosus*, §.4. *n.*10.*de homicidio, Salon* 22.*q.*64.*ar.*8.*controu.*3. *Aragon ibidem dub.*2.*& Graff. lib.* 3.*consil. de homicidio, cons.*2. 3 † sustinent partem negantem: pro qua

4 Facit primo, quia ad incurrendam irregularitatem † requiritur causa propinqua, ex *Gloss. in c. de cætero, de homicidio*, per se intenta, & volita: illa autem dicitur causa per se, quando ex intentione quis operatur circa homicidium: vt qui præcipit, qui iuuat, qui suadet: similiter qui facit actum ex se ordinatum ad homicidium, vt qui testificatur falsum, vel falso accusat aliquem de

aliquo, vnde ſequitur homicidiũ, vel mutilatio ipſius. Cum igitur huiuſmodi fornicator non fuerit cauſa per ſe homicidij; quia non ex intentione illud commiſit ſtuprum, ſeu fornicationẽ, vt homicidium ſequeretur: nam quamuis fornicatio ſit opus illicitum, & fuerit opus voluntarium, non tamen fuit per ſe cauſa homicidij; cum fornicatio ordinetur cauſa libidinis explendæ, & non ad homicidium; ſequitur quod non incurrerit irregularitatem, nec ſit inhabilis ad ordines Eccleſiaſticos ſuſcipiendos.

5 Facit ſecundo, quia non ſufficit † dare operam rei illicitæ ad incurrendam irregularitatem contractam ex homicidio caſuali, niſi actus ille illicitus ſit ordinatus ſua propria natura ad homicidium: ſed fornicatio, vt probatum eſt, non eſt ſuaptè ordinata ad homicidium: aliud enim eſt intendere fornicationem, & aliud homicidium. ergo non fuit ſatis dare operam fornicationi illicitæ ad incurrendam irregularitatem.

6 Facit tertio, quia irregularitas † non contrahitur niſi in caſibus iure expreſſis. *cap. Is, qui, cum Gloſſa recepta, de ſententia excommunicationis, in 6.* cum ſit pœna, & res odioſa. Sed nullibi habetur expreſsè in iure, vt efficiatur quis irregularis ob ſtuprum, vel adulterium, ſi inde ſequatur homicidium abſque intentione & voluntate ipſius fornicantis, vel adulterantis. ergo non incurrit huiuſmodi fornicator irregularitatem. Maior eſt certa, & minor probatur; quia auctores contrariæ opinionis nullum adducunt textum, vbi id expreſsè habeatur, ſed tantum eam colligunt à contrario ſenſu ex nonnullis capitibus, in quibus quidam ab irregularitate excuſantur, quia operam dabant rei licitæ, ſeu quia non dabant operam rei illicitæ: ita habetur *cap. dilectus filius, & cap. ex literis, 2. & cap. tua nos, extra de homicidio:* & hinc colligunt à contrario ſenſu, ergo irregulares eſſent, ſi darent operam rei illicitæ: argumentum autem à contrario ſenſu, præterquam quòd frequenter infirmum eſt, non eſt à textu expreſſo.

Oppoſitam omnino ſententiam habet *Sylu. ver. homicidium 2. Reg. 3. q. 18. Conradus 1. 2. q. 73. ar. 8. & Caiet. 22. q. 64. ar. 8.* qui omnes affirmant vniuerſaliter caſuale homicidium ſemper impu-

tari danti operam rei illicitæ quo ad pœnam irregularitatis: vnde ait Sylu. loc.cit. Si quis ſcindens arborem alienam, quam furatur, & aliquem caſu occidat, etiamſi adhibuerit diligentiam debitam, irregularis eſt; ſi verò ſcindat arborem ſuam, non eſt irregularis: quia in primo caſu dat operam rei illicitæ, in ſecundo vero non.

Probatur etiam auctoritate Iuris Canonici, & ratione. Auctoritate quidem: quia apertiſſimè definitur in *cap. ſuſcepimus, & c. de cætero, & c. continebatur, & c. Presbyterum, & c. final. de homicid.* occidentem dantem operam rei illicitæ, & ſibi aliqua ratione prohibitæ, manere irregularem.

7 Probatur ratione: quia in his, † quæ pendent ex iuris diſpoſitione, ſtandum eſt ſententiæ communi, & receptæ inter Iuriſtas, quibus incumbit iuris intelligentia: ſed in hac quæſtione Iuriſtæ omnes, aut maior eorum pars, ſentiunt eſſe irregularem quẽcumque alium occidentem, ſi dabat operam rei illicitæ, quæ eſſet peccatum, & prohibita in genere moris. ergo omnis dans operam rei illicitæ, ex qua ſequitur alterius mors, efficitur irregularis, & inhabilis ad Eccleſiaſticos ordines ſuſcipiendos.

His duabus extremis opinionibus relictis, reſpondeo ad caſum propoſitum affirmatiuè tenendo opinionem mediam, quam arbitror probabiliorem: nimirum hunc fornicatorem, ſeu potius Camillæ defloratorem † ſub cura Patris viuentis, eſſe irregularem, & ex conſequenti inhabilem ad Eccleſiaſticos ordines ſuſcipiendos, ob interemptionem Camillæ inde ſequutam: Et tamen non omnem dantem operam rei illicitæ, ex qua ſeeuitur mors alterius, irregularitatem incurrere. Hæc reſponſio duas habet partes, quarum prima quæ directè tangit caſum noſtrum, his rationibus fulcitur.

9 Tum primo, quia omne homicidium † aliquo modo volitum, vel directè in ſe, vel indirectè, & in ſua cauſa, irregularitatem inducit. hoc patet ex prænotatis. Et de homicidio volito directè, & per ſe, non ambigitur à Doctoribus: ſed de volito in ſua cauſa, conſtat ex illa regula, *Qui cauſam damni dat, &c.* ſed homicidium Camillæ exiſtentis ſub cura Patris fuit aliquo modo voli-

Aquiliam: ergo nec qui ob defensionem propriæ famæ per accidens, & indirectè diffamat infamantem, ex paritate rationis: sic enim consulit famæ suæ.

Neque obstant contra hanc nostram resolutionem argumēta à principio allata: Nam ad primum conceditur, quod excusatur responsio à mendacio; quia cum dicit, non feci hoc crimen, subintelligitur, publicum, quod tibi tamquam personæ publicæ reuelare tenear, & quod ad forum tuum pertineat, cum non possit probari. Et ad probationem in contrarium, dicendum, quòd licet verba illa ex communi modo loquendi non faciāt hunc sensum, faciunt tamen secundum intentionem proferentis, cui in 18 casu, cum fiat iniuria, & contra ius interrogetur, † licitum est vti verbis dubijs, & ambiguè respondere, & sic eludere interrogantem, veritatem occultando. Discrimen autem, quod affert Sotus inter has voces, scire & facere; nescio, & non feci; vt scire dicat illum ordinem ad dicendum alijs, facere verò non dicat; ponitur absque ratione, inquit Azorius; & Salon ait esse figmentum re optimè considerata.

19 Ad secundum respondetur, non esse parem rationem † de interrogatione facta extra iudiciū, & in iudicio: quia extra iudicium (maximè si quis loquitur citra iniuriam) loquitur homo voluntariè, & liberè, nec ibi circumstantia regulariter adesse solet, ratione cuius responsio talem sensum recipiat: atque adeo citra vllam amphibologiam ad mentem interrogantis, vel audientis loqui debet. Neque est licitum vti huiusmodi vocibus ambiguis, & amphibologicis, non quòd essent tunc mendacia, sed quod hominum societas id exposcat, vt vnusquisque sincerè loquatur, & ne inuicem se fallant. At in casu nostro Iudex sic interrogans infert vim: & responsio, cum sit iuridica, commodè recipit sensum iuridicum; & ita verè affirmatur, non feci, scilicet delictum, quod à te possit iuridicè, & iustè inquiri.

Ad primum pro opinione *Caietani*, respondetur eum, qui in- 20 fert graue damnum proximo † directè, & ex intentione, grauiter peccare, & ad restitutionem teneri, vt ille, qui iustè accusatus, & cum ordine iuris interrogatus, crimen negat: non tamen qui

iniustè

iniuſtè accuſatus crimen occultum negat, vt ſe defendat: quoniam nec contra charitatem, nec contra iuſtitiam peccat, ſed vtitur iure ſuo, vt facit Laurentius in caſu, qui non tenetur fateri veritatem.

Ad ſecundum concedimus maiorem propoſitionem, ſcilicet Laurentium non teneri ad aliquam reſtitutionē, quia fuit iniuſtè prius accuſatus, & diffamatus. & ad probationē Minoris dicimus, 21 non reddi malum pro malo, † quando ex defenſione propriæ famæ iniuſtè ablatæ ſequitur eius qui abſtulit, infamia indirectè, & per accidens, vt in caſu; ſed tunc ſolum, quando malum alteri incutitur ad vindicandam iniuriam illatam.

Ad confirmationem reſpondetur, quod non eſt par ratio vtriuſque caſus: quia percuſſio non eſt ordinata ad ius ſuum defendendum, ſicuti criminis negatio: neque poſſet reus ſe defendere tacendo; quia inde etiam ſequi poteſt infamia, vt ſupra probatum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Qui mutuo accepit centum, & ſecreto reſtituit, ſi conuenitur à mutuante exigente ab eo in iudicio ſolutionem centum, poteſt iurando negare ſe aliquid eidem debere, aut accepiſſe ab eo mutuo centum.*

2 *Iniuſtè de aliquo interrogatus à Iudice, poteſt verbis ambiguis vti, quæ verum ſenſum generent ſecundum eius mentem.*

3 *Quando non eſt eadem intentio iurantis, & eius, cui fit iuramentum; ſi dolus fuerit ex parte iurantis, iuramentum ſeruari debet ſecundum intentionem eius, cui fit. Si autem dolus, & violentia fuerit ex parte eius, cui fit, ſeruari debet ſecundum intentionem iurantis.*

4 *Cum quis iniuſtè de aliqua re interrogatur, reſponſio eius ſtrictè accipienda eſt iuxta Iudicis interrogationem.*

5 *Quando in aliqua propoſitione poſſunt intelligi, & ſuppleri aliquæ particulæ ex circunſtantia loci, & temporis, & perſonarum, quas alteri quiſpiam exprimere non tenetur, idem eſt ac ſi particula*

ticulæ illæ expressè in illa propositione ponerentur, quantum attinet ad veritatem, & falsitatem propositionis.

6 *Propositio illa Matth. 9. Non est mortua puella; quomodo vera.*

7 *Item illa alia Io. 7. Vos ascendite: ego autem non ascendam.*

8 *Sicut per mutuum contrahitur solutionis obligatio, sic per solutionem mutuum extinguitur, & cessat obligatio.*

9 *Quacumque arte verborum quis iurat, Deus ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur intelligit. Canon hic intelligitur, quando quis iustè, & iuridicè interrogatur, n. 10.*

CASVS XLI.

MAVRITIVS accepit mutuo centum à Ioanne, eidemque restituit illam pecuniam: at restitutionem non potest Mauritius in iudicio probare, & conuenitur à Ioanne exigente ab eo in iudicio solutionem centum: si Mauritius fateatur coram Iudice se accepisse centum mutuo à Ioanne, sed totidem restituisse, condemnabitur à Iudice, vt iterum restituat totidem. *Quæritur, an Mauritius possit in huiusmodi casu iurare, nihil se debere Ioanni, nihilque mutuo se ab eo accepisse.*

Ad præsentem casum facile nunc est responsum dare, qui cum affinitatem quandam habeat cum præcedenti; solum enim in hoc differt, quod ille in causis criminalibus, hic verò in causis ciuilibus versatur; iisdem ferè fundamentis resoluitur affirmatiuè:† nimirum Mauritium posse iureiurando negare, se aliquid debere, aut accepisse centum mutuo à Ioanne. Ita sentiunt *Couar. lib. 1. Variarum resolut. cap. 2. n. 3. & 4. Azorius 1. par. Instit. mor. lib. 11. cap. 4. q. 5. reg. 2. & par. 3. lib. 13. cap. 25. q. 5. Bal. in Rub. C. de fide instrum. num. 30. Iaf. in l. manifestè ff. de iureiur. col. pen. & Alciatus in l. 1. §. si quis simpliciter num. 75. ff. de verborum*

obli-

obligation. & alij citati à *Couarruuia vbi supra* & probatur his rationibus.

Tum quia Mauritius, qui verè centum ab actore petita illi soluit, nihilque ei amplius debet, iniquè ad iudicium trahitur, 2 iniusteque super his interrogatur. † igitur potest verbis ambiguis versutiam interrogantis eludere, & negare positionem eo animo, & sensu, vt eam falsam esse asseueret, prout ponitur, nempe se accepisse mutuo centum, quæ debeat: nam & verissimè in hoc sensu falsa est. non itaque erit periurus. Antecedens patet, & consequentia deducitur: quia quoties de aliquo rogamur iureiurando adacti, si nobis in eo iniuria inferatur, fas nobis est iurando verbis ambiguis vti, & ea accipere eo sensu, quem volumus, & concipimus. Colligitur hæc regula ex *D. Thom.* 2 2. *q.* 89. *ar.* 7. *ad.* 4. vbi 3 ait, quòd quando † non est eadem intentio iurantis, & eius cui fit iuramentum, si dolus fuerit ex parte iurantis, iuramentum seruari debet secundum intentionem eius, cui præstatur: si autem sit dolus, & violentia ex parte eius, cui præstatur iuramentum, seruari debet secundum mentem, & intentionem iurantis. Atqui hoc contingit in casu proposito, vbi Iudex iniustè interrogat, & Mauritius coactè ad iudicium trahitur. Licet ergo Mauritio Iudicem interrogantem verbis ambiguis fallere, accipiendo ea secundum mentem, & intentionem suam.

4 Tum quia huiusmodi Mauritij responsio † strictè accipienda est iuxta interrogationem Iudicis: atqui hic accepta negatio est verissima: nam interrogatio Iudicis accipienda est in hoc sensu; Accepistinè mutuo centum à Ioanne, quæ tenearis ei soluere? & ita responsio accipitur strictè; Non accepi mutuo centum à Ioanne; nimirum quæ tenear ei soluere. igitur Mauritius iurans, se nihil Ioanni debere, nihilque mutuo se ab eo accepisse, non est periurus, verè enim negat.

5 Confirmatur, quia quando in aliqua propositione † possunt intelligi, & suppleri aliquæ particulæ ex circumstantia loci, & temporis, & personarum, quas alteri quispiam exprimere non tenetur, idem est, ac si particulæ illæ expresè in ea propositione ponerentur, quantum ad veritatem, & falsitatem propositionis attinet.

Sic

Sic enim vera est illa propositio à Christo Domino prolata Matth. 9. † *Non est mortua puella*, (quæ verè mortua erat) *sed dormit*, subintellecta illa particula, respectu meæ potestatis, & voluntatis, qui tam facile possum eam suscitare, sicut dormientem. quæ particula non exprimitur à Christo turbis, subintelligitur tamen ex circumstantia personæ Christi ad puellam suscitandam vocati. Sic etiam vera est illa alia propositio eiusdem Domini dicentis Io. 7. † *Vos ascendite ad diem festum hunc: ego autem non ascendam*; qui tamen ascendit: Quia subintelligitur in mente Christi: Non ascendam vobiscum, vel non ascendam manifestè. quam particulam non explicauit Christus, sed mente tantum illam concepit, & retinuit, cum non teneretur illis mentem suam aperire. Sed in hac respositione Mauritij; Non accepi à Ioanne mutuo centum, potest subintelligi, & suppleri ista particula, quæ debeam vel quæ non reddiderim, ex circumstantia loci, nempe fori, personæ interrogantis, & respondentis, qui non tenetur eam exprimere. Ergo in casu idem est ac si illa particula expressa fuisset, quo ad veritatem, & falsitatem propositionis: & quia si fuisset expressa particula illa, & propositio hæc integrè prolata, Non accepi mutuo centum, quæ debeam, vera esset propositio absque vlla dubitatione. ergo etiam vera est, parte illa subintellecta, quam iusta de causa non expediebat exprimere.

6

7

8 Tum denique, quia sicut per mutuum † contrahitur obligatio solutionis; sic per solutionem mutuum extinguitur, & cessat obligatio. cum igitur Mauritius iam plenè soluerit illud, perinde est, ac si mutuo nunquam acceperit: non enim dicitur accepisse mutuum, qui illud iam reddidit, & soluit.

Neque huic resolutioni obest, quod habetur, *Can. quacumque arte* 22. *q.* 5. vbi dicitur, *Quacumque arte † verborum quis iurat; Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur intelligit. Dupliciter autem reus est, quia & nomen Dei in vanum assumit, & proximum dolo capit.*

9

10 Quia respondetur quòd intelligitur Canon, quando † quis iustè, & iuridicè interrogatur: tunc enim vti debet verbis planis, & iurare ad intentionem eius, cui iuratur; alioquin peccat morta-

liter

liter, etiamsi verum sit secundum intentionem iurantis: quia iurans in tali casu non habet causam legitimam vtendi verbis ambiguis, & dubijs, & detorquendi iuramentum in alium sensum, quàm concipit is, qui iuridicè interrogat. At cum quis iniquè in iudicium trahitur, & iniustè super aliqua re interrogatur, vt contingit in casu nostro, fas est ei iurando verbis ambiguis vti, quæ verum sensum generent secundum mentem ipsius iurantis, quamuis falsum secundum mentem alterius: ob iniuriam enim quæ ei infertur, licet illi sic suo bono consulere.

Neque obstat secundo, si arguatur, Quando vna pars contradictionis est vera, altera necessario falsa est: atqui si Mauritius respondeat, mutuo accepi centum à Ioanne, verum dicit. ergo mentitur, si dicat, non accepi mutuo centum à Ioanne: cum duo contradictoria non possint esse simul vera, neque simul falsa.

Nam respondetur quod cum contradictio sit ad idem, & secundum idem, hic non est contradictio: quia dum Mauritius affirmat, se accepisse mutuo centum à Ioanne, talis affirmatio accipitur à debito, & restitutione; quo modo est vera: at cum negat, se accepisse mutuò centum, accipitur responsio strictè, vt stat sub interrogatione facta à Iudice, & subintelligitur, quæ debeat, aut quæ non restituerit: quia hùc tendere debet interrogatio Iudicis. In quo sensu similiter est vera: & sic sumpta, accepi, & non accepi mutuo centũ, non sunt verè contradictoria, quia non accipiuntur secundum idem. quo modo si sumantur, vna est vera, altera falsa: hæc enim falsa est, Accepi centum mutuo à Ioanne, quæ ei debeo: hæc autem vera, Non accepi centum mutuo à Ioanne, quæ ei debeam: & sic sumenda est in proposito. Vnde patet quomodo minor propositio possit esse vera, & falsa.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium, vt inductiuum sit irregularitatis, debet esse aliquo modo volitum.*

2 *Volitum duplex, per se, & per accidens.*

3 *Qui desflorauit puellam sub cura patris existentem, vnde interemptio*

remptio eius secuta est, an in irregularitatem incurrerit, Soti, & aliorum opinio negatiua est, sed probabilior est affirmatiua num. 8.

4 *Ad incurrendam irregularitatem requiritur causa propinqua, per se intenta, & volita.*

5 *Non sufficit dare operam rei illicitæ ad incurrendam irregularitatem contractam ex homicidio, nisi actus ille illicitus ordinatus sit sua propria natura ad homicidium. limita, vel ex consuetudine, vt n.*11.*&* 14.

6 *Irregularitas non contrahitur nisi in casibus iure expressis.*

7 *In his, quæ pendent ex iuris dispositione, standum est sententiæ communi, & receptæ inter Iuristas, quibus incumbit iuris intelligentia. Sed verius dicendum, standum est decisioni iuris, vt ante num.* 20.

9 *Omne homicidium aliquo modo volitum, vel directè in se, vel indirectè, & in sua causa, irregularitatem inducit.*

10 *Deflorator puellæ præbuit causam patri occidendi filiam ad vindicandam iniuriam, & ignominiam illam.*

11 *Irregularitas contrahitur ex omni homicidio, quod sequitur ex actu illicito suapte natura, lege vel consuetudine sufficienter ad illud directo.*

12 *Lex in certis casibus permittit patrem occidere filiam, & maritum vxorem adulteram.*

13 *Paria videntur quantum ad casum homicidij, defloratio puellæ sub cura patris viuentis, & adulterium.*

14 *Quid dicatur causa propinqua homicidij.*

15 *Ebrius, qui iudicio carens interficit aliquem, nec vnquam fuit solitus in ebrietate sumere arma, & alios ferire, nō est irregularis.*

16 *Deflorator puellæ intendendo actum deflorationis per se, intendit, & voluit homicidium per accidens, & indirectè, & fuit quodammodo homicida voluntarius, & n.*17.

18 *Aliud est hoc colligi, & deduci ex iure, & hoc haberi in iure.*

19 *Idem est in culpa esse, & dare operam rei illicitæ.*

20 *In iure ille tantū est irregularis, qui aliquo modo vult homicidium vel per se, & directè; vel per accidens, & indirectè, & n.*20.

CA.

CASVS XLII.

CAMILLA ex non licito coitu grauidata, cum eam pater interrogaret, quo cum viro concubuisset, & illa timens magna inde scandala secutura, nollet rem aperire, interimitur à patre ira, animique perturbatione incitato. *Quæritur, an fornicator irregularitatem incurrerit, inhabilisque sit ad Ecclesiasticos ordines suscipiendos.*

Pro maiori intelligentia huius casus præmitto tamquam certum ex communi omnium Doctorum sententia, homicidium 1 † ad hoc vt inducat irregularitatem, debere esse aliquo modo volitum. Et quia casuale inquantum huiusmodi, simpliciter loquendo, non est intentum, nec voluntarium, contingere tamen potest, (vt docet *D.Thom.* 22.*q*.64.*ar*.8.) id quod non est actu, & per se 2 † voluntarium, vel intentum, esse per per accidens volitum, vel intentum, secundum quod causa per accidens dicitur remouens prohibens, vel non remouens: vnde ille, qui non remouet ea ex quibus sequitur homicidium, si debeat remouere, erit quodammodo homicida voluntarius.

His præmissis de præsenti casu magna est controuersia inter Doctores. *Sotus lib.* 5.*de iust.& iure*, *q*.1.*ar*.9. *Marianus Socinus in c.ad audientiam, de homicidio, Couarru.in clem.si furiosus*, §.4. *n*.10.*de homicidio, Salon* 22.*q*.64.*ar*.8.*controu*.3. *Aragon ibidem dub*.2.*& Graff.lib*.3.*consil. de homicidio, cons*.2. 3 † sustinent partem negantem: pro qua

4 Facit primo, quia ad incurrendam irregularitatem † requiritur causa propinqua, ex *Gloss.in c.de cætero, de homicidio*, per se intenta, & volita: illa autem dicitur causa per se, quando ex intentione quis operatur circa homicidium: vt qui præcipit, qui iuuat, qui suadet: similiter qui facit actum ex se ordinatum ad homicidium, vt qui testificatur falsum, vel falso accusat aliquem de

aliquo, vnde sequitur homicidiū, vel mutilatio ipsius. Cum igitur huiusmodi fornicator non fuerit causa per se homicidij; quia non ex intentione illud commisit stuprum, seu fornicationē, vt homicidium sequeretur: nam quamuis fornicatio sit opus illicitum, & fuerit opus voluntarium, non tamen fuit per se causa homicidij; cum fornicatio ordinetur causa libidinis explendæ, & non ad homicidium; sequitur quod non incurrerit irregularitatem, nec sit inhabilis ad ordines Ecclesiasticos suscipiendos.

5 Facit secundo, quia non sufficit † dare operam rei illicitæ ad incurrendam irregularitatem contractam ex homicidio casuali, nisi actus ille illicitus sit ordinatus sua propria natura ad homicidium: sed fornicatio, vt probatum est, non est suaptè ordinata ad homicidium: aliud enim est intendere fornicationem, & aliud homicidium. ergo non fuit satis dare operam fornicationi illicitæ ad incurrendam irregularitatem.

6 Facit tertio, quia irregularitas † non contrahitur nisi in casibus iure expressis. *cap. Is, qui, cum Glossa recepta, de sententia excommunicationis, in 6.* cum sit pœna, & res odiosa. Sed nullibi habetur expresse in iure, vt efficiatur quis irregularis ob stuprum, vel adulterium, si inde sequatur homicidium absque intentione & voluntate ipsius fornicantis, vel adulterantis. ergo non incurrit huiusmodi fornicator irregularitatem. Maior est certa, & minor probatur; quia auctores contrariæ opinionis nullum adducunt textum, vbi id expressè habeatur, sed tantum eam colligunt à contrario sensu ex nonnullis capitibus, in quibus quidam ab irregularitate excusantur, quia operam dabant rei licitæ, seu quia non dabant operam rei illicitæ: ita habetur *cap. dilectus filius, & cap. ex literis, 2. & cap. tua nos, extra de homicidio:* & hinc colligunt à contrario sensu, ergo irregulares essent, si darent operam rei illicitæ: argumentum autem à contrario sensu, præterquam quòd frequenter infirmum est, non est à textu expresso.

Oppositam omnino sententiam habet *Sylu. ver. homicidium 2. Reg. 3. q. 18. Conradus 1. 2. q. 73. ar. 8. & Caiet. 22. q. 64. ar. 8.* qui omnes affirmant vniuersaliter casuale homicidium semper impu-

tari

tari danti operam rei illicitæ quo ad pœnam irregularitatis: vnde ait Sylu. loc.cit. Si quis ſcindens arborem alienam, quam furatur,& aliquem caſu occidat,etiamſi adhibuerit diligentiam debitam, irregularis eſt; ſi verò ſcindat arborem ſuam, non eſt irregularis: quia in primo caſu dat operam rei illicitæ, in ſecundo vero non.

Probatur etiam auctoritate Iuris Canonici,& ratione. Auctoritate quidem: quia apertiſſimè definitur in *cap. ſuſcepimus, & c. de cætero, & c. continebatur, & c. Presbyterum, & c. final. de homicid.* occidentem dantem operam rei illicitæ, & ſibi aliqua ratione prohibitæ, manere irregularem.

7 Probatur ratione: quia in his, † quæ pendent ex iuris diſpoſitione,ſtandum eſt ſententiæ communi,& receptæ inter Iuriſtas, quibus incumbit iuris intelligentia: ſed in hac quæſtione Iuriſtæ omnes, aut maior eorum pars,ſentiunt eſſe irregularem quęcumque alium occidentem, ſi dabat operam rei illicitæ, quæ eſſet peccatum, & prohibita in genere moris. ergo omnis dans operam rei illicitæ, ex qua ſequitur alterius mors, efficitur irregularis, & inhabilis ad Eccleſiaſticos ordines ſuſcipiendos.

His duabus extremis opinionibus relictis,reſpondeo ad caſum propoſitum affirmatiuè tenendo opinionem mediam,quam arbitror probabiliorem: nimirum hunc fornicatorem, ſeu potius Camillæ defloratorem † ſub cura Patris viuentis, eſſe irregularem, & ex conſequenti inhabilem ad Eccleſiaſticos ordines ſuſcipiendos, ob interemptionem Camillæ inde ſequutam: Et tamen non omnem dantem operam rei illicitæ, ex qua ſequitur mors alterius, irregularitatem incurrere. Hæc reſponſio duas habet partes, quarum prima quæ directè tangit caſum noſtrum, his rationibus fulcitur.

8

9 Tum primo, quia omne homicidium † aliquo modo volitum, vel directè in ſe, vel indirectè, & in ſua cauſa, irregularitatem inducit. hoc patet ex prænotatis. Et de homicidio volito directè, & per ſe, non ambigitur à Doctoribus: ſed de volito in ſua cauſa, conſtat ex illa regula, *Qui cauſam damni dat, &c.* ſed homicidium Camillæ exiſtentis ſub cura Patris fuit aliquo modo voli-

tum ab eius defloratore, & fornicatore scilicet indirectè in sua
10 causa propinqua; præbuit enim causam † patri occidendi filiam ad vindicandam iniuriam, & ignominiam illatam, & cogitare debuerat id posse euenire. ergo fornicator iste ob homicidium Camillæ, cui causam præbuit, in irregularitatem incidit.

11 Tum secundo, quia irregularitas contrahitur † ex omni homicidio illicito, quod sequitur ex actu illicito suapte natura, lege, vel consuetudine expresse, vel virtualiter ad illud directo. Hoc ex se patere videtur, & docet *Nau. in Man. cap. 27. n. 220. 221. & 210. & lib. 5. consil. tit. de homicidio, cons. 34* At in casu nostro homicidium præfatæ Camillæ fuit illicitum, consequutum ex actu illicito lege, & consuetudine communi hominum, maximè Italiæ, & nobilium, directo expressè, vel tacitè in homicidium, attento patrum honore, procliuitate, & consuetudine interficiendi filias, quæ cum dedecore totius familiæ, & agnationis grauidæ fiunt:
12 attento etiam, quòd lex † in certis casibus similibus permittit patrem occidere filiam, & maritum vxorem adulteram. arg. *l. Patri, l. Marito, ff. ad legem Iuliam, de adulterijs, & l. Gracchus, C. eodem*. ergo fornicator irregularitatem contraxit.

13 Tum denique, quia videntur paria † quantum ad causam homicidij, stuprum Camillæ puellæ viuentis sub cura patris, & adulterium. Et de clerico adultero Pius V. approbauit hanc sententiam, & declarauit ipsum irregularitatem incurrere, si ob id maritus occidat vxorem suam, cum in sacra pænitentiaria id controuerteretur, vt refert *Nau. c. 27. num. 238. in Manual. & in consil. citato*, ergo, &c.

Et si dicatur, quòd Pius V. ita declarauit vt Doctor, & non vt Papa, vt respondet *Grassius l. c. & Sayrus in Thesauro casuum conscientiæ lib. 6. cap. 17. n. 19. cum Henriquez, & Thoma Zerula ibi citatis*, qui addunt declarationem fuisse pro foro exteriori.

Hæc non videtur sufficiens solutio; quia cum de hac re dedita opera consultus fuerit Pontifex, & ita responderit, & declarauerit: ad quem confugiendum est pro decisione quæstionis, si non standum est responsioni illius, qui vniuerso Christiano orbi præsidet Magister, & Doctor?

Quod verò non fuerit declaratio pro foro exteriori; inde constat; quia casus ille controuertebatur in sacræ pænitentiariæ foro, quod est forum conscientiæ interius, & non exterius.

Secunda pars etiam probatur, tum quia non sufficit, quod sequatur ex illicito facto homicidium, nisi sit causa propinqua homicidij illicita factum illud, ex *Glos. cap. de cætero, extra de homici-*14*dio.* Dicitur autem causa propinquam homicidij, †quodcumque dictum, aut factum illicitum directum ex sui natura, vel ex consuetudine, aut ex intentione operantis in occisionem: vnde qui mittit aliquem aliquò intentione mala, puta furandi aliquid, si missus in via ictu fulminis extinguitur, non efficitur irregularis mittens: quia licet missio illa in se esset illicita, & ex ea sit sequuta mors, quatenus tamen erat illicita, non dirigebatur sufficienter in illam, neque illa mors est volita in se, neque in causa ad illam sufficienter ordinata.

Tum quia furiosus, quamuis sua culpa furat, & insaniat, non est irregularis occidendo; vt sentit *Glos. cap. si quis insaniens*, 15. *quæst.* 1.

15 Tum quia ebrius, † qui iudicio carens interfecit aliquem, nec vnquam solitus fuit in ebrietate sumere arma, & alios ferire, non est irregularis, quamuis sua culpa in ebrietatem inciderit; cum ebrius non peccet in eo, quod extra iudicium potius operatur, vt multis argumentis probat *Maior in* 4. *dist.* 15. *q.* 8.

Hæc est sententia *Nau. in Man. cap.* 27. *n.* 220. 221. *&* 230. *Beiæ* 1. *par. Respon. ad casus, casu* 40. *Simonis Maioli lib.* 5. *de irregularitate*, §. 3. *n.* 15. pro qua facit etiam *Tolet. lib.* 1. *Instit. sac. cap.* 82. *n.* 5. & tandem velit, nolit, in eandem sententiam descendit *Sayrus in Thesauro casuum conscientiæ lib.* 6. *cap.* 17. *n.* 19. *in fine, & n.* 20.

Neque obstant argumenta in contrarium allata. Nam ad primum pro opinione Soti, negatur talem deflorationem Camillæ non esse causam propinquam illius interfectionis, & quod satis causa non fuerit intenta, & volita per se, quamuis homicidium non fuerit per se volitum: (hoc enim repugnat homici-16 dio carnali) nam intendens per se fornicationē † seu defloratio-

nem Camillæ, intendit, & voluit eius homicidium per accidens, & fuit quodammodo homicida voluntarius, vt patet ex dictis.

Ad secundum, negatur minor propositio; cuius probatio non facit ad rem: quia licet fornicator per se, & directè voluerit, & intenderit fornicationem, & aliud sit intendere per se fornicationem, & aliud intendere per se homicidium: indirectè tamen, & 17 per accidens † voluit, & intendit homicidium, scilicet in sua causa sufficienter ad illud directa, maximè in fæmina nobili: & hoc sufficit ad contrahendam irregularitatem ex homicidio casuali.

Ad tertium respondetur *Nau. in Man.cap.*27.*n.*222. negando non esse textum in iure probantem, qui dat operam rei illicitę, ex qua sequitur casuale homicidium, fieri irregularem: cum argumentum à contrario sensu sit validum in iure; quod licet, vt Sotus ait, sit infirmum Logicis, Iurisconsultis tamen firmissimum est, saltem quando desumitur probandum illud, cuius contrarium non est iure expressum.

Verum quia auctores contrariæ opinionis non negant, imo expresse affirmant (vt Sotus) à contrario sensu deduci, dantem operam rei illicitæ esse irregularem, si ex illa sequatur mors, aut 18 mutilatio alicuius: sed dicunt non † haberi in iure, quod longe aliud est:

Respondetur secundo cum *Toleto lib.*1.*instruct.sacerd.cap.*81. *n.*2. negando minorem propositionem: quia verè id habetur in iure expressum: nam *cap.Is qui, de homicidio, in* 6.habetur, eum qui mandauit verberari, expresse prohibendo ne occideret, esse irregularem, si mandatarius occidat: quia in culpa fuit mandando. Ecce homicidium præter intentionem, imo contra intentionem mandantis imputatur ad irregularitatem; quia in culpa 19 fuit mandando. idem autem omnino est, † in culpa esse, & dare operam rei illicitæ.

Ad argumenta verò pro sententia *Syluestri, & aliorum*, quatenus videntur facere contra secundam partem nostræ resolutionis, non difficile est respondere. Ad primum quidem de scindente

arborem

arborem alienam furto, negatur illum incurrere irregularitatem, si adhibeat debitam diligentiam, quæ cædentem propriam à culpa excusaret: quia licet in hoc casu opus sit illicitum, culpa tamen nullatenus dirigitur in mortem. Quæ est sententia *Nau. in Man. c.27.n.237. Soti lib.5. de iust. q.1. ar.9. vltra medium. Salonis 22. q.64. ar.8. controu.3. & Sayri in Thesauro casuum conscient. lib.7. n.22.* licet *Tolet. loc. cit.* sentiat cum *Syluestro.*

Ad secundum, negatur in illis capitibus citatis definiri apertissimè, omnem dantem operam rei illicitæ, si inde sequatur deformatio, esse irregularem: imo nihil ea minus confirmare, quàm *Sylu. & Caiet.* sententiam.

Quia in *cap. suscepimus*, declaratur irregularis frater, qui pro re temporali defendenda occidit quosdam latrones: quod homicidium fuit voluntarium, non casuale, de quo loquimur nunc.

In *cap. de cætero* iudicatur irregularis Diaconus, qui causam dederat cuidam homicidio.

In *cap. continebatur*, iudicatur irregularis clericus, qui saliens cum alio occidit illum; quia dabat operam rei periculosæ, & sufficienter directæ in deformationem: cum enim deferret secum falcem, vel gladium, vtebatur eo genere saltationis, vel ludi, quo facile gladius ille alium vulnerare potuit.

In *cap. Præsbyterum*, iudicatur etiam irregularis præsbyter, qui verberans puerum, ita percussit illius corpus, vt vulnus illud fuerit periculosum, & ordinatum in mortem, ex quo sequuta est.

In *cap. fin. & vlt.* clericus liberatur ab irregularitate, tum quia dabat operam rei licitæ; tum quia adhibuit tantam diligentiam, vt res illa, quantum fuit in clerico, ratione illius diligentiæ non esset periculosa, nec sufficienter ordinata in mortem.

Ad vltimum respondetur, ad maiorem propositionem, in his quæ pendent ex dispositione iuris standum esse decisioni iuris: in 20 iure † autem ille tantum est irregularis, qui aliquo modo vult homicidium, vel per se, & directè, vel per accidens, & indirectè, scilicet in sua causa propinqua; quomodo voluit hic fornicator dando operam rei illicitæ sufficienter ordinatæ ad homicidium;

qualis non est omnis res illicita, ex qua sequitur casuale homicidium, vt ostensum est supra. Et hanc opinionem, quamuis non omnes, sequuntur tamen multi Canonistæ, vt doctissimus *Nau. Simon Maiolus, Beia, Graffius, Salon, Couarruias, loc. cit.* & alij ab eo adducti, nec non *Sairus in Thes. casuum consc. lib. 7. cap. 5. n. 11.* qui omnes tenent vniuersaliter non sufficere dare operam rei illicitæ, ex qua sequitur mors, vt quis irregularitatem incurrat, nisi 21 vel illa res † ordinetur sufficienter in homicidium, vt dicit Nau. vel nisi illa res illicita sit prohibita, vt periculosa ad homicidium, vt dicunt *Sotus, Couarr. & alij.*

Hæc dicta sint salua semper, &c.

SVMMARIVM.

1 *Pœna triplex, conuentionalis, Iudicialis, & legalis. & quid nam qualibet earum sit.*

2 *Conuentionalis pœna dupliciter à creditore apponi solet, vel in compensam damni emergentis, seu lucri cessantis; vel vt debitor diligentius soluat, nec sit in mora metu pœnæ, & n. 4.*

3 *Pœna quando dicitur imponi in fraudem vsurarum.*

5 *In stipulatione prætoria non exigitur pœna, si non interest. Verum est hoc dictum de pœna legali, vel iudiciali, non de conuentionali, n. 20.*

6 *Pœnam imponere mutuatario, seu debitori, qui fuerit in mora solutionis, vt metu illius tempore statuto curet mutuum reddere, siue debitum soluere in termino, licitum est, etiamsi nullum interesse patiatur creditor ex illa mora, & n. 19.*

7 *Pœna non debetur, quando debitor promissū adimplere nonpotest.*

8 *Cuique licet non inire contractum, nisi de adimpletione eius reddatur securus.*

9 *Cui licet velle finem, licet etiam velle omnia media honesta, & necessaria ad illum conducentia.*

10 *Mutuatarius, seu debitor, tenetur in conscientia pœnam impositam soluere petente mutuatore, siue creditore etiam ante Iudicis condemnationem, & n. 11. 15. & 17.*

12 *Debitor, qui est in mora culpabili, detinet alienum inuito domino, quod est quoddam genus furti.*
13 *Pœna legalis non debetur ante Iudicis sententiam; sed bene conuentionalis, quæ ex contractu debetur. limita vt n. 14.*
16 *Differentia est non pauca inter pœnam, & interesse, & solutionem pœnæ, & solutionem interesse.*
18 *Debitor not tenetur ad offerendum vltro pœnam conuentionalem incursam.*

CASVS XLIII.

NICOLAVS mutuat Ludouico centum aureos reddendos illi certo præfixo termino, ea conditione, vt nisi in termino illos restituerit, in pœnam moræ debeat illi Ludouicus vnum aureum vltra sortem soluere: admittit Ludouicus conditionem, & illi pœnæ, quæ conuentionalis est, seipsum subijcit. *Quæritur, an hic contractus sit licitus, & teneatur mutuatarius post moram in conscientia aureum illum persoluere vltra sortem mutuatori exigenti, etiam si nullum interesse ex mora illa patiatur.*

Duo in præsenti casu quæruntur: Primum, an Nicolaus mutuans licite possit imponere Ludouico mutuatario, si fuerit in mora solutionis, pœnam conuentionalem. Secundum, an mutuatarius morosus teneatur in conscientia illam persoluere mutuanti petenti, quando ex illa mora nullum patitur intesse.

1 Pro cuius resolutione præmitto, Triplicem † esse pœnam, & vt docent *Io. Medina C. de vsuris q. 3. §. causa 4. Salon 22. q. 78. ar. 2. controu. 11. & Rebellus 2. par. de obligat. iustitia, lib. 8. de vsuris, q. 9.* & vt ad hunc locum spectat, scilicet, legalem, Iudicialem, & conuentionalem.

Legalis dicitur, quæ à lege, vel statuto imposita est; vt statu-

tum est in aliqua Ciuitate, quòd tutor de pecunijs pupilli, quæ ad manus eius perueniunt, teneatur emere possessiones, seu census, vel respondere pupillo ad rationem quinque pro centenario. Si tunc tutor pecunias pupilli non pro pupilli vtilitate, sed pro sua propria exponat, cogetur soluere de centum quinque; quæ quinque dicuntur pœna legalis.

Iudicialis dicitur, quæ à Iudice contra debitorem conuictum imponitur, nisi statuto die creditori satisfaciat: cuius pœnæ frequentissimus est vsus in tribunalibus, & de ea diffusius agit *Salon loc.cit.* Conuentionalis verò est, quæ ex consensu partium moroso debitori in contractu à creditore apponi solet. Idque dupliciter: † vno modo in compensationē lucri cessantis, damniuè emergentis: quo pacto statui potest ab initio, ac recipi citra vsuram, si interueniat mora, siue culpa debitoris, siue absque ea, modo adsint reliquæ conditiones ad legitimum interesse necessariæ: & hæc propriùs dicenda est solutio interesse, & satisfactio, quam solutio pœnæ. Altero ea tantum de causa, vt firmior sit conuentio, vel ne vlterius adimpletio eius differatur.

Exigitur autem ad huiusmodi pœnam conuentionalem rectè, & iustè imponendam hæc conditio, ne imponatur in fraudem vsurarum, vt tradit *Scotus in 4. sent. dist.* 15. *q.* 2. *ar.* 2. *Conradus de contractibus, q.* 31. *conc.* 3. *Syluester verbo, pœna, q.* 25. *§. septimum, Caiet. in summa ver. vsura, cap.* 2. *casu* 4. *Nau. in Man. cap.* 17. *n.* 215. & omnes recentiores, Canonistæ cum *Glossa in can. Plerique* 14. *q.* 3.

Dicitur verò † imponi pœna in fraudem vsurarum in duobus casibus positissimè. Primo, quando impositor pœnæ optat potius debitorem esse in mora, vt pœnam illam incurrat, quam quod tempore prefixo soluat: debet enim mutuans malle sortem in termino nudam habere, quàm mutuatario in mora existente sortem simul habere cum pœna; nam dato opposito, videtur prætendere lucrum ex mutuo.

Secundo, quando ipso tempore mutui, & contractus, in quo fuit imposita pœna, intelligebat mutuās mutuatarium futurum impotentem ad soluendum, & necessario futurum in mora. Qui enim

ita pœnam imponeret animo exigendi illam, lucrum profectò vsurarium ex mutuo illo, vel dilata solutione, sub nomine, & colore pœnæ intenderet; non lucrum sibi cessans, 4 † vel damnum emergens ex mora, nec diligentiam debitoris in soluendo stato tempore. Qui sunt duo modi tacti à principio, quibus pœna conuentionalis licitè imponi, & iustè exigi potest.

De quorum primo non est controuersia inter Doctores, dummodo quantitas huiusmodi pœnæ non excedat lucrum cessans, vel damnum emergens creditoris: etenim cum iustè possit mutuans exigere à mutuatario (vt alias visum est) lucrum cessans, vel damnum sibi emergens ex mutuo, seu ex mora mutuatarij, poterit similiter idipsum sub nomine pœnæ consensu mutuo vtriusque appositæ, exigere, ac recipere. Quid enim refert hoc, vel illo nomine vtaris, vbi res eadem est, & eadem ratio, & causa æquitatis? Sed de secundo modo imponendi conuentionalem pœnam quæstio agitatur.

Pars igitur negans suadetur primo: Quia nisi habeatur ratio lucri cessantis, vel damni emergentis, imponi videtur pœna pro solo metu, & periculo non recipiendi debitum tempore præfixo; atqui hoc capite nihil vltra sortem exigi potest, vt ostendit *Sotus 6. de iustit. & iure q. 4. ar. 1. Nau. in Man. cap. 23. n. 81. & Salon loc. cit. conc. 1.* ergo nefas erit eam apponere, & à fortiori exigere.

Suadetur secundo, quia inter mercatores, & exercentes contractus maximè obseruanda est, & speranda æquitas. *l. Quintus*, vbi *Bartolus, ff. mandati*: repugnare autem æquitati videtur, vt creditori vbi sibi nihil interest, nullumque damnum patitur, aut cessationem lucri, pœnam exigat à debitore ob moram. ergo non licet eam adijcere, & exigere, vbi nullum interuenit interesse.

Et confirmatur communi illo Iuristarum proloquio, In stipulatione prætoria 5 † non exigitur pœna, si non interest. quod colligit ex *l. & si post tres, ff. si quis causa: & l. 2. in fine, ff. si quis in ius vocatus non ierit*. & videtur sententia *Scoti 4. sent. dist. 15. q. 2. ar. 2. lit. O.*

His

His tamen non obstantibus respondeo ad casum propositum af-
6 firmatiuè, nimirum fas esse † Nicolao mutuanti pœna hac conuenta communire contractum mutui, vt metu illius tempore statuto, curet Ludouicus mutuatarius mutuum reddere: quam si culpa sua mutuatarius incurrat, ante Iudicis sententiam in conscientia tenebitur soluere creditori petenti, licet nullum interueniat interesse.

7 Dixi, si culpa sua mutuatarius incurrat: quia non † debetur pœna, quando debitor implere non potest, siue per omnimodam impotentiam, iuxta communem, teste *Nau. in Man. cap.* 17. *num.* 215. siue per moralem impotentiam, hoc est difficultatem tantam, vt creditor irrationabiliter inuitus circa impletionis dilationem censeatur: vt enim hæc difficultas excusat à culpa, ita etiam à pœna debet excusare, iuxta *cap. significante, de pignoribus*, & *cap. cognoscentes, de constitutionibus*, & *l. Traiectitiæ, ff. de actionibus, & obligationibus*.

Hæc responsio quo ad primam partem, scilicet, quòd liceat pœnam conuentionalem imponere mutuatario, vt timore eam incurrendi stato die soluat, recipitur communiter à Doctoribus: ita enim sentit *Io. Med. C. de rebus per vsuram acquisitis, q.* 3. *Maior.* 4. *sent. dist.* 15. *q.* 31. *Almainus ibidem q.* 2. *Ang. ver. vsura*, 1. §. 31. *Sylu. eodẽ ver.* 1. *q.* 28. & 38. & *ver. pœna, q.* 25. §. 7. *Conr. de contract. q.* 31. *conc.* 3. *Arag.* 22. *q.* 78. *ar.* 2. *in fine, Rebell.* 2. *par. de obligat. iust. lib.* 8. *de vsuris, q.* 9. *Salon loc. cit.* & ex Iurisperitis *Iason in l.* 2. §. *item si in facto, ff. de verborum obligat.* cum multis alijs, quos refert *Salon loc. cit.* & his rationibus ostenditur.

8 Tum quia vnicuique licet † non inire contractum, nisi de adimpletione eius reddatur securus: hoc autem rectè, & commode fit per pœnæ rationabilis impositionem. ergo hæc pœna licitè imponi potest. Dixi, per impositionem pœnæ rationabilis: quia irrationabilis non debet imponi, nec exigi: vt si pœna cum re ipsa, vel culpa commissa proportionem non habeat, sed immoderata sit; vel si in fraudem vsuræ apponatur, vt eo scilicet prætextu vsura occultetur.

Tum quia quemadmodum licet mutuanti obligare mutuata-

rium

rium ad ſoluendum mutuum in tempore præfixo, ita quoque licet illi vti omnibus medijs licitis, & conducentibus in hunc finem, vt mutuatarius ſoluat in termino: nam cum ratio mediorum ſit ſumenda ex fine, cui licet † velle finem, licet etiam velle omnia media honeſta, & neceſſaria ad illum conducentia. Vnum autem ex medijs, quæ maximè conducunt ad hunc finem, vt debitor non ſit in mora, eſt imponere illi pænam, vbi in ea fuerit; frequenter enim, qui in ſoluendo eſſet moroſus, ne huiuſmodi pænam incurrat, diligentem ſe exhibet. Eſt etiam medium honeſtum, & iuſtum, cum illo vtantur paſſim Iudices, & leges, vt citius debitores ſuis creditoribus debita perſoluant. Ergo licitum eſt huiuſmodi pænam in hunc finem mutuatario imponere.

9

Tum demum, quia huiuſmodi pænæ ſolent multoties iuramento firmari: quod Prælati prohibuiſſent pro ratione ſui muneris, & officij, niſi pænè iſtæ iuſte imponerentur in eum, quem diximus finem.

10 Secunda pars huius reſolutionis, ſcilicet, mutuatarium † teneri in conſcientia ad illam pænam ſoluendam petente mutuatore, etiam ante Iudicis condemnationem, in qua maior eſt difficultas; (contrarium enim opinantur *Lopez lib. 2. de contractibus cap. 34. Arag. 22. q. 78. ar. 2. in fine, & Nau. in Man. cap. 23. n. 67. & 68.*) his argumentis munitur.

11 Tum quia pæna iuſtè impoſita, † ſi exigatur ab eo, à quo exigi poteſt, debetur illi in foro animæ: hæc autem pæna conuentionalis eſt iuſtè impoſita in punitionem moræ culpabilis: debitor, 12 enim, † qui eſt in mora culpabili, detinet alienum inuito domino; quod eſt quoddam genus furti; vnde iuſtè potuit imponi illa pæna in huius iniquitatis punitionem: & cum liberè ſit promiſſa creditori à debitore, vi iſtius promiſſionis, & pacti poteſt ab eo iure exigi. Igitur debetur illi abſolutè, & ſimpliciter in foro animæ, etiam ſi non vocetur in iudicium debitor.

Tum quia ratio, quare ante ſententiam Iudicis non debetur pæna iudicialis, vel legalis, quæ pecuniariæ ſunt, vel de rebus 13 pecunia æſtimabilibus; conuentionalis verò maximè: † ea eſt, quòd hæc ex contractu debeatur, non autem illæ: mens verò con-

trahentium est, vt ipso iure transgressor ad pœnam teneatur, sub ea saltem conditione, si petatur; quando enim non petitur, censetur creditor illam remittere, & iuri quod in illam habet, cedere, consentireque vt sibi, licet alioquin debita, non soluatur.

Tum denique, quia sicut Iudici exequenti legis pœnam non licet resistere, ita petenti pœnam ex conuentione, & promissione, non licebit refragari. & sicut Iudicis exequutio in lege pœnali est 14 necessaria: ita in conuentionali pœna † petitio creditoris est expectanda, cum is, qui promisit, iusta coniectura præsumat, alterum nolle pœnam recipere, si eam non petierit.

Hæc est sententia *Couarru. de matrimonio, 2. par. cap. 6. §. 8. n. 11. Io. Medinæ, Salonis, & Rebelli locis citatis, Azorij 1. par. instit. mor. lib. 5. cap. 8. q. 7.* nec non *Ancharani in reg. possessor, q. 3. de reg. iur. in 6.* quem referunt, & sequuntur *Felin. & Decius in cap. 1. de constitutionibus.)* cuius sententia dum asserit, pœnam 15 conuentionalem † in foro conscientiæ deberi, est intelligenda, si ab eo cui soluenda est petatur, vt explicat Couarru. & non limitanda, vt procedat solum in illis pœnis, quæ in satisfactionem interesse debentur, vt limitat eam *Nau. in Man. cap. 23. num. 68.* 16 Est enim non parua differentia † inter pœnam, & interesse; & solutionem pœnæ, & solutionem interesse, vt videre est apud Medinam loc. cit. & Doctores alios. Nam in recompensatione pro interesse agenda, nō requiritur culpa recompensantis, qualis requiritur in pœna conuentionali soluenda.

Neque obstant huic nostræ resolutioni motiua *Nau. l. c.* Non quidem primum, vbi dicit, neminem quantumlibet iustum, & timoratum hanc pœnam conuentionalem soluere nisi coactum. ergo ante sententiam Iudicis non debetur.

Quia negatur esse necessariam coactionem in iudicio, si loqua17 mur in foro animæ: quia sufficit, † vt petatur à creditore, licet non teneatur debitor solutionem pœnæ vltro offerre, vt solutionem debiti principalis offerre debet.

Nec etiam obstat aliud, cum dicit, viros honestos dedecere huiusmodi pœnam accipere, nisi quando ob interesse accipitur, *cap. suam ad nos, de pœnis, & cap. fraternitas, 12. quæst. 2.*

quamuis

quamuis ſtando in rigore iuris poſſit.

Quoniam etſi concedimus velle exigere huiuſmodi pœnam ſtatim poſt lapſum terminum præfixum ſolutionis, non decere virum honeſtum, quia ſic maximam offerret occaſionem ſuſpicandi, appoſuiſſe illam pœnam alteri in fraudem vſurarum; non tamen eſt verum poſt moram notabilem, puta poſtquam creditor expectauit aliquot dies, verbi gratia, viginti in circa, ſecundum *Mercatum*; quia decet pacta, & conuentiones honeſtas ſeruari. Et ad *cap. ſuam ad nos*, Dicendum cum *Rebello loc. cit.* Pontificem in illo cap. non prohibuiſſe Epiſcopo Spoletano, de quo ibi agitur, pœnam accipere, quaſi id Epiſcopum dedeceret; ſed ex eo quòd ſubreptitias litteras Apoſtolicas veritatem ſubticendo impetrauerit, totam ſcilicet pœnam in obligatione alioquin diuidua poſtulando, poſtquam maior pars ei fuerit perſoluta; acceperat enim triginta tres libras ex quadraginta debitis per condemnationem arbitrij, appoſita pœna triginta librarum; atque ob eam culpam Papa Epiſcopum talis pœnæ receptione punire noluit: nam antequam ea fraus Epiſcopi pateret, totam pœnam illi Summus Pontifex adiudicauit; quod tamen numquam feciſſet, ſi tales pœnas non poſſe recipi putaret.

Ad *cap. Fraternitas* dicendum in illo cap. haberi ſermonem de ſolutione furti, non de ſolutione pœnæ conuentionalis. Quæſierat enim Epiſcopus Anglorum à D. Gregorio, ſub quo augmento fures ea, quæ furto de Eccleſijs abſtulerunt, deberent reddere Eccleſiæ. & reſpondet, ſub nullo augmento: & à diuerſis non fit illatio.

Alia motiua *Nauarri* facile ſoluuntur, quia probant debito-18 rem † non teneri ad offerendum vltro talem pœnam conuentionalem incurſam, & niſi à creditore petatur.

Nunc ſupereſt ſatisfacere argumentis adductis in principio contra primam partem noſtræ reſolutionis. Ad quorum primũ reſpondetur negatione antecedẽtis, ſeu Maioris propoſitionis: quia imponitur pœna in mutuo in caſu, de quo loquimur, non pro metu, vel periculo non recuperandi debitum: hæc enim per ſe naturam mutui conſequuntur, ſicut acceſſorium ſequitur naturam

ſui

ſui principalis: ſicut enim pro ipſa gratia mutuationis non licet vltra ſortem ratione mutui quicquam recipere, ita nec ratione talis periculi, quod mutuo ſuapte natura acceſſorium eſt: ſed 19 cauſa † cogendi debitorem ad obſeruationem contractus, ipſiuſq. culpabilem moram puniendi apponi debet.

Ad ſecundum reſpondetur negando minorem propoſitionem: non enim repugnat æquitati, imo eſt illi maximè conſonum, vt pacta, & conuentiones obſeruentur, potiſſimè inter mercatores, apud quos niſi in ipſorum factis, & contractibus ſumma obſeruetur fides, oportebit omnia commercia cum maximo Reipub. damno funditus perire.

Et ad confirmationem, reſpondetur illud commune Iuriſtarum proloquium, In ſtipulatione prætoria non exigitur pæna, ſi non intereſt; † intelligendum eſſe de pæna legali, vel Iudiciali, minimè verò de conuentionali: cum pæna, ac ſtipulatio huiuſmodi à mera, & libera contrahentium voluntate proficiſcatur, conueniatque maximè æquitati, ac fidei humanæ initam conuentionem obſeruari.

SVMMARIVM.

1 *Indigens extremè, ſi occupauerat aliena antequam in extremam incideret indigentiam, tenetur ſatisfacere pro conſumptis alienis, cùm ad pinguem fortunam deuenerit: at ſi in extrema neceſſitate acceperit, & conſumpſerit aliena, ſecus eſt.*

2 *In extrema neceſſitate omnia ſunt communia, & n. 9.*

3 *Extrema neceſſitas debitoris aduenieus debitum antiqui non extinguit, & perimit, ſed ſuſpendit ad tempus. neque tollit iniuriam domino rei factam per iniquam rei acceptionem, & retentionem, quæ debet compenſari per reſtitutionem æqualis, & num. 5.*

4 *Extrema neceſſitas quandocumque adueniat, facit rem ad illius ſubleuationem neceſſariam, communem. Limita, quantum ad vſum, vt num. 5.*

6 *Qui de debitis aliquid egenti extremè elargitur, tenetur, ſi poſtmodum*

modum poterit, tantundem creditori restituere, non obstante, quòd ob necessitatem pauperis id consumpserit.

7 *Obligatio restituendi accepta, adueniente necessitate extrema manet suspensa, & quasi sopita; sed pingui fortuna accedente, quasi reuiuiscit, tolliturque dicta suspensio.*

8 *Qui non habet propria, vnde extremam necessitatem patienti subueniat, si aliena ad illi subueniendum accipiat, non tenetur sic accepta restituere.*

10 *Sufficienter egenti extremè subuenitur per debitorem, si debitor nomine suo, non creditoris illi necessaria subministret.*

CASVS XLIV.

OLYMPIVS habet multa bona, cuncta tamen, quæ possidet, sunt restitutioni obnoxia; hic videns Amianum pauperem extremam, vel quasi extremam necessitatem habentem, vt eius egestati subueniat, de illis aliqua dicto pauperi elargitur, cùm alia via præfatæ necessitati succurrere non valeat. *Quæritur, an Olympius deobligetur à restitutione facienda in ea parte, quam huiusmodi pauperi erogauit; an potius teneatur, cum ad pinguem deuenerit fortunam, tantundem restituere.*

Resolutio huius casus ex alterius quæstionis solutione dependet, an scilicet si quis in extrema necessitate constitutus aliena consumat, & post ad pinguem perueniat fortunam, teneatur pro consumptis satisfacere: Nam si tenetur satisfacere pro consumptis ab ipso in tali necessitate existente, similiter debebit restituere elargita alijs eadem egestate detentis.

Ad quam difficultatem scitè respondet *Scotus 4. sent. dist. 15. q. 2. ar. 4. in fine*, quem sequuntur *Gabriel ibidem ar. 2. q. 2. conc. 2. Sylu. verbo restit. 5. q. 2. Io. Medina. C. de eleemosina, q. 5. Sotus de*

iuſt.& iure lib.4. q.7. ar.1. ad 4. Salon.22.D.Thomæ q.62.ar.5. controu.10.Ludouicus Carbo,de reſt.q.81.conc.5.Greg.de Valent. tom.3.diſp.5.q.6.puncto 7. Petrus Nau.lib.4.de reſtit.cap.4.dub. 4.n.24. Sayrus in Claui regia lib.10.tract.5.cap.6.n.15. Azor.2. par.inſtit.mor.lib.12.cap.8.q.7. & nonnulli alij hic ab *Azorio* ad-
1 ducti, per hanc diſtinctionem : Quia vel talis indigens † occupauerat aliena antequam in extremam incideret indigentiam, & poſtea extrema ſuppreſſus egeſtate, illa conſumpſit : aut exiſtens in neceſſitate extrema accepit aliena,& conſumpſit. Si primum,non fit à reſtitutione immunis. Si ſecundũ,non fit reſtitutioni obnoxius. Et ratio eſt in promptu : Quia cum in extrema
2 neceſſitate † omnia ſint communia, tunc qui capit, nullum contrahit debitum. nihilominus ſi debitum erat contractum, non diſſoluitur præcedens vinculum reſtituendi,ſed manet : quoniam
3 extrema neceſſitas † debitoris adueniens debitum antiquum non extinguit, & perimit, ſed ſuſpendit ad tempus, vt ſit quaſi ſopitum,non peremptum: tantum enim concedit ei,vt rebus illis vtatur quamdiu indiget ; non tamen liberat eum, quin quando poterit ſoluat debitum, quod ante contraxit.

Et confirmatur ex *cap. Odoardus, de ſolutionibus*, vbi habetur hic caſus expreſſus: ibi enim quidam clericus liberatur à debito ſoluendo, quod ante neceſſitatem contraxerat, cautione tamen data, vt ſi quando poterit, debitum perſoluat. Incidens igitur neceſſitas non liberat ab obligatione reſtitutionis debiti præcedentis.

Neque vrget inſtantia *Arag.22. q.32. ar.5.in fine*, quod neceſſitas extrema non minus operatur ſuperueniens rei alienæ iam acceptæ, quàm ſi tempore acceptionis exiſteret : ſed ſi tempore acceptionis exiſteret, non teneretur acceptor ad reſtitutionem, vt probatum eſt à nobis, & communiter conceditur. ergo nec ſi poſtea ſuperueniat. Et probatur Maior propoſitio : quia extrema
4 neceſſitas † quandocumque adueniat, facit rem illam ad illius ſubleuationem neceſſariam, communem, & ex conſequenti propriam accipientis, aut poſſidentis. Erit itaque eadem ratio,ſiue res illa ſit ſub poteſtate extremè indigentis, ſiue non.

Quoniam

Quoniam respondetur negando maiorem: quia si necessitas extrema tempore acceptionis existat, tunc qui accipit, nullum contrahit debitum; nec ratione rei acceptæ, quia capit, quod est commune; nec ratione acceptionis, quia non est iniusta: at extrema necessitas adueniens non tollit iniquam acceptionem præcedentem: & propterea debitum antiquum non extinguit, sed suspendit ad tempus. Et ad probationem, in qua dicitur, extremam necessitatem, quandocumque adueniat, facere rem ad illius subleuationem necessariam, communem; respondetur, verum esse

5 † quantum ad vsum: concedit enim eam patienti, vt re illa licitè vtatur, ac consumat, ad succurrendum suæ indigentiæ; sed non tollere iniuriam domino rei factam per iniquam rei acceptionem, & retentionem, quæ debet compensari per restitutionem æqualis.

His explicatis respondeo ad casum propositum, Olympium,

6 qui de debitis † elargitus est aliquid Amiano pauperi, teneri, si postmodum poterit, tantundem creditori restituere, non obstante, quòd ob extremam necessitatem pauperis id consumpserit.

Hæc est sententia *Io. Medinæ loc. cit.* collecta ex præcedentis difficultatis solutione, & consequenter opinio omnium aliorum Doctorum, qui in iam elucidata quæstione fuerunt adducti: & probatur.

Tum quia in Olympio debitore restituendi obligatio nunquam fuit extincta, & perempta. Adueniente ergo ditiore fortuna restituere tenetur; cum maneat obligatio, & non excuset impotentia. Antecedens probatur: quia iam erat in Olympio viua obligatio restituendi ea, quæ acceperat, seu quæ actu possidebat: & adueniente necessitate pauperis extrema, ob quam coactus fuit aliquid eidem elargiri, vnde mansit impotens pro tunc ad plenè

7 restituendum; fuit suspensa ad tempus, † & quasi sopita præfata obligatio, quæ tamen pingui fortuna accedente quasi reuiuiscit, tolliturque dicta suspensio.

Tum quia, si ipsemet Olympius, qui aliena possidet, ea in toto, vel in parte suæ propriæ indigentiæ subueniendo consumat, tenebitur postea, cum ad pinguem venerit fortunam, tantundem restituere, vt ostensum est. ergo etiamsi ad alienam indigentiam

ſubleuandam conſumat, cum proſperam fortunam nactus erit, reſtituere tenebitur: non enim melioris conditionis eſt in ſecundo caſu, quam in primo.

Tum demum, quia ſi quis omnia quæ habet, mutuo acceperit, & de illis pauperi extremam neceſsitatem patienti largiatur, tenebitur tantundem mutuanti reſtituere, cum ad fortunam meliorem venerit, tum ex vi præcedentis contractus. Tum quia cum illius rei conſumptibilis habuerit dominium, conſequenter ſi illam pauperi in neceſsitate extrema conſtituto erogauit, rem, quæ ſua erat, licet debita, erogauit: igitur etiamſi omnia, quæ habet, furatus ſit, vt in caſu noſtro, reſtituere tenebitur; cum non deterioris eſſe debeat conditionis in primo caſu, quam in ſecundo: alias iniquitas illi quo ad hoc ſuffragaretur, nempe furtum, & rapina; quod non eſt dicendum.

8 Neque obſtat, ſi dicatur, ſi quis non habens propria, † vnde extremam neceſsitatem patienti ſubueniat, aliena ad illi ſubueniendum accipiat, non tenebitur ſic accepta reſtituere, vt conceditur communiter. ergo neque in caſu præſenti tenebitur reſtituere Olympius, qui non habens niſi aliena, de illis aliquid Amiano pauperi extremè indigenti elargitus eſt. Deducitur conſequentia; quia nihil videtur referre, aliena accipere, & aliena habita erogare, vt pauperi ſubueniatur; cum vtrobique ſit eadem ex parte pauperis indigentia, eadem illi ſubueniendi neceſsitas; & idem ex parte ſubuenientis defectus, cum nihil proprium habeat, eadem ex parte eiuſdem charitas, & miſericordia, eadem ad ſubueniendum obligatio; cum non ſit alius modus ſuccurrendi, quàm qui dictus eſt.

Nam reſpondetur, non eſſe eandem rationem de eo, qui exiſtente extrema neceſsitate pauperis accipit aliena, vt illi ſubueniat, ac de eo, qui de alioquin debitis eidem pauperi aliquid elargitur. Primus enim non tenetur accepta reſtituere; quia extrema neceſsitas fecit, vt non tam aliena, quam ipſius pauperis eſſent, quæ accepta ſunt, † cum neceſsitas hæc omnia faciat 9 communia. At ſecundus, qui de debitis prius aliquid pauperi elargitus eſt, reſtituere tenetur tantundem; quia ante illam neceſsi-

necessitatem præcesserat viua obligatio restituendi creditori.

Neque obstat secundo, quòd si creditor, cui Bona præfata erant restituenda, consentiret in hoc, vt Olympius debitor de illis bonis pauperi distribueret, Olympius esset liber à debito restituendi distributum. igitur etiam erit liber, si creditor sit absens, seu si non actu consentiat, cum consentire deberet, si adesset, sciens pauperis necessitatem extremam, nec esse alium modum, quo illi posset subueniri: in huiusmodi enim casibus idem operatur consensus debitus, quod elicitus, & actualis.

Quia respondetur, esto in similibus casibus idem operaretur consensus debitus, ac elicitus: attamen in præsenti casu creditor ille nec consentit actu elicito, nec debito in hoc, vt debitor donet indigenti cum damno ipsius creditoris: consentit autem actu debito in eo, quod est necessarium in casu ad subueniendum pauperi: ad quod non requiritur, vt creditor consentiat, quòd debitor nomine ipsius creditoris de debitis elargiatur, aut pauperi subueniat; qui consensus si adesset, releuaret debitorem à debito: sed sufficit, vt deobliget debitorem à debito sibi satisfaciendi pro illo tunc, non tamen pro quando poterit: sufficienter † enim pauperi subuenitur per debitorem, si debitor nomine suo, non creditoris illi necessaria subministret.

10

SVMMARIVM.

1 *Qui occidit inuasorem pro defendendis proprijs bonis, non peccat, modo sint alicuius momenti.*

2 *In eo, qui bona sua defendens alium occidit, duplex effectus consideratur, videlicet conseruatio propriorum bonorum, & hominis interemptio: prior est intentus, secundus accidentarius.*

3 *Vnusquisque ius habet res suas defendendi.*

4 *Bona temporalia sunt bona ordinata vt media ad conseruationem vitæ, status, & honoris.*

5 *Ex ordine charitatis tenemur ad diligẽdum magis vitam proximi, quam nostras fortunas in casu necessitatis; extra tamen illum maiorem curam habere quis debet rerum suarum ad suam,*

suorumq. vitam tuendam, & ad virtutem exercendam, quam vitæ alienæ.

6 *An verò, qui in bonorum suorum defensionem occidit inuasorem, in irregularitatem incurrat, partem negantem tenent Couarruuias, Petrus Nauar. & Sayrus: sed affirmans est communis, & probabilior, n. 9.*

7 *Clericus occidens inuasorem, vt se, suaque defendat, non est deponendus, cap. interfecisti, de homicidio. explicatur verus eius sensus num. 12.*

8 *Qui occidit aliquem actione licita, id est dando operam rei licitæ, non fit irregularis. Hoc Iuristarum axioma limitatur num. 13.*

10 *In iure imponitur irregularitas contra omnes voluntarias occisiones siue iustas, siue iniustas, à qua lege communi excipiuntur tantum, qui inuasorem occidunt in defensionem propriæ vitæ, quando aliter euadere non possunt.*

11 *In homicidio, ex quo contrahitur irregularitas, non attenditur, fuerit ne actus virtutis, vel vitij; sed deficiat ne repræsentatio debita, scilicet lenitatis, & mansuetudinis Christi.*

14 *Homicidium bifariam potest esse volitum, vel directè, & per se, vt finis, & medium; vel indirectè, vt effectus suæ sequutus: quod sufficit ad irregularitatem causandam.*

CASVS XLV.

PETRVSPAVLVS inuaditur iniustè ab Octauiano, vt bonis suis spolietur, nec potest illa defendere, nisi occidendo, vel mutilando: interficit itaque Octauianum, & ita res suas conseruat. *Quæritur, an Petuspaulus inciderit in irregularitatem.*

Notandum hic non quæri, an Petruspaulus peccet, si occidat inuasorem pro defendendis proprijs bonis. De qua re quicquid sentiant

ſentiant *Archid. & Panorm.* relati à *Syluestro verbo homicidiũ* 1. *q.*8.*& Abul.cap.*5.*ſuper Matt. q.*11. & nonnulli alij; communis 1 opinio eſt, † illum non peccare, ſed licite poſſe in defenſionem ſuorum bonorum temporalium, latronem interficere, modo ſint alicuius momenti: nam pro re vili, nempe pro valore duorum vel trium ducatorum, ſicut vitam periculo exponere delictum eſſet, ita & alium occidere, vt aduertit *Aragon* 22.*q.*64.*ar.*7.

Et probatur quod pro defenſione rei magni momenti non 2 peccet Petruspaulus inuaſorem occidendo. Quia in † eo, qui bona ſua defendens alium occidit, duos effectus eſt conſiderare, ſcilicet bonorum propriorum conſeruationem, & alienæ vitæ exitium, quorum prior eſt intentus, & poſterior accidentarius: ſed ille prior effectus intentus, a quo actio ſpeciem ſo titur, nullam 3 præſefert rationem mali, cum vnuſquiſque † habeat ius res ſuas defendendi, & inuaſor nullum ius iuſtitiæ habet res alienas accipiendi inuito domino; imò iniuſtè diripit. ergo fas eſt vnicuique & conſequenter Petropaulo res ſuas defendere, etiam ſi ex hoc per accidens alterius mors ſequatur.

4 Et confirmatur, quia bona externa, & temporalia † ſunt bona ordinata vt media ad conſeruationem vitæ, ſtatus, & honoris. ergo ſicut pro vitæ defenſione licitum eſt aggreſſorem occidere, ita & fas erit eundem pro temporalium bonorum defenſione interimere.

Nec valet inſtantia, ſi dicatur, ex ordine charitatis tenemur ad magis diligendum vitam proximi, quam noſtras fortunas. ergo nefas eſt pro noſtris fortunis ſeruandis adimere vitam proximo.

5 Quia reſpondetur, illud eſſe verum in caſu neceſsitatis, † extra tamen illum maiorem curam habere quis debet rerum ſuarum ad ſuam, ſuorumque vitam tuendam, & ad virtutem exercendam, quam vitæ alienæ, iuxta *D.Thom.* 22.*q.* 64. *ar.* 7. *Caietanum, Aragonem, & Salonem ibidem, ac Nau.in Man.c.*15. *n.*2. & communem. At qui capit aliena titulo alio, quam neceſſitatis, non eſt poſitus in illa: vnde non tantum curam de eo quis debet habere, ſicut de ſuis bonis.

6 Sed quæstio hic agitatur de irregularitate, an scilicet, † qui in suorum bonorum defensionem occidit inuasorem, sit irregularis: quæ quæstio controuersa est inter Doctores.

Et pro parte negante, quam amplectuntur, & tutari conantur *Couarru. cap. si furiosus, par. 3. §. vn. n. 6. de homicidio, Petrus Nau. de restitut. lib. 2. cap. 3. n.* 418. in quam inclinat *Sotus lib. 5. de iust. & iure, q. 1. ar. 8. & Sayrus in Thesauro casuum conscientiæ lib. 6. cap. 17. n. 22. & seqq.* Facit primo, *cap. interfecisti, extra de*

7 *homicidio voluntario*, vbi habetur, † Clericum occidentem inuasorem, vt se, suaque defendat, non esse deponendum, interpretatur Couarruuias, teste Salone, nec excommunicatum, nec irregularem.

Secundo facit maxima illa communis inter omnes Iuristas,

8 quòd qui† occidit aliquem actione licita, id est dando operam rei licitæ, non contrahit irregularitatem: sed qui occidit aggressorem in defensionem bonorum suorum, tunc dat operam rei licitæ, igitur tunc non contrahit irregularitatem.

Tertio facit, quia irregularitas ex homicidio non contrahitur, nisi homicidium sit voluntarium aliquo modo: occidens autem inuasorem in defensionem suorum bonorum, non occidit eum voluntariè; quia sic occidens, cum vtatur debito moderamine, non vellet illum occidere: imo tale homicidium iuxta probabiliorem opinionem, neque est volitum vt finis, neque vt medium. ergo ex illo irregularitas non contrahitur.

His tamen non obstantibus respondeo ad casum propositum

9 affirmatiuè, nempe PetrumPaulum, † qui in suorum bonorum defensionem occidit inuasorem, irregularem esse.

Hec est sententia *Panorm. in cap. sicut dignum, n. 14. de homicidio S. Anton. 3. par. tit. 4. cap. 3. §. vlt. in fine; Angeli ver. homicidium 3. n. 1. Sylu. ver. Bellum 2. n. 12. & ver. excommunicatio 6. n. 6. Tabiensis ver. irregularitas, §. 25. & §. vlt. Nau. in Man. cap. 27. n. 213. Salonis 22. D. Tho. q. 64. ar. 8. controu. 2. Aragonis ibidem dub. 1. Toleti lib. 1. instruct. sacerd. cap. 80. n. 13. Gregorij de Valent. tom. 3. disput. 5. q. 8. puncto 4. Simonis Maioli, de irregularitate, Martini à Ledesma, Cosmi Philarchi, Sebastiani Medices,*

corona

coronæ confess. & aliorum suis locis, quos refert Sayrus loco supra citato; & probatur.

Tum quia sicut non est ponenda irregularitas, nisi habeatur in iure, ita non est neganda, si existat in iure; nisi quando aut per
10 aliud ius reuocatur, aut fit aliqua exceptio: sed in iure † imponitur irregularitas contra omnes voluntarias occisiones siue iustas, siue iniustas, quod constat ex *cap.* 1. *de homicidio*, & ex notatis ibidem per Doctores, vt est videre in *in Syluest. ver. homicid.* 3. *q.* 2. à qua lege communi non excipiuntur in eodem iure nisi ij tantum, qui occidunt inuasorem in defensionem propriæ vitæ, quando aliter euadere non possunt, vt apparet ex *Clementina vnica, de homicidio*. Ergo in cæteris casibus manet firmum ius in communi, & consequenter Petruspaulus, qui occidit aggressorem non in defesionem propriæ vitæ, sed bonorum externorum, irregularitatem contraxit.

Tum quia irregularitas, quæ nascitur ex homicidio, non eo contrahitur, quod tale homicidium sit peccatum, sed quia est voluntarium, vt in Iudice. ergo etiamsi fiat sine peccato, modo sit voluntarium, cuiusmodi est homicidium Petripauli, irregularitatem inducit. Erit itaque Petruspaulus irregularis à iure, cum in eodem iure non excipiatur.

11 Tum quia in homicidio, † ex quo contrahitur irregularitas, non attenditur fuerit ne actus virtutis, vel vitij; sed deficiatnè repræsentatio debita, scilicet lenitatis, & mansuetudinis Christi: sed in quacumque occisione deficit ista repræsentatio lenitatis Christi, qui nullius sanguinem fudit, nec occidit aut in iudicio, aut extra iudicium. ergo per quamcumque occisionem contrahitur irregularitas ex defectu, cum non retineatur mansuetudo Christi, nisi in iure excipiatur; in quo tantum excipitur, quando fit in defensionem propriæ vitæ, quam aliter tueri non licet: & consequenter Petruspaulus, qui occidit inuasorem pro defensione bonorum, contraxit irregularitatem ex defectu.

Neque obstant argumenta, quæ pro parte negante adducta sunt. Nam ad primum responderi posset, verba illius textus intelligenda esse copulatiuè, si occidat in defensionem sui, & rerum

suarum,

ſuarum, itaut perſonæ periculum miſceri iacturæ rerum debeat, vt explicat *Couarru. loc. cit.* & refert *Petrus Nau. lib. 2. cap. 3. n. 395. & ſeqq.*

Verùm quia hæc expoſitio multis non placet, & meritò; quia tunc alterum ſine altero non ſufficeret, ſed ſimul cum alio, tantum verificaretur; vnde ſequeretur, quod ſi quis ob ſolam vitam tuendam occideret, irregularitatem incurreret, quod eſt falſum, vt ſupra oſtenſum eſt: Ideo melius videtur dicendum cum *Salone l. c.*

12 Depoſitionem † aliquid amplius continere, quam contineat irregularitas: priuat enim depoſitio vt docet *Maiolus lib. 3. de irreg. cap. 12.* & refertur in *Emanuele Sà in eius Aphoriſmis, verbo depoſitio*, honore, & dignitate, & non infligitur niſi ob crimen; irregularitas vero contrahitur etiam ſine peccato, vt patet in Iudice. Et textus ille non ait, vt non maneat irregularis, ſed vt non deponatur: quare factus eſt irregularis, vt dicit ibi Gloſſa, quia potius debuit dimittere ſua, quam illum interficere.

13 Ad ſecundum reſpondetur, Illam maximam eſſe veram † de homicidio caſuali, quando occidens dat operam rei licitæ, & adhibuit omnem diligentiam: at ſi homicidium voluntarium ſit, quamuis fiat actione licita, & debita, qui occidit contrahit irregularitatem.

14 Ad vltimum, Dico tale homicidium non eſſe volitum † directè, & per ſe vt finem, & medium; eſſe tamen volitum indirectè, vt effectum ſubſequutum: quod ſufficit ad irregularitatem, cum non excipiatur in iure: effectum inquam conſequutum bellum iuſtum, quo aggreſſus ſe tuetur, & ſine quo aliter ſe defendere non valuit, iuxta mentem *Caiet. & Salon. 22. q. 64. ar. 7 controu. 2. dub. vltimo.*

Hæc dicta ſint, ſalua, &c.

SVMMARIVM.

1 *In cap. conſuluit, de vſuris, Vrban. III. aſſerit cenſendum eſſe vſurarium eum, qui alias non mutuaturus, eo animo mutuat, vt aliquid vltra ſortem recipiat. Explicatur hæc Decretalis*

cretalis num. 15. *quòd loquitur de eo, qui non mutuaret, nisi ex mutuo aliquid speraret vltra sortem recipere.*

2 *Qui eo animo mutuat, vt plus sorte recipiat, alias non mutuaturus, planè ratione mutui incrementum quærit. Vera est propositio hæc si absolutè sumatur, sed falsa si addatur, ex gratitudine mutuatarij, n.*17.

3 *Mutuans absque vlla labe vsuræ potest ita mutuare sub spe recipiendi aliquod lucrum ex gratitudine liberalitateuè mutuatarij prouenturum, vt nisi illud speraret, non mutuo traderet.*

4 *Lucrum ex mutuo, seu in mutuo dupliciter potest intendi, vel vt debitum ratione iustitiæ, seu tamquam pretium, recompensatioque mutuationis: vel vt debitum ex beneuolentia, vel gratitudine.*

5 *Spes lucri duplex, principalis, & secundaria, siue minus principalis: & quæ vtraque.*

6 *Reijcitur expositio Syluestri de spe lucri principali.*

7 *Causa sine qua non, potest esse minus principalis.*

8 *Clerico licet ita distributiones expetere, vt nisi ei essent conferendæ, non iret ad chorum.*

9 *Lucrum aliquod ex gratitudine, expectare est conditio honesta, & potest actioni liberæ mutuationis apponi, sicut causa determinãs.*

10 *Licitum est spe amicitiæ alicui mutuare.*

11 *Mutuanti sperare licet à mutuatario id, quod iure naturali ei debet, nempe antidoralem remunerationem.*

12 *Nullus patitur iniustum volens.*

13 *Seruiens Episcopo ita, vt non seruiret illi, nisi expectaret ab eo beneficium, non in mercedem, & stipendium sui seruitij, & obsequij, sed ex beneuolentia, & gratitudine, non est simoniacus.*

14 *Mutuum date, nihil inde sperantes, Luc.6. Intelligitur (inde) hoc est ex mutuo: at ex amicitia licet sperare. Vel (inde) idest ex mutuo principaliter, & immediatè.*

16 *Lucrum vt pretium, & vt debitum ex mutuo intendere, animi vsurarij est.*

18 *Confessarij diligentes esse debent in examinandis intentionibus pænitentium.*

19 Mutuans,

19 *Mutuans, qui de animo mutuatarij dubitat, num ex liberalitate, an inuoluntariè lucrum tribuat, peccatum vsuræ committit, si animo retinendi cum tali dubio recipiat.*

CASVS XLVI.

QVINTILIVS nummorum indigens centum aureos à Francisco mutuo petit: hic sciens Quintilium solere gratum esse de beneficio accepto, libenter ei mutuat centum absque pacto tacito, vel expresso quidquam accipiendi vltra sortem, sperans tamen se inde aliquod lucrum reportaturum, quod nisi intenderet, minimè mutuaret. *Quæritur, an hic contractus sit licitus, vel vsurarius.*

Hic casus difficillimus est, & plurimum faciens ad conscientias fidelium, qui fuit propositus Vrbano III. vt patet in *Decretali, consuluit*; sed non fuit aperte decisus: respondit enim ibi Papa ita obscurè, vt adhuc inter Doctores sit maximè controuersus: nec pro vtraque parte desunt argumenta.

Pro parte negante, scilicet quod non sit fas Francisco lucrum sperare siue ex mutuo, siue ex amicitia, & gratitudine, maximè quando alias non esset mutuaturus, facit primo illud *Lucæ 6. Mutuum date, nihil inde sperantes*; vbi Christus omnem spem, & intentionem lucri prohibet, & condemnat: delictum autem, quod in his verbis Christus prohibet, est vsura: ergo ista spes est vsuraria, & mutuatio cum tali spe peccatum vsuræ.

1 Secundo facit *cap. consuluit, de vsuris*, vbi Papa ait, quòd † qui non alias mutuo traditurus, eo proposito mutuam pecuniam credit, vt licet omni conuentione cessante, plus tamen sorte recipiat, pro huiusmodi lucri intentione, quam habet iudicandus est malè agere. Constat autem, quòd nulla alia malitia hic interuenit, quàm desiderium recipiendi aliquid vltra sortem ex mutuo: quod pertinet ad vsurariam prauitatem.

Tertio

Tertio facit *Canon, si fœneraueris*, 14. *q*. 3. qui canon sumptus est ex *D.P. Aug. in Psal.* 36. vbi ait, *Si fœneraueris homini, id est mutuam pecuniam tuam dederis, à quo aliquid plusquam dedisti expectes accipere, siue pecuniam, siue triticum, siue vinum, siue oleum, siue quodlibet aliud; fœnerator es, & in hoc improbandus.*

2 Quarto facit: quia ille † qui eo animo mutuat, alias non mutuaturus, planè ratione mutui incrementũ quærit: & cum mutuum sit nullius valoris, sed gratis dandum, sequitur iniusto, imò nullo titulo lucrum desiderare, quod vsurariæ mentis est.

His tamen non obstantibus respondemus ad casum affirmatiuè, nempe licere Francisco mutuanti † aliquod lucrum sperare, seu intendere ex gratitudine, liberalitateuè Quintilij mutuatarij proueniens, ita vt nisi illud speraret, non mutuo traderet.

3

Pro cuius resolutionis intelligentia antequam ad probationes accedamus, obseruandum est primo cum *Caiet. tom.* 2. *opusc. tract.* 8. *q.* 2. *de vsuris, & Rebello lib.* 8. *de obligat. iustitiæ, q.* 3. *de vsuris*. Dupliciter posse † lucrum ex mutuo intendi. Primo quasi debitum ratione iustitiæ, siue tamquam pretium, recompensationemque mutuationis. Secundo tamquam ex beneuolentia, vel gratitudine debitum: ex honestate enim quadam morali tenetur mutuatarius ad antidoralem remunerationem, idest gratiam exhibendam.

4

Aut iuxta aliorum distinctionem, quæ tamen cum priori coincidit, eamque magis declarat, posse lucrum intendi ex mutuo vel immediatè, vel mediatè: ita scilicet, vt mediante beneuolentia, quæ ex mutuo immediatè intenditur, mediatè intendatur ex eodem mutuo lucrum, liberaliter videlicet omnino dandum.

Ad quas distinctiones reducitur etiam illa alia *Caiet.* 22. *q.* 78. *ar.* 1. *in solutione ad* 4. de duplici spe, † principali scilicet, & secundaria, seu minus principali, si iuxta expositionem eiusdem *Caiet.* accipiatur: vt sperare principaliter lucrum ex mutuo, sit intendere illud quasi debitum ex vi mutui, siue tamquam pretium mutuationis, quod nefas est: at sperare secundario nihil sit propter mutuum expectare, sed ex gratitudine mutuatarij, quod licet: & non secundum explicationem *Syluestri*, † qui vtens eadem distinctione

5

6

distinctione *ver. vsura* 1. *q.* 1. asserit illam spem, & intentionẽ esse principalem, sine qua mutuans non mutuaret; illam minus principalem, sine qua nihilominus mutuaret, etiamsi tale lucrum non speraret. Quæ expositio meritò ferè ab omnibus reijcitur: 7 cum causa † sine qua non, vt ostendemus statim, possit esse minus principalis.

Vnde obseruandum est secundo, cum *Salone* 22. *q.* 78. *ar.* 2. *controu.* 1. quod in his, quæ nec pretio æstimantur, nec pretio facienda sunt, & quæ possumus agere, vel non agere, vt sunt omnes actiones liberæ, tuta conscientia possumus lucrum, & vtilitatem honestam ita expetere, vel sperare, vt parati simus ea interueniente actiones illas præstare, ea verò deficiente omittere: nec propterea tale lucrum, siuè vtilitas ita à nobis expetita, vel expectata, est causa propria efficiens, vel obiectum nostræ actionis, sed velut causa determinans, & sine qua non. Verbi gratia: Quia Conuentui Monialium liberum est hanc puellam in Monialem recipere, vel non; & ad sustentationem eius (non pro ingressu Religionis) honestum est exigere, & accipere aliquam dotem, potest à Conuentu apponi hæc conditio, tamquam honesta, suscipiam illam, si tradiderit hanc dotem.

Similiter cum sit liberum Clerico adire chorum, vel domi suæ recitare Officium diuinum; & accipere distributiones ad propriam 8 sustentationem, sit actio honesta, licet † ei ita istas distributiones expetere, vt nisi ipsi essent conferendæ, non iret in chorum: quia ipse non expetit illas, vt pretium Diuini officij, neque in Officio habet illas pro fine, & causa præcipua; imò potius Dei cultum, & gloriam; sed sunt sicut causa determinans, cur Officium illud, quod domi suæ recitare poterat, recitet in choro: vnde est velut conditio apposita actioni liberæ, quæ cum sit honesta, modo explicato, apponi potuit.

Sic cum mutuare sit opus liberum, & intendere, vel sperare lucrum secundum se non sit malum, nisi vitietur ex modo, quo intendatur haberi, puta si intendatur ex vi mutui, ac propter ipsum 9 mutuum: imò expectare † aliquod lucrum ex gratitudine, sit conditio honesta, potest actioni liberę mutuationis apponi sicut causa determi-

determinans, cur huic mutuet,& non illi; & consequenter quis potest ita mutuare sub hac spe, vt ea deficiente non mutuaret.

Hoc ipsum sentit etiam *Caiet.loco supra cit. in responsione ad* 4. vbi dicit, quod remuneratio sperata non est ratio quod mutuet, sed vt conditio quare magis mutuet huic, quam illi: quia iste gratus est, ille vero non.

His positis probatur prima pars nostræ responsionis ad casum propositum, nempe licere Francisco mutuanti lucrum aliquod sperare ex gratitudine Quintilij mutuatarij prouenturum.

10 Tum quia licitum est † cuilibet spe beneuolentiæ, & amicitiæ alteri mutuare, cum amicitia non sit pretio æstimabilis: ergo licitum erit recompensationem ex tali amicitia prouenturam sperare: cui enim licitum est radicem desiderare, licitum & fructus inde producendos, & euenturos sperare,& consequenter lucrum ex amicitia, & gratitudine mutuatarij.

11 Tum quia licitum est Francisco mutuanti † sperare à mutuatario id, quod iure naturali ei debet; huiusmodi autem est remuneratio gratuita, omni pacto exteriori secluso. Nam sicut mutuans duo mutuatario præstitit, & pecuniam, & beneficium: ita pariter mutuatarius duo ei debet, nempè pecuniam pro pecunia, & pro beneficio antidoralem remunerationem. Illam ex iustitia, & obligatione ciuili; hanc ex sola honestate, & gratitudine. Ergo licet Francisco mutuare sub spe alicuius lucri,& remunerationis antidoralis ex gratitudine auxilij mutuatarij prouenturæ.

Tum quia vsura essentialiter est iniustitia, & furtum, vt omnes fatentur: impossibile est autem alicui iniustitiam illatam esse in eo, quod ille libenter, & sponte dat, iuxta illud commune proloquium, & axioma omnium Philosophorum, & Theologorum,

12 *Nullus† patitur iniustum volens*: ergo impossibile est ibi esse animum vsurarium, vbi lucrum ex amicitia, & liberalitate speratur.

Hæc est aperta sententia *D.Thom. in quæst.de malo quæst.* 13. *ar.vlt.ad* 13. vbi docet licere mutuanti sperare aliquid ex gratitudine recipiendum. Et 22.*q.*73.*ar.*2.*in corp.quæst.* affirmat licere mutuanti recipere donum aliquod gratuitum: quia ante mutuum poterat illud recipere, & post mutuum non est peioris

condi-

conditionis. ergo si licet recipere, licet & sperare. Eandem sententiam videntur apertè habere *Arag.loc.cit. D.Thom.ar.*1.ac similiter *Salon controu.*1.*conc.*2. *&* 4. nec non *Caiet.ar.*1.*in solutione ad* 4.*Almayn.in* 4.*dist.*15.*q.*2.*Gabr.eadem dist.q.*11.*Mart.Nau. in Man.cap.*17.*n.*209.*Petrus Nau.de restit. lib.*3. *cap.*2.*n.*197. *& seqq.Rebellus loc.cit.Tolet in instruct.confess.lib.*5.*cap.*29.*n.*3, *Lopez par.*2. *instruct. consc.cap.*54.*q.*4.*Ioseph Angles in floribus in* 4.*sent.par.*2. *quaest.de contractu mutui ar.*2. *conc.* 2. *Angelus ver. vsura* 1.*q.*2. & ex Canonistis fere omnes.

Secunda pars, scilicet quod Franciscus absque vlla labe vsuræ possit non mutuare, si spes recipiendi aliquod lucrum ex gratitudine mutuatarij deficiat, probatur contra *Sylu.ver.vsura.*5.*q.*1.

Tum quia ex secunda obseruatione posita, in actionibus liberis ita licet apponere conditionē honestam, vt ea deficiente non fieret talis actio: mutuatio autē est actio libera; & expectare aliquod lucrum ex gratitudine, est conditio honesta. ergo licet ita sub hac spe mutuare, vt ea non existente mutuum illud non exhiberetur.

Tum quia quod est vsura in mutuo, est simonia in beneficijs & 13 in rebus spiritualibus: at si famulus Episcopi † sic esset affectus, vt non seruiret illi, nisi expectaret ab eo beneficium; non in mercedem, vel stipendium sui seruitij & obsequij, sed ex beneuolentia, & gratitudine, non esset simoniacus. ergo similiter qui ita mutuaret sub spe lucri non ex mutuo, sed ex amicitia, & gratitudine mutuatarij, vt aliter non mutuaret, non esset censendus vsurarius.

Tum demum, fingamus postulare à Francisco mutuo duos illius vicinos Gregorium & Hieronymum centum aureos; Franciscum verò mutuare illos Gregorio, quia nouit futurum sibi gratum, minimè vero Hieronymo, quia nouit illum ingratum; certè in hoc casu nullus condemnabit Franciscum iniquitatis, vel vsuræ, imò potius commendabit quilibet eius prudentiam, & æquitatem; oppositum enim agere rectæ rationi repugnaret. Non itaque nefas erit ita cum spe lucri ex gratitudine mutuare, vt nisi illam haberet Franciscus, non mutuaret. Hæc est sententia vtriusque *Nau. Salonis, Caiet. & aliorum loc. cit.*

Neque obstant argumenta pro parte negante à principio adducta,

ducta, quæ facile ex dictis soluuntur. Ad primum enim respon-
14 detur auctoritatem illam *Lucæ 6.*† qua iubentur mutuum dantes nihil inde sperare, sic exponendam esse, inde, idest, ex mutuo, siue ratione mutui, quod concedimus. non tamen sequitur, quod non liceat aliunde sperare lucrum aliquod, nempe ex amicitia, & gratitudine.

Vel dicendum, lucrum in mutuo, seu ex mutuo dupliciter sperari posse, aut principaliter, & immediatè, idest ex obligatione ciuili: aut minus principaliter, & secundario, idest ex amicitia, & gratitudine. Auctoritas *D. Lucæ* intelligitur primo modo, non secundo.

Ad secundum sumptum ex *cap. consuluit*, Respondetur quòd
15 ibi dicuntur malè agere, † qui non mutuarent, nisi sperarent recipere aliquid vltra sortem ex mutuo, idest ratione mutui, & tamquam pretium, & recompensationē mutuationis, quod concedimus; non tamen malè agunt qui mutuantes, vltra sortem aliquid sperant se recepturos ex beneuolentia, & gratitudine mutuatarij, vt in casu nostro. Loquitur enim ibi Pontifex de eo, qui corru-
16 pta mente lucrum † vt pretium, & vt debitum ex mutuo intendit: quod animi est vsurarij. Et quod hæc fuerit mens Pontificis, ex litera eiusdem textus colligitur sufficienter: dicitur enim in fine illius, quòd accipientes tali intentione, ad restitutionem efficaciter sunt inducendi: at si loqueretur de acceptis ex vera voluntate, & gratitudine dantis, nequaquam id subiungeret: nam restituendum id esse, nullus dixit, cum nullus sit læsus.

Ad tertiũ, videlicet ad *cap. si fœneraueris*, respondetur eadem distinctione, quòd intelligitur esse fœnerator, & improbandus, qui mutuans, plusquam dedit expectat accipere ex mutuo, siuè ex vi mutui; non tamen si desiderat, & sperat aliquid accipere, non ex obligatione ciuili, & tamquam debitum propter mutuum, sed ex beneuolentia, & gratitudine mutuatarij.

17 Ad quartum respondetur, quod † si Maior illa propositio, in qua dicitur, ille qui eo animo mutuat, alias non mutuaturus, planè ratione mutui incrementum quærit, absolutè accipiatur, vera est: quia sic sonat spem mutuanti inesse, vt ex mutuo aliquid ha-

beat vltra ſortem, quod eſt iniquum: ſed in caſu noſtro ſpes non ſumitur abſolutè, ſed additur ex gratitudine Quintilij mutuatarij, cum qua determinatione falſa eſt dicta Maior.

18 Aduertant tandem confeſſarij † circa determinationem huius caſus, quòd niſi diligentiſſimè examinent pœnitentium intentiones, vix diſcernent, quando mutuantis intentio feratur in lucrum ratione mutui, vel ratione beneuolentiæ: ſimiliter difficile percipient, quando mutuatarius ex liberalitate, & gratitudine; aut inuoluntarie mixtè propter verecundiam, aliamuè cauſam lucrum concedit. Coniectura tamen facienda erit, tum ex re data; tum ex qualitate perſonæ, ſi nimirum pauper erat, vel diues; liberalis, aut auarus. Item ex modo dandi, & alijs circumſtantijs.

19 Quando tamen mutuans de animo mutuatarij dubitat, † an ex liberalitate, aut inuoluntarie lucrum tribuat, peccatum vſuræ committit, ſi animo retinendi cum tali dubio recipiat: quia vel iniuſtitiam committit, vel periculo peccandi ſe exponit: obligandusque erit ad reſtitutionem, niſi poſtea ex liberalitate donatum eſſe conſtet.

SVMMARIVM.

1 *Fama proximi quibus modis læditur.*

2 *Modus, quo reficere debet famam proximi, qui falſum crimen ei impoſuit.*

3 *In reſtitutione famæ non licet mentiri.*

4 *Modus reſtituendi famam in reuelatione occulti criminis ſecundum S.Thom.D.Anton. & Scotum, non videtur nunc ſufficiens apud mediocriter eruditos.*

5 *Modus etiam reſtituendi famam in eodem caſu ſecundum Caiet. Nau. & Sotum eſt apud doctos, & prudentes inſufficiens.*

6 *Modus alius Cani, Salonis, Petri Nauarri, Sayri, & Bartholomæi Medinæ reſtituendi famam, non videtur conueniens, videlicet affirmando ſe falſum, & mendacium dixiſſe, & num. 7. & 18.*

8 *Modus aptus reſtituendi famam, cum quis verum crimen alte-*

rius

rius iniustè reuelauit, est per amphibologiam, & quæ amphibologia aptior videtur, & n.10. & 15.

9 *Dixi falsum, aut mendacium, de eo qui verum dixit, verificari non potest in sensu aliquo recepto. Sed bene, ego sum deceptus, inueni me fuisse mendacem.*

11 *Quicumque male agit errat, & proinde decipitur.*

12 *Vti licet verbis æquiuocis, & ambiguis, quando oportet celare veritatem; modò sensus in quo illa proferuntur, sit verus, exemplo Christi, & D. Francisci.*

13 *Propositio illa Marci 13. De die autem illo nemo scit, neque Angeli in cælo, neque Filius; quomodo vera.*

14 *Mendax non significat eum qui mentitur; sed qui mentiri solet, aut certe peccatorem.*

16 *Renouare in memoriam delictum proximi simpliciter, est malum; sed optimum, & vtile reuocare illud in memoriam vnà cum restitutione famæ.*

17 *Deceptio, qua aliquis à seipso decipitur sine culpa, & mendacio dicentis, quando alteri vtilis est, ipsi verò decepto nullum infert incommodum, moraliter est bona, & desiderari potest.*

19 *Detractor tenetur etiam ad restitutionem damni temporalis, si quod causa illius iniuriæ passus est infamatus.*

CASVS XLVII.

RVTILIVS reuelauit quoddam occultum Gregorij delictum nonnullis suis amicis, vnde existimatio integritatis, & honestæ eius vitæ grauiter offensa est, ac fama notabiliter læsa. Cumq. manifestum sit, detractorem ad restitutionem ablatæ famæ teneri, & omnes alij modi restituendi apud peritos, & sapientes videantur insufficientes: *Quæritur, an præfatus Rutilius infamator possit, & debeat ijs, quibus occultum crimen Gregorij iniquè*

reuelauit, affirmare se falsum. & mendacium dixisse, ut hoc modo restituat.

Infamatorem commodiori, aptiorique possibili modo restituere, resarcireque debere proximi famam per detractionem læsã, & denigratam, nemo est, qui dubitet: est enim in bonis tempora-
1 libus post vitam præcipuum. Læditur autem fama † proximi duobus modis, tum quando falsò ei crimen imponitur, tum cum occultum eius crimen detegitur, sed contra ius; idque etiam bifariam: aut in iudicio, cum in iudicium crimen defertur ab accusatore, quod probare non potest: (de quo alias aliquid actum est, scilicet in resolutione Casus XLVI.) aut extra iudicium, cum in priuatis colloquijs occultum fratris delictũ panditur: expoliatur enim tunc proximus sua fama iniquè, cum ad illam habeat ius, quamdiu ipsius delictum occultum, & secretum est. Qui primo
2 modo fratrem suum infamat, † scilicet falsum crimen ei imponendo, communi omnium Doctorum sententia ad canendam palinodiam tenetur, asserendo videlicet se mentitum fuisse, aut saltem dixisse mendacium, idque si opus erit, iurando coram illis, apud quos proximum diffamauit, cum homines procliuiores sint ad credendum mala, quàm bona. Sed qua ratione reficienda sit fama proximi, cum verum illius crimen, sed secretum, iniustè detegitur, de quo in præsenti casu quæritur; hoc opus, hic labor est, perquam difficile est determinare. Vnum tamen hac in re
3 certum est, non licere † Rutilio infamatori in famæ restitutione mentiri. Esset enim hoc ipsum mendacium, quod pro totius mundi salute neutiquam dicendum est. Controuersum autem maximè, qua forma resarcire famam læsam possit, & debeat. De qua tres præcipuos modos dicendi inter alios inuenio.

Primus est *D.Thom.2 2.q.62.ar.2.ad 2.& 4.sent.dist.15.q.2. ar.5.ad 2.Scoti eadem dist.q.4.§.de secundo Gabr.dist.ead.q.16. ar.2.conc.3. Angeli verbo detractio num.3.& Sylu.eod.ver.q.4. D.Anton.2.par.tit.2.cap.4.§.2.& aliorum Doctorum antiquorum,* qui aiunt Rutilium infamatorem debere adire eos, apud quos delictum Gregorij occultum propalauit, & affirmare se malè, & perperam

peram illud dixisse, & iniustè proximum diffamasse: nam verum in hoc dicit; contra iustitiam enim manifestauit.

4 Hæc tamen restituendi forma † quoad rudes, & simplices vtilis interdum esse poterit, qui hoc audito credent Gregorium nil tale commisisse: quo ad acutos verò, & doctos non solum inutilis, sed sæpe perniciosa erit, magisque infamiam confirmabit, vt aduertit *Caietanus in sua summula, verbo restitut. cap. de modo restituendi, & 22. quæst. 62. ar. 2. circa solutionem ad 2. in fine. Sotus lib. 4. de iustit. quæst. 6. ar. 3. ad 4. Aragon 22. quæst. 62. ar. 2. circa solutionem 2. arg. Nau. in Man. cap. 18. num. 45. Rebelli de obligat. iustitiæ lib. 4. quæst. 10. & Azor. 3. par. instit. moral. lib. 5. cap. 9. quæst. 7.*

Idem iudicium est de illis formis, vt si dicat, in hac re erraui, non mihi credatis; aut si dicat, in hac re stultè & ignoranter sum locutus. Parum enim apud astutos, & mediocriter eruditos hæc prodesse solent: Quia cum tales sciant eum, qui falsum crimen alteri imposuit, teneri ad seipsum retractandum, & affirmandum se esse mentitum, eo ipso quòd vident Rutilium infamatorem nec seipsum apertè retractare, nec affirmare se esse mentitum; sed solum se malè, & iniustè fecisse, ac perperam dixisse, quod de Gregorio dixit, firmius credent verum esse crimen illud, quod antea de illo retulerat.

Quare secundus dicendi modus est *Caietani, Soti, Nauarri, & Aragonis loc. cit.* quibus subscribit *Graffius lib. 2. decis. aurearum, cap. 138. n. 7.* qui docent, restitutionem sic faciendam esse, vt Rutilius, qui Gregorium infamauit, non amplius de illa re apud eosdem suos amicos loquatur, aut apud alios, sed pro occasione, & opportunitate etiam quæsita, bonam existimationem Gregorij vbique, scilicet apud eosdem, & alios, quo ad fieri poterit, citra mendacium dispergat, & inducat, laudando sæpius virtutes, quas habet, dicendo, quòd credit ipsum bonum virum, & alijs persuadendo, vt pro tali habeant, & familiariter, & amicè cum eo agendo.

Certè si humana ingenia ea essent, vt per honorificam mentionem Gregorij omnis sinistra opinio, quam de illo conceperant

 ob reue-

ob reuelationem criminis, ex eorum animis recederet; optimus esset hic secundus modus restituendi famam. Sed experientia te-
5 ste † non tollitur opinio de vitio, & peccato diuulgato ex eo, quòd alias ab eodem laudetur & commendetur, vt constat.

Denique est tertius dicendi modus eorum, qui volunt restitutionem hanc faciendam esse per conuenientes amphibologias, quibus homines decepti conceptam infamiam deponant. Vti enim licet amphibologia, quando oportet cælare veritatem.

Vnde *Melchior Canus*, *& Magister Mansius*, quos refert, & sequitur *Michael Sal. 22. q. 62. ar. 2. cont.* 15. *Bartholomaeus Med. de instructione confessorum lib.* 5. *cap.* 14. §. 33. *regula* 4. *Petrus Nau. lib. 2. de restitut. cap.* 4. *n.* 383. *& Sayrus lib.* 11. *clauis regiæ, cap.* 4. *n.* 24. *& seqq.* asserunt huiusmodi infamatorem posse, & debere ijs, quibus occultum crimen Gregorij reuelauit, affirmare se falsum, & mendacium dixisse. Quam opinionem, vt probent, distinguunt prius de duplici falso, & mendacio, speculatiuo scilicet, & practico: quorum primum consistit in dissonantia rei ad intellectum: vnde intellectus intelligens, aut iudicans aliter, quam res est, fallitur. Secundum vero, scilicet falsum practicum, consistit in dissonantia rei, seu actus ad voluntatem recta ratione gubernatam, & conuenit cum appetitu prauo; in quod falsum inclinat imprudentia, vt *Arist.* testatur *6. ethic cap.* 2. Qua distinctione posita sic suam sententiam probant.

Sicut infamatus habet ius ad petendum à suo infamatore vt restituat sibi famam commodiori via, qua possit: ita infamator tenetur omni modo vtili, & licito famam illi restituere: sed hic restituendi modus, dicendo scilicet se protulisse falsum, & mendacium, & vtilis, & licitus est; vtilis quidem, quia audientes infamatorem talia asserentem, credent certissimè illum esse mentitum, & imposuisse illud crimen Gregorio: vnde malam opinionem de Gregorio conceptam deponent. Licitus verò, quia sic dicendo, non mentitur Rutilius, verificatur enim de falso practico; nam quodcumque opus, vel dictum iniquum, & contra rectam voluntatem, rectamque rationem, dicitur falsum practicum, ac mendacium, vt vtamur voce scripturæ: *Hieremiæ* enim 8. dicitur,

citur, *A Propheta vsque ad Sacerdotem cuncti faciunt mendacium*, idest peccatum; *& iniquitatem*. Rutilius itaque infamator hoc modo, cum sit vtilissimus ac licitus, debet restituere.

Hanc tamen restituendæ famæ formam, quam hi Doctores acutè, & diffusè nimis persuadere conantur, & quæ mihi, vt verum fatear, aliquando placuit, nunc re diligentius considerata, 6 non existimo conuenientem: † quia amphibologia talis esse debet, vt in aliquo sensu sit locutio vera, & vsu recepta. At in casu, 7 si Rutilius affirmat se † falsum dixisse, & mendacium, in nullo sensu est vera locutio; non quidem si intelligatur de falso speculatiuo, vt apertum est, & ipsi concedunt. Neque est vera, & propria locutio, si sumatur pro falso practico: quia sic accipiendo falsum, & mendacium, non dicimus, dixi falsum, sed feci falsum. vnde artifex dicitur facere falsum opus, cum deficit ab operatione artis, *D.Thom.1.par.q.17.ar.1.* vt ait *in corp.* Neque dicimus, dixi mendacium, sed feci mendacium, vt constat ex verbis Sacræ Scripturæ: nam loco citato Hieremiæ 8. dicitur: A Propheta vsque ad Sacerdotem cuncti faciunt mendacium, hoc est peccatum, & iniquitatem, non cuncti dicunt mendacium. Idipsum constat de vero practico, idest de opere secundum virtutem: Nam nec de eo dicimus, dixi verum, seu veritatem; sed feci veritatem. vt *Ioan.3. Qui facit veritatem*, idest bona opera, *venit ad lucem*.

Reiecta igitur hac opinione, cum non nitatur solido fundamento; respondendum censeo ad casum propositum negatiuè, nempe, fas non esse Rutilio, qui occultum Gregorij crimen reuelauit, affirmare se falsum, & mendacium dixisse; posse tamen ve-8 rè asserere † quando Gregorium diffamaui, siue hoc, & illud de eo dixi, putabam me verum dicere; sed re melius inspecta, & considerata, inueni me fuisse deceptum, & mendacem fuisse. Quæ est sententia *Rebelli lib.4.de obligat.iustitiæ, q.10. & Azorij 3.par. institut. moral. lib.1.cap.9.q.7.* & nonnullorum aliorum vera, & paucioribus difficultatibus exposita.

Cuius responsionis prima pars iam est sufficienter probata ratione, qua Cani, & Salonis opinionem refellimus. Nam cum in 9 aliquo sensu recepto † verificari non possit propositio hæc, dixi

falsum, aut mendacium, de eo qui verum dixit, videlicet nec de falsitate enũciationis, nec de falsitate practica operationis, sequitur, quòd non liceat Rutilio restituere famam Gregorio, asserendo se falsum, & mendacium dixisse: quia hæc verba nihil aliud significare videntur, quam ipsum fuisse mentitum, siue formaliter, idest cum intentione lædendi famam notabiliter, siue materialiter tantum.

Secunda pars probatur: quia istius modi verba sunt æquiuoca; 10 non enim significant † secundum intellectum proferentis (quicquid sit de intellectu audientium) Rutilium detractorem fuisse mentitum, quod est falsum; sed errasse, imprudenterque egisse, 11 qui sensus est verus: nam quicumque male agit, † errat, imprudenterque agit, iuxta illud *Prou.* 14. *errant omnes, qui operantur malum*, & proinde decipitur. Verè igitur potest dicere se esse deceptũ, etiamsi audientes concipiant illũ fuisse mentitum: vti enim 12 licet † verbis æquiuocis, & ambiguis, quando oportet cælare veritatẽ, modo sensus in quo illa proferuntur, sit verus. Quod edoce- 13 mur exemplo Christi asserentis per amphibologiã *Marci* 12. † *De die autem illo nemo scit, neque Angeli in cælo, neque filius*, subintellecta illa particula, ad reuelandum; & *Io.* 7. *Vos ascendite ad diem festum hunc, ego enim non ascendam ad diem festum istum*, scilicet manifestè, particula subintellecta in mente Christi, qui quasi in occulto postea ascendit. Edocemur etiam exemplo D. Francisci, qui rogatus, quà perrexisset quidam homicida, qui iuxta eum transierat; manus per manicas immittens respondit, non transisse illac, intelligens non transisse per illas manicas, vt refert *Nau.* 14 *in Man. cap.* 12. *n.* 8. Item mendax † non significat eum, qui mentitur, sed eum, qui mentiri solet, vel qui est ad mentiendum propensus, aut certè peccatorem. ergo similiter verè potest dicere se esse mendacem: idque poterit iuramento firmare; cum verè scriptura testetur, *Psal.* 115. *Omnis homo mendax*.

Quod si quis obstet, neque hunc modum restituendi famam esse sufficientem, præsertim si cum callidis, vel his, qui hunc modum restituendi per amphibologias iam audierunt, res agatur.

Respondetur in primis hunc modum restituendi non posse negari

15 gari † esse vtilissimum ignorantibus hanc Theologiam, ad quod genus hominum maxima pars pertinet: quia facilè credent, (quod infamator debet optare) ipsum esse mentitum, & Gregorium nil tale commisisse. De Theologis verò esto ita sit, non potest amplius quicquam Rutilius restituere: ad impossibile verò, aut ad malum, nemo obligatur.

Posset etiam dici, quòd etsi per huiusmodi amphibologiam interdum non sufficienter infamiam deterget: sæpe tamen fiet, vt saltem ex parte ita eam imminuat, vt ex prima opinione iam leuis suspicio euadat: atque adeo si exhibitionem laudis adiungat, vel plena, vel quasi plena compensatio erit.

Si autem obstet secundo, quòd hoc modo læditur denuo fama proximi, quod non fit illo modo restituendi, quem docent *Caietanus*, & *Sotus*, & eorum sectatores: quia iuxta modum *Caietani* nulla mentio fit peccati, quod fuerat detectum: isto autem modo reuocatur in memoriam delictum detectum, cuius erant fortè alij omnino obliti.

16 Respondetur, reuocare in memoriam delictum † proximi simpliciter malum esse: reuocare verò illud in memoriam vnà cum restitutione famæ modo possibili, esse optimum, & vtile honori proximi.

Quòd si instes, Decipientur, qui auditis huiusmodi verbis credent Gregorium nil tale commisisse: in nullo autem casu licet aliquem decipere.

Respondetur verum esse in nullo casu licere aliquem decipere, sed in casu nostro talia audientes non decipiuntur à Rutilio, qui ita famam restituit, cum in vero sensu verba illa proferat, sed à 17 seipsis, qui illa in alio sensu accipiunt: deceptio † autem, qua aliquis à se ipso decipitur sine culpa, & mendacio dicentis, quando alteri vtilis est, ipsi vero decepto nullum infert incommodum, etsi speculatiuè aliquid mali habet, tamen moraliter est bona, & desiderari potest: sicut omnis ignorantia speculatiuè habet aliquid mali: multæ verò sunt ignorantiæ, quæ moraliter sunt bonæ, & honestæ.

Demum non obstat, quòd videatur durum, & rigidum obligare

hominem,

hominem, qui verum dixit, ad proferendum verba, quibus iudicetur mendax; nam præsertim apud viros illustres est notabilissima infamia haberi pro mendace.

Quia respondetur, Nos in præsentia tantum docere hunc restituendi modum esse vtilem & licitum, nec in eo esse mendacium, & quando fuerit necessarium, obligatorium. Num verò infamator teneatur vti huiusmodi verbis, quando ipse periculum subit maioris infamiæ, vt contingit viro illustri, est alia quæstio, quæ in posterum agitabitur.

Argumenta verò *Melchioris Cani*, *Michaelis Salonis*, *Bart. Medinæ*, *& Sayri*, quatenus militant contra hanc nostram resolutionem, facilè soluuntur ex fundamento, & ratione, qua illũ modum dicendi reiecimus: confundere † enim videntur dicere, & facere: quare de falso, & mendacio practico negatur posse dici, dixi mendacium: aut dixi veritatem de vero practico, sed solũ de speculatiuo, de practico vero, feci mendacium, & feci veritatem.

18

Aliæ autem opiniones, quatenus probant illo, & illo modo posse fieri restitutionem, non sunt contra nostram resolutionem: quoniam illæ non negant infamatorem aptiori, vtiliorique modo possibili reficere debere proximi famam ob detectionem occulti criminis vulneratam, dummodo infamator non mentiatur: & salua veritate, hic vltimus modus restituendi famam videtur potior, & vtilior, & addit ad alios modos.

Tandem aduertimus in præsenti casu nos solum esse loquutos de restitutione famæ, non de damno temporali ex infamia secuto: quia si causa illius iniuriæ aliquam iacturam suorum bonorum fecit infamatus, verbi gratia si quis ob crimen sibi falso impositum, aut contra iustitiam reuelatum perdidit beneficium, vel officium aliquod, vel quodpiam temporale bonum, tenetur detractor † ad restitutionem illius damni in integrum: qui enim causam damni dat, ipsum damnum dedisse videtur, & sic obligatur ad illius restitutionem. Quæ sententia est communis Doctorum. *Aragonis, & Nau. loc. cit. Salonis similiter loc. cit. controu.* 20. *Petri Nauarri lib.* 2. *de restit. cap.* 4. *num.* 384. *& Toleti lib.* 5. *instruct. confess. cap.* 69. *n.* 1.

19

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Reus legitimè, & secundum iuris ordinem interrogatus tenetur sub reatu peccati mortalis veritatem fateri, quamuis ob id sit morte plectendus.*
2 *Subditus tenetur sub mortali obedire in rebus grauibus mandatis licitis, & honestis sui superioris.*
3 *Iudici licet exigere veritatem à reis, & testibus per tormenta, quando alijs vijs tentatis, nolunt illam sponte fateri.*
4 *Reus interrogatur secundum iuris ordinem, quando tria concurrunt, & quæ sint ista tria.*
5 *Nemo tenetur legi obtemperare ante ipsius promulgationem.*
6 *Confessarius iustè reo absolutionem negat, si nolit retractare dictum suum, veritatemque fateri Iudici iuridicè interroganti. Neque fit irregularis, si reus morte plectatur; quia verum crimen illius suasione Iudici aperuit.*
7 *Nullus perseuerans in actu peccandi est sacramentaliter absoluendus.*
8 *Nemo in irregularitatem, quæ contrahitur ob licitam hominis occisionem incurrit, nisi ad illam dederit causam propinquam, & ex natura sua in illam directam.*
9 *Neque vllus eam contrahit ob opus, quod non potest sine peccato ommittere, saltem quantum ad vsum ordinis accepti.*
10 *Homines non sunt compellendi ad actus heroicos, & difficiles. limita, vt n. 11.*
12 *Præceptum humanum aliquando potest obligare cum periculo vitæ, quando illud cedit in bonum commune.*
13 *Mentiri aliquem ad cauendum mortem sibi, vel alteri, non est mortale, si fiat sine alterius iniuria; sed officiosum mendacium; secus autem, si fiat cum iniuria alterius, nempe Iudicis, partis læsæ, testium, &c.*
14 *Confessarij caueant, ne reos vitam, aut animam perdere faciant.*

CASVS XLVIII.

SIMON crimen morte plectendum commisit, qui captus, & à Iudice iuris ordine seruato interrogatus negat veritatem, etsi per legitimos testes est conuictus: & cum quæstiones, & tormenta Iudex minitetur, timens ne in illis extremum vitæ diem conficiat, accersit confessarium, cui aperit se metu mortis verum negasse crimen. *Quæritur, an confessarius teneatur illi absolutionem negare, si nolit retractare dictum suum: vel fiet irregularis, si eius suasione reus crimen in iudicio fateatur.*

Duo in hoc casu petuntur: quorum primum est, an reus, si iuridicè interrogatus metu mortis negauerit veritatem, cogere illum possit confessarius per absolutionis denegationem ad retractandum dictum suum, delictumque Iudici aperiendum.

Secundum, an si suasione confessarij reus verum crimen per legitimos testes iam probatum, in iudicio fateatur, & merito eiusdem confessionis in mortem rapiatur, confessarius irregularitatem incurrat; eam scilicet, quæ ex homicidio licito contrahitur.

Quoad primum suppono tamquam certum ex communi Do-1 ctorum sententia, quemlibet reum † legitimè, & secundum iuris ordinem interrogatum, teneri sub reatu peccati mortalis veritatem fateri, quamuis ob id sit morte plectendus: ita docet *D.Thom.22.q.69. ar.1. Caiet. Bañes, Aragon, & Salon ibidem Angelus verbo, confessio delicti, Sylu. ver. confessio criminis, q.1. Sotus lib.5. de iust.q.6. ar.1, & ar.2. conc.5. in fine,* & *de tegendo secreto, memb.2.q.7. conc.1. Gabr.in 4.dist.15 q.6.ar.2. conc.6. Nau.in Man.cap.18.n.17, & cap.25.n.36. Tolet.lib.5. instruct. sacerdo.cap.58. Sayrus in claui regia lib.12.cap.16.n.1. & Beia 1.par.respon.ad casus, casu 32. & alij.*

Proba-

Probatur hæc veritas primo ex ſacris literis: Nam *Eccleſiaſt*.4. dicitur, *Pro anima tua*, ideſt, vt vites peccatum mortale, *ne confundaris dicere verum*. & *Ioſue* 7. dicitur ab ipſomet Duce Achan interrogante, *Fili mi, da gloriam Deo Iſrael, & confitere, atque indica mihi, quid feceris, ne abſcondas*. Ex quo loco conſtat, iuridicè interrogatum reſpondendo veritatem, dare gloriam Deo, & mereri: è contra vero negantem, & abſcondentem peccatum, quando iuridicè rogatur, facere contra Dei gloriam, & peccare mortaliter.

Probatur etiam rationibus: tum quia qui à proprio Iudice, ſeruato iuris ordine de crimine aliquo interrogatur, niſi illi veritatem aperiat, agit contra iuſtitiam: quoniam non ſeruat alteri ius ſuum: Iudex enim habet ius interrogandi ſubditos ſuos iuxta ordinem iuris de eorum criminibus; quo iure expoliat illum, qui iuridicè interrogatus, non confitetur ei veritatem, & conſequenter agit contra iuſtitiam: qui autem agit contra iuſtitiam, lethaliter peccat: ſumitur enim omne peccatum mortale ex duplici radice, nempe vel quia repugnat charitati, vel quia repugnat iuſtitiæ.

2 Tum quia inferior, ſeu ſubditus † tenetur ſub mortali obedire in rebus grauibus mandatis licitis & honeſtis ſui ſuperioris, iuxta illud, *Omnis anima poteſtatibus ſuperioribus ſubdita ſit; & qui poteſtati ſuperioris*, ſcilicet iuridicè procedentis, *reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*. In hoc autem caſu, vt ſupponimus, Iudex iuſtè, licitè, ac iuridicè procedit. igitur illi interroganti tenetur ſubditus obedire ſub peccato mortali, cum ſit in re graui.

3 Tum demum, quia licet Iudici † exigere veritatem à reis, & teſtibus per tormenta, quando alijs vijs tentatis, nolint illam ſponte fateri, vt habetur 5.*q*.5. *can. illiqui*, & eſt *Euſebij Papæ in epiſtola ad Epiſcopos Galliæ*. Atqui nequaquam Iudici liceret tormentis veritatem exigere à negantibus in iudicio, niſi peccatum mortale eſſet eam cælare, aut falſum dicere; & eò grauius, ſi id fiat adhibito iuramento: quia tunc ſuperadditur circumſtantia periurij contra virtutem religionis, vt ait *Gab.loc.cit.conc.* 2.*& Sot.de rat.teg.ſecr.loc.cit.conc.*2.

4 Secundo

4 Secundo ſuppono, reum tunc interrogari † ſecundum iuris ordinem, vt teneatur fateri veritatem, quando hæc tria concurrunt.

Primum, quòd interrogans ſit verus & legitimus eius Iudex: vnde qui aliquo priuilegio exempti ſunt, ſi interrogentur à Iudice non competente, non tenentur veritatem fateri: vt ſi clericus interrogetur de crimine à Iudice ſeculari.

Secundum, quod delictum ſit probatum plenè, vel ſaltem ſemiplenè, hoc eſt ſaltem per vnum teſtem oculatum, & omni exceptione maiorem, vel per indicia illi teſti æquipollentia, aut per infamiam plenè probatam.

Tertium, vt probatio ſit iam poſita in proceſſu, & ſit notificata reo, quo videat ſe ad obediendum mandato Iudicis teneri, ſecundum *D.Thom. & Caiet. 22.q.69.ar.1. & 2. & Salonem ibidem ar.2.controu.2. conc.2. Sayrum in claui regia lib.12. cap.16. n.5. & 8.Nau.in Man.cap.18.n.57. & cap.25.n.35. & 36.* Et probatur ratione: Nam ſicut nemo tenetur † legi parere ante ipſius promulgationem: ita nullus tenetur parere, vbi contra ſe agitur, niſi ſibi conſtet eum, qui iubet, eſſe Prælatum ſuum, & iuſtè præcipere. Et colligitur ex *cap. quando, verſ. Non tibi dico, vt te prodas, de pœnit. diſt.1.*

5

His ſic declaratis, reſpondeo ad caſum propoſitum, Confeſſarium iuſtè Simoni † abſolutionem ſacramentalem negare, ſi nolit retractare dictum ſuum, veritatemque fateri; quam ſi conſilio, & mandato Confeſſarij, Iudici aperiat, licet merito talis confeſſionis morte plectatur, non proinde confeſſarius fiet irregularis.

6

Primum membrum huis reſolutionis probatur. Quia nullus perſeuerans † in actu peccandi eſt ſacramentaliter abſoluendus: atqui Simon ſecundum ordinem iuris interrogatus (vt ſupponitur) perſeuerans in neganda veritate, ſeu in animo negandi, perſeuerat in actu peccati; cum talis negatio veritatis ſit peccatum mortale, vt oſtenſum eſt. ergo in tali ſtatu Simon non eſt abſoluendus: imò ſi de facto abſoluatur, committitur ſacrilegium; quia impœnitenti huiuſmodi ſacramentum confertur; abſolutioq. inualida eſt: quia datur venia non merenti, *cap.peccati venia, de reg.iur.lib.6.* Hæc eſt ſententia *Soti de ratione teg.ſecr.mem.2.q.7.*

7

conc.3

conc.3.Nau.in Man.cap.25.n.36.Barth.Med.in instruct. confess. lib.1. cap.14.§.35. Salon.2.2.q.69.ar.2.controu.10.conc.3. Arag. ibidem, Sayri in claui regia lib.12. cap.16.n.12.dub.4. Graffij lib. 5. consil.de sententia excom.conf.1.nu.19. Beiæ 1.par. respons. ad casus, casu 32. Azor.3.par. institut. moral. lib.13.cap.15.dub.5. Io.Bapt.Corradi 1. par.respons. q.26.

Secundum membrum etiã probatur, scilicet quòd confessor in casu irregularitatẽ non incurrat. Quia nullus incurrrit irregularitatem,† quæ contrahitur ob deformationem,seu occisionẽ hominis licitam, nisi ad illã dederit causam propinquam, & ex natura sua in illam sufficienter directam: at confessor, qui non vult absoluere reũ,nisi fateatur crimen, de quo iuridicè interrogatur,non dat ad talem occisionem causam propinquam, nec sufficienter ex sua natura ad eam directam, sed facit opus, ad quod iure diuino tenetur. Non itaque irregularitatem incurrit; sicut nec qui Iudicem aliquem constituit, aut ei causam criminalem committit. 8

9 Confirmatur, quia nemo irregularitatem contrahit † ob opus, quod non potest omittere sine peccato, saltẽ quantum ad vsũ ordinis accepti: huiusmodi est confessor,qui monet reũ, vt confiteatur delictum plenè probatum,ex quo ille ad mortẽ condemnatur; non itaque fit irregularis, sicut nec qui consulit alteri, vt pro fide Christi, & Ecclesia exponat se mortis periculo, etiamsi sciret indubitanter esse illi mortem infligendam. ita habet *Innoc. & Ioan. Anania,cap. Ad audientiam, & Præpos. can.1.dist.50.nu.30.* imò & pro patria: quia sic consulens non consulit mortem directè,sed indirectè, & per accidens in re iusta, & honesta.

Hæc est sententia ferè omnium Doctorum modò prænominatorum, præcipue *Nau.in Man. cap.27.nu.211. Corradi, Graffij, Beiæ loc.cit.Sayri de censuris, lib.6.cap.18.nu.26. Emanuelis Sà in Aphorismis confess.ver.Irregularitas,1.n.10.& ver.Irregularitas ex deformatione licita nu.4.*

Neque obstat, si contra præfatam resolutionem dicatur, quòd 10 homines non sunt † compellendi ad actus heoricos, & difficiles: reum autem confiteri delictum cum euidenti discrimine vitæ, est actus reuera heroicus, & difficillimus. Confessarius igitur non

debet

debet eum ad hanc confeſſionem per negationem abſolutionis compellere, & obligare.

11 Nam reſpondetur, actus heroicos duplices eſſe. † Aliqui ſic dicuntur, quia ſunt difficiles,& ardui,ſed debiti; vt pati martyrium, quando cauſa fidei exigit: benefacere inimicis tempore neceſſitatis,&c. & ad hos caſus homines ſunt compellendi. Alij dicũtur actus heroici, quia difficiles, ſed non debiti, ſed ſub conſilio tantum; vt obſeruare virginitatem, renunciare omnibus, obedire vni homini. Fateri veritatem, in caſu noſtro eſt actus heroicus primo modo, & in præcepto, vt conſtat: & ideo ad confeſſionem illius poteſt compelli reus iuridicè interrogatus.

Quod ſi dicas, lex humana, & præceptum humanum non obligat cum periculo vitæ: ergo

12 Dico primo, aliquando tale præceptum † poſſe ſic obligare, quando illud cedit in bonum commune.

Dico ſecundo, reum in hoc caſu teneri ad confitendum veritatem lege naturali, & diuina.

Neque vrget tertio, ſi dicas, nemini negandam eſſe abſolutionem ob ſolum peccatum veniale, cum pœnitens poſſit etiam illud non confiteri: at in caſu noſtro reus negando veritatem pro defenſione propriæ vitæ, peccat ſolum venialiter, quia officiosè mentitur: quoniam ſicut mendacium officioſum eſt, quando aliquis mentitur, vt alium à morte liberet, *cap. Ne quis arbitretur*, 22.*q*.2. ita mendacium officioſum eſt, quando aliquis mentitur, vt ſe à morte protegat: quia plus ſibi tenetur, quam alteri: mendacium autem officioſum connumeratur inter peccata venialia, *cap. primum*, 22.*q*.2.

13 Reſpondetur, quòd cum quis mentitur, † vt aliquem a morte liberet ſine iniuria alterius, eſt mendacium officioſum; at ſi mentitur cum iniuria alterius, vt alium, vel ſe à morte protegat, non eſt mendacium ſimpliciter officioſum, ſed habet aliquid de pernicioſo admixtum: vt contingit in caſu, in quo reus iuridice interrogatus, mentiendo nocet Reipub. cui expedit, vt puniantur delicta; Iudici,cui obedire tenetur,dum ſibi denegat, quod ei debet,ſcilicet confeſſionem veritatis; accuſatori, & teſtibus,propter

ſcanda-

scandalum, quod generat; & calumniam quam eis infert.

Demum admonendi sunt hic confessarij, cum similis casus eis 14 contigerit, vt sint cauti, † ne absoluant reos, qui iuridicè interrogati, nolunt respondere, & manifestare veritatem, vel confitentur propositum habere non manifestandi; neque etiam cogant ipsos verum propalare, cum contra iuris formam interrogantur. Itaque diligenter considerent, ne præcipiendo confiteri inducant reum in iacturam corporis, & non præcipiendo in iacturam animæ. *Sotus de iust. lib. 5. q. 6. ar. 2. Nau. Graffius, Beia, & Io. Baptista Corradus locis vltimo citatis.*

Hæc dicta sint, salua semper meliori sententia.

SVMMARIVM.

1 *In foro exteriori, & contentioso, si debitor restituat creditori sui creditoris, potest hic cogere ipsum debitorem, vt ei, quod debet, iterum restituat.*

2 *Quando quod debetur, non est idem numero, sed specie, & valore reddendum, tunc seclusa omni fraude, & damno primi creditoris, soluens debitum creditori sui creditoris, immunis est à peccato, & liber in conscientia à restitutione, & n. 11.*

3 *Qui soluit debitum creditori sui creditoris, facit id, quod suus creditor facere debuisset, remque eius vtiliter gessit, & num. 4.*

5 *Soluens debitum sui creditoris nulli facit iniuriam, nec defuncto, nec eius hæredibus.*

6 *Per solutionem debiti factam creditori creditoris omnia ad æqualitatem sunt redacta, sumpta securitate, quod secundus creditor non aget contra priorem.*

7 *Soluens debitum creditori sui creditoris, iure naturæ videtur succedere in actione, quam secundus creditor contra primum habebat.*

8 *Debitor, & creditor creditoris debitoris possent ita inter se conuenire, & pacisci, vt ipse debitor decem aureos daret huic vltimo creditori pro decem, qui ei debentur a suo creditore.*

9 *Soluere creditori debitoris, in effectu est dare debitori & n.13.*

10 *In deposito fidelitas tanta seruanda est, vt ex tacita conditione nec compensationem admittat: in reliquis verò debitis realibus eiusdem rationis licita est compensatio.*

12 *In restitutione, quæ fit occultè domino ignorante, creditori debitoris, non est verè coactio, quæ pertinet ad Iudicem.*

CASVS XLIX.

STEPHANVS debebat Thadæo scuta decem, quæ clam ab eo abstulerat, & totidem debebat Thadæus Sabino: sed Sabinus ob defectum probationis non poterat iuridicè, nec alia via sua decem scuta recuperare. Defunctus est Thadæus, cui Stephanus decem debebat: Stephanus autem sciens Thadæum tantundem Sabino debere, soluit Sabino scuta decem, quæ Thadæo debebat. *Quæritur, an Stephanus potuerit tuta conscientia hoc facere, maneatq. à restitutione liber?*

Inter alias causas, quę aliquando à restituendi obligatione debitorem liberare possunt, aut liberare videntur, hæc vna est, solutio debiti facta creditori creditoris, quæ si fiat de consensu creditoris, nihil habet dubitationis, quin ipsum & à culpa, & à restitutione liberet. Solum igitur dubitationē affert, an idem dicendum sit, quando absque sui creditoris consensu, aut eo inscio, & inuito debitor id fecerit. In quo casu non loquimur in foro exteriori, & 1 contentioso; nam in eo foro † dubium non est, quin primus creditor cogere possit debitorem, vt ei, quod debet, iterum restituat: sed in foro animæ, in quo solum res est controuersa; an scilicet soluendo vni, quod alteri debetur sine eius consensu, seclusa omni fraude, iniustitia, & scandalo, liberetur debitor à culpa, & restitutione. Dixi, *seclusa omni fraude, & iniustitia:* quia si fiat in frau-

in fraudem primi creditoris, & immediati, aut in eius damnum, tunc ita ſoluendo peccat, & tenetur de damno dato, vt de ſe patet: quale eſſet, ſi iterum exigeretur ab eo debitum in iudicio, vel extra.

Et pro parte negante, quod Stephanus tuta conſcientia non potuerit decem, quæ debebat Thadeo, ſoluere Sabino creditori Thadæi, quam *Ludouicus Carbo*, *tractatu de reſtitutione q.* 85. *dub*. 1. & quidam alij, vt refert *Io. Medina C. de rebus reſtituendis, q.* 3. *cauſa* 5. tenent, ac defendere conantur; Facit primo, quia id quod debetur vni, non poteſt iuſtè ſolui alteri, *cap. Ea te, de iure iurando*, maximè ſine domini conſenſu; alioqui licet depoſitario verbi gratia, vel ei, cui ego equum meum commodaui, illum tradere alteri creditori, cui ego aliquid debeam: quod certè abſurdum videtur. ergo & id, ex quo deducitur, abſurdum eſt.

Secundo facit: quia ſi Stephanus, quod debet Thadæo, ſeu eius hæredi, poſſet licitè Sabino ſoluere, ſimiliter iuſtè poſſet ſi nil deberet Thadæo, ſciens, quod Thadæus debeat Sabino, bona Thadæi clam, aut palam accipere, vt Sabino daret, quod illi per Thadæum debitum eſſe ſcit: quod eſt falſum.

Tertio facit, quia cum Stephanus ſoluat Sabino inuito domino, vis illa, quæ ibi adeſt, non poteſt fieri ſine culpa; non enim eſt priuatæ perſonæ quempiam ad iuſtitiam conſeruandam cogere. peccat igitur Stephanus ita ſoluens.

Demum facit: quia qui ab aliquo pecunias accipit, implicitè obligatur ad reſtituendum ei, à quo accepit. igitur cum Stephanus ſcuta decem clam acceperit, ſeu abſtulerit à Thadæo, conſequens fit, vt ſiné conſenſu eius, ſeu hæredis non poſſit licitè Sabino ſoluere.

His tamen non obſtantibus reſpondeo ad caſum propoſitum affirmatiuè, nempe Stephanum, qui Thadæo debebat ſcuta decem, 2 † potuiſſe pro eodem Thadæo defuncto, ſeu pro eius hærede abſque alia culpa, & obligatione iterum reſtituendi in foro animæ, illa Sabino ſoluere, cui totidem debebat Thadæus, nec poterat ad ſoluendum compelli.

Hæc eſt ſententia *Io. Med. C. de rebus reſtit. q.* 3. *cauſa* 5. *Petri*

Nau. lib. 4. de restit. cap. 2. num. 23. Sayri lib. 10. clauis regiæ, tract. 5. cap. 7. n. 6. Ioseph Angles in floribus 4. sent. q. 3. de restit. ar. 2. diff. 6. Arag. 2 2. q. 62. ar. 8. vers. quinta causa. Ang. ver. solutio, n. 13. Sylu. eodem ver. q. 4. versic. secundū & Glossæ Instit. lib. 3. rubr. Quibus modis tollitur obligatio, in principio. Quæ sententia his rationibus fulcitur.

3 Primo quia Stephanus, qui scuta decem Sabino soluit, † fecit id, quod Thadæus facere debuisset, remque eius vtiliter gessit, cum id ad salutem ei expediret: & in hac solutione per Stephanum facta consensit, aut saltem consentire debuisset Thadæus, siue eius hæres, si sciret Stephanum pro illo suum debitum soluisse. igitur nec peccauit Stephanus, nec manet obligatus illa iterum alicui soluere, siquidem in foro conscientiæ iniustum est, vt quod semel solutum est, iterum soluatur.

Nec valet instantia, si ratio staret, quod Stephanus à culpa, & à restitutione liber esset in casu, quia fecit id, quod suus creditor facere debuisset, similiter careret culpa homo priuatus, qui eum occideret, quem Iudex capite damnare debuisset, & Confessarius, qui alienum absolueret, quem proprius sacerdos absoluere debuisset. Consequens est falsum. igitur & id, ex quo deducitur.

Nam respondetur primo, quòd illa non est intergra ratio, sed perficitur alijs partibus, nempe quia rem eius vtiliter gessit, adfuitque consensus creditoris, & si non actualis, saltem debitus: quæ conditiones non reperiuntur in exemplis contra allatis.

Respondetur secundo, negatione similitudinis, quia tam homo priuatus interimendo homicidam, quam confessarius absoluendo alienum, nocent proximo, iniuriamque faciunt tum Iudici, tum proprio Sacerdoti, vsurpantes auctoritatem quam non habent in

4 illis actionibus: atqui Stephanus soluens † debitum sui creditoris, faciensque, quod ille facere debuisset, negotium eius vtiliter gerit: quare hic benefacit, illi autem malefaciunt.

5 Secundo Stephanus in casu proposito soluens † scuta decem Sabino pro Thadæo defuncto, nulli facit iniuriam: quia non defuncto, vt constat, ex quo facit quod ille, si viueret, facere debuisset; nec etiam hæredibus defuncti iniuriam, seu præiudicium

facit;

facit; quia sicut succedunt in bonis defuncti, ita etiam succedunt in obligatione, qua defunctus tenebatur: & ita defuncto, & hæredibus suis beneficium facit potius, quam præiudicium, eos à debito, quo Sabino tenebantur, exonerando: non itaque peccat, nec ad restitutionem est obligatus.

Tertio probatur speciatim, quod facta hac solutione tollitur obligatio restituendi in foro conscientiæ. Tum quia per præfatam solutionem † Sabino factam à Stephano, res iam est ad æqualitatem redacta, sumpta securitate, quod Sabinus secundus creditor non aget contra priorem: nam secundus creditor habet iam, quod sibi à priore debebatur, & prior est iam à debito, quo secundo tenebatur, liberatus: debitor etiam iam reddidit, quod debebat: vnde constat omnes manere æquales, vltra quod forum conscientiæ, seu iustitia nihil aliud exigit.

6

Tum etiam, quia ex quo Stephanus debitor soluit Sabino pro Thadæo suo immediato creditore præfata decem, quæ illi Thadæus debebat; cum Sabino sit satisfactum, † iure naturæ videtur Stephanus succedere in actione, quam Sabinus contra Thadæum habebat; & ita fit, vt tantum debeat Thadæus, seu hæres loco eius Stephano, quantum Stephanus ipsi Thadæo, seu eius hæredi. in quo casu certum est locum habere compensationem.

7

Et denique confirmatur, quia quis dubitat, quin Stephanus, & Sabinus possent † inter se conuenire, & pactionem facere vt Stephanus decem Sabino daret pro decem, quæ illi debentur à Thadæo suo creditore? emptio enim debiti, si ad æqualitatem fiat, iusta est. Tum igitur planum est empto eo debito, Thadæum creditorem Stephani, factum iam esse Stephani debitorē eiusdem quantitatis, quam ei debebat, cum emerit actionem alterius in ipsum, personamque illius repræsentet. Et cum nihil aliud sit, Stephanum decem soluere Sabino creditori Thadæi, quam actionem Sabini in Thadęum pro eadem pecunia acquirere, consequitur, vt amplius non teneatur Stephanus ad restituendū quippiam suo proximo creditori, cum ipse sibi eiusdem summæ sit debitor.

8

Neque argumenta pro parte affirmante allata huic nostræ sententiæ officiunt. Nam ad primum respondetur, cum *Nau. lib. 3.*

9 *consil. de solutionibus, consil.7.n.15.* quòd soluere † creditori debitoris, in effectu est dare debitori; quia liberat eum ab obligagione, etiamsi solutio fiat eo inuito. *Instit. lib.3. rubr. quibus modis tollitur obligatio, in princ.* vbi *Glossa* ait, *Patet hic, quod beneficium confertur in inuitum.* Et ad id, quod infertur de deposito, & commodato, negatur illatio: fit enim transitus à re, quæ functionem admittit, idest, quæ non est eadem numero reddenda, sed specie, & valore, vt est pecunia, de qua est sermo in casu nostro, ad rem, quæ functionem non admittit, vt est equus, quem commodatum accepi, aut depositum: in quo casu, si rem illam iustè possidebat meus creditor, non est mihi licitum absque eius consensu, vel nisi adsit Iudicis auctoritas, rem illam secundo creditori soluere, sicut non licet mihi spoliare proximum iustum rei possessorem; imo peccatum erit non reddere primo, & immediato creditori, vt docet *Petrus Nau. & Sayrus post Medinam locis citatis.*

Et specialiter dicitur de re deposita; quod non paruum est discrimen inter rem depositam, & reliqua debita realia eiusdem 10 rationis: quia tanta fidelitas † seruanda est in deposito, vt ex tacita conditione nec compensationem admittat, iuxta *cap. bona fides, de deposito, & Rebellum de oblig. iustitiæ, par.1. lib.2. q.18. ac Azorium 3. par. institut. moral. lib.7. cap.8. quæst.3. de deposito,* & communem: sed in reliquis debitis realibus eiusdem rationis licita est compensatio, vt sunt ea, de quibus agitur in casu: ad quam compensationem talis solutio reducitur.

Ad secundum negatur illatio: aliud enim est loqui de acceptione rei alienæ inuito domino, siue palam, & per vim eo sciente, quod est rapina; siue clam eo ignorante, quod est furtum: & aliud est loqui de restitutione rei alienæ iniustè acceptæ. Primum numquam licet, quia per talem surreptionem iniuriam pa-11 titur dominus. At secundum, scilicet restituere † creditori sui creditoris, non est illicitum, præsertim quando non est eadem numero reddenda, etiamsi sit accepta per furtum: quia in hac restitutione seu solutione nemini fit iniuria, aut damnum infertur, vt ostensum est.

Ad ter-

Ad tertium respondetur, quod cum dominus in casu non possit esse rationabiliter inuitus, cum liberetur à debito, quo tenetur, nulla fit illi iniuria, neque vis. Et cum dicitur non esse priuatæ personæ, quempiam ad iustitiam conseruandam cogere: 12 Respondetur, quod cum hæc † restitutio fiat occultè domino ignorante, non est ibi verè coactio, quæ pertinet ad Iudicem.

Ad quartum concedimus eum, qui ab aliquo pecuniam accipit, obligari ad restituendum ei, à quo accepit: sed dicitur sicut 13 ad primum, quòd soluere † creditori debitoris, æquipollenter est dare debitori; quarè in casu fit restitutio vero domino, & si non immediatè, mediatè tamen: soluit enim debitum illius, & liberat illum ab obligatione.

SVMMARIVM.

1 *Qui iure iurando promittit, aut vouet se facturum id, ad quod sub pœna mortalis culpæ tenetur, vt non fornicari; & non implet, peccat non solum, quia fornicatur; sed etiam quia transgreditur iuramentum, aut votum, & tenetur confiteri peccatum cum hac circumstantia.*

2 *Votum proprie loquendo dicitur esse de meliori bono ex D. Thoma 22. q.88. ar.2. idest circa materiam consiliorum. Quod verum est: quia tale votum non solum ex parte formæ (quia scilicet est vera promissio &c.) sed etiam ex parte materiæ est propriè votum, num.5.*

3 *Res alioqui vi præcepti debita in votum cadere potest, quatenus denuo nos ipsos obstringimus obligationis nexu, vt eam faciamus.*

4 *Ea quæ cadunt sub præcepto, possunt esse materia voti, non in quantum sunt necessaria; sed in quantum liberè, & voluntariè fiunt.*

6 *Votum, quod cadit supra materiam præceptam, est propriè votum, cum sit vera, & propria promissio: materia tamen illius non est propria voti, sed communis illi, & præcepto.*

7 *Proprium aliquando dicitur, quod non est multorum commune, sed vni solum conuenit.*

 8 *Vouens*

8 *Vouens rem præceptam vult eam maiori vinculo religare, vt sic firmius persoluat, quod Deus præcipit, quasi duplici obligatione astrictus.*

9 *Circumstantiam necessario confitendam ex obliuione omissam potest pænitens confiteri peccato non confesso.*

10 *Nulla lex reperitur, quæ probet peccatum cum circumstantia eidem confessario esse aperiendum, nisi quando vtrumque memoriæ occurrit, dum alterum prima vice confitetur.*

11 *Peccatum verè in genere rei vnum est; sed in genere morum multiplex dici potest ob multas deformitates.*

12 *Peccata sunt confitenda in specie, vt eorum agnoscatur grauitas, & status peccatoris.*

13 *Cum pænitens confitetur peccatum mortale, non recordatus circumstantiam illius, aperit Confessario grauitatem peccati ex parte obiecti, & prout ex obiecto est Dei offensiuum. Cum verò postea confitetur in genere actum peccati, & circumstantiam in specie, aperit grauitatem ipsius actus, & statum suum quantum ad illam malitiam circumstantiæ: & sic totam eius malitiam.*

14 *Peccatum aliquod mortale bifariam considerari potest, vel quantum ad omnem suam deformitatem, & malitiam quam habet tum ex parte obiecti, tum ex parte circumstantiæ: vel quatenus solum ex obiecto est Dei offensiuum. Primo modo non est sufficienter confessum in prima confessione: sed bene secundo modo.*

16 *Species luxuriæ plures inueniuntur, quam sex illæ vulgatæ, & tamen sufficit luxuriæ peccata sic exprimere, vt ad illas sex species descendatur.*

CASVS L.

VALERIVS iurauit, vel vouit se non blasphematurum, neque fornicaturum; paucis post diebus blasphemauit, ac fornicatus est; & post hæc pænitentia ductus, accessit ad proprium sacerdotē, confessusq. est illi blasphe-

miam, & fornicationem; ſed non expreſſit circumſtantiam illá, ſcilicet, quod blaſphemauerit, atque fornicatus fuerit contra iuramentum, aut votum, quia ſibi in mentem non venerat. *Quæritur, an ſatis ſit Valerio dicere in ſecunda confeſſione, accuſó me, quod ter licitum, ac ſanctum iuramentum, vel votum fuerim tranſgreſſus; an opus ſit, vt iterum confiteatur ſe ter blaſphemando, & fornicando licitum iuramentum violaſſe, vel votum.*

Duo tanguntur in præſenti caſu, quorum alterum eſt, quod præſupponitur: alterum vero, quod quæritur. Siquidem præſup-
1 ponitur, quod qui iureiurando promittit, † aut vouet, ſe facturum id, ad quod ſub pæna mortalis culpæ tenetur, vt non fornicari, non blaſphemare, non furari, per huiuſmodi iuramentum, aut votum ita obligatur, vt ſi non impleat illa, non ſolum peccet, quia fornicatur, vel blaſphemat, ſed etiam quia tranſgreditur iuramentum, aut votum. Quo fit, vt huiuſmodi peccatum cum hac circumſtantia confiteri teneatur, neque ſine ea culpam confeſſario aperire ſufficiat. vt bene annotauit *S. Antoninus* 2. *par. tit.* 11. *cap.* 2. §. 1. *& Caiet.* 22. *q.* 88. *ar.* 2. *& Nau. in Man. cap.* 12 *n.* 25. *&* 34. licet oppoſitum præcipuè de voto, ſed malè, teneat *Io. Tabienſis ver. votũ* 1. §. 2. relatus à *Nau. l. c.* & ab *Azor. par.* 1. *Inſt. mor. lib.* 11. *cap.* 13. *q.* 1. & *Gerſon Pariſ. Cancell.* 2. *par. ar.* 25. relatus ab *Aragone* 22. *q.* 88. *ar.* 2. his forte moti argumentis.

Tum quia in omnibus rebus materia, & forma debent proportionari: votum autem eſt opus conſilij. Ergo & materia illius debet eſſe in conſilio: atque ex conſequenti ea, quæ cadunt ſub præcepto, non poſſunt eſſe materia voti.

Et confirmari poteſt ex dictis *D. Thom. in hoc ar.* 2. vbi ait *in*
2 *calce corporis quæſt.* quod votum † propriè loquendo dicitur eſſe de meliori bono: appellat autem melius bonum, ſeu maius, opus virtutis non neceſſarium ad ſalutem, & non cadens ſub præcepto, qualia ſunt opera conſiliorum. Non itaque eſt verè, & propriè votum de rebus præceptis.

Tum

Tum quia quicumque vouet opus, quod ex præcepto diuino, aut naturali fatere tenetur, videtur Deo iniuriam irrogare: nam talis videtur maiorem vim suæ tribuere voluntati, quam legi Diuinæ: in quo grauis iniuria Deo irrogatur. igitur tale votum non est validum, nec obligatorium.

His tamen facilè est respondere. Neque enim negari potest, 3 quin res † alioqui imperata in votum cadere possit, quatenus denuo nos ipsos obligationis nexu obstringimus vt eam faciamus. Nam Iacob vouit Domino, se eum vt Deum veneraturum.

Ad primum itaque respondetur, negando vltimam consequentiam, scilicet, quæ cadunt sub præcepto non posse esse materiam voti: quia cum ea † quæ cadunt sub præcepto, non sint 4 absolutè necessaria, sed ex fine, possunt esse materia voti, non in quantum sunt necessaria, sed in quantum liberè, & voluntariè fiunt: nam necessitas finis, vel legis non tollit voluntarium, sed tantum necessitas absolutè. Et sic potest dici, quod ista materia voti cadat sub consilio, quamuis sit præcepta, in quantum pendet ex nostra voluntate, & ad illam obligari possumus maiori vinculo religionis. & sic omnia proportionantur.

Ad confirmationem ex dictis *D. Thom.* respondetur quod dicit votum propriè esse de meliori bono, idest circa materiam consi- 5 liorum: quia tale votum † non solum ex parte formæ, sed etiam ex parte materiæ est proprie votum: cum materia illa sit propria 6 voti, & nulla ratione cadat sub præcepto: at votum, † quod cadit supra materiam præceptam, quamuis sit verè, & propriè votum; cum sit vera, & propria promissio distinctam habens obligationem ab ea, quæ nascitur ex præcepto, & de rebus Deo gratis, & quæ pendent ex nostra voluntate, quantum ad executionem; materia tamen illius non est propria voti, sed communis illi, 7 & præcepto: nam proprium † aliquando vocamus, quod non est multorum commune, sed quod vni solum conuenit. Accipitur itaque ibi à *D. Thom.* propriè (vt ait *Caiet.*) non vt distinguitur contra transumptiuè, seu abusiuè, vel impropriè, sed vt distinguimur contra communem, seu non ex parte essentiæ voti, sed ex parte materiæ voti.

Ad secundum respondetur, negando antecedens. Et ad probationem dicitur, quod vouens rem præceptam † id non facit, quia plus tribuat suæ voluntati, quam legi diuinæ, sed quia vult eam maiori vinculo religare, vt sic firmius, quod Deus præcipit, persoluat, quasi duplici obligatione astrictus. Et propter hoc dicebat *D.P.Aug.* & refertur in *cap.sunt quædam*, 17.*q*.1.*Sunt quædam, quæ etiam non vouentes debemus: quædam etiam, quæ nisi voueri mus, non debemus*.

8

Hoc igitur supposito, quod circumstantia violati iuramenti, aut voti in casu nostro sit necessario confitenda, quæritur an Valerius, qui ex obliuione eam reticuit, quando confessus est peccata blasphemiæ, & fornicationis, teneatur iterum confiteri peccata cum illa circumstantia; an verò sufficiat circumstantiam solum confiteri, non explicatis denuo peccatis.

Partem negantem, quod non sufficiat sola circumstantia sine peccato confiteri, tenet *Syluester ver.confessio* 1.*q*.10.*sub finem*, vbi ait, quod si circumstantia festi esset necessario confitenda, non sufficeret dicere, toties peccaui diebus festis, verbi gratia, decies, vel centies; sed oporteret addere, talia decem, vel centum peccata in festis admisi. Ratio eius est. Quia circumstantia necessario confitenda aggrauat infinitè, ac dat speciem peccato: mutat enim peccatum de vna in aliam speciem, secundum omnes. ergo illud peccatum sine tali circumstantia non est distinctum quantum ad suam speciem, & ex consequenti non est sufficienter confessum omissa tali circumstantia, cum non sit confessum in sua specie specialissima, etiam si circumstantia illa per se postea patefiat.

Et confirmatur, quia status peccatoris pænitentis confessario innotescere debet: sed nisi aperiatur circumstantia omissa simul cum peccato, non innotescet. confiteri itaque debet in secunda confessione peccatum vna cum circumstantia omissa.

His tamen non obstantibus respondeo ad casum affirmatiuè, videlicet, sufficere † Valerio confiteri in secunda confessione solam circunstantiam iuramenti, vel voti fracti prius ex obliuione omissam, sine confessione peccati blasphemiæ, & fornicationis

9

prius

prius legitimè confeſſorum. Hæc eſt ſententia *Angeli ver. Interrogationes*, §. 6. *Nauar. cap. conſideret de pænitentia, diſt. 5. n.* 105. *& in Man. cap. 6. n.* 20. *Sayri in ſumma de pænitentia*, *cap.* 11. *num.* 4. cui fauere videtur *Caiet. in ſummula ver. confeſſionis condit.* 7. *& tom.* 1. *opuſc. tract.* 5. *quæſt.* 3. *de confeſſ.* & probatur his rationibus.

10 Tum quia nulla lex reperitur, † quæ probet peccatum cum circumſtantia eidem confeſſario eſſe aperiendum, niſi quando vtrumque memoriæ occurrit, dum alterum prima vice confitetur: atqui dum prima vice Valerius confeſſus eſt blaſphemię, & fornicationis peccata, non venit ſibi in mentem circumſtantia violati iuramenti, aut voti. ergo in ſecunda confeſſione ſatisfacit legi de confitendis peccatis, aperiendo ſolam circumſtantiam tranſgreſſionis iuramenti, aut voti.

11 Secundo, quia quamuis peccatum, † quod verè in genere rei vnum eſt, in genere morum propter multas deformitates multiplex dici poſſit, vt in caſu propoſito, fornicatio poſſit dici peccatum duplex, ob duplicem tranſgreſſionem, præcepti ſcilicet, & iuramenti: tamen per hunc modum confitendi, quo primum ipſe actus peccati fornicationis, deinde circumſtantia eiuſdem actus, fractio ſcilicet iuramenti, patefit, illi duplicitati videtur ſatisfactum: nam ſunt aperta omnia, quæ oportebat aperiri, cum ſit apertum peccatum, & aperta circumſtantia. Ergo Valerius in ſecunda confeſſione ſolam circumſtantiam patefaciens, legi de confitendis peccatis ſatisfacit.

12 Tum demum, quia ideo peccata † confitenda ſunt in ſpecie, vt eorum agnoſcatur grauitas, & ſtatus peccatoris, ſecundum 13 omnes. Sed cum primo † Valerius confeſſus eſt peccata blaſphemiæ, & fornicationis, non recordatus circumſtantiam illorum, aperuit confeſſario grauitatem peccatorum & ſtatum ſuum quo ad malitiam, quam habent peccata ex parte obiecti, & prout ex obiecto ſunt Dei offenſiua; quando verò poſtea in genere manifeſtauit actus peccatorum, & circumſtantiam in ſpecie, patefecit grauitatem ipſorum actuum, & ſtatum ſuum, quantum ad illam malitiam circumſtantiæ. Ergo patefecit confeſſario totam

illorum peccatorum malitiam: & ita quo ad malitiam circumstantiæ iuramenti fracti, aut voti, satisfaciet sic confitendo: Feci pater quædam in se mala, quæ iam fui confessus, ter contra iuramentum, vel votum, quod confiteri antea fui oblitus. Et hoc sufficit, siue postea eidem confessario, siue alteri confiteatur. imò sufficit dicere, ter iuramentum licitum, aut votum sum transgressus, quod oblitus antea non fui confessus. *Nau. de pœnitentia cap.cit.n.*111.

Neque obstant huic sententiæ quæ fuerunt allata in principio pro parte negante. Nam ad rationem *Sylu.* concesso antecedente, quod circumstantia necessario confitenda grauet infinitè, & det speciem peccato: ad consequentiam in qua dicitur, cum peccatum illud sine tali circumstantia non sit distinctum quantum ad suam speciem, non est sufficienter confessum: respondetur, 14 illud peccatum blasphemiæ, vel fornicationis bifariam † considerari posse, vel quantum ad omnem suam deformitatem, & malitiam, quam habet ex parte obiecti, & ex parte circumstantiæ, seu vt transgessio præcepti, & voti, aut iuramenti. & sic non est sufficienter confessum in prima confessione ob obliuionem circumstantiæ. Vel quatenus solum ex obiecto est Dei offensiuu m; & sic negatur, quod non sit legitime & sufficienter confessum, alioqui bis teneretur pænitens confiteri vnum, & idem peccatum propter eundem respectum, quod est contra receptam sententiam. Et quoad malitiam circumstantiæ ex obliuione omissæ, satisfit postea in secunda confessione, in qua manifestatur actus peccati in genere, & circumstantia illa in specie, nempe transgressio iuramenti, aut voti: & ita agnoscitur penitus à confessario tota illorum peccatorum malitia, imo & status peccatoris.

Dici etiam potest, falsum esse, quod in casu nostro non manifestetur species specialissima peccati, cum ista sit violatio iuramenti, vel voti.

15 Quamuis etiam negari posset, † esse omnino necessarium descendere in confessione ad species specialissimas, licet vtile sit, & sanctum; quando illæ vt plurimum non discernuntur, imo vix à doctis aliquando intelliguntur: præsertim si parum referat, an

huius

huius, vel illius generis, vel speciei sint, quo ad iudicium à confessario de pænitente proferendum, vt docent *Caiet. & Nau. l. c.*

Imo nisi hoc dicamus, vix vllus iuuenis inuenietur, qui multa peccata commiserit, & ea legitimè confiteatur. Quis enim inuidiæ, gloriæ vanæ, superbiæ peccata in specie specialissima confi-
16 teatur? quin & species luxuriæ† nonne plures inueniuntur, quam sint illæ sex vulgatæ species; & rursus illarum aliæ? vt *Martinus in q. 2. de luxuria* demonstrat, & *Thom. à Vio tract. 22. quæst.* 154. & tamen secundum omnes sufficit luxuriæ peccata sic exprimere, vt ad illas sex species descendatur, vt adnotat *Nau. loc. cit. de pænitentia, num.* 114.

Ad confirmationem negatur minor propositio, quòd hoc modo aperiendo peccatum in secunda confessione, confitendo scilicet solum circumstantiam iuramenti violati, prius per obliuionem omissam, non innotescat confessario status peccatoris, idest Valerij pænitentis. Contrarium enim supra ostensum est.

SVMMARIVM.

1 *Vsura duobus modis mentalis dici potest, scilicet pure mentalis, & mentalis non pure; & quæ vtraque.*

2 *Vsura mentalis non pure, in quo distinguitur ab alijs peccatis mortalibus.*

3 *Vsura mentalis non pure tribus modis accidere potest, primo ex parte mutuantis, & mutuatarij: secundo ex parte mutuatarij tantum: tertio ex parte solius mutuantis.*

4 *Vsurarius mentalis, qui, quod vltra sortem ei dat mutuatarius beneuolè, non ratione beneuolentiæ, sed ratione mutui acceptat, an teneatur ad restitutionem illius lucri accepti, aliqui partem negantem probant. Sed probabilior est affirmans n. 9.*

5 *L. inter omnes, §. recte ff. de furtis, in qua asseritur, quòd contrectans, & accipiens rem alienam, credendo inuitum esse dominum, committit furtum, sed furti non est obligatus, si dominus erat volens. verus intellectus habetur n. 13.*

6 *Restituere, est alterum in ius suum statuere.*

7 *Donatio*

7 *Donatio est datio irredibilis.*
8 *Cap. sicut Episcopum, 1. quæst. 2. vbi ait D. Greg. quòd eius oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit. Explicatur germanus sensus n. 16.*
10 *Cum intentio concedentis, & recipientis discordant, res data non efficitur recipientis.*
11 *Donatio non perficitur, nisi acceptetur à donatario, & n. 14.*
12 *Ad vinculum restituendi sufficit acceptio iniusta.*
15 *Cum mutuator non acceptat lucrum, vt sibi datum liberaliter, & gratis, mutuatarius non donat voluntariè.*

CASVS LI.

ANTONIVS mutuo tradidit Berardo scuta ducenta: hic postea dat Antonio mutuatori aliquid vltra sortem gratis, & liberaliter, credens illum nihil lucri ex mutuo velle habere; sed Antonius id accipit animo, & intentione vsuraria, nimirum ratione mutui. *Quæritur, an Antonius vsurarius mentalis ad restitutionem accepti teneatur.*

Pro intelligentia præsentis casus obseruandum est primo, duobus modis contingere, 1 † vt vsura dicatur mentalis, vel quia est pure mentalis; vel quia est mentalis, non tamen purè mentalis. Vsura purè mentalis est, quæ solum dicit institutum, & propositum recipiendi aliquid vltra sortem ratione mutui; in ea tamen neque interuenit pactum, neque recipitur lucrum aliquod, sed solum capitale: imo aliquando neque interuenit mutuum, sed habuit quis illam tantum intentionem, & animum: sicut in alijs peccatis dicitur fornicatio mentalis, homicidium mentale, solus animus efficiendi illa, nullo opere subsequuto. Huiusmodi vsura mentalis est quidem peccatum mortale; quia sola intentio peccandi sufficit ad peccatum; ad nullam tamen obligat restitutionem,

nem, cum nihil lucri per talem vsuram sit acceptum: & de ea hic non loquimur. Vsura verò mentalis non pure, de qua nunc sermonem habemus, est, qua re vera non solum habetur intentio, & animus recipiendi aliquid vltra sortem ex mutuo, & vi illius mutui, verum etiam actu confertur mutuum, & recipitur aliquod lucrum, nullo tamen interueniente pacto neque explicito, neque implicito, & tacito. Dicitur hæc mentalis, quia animus ille, & spes lucri vsurarij nullo modo exprimitur, sed sola mente concipitur; non tamen est pure mentalis, cum exterius detur mutuum,

2 & recipiatur lucrum vsurarium.† in quo distinguitur ab alijs peccatis mortalibus: nam alia mentalia solum dicunt interiorem animum sine vllo actu externo illum comitante: in vsura vero mentali internum illum animi affectum aliquis actus exterior comitatur, sed absque vllo pacto. Quo fit, vt pactum tacitum, vel expressum quodcumque illud sit, habet se in vsura sicut actus exterior in alijs delictis: etenim sicut in alijs peccatis, vbi nullus exterior actus comitatur animi affectum, culpa mentalis esse dicitur: ita vsura, vbi nullum interuenit pactum, mentalis est; vbi verò pactum aliquod intercedit, realis.

3 Aduertendum est secundo, hanc mentalem vsuram † tribus modis accidere posse. Primo ex parte vtriusque, cum mutuantis videlicet, & mutuatarij corrupta est intentio: vt quando mutuatarius dat aliquid vltra sortem ratione mutui, credens mutuatorem sub ea spe mutuasse; aut dat, ne habeatur ingratus, & alia vice, cum mutuo indiguerit, denegetur sibi: & mutuator accipit, vt datum ratione mutui. Et tunc omnes conueniunt esse obligationem restituendi, quia datum, & acceptum est lucrum vltra sortem ratione mutui; & consequenter nec liberè, nec voluntariè est datum, quarè non translatum est dominium dati vltra sortem in mutuatorem: habet itaque alienum inuito domino rationabiliter; quod est iniquum.

Secundo ex parte tantum mutuatarij, vt quando mutuatarius dat ratione mutui, vt diximus in præcedenti modo; sed mutuator recipit bona fide, putans sibi dari gratis, & liberaliter, sicut gratis ipse mutuauit. Et tunc mutuator, quandocumque nouerit

esse

esse sibi datum ratione mutui, tenetur rem acceptam restituere, si extat: si autem consumpta sit bona fide, ad nullam tenetur restitutionem nisi inde factus fuerit ditior. Ratio est, quia cum non teneatur restituere ratione acceptionis iniquæ: accepit enim bona fide, quæ sufficiebat, vt licitè acciperet, sed tantum ratione rei acceptæ; qui sic tenetur restituere, non obligatur, nisi res illa apud ipsum maneat, vel ratione illius sit factus in aliquo ditior.

Tertio modo potest hæc vsura mentalis contingere ex parte solius mutuantis, qui corruptam habens intentionem, accipit aliquid vltra sortem tamquam debitum ex mutuo; sed alter non largitur nisi gratis ex liberalitate, vt in casu nostro proposito, in quo Berardus mutuatarius dat aliquid vltra sortem gratis, & liberaliter Antonio mutuatori, credens illum nihil lucri ex mutuo velle habere, vt bonum Christianum decet; sed Antonius accipit animo, & intentione vsuraria, videlicet ratione mutui.

In quo casu in primis nulla est dubitatio de peccato prauæ intentionis: Neque etiam inter Doctores de hoc ambigitur, quin quamdiu mutuator habeat conscientiam alterum ratione mutui dedisse, teneatur ad restitutionem ratione errantis conscientiæ pro eo, quod putat se retinere alienum, nempe datum ex vi mutui, lucrumque vsurarium. Sed tota difficultas est, an dum 4 † constiterit Antonio mutuatori, Berardum dedisse beneuolè, non tamen ratione beneuolentiæ, sed ratione mutui acceptet datum, teneatur ad restitutionem lucri accepti.

Pro parte negante, quam amplectuntur, & tutari conantur *Gabr.4.sent.dist.15.q.11.dub.penult. D.Anton.2.par.tit.1.cap.7. §.37.& tit.2.cap.5.§.penult. Sylu.verbo vsura 6.quæst.3. Caiet. tom.2. opusc. tract.8.q.3.de vsura, Sotus lib.6.de iust.& iure q.1. ar.4.versic. Restat autem de vsura mentali, Salon 22.q.78.ar.3. controu.10. Couarru. regula peccatum, par.2. in princ.num.4. & nonnulli alij.*

5 Facit primo: quia contrectans, † & accipiens rem alienam credendo inuitum esse dominum, committit furtum, sed furti non est obligatus, si dominus erat volens, vt habetur *l.Inter omnes, §.recte, ff. de furtis.* Ergo in casu proposito, cum Berardus mutua-

tarius det liberaliter, & simpliciter volens, licet Antonius peccet ob prauam intentionem, non tamen tenetur restituere.

Secundo facit, quia si Antonius teneretur acceptum restituere, vel teneretur restituere Berardo, qui dedit; vel pauperibus. Non primum, quia restitutio necessaria est, vel vt damnum passo satisfiat, & hoc in commutationibus inuoluntarijs; vel vt illi, qui minus habet, quam debet habere, reddatur quod est sibi debitum, & hoc in commutationibus voluntarijs, quod nomen 6 ipsum restitutionis manifestat: est enim restituere, † alterum in ius suum statuere. Sed in casu proposito Berardus, qui dedit, nec est damnum passus: quia nullus patitur iniustum volens; nec minus habet, quam sibi debeatur; quoniam hoc quod dedit, non inuitus, sed liberè a se abdicauit; neque est ab eo ablatum, sed 7 ipse sponte donauit: donatio autem † est datio irredibilis. ergo non sibi facienda est restitutio. Neque facienda est pauperibus; quia quando apparet verus Dominus rei alienæ, quæ restituenda est, restitutio non est facienda pauperibus, sed vero Domino, vel hæredibus illius, præter quam in duobus euentibus, communi Doctorum consensu *in 4. sent. dist.* 15. quando scilicet aliquid acceptum est à simoniaco, vel assassino; lucrum vsurarium non pertinet ad simoniam, neque ad crimen assassini. ergo quamdiu restituendum erit, restitutio illius, non est facienda pauperibus, sed vero domino, vel hæredibus illius.

Demum facit *cap. sicut Episcopum* 1. *q.* 2. vbi ait *D. Greg. Eius* 8 *oblatio † nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit*. Cum igitur nullo pacto, nulla insinuatione præcedente petierit, sequitur licitum illi esse taliter oblatum recipere absque obligatione illud restituendi.

9 His tamen non obstantibus mihi probabilior videtur sententia opposita, quæ affirmat, Antonium vsurarium mentalem ad restitutionem teneri taliter recepti. Ita docet communiter Canonistæ, *Innoc. Hostiensis, Abbas Panor. Ioan. Andreæ, cap. consuluit, de vsuris, & idem Ioan. Andr. in Mercurialibus, reg. peccatum, in fine, de reg. iuris in 6. Glossa cap. Mandato de simonia.* & plures alij Iurisperiti relati à *Salone* 22. *q.* 78. *ar.* 3. *controu.* 10. *conclus.* 3.

&ab

& ab *Azorio 3.par. instit.moral. lib.5.cap.16.q.1.* & ex Theologis *Palud. in 3.sent.dist.37.q.2.ar.2.conc.5. Adrianus in 4.sent. in tract. de vsuris, Scotus in 4.sent.dist.15.q.2.ar.2.littera I. & Almain. ibidem q.2.art.peculiari de vsuris, Ioan.Medina C. de rebus per vsuram acquisitis, q.4.ad 2.* à qua sententia non omnino recedit *Caiet.22.q.78.ar.1. in responsione ad 4.* vbi agit de spe mutuantis, neque *Azor.loc.cit.* quamque *Innocentius* tutiorem etiam asseuerat, teste *Couar.loc.cit.*

Et probatur, tum ex *l. si ego, 1. ff. si certum petatur*, vbi apertè dicitur, quòd si volui tibi rem donare, & tu credebas eam tibi mutuò dari, non efficitur tua ante consumptionem: quia hoc 10 casu † intentio concedentis, & recipientis discordant. Idem autem accidit in casu nostro, discordant enim intentio Berardi mutuatarij dantis ex beneuolentia, & intentio Antonij mutuantis recipientis ratione mutui, & tamquam debitum.

Tum ex *cap. consuluit de vsuris*, vbi dicitur, patere ex Euangelio Lucæ, quod homines sine omni conuentione pro intentione lucri quam habent, in lege iudicandi sunt male agere, & ad ea quæ taliter sunt accepta, restituenda in animarum iudicio efficaciter sunt inducendi: vbi fit solum mentio de hoc, scilicet qualiter sint accepta: & ita obligatio restituendi oritur ex lucro taliter accepto, scilicet ratione mutui.

11 Tum quia donatio † non perficitur, nisi acceptetur à donatario: cum igitur Antonius mutuator non ratione donationis illud datum à Berardo mutuatario accipiat, & retineat, sed propter mutuum, quasi sibi debitum, non videtur donatione acceptare, ratione cuius solum erat sibi licitũ lucrum illud recipere, & retinere; & consequenter tenetur illud ipsi donanti restituere, nisi mutet talem deprauatam intentionem, incipiendo scilicet lucrum ratione donationis retinere; eo quod donatio perfecta non est, quando per donatarium non acceptatur.

12 Tum denique, quia ad vinculum restituendi † sufficit, quod teneatur aliquis ratione acceptionis iniustæ, quamuis non teneretur ratione rei acceptæ: at in proposito casu acceptio ipsa Antonij mutuatoris est iniusta, quia contra legem accipit. tenetur

igitur acceptum restituere, vt vsurarium, aliter non diceretur illud recipiens vsurarius mentalis.

Esto ergo, quod lucrum illud verè donatum sit à Berardo mutuatario, Antonius autem mutuator non tamquam tale recipiat, sed tamquam debitum ob mutuum factum, tenebitur Antonius ad vnum de duobus, vel ad mutandam talem deprauatam intentionem, incipiendo scilicet lucrum ratione donationis retinere, & erit à restitutione immunis. Vel ad taliter acceptum non pauperibus (vt aliqui dicunt, quorum sententiæ videtur adhærere *Caiet. 22. q. & ar. cit.*) sed mutuatario restituendum, ob tertiam rationem præcipuè supra positam.

Neque obstant argumenta pro parte negante allata. Nam ad primum, respondet *Panorm. in d. cap. consuluit*, quòd etiam in isto casu tenetur restituere in foro animæ; quæ responsio quamuis non placeat *Syluestro loc. cit.* non tamen eam impugnat.

Dicendum secundo, & est declaratio primæ responsionis, quòd 13 lex præsumit † talem contrectatorem non habere voluntatem dissidentem, ac discordantem cum voluntate domini, dum sibi constiterit illum fuisse volentem: at antequam sibi constet, tenetur restituere ratione errantis conscientiæ: sed in casu nostro dans, & recipiens animo, & voluntate dissident, & proinde recipiens non acquirit dati dominium.

Ad secundum respondetur, quòd Antonius tenetur restituere non pauperibus, sed Berardo, qui dedit illud vltra sortem: quia 14 donatio non valet, † nisi acceptata à donatario: donatarius vero in casu recipit intentione solum vsuraria, vt lucrum ex mutuo, 15 nec acceptat, vt datum sibi liberaliter, & gratis; & eo ipso, † quo Antonius non accipit, vt datum gratis, Berardus non donat voluntariè; & sic negatur, quod patiatur iniustum volens, & non minus habeat, quam sibi debeatur, cum non donet voluntariè, nec donatio, & abdicatio sit completa sine acceptatione donatarij.

Ad vltimum sumptum ex *cap. sicut Episcopum*, dicendum, quod 16 ibi Gregorius loquitur † de clerico ordinato dante aliquid post ordinationem gratis, & de accipientibus ex beneuolentia, & non ex con-

ex corrupta cupiditate, ideſt propter ſpirituale prius miniſtratum. Sed in caſu noſtro Antonius non eo modo recipit oblatum, quo offertur, ſcilicet non ratione gratuitæ, & liberalis donationis, ſed ratione mutuationis: & ideo peccat, & ad reſtitutionem accepti tenetur.

SVMMARIVM.

1 *Fama non poteſt reſtitui ſine infamia reſtituentis, limita vt num.* 11.

2 *Non dimittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum. Regula hæc eſt intelligenda vt n.* 12.

3 *Non poteſt conferri pretium boni pecuniarij cum pretio famæ, quæ eſt bonum inæſtimabile. Verum eſt ex ſua ſpecie, ſed non in aliquo indiuiduo, n.* 13.

4 *Qui non poteſt reſtituere pecuniam iniquè acceptam alia pecunia, non tenetur illam reſtituere in orationibus.*

5 *Vir diues, & illuſtris infamans plebeum non tenetur dictum ſuum reuocare, ſed poteſt illius famam pecunia, vel alia via compenſare, & n.* 15.

6 *Qui decem aureos furto abſtulit, non tenetur eos reſtituere cum iactura centum.*

7 *Reſtitutio fit ad conſtituendam æqualitatem.*

8 *Fama illuſtris viri longe præſtat famæ plebei.*

9 *Fama æſtimari poteſt pecunia, cum ſit bonum temporale.*

10 *Damnum illatum in corpore, vel membris, quando non poteſt reſici in eodem genere, reficiendum eſt in pecuniis.*

14 *In actibus moralibus diſſoluitur ſpecies ratione paruitatis materiæ, vt id quod ex ſua ſpecie erat mortale, ratione paruitatis materiæ ſolum contingat eſſe veniale.*

16 *Infamia quid ſit.*

CASVS LII.

BONIFACIVS vir magnus, diues, ac summæ existimationis famam Marini priuati hominis, ac plebei iniustè læsit: imposuit enim ei falsum crimen. Et quoniam cum famæ propriæ detrimento quilibet famam alterius iniquè denigratam regulariter reparare tenetur: *Quæritur, an Bonifacius cum iactura suæ famæ, & opinionis famam Marino restituere teneatur; vel satis sit in alijs bonis illam recompensare.*

Quoniam communi omnium Doctorum sententia, qui alterius famam lædit, falso aliquod crimen ei imponendo, reficere illam regulariter debet cum propriæ famæ detrimento, retractando scilicet dictum suum, asserendo se esse mentitum, vel saltem se mendacium protulisse; quærimus nunc, an regula hæc vllam patiatur exceptionem, ita vt in aliquo casu quis non teneatur sic famam restituere, sed vel in pecunia, vel alia via compensare possit, præsertim si infamator sit vir illustris, & præpotens, & infamatus homo ignobilis, ac infimæ classis, vt supponimus in casu nostro.

De qua re sunt duæ opiniones extremæ, nos verò mediam tenebimus. Prima asserit in nullo casu posse aliquem deobligari à restitutione famæ in eodem genere, neque pecunia, neque alia via posse illam compensare. quod probat.

Tum quia famæ & pecuniæ restitutio in hoc differunt, quod pecunia aliena potest restitui sine detrimento propriæ: nam qui accipit decem scuta aliena, quamdiu illa retinet, habet semper apud se illa aliena, & quando illa restituit, non sua, sed altera, quæ habebat restituit: quo fit, vt non patiatur detrimentum in sua pecunia: at fama † non potest restitui sine infamia restituentis.

1

tis. Ergo quamuis infamator alterius vir grauissimus sit, & infamatus plebeus, tenebitur nihilominus vir ille grauissimus cum detrimento suæ opinionis famam alteri restituere: quia huiusmodi restitutio sic exigit ex suo genere.

Tum quia est regula certissima, & generalis, *1.q.6. can.si res,* 2 & *reg. 4. de regulis iuris in 6.* Non dimitti † peccatum nisi restituatur ablatum: atqui vir hic illustris Bonifacius nudauit Marinum plebeum sua fama. ergo non dimittitur ei peccatum, nisi restituat illi famam ablatam. Dare autem ei aliquam pecuniam non est restituere famam: non itaque satis est viro illustri pro restitutione famæ dare infamato pecuniam, aut quid simile.

Hæc opinio tribuitur *Nau. in Man. cap.18. n.50. & cap. 17. n.90.* vbi dicit, quòd cum altioris ordinis sint bona famæ, quam 3 pecuniaria, non potest † conferri pretium boni pecuniarij cum pretio famæ, quæ sua natura est bonum inæstimabile, sicut salus & vita, & superat bonum pecuniarium; cuius opinionis fundamentum apparet *Nauarrum* mutuatum fuisse à *Caietano 22. quæst.62. ar.2.*

Alia sententia omnino opposita est *Syluestri verbo detractio, q.4. casu 2. & M. Victoriæ*, quam ferunt probasse Salmanticæ, nec non *Petri Nau. lib. 2. de restitut. cap.4. n.415. & 439.* asserentium, quòd si quis famam ablatam in eodem genere restituere non potest, aut non debet, vt in casu nostro, non tenetur compensare illam in pecunia, nisi forte damna aliqua sint subsequuta.

Vnde hi Doctores non obligant virum illustrem, aut Prælatum ad restituendam famam plebeo, retractando seipsos, & cum iactura suæ bonæ opinionis: & in hac parte eis assentimur. Volunt tamen non teneri ad satisfaciendum in pecunia, aut alia via, quando non potest, aut non debet fieri restitutio famæ in eodem genere, adducti his fortasse rationibus.

4 Tum quia, qui non potest † restituere pecuniam iniquè acceptam alia pecunia, non tenetur illam restituere in orationibus, aut in alio genere, iuxta communem opinionem. ergo similiter qui non potest, aut non est obligatus restituere famam in eodem genere, non tenebitur in alio, veluti in pecunia.

Consequentia deducitur: quia si restitutio quando non potest fieri in eodem genere boni, posset in alio; certè qui non posset restituere pecuniam in pecunia, teneretur restituere illam in honore, vel obsequijs, aut orationibus: quod nullus vnquam docuit.

Tum quia si restitutio famæ iniquè ablatæ posset fieri in pecunia, tunc alienæ coniugis corruptor, cum per tale adulterium eius viro in honore, & fama noceat, teneretur satisfacere honori illius in pecunijs: at nihil tale est in casu, nec periti confessarij præceperunt vnquam alicui tale genus satisfactionis. ergo infamator non valens restituere famam in eodem genere, non tenetur compensare eam in pecunia.

His duabus opinionibus extremis relictis, respondeo ad casum propositum, Bonifacium virum magnum diuitē, † & egregiæ existimationis non teneri cum tanta suæ famæ iactura, asserendo scilicet se esse mentitum, aut falsum dixisse, Marini priuati hominis famam læsam resarcire; sed satis esse, si in pecunia, vel alijs bonis illam recompenset.

5

Hæc responsio duas habet partes: quarum prima est, quòd non tenetur Bonifacius alterius famam reficere cum suæ propriæ detrimento. Altera verò, quòd potest illam pecunia, vel alia via compensare.

6 Prima pars probatur: quia ille † qui decem aureos furto abstulit, nec eos potest restituere sine iactura centum, non tenetur talem restitutionem facere cum tanto impendio, vt omnes Doctores concedunt, sed potest illos decem dare pauperibus, aut solutionem differre, aut aliam viam indagare soluendi. ergo à fortiori nec Bonifacius vir illustris, qui diffamauit Marinum plebeum, tenebitur cum propria infamia famam Marino resarcire; cum maius interuallum sit inter famam talis viri, & famam plebei, quam inter decem, & mille aureos.

7 Et confirmatur: quia restitutio fit † ad constituendam æqualitatem: at Bonifacium virum illustrem, & summæ existimationis cadere à sua bona opinione, vt restituat famam plebeo, non esset æqualitas, sed inæqualitas maxima; cum Bonifacij bona existimatio

8 matio † longè præſſet famæ plebei. ergo non tenetur reficere huius famam cum tam graui iactura ſuæ, aſſerendo ſe eſſe mentitum, aut falſum dixiſſe.

Secunda pars, ſcilicet quod poteſt Bonifacius illam Marini famam pecunia, vel alia via recompenſare, probatur.

Primo, quia pecunia eſt menſura rerum temporalium, qua
9 † etiam fama æſtimari poteſt, cum numeretur in bonis temporalibus: & tanta poteſt eſſe quantitas pecuniarum, vt æquetur alicuius famæ, præſertim hominis plebei. ergo pecunia compenſare poterit Bonifacius famam Marini ablatam, cum in caſu non teneatur, aut debeat reficere in eodem genere.

10 Secundo, quia quando† damnum illatum in corpore, aut membris non poteſt refici in eodem genere, reficiendum eſt in pecunijs ad arbitrium boni viri, quamuis vita, & membrum corporis res pretioſior ſit, quam pecunia, ex communi Doctorum ſententia, quam tenet *D.Thom.* 22.*q.*61.*ar.*2.*ad.*1. *Salon, & Aragon* cum alijs relatis ibi ab *Aragone:* ergo multo fortius damnum illatum in fama, quando in eodem genere famæ non poteſt, aut non debet reſtitui. Patet conſequentia; quia fama cum non numeretur in bonis naturalibus, ſed temporalibus, maiorem affinitatem habet cum diuitijs, quam habeat cum ipſius vita, ſalus, aut integritas membrorum.

Et confirmatur auctoritate *D. Thom.* 22.*q.*62. *ar.*2.*ad* 2. dicentis, quod ſi infamator non poteſt famam reſtituere (ſcilicet in proprio genere iuſta aliqua de cauſa, vt in caſu noſtro) debet ei aliter recompenſare (videlicet in alio genere bonorum) prout in alijs dictum eſt. Hæc autem via eſt, quam dixerat in ſolutione ad primum, loquens de reſtitutione membri abſciſſi, videlicet vel in pecunia, vel in honore aliquo, conſiderata cõditiõe vtriuſque perſonæ ad arbitrium boni viri. Hæc eſt etiam ſententia communis Doctorum, *Aragonis loc.cit. D.Thom. Salonis ibidem controuerſia* 13. *&* 14. *Soti lib.*4. *de iuſt. & iure q.*6.*ar.*3.*ad* 4.*poſt explicationem quarti modi infamandi dub.* 2. *Cordubæ in ſuo quæſtionario lib.*1.*q.*31.*dicto* 1. *& q.*33.*ar.*2. *Ludouici Lopez par.*1. *Inſtructorij conſcientiæ cap.*116.*conc.*1.*Emanuel Rodriquez par.*2,

ſummæ,

summæ, cap.45.conc.2.& 3. Sayri lib.11. clauis regiæ cap.3.n.24. Toleti lib.5. Instruct. sacerd. cap.70, n.1.

Neque sunt audiendi, qui sequuti *Nau. in Man. cap.17.n.90.* S. Thom. verba interpretantur pro compensatione damnorum temporalium, quæ ob talem famæ iacturam obuenerunt: quia explicatio hæc, præterquam quòd est contra omnes D.Thom. interpretes, verbis eiusdem apertè repugnat, vt patet legenti textum, loquitur enim ibi de infamatore, qui non valet famam restituere.

Neque huic nostræ resolutioni officiunt argumenta in oppositum adducta. Nam ad primum primæ opinionis, in quo tangitur discrimen inter restitutionem famæ, & pecuniæ: Con-11 cedimus famam ablatam † non posse restitui in suo genere sine detrimento famæ restituentis: negantes tamen, quod in casu nostro Bonifacius teneatur eam restituere in suo genere: quoniam hoc non posset esse sine iactura suæ egregiæ existimationis, quæ longè præstat famæ Marini: minus autem bonum ex iustitia non est restituendum cum iactura maioris, & multum excedentis.

Ad secundum respondetur, regulam illam esse intelligendam, 12 quando † restitutio rei ablatæ commodè, ac sine inæqualitate fieri potest: quod in hoc casu non habet locum; esset enim inæqualitas exponere pro fama plebei bonam opinionem viri illustris, vt constat.

Ad motiuum *Nauarri* dicentis, non posse conferri pretium boni pecuniarij cum pretio famæ, cum fama sit altioris ordinis, & natura sua bonum inæstimabile: Respondetur, quòd etsi fama de se, & ex suo genere, seu specie asseritur esse bonum inæstima-13 bile, hoc non impedit, quin † ratione paruitatis materiæ, idest, non tantæ famæ possit æstimari pretio aliquo modo; neque enim fama consistit in indiuisibili. Nam sicut furtum, licet ex sua natura, seu specie peccatum mortale sit: tamen in indiuiduo ratione paruitatis materiæ potest fieri veniale, quod in genere moris differt à mortali: quia secundum Doctores, in actibus moralibus 14 † dissoluitur species ratione paruitatis materiæ: vt id quod ex sua

specie

ſpecie erat mortale, ratione paruitatis materiæ ſolum contingat eſſe veniale. Ita fama licet ex ſua ſpecie alias ſit inæſtimabilis, tamen ratione paruitatis in indiuiduo ſoluitur eius ſpecies, vt docet *Lopez par.1.cap.116.poſt.5.concluſion. fundamento 2.*

Ad argumenta pro opinione Syluestri, & aliorum. Ad primum reſpondetur, negatione conſequentiæ: non enim eſt ſimile de reſtitutione pecuniæ in orationibus, & famæ in pecunia: quia cum reſtitutio fiat ad damnum recompenſandum, damnum in pecunia illatum non reficitur aliqua ex parte honore, vel orationibus: at damnum illatum † in fama, cum ſit temporale, & pretio æſtimabile, quando in eodem genere refici non poteſt, refici poteſt in pecunijs.

15

Ad ſecundum negatur illatio: quia per adulterium non infamatur vir adulteræ criminis illius omnino ignari; ſed potius adulter ipſe, ac adultera manent infames: quia infamia † eſt ſiniſtra opinio, quæ de aliquo habetur ob ſua crimina. Quod ſi opinione mundi vir adulteræ contemnatur, huius opinionibus mundi nulla habetur ratio in his, quæ pertinent ad conſcientiam.

16

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium ratum nondum conſummatum, per ſequentem alterius coniugis profeſſionem in approbata Religione validè factam, dirimitur, & n.6.*

2 *Dirimitur verò non ſolo iure humano, cum matrimonium iure diuino obliget, ſed auctoritate Chriſti Domini diſpenſantis, diuinoque priuilegio, quod per Apoſtolos Eccleſia accepit.*

3 *In matrimonio rato eſt tacita conditio, niſi alter coniugum velit tranſire ad Religionem.*

4 *Ingreſſus, & profeſſio Religionis eſt quædam mors ſpiritualis, qua aliquis ſeculo moriens viuit Deo.*

5 *Per votum ſolemne emiſſum in Religione Equitum S. Ioannis diſſoluitur matrimonium ratum, & non conſummatum, ac coniugi relictæ fas eſt alteri nubere, & n.11.*

7 *Equitum Melitenſium Religio eſt vera Religio, & n.8.*

9 Qui

6 *Qui emittunt tria vota substantialia sub aliqua regula à Sede Apostolica approbata, sunt verè, & propriè religiosi, siue regulares, & huiusmodi sunt Equites Melitenses.*

10 *Forma professionis Equitum S. Ioannis, seu Melitensium.*

12 *Sicuti vinculum matrimonij mors corporalis soluit, ita etiam mors spiritualis per professionem in Religione.*

13 *Vitium, quod est in Religione non reformata, non est vitium ipsius Religionis, sed Religiosi discoli.*

14 *Equites D. Ioannis ex priuilegio summorum Pontificum habent, vt non comprehendantur sub iure aliorum Religiosorum quantum ad odia, & rigores.*

15 *Voto Religionis satisfacit, si quis fiat Eques Melitensis.*

CASVS LIII.

CLAVDIVS matrimonium contraxit cum Dominica, sed ante consummationem Sacramenti ingressus est Religionē Equitum D. Ioannis, seu Melitensium, & in ea post annum votum solemne emisit. Cumque votum Religionis solemne, matrimonium ratum dirimat: *Quæritur, an in tali casu Dominica possit alteri nubere.*

1 Matrimonium ratum † nondum consummatum, per solemnem alterius coniugum professionem in approbata Religione validè factam dirimi, & communis est omnium Doctorum sententia, & definitum de fide nunc in *Concilio Trident. sess.* 24. *can.* 6. & olim ab *Alex.* III. *cap. Verum, & cap. ex publico*, & ab *Innoc.* III. *cap. ex parte* 2. *de conuersione coniugatorum*; quod verum esse decernunt, etiamsi alter coniux repugnet: derelicto tamen fas esse ad secundas nunptias transire, si religiosus similiter fieri nolit. Quo fit vt damnata sit tamquam hæretica assertio *Erasmi in annotationibus super cap.* 7. *primæ ad Corinth.* dicentis iniquum esse per institutum humanum, mutatumque pallium matrimonij vin-

culum

2 culum diſſolui. Nec † enim ſolo iure humano ſoluitur, vt falſo putat *Eraſmus*, putauitque *Michael Medina lib. 5. de cælibatu cap. 87. & Gloſſa in cap. vnico, de voto, in 6.* cum quibuſdam in dictum caput, *Ex publico:* Cum matrimonium iure diuino obliget; Eccleſia autem iuris diuini vincula non ſoluat, etſi interdum declaret ex cauſa deficere, & ceſſare; vel diuini iuris auctoritate fulta diſpenſet: ſed ſoluitur vinculum matrimonij tantum rati per votum ſolemne Religionis auctoritate Chriſti Domini, diſpenſantis, diuinoque priuilegio, quod per Apoſtolos Eccleſia accepit perpetuo vſu, & exemplo Sanctorum confirmatum retinet, vt tenent *Scotus 4. ſent. d. 31. q. 1. Abul. 1. Reg. cap. 8. q. 89. & 103. & 113. Sot. 4. ſent. diſt. 27. q. 1. ar. 4. conc. 1. Petrus à Ledeſma, de matrimonio, q. 61. ar. 2. Rebellus par. 2. de obligat. iuſt. lib. 3. de matrimonij impedimento, quæſt. 4. ſect. 2.* cum multis alijs ab eodem ibi citatis.

Cuius placiti Chriſti, & diſpenſationis congruentiæ, & rationes aſſignantur: Tum ne impediatur maius bonum per legem matrimonij, ideſt votum ſolemne Religionis.

3 Tum quòd in matrimonio rato † eſt tacita conditio, niſi alter coniugum velit tranſire ad meliorem frugem, hoc eſt ad Religionem aſcendere.

Tum quia vinculum matrimonij rati eſt aliquo modo ſpirituale, quoniam cauſatur per conſenſum animorum: ingreſſus autem,

4 & † profeſſio Religionis eſt quædam mors ſpiritualis, qua aliquis ſeculo moriens viuit Deo: maximè igitur congruum eſt, vt per talem profeſsionem matrimonium ratum, & non conſumatum diſſoluatur: ſicut conſumatum per carnalem copulam, ſoluitur per mortem corporalem, ſeu carnalem.

Sed deſcendendo ad peculiarem aliquam Religionem, vt ad Religionem militum Hieroſolimitanorum S. Ioannis Baptiſtæ, an matrimonium ratum non conſumatum dirimatur per votum ſolemne, quod vouent hi religioſi Equites dicti Ordinis militaris, res eſt controuerſa inter Doctores. Nam *Sotus 4. ſent. diſt. 27. q. 2. ar. 4. columna antepenultima, & 7. de iuſt. & iure q. 5. ar. 3. circa finem, Franciſcus Sarmento, de reditibus Eccleſiaſticis lib. 4. q. 1. n. 13.*

*n.*13. *& Graffius lib.3. consil.tit. de Regularibus cons.*11. Quibus fauere videtur *Panorm. in Rubrica de Regularibus*, *& Sylu.verbo Religio*, 1. *q.*1. *vers. Tertium Hospitalarij*, sustinent partem negantem, his fortè persuasi rationibus; Tum quia Equites isti permanent in seculo, & viuunt secundũ leges seculi, & non transeunt ad meliorem statum. igitur per tale votum non dissoluitur matrimonium; cum non sint verè Religiosi; nam Religiosus verè, & propriè seculo moriens Deo viuit.

Tum quia quamuis hactenus non sit dispensatum cum his Equitibus, vt nuptias celebrare possint, tamen certè salua eorum Religione dispensari posset: quod non posset, si esset vera, & legitima Religio, vt ait *Sotus loc.cit. de iust.& iure:* nam continentia simpliciter est essentialiter annexa veræ Religioni. si igitur non est legitima Religio, consequens est per professionem in ea factam non solui matrimonium ratum nondum consummatum, cum verba accipienda sint in propria significatione, si non dirimitur. ergo Dominica non potest in casu alteri nubere.

Tum demum: Quia si essent Religiosi propriè, comprehenderentur sub decreto *Concil.Trid.sess.*25. *de Regular.* vbi decernitur, vt in quacumque Religione tam virorum, quam mulierum professio non fiat ante annum 16. expletum, nec ad eam admittatur, qui minori tempore, quam per annum post susceptum habitum in probatione steterit: & tamen *Sacra congregatio Romæ* declarauit, Concilium de militaribus Religionibus non loqui: nam professionem emittunt iuxta Regulæ præscriptum, hoc est statim atque tertium decimum annum excesserint, & ante integrum probationis annum expletum, & non iuxta *Concilij Trid.* decretum. Ergo dictus militaris ordo non est verè Religio, & consequenter per professionem in ea emissam à Claudio non dissoluitur matrimonium ratum, & non consumatum; & est argumentum *Graffij loc.cit.*

His tamen non obstantibus respondeo ad casum præsentem affirmatiuè, nempe, quod per votum solemne † emissum à Claudio in Religione Equitum S. Ioannis dissoluitur matrimonium ante contractum cum Dominica per verba de præsenti, & non

5

consuma-

consumatum: vnde fas est huic alteri nubere.

Ita sentiunt *Glossa* celebris, & recepta *in d. cap. ex publico, de conuersione coniugatorum, Nau.lib.3. cons.de regul. cons.12.& de conuersione coniugatorum, cons. 2. eodem libro, Arag. in 22.q.88. ar 11. Cordubensis in summa q. 148. Petrus à Ledesma de sacr. matrimonij q.61.ar.2. Azor.1.par.inst.moral.lib.13.cap.15.q.4. Rebellus par.2. de obligat. iust.lib.3.q.4.Barbosa,* & alij recentiores, quos diligenter citat, & sequitur *Thom.Sanchez lib.2.de matrimonio, disput.18.num.8.*

Et probatur prima pars, in qua consistit tota difficultas, ex cuius demonstratione deducitur euidenter secunda, videlicet, quòd Dominica possit alteri nubere.

Tum ex definitione *Concil. Tridentini sess.24.* in doctrina *de sacramento matrimonij can.6.* in qua dicitur, *Si quis dixerit matrimonium ratum* † *non consumatum per solemnem Religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit.* Vbi Concil. loquitur generaliter de quacumque Religione, & de cuiuscumq. Religionis professione solemni, absque vlla exceptione: constat autem Religionem † prædictam Equitum S.Ioannis, in qua professionem emisit Claudius, esse veram Religionem, vt colligitur ex fundatione, & statutis eius approbatis à summis Pontificibus. ergo per tale votum solemne emissum à Claudio, hoc est per professionem factam in ea Religione, dirimitur Sacramentum matrimonij ratum, non consumatum.

6

7

8 Confirmatur, quia Ordo horum Equitum † S.Ioannis Baptistæ ex *declaratione sacræ Congregationis* 329. Religio appellatur, & Equites ij, & Religiosi, & professi sunt ex *declaratione* 389. *eiusdem Congregationis*, vt testatur *Rebellus loc.cit.*

Tum quia omnes illi, & soli dicuntur verè, & propriè Religiosi, siue Regulares, qui emittunt † tria vota substantialia, castitatis, paupertatis, & obedientiæ in manibus Superioris, vel locum eius tenentis, & sub aliqua Regula à Sede Apostolica approbata, iuxta sententiam *D.Thom.& aliorum Theologorum in 4.sent.dist. 38.& 22.q.188.ar.7.* & *Canonistarum in rubrica de Regularibus:* constat autem præfatos Equites emittere præfata tria sub-

9

stantialia

ſtantialia vota in manibus ſui Superioris ſub Regula à Sede Apoſtolica approbata, laudata, & ad ſidera priuilegijs merito exaltata. ergo per profeſſionem Claudij in hac Religione diſſoluitur matrimonium ratum, & non conſumatum.

Tum quia expreſſe in ſtatutis, & cæremonijs profitendi prædictorum Religioſorum militum, & Religioſorum Clericorum habetur vna forma, & vnus modus profitendi, quæ ſatis eſt, vt 10 refert *Graffius loc.cit.* † *Ego F.N. voueo, & promitto Deo omnipotenti, Beatæ Mariæ ſemper Virgini Genitrici Dei, & S. Io. Baptiſtæ me obſeruaturum perpetuo Deo iuuante veram obedientiam cuilibet Superiori, qui mihi à Deo, & ab ipſo ordine dabitur; item me victurum abſque proprio, & caſtitatem ſeruaturum.* Et conſtat per profeſsionem Religioſorum, qui profitentur quo ad chorum diſſolui matrimonium ratum, non conſumatum; quod fatentur etiam aduerſarij, vt Sotus ipſe, & alij eius ſectatores. ergo etiam diſſoluitur per profeſsionem eorum, qui eam profitentur quo ad militiam armatam, vt fecit Claudius in caſu noſtro.

Tum demum: quia ſpecialiter in ſtatutis, & cæremonijs prædictæ Religionis cauetur expreſsè, teſte *Nau. loc.cit.* vltimo, eos qui contraxerunt matrimonium, & non conſumauerunt illud, poſſe intrare, & profiteri prædictam Religionem: quod non eſſet, niſi per profeſsionem in ea factam diſſolueretur matrimonium ratum, & non conſumatum. itaque per talem profeſsionem Claudij fuit illud diſſolutum.

Secunda pars, ſcilicet, quòd Dominica poteſt votum ſolemne emiſſum à Claudio in religione Equitum S. Ioannis, poſsit alteri nubere: Probatur, tum per *cap. ex parte 2. de conuerſione coniugatorum*, vbi Innoc. III. decernit, quod ſicut licitum eſt alteri coniugum reliquo inconſulto ad Religionem tranſire, ſcilicet 11 ante matrimonium conſumatum: † ita legitimè poterit alter alteri ſe copulare, videlicet poſt profeſsionem emiſſam.

Tum ratione, quia nullus poteſt alterum obligare ad ea, quæ ſunt perfectionis, vt eſt continentia. Dominica igitur non arctatur ad continentiam ob ingreſſum Caudij viri in Religionem, & profeſsionem in ea, & ſic poteſt nubere.

12 Confir-

12 Confirmatur:quia ſicut † mors corporalis viri vinculum matrimonij ſoluit, ita etiam mors ſpiritualis per profeſſionem in Religione. ergo ſicut poſt mortem corporalem viri mulier poteſt nubere cui voluerit; ita etiam poſt profeſsionem in Religione validè emiſſam. Hæc eſt ſententia communis Doctorum omnium, *D.Thom. in addittione ad 3.par.q.61.ar.3.* vbi *Petrus Ledeſma, & Soti in 4.ſent. diſt.27.q.1. ar.4.conc.3.* & aliorum.

Neque obſtant argumenta *Soti*,& aliorum. Nam ad primum reſpondetur, quod iſti Equites tranſeunt ad meliorem ſtatum per illam profeſsionem, & ſunt mortui ſeculo: quòd ſi ipſi viuunt ſecundum leges ſeculi, ſibi imputent, non Religioni: quoniam 13 vitium,† quod eſt in Religione non reformata, non eſt vitium ipſius Religionis, ſed Religioſi diſcoli.

Ad ſecundum dicendum eſt, conſultè fortaſſe concedi poſſe talem diſpenſationem cum his Equitibus, vt vxores ducant propter vitium relaxationis, & remiſsionis, quod eſt in perſonis huius ordinis: veruntamen id fieret tollendo illorum antiquam Religionem, & inſtituendo aliam; at ea, quæ modo eſt, quamuis ſit relaxata, continet tamen tria vota ſolemnia Religioni legitimæ neceſſaria, & eſſentialia.

Ad vltimum reſpondetur,quod Sacra Congregatio non dicit, quod non ſint propriè Religioſi, præſertim ſi loquamur de illis militibus, qui caſtitatem ſimpliciter vouent, vt ſunt Equites D.Ioannis: ſed quod in hoc decreto non loquitur de eis: quia 14 ex priuilegio † ſummorum Pontificum habent, vt non comprehendantur ſub iure aliorum Religioſorum quantum ad odia, & rigores: ſic excipiuntur, ne teneantur tribuere Seminario in *Conc.Trident.ſeſſ.23.cap.18.* & in *conſtitut. Clem. VIII. de largitione munerum*, quam edidit contra Regulares cuiuſuis Congregationis,Societatis, & inſtituti, excipiuntur Religioſi militiam exercentes. Sed ex his non ſequitur,quod iſti Milites S.Ioannis, qui tria vota ſubſtantialia emittunt, non ſint propriè Religioſi,& quòd eorum ordo non ſit vera Religio.

15 Ex his infertur, quòd ſi quis † faciat votum Religionis, optimè ſatisfaciet voto,ſi Religionem præfatam Equitum D.Ioannis

ingrediatur, quæ castitatem simpliciter ex Regula, & paupertatem, & obedientiam seruat, nisi aliud cum vouerit expresserit. Sic affirmant *Aragonius*, & *Azorius*, *loc. cit.*

Hæc sint dicta, salua semper meliori sententia.

SVMMARIVM.

1 *Non licet alteri consulere, quod non potest benefacere. Limita vt n. 11. Non licere absolutè consulere, sed bene in casu.*

2 *Refertur opinio Azorij atque Caietani. Sed reijcitur vtraque num. 12. & 13.*

3 *Consulens ei, qui paratus est alicui tertio maius damnum inferre, vt minus eidem inferat, à restitutione, & peccato deobligatur.*

4 *Consulens, vt fiat minus malum vni ad vitandum maius ab altero, tenetur ad restitutionem.*

5 *Consulere minus damnum ad euitandum maius, non est consulere absolutè damnum, sed comparationem illam, qua dicitur, potius esse faciendum minus malum, quàm maius, & num. 7.*

6 *Consulere minus malum in casu, non tam est consulere malum, quàm auocare à malo maiori.*

8 *Duplex causa, simpliciter causa, & conditionalis: prima est effectrix, non secunda.*

9 *Minus malum respectu maioris mali est bonum, quamuis absolutè, & simpliciter sit malum.*

10 *Consulere minus malum non est idem ac facere, si consulat conditionaliter; esse tamen idem, si consuleret absolutè.*

14 *Loth filias stuprandas offerens peccauit; excusatur tamen à Sanctis à tanto, sed non à toto.*

CA-

CASVS LIV.

DIOMEDI parato furari centum aureos cuidam ciui, cum nullis precibus Cæſarius ab hoc magno furto diuertere eum poſſit, conſulit, vt non tantum damnum ciui illi inferat, ſed contentus ſit ſolum quinquaginta furari. *Quæritur, an Cæſarius conſulens ad reſtitutionem minoris damni teneatur.*

In præſenti caſu, in quo quæritur, an Cæſarius conſulens Diomedi parato furari centum, vt contentus ſit ſolum ſurripere quinquaginta, teneatur ad reſtitutionem huius minoris damni ciui illati, quamuis de culpa nulla fiat mentio, num ſcilicet tale conſilium ſit peccatum, nec ne, ſed tantum de obligatione reſtituendi: habent tamen iſtæ duæ difficultates tantam inter ſe analogiam, & affinitatem, vt vna ſine altera plenè explicari nequaquam valeat. Quarè ſimul examinabimus, an qui conſulit minus damnum ad euitandum maius, ſeu minus malum ad auocandum à peiore, peccet, teneaturque reſtituere illud minus, quod conſuluit. Et loquimur quando res ad eas anguſtias redacta eſt, vt tentatis omnibus vijs ad ſuadendum malefactori, ne damnum inferat, nihil proficimus, & ſolum ſuperſtet hæc via, conſulere minus vel damnum, vel malum. Quæ quæſtio ſatis difficilis eſt, nec deſunt pro vtraque parte argumenta.

Pro parte affirmante, quòd Cæſarius teneatur ad reſtitutionem minoris damni, facit primo: quia Cæſarius ſuo conſilio verè influit, & mouet Diomedem ad illud damnum minus. ergo tenetur ad reſtitutionem illius minoris damni ſubſequuti; eſt enim cauſa efficax illius; & omnis, qui eſt cauſa exfficax alicuius damni, tenetur de damno illo.

Facit ſecundo, quia conſulere minus damnum quocumque fine, eſt inducere ad illud: inducens autem aliquem ad damnum

proximi, agit contra iustitiam commutatiuam, quæ respicit æqualitatem. igitur tenetur restituere, & satisfacere damnum passo; & ita Cæsarius inducens Diomedem ad damnum Ciuis, licet minus, tenebitur ad restitutionem illius.

Quod verò peccet dando tale consilium, tenent expresse *Gabriel in 4. sent. dist. 15. q. 11. ar. 3. dub. 14. Caiet. 22. q. 78. ar. 4.* qui sibi est contrarius in *summula verbo, Tyrannis, Conradus, de contractibus q. 26. coroll. 1. Couarru. in Epito. de sponsalibus, 1. par. cap. 4. n. 9. circa finem, Syluest. verb. matrimoniū, 7. q. 5. §. Nonum, Ioseph Angles in suis floribus Theologicis in 4. sent. par. 2. q. quis restituere teneatur, ar. 1. diffic. 8. & Azorius 2. par. institut. moral. lib. 12. cap. 16. q. 8.* quæ opinio his rationibus fulcitur.

Tum quia non sunt facienda mala, vt inde eueniant bona, ex sententia *D. Pauli ad Rom. 3.* euitare autem maius malum, quædam species boni est, vt 5. *Ethic. cap. 1.* auctor est *Aristoteles*: & consulere minus malum, idem est ac facere: cum consulens sit causa illius rei quam consulit. ergo non licet consulere minus malum, seu damnum ad euitandum maius, siue peius.

Tum quia si Cęsario fas esset tale consilium Diomedi præbere, non esset nefas sibi ipsi idem assumere. quare liceret sibi facere minus malum, vt peius caueret. quod est absurdum.

Tum quia consensus in peccatum alterius, etiamsi habeatur propter bonum finem, peccatum est, vt constat: sed qui consulit alteri minus malum, consentit in peccatum, quod ille committet exercendo illud minus malum: quia is qui consulit, aut vult illud fieri ab eo, cui præbet consilium, aut secus: si primum, consentit ergo in peccatum alterius: si secus, non ergo verè consulebat, sed simulatoriè: hic autem agimus de eo, qui verè, & ex animo consulit minus malum ad vitandum maius. ergo peccat.

1 Tum demum, quia nunquam licet † alteri consulere, ipsumque inducere, vt aliquid faciat, quod ipse non potest benè facere: at Diomedes paratus furari centum non potest absque peccato surripere quinquaginta: cum hoc, quod est minus malum, sit intrinsecè, & sua natura malum. ergo Cæsarius non potest Diomedi illud minus furtum consulere, & ad illud eum inducere.

Et ita

Et ita ſecundum iſtam opinionem non eſt licitum parato ad adulterium dicere, ne adulteretur, ſed fornicetur; neque parato ad occidendum alium conſulere ne occidat, ſed percutiat, vel pugnis, vel fuſte, vel alapa cædat, vel ſpoliet: quia nihil horum poteſt benè fieri. Vnde iſti Doctores (vt *Ioſeph Angles, & Azo-*
2 *rius*) diſtinguunt † de duplici minori malo, quod conſulimus ad euitandum maius: quia vel illud minus malum eſt intrinſecè malum; vel non eſt intrinſece malum, ſed res eſt ſua natura indifferens. Si primum, tunc parato ad faciendum maius malum, dicunt iſti, non eſt licitum illud minus conſulere, vt abſtineat à maiori malo, de quo procedunt exempla modo adhibita. Si autem minus malum, eſt res ſua natura indifferens, quam ipſe paratus ad faciendum maius malum poteſt benè facere, licitum eſt nobis conſulere illud, quod eſt minus, quamuis ſciamus eum non niſi malè facturum. verbi gratia ſi aliquis velit me occidere, licet mihi illi dicere, accipe pecunias, ne me occidas: nam cum dico, accipe pecunias, rem dico, quæ non eſt intrinſecè mala, & quam ipſe poteſt bene facere, ſi velit, nimirum capere pecunias animo reſtituendi eas, & vt ſuæ neceſsitati ſubueniat. Et ita *Hierem* 41. dixerunt decem illi viri Iſraeli, *Noli occidere nos, quia habemus theſauros in agro, frumenti, olei, & mellis*. Item ſi quis velit alium occidere, qui in latrones incidit, licitum eſt mihi dicere, ecce pecunias habet, cape eas, ratione ſuperius allata.

Caiet. vero 22.*q.*78.*ar.*4. vt ad hanc difficultatem reſpondeat, præmittit; aliud eſſe offerre alicui materiam, in qua exerceat minus malum, & aliud conſulere minus malum: nam primum eſt licitum gratia maioris vitandi mali, exemplo Loth, qui offerens filias ſuas virgines ciuibus Sodomitis ad auocandum eos à maiori peccato, ideſt à vitio nefando, dixit eis, *Gen.* 19. *Nolite quæſo, fratres mei, nolite malum hoc facere. Habeo duas filias, quæ non dum cognouerunt virum; adducam eas ad vos, & abutimini eis, ſicut vobis placuerit.* Secundum eſt malum, & ſic dicit, non eſſe licitum conſulere, & inducere ad minus malũ, pro maiori vitando.

His tamen non obſtantibus reſpondeo ad caſum propoſitum
3 negatiuè: Cæſarium, qui Diomedi parato † maius damnum

inferre, nempe furari centum, consuluit, vt minus eidem inferret, vt scilicet tantum quinquaginta surriperet, non teneri ad restitutionem illius minoris damni, nec peccasse.

Hæc est communior Doctorum sententia, *Adriani in 4. sent. in materia de restitutione in principio, §. secunda dubitatur*, & *quodl. 1. ar. 3. in responsione ad octauum, Io. Medinæ C. de rebus restituendis, q. 7. Soti de iust. & iure lib. 4. q. 7. ar. 3. & lib. 6. q. 1. ar. 5. Petri Nauarri lib. 3. de restitutione, cap. 4. n. 29. Rebell. de oblig. iust. par. 1. lib. 2. q. 14. sect. 4. conclus. 3. Petri Aragonis 22. q. 62. ar. 7.* (vbi *Michael Salon. controu. 7.*) *& q. 78. ar. 4. & ibidem Salonis controu. 1. Gregorij de Valent. tom. 3. disp. 1. q. 10. puncto 7. & disp 5. q. 21. puncto 4. Caiet. in summula ver. Tyranis, Angeli ver. vsura 2. §. 2. Ludouici Lopez par. 2. Instructorij conscientiæ cap. 84. Sayri lib. 10 clauis regiæ, tract. 2. cap. 8. n. 3.* & ex Iurisperitis *Innocentij, & Panorm. in cap. super eo, de vsuris, & Nauarr. in Man. cap. 14. n. 40. & cap. 17. n. 263. & aliorum.*

Sed antequam hanc sententiam suis rationibus comprobemus, adnotare oportet, quod licentia hæc consulendi minus damnum, seu malum ad cauendum peius, non datur nisi respectu eiusdem tertij, quando scilicet vtrumque damnum est circa eandem personam, vt exponitur in casu nostro, in quo Diomedi volenti furari ciui centum Cæsarius consulit ne furetur, nisi medietatem, nempe quinquaginta; quia tunc illi ciui consilium hoc est vtile; rem enim eius seruat citra vllius alterius iniuriam: non tamen id liceret circa diuersas personas: nam si vt vites † damnum Petri, aut eius necem, consulis, vt damnum minus detur Paulo, aut fuste cædatur, citra dubium ad restitutionem teneris, & letaliter peccas: quia vt liberes Petrum à damno, non habes ius lædendi Paulum: imo Paulus habet ius, ne quis consulat damnum ipsius ad euitandum damnum alterius. ita docent *Sotus, Lopez, Salon, & Sayrus locis supra citatis.*

Probatur nunc prima pars nostræ responsionis, scilicet quòd Cæsarius sic consulens non teneatur ad restitutionem. Quia qui tenetur restituere, aut tenetur ratione rei acceptæ, aut ratione iniquæ acceptionis. In hoc casu non tenetur Cæsarius consiliator

liator ratione rei acceptæ, quia ſupponimus eum nihil ex furto Diomedis accepiſſe: nec ratione iniquæ acceptionis: quia non conſuluit proprie iniquam actionem, cum conatus ſit, vt ille in nullo noceret, conſulueritque illud minus damnum, non vt damnum, ſed vt medium tunc ſolum occurrens ad vitandum illud maius: qua ratione hoc minus habet certè rationem boni. ergo nec etiam tenetur reſtituere ratione iniquæ actionis.

5 Et confirmatur, quia conſulere † minus damnum ad euitandum maius, non eſt abſolutè conſulere damnum, ſed comparationem illam, qua dicitur potius eſſe faciendum minus malum, quam maius, quæ habet rationem boni, & eligibilis, iuxta illam regulam topicam, & axioma Theologorum, & Canoniſtarum, *Ex duobus malis minus eſt eligendum;* & habetur *Can. duo mala*, & *Can. Nerui, diſt.* 13. neque intentio conſulentis tunc fertur in damnum, quod minus eſt; ſed in hoc, quod eſt maius impedire. Quarè non ſolum non eſt nocuum tale Cæſarij conſilium ciui, ſed eſt commodum & vtile. igitur conſulens ad nullam prorſus reſtitutionem tenetur. Hoc affirmat etiam *Azor. loc. cit. quæſt.* 8. *ver. tertio.*

Quod verò non peccet, ſed rem licitam agat, quod eſt alterum membrum allatæ reſponſionis, ſic oſtenditur.

Tum quia ſi Cæſarius ita conſulens peccaret, vel peccaret in animam Diomedis agentis ob ſcandalum, ſeu cooperationem in eius peccatum; vel peccaret in proximum ob damnum ei illatum. Non primum: quia cum Diomedes paratus ſit malum maius com-

6 mittere, conſulere ei minus malum, ſeu damnum, † non tam eſt conſulere malum, quam auocare illum à malo maiori, ne illud committat, ſed vt potius ſuæ ſatisfaciat cupiditati, illud minus malum, ſeu damnum committendo; vnde tantum abeſt, vt ſic conſulens ruinæ eius ſpirituali cooperetur, vt potius cooperator ſit ne anima eius ita ruat, ac grauiter peccet. Nec ſecundum ideſt non peccat in proximum, nempe in ciuem; quia vt iam demonſtratum eſt, conſulendo minus damnum, rem ciuis vtiliter gerit, nec rationabiliter poteſt eſſe inuiſus: imò potius beneficij loco habere debet, quod cauſa fuerit quominus tam graue damnum paſſus ſit.

Tum quia consilium Cæsarij habet bonum obiectum & finem: non igitur est illicitum, neque malum. Consequentia patet, & antecedens probatur: & quidem de fine nullum est dubium, cum sit vitare, & impedire per illud consilium maius damnum, seu malum, puta furtum nocentius, vel homicidium, si consilium detur parato occidere, vt potius fuste percutiat. Sed de obiecto idem
7 probatur: nam obiectum illius consilij non est absolutè,† fac hoc malum; sed hoc conditionale: Scilicet, si illud maius malum constituisti facere, potius fac hoc minus: hoc autem obiectum, quia rationi consonum est, bonum est. Demum fulcitur hæc sententia auctoritatibus Sanctorum Patrum, tum *D. Augustini*, qui *lib. 2. de adulterinis coniugijs cap.* 15. & refertur 33. *q.* 2. *can. si quid verius*, de viro adulteræ loquens, sic ait; *si facturus est, quod non licet* (puta vxorem occidere, vel dimittere) *iam faciat adulterium, & non faciat homicidium.* Vbi apertè *D. Augustinus* consulit minus malum ad euitandum maius.

Tum *D. Chrisostomi hom.* 27. *ad populum Antiochenum*, vbi admonet, consulendum esse illi, qui solitus est iurare per Deum, vt iuret per caput suum, ne iuret per Deum: quia minus malum est iurare per caput, quam per Deum.

Neque obstant argumenta in oppositum allata: Nam ad primum contra primam partem nostræ responsionis, quo probatur Cæsarium sic consulentem teneri ad restitutionem minoris damni, negatur, quod Cæsarius sic consulens influat, & moueat Diomedem propriè, & formaliter ad malum, & quòd sit causa efficax illius minoris damni: quia non consulit illud minus damnum ab-
8 solutè, sed conditionaliter. Nam duplex est causa, † vna absolutè, & simpliciter causa; altera conditionalis: prima est effectrix, & ista est causa mali; posterior verò non: vnde hæc consequentia non valet, est causa conditionalis mali. ergo est causa mali: quoniam à causa simpliciter à causa secundum quid; & è contra à causa secundum quid, ad simpliciter, nulla est argumentatio.

Ad secundum negatur maior absolutè: quia consulere minus damnum parato ad faciendum maius, non est inducere illum ad malum, imo ad bonum: intentio enim consulentis tunc non fertur in

tur in damnum, quod minus est; sed in hoc, quod est maius impedire, ad quod vtitur hoc medio, cum nullum aliud sufficiat, 9 suadere minus: quod † respectu maioris mali est bonum, quamuis absolutè & simpliciter sit malum: quare Cæsarius in casu non induxit Diomedem, vt inferret damnum; quia hoc apud se habebat constitutissimum, sed vt minus damnum inferret.

Ad alia, quibus probatur, quòd talis consiliarius peccet. Ad primum, concessa maiori propositione, negatur, quòd consulere 10 minus malum, † idem sit ac facere: quia verum esset, si consuleret absolutè, non si consulat conditionaliter, vt in casu.

Ad secundum negatur illatio: non enim sequitur, mihi non licet sumere simile consilium, igitur non licet mihi alteri dare: nam cum mihi facultas non suppetat dimouendi illum ab vtroq. malo, iustum est eum à grauiori diuertere consulendo minus: sed ego non possum facere minus malum, vt euitem maius: quia semper est in mea potestate duobus delictis oblatis vtrumq. cauere.

Ad tertium etiam negatur consulentem minus malum ad vitandum maius consentire in peccatum aliquod, sed in hoc conditionale, si illud maius malum constituisti facere, potius fac hoc minus. Fertur itaque consensus non in minus malum, vt malum, sed vt minus nocumentum, vbi maius erat inferendum. Et ad probationem, cum dicitur, qui consulit, aut vult illud minus malum fieri, vel non ab eo, cui consilium præbet: Dico absolutè non velle, sed conditionaliter, si maius est faciendum, vt illud hac via impediat.

Ad vltimum: Cum dicitur in maiori, non licere alteri consulere, seu aliũ inducere, vt aliquid faciat, quod ipse non potest benè 11 facere, vt furari quinquaginta. Respondetur † verum esse absolutè, & simpliciter: quia tunc is qui consulit, cooperatur: & quod non licet operari, nec cooperari; licere tamen, quando illo opere secundum se illicito vitatur aliud magis illicitum: quia tunc opus illud non consulitur, vt illicitum, & malum, sed tamquam auersio à maiori malo. quo fit vt illud minus malum in casu ex circumstantia finis sit bonum. Vel vt alij dicunt, materialiter quidem sit malum, formaliter verò in consulente sit bonum.

Potest

Poteſt etiam reſponderi ſicut ad ſecundum: & quoad alia exempla allata ab *Azorio loc. cit.* falſum eſt illa non eſſe licita.

12 † Neque diſtinctio illa de minori malo intrinſecè malo, & indifferenti habet locum in caſu noſtro, in quo vtrumque licet ad vitandum maius conſulere.

13 Tandem ad fundamentum Caietani, dicimus illud eſſe † figmentum parum ad mores referens, ſcilicet concedere fas eſſe proponere materiam minoris mali ad euitandum maius, & tamen negare licentiam conſulendi, cum moraliter idem omnino ſint. quare & ſanctus Loth non ſolum expoſuit filias ſuas nefandis Sodomitis, quo cauerent hoſpitum abuſum, ſed ait, *Abutimini eis:* & dicere, quod illud fuit ſolum permiſſio, non eſt verbis textus conſonum, quibus apparet fuiſſe pluſquam conſilium.

An verò huiuſmodi conſilium Loth fuerit licitum, vel illicitum; ſeu Loth in facto ſuo peccauerit, nec ne?

Dico, quod ſi conſideretur factum ex natura ſua, nullo modo poteſt excuſari: quia licet iure naturali teneretur hoſpites ſuos ab iniuria liberare, quam ciues Sodomitæ inferre eis moliebantur; potiori tamen iure, & vinculo tenebatur ad filiarum ſuarũ pudicitiam cuſtodiendam; vnde nulla ratione licebat abſque peccato filias ſtuprandas offerre. Quamuis ergo in eo, quod conſulit minus malum ad euitandum maius, non peccauerit; in eo tamen,

14 † quod cum detrimento filiarum fecit, peccauit. Si verò dixiſſet hominibus illis, in ciuitate ſunt multæ fœminæ, abutimini illis, non peccaſſet; nullam determinatè proponendo. quomodo intelligenda eſt auctoritas *D. Aug. lib. 2. de coniugijs adulterinis ſupra citata*, vbi loquitur reſpectu eiuſdem viri, quod illi magis expediat, occidere, an mechari. Excuſari tamen Loth poteſt à tanto, licet non à toto, vt à ſanctis Patribus excuſatur; vel propter nimiam animi perturbationem, quæ mentem eius præueniens locum ad deliberandum ſufficienter non reliquit: quomodo excuſatur à *D. Auguſtino in gloſſa illius loci Gen.* 19. & refertur *diſt.* 14. *can. quod ait.* vel propter nimium zelum ſeruandæ hoſpitalitatis, vt à *Beatis Chryſoſtomo & Ambroſio* excuſatur. Commendatur verò à *B. Petro*, appellaturque iuſtus, non quod filias ſuas proſtitueret,

tueret, cum in eo deliquerit; sed quia moribus erat honestissimus, cum inter ciues adeo sceleſtos agens nulla ratione fuerit vel in minimo contaminatus. De qua re videndus est *Salon, & Lopez loc.cit.* & *Abulensis super Genesim cap.19.*

SVMMARIVM.

1 *Opera moralia sunt in triplici differentia, alia sunt viua, alia mortua, alia mortificata.*

2 *Gratia est vita animæ: dat homini esse supernaturale, n.5.*

3 *Legata pia à testatore relicta pro salute animæ suæ considerari possunt bifariam, videlicet in virtute operis operantis, & in virtute operis operati.*

4 *Legata pia nihil prosunt animæ testatoris quo ad meritum æternæ gloriæ, aut quoad satisfactionem pænarum, si ordinauit ea in statu peccati mortalis.*

6 *A natura nobis insitum est, vt amici opera nobis placeant, inimici verò displiceant.*

7 *Opus aliquod est Deo acceptum, quia persona, a qua procedit, est ipsi accepta.*

8 *Beneficentia est effectus beneuolentiæ.*

9 *Nihil prodest homini ieiunare, & orare, nisi mens ab iniquitate reuocetur.*

10 *Opus satisfactorium oportet esse Deo acceptum.*

11 *Nulla fit remissio nec culpæ, nec pænæ, nisi in virtute passionis Christi, quæ non applicatur ei, qui est in peccato mortali.*

12 *Satisfactio opus charitatis est: vnde opera extra charitatem facta non prosunt nec ad gratiam, nec ad gloriam, neque ad solutionem temporalis pænæ, n.13.*

14 *Pænitentia, siue satisfactio iniuncta in confessione ad quid valeat adimpleta in peccato mortali, & n.15.*

16 *Pæna temporalis per se nunquam redit in æternam; sed bene per accidens ratione status.*

17 *Damnatus pro venialibus perpetuo punietur.*

18 *In inferno nulla est redemptio.*

19 *Consu-*

19 *Consulendum quid ei, qui in peccato mortali testamentum fecit ad pias causas.*

CASVS LV.

EVGENIVS, qui à multis annis concubinam detinet, & in peccato mortali persistit, in infirmitatem grauem incidens, testamentum facit, multaque legata pia pro salute animæ suæ relinquit: postea de peccatis suis dolens, & de illis in confessione sacramentali se accusans beneficium absolutionis recipit, animamque agit in Dei gratia. *Quæritur, an legata ista prosint animæ testatoris quo ad meritum æternæ gloriæ, & ad satisfactionem pœnarum, quas in Purgatorio est soluturа.*

Pro intelligentia huius casus adnotandum est primo, Moralia opera esse † in triplici differentia. Alia enim sunt viua, vt quæ ex gratia, & charitate dimanant. Alia verò mortua apud Deum, vt cuncta quæ fiunt in peccato mortali: nam vita animæ † sola gratia, & charitas est. quare quæ ex illo fonte non manant, licet esse possint moraliter bona; nullius tamen meriti sunt apud Deum; de sola enim fide charitate informata dixit Christus *Io.4. Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Alia denique sunt opera, quæ viua quidem prodierunt, sed tamen per peccatum sunt mortificata: lethale enim crimen antecedentia hominis merita non extinguit, sed quasi sopita, atque obruta reddit; vnde eadem merita per pænitentiam, & gratiam reuiuiscunt, instar arborum frugiferarum, quæ hyeme quidem non intereunt, neque arescunt, sed veluti languescunt, & vere nouo reuiuiscere incipiunt, ac florescere.

(marginal numbers: 1, 2)

3 Obseruandum est secundo, Legata pia † à testatore relicta pro salute animæ suæ, bifariam considerari posse. Vel quantum ad opus operantis, idest testatoris ea ordinantis: vel quantum ad

opus

opus vt aiunt, operatum. Primo modo confiderata, fi teftator, cum ea ordinat exiftit in gratia, funt meritoria præmij effentialis, quod eft augmentum gratiæ, & gloriæ ob bonitatem actus ordinationis ex gratia procedentis, fiue poftmodum opus ordinatum fiat, hoc eft fuffragia, quæ iuffit fieri, fiue nunquam, iuxta fententiam *D. Thom. 4. fent. dift. 45. q. 5. ar. 2. in folutione vltimi argumenti, & Soti eadem dift. q. 2. ar.* 4. Et quoniam opus meritorium eft etiam aliquo modo fatisfactorium, fi ratione illius affectus, & iuffionis meretur teftator, vt quatuor ei gradus pœnarum remittantur, nunquam illos in purgatorio patietur, vt docet *idem Sotus loc. cit.* At fi teftator non fuit in gratia (vt contingit in cafu noftro) dum illa fuffragia fieri ordinauit, nihil meretur per fuam ordinationem, fiue poftea recuperet charitatem, fiue non. Confiderata verò eadem legata pia fecundo modo, fcilicet quantum ad opus operatum, hoc eft quantum ad fuffragia poft mortem agenda, fi illa fiant, & ordinata fuerint à teftatore exiftente in gratia, liberatur anima eius à pœna purgatorij, correfpondente fuffragio ex opere operato: quæ pœnæ remiffio dicitur à Theologis accidentale præmium. Verum fi ordinata fuerint à teftatore exiftente in peccato mortali, licet fiant, nihil animæ eius profunt, etiamfi fit in charitate pro illo tempore, quo fua legata executioni mandantur, per fe loquendo; per accidens tamen vtilitatem aliquam afferre valent, quatenus pauperes boni, vel fancti receptis eleemofinis excitantur ad orandum pro anima illa, pro qua eis eleemofinæ fuerunt elargitæ. Hic tamen non loquimur de celebratione Miffarum, vel exequijs mortuorum, alijfque bonis, quæ ab Ecclefiæ miniftris fiunt, ex quibus femper multa manat vtilitas. Demum fi fuffragia poft mortem impendenda negligantur, nullum penitus effectum teftator, qui illa fieri iuffit, confequitur ex opere operato: quia neglecto fuffragio nullum eft opus operatum: & ita teftator fruftratur fuffragiorum efficacia quantum ad præmium aliquod accidentale, quod eft pœnæ alleuatio, & de purgatorio celerior in cælum tranfmigratio. Vide *Richardum 4. fenten. dift.* 45. *& Gabriel. in canone Miffæ, lect.* 58.

His

His declaratis respondeo ad casum propositum negatiuè: Legata ista † relicta in testamento ab Eugenio existente in peccato mortali, nihil ei prodesse quantum ad meritum æternæ gloriæ, neque quantum ad satisfactionem pænarum, quas in purgatorio est soluturus.

4

Probatur hæc responsio quantum ad primam partem, scilicet quòd legata ista sic ordinata non ei prosint quoad meritum gloriæ æternæ. Tum quia gratia Dei est, † quæ dat homini esse supernaturale, & gratuitum, sine quo nullus potest præstare opera Deo grata, atque adeo digna æterna mercede; quoniam qualis vnusquisque est, talia præstat opera, & iuxta illud axioma Philosophorum, sicut res se habet ad esse, ita ad operari: atqui Eugenius cum ordinat testamentũ, est in peccato priuatus diuina gratia. ergo ordinatio illa non est Deo grata, nec æterna mercede digna: Cum omne bonum meritũ nostrum non in nobis faciat nisi gratia, vt ait *D. August. epistola* 105. *ad Sixtum presbyterum.*

5

6 Tum quia à natura nobis insitum est, † vt amici opera nobis placeant, inimici verò displiceant: hinc nulla Dauidis obsequia Sauli erant grata. Cum igitur is, qui gratia ornatus est, & charitate, Dei sit amicus; ille verò qui peccati seruus est, vt est Eugenius in casu, cum ordinat legata pia, sit Dei hostis, & inimicus, nam *cap.* 14. *Odio sunt Deo impius, & impietas eius:* non mirum si illius opera Deo placeant, acceptenturque vt præmio cælesti digna; huius vero tanquam tali remuneratione indigna respuantur, & pro nihilo putentur.

7 Tum quia ratio quare aliquod opus † apud Deum sit alicuius pretij, & acceptum ad vitam æternam est, quia persona, à qua procedit, est ipsi accepta, iuxta illud *Gen.* 2. *respexit Deus ad Abel, & ad munera eius:* Eugenius autem dum ordinat talia suffragia pro salute animæ suæ, non est Deo acceptus, imo ei infestus, ac inimicus, cum sit in statu peccati mortalis. Igitur neque suffragia ab eo sic ordinata possunt esse Deo grata, & accepta ad vitam æternam.

8 Accedit, quia beneficientia † est effectus beneuolentiæ, vt auctor est *D. Thom.* 22. *quæst.* 31. ei autem qui in peccato est, vt

existit

existit Eugenius, Deus non bene vult respectu gratiæ, & gloriæ, sed solum quo ad bona naturalia, imò vt est in *Psal.* 118. *Peccatores odio habet.* Opera igitur ab eo facta in tali statu nihil ei prosunt ad beatitudinem promerendam.

Et confirmatur ex *can. nihil prodest. de consecr. dist.* 5. vbi Pius 9 Papa dicit aperte, quòd *Nihil prodest † homini ieiunare, & orare, & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate reuocetur.*

Neque potest dici, quod per pænitentiam subsequentem illud Eugenij opus mortuum viuificatum fuerit.

Quia sola illa opera per pænitentiam, & charitatem subsequentem reuiuiscunt, quæ quidem viua prodierunt, & per peccatum mortale mortificata sunt: atqui opus illud Eugenij nunquam fuit viuum, & cum transierit, & iterum idem numero redire, & à principio vitæ, scilicet à charitate procedere non possit, sequitur impossibile esse, vt per pænitentiam sequentem factum fuerit viuum.

Sed non opus est pluribus hanc veritatem demonstrare, cum de ea inter catholicos nulla sit dubitatio: opera enim sine charitate facta vacua esse ab omni merito gratiæ, & gloriæ, neque vnquam quod ad meritum viuificari, fides est certissima: non tamen caret difficultate, an sint satisfactoria.

Nihilominus tamen neque talia opera mortua esse satisfactoria, est sententia communis, *D. Thom.* 4. *sent. dist.* 15. *q.* 1. *ar.* 3. *quæstiunc.* 2. Alexandri de Ales 4. *par. q.* 24. *memb.* 4. *ar.* 1. *D. Bonau. dist. illa* 15. 1. *parte, art.* 1. *q.* 3. *Richar. ar.* 1. *q.* 5. *Palud. q.* 1. *ar.* 3. *Maior. in* 4. *q.* 1 1. *ar.* 2. *Caietani tom.* 1. *opusc. tract.* 6. *q.* 2. *Adriani in* 4. *q.* 1. *de satisfactione, & quodlib. vltimo, Soti in* 4. *dist.* 19. *q.* 1. *ar.* 4. *conc.* 2. *Petri de Soto lect. vltima de satisfactione, Vasquez tomo* 4. *disputat. in* 3. *par. D. Thomæ, q.* 94. *ar.* 1. *dub.* 4. *Sylu. ver. satisfactio* §. 7. *Beiæ* 1. *par. responsionum ad casus, casu* 57. & probatur.

10 Tum quia quodcumque opus est satisfactorium† oportet vt sit Deo acceptum; quoniam cum non possimus Deo satisfacere secundum æquiualentiam, satisfacimus secundum acceptationem illius: sed opus extra charitatem existentis, vt est opus Eugenij,

cum ordinat legata pia, non est Deo acceptum, vt patet: ergo non est satisfactoriũ pro pœna temporali soluenda in purgatorio.

11 Tum quia nulla fit remissio nec culpæ, nec pœnæ, † nisi in virtute passionis Christi: nam ipse fuit vniuersalis redemptor, qui nos & à culpa, & à pœna quantum ad sufficientia liberauit: Sed passio Christi ei, qui est in peccato morali, vt est Eugenius cum testamentum facit, & suffragia pro salute animæ suæ ordinat, non applicatur, cum sit membrum aridum, & non coniunctum Christo per charitatem. igitur talia legata pia nihil prosunt Eugenio ad remissionem pœnæ temporalis in purgatorio soluendæ.

Confirmatur auctoritatibus sacræ Scripturæ tum veteris, tum noui testamenti: Nam *Prou.* 10. habetur, *Vniuersa delicta operit charitas: per satisfactionem verò operiuntur debita*. sequitur

12 itaque vt effectus † charitatis satisfactio sit: vnde *cap.* 15. subditur, *Victima impiorum abominabiles Domino, vota iustorum placabilia*. Et *Ecclesiastici* 34. *Dona impiorum non probat Altissimus*.

Ad eandem rem pertinet sententia *D. Pauli* 1. *Cor.* 13. dicentis, *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero; nihil mihi prodest*. igitur opus moraliter bonum in peccato mortali factum non est satisfactorium.

Neque satisfacit responsio, si dicatur, opera extra charitatem facta nihil prodesse ad gratiam, & gloriam, prodesse tamen ad solutionem temporalis pœnæ, iuxta opinionem *Scoti* 4. *senten. dist.* 15. *q.* 1. *ar.* 4. & *Gabr. dist.* 16. *q.* 2. *ar.* 3. *dub.* 3.

13 Nam si talia opera prodessent † saltem ad solutionem pœnæ temporalis, aliquid, imò multum prodessent, cuius oppositum dicit Apostolus.

Neque obstat, si contra arguatur, Si opera extra charitatem facta non essent satisfactoria, tunc pœnitentia in peccato mortali adimpleta non valeret ad dimissionem pœnæ temporalis debitæ peccatis dimissis, neque esset impletiua precepti sacerdotis iniungentis illam, atque adeo iterum esset eadem imponenda; quod Ecclesiæ vsus non seruat.

Quia responderi potest dupliciter. Primo cum *Caiet. loc. cit.* distin-

distinguendo. Si enim eiusmodi pænitentia in peccato exhibita, 14 fuit in sacramento virtute clauium imposita, † tunc adueniente charitate viuificatur, seu valere incipit: quia est opus Sacramentale, & Sacramentum recedente fictione sortitur effectum. Secus autem si non est imposita in Sacramento; quia tunc non est eadem ratio. Quæ responsio est etiam ad mentem *Petri de Soto lect. vlt. de satisfactione*, *Victoriæ in sum. Sacrament. n.* 203. *Nauar. de pænit. dist.* 6. *cap. qui vult n.* 48. *& Suarez tom.* 4. *disput. in 3. par. D. Thom. disp.* 38. *sect.* 8. *assertione* 3.

Secundo responderi potest cum Soto, concedendo huiusmodi satisfactiones vniuersaliter nunquam viuificari, vt videtur sentire *D. Thom.* 3. *par. q.* 89. *ar. vlt.* cui Adrianus *in* 4. *in materia de confessione* adhæret. Quòd si pænitentia est iniuncta in confessione, licet per eius impletionem nihil prorsus pænæ purgatorij 15 remittatur, † satisfit tamen præcepto Sacerdotis, quemadmodum alia præcepta, etiam diuina possunt impleri in peccato quantum ad eorum substantiam. Quare qui sic implet, non peccat saltem mortaliter: quo circa non tenetur confiteri, quod in peccato pænitentiam impleuerit. Non tamen excusabitur omnino à veniali culpa propter iacturam, quam fecit tanti boni, nempe quòd si in gratia illam impleuisset, obtineret veniam pænæ in purgatorio luendæ.

Neque etiam obstat, si arguatur, Quòd viatores non sunt deterioris conditionis, quam qui sunt in inferno damnati in hoc, quod est à debito pænæ liberari; cum in hac vita sit locus misericordiæ, & in futura iustitiæ, & rigoris: damnati autem in inferno pænam temporalem, in quam fuerat æterna commutata, sustinentes, satisfaciunt Deo pro dimissis, ita vt maneant liberi ab illo debito: quia alioqui damnati punirentur æternaliter pro peccatis semel dimissis quo ad culpam: ac per hoc dimissa peccata redirent simpliciter: quia redirent quoad pænam æternam; & vlterius ita æternaliter punirentur pro peccatis dimissis, sicut & pro non dimissis. quæ sunt absurda.

Quoniam respondetur, ad probationem minoris propositionis, 16 quòd etiam per se † pæna temporalis nunquam redeat in æter-

nam, per accidens tamen ratione ſtatus; quia exiſtens in inferno manet inimicus Dei, pœnam illam nunquam perſoluit pro peccatis dimiſsis: nam pœna illa temporalis amicè ſoluenda eſt, vt ſit ſatisfactoria. & quia nunquam amicè ſoluitur in inferno, ideo fit æterna per accidens. Vnde nec propterea redeunt ſimpliciter peccata dimiſſa, nec æquè punitur damnatus pro peccato dimiſſo, & non dimiſſo: ſi enim redirent ſimpliciter, deberetur per ſe pœna æterna, ſicut peccato non dimiſſo. In propoſito autem æternitas pœnæ inuenitur per accidens ob defectum acceptabilitatis: quia ſcilicet ſolutio pœnæ nunquam eſt acceptabilis, quia nunquam ſoluitur amicè: ita reſpondet Caietanus, & Sotus locis ci-
17 tatis. Eadem ratione accidentaria pro venialibus † perpetuo damnatus punietur. Nam ſi in inferno vlla poſſet fieri remiſsio pœnæ, ſequeretur quòd aliqua ibi poſſet eſſe redemptio: quod eſt abſurdum; cum Eccleſia ſimpliciter, & vniuerſaliter canat nul-
18 lam † poſſe eſſe in inferno redemptionem: quia nequaquam ibi locum habet virtus redemptionis Chriſti.

19 Quare conſulendum eſt ei, † qui teſtamentum fecit in peccato mortali, vt quum probabiliter ſe exiſtimát in ſtatu gratiæ, qui vt plurimum videtur eſſe poſt confeſsionem, & communionem, teſtamentum antea factum cum omnibus in eo contentis ratificet, & innouet per nouum actum voluntatis, atque offerat Deo ad gratiam eius per remiſsionē peccatorū promerendam: quia tùnc ex iſto actu nouo recentique conſenſu in gratia elicito ſortietur efficaciā, acceptabuntur ſcilicet à Deo legata illa pia relicta, ac ſi de nouo per teſtatorem fuiſſent ordinata, proderuntque tum ad augmentum gratiæ, tum ad pœnarum remiſsionem, iuxta mentem omnium, & præſertim *Gabrielis, Nauarr. & Beiæ locis ſupra citatis.*

SVMMARIVM.

1 *De peccatis non factis, ſed perpetrandis confeſſis, an ſub ſigillo confeſſionis contineantur, opinio Alex. Alenſis.*

2 *Peccatum perpetrandum, ſeu propoſitum tum iterandi, tum de* *nouo*

nouo committendi peccatum sub sigillo confessionis clauditur.

3 *Sub sigillo continetur quodcumque peccatum, quod verè aliquis confitetur sacramentaliter, nempe animo manifestandi statum propriæ conscientiæ.*

4 *Propositum peccandi, licet sit postea in re committendum, iam tamen est in voluntate commissum.*

5 *In pænitentiali iudicio explicanda sunt peccata commissa, vt materia absolutionis, & propositum peccati, vt impedimentum illius, & num. 9.*

6 *Peccat mortaliter, qui occidit vxorem in adulterio deprehensam, vel tirannum manifestum auctoritate priuata.*

7 *Propositum peccandi, peruertendi scilicet confessarium, & inducendi illum ad idem genus peccati, non clauditur sub sigillo secreti. Nec etiam animus illudendi confessarium, aut irridendi confessionis iudicium.*

8 *Peccatum committendum habet annexum propositum voluntatis præsens.*

10 *Sicut Deus celat peccata remissa, ita & sacerdos confessa, sed non tantum remissa.*

CASVS LVI.

FABIVS habet propositum interimendi hominem, cum quo graues gerit inimicitias, illudque in confessione Sacerdoti aperit, sed non declinat ab eo: & cum certum sit apud omnes sigillum confessionis obligare ad vniuersa peccata mortalia facta, & confessa cælanda: *Quæritur, an hoc peccatum non factum, sed perpetrandum sub sigillo confessionis cadat.*

In hac quæstione, quæ in præsenti casu excitatur de peccatis non factis, sed perpetrandis, in quorum proposito pænitens perstat, & illud in confessione manifestat, vtrum sub confessionis

 sigillo

ſigillo contineantur, hoc eſt ſub debito, & obligatione, ne in quouis caſu reuelentur; an in omni euentu reuelari poſſint, in quo ſecretum purè naturale detegi, & aperiri valet; res fuit anceps antiquitus inter Doctores. Nam *Alex. de Ales 4. par. q. 78. mem. 2. ar. 2.* duo aſſerit; † primum, quòd ſi peccatum futurum manet in propoſito pænitentis, poſtquam commiſit ſimile peccatum, & non vult ab eo genere peccati abſtinere, clauditur ſub ſigillo confeſſionis; & intelligit non tantum peccatum commiſſum eſſe ſub ſigillo, ſed etiam propoſitum committendi, propter connexionem, quam habet cum peccato commiſſo, quod verè clauditur ſub ſigillo. Secundo docet, non eſſe ſub ſigillo confeſſionis propoſitum peccandi in futurum, quando pænitens nullum huiuſmodi commiſit peccatum, in cuius propoſito iterum peccandi maneat: vt ſi aliquis confiteretur propoſitum occidendi hominem, vel fornicandi cum muliere, cum qua non dum fornicatus eſt. Cuius ſententiam ſequuntur *Angelus in ſumma ver. confeſſio vltimo, num. 7. Sylueſter ver. confeſſio, 3. q. 5. Adrianus in 4. q. vlt. de confeſſione, §. his præmiſſis, Hoſtienſis, Ioan. Andreas, Panorm. & Ancharanus in cap. omnis vtriuſque ſexus, de pænitentijs, & remiſſionibus, & Decius in cap. cum non ab homine, de iudicijs.* Referri etiam ſolent alij Iuriſtæ.

Pro qua facit primo: quia confeſſioni, quæ potius repugnat Sacramento, quam ſit ſecundum illius naturam, non debetur ſigillum ſecreti confeſsionis: huiuſmodi eſt confeſsio Fabij, in qua explicat propoſitum peccandi, nempe homicidij perpetrandi; quia verè non confitetur peccatum, vt eſt futurum; quoniam confeſsio non eſt de futuris, ſed de commiſsis; neque confitetur propoſitum illius; quia propoſitum perpetrandi peccatum opponitur confeſsioni, nam eſt ſignum impænitentis. ergo iſti confeſſioni non debetur ſigillum ſecreti confeſsionis. quamuis debeatur ſecretum ſimpliciter, vnde non ſit manifeſtandum niſi graui de cauſa, quæ ſecretum naturale cogit detegere.

Secundo facit, quia ſecretum ſigilli Sacerdotis eſt ad imitationem ſecreti Dei: ſed peccata impænitentis Deus non cælat, nec habet pro oblitis, ſane quæ in die iræ reuelabit ad vindictam, iuxta

iuxta illud *Nahum*, 3: *Reuelabo pudenda tua in facie tua, &c.* ergo nec ea tenetur sub sigillo seruare Sacerdos.

Tertio facit, quia ad illa tantum se extendit sigillum confessionis, ad quæ se extendit ministerium confessoris actu, vel potentia: sed ad propositum firmum peccandi, vt est propositum Fabij, nullo modo se extendit ministerium confessoris: nam cum huiusmodi mali propositi Fabium non pæniteat, non eo modo confitetur, qui ad absolutionem prosit, *cap. quod quidam, de pænit. & remiss.* ergo ad illud non se extendit sigillum. igitur non est, cur eius confessio cælanda sit.

Quibus non obstantibus ad casum propositum affirmatiuè respondetur cum communi sententia Theologorum 4.*sent.dist.*21. D.*Thom. q.* 3. *ar.* 1. *quæstiunc.* 1. *ad primum argumentum*, D.*Bonau. ar.* 2. *q.* 1. *in* 2. *par. distinctionis, Ricardi ar.* 9. *q.* 2. *Gabr. q.* 1. *ar.* 2. *concl.* 3. *& ar.* 3. *dub.* 1. *Scoti, & Petri de Palude eadem dist. Soti dist.* 18. *q.* 4. *ar.* 5. *in solutione* 2. *argum. & de tegendo secreto mem.* 3. *q.* 4. *dub.* 1. *Io. Medinæ C. de confessione q.* 47. *Caiet. tom.* 1. *Opusc. tract.* 21. *q.* 1. *Petri de Soto lect.* 11. *de confessione. Nauar. cap. Sacerdos, de pænitentia, dist.* 6. *à n.* 116. *Vasquez tom.* 4. *disputationum in* 3. *par. D.Thom. q.* 93. *ar.* 4. *dub.* 3. videlicet, Fabij peccatum perpetrandum, † seu propositum firmum interimendi hominem in confessione decretum sub sigillo confessionis cadere. Vnde contra Alexandrum infertur, vtrumque propositum & iterandi, & de nouo committendi peccatum, sub sacro claudi sigillo: & probatur his rationibus.

2

3 Tum quia quodcumque peccatum, † quòd verè aliquis confitetur sacramentaliter, sub sigillo confessionis continetur: huiusmodi autem est propositum peccandi Fabij, nempe interimendi hominem: quamuis enim qui habet propositum peccandi, non videatur confiteri illud cum spe veniæ, & absolutionis; tamen ea confessione exponit confessario impedimentū absolutionis, quod ita pertinet ad confessarium cognoscere, sicut & peccata commissa, quæ debet absoluere, vt optimè aduertit Caietanus loco citato: ergo tale propositum interimendi hominem in confessione à Fabio detectum, clauditur sub sigillo.

Tum quia omne peccatum commissum, & confessum huius personæ, nempe Fabij cadit sub sigillo confessionis. Hoc patet, & concedunt etiam aduersarij; diximus enim supra de mente Alexandri, peccatum commissum verè claudi sub sigillo. igitur & homicidium à Fabio committendum: quia non potest manifestari homicidium ab eo committendum sine reuelatione peccati iam commissi, scilicet voluntatis, qua deliberauit se homicidium com-
4 missurum: nam etsi † tale homicidium est postea in re committendum, iam tamen est in voluntate commissum. cadit igitur sub sigillo confessionis; cælandumque est sicut & reliqua peccata commissa, & præterita.

Tum quia licet Fabius confiteatur absque debita dispositione, tamen eius confessio verè est confessio, sicut baptismus sine dispositione debita susceptus; non quia illa confessio sit Sacramentum, sicut baptismus ita, vt diximus, susceptus; sed quia est confessio Sacramentalis, quamuis qui confitetur, emendationem non proponat; quandoquidem per solam mutationem propositi absque alia confessione esset ille absoluendus. aut est manifesta-
5 tio delicti in pænitentiali iudicio, † in quo & peccata commissa, vt materia absolutionis, & propositum peccati explicandum est, non vt materia absolutionis, sed vt impedimentum ipsius; cuius cognitio ita ad Sacerdotem pertinet, sicut ipsorum peccatorum, quæ absoluenda sunt: Et hoc in quantum ille Iudex est in hoc foro. Omne autem peccatum detectum in confessione, quæ est verè confessio, clauditur sub sigillo siue præsens, siue futurum sit, siue qui confitetur, verè pæniteat, siue non. Nam in *cap. quod quidam* citato *de pænit. & remiss.* præcipitur eius confessionem admitti, qui non potest abstinere, & salutaribus monitis illi consilia adhiberi: ergo & illius, qui contritus accedit, qualis est Fabius.

Tum postremo, quia si quis contritus confiteretur alia peccata, & postmodum consuleret Sacerdotem, an esset peccatum id, quod inuincibiliter putat non esse peccatum, puta occidere vxo-
6 rem † deprehensam in adulterio, vel Tyrannum manifestum, quem putat sibi licere priuata auctoritate interficere; & audiens

esse

esse peccatum, nihilominus nolit à proposito desistere, & ideo absque absolutione recedat: profecto totum illud cadit sub sigillo. ergo & propositum Fabij hominem interimendi.

Et confirmatur ex verbis Concilij, *cap. omnis vtriusque sexus, de pænit. & remissionibus*, in quo dicitur, *qui peccatum in pænitentiali iudicio sibi detectum præsumpserit reuelare, &c.* vbi vniuersaliter omne peccatum celari præcipitur, nullo excepto.

Hæc tamen sententia iuxta *Dominicum Sotum, & Vasquez locis citatis*, limitanda est, vt scilicet propositum illud tantum contineatur sub sigillo, quando confessio illius est ex voluntate manifestandi statum propriæ conscientiæ: si tamen quis † ad confessionem propositum adferret peruertendi confessarium, & inducendi illum ad idem genus peccati, vt ad homicidium, vel hæresim, vel conspirationem, vel in aliud malum attrahendi, tunc non est ille censendus intentionem habere confitendi, & ideo non illi debetur sigillum secreti. Et idem dicendum esse sentit *Vasquez*, quoties quis accederet animo illudendi confessarium, vt constare posset ex modo confitendi; aut irridendi confessionis iudicium.

7

Ex his facile est diluere argumenta in principio allata. Nam ad primum respondetur, negando minorem, scilicet confessionem Fabij repugnare confessioni. Et cum dicitur, quod confessio non est de futuris peccatis, dico, quod peccatum † Fabij committendum habet annexum propositum voluntatis præsens, ita vt non possit explicari committendum sine reuelatione commissi, videlicet voluntatis, qua deliberauit committere; & ideo illi debetur sigillum secreti. Et cum dicitur, propositum committendi homicidium opponitur confessioni; quia est signum impænitentis, negatur; quia licet illud propositum peccandi † non pertineat ad confessionis Sacramentum, vt materia absolutionis, pertinet tamen vt impedimentum illius: & hoc sufficit, vt sit confessio Sacramentalis. Nam vt scitè inquit Caietanus, pænitens in quantum pænitens non solum confitetur ea, quorum pænitens est, sed impedimenta veræ pænitentiæ: & non solum quod proponitur vt absoluendum, sed quod apponitur vt impedimentum

8

9

abſolutionis: & ideo debet ſub ſigillo confeſsionis claudi.

Ad ſecundum reſpondetur, quod ſimilitudo valet ſolum quantum ad hoc, quod ſicut Deus cælat † peccata remiſſa, ita & Sacerdos peccata confeſſa; commiſſa quidem, vt materiam abſolutionis; committenda vt impedimenta ipſius. ſed non ſolum remiſſa cælat Sacerdos; nam etiam in confeſſione informi, in qua non confertur gratia, tenetur peccata detecta ſub ſigillo claudere.

Ad tertium reſpondetur, cum *Caiet.* negando minorẽ propoſitionem: quia ad miniſterium confeſſoris pertinet non ſolum abſoluere, ſed impedimenta abſolutionis cognoſcere, inter quæ continetur propoſitum Fabij committendi homicidium.

Hæc ſint dicta ſalua ſemper meliori ſententia.

SVMMARIVM.

1 *Dominium transferri poteſt duobus tantum modis, nempe aut domini voluntate, aut legis auctoritate. Voluntate adhuc dupliciter, vel per contractum mutuum, vel per donationem.*

2 *Dominij translatio quomodo differat à dominij acquiſitione.*

3 *Tranſlationis dominij diffinitio.*

4 *Lex poteſt transferre dominium rei inuito domino, vel in pænam alicuius criminis ab ipſo commiſſi, vel in vtilitatem ipſius Reipublicæ.*

5 *Translatio dominij voluntaria, quæ fit per contractum mutuum, abſque verbis, aut ſignis exterioribus, quibus contrahentes certi fiant de mutuo conſenſu voluntatis, fieri nequit; vt emptio, & venditio, & matrimonialis contractus.*

6 *Simplex dominij translatio, qualis eſt donatio, nullam ab altera parte obligationem expoſtulat.*

7 *Actus purè interni non ſubijciuntur iudicio humano.*

8 *Sicut vnuſquiſque ſua voluntate eſt dominus rei, ita ſola voluntate dominium rei ab ſe abdicare poteſt. imo & acquirere, num. 20. ex l. 1. & 2. ff. pro derelicto. at non transferre in alterum, num. 21.*

9 *Promiſſio interna firmata iuramento in mente, ſecundum omnes obligat.*

obligat. Limita vt num.23. non ex vi promissionis, sed ex vi iuramenti ob reuerentiam diuini nominis in testimonium adducti.

10 *Iuramentum promissorium non obligat nisi in virtute praecedentis promissionis. Intellige, vt n.24.*

11 *Qui non adimplet promissionem, peccat & infideliter agit, quia animum mutat. hoc D. Thom. pronunciatum intelligitur, vt n.27. videlicet de promissione externa, & de mutatione animi alteri significati.*

12 *Donatione alicui facta solum actu voluntatis interiori, & mentali non transfertur rei dominium in illum, neque oritur obligatio in conscientia seruandi donationem, imo potest libere reuocari.*

13 *Quamdiu non est qui donationem accipiat, non est perfecta donatio, nec translatio dominij.*

14 *Nullus potest transferre dominium rerum suarum in alterum ipso non consentiente.*

15 *Dominium est ius in rem, quod actus interior neque dat, neque tollit.*

16 *Homo non se obligat alteri homini, nisi more hominum, hoc est, nisi internum mentis consensum verbis, aut signis declarent.*

17 *Obligatio includit in sui ratione ordinem ad alterum, qui non potest esse inter homines per solum conceptum interiorem.*

18 *Qui alteri sola mente aliquid donat, non tenetur in conscientia id ei declarare.*

19 *Voluntate non potest quis obligari, nisi ei qui voluntatis est cognitor, idest nisi Deo.*

22 *Verba externa, & voces vim habent ab interno conceptu: sed solus conceptus non potest obligationem inducere absque verbis: quia vterque actus interior, & exterior est necessarius: sunt enim verè instrumenta, & media, sine quibus homo alteri non potest obligari.*

25 *Mendacium quid sit.*

26 *Donatio, vel promissio interior est quaedam mentalis loquutio apud se, sed non est loquutio ad ad alterum: & ideo si mutetur, non est verè fractio fidei.*

CA-

CASVS LVII.

DEBET Gregorius inops, & pauper aureos quinquaginta Fulgentio: hic considerans illum non habere, vnde alieno ære se liberet, dicit apud se interius; bonum est remittere debitum Gregorio pauperi; Et ex tunc debitori pecunias creditas condonat. Postea aliquantò sententiam mutat, ac remissionem debiti Gregorio factam reuocat, cum nullis verbis, aut signis illam explicauerit. *Quæritur, an teneatur Fulgentius in conscientia à debitore nihil accipere, ac condonationi stare.*

Ad intellectum huius difficultatis, quæ pertinet ad translationem dominij, cum remittere alicui debitum idem sit, ac eidem pecunias creditas condonare: operæ pretiū est prænoscere, duobus tantum modis 1 † dominium transferri posse, nempe aut Domini voluntate, aut legis auctoritate. Dico duobus modis tantum; quoniam loquor non de acquisitione quacumque dominij, sed peculiariter de translatione: differunt 2 † enim plurimum hæc duo, translatio dominij, & acquisitio dominij: nam acquisitio dominij non requirit mutationem domini: in rebus enim quæ nullius adhuc sunt, acquirit dominium iure gentium, qui primum illas occupat, sine vlla mutatione alicuius Domini; translatio vero dominij exigit mutationem domini: namque definitur, 3 † tranmissio rei ab eo, qui legitimè ipsam possidet, in alterum, qui proinde illius incipit esse dominus. Hæc ergo non fit, nisi aut voluntate legitimi domini, aut lege in ipsum potestatem habentis: potest enim lex 4 † transferre dominium rei inuito domino, vel in pænam alicuius criminis ab ipso commissi; vel in vtilitatem ipsius Reipublicæ.

In casu igitur præsenti quæritur de voluntaria dominij translatione,

5 tione,quæ aduc duplex eſt: alia ſcilicet,quæ fit † per contractum mutuum, & reciprocum, quo, vt ait Iuriſconſultus *l. Labeo, 2. ff. de verborum ſignific. vltro citroque naſcitur obligatio:* Et de hac nemini dubium, quin abſque verbis, aut ſignis exterioribus,quibus contrahentes certi fiant de mutuo conſenſu voluntatis, fieri non poſſit: quandoquidem illic non eſt ſimplex datio,ſed mutua obligatio, ſcilicet do, vt des, vt patet in emptione,& venditione, & ſimilibus, & præcipue in contractu matrimoniali, cuius ideo conſenſus nullus eſt,niſi exterius explicetur: nec de hoc eſt præ-
6 ſens difficultas. Alia vero eſt ſimplex†dominij translatio,qualis eſt donatio,quæ nullam ab altera parte obligationem expoſtulat. Et de hac quærimus in præſenti caſu, an ſolus actus interior voluntatis, quo Fulgentius creditor dicit intra ſe, creditam pecuniam Gregorio debitori condono,ſufficiens ſit ad transferendum dominium illius pecuniæ creditæ à Fulgentio in Gregorium, ita vt in conſcientia à debitore non poſſit amplius Fulgentius illam exigere, aut oblatam accipere: An verò poſſit reuocare hunc actum interiorem donationis, ſeu remiſſionis huiuſmodi debiti, quotieſcumque ſibi placuerit, antequam fiat acceptatio, & reddatur chirographum,vel inſtrumentum debiti.Et ſermo ſolum eſt in foro animæ, vt dixi; quia palam eſt neminem cogi poſſe à Iudice in foro exteriori ad talis actus interioris adimpletionem, quoaduſque foris verbis aut ſignis fuerit explicatus. Ratio eſt.
7 manifeſta, quia actus † purè interni non ſubijciuntur iudicio humano, ſed ſoli diuino, vt communi conſenſu tradunt Doctores.

Partem igitur affirmantem,videlicet talem donationem interiorem obligare Fulgentium donantem, & promiſſionem promittentem in foro conſcientiæ ſtando in iure naturæ, *Sotus 4. de iuſt. & iure, q. 5. ar. 1. ad. 1. & lib. 7. q. 2. ar. 1. ad 1. Aragon. 22. q. 62. in materia de dominio, & q. 88. ar. 3. & Lopez par. 2. inſtructorij conſcientiæ cap.* 30. aiunt eſſe probabilem, & *Martinus Ledeſmius* probabiliorem, ac ſecuriorem eſſe docet *in 4. par. 2. q. 18. ar. 1. dub.* 13. his argumentis adducti.

8 Tum quia ſicut † vnuſquiſque ſua voluntate eſt dominus rei, ita etiam ſola voluntate dominium rei à ſe abdicare poteſt, vt

patet

patet *l.1. & 2. ff. pro derelicto*. igitur Fulgentius, qui sua voluntate efficaci Gregorio inopi quinquaginta aureos creditos condonat, per illam solam sine vllo externo sermone illorum dominium à se abdicat, & in Gregorium transmittit, & consequenter in conscientia non potest amplius aureos illos ab eo accipere.

Tum quia voces non obligāt nisi ex vi conceptus interni, cuius sunt signa: sed si Fulgentius externa voce Gregorio debitori diceret, condono tibi pecuniam creditam, reuera transferret dominium illius pecuniæ in ipsum. ergo multo magis transfert cum dicit interius, iuxta illud axioma Aristotelicum, *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis*.

9 Tum quia donatio, aut promissio inrerna † firmata iuramento in mente, secundum omnes obligat. ergo & illa sola erit obli-10 gatoria: quandoquidem iuramentum † promissorium additum non obligat, nisi in virtute prioris donationis, aut promissionis: cuius signum est, quia si donatio, siue promissio illa ex aliqua causa esset nulla, nec iuramentum validum erit: iuramentum enim non inducit nouam obligationem, sed priorem confirmat.

Tum demum, quia talis interior donatio est quædam mentalis loquutio, & assertio. ergo si non adimpletur, non potest carere mendacio, quod de intrinseca ratione est peccatum.

Et confirmatur ex D. *Thom.* 22. *q.* 110. *ar.* 3. *ad* 5. vbi ait, eum 11 qui non adimplet † promissionem peccare, & infideliter agere, quia mutat animum. ergo pariter peccat, & infideliter agit, qui donationem internam non adimplet, sed reuocat, quia mutat animum.

His non obstantibus partem negantem probabiliorem, & ve-12 riorem existimo, videlicet, hac condonatione † pecuniarum creditarum mentali facta à Fulgentio Gregorio debitori inopi, nec earum dominium in dictum Gregorium transferri, neque Fulgentium in conscientia teneri ad illam seruandam, sed liberè potuisse cælare, & reuocare, & consequenter dictas pecunias creditas accipere, atque exigere.

Prima pars huius responsionis sic ostenditur, scilicet hac donatione interna non transferri dominium.

Tum

13 Tum quia quamdiu non est † qui donationem accipiat, non est perfecta donatio, nec translatio dominij: cum dare sit correlatiuum eius, quod est accipere. Sed quando Fulgentius solo actu interiori condonat pecuniam creditam Gregorio, nullus est qui talem donationem accipiat, seu acceptet, quia nec Gregorius, neque vllus alius, qui eam acceptare possit; cum sit ignota, & voluntas, cuius est acceptare, non feratur nisi in cognitum. ergo per talem condonationem mentalem non transfertur dominium pecuniarum creditarum in Gregorium.

14 Tum quia nullus potest† rerum suarum dominium transferre in alterum ipso inuito, & non consentiente: sed quamdiu Fulgentius retinet apud se illam condonationem pecuniarum creditarum occultam, Gregorius non consentit. ergo non transfertur dominium in Gregorium, sed remanet apud Fulgentium.

15 Tum denique, cum dominium sit ius in rem, †qui transfert dominium, transfert ius in rem: sed Fulgentius per talem condonationem pecuniarum creditarum factam Gregorio inopi, non dat ei ius in rem, nempe in eiusmodi pecunias creditas: quia actus interior neque dat, neque tollit alicuius ius: Nam si aliquis Prælatus mente sua dicat, ego nunc Petro facultatem absoluendi concedo: aut ego reuoco à Paulo facultatem audiendi confessiones, omnium consensu per talem actum internum neque Petrus constituitur confessarius; neque Paulus amittit facultatem audiendi confessiones. igitur Fulgentius per talem condonationem mentalem non transtulit in Gregorium dominium pecuniarum creditarum.

Secunda pars, nempe quòd Fulgentius non teneatur illam donationem mentalem seruare, aut Gregorio manifestare, sed possit aut celare, aut reuocare, si sibi placuerit, probatur.

16 Tum quia homo non se obligat † alteri homini, nisi more hominum: atqui homines non se obligant, & obstringunt, nisi internum mentis consensum verbis, aut signis declarent, & exprimant; non enim homines inter se viuunt, aut agunt internis tantum consensibus, qui sua natura latent: Fulgentius igitur donatione mentali, nisi verbis, aut signis exprimatur, non obligatur in con-

in conſcientia, nec eam adimplere, aut manifeſtare tenetur.

17 Tum quia obligatio in ſui ratione † includit ordinem ad alterum: nam cum homo non obligetur ſibi ipſi, ſed alteri, non poteſt eſſe obligatio niſi ſaltem inter duos: ſed per ſolum conceptum interiorem homo non ordinatur ad alterum: quoniam cum homo ex anima, & corpore conſtet, non ordinantur homines ad inuicem niſi per ſigna externa, quibus interni animorum conceptus ad inuicem communicantur: proprium enim Angelorum eſt conceptus mentis ordinare per voluntatem ad manifeſtandum aliquid alteri, & ita ad eum loqui, vt docet *D. Thom.* 1.*par. q.*107. *ar.*1. ergo per ſolum conceptum interiorem Fulgentius homo non obligatur Gregorio homini, ſed neceſſe eſt id fiat verbis, aut ſignis aliquibus exterioribus: alioquin niſi Gregorius exterius intelligens voluntatem, & donationem Fulgentij, acceptet, quod donatur, non erit modus donandi humanæ naturæ conſentaneus.

Tum quia quamdiu Fulgentius apud ſe retinet interiorem donationem, quam fecit, Gregorius debitor non habet ius ad rem, 18 vt viſum eſt ſupra, neque habet ius exigendi, † vt donans declaret, & indicet voluntatem ſuam: quia tale ius exigendi, & obligatio eſſet fruſtra naturaliter producta: fruſtra enim eſt obligatio, quæ naturaliter compleri non poteſt niſi innoteſcat, & denuntietur ei. ergo Fulgentius nullam facit Gregorio iniuriam aut tacendo, aut reuocando talem donationem: quia vbi non eſt ius, iniuria eſſe non poteſt; & conſequenter non tenetur illam ſeruare, ſeu tali condonationi ſtare.

Hæc videtur eſſe *D. Thom.* ſententia 22.*q.*88. *ar.*1. vbi ſic dicit, *Promiſſio, quæ ab homine fit homini, non poteſt fieri niſi per verba, vel alia quæcumque exteriora ſigna: Deo autem poteſt fieri promiſſio per ſolum interiorem mentis actum, quia vt dicitur* 1.*Reg.* 16. *homines vident quæ apparent, ſed Deus intuetur cor.* Et eadem eſt ratio de donatione. Et *in* 4.*ſent. diſt.*38. *quæſt.*1. *ar.*1. 19 *quæſtiunc.*1. idem etiam docet his verbis, *Voluntate* † *non poteſt quis obligari niſi ei, qui voluntatis eſt cognitor, quod ſolius* Dei *eſt.* & paulo poſt: *Obligatio autem homini exterius fit, & verbo exterius*

rius

rius expressò. Huius etiam sententiæ apertè est *Iacobus* Almainus *in* 4.*sent. dist*.15.*q*.2. *Michael Salon* 22. *tom*.1.*q*. 5. *de dominio ar*.2.*dub*.1. *Dominicus Bañes ibidem q*.5. *de dominio*, *Iosepb* Angles *in floribus* 4.*sent. in quæst. de voto*, *ar*.2. *difficul*.4. *Greg. de Valent. tom*. 3. *disput*. 5.*q*.10.*punct*.3. Azorius 3. *par. instit.moral. lib*. 11. *cap*. 15. *Rebellus de obligat. iust. par*.2.*lib*. 18.*q*.1. *n*.3. *Sayrus lib*. 6. *Clauis regiæ cap*.6. *n*.22. *& lib*.9. *cap*.10. *n*.4. *Beia par*.2.*respons.ad casus*, *casu* 16. *Emanuel Rodriquez par*. 2. *summæ*, *cap*.27. *conc*. 4. *& Armilla ver. promissio*. quam sententiam etiam *Sotus*, *Aragon*, *& Lopez locis supra citatis*, quamuis primam putent probabilem; probabiliorem esse affirmant. Et demum hanc sequuntur communiter Iurisconsulti, qui eam confirmant ex *l*.1.*ff. de verbor. obligat.* vbi dicitur, quod animus in mente retentus obligationem non inducit, sed oportet quod per verba exteriora explicetur: & *in l. Absenti*, *ff. de donat*. vbi dicitur, quod absenti fieri nequeat donatio: quia requiritur vlterius partis acceptatio.

Ad allata verò in contrarium facilè respondetur. Ad primum 20 enim dicimus, tametsi aliquis † solo animo & voluntate suæ rei dominium à se abdicare queat, & deponere, & rursus acquirere; 21 nequit † tamen ad alterum transferre nisi per verba, & signa externa. Neque obstat lex allata, quia loquitur de amissione, non de translatione dominij, ad quam requiritur acceptatio.

Ad secundum respondetur quòd licet verba vim habeant ab interno conceptu; & obligent propter conceptum: non tamen 22 inde licet inferre; quòd solus † conceptus potest inducere obligationem; sed quod actus interior requiritur ad obligationem: quod verum est, nam actus interior, & exterior sunt necessarij ad hoc vt donans, vel promittens maneat in conscientia ligatus: sicut enim voces sunt signa per se conceptuum, ita etiam sunt signa instrumentaria, & conditiones sine quibus non potest vnus homo alteri obligari.

Ad tertium respondetur, talem donationem seu promissionem internam non habere vim obligandi ex vi donationis, seu promis-23 sionis, † sed ex vi iuramenti ob reuerentiam diuini nominis, quod

in testi-

in testimonium suæ donationis, seu promissionis adduxit, cum posſit rem iuratam adimplere, licitaque sit: vt patet in promissione iurata dandi centum aureos latroni ipsum occidere volenti. negatur itaque consequentia, scilicet promissio interna confirmata iuramento obligat: ergo & se sola obligat. Et cum dicitur, quod iuramentum promissorium non obligat, nisi virtute præcedentis promissionis, dico sensum esse quod non obligat tale iura-
24 mentum, † quando promissio sine dispendio salutis æternæ adimpleri non potest, vel est contra bonos mores, vt dicitur in *cap. non est obligatorium*, *de reg. iuris in 6.* cum hoc tamen stat, quod promissio, vel donatio, quæ ex se obligationem non inducit, apposito iuramento sit obligatoria. Vide *Aragonem loc. cit. ad 3.*

Ad vltimum respondetur, concesso antecedente negando con-
25 sequentiam: nam cum mendacium, † vt dicit Magister sentent. in 3. dist. 38. sit falsa vocis significatio cum intentione fallendi; in casu isto non interuenit vox: & ille qui mente donat, quamuis postea non adimpleat donationem, sed eam reuocet, non facit id cum intentione fallendi, sed vtens iure suo, quo potest proprios actus, quorum verè est Dominus, quando voluerit reuocare, dummodo ab altero non sit facta acceptatio: quare nullo modo potest dici talem reuocationem aliquod in se continere mendacium.

Secundo dici potest, quod cum mendacium sit aliud in ore, & aliud in corde habere; quando fides non datur per verba ex-
26 terna, sed interius tantum; cum internus consensus, † licet sit mentalis loqutio apud se, non tamen sit loqutio ad alterum, etiamsi mutetur, neque mendacium ibi est, neque fidei fractio verè, & realiter.

Ad confirmationem ex D. *Thom.* 22. *q.* 110. *ar.* 3. *ad* 5. re-
27 spondetur *ibi* D. *Thom.* agere † de promissione externa, quam non adimplere est quædam infidelitas: & de mutatione animi alteri significati. nam animum non dum expressum licet mutare (vt ostensum est) cum per internum actum nullum ius alteri adhuc sit acquisitum, & consequenter per talem mutationem nulla fiat illi iniuria.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Prima opinio, quæ tribuitur Adriano, de eo qui infamat aliquem diffamatum in vno loco alibi, vbi infamatus non est, an peccet mortaliter, absolutè affirmat.*

2 *Secunda opinio, quæ est Caietani, & Emanuelis* Sa*, simpliciter negat. Sed media est amplectenda.*

3 *Aliquis potest esse infamatus dupliciter, nimirum de iure, aut de facto, vt quia auctoritate publica fuit de aliquo crimine condemnatus, aut quia factum est publicum.*

4 *Qui diffamatum per sententiam publicam in vno loco de aliquo crimine in alijs locis, vbi diffamatus non est, de eodem crimine infamat, non peccat mortaliter, nisi faciat intentione detrahendi.*

5 *Sententia Iudicis legitimè expoliat aliquem sua fama propter certa delicta, imò fertur, vt infamis habeatur.*

6 *Postquam in iudicio quis condemnatus est, vt sit infamis, nullibi famam habet, & n.12.*

7 *Qui crimen publicum in vno loco commissum, refert in alio, quo probabiliter, & moraliter cito infamia est peruentura, nec peccat mortaliter, nec restituere tenetur.*

8 *Neque etiam mortaliter peccat, aut restitutioni obnoxius est, qui crimen, quod publicum est in vna vicinia, vel parte ciuitatis, refert in alia.*

9 *Imò si imfamatus non mutauit mores, erit aliquando actus charitatis crimen eius alibi euulgare.*

10 *Promulgare verè delictum eius, qui infamiam contraxit per euidentiam facti, alibi, vbi bene viuendo famam suam recuperauerat, peccatum lethale est contra charitatem, & contra iustitiam.*

11 *Sed num sit idem, quando quis in iudicio factus est infamis, & postea bene viuendo alibi bonam habet existimationem?* Dicendum non esse idem: quoniam infamia iuris non tollitur proprio facto, sed auctoritate iuris.

13 *In moralibus, quod parum distat, nihil distare videtur, & quod est in potentia proxima, iam ferè iudicatur in actu.*

14 *Infamatus publice auctoritate Iudicis ius ad suam famam amisit.*

CASVS LVIII.

CVM Hilarius haberet læsam famam apud multos de ciuitate, vel quia delictum ab eo commissum est publicum; vel quia publicè propter illud fuit punitus, Gaspar de eodem crimine eum diffamauit detegens illud alijs in locis, vbi infamatus non erat. *Quæritur, an Gaspar peccauerit mortaliter, obnoxiusque sit restitutioni.*

1 Quæstioni huic nonnulli absolutè respondent† affirmatiuè: pro qua sententia citatur *Adrianus quodl.* 11. *q.* 1. *ar.* 4. *prope finem*, ab *Azorio, Soto, Salone, & alijs, locis infra citandis*, & *Syluester verbo, detractio, q.* 1. *à Petro Nau. lib.* 2. *de restitut. cap.* 4. *n.* 284. ibi enim *Syluester* expresè docet esse peccatum mortale, nisi forte ita crimen esset notum, vt statim deuenire deberet in notitiam eorum, quibus narratur.

Ratio horum est: Quia in alio loco, in quo Hilarius ignotus erat, habebat famam illæsam, & bonam existimationē. igitur illum ibi infamare, est grauiter lædere ipsius existimationem, & veluti reuelare occultum crimen: quod peccatum est contra iustitiam ad restitutionem obligans.

2 Aliqui verò negatiuè † respondent, vt *Caietan. tom.* 1. *opusc. tract.* 31. *respons. quæst. dub.* 3. & *Emanuel Sà in suis aphorismis confessariorum, ver. infamare, n.* 5. vbi ait, *Infamatum alicubi iuridicè, aut publicè alibi prodere, non est peccatum mortale, nec vlla restituendi obligatio*. Pro qua sententia facit, tum quia sic diffamatus ius ad suam famam amisit; & ideo nulla fit ei iniuria reuelando vbique delictum eius.

Tum quia vna ex pœnis, qua Iudices afficiunt delinquentes, est,

est, vt crimen eorum in omnium notitiam veniat, alijque alijs illud referant: hoc enim fine in sententia ponitur, vt delictum illud publicè legatur, & vt publico præcone denuncietur, & Iudices expectare solent nundinarum dies, in quibus est maior hominum incursus, vt punitio illa pluribus innotescat. ergo qui diffamatum in vno loco infamat in alio, conformat se iustitiæ punitiuæ, nec dicendus est peccare.

Inter has extremas opiniones mediam sententiam probabiliorem censeo, & ideo amplectendam; in cuius gratiam tres distinctiones † sunt adnotandæ, quas tangunt *Sotus de iust. & iure lib. 5. q. 10. ar. 2. Salon. 2. 2. q. 73. ar. 2. controu. 2. Sayrus in claui regia lib. 11. cap. 6. n. 23. & Ludou. Carbo de restitutione q. 21.*

3 Prima est, Bifariam † posse quempiam esse infamatum alicubi de aliquo crimine; aut iuridicè, & auctoritate publica, vt qui fuit in vrbe virgis cæsus per sententiam Iudicis latam in causa criminali mota super furto, vel super alio graui delicto: aut extra iudicium per publicum factum, vel per rumorem alicuius viciniæ vel loci, vt qui commisit homicidium in meridie in loco publico, & in præsentia multorum hominum, aut est manifestus latro, & quid simile.

Secunda distinctio, qui sic infamatus est, duobus modis se habere potest; aut enim post talem infamiam, iam est bonam famam consequutus: quia mores emendauit, & studiosè, ac honestè viuit: aut non dum bonam famam est consequutus, sed permanet in suis vitijs.

Tertia distinctio, dupliciter quis delinquere potest alterum infamando, scilicet aut contra iustitiam, aut contra charitatem.

His positis distinctionibus respondeo ad casum propositum per has propositiones.

Prima, si Hilarius erat infamatus notorie in ciuitate per euidentiam iuris, † hoc est per sententiam Iudicis, non peccauit Gaspar mortaliter detegendo alibi illius crimen, absque intentione tamen lædendi, & detrahendi.

4

Secunda, neque etiam lethaliter peccasse videtur, si erat solum infamatus per euidentiam facti, reuelauitque delictum eius in

alijs locis, ad quæ cito probabiliter, notitia illius erat peruentura.

Tertia, at si post talem infamiam alibi bene viuendo famam suam Hilarius recuperauerat, tunc Gaspar euulgando ibi delictum illius peccauit mortaliter contra charitatem, & contra iustitiam, & ad restitutionem tenetur.

Dixi in prima propositione, *si reuelauit absque intentione detrahendi, & nocendi*; quia si cum intentione nocendi, vt scilicet mala opinio haberetur de proximo, manifestaret delictum eius: clarum est quoad ageret contra charitatem.

Prima propositio, videlicet, quod Gaspar non peccauit mortaliter detegendo crimen Hilarij, si erat infamatus per sententiam

5 Iudicis, probatur: quia sententia in iudicio † expoliauit Hilarium legitimè sua fama. Sicut enim propter certa delicta damnantur aliqui ad mortem, alij ad exilium, alij priuantur bonis temporalibus, alij membris corporis: ita etiam alij damnantur, vt fama careant, imò sententia fertur ad hoc, vt infames habeantur. ergo non peccauit Gaspar mortaliter detegendo alibi Hilarij delictum, ob quod iuridicè famam perdidit.

Quod si obijcias, alicubi Hilarius condemnatus retinet suam famam. ergo ibi delictum eius euulgare est lædere eius famam.

6 Respondetur, postquam in iudicio † condemnatus est, vt sit infamis, nullibi famam habet: quia ad hoc est publica præconis vox, vt eius infamia ad omnium notitiam perueniat, & per accidens est, quod non ad omnes peruenerit.

Ita sentit *Caiet. loco citato*, & ante illum *Ioann. Maior dist.* 15. 4.*sent. q.* 19. §.*hoc præmisso ad finem*. *Nauar. in Man. cap.* 18. *n.*26. *& lib.*1. *consf. consf.*4. *de temporibus ordinationum*. *Azorius* 3.*par. institut. moral. lib.*13. *cap.*6. *dub.*8. *& Ioseph Angles in floribus* 4.*sent. de restitutione famæ dub.*4.

Secunda propositio, scilicet quòd neque etiam peccauit mor-

7 taliter † Gaspar, si Hilarius erat solum infamatus per euidentiam facti, reuelauitque delictum alibi, quò cito notitia illius erat probabiliter ventura, ostenditur sic: tum quia in moralibus quod parum distat, nihil distare iudicatur, & quod est in potentia proxima, iam ferè iudicatur in actu. vnde delictum in vno loco publicum,

blicum, quod prudenter, & probabiliter iudicatur breui euulgandum in alio, non erit peccatum ibi referre, cum in hoc casu videatur quasi publicum in alio, nec exinde aliquod damnum de nouo inferatur.

8 Tum quia, quod publicum est in vna vicinia, † vel parte ciuitatis, referre in alia, non est peccatum, saltem mortale: alioquin nunquam liceret reuelare publica. ergo quod est publicum in vno loco, non est peccatum referre in alio vicino, in quo statim iudicatur esse intelligendum: perinde enim se habent duo loci vicini, sicut duæ partes.

Vnde infertur diffamatum Vrbeueteri diffamare Aquipendij, vel Viterbij; & infamatum Venetijs diffamare Ferrariæ vel Bononiæ, non esse peccatum mortale: cum moraliter loquendo impossibile ferè sit, quin ibi statim delictum innotescat.

Pari ratione peccatum non est, infamatum in media parte vnius Regni, vel Prouinciæ infamare in alia: quæ enim in media parte Regni vel Prouinciæ diuulgantur, facile ad alia loca Regni vel Prouinciæ deriuantur. Ita sentiunt *Sayrus, Salon, & Nau. locis supra citatis*, & est etiam sententia *D. Thom. in 4. dist. 19. q. 2. ar. 3. ad 1. & 2. & Sylu. ver. detractio, q. 1. n. 2 vers. & tertio*.

9 Imò si infamatus non mutauit mores, † erit aliquando actus charitatis delictum eius alibi euulgare: Quia in publicis delictis habenda est potius ratio eorum, qui possunt pati damnum, quam eius, qui potest inferre: sed cum peccator infamatus non mutauit suos deprauatos mores, prudenter timetur damnum illaturus. ergo tunc potius est consulendum periculo eorum, quibus potest nocere, quam famæ ipsius. Vnde potuit Gaspar infamatum hic de fure, de assassino, & similibus delictis Aquipendij, vel Viterbij reuelare, vt illorum locorum vicini ab huiusmodi sibi caueant: in quo casu erit actus charitatis. Vide *Salonem 22. q. 73. ar. 2. controu. 2. conc. 1.*

Tertia propositio, videlicet, quòd si Hilarius famam recupe-
10 rauerat alibi † benè, & studiosè viuendo, non licuit Gaspari reuelare ibi eius delictum, per quod famam perdiderat: Probatur, quia sicut fama proprio facto amittitur, sic etiam proprio facto

infamia purgatur, & fama amissa recuperatur. igitur qui Hilarium in tali casu infamat, peccat contra charitatem, quia nocet proximo; & contra iustitiam, quia aufert ab eo, quod suum iam est, scilicet famam recuperatam post purgatam infamiam.

11 Si verò quæras, an idem sit, † si Hilarius factus est infamis in iudicio, & postea benè viuendo, alibi bonã habet existimationem.

Toletus lib.5. suæ summæ cap.65. n.2. conc.2. respondet esse idem: Quia quamuis per Iudicis sententiam fuerit illi fama antecedens ablata, tamen non sequens: vnde verè possidet bonam famam sequentem, quam qui aufert, iniustè aufert. *Sotus* verò *loco sup. cit.* asserit contra charitatem auferre, sed non contra iustitiam.

Sed pace tantorum virorum verior mihi videtur responsio *Azorij loc. cit.* dicentis non esse idem: quia infamia iuris non tollitur proprio facto, sed auctoritate iuris: vnde quousque Hilarius auctoritate iuris recuperat suam famam, semper habetur infamis. Et ad motiuum *Toleti*, negatur quod Hilarius in casu possideat famam illæsam simpliciter, cum nullibi habeat famam, sed possidet famam fundatam in ignorantia præteritæ condemnationis publicæ, quam cælare de iustitia nemo tenetur.

Ad argumentum verò adductum in principio pro opinione Adriani, cum dicitur, In alio loco, in quo Hilarius erat ignotus habebat bonam famam, & bonam existimationem: Respondetur, quòd si erat infamatus per sententiam Iudicis, falsum est; quia

12 in iudicio condemnatus † nullibi habet famam illæsam, vt ostensum est; at si erat infamatus per euidentiam facti tantum, concedi potest de loco remoto: & sic non est contra nostram resolutionem, in qua loquuti sumus de vicino, ad quem probabiliter cito notitia illius delicti, per quod famam perdidit, erat peruentura; vt patet per secundam propositionem. Et ibi delictum illud reuelare, non est detegere crimen occultum, sed publicum: quia

13 in moralibus, † quod parum distat nihil distare iudicatur, & quod est in potentia proxima, iam ferè iudicatur in actu.

Ad primum pro opinione *Caietani* cum dicitur, sic diffamatus

14 † ius ad suam famam amisit: Dico verum esse si infamatus est per euiden-

euidentiam iuris, hoc eſt per ſententiam Iudicis: at ſi infamatus eſt per euidentiam facti, ſeu rumorem alicuius viciniæ, negatur, quòd ius ad ſuam famam amiſit, cum ea non ſit priuatus in pœnam per aliquam Iudicis ſententiam. Quare in hoc caſu ſit ei iniuria reuelando delictum eius vbique, licet non fiat in primo caſu.

Ad ſecundum reſpondetur, probare primam propoſitionem noſtræ reſponſionis: quicquid *Salon loc.cit.q.*73. *ad* 2. *& Sayrus* ſimiliter *loc.cit.* §.*dico* 3. & nonnulli alij dicant: quia ſequimur ſententiam *Caietani Maioris, Nauarri, & Azorij loc. cit.* quam probat etiam *Rebellus de obligat. iuſtitiæ lib.* 4. *q.*4.

SVMMARIVM.

1 *Spadones qui ſint.*

2 *Spadones, et Eunuchi non ſunt idonei ad matrimoniũ contrahendũ.*

3 *Spadones non ſeminant, vel ſi ſeminant, eorum ſemen non eſt eiuſdem rationis cum ſemine aliorum, cum non ſit prolificum.*

4 *Quomodo intelligatur Vulpianus cum dicit Spadonem contrahere poſſe matrimonium, l. ſi ſerum, §. ſi Spadoni, ff. de iure dotium.*

5 *Sixti V. diploma, quo Eunuchi, & Spadones vtroque teſte carentes declarantur inhabiles ad contrahendum matrimonium.*

6 *Senex impotens ad generandum, dummodo non ſit impotens ad coeundum, valide matrimonium contrahit.*

7 *Senes contrahentes verè poſſunt tradere dominium ſui corporis, & ſe obligare ad actus matrimoniales.*

8 *Homo ita ſenio confectus, & exhauſtus, vt nullo modo ſeminare valeat, non poteſt matrimonium contrahere, & ſi contrahit, matrimonium eſt inualidum.*

9 *Gratiani opinio aſſerentis, quod impotentia perpetua coeundi, ſi ſuperueniat matrimonio ante conſumationem, diſſoluit matrimonium, reijcitur à Doctoribus.*

10 *Matrimonium ratum non poteſt diſſolui quantum ad vinculum, niſi per profeſſionem ſolemnem Religionis.*

11 *Matrimonium fieri non poteſt ſine obligatione reddendi debitum, veruntamen ſine ea conſeruari valet.*

12 *Sicut matrimonium ordinatur ad actum matrimonialem, ita ordinatur ad generandum, sed non eodem modo.*

13 *Finis matrimonij duplex, scilicet vltimus, ac principalis, qui est generatio prolis; & proximus, qui est vsus matrimonij.*

14 *Solum matrimonium ordinat copulam carnalem, quæ non est sine seminatione, in remedium concupiscentiæ.*

CASVS LIX.

IOSEPH iam senio confectus, etsi ad generandum est impotens, & videtur Spadoni comparandus, cupit contrahere matrimonium cum Lauinia vidua, quæ eius impedimentum non ignorat. *Quæritur, an si contrahat, matrimonium sit validum.*

In præsenti casu duo petuntur: vnum est, quod obiter tangi-1 tur, an scilicet Spadones, † qui reuera ijdem sunt ac castrati, & eunuchi, nempe qui vtroque testiculo carent, sint apti, vel inepti coniugio. Alterum, quod expressè inquiritur est, num Ioseph senio confectus, qui est impotens ad generandum, sit etiam impotens ad contrahendum matrimonium.

Quo ad primum: Quia res dubia est inter philosophos, & medicos, possint spadones, & eunuchi necne rem habere cum fæmina, & semen emittere, alijs affirmantibus, alijs verò negantibus; ex hoc fit, vt inter Theologos quæstio disputetur, an Spadones sint idonei ad matrimonium contrahendum. Sunt enim, qui docent, vt refert *Syluester verbo matrimonium* 8. §. 16. & *Sotus* 4. *sent. dist.* 34. *q.* 1. *ar.* 2. eos matrimonium contrahere posse: quia licet semen emittere nequeant, rem tamen cum fæmina habere possunt, atque ei satisfacere, sicut mulier satisfacit viro, siue resoluat semen, siue non. Ita censet hac ratione persuasus *Glos. fin. in can. hi qui*, 32. *q.* 7. pro qua opinione facit etiam *Nau. lib.* 4. *consil. de frig. & malef. cap.* 2. Et confirmari potest hæc

opinio

opinio ex *l. si serua, §. si spadoni, ff. de iure dotium,* vbi ait Vlpianus, quòd spado contrahere potest, non autem castratus.

2 Contraria tamen sententia est vera, † & tenenda, quæ est communis Doctorum tum Theologorum, tum Canonistarum, *Sylu. ver. matrimonium* 8. *q.* 16. *dicto* 7. *versic. secundum est. Soti* 4. *sent. loc. cit. Petri de Ledesma, de Sacramento matrimonij q.* 58. *ar.* 1. *Additionis ad* 3. *par. D. Thom. dub.* 3. *Io. Baptistæ Corrad.* 2. *par. resp. q.* 327. *Panorm. & Gloss. in cap. Nuptiarum,* 27. *q.* 1. *Archid. in cap. His qui,* 32. *q.* 3. & aliorum plurimorum, quos refert *loc. cit. Syluester,* & probatur.

Tum quia vbi non est seminatio, non sunt coniuges vna caro, & sic non est matrimonium, vt scitè ait *Panorm. in cap. quod sedem, de frigid. & malefic.* at spadones non seminant, † quia semen, vt volunt aliqui, transit per ipsos testes; vel si seminant, eorum semen non est eiusdem rationis cum semine aliorum, cum non sit prolificum. igitur spadones non possunt fieri vna caro cum muliere, & consequenter non valent contrahere matrimonium. 3

4 Tum quia legem illā † idem ipse Vlpianus exponit *l. Pomponius ff. de edilitio edicto,* vbi ait, quod tunc spado contrahere potest, quando vno dumtaxat testiculo caret. ergo spado carens vtroque contrahere non potest.

Tum quia quicquid auctores hactenus scripserint, iam hæc quæstio determinata est diplomate Pontificio, quod ad Nuncium suum Apostolicum in Hispania commorantem *Sixtus V. Pont. Max.* anno salutis humanæ 1587. die 27. Iunij direxit, sub his

5 verbis, † *Committimus Fraternitati tuæ, & mandamus, vt coniugia per dictos, & alios quoscumque eunuchos, & spadones vtroque teste carentes cum quibuslibet mulieribus defectum prædictum siue ignorantibus, siue etiam scientibus contrahi prohibeas, eosque ad matrimonia quomodocumque contrahenda inhabiles auctoritate nostra declares;* & infra, *& matrimonia ipsa sic de facto contracta nulla, irrita, & inualida esse decernas.* Ex his patet spadones, & eunuchos non posse se coniungere per verum matrimonium.

Patet etiam solutio ad rationem *Gloss. fin.* non enim spado potest habere rem cum muliere, idest copulam carnalem, quæ

non

non est sine seminatione, secundum iura.

Quantum ad secundum: Num Ioseph senio confectus, qui est impotens ad generandum, sit etiam impotens ad contrahendum matrimonium? habet aliquam difficultatem: & pro parte affirmante facit

Primo, quia sicut matrimonium ordinatur ad actum matrimonialem, ita ordinatur ad generationem: imò generatio est potissimus finis illius: sed quando non potest esse actus matrimonialis, non est matrimonium. ergo impotentia generandi similiter tollit ipsum matrimonium, sicut impotentia coeundi: nam si reuera est impotentia generandi, definit finis actus matrimonialis, & subinde matrimonium ipsum nullum erit.

Deinde facit: quia si aliqua ratione matrimonium esset validum in isto casu, maximè esset, quia ille actus matrimonialis est in remedium concupiscentiæ: hæc autem ratio nulla est; nam alias matrimonia spadonum valida essent: quod est falsum, vt supra ostensum est. Et probatur illatio: quoniam spadones possunt habere actum matrimonialem in remedium concupiscentiæ.

His tamen non obstantibus respondeo ad casum propositum: 6 Quamuis Ioseph senex sit impotens, † ad generandum, dummodo non sit impotens ad coeundum, validè cum Lauinia matrimonium contrahere valet. Hæc est sententia *Gloss. cap. quod sedem de frig. & malef. Sylu. ver. matrimonium* 8. *q.* 16. *dicto* 3. *Nau. in Man. cap.* 22. *n.* 59. *& lib.* 4. *cons. de frig. & malef. conc.* 2. *n.* 15. *Toleti lib.* 7. *cap.* 16. *n.* 1. *instruct. sacerd. Petri de Ledes. de Sacramento matrim. q.* 58. *ar.* 1. *dub.* 5. *Soti* 4. *sent. dist.* 34. *q.* 1. *ar.* 2. *Io. Bapt. Corradi par.* 2. *resp. quæst.* 329. *Rebelli de oblig. iust. par.* 2. *lib.* 3. *q.* 16. *sect.* 1. *n.* 1. *Azorij* 2. *par. instit. mor. lib.* 2. *cap.* 13. *q.* 11. & omnium Doctorum communis.

Et probatur impotentiam generandi non reddere inualidum matrimonium, ex sacris literis, ex vsu Ecclesiæ, & ratione.

Ex sacris literis: quia inter Abraham, & Sarram, & inter Zachariam, & Elisabet parentes Ioannis Baptistæ fuit verum matrimonium; & tamen ex Sacra scriptura constat Sarram fuisse sterilem, & quod non poterat generare: & similiter Elisabet erat sterilis,

rilis, vt patet *Lucæ* 2. Ergo impotentia generandi non tollit matrimonium.

Ex vſu Eccleſiæ: quia ſicut conſtat ex traditione vniuerſalis Eccleſiæ, licet ſenes habeant impotentiam generandi, eorum matrimonia ſunt valida, & vt talia ab Eccleſia recipiuntur. ergo impotentia generandi non impedit matrimonium Ioſeph ſenis cum Lauinia.

7 Ratione demum probatur: Quia ſenes contrahentes † verè poſſunt tradere dominium ſui corporis, & ſe obligare ad actus matrimoniales, vt ſupponimus, quamuis non habeant potentiam generandi. ergo ſine potentia generandi, dũmodo adſit potentia coeundi, validè contrahere valet matrimonium Ioſeph cum Lauinia vidua.

Dixi, *dummodo non ſit impotens ad coeundum*. Quia potentia coeundi neceſſaria eſt, & ſufficit ad contrahendum matrimonium: ſine qua non poſſunt coniuges habere copulam carnalem, & effici vna caro, & ſic non poteſt eſſe matrimonium: in caſu autem iſto non habet Ioſeph impotentiam coeundi, ſed ſolum generandi. poteſt igitur contrahere cum Lauinia: cum impotentia generandi non impediat matrimonium, vt oſtenſum eſt.

8 Ex his infertur, quòd ſi Ioſeph eſſet † ita ſenio confectus, & exhauſtus, vt nullo modo ſeminare valeret, non poſſet contrahere matrimonium, & ſi contraheret, matrimonium eſſet inualidum. Ita docet expreſsè *Sotus loc. cit.* & ſimiliter *Syluester*, & pro hac ſententia adducit *Sotus Panorm. cap. quod ſedẽ, de frig. et maleſ.* & *Syluester Richardum in* 4. quibus ſubſcribit *Petrus de Ledeſma, &* *Corradus locis ſupra citatis.* Et ratio eſt manifeſta: Quia nullus poteſt ſe obligare ad impoſſibile: impoſſibile autem eſt, quòd talis ſenex habeat copulam carnalem neceſſariam ad matrimonium, & ideo non valet contrahere.

At obiicies, ſi impotentia coeundi tolleret matrimonium, ſequeretur, quod ſi illa impotentia coeundi ſuperueniret ipſi matrimonio, diſſolueret ipſum. conſequens eſt falſum; cum matrimonium ſit omnino indiſſolubile, ſaltem per cauſas naturales. ergo & id, ex quo ſequitur. Deducitur illatio; quia matrimonium

à princi-

à principio non poteſt ſtare cum tali impotentia. ergo neque poſtea poterit conſeruari cum illa.

Ad hanc difficultatem *Gratianus* 33.*q*.1. *cap*.2. *circa finem* 9 dicit, quòd impotentia perpetua coeundi † ſi ſuperueniat matrimonio ante conſumationem, diſſoluit matrimonium; vnde ait, *Impoſſibilitas officij ſoluit vinculum coniugij*. Et ad auctoritates ſacræ Scripturæ, quæ aſſerunt, quod matrimonium eſt indiſſolubile, & quod non eſt licitum dimittere vxorem: Reſpondet, quòd coniugium confirmatur carnali officio: poſtquam verò officio confirmatum fuerit, niſi cauſa fornicationis non licet viro vxorem dimittere, vel vxori à viro diſcedere: ſed antequam confirmetur impoſſibilitas officij, ſoluit vinculum coniugij. Iſte enim auctor fundatur in hoc, quòd matrimonium non habet omnimodam eſſentiam, niſi ſit conſumatum.

Verùm quia hæc opinio communiter reijcitur ab vniuerſis Theologis, & Iuriſperitis, qui docent, quòd ſi impotentia coeundi ſuperueniat matrimonio iam contracto, non diſſoluit matrimonium, etiamſi non ſit conſummatum: Quia matrimonium ratum 10 † non poteſt diſſolui quantum ad vinculum, niſi per ſolemnem profeſſionem religionis: & illud matrimonium fuit ratum, & validum, cum tunc nullum eſſet impedimentum: & in *Concil. Trid. ſeſſione* 24. *can*.5. denifitur, quòd matrimonium ſemel ratum per nullam moleſtam cohabitationem diſſoluitur. Vnde palam eſt, quod etiamſi impotentia coeundi ſuperueniat matrimonio rato, non diſſoluit ipſum. Ideo ad argumentum aliter reſpondetur, negando ſcilicet illationem: Nam ſæpè aliqua ſunt neceſſaria ad hoc, quòd matrimonium contrahatur, quæ tamen non ſunt neceſſaria, vt conſeruetur.

11 Et in particulari dicendum, quòd matrimonium fieri † non poteſt ſine eo, quod ſequatur obligatio reddendi debitum: & tamen conſeruari poteſt ſine tali obligatione: vt ſi vterque conſenſu mutuo poſt conſumationem matrimonij tranſeat ad Religionem, conſeruatur matrimonium ſine obligatione reddendi debitum: Et in alijs caſibus etiam poteſt conſeruari matrimonium verum ſine obligatione reddendi debitum. Quare obligatio reddendi

dendi debitum non ſemper concomittatur matrimonium, vt propria illius paſſio, ſed ſolum à principio.

Nunc reliquum eſt reſpondere ad argumenta, quibus probatum eſt, impotentem ad generandum eſſe impotentem etiam ad contrahendum matrimonium. Ad primum itaque cum dicitur, 12 ſicut matrimonium ordinatur † ad actum matrimonialem, ita ordinatur ad generandum: Reſpondetur verum eſſe, ſed non eodem modo, quia ad actum matrimonialem ordinatur immediatè, ſed ad generationem mediatè, nempe mediante actu matrimoniali; ad quem actum potentia neceſſaria eſt, licet non ad actum generationis. Vnde quamuis in iſto caſu non poſſit eſſe finis vltimus matrimonij, & principalis, ſcilicet generatio prolis, tamen poteſt eſſe alius finis, videlicet remedium concupiſcentiæ, & ſine generatione poteſt eſſe vera traditio corporis, & obligatio ad reddendum debitum.

Eſt igitur hic conſiderandum, quòd cum matrimonium ordi-13 netur ad duplicem finem, † ſcilicet ad vſum matrimonij, qui eſt finis proximus, & ad prolem, qui eſt finis vltimus: ſicut ignis mediante calefactione introducit formam ignis, & ita immediatè ordinatur ad calefactionem, & mediatè, & vltimatè ad formam ignis: ſi nullo modo poteſt eſſe vſus matrimonij, nullo modo erit validum ipſum matrimonium.

Ad ſecundum, & vltimum, conceſſa maiori, negatur minor propoſitio cum ſuis probationibus: namque ſpadones nec habere poſſunt actum matrimonialem, cum non poſſint validè contrahere, vt iam determinatũ eſt diplomate Pontificio; nec in re-14 medium concupiſcentiæ, ad quod ordinat † copulam carnalem ſolum matrimonium; quæ copula non eſt ſine ſeminatione. Et dato quod ſpadones ſemen emittant, non tamen eſt eiuſdem rationis cum ſemine aliorum hominum, ſed ex natura ſua maximè ſterile; ſemen verò ſenum eiuſdem rationis eſt cum ſemine aliorum, quamuis ex accidenti non ſit prolificum propter frigiditatem accidentalem.

Hæc ſint dicta, ſalua ſemper meliori ſententia.

SVM-

SVMMARIVM.

1 Duo sunt genera cooperatorum in mutuo, quidam agunt partes vsurarij, alij partes mutuatarij.

2 Vsurarius, qui pecuniam quam in deposito habet, mutuat ad vsuram, duo peccata committit, vnum distractionis, & infidelis custodiæ: alterum vsuræ.

3 Caietanus duo docet de deponente pecuniam apud vsurarium. Quorum primum communiter recipitur: Secundum verò reijcitur.

4 Qui petit mutuum ab eo, quem scit sub vsuris mutuaturum, non cooperatur peccato vsuræ illius, quando ipse est paratus mutuo dare.

5 Viator conferens latroni pecunias ad redimendam vexationem suam, esto sciat latronem abusurum illis in iniuriam tertij, non peccat, aut cooperatur peccato illius.

6 Deponens pecuniam apud vsurarium, qui nullas alias habet, quas fænori det, cooperatur peccato ipsius, & obligatur ad restitutionem vsurarum.

7 Tribus modis secundum D. Thom. potest deponi apud vsurarium pecunia.

8 Qui deponit pecuniam apud vsurarium, qui alias pecunias habet, cum ea intentione, vt per vsuram copiosius lucretur, committit peccatum iniustitiæ, & vsuræ.

9 Qui committit gladium furioso, aut virginem impudico, vel cibum guloso, peccat grauiter, & tenetur ad recompensandum damnum.

10 Deponens pecuniam apud vsurarium non habentem alias, vnde vsuras exerceat, offert ei materiam peccandi, & occasionem proximam fænerandi.

11 Qui confert alicui instrumenta, quibus alteri noceat, esto iam à seipso ille paratus esset ad damnum illud inferendum, cooperatur peccato illius, & tenetur ad satisfactionem damni, quod cum illis instrumentis intulit.

12 Causa

12 *Causa instrumentaria reducitur ad genus causæ efficientis.*
13 *Pecuniæ sunt instrumenta exercentium negotia.*
14 *Discrimen inter petentem mutuum ab vsurario, & deponentem pecuniam suam apud illum.*
15 *Redimere vexationem suam licitum est iure naturali.*
16 *Deponere pecuniam apud vsurarium non habentem alias, non est non impedire vsuras, sed cooperari iniquitati vsurarij.*

CASVS LX.

LVDOVICVS deponit mille aureos apud Ioannem vsurarium non habentem alias pecunias prçter illas, bono tamen animo, nimirum, vt apud eum securius custodiantur: verum Ioannes pecunias illas sub vsuris, & fœnore mutuat. *Quæritur, an Ludouicus cooperetur peccato Ioannis, & ad aliquam restitutionem teneatur.*

1 Cum cooperatorum duo sint genera: † quidam enim agunt partes vsurarij, alij verò partes mutuatarij: conuenit inter Doctores, cooperatores, qui se tenent ex parte mutuatarij petentis mutuum, non peccare contra iustitiam, sicut nec mutuatarius; vnde à restitutione deobligantur; quia ex consensu, & voluntate ipsius mutuatarij cooperantur, & consequenter nihil faciunt contra eius iustitiam: quoniam scienti, & volenti non fit iniuria: ita docent *Rebellus de obligat. iustitiæ lib. 8. q. 16. sect. 4. & Azor. 3. par. instit. moral. lib. 5. cap. 17. titulo de vsura,* & alij communiter. Sed difficultas est de his, qui se tenent ex parte vsurarij, & potissimum de Ludouico deponente pecunias suas apud Ioannem, quem nouit esse fœneratorem, an cooperetur peccato illius, & ad aliquam restitutionem teneatur.

Ad quam difficultatem vt respondeat *Caiet. 22. q. 78. ar. 4. in solutione tertij argumenti principalis*, cui subscribit *Petrus Arag.* 2 *ibidem*, constituit primum, vsurarium, † qui pecuniam, quam in

deposito

deposito habet, mutuat ad vsuram, duo peccata committere: vnum distractionis, & infidelis custodiæ, alterum vsuræ. Distractionis quidem: quia cum Depositarius debeat custodire fideliter rem, vel pecuniam apud se depositam, ita vt in proprios vsus eam non conuertat, vel distrahat, si exercet vsuras ad propria lucra ex pecunia illa apud ipsum deposita, infideliter agit, sicque committit peccatum infidelis custodiæ erga dominum illius pecuniæ. Vsuræ verò, siue iniustitiæ erga mutuatarium, cui pecunias illas sub vsuris, & fænore mutuat. Quæ peccata ita inter se distinguuntur, vt vnum sine altero possit inueniri: qui enim distrahit illas pecunias in licitas negociationes, tantum peccat peccato distractionis, & non vsuræ.

Secundo docet, in deponente pecuniam apud vsurarium duo 3 etiam considerari posse. † Primum est, quod deponit illam apud distractorem: secundum, quod deponit eam apud vsurarium aliam pecuniam non habentem, vnde vsuras exerceat. Et quidem ratione primi est particeps, inquit, culpæ distractionis: quia sicut committens cibum guloso, est particeps gulæ; & committens virginem luxurioso, est particeps luxuriæ: sic committens pecunias custodiendas infideli custodi sciens, & intelligens illum eas distracturum, est particeps culpæ distractionis: offert enim illi materiam infidelis custodiæ, cooperaturque peccato, quod rationabiliter metuere tenetur: quæ tamen infidelis custodia vsurarij, cum non cedat in damnum aliquod deponentis pecuniam apud illum, vt constituimus, venialis culpa tantum est. At ratione secundi, ait idem Caietanus, non est particeps culpæ huiusmodi deponens pecuniam, hoc est non cooperatur iniquitati, & iniustitiæ, quam committit vsurarius per vsuras; & proinde non tenetur ad aliquam restitutionem.

Pro qua sententia, quam in hoc secundo dicto Caietani sequuntur etiam *Rebellus*, & *Azorius q. 2. locis supra citatis*, facit 4 primo: quia qui petit multum † ab eo, quem scit sub vsuris mutuaturum, non cooperatur peccato vsuræ illius, quando ipse est paratus mutuo dare. ergo neque Ludouicus, qui tradit suas pecunias custodiendas Ioanni vsurario, cooperatur peccato iniquitatis

tatis Ioannis. Consequentia deducitur, quia vterque in hoc casu videtur eodem modo se habere: etenim si dicas, deponentem pecunias apud vsurarium offerre illi materiam peccandi; materiam etiam peccandi offert, ac proponit ille, qui petit mutuum ab eo. Similiter si Ludouicus deponens pecuniam apud Ioannem vsurarium præuidit, ac nouit illum esse paratum ad exercendas vsuras ex illa pecunia; præuidit etiam, ac nouit petens mutuum ab vsurario, non aliter eum mutuaturum, quam sub vsuris. Vnde cum eadem sit vtriusque ratio, sicut petens ab vsurario mutuum nullam committit iniustitiam, neque cooperatur vsuræ illius, ita neque deponens apud illum pecuniam suam, & consequenter non tenetur ad aliquam restitutionem.

5 Secundo facit, quia quando viator † confert latroni pecunias ad redimendam vexationem suam, esto sciat latronem abusurum illis in iniuriam tertij, non peccat, aut cooperatur peccato illius. ergo neque Ludouicus deponens pecuniam apud Ioannem vsurarium, esto sciat illum vsurarium esse, cooperatur peccato illius iniustitiæ, cum id tantum instituat, habere pecuniam suam apud illum securius custoditam; licet enim vti homine peccatore ad bonum suum, secundum D.*Thom.* 22. *q.*78. *ar.*4. *ad.*3.

Demum facit: quia quamuis Ludouicus vitare teneatur peccatum Ioannis, & damnum aliorum, quando sine graui suo incommodo potest, ad hoc tamen obligatur solum ex lege charitatis, & non iustitiæ; quia non tenetur ex officio impedire vsuras Ioannis, & ne fæneretur. ergo Ludouicus non cooperatur iniquitati Ioannis vsurarij deponendo pecunias apud eum, nec ad vllam restitutionem tenetur.

His tamen rationibus non obstantibus respondeo ad casum

6 propositum affirmatiue, nempe Ludouicum deponentem † pecuniam apud Ioannem vsurarium, qui nullas alias habet, quas fænori det, cooperari peccato illius, & teneri ad restituendas omnes vsuras, quas Ioannes à mutuatarijs pecunijs illis extorsit.

Hæc est sententia D.*Thom. loco proximè citato in solutione* 3. *argum.* si benè eius verba perpendantur, *Michaelis Salonis ibidem controu.*4. *Soti lib.*6. *de iust. & iure q.* 1. *ar.* 5. *ad* 2. *Lopez Resolut. casuum conscient.* Bb *par.*1.

par.1. instructorij conscientiæ cap.30. ver.7. sequitur, & videtur etiam *Paludani in 4. sent.* & *D. Antonini 2. par. tit. 1. cap. 9. ante* §.1. & probatur Primo ex verbis *D. Thom* dicentis *loc. cit. Si quis committeret pecuniam suam vsurario non habenti alias vnde vsuras exerceret, vel hac intentione committeret, vt inde copiosius per vsuram lucraretur, daret materiam peccandi, vnde & ipse esset particeps culpæ. Si autem aliquis vsurario alias habenti, vnde vsuras exerceat, pecuniam suam committat, vt securius seruetur, non peccat, sed vtitur homine peccatore ad bonum.* Itaque tribus

7 modis † docet hic D. *Thomas* posse pecuniam deponi apud vsurarium. Primo apud eum, qui nullam aliam habet præter eam, quæ illi committitur custodienda, bono tamen animo, eo scilicet fine, vt securius ab eo custodiatur. Secundo apud eum, qui alias pecunias habet: eo tamen animo, vt iunctis illis, quæ apud ipsum deponuntur, maiores vsuras exerceat. Tertio apud habentem alias proprias, sed eo animo, vt illas tantum custodiat; quia apud eum securius iudicantur custodiri, quam apud alios. Qua distinctione posita ait, deponentem pecuniam apud vsurarium primo, & secundo modo, dare illi materiam peccandi, & vtrumque participem esse culpæ, quam vsurarius committit: deponentem vero apud eundem vsurarium tertio modo, non peccare, sed vti tantum peccatore ad bonum finem, scilicet ad suum commodum, & securitatem.

Nunc sic argumentor: D. Thomas æquales facit in delicto, & eiusdem culpæ participes deponentem primo modo pecuniam apud vsurarium, & deponentem secundo modo: at qui deponit

8 † hoc secundo modo, & cum ea intentione, vt per vsuram copiosius lucretur, committit peccatum iniustitiæ, & vsuræ contra mutuatarios. ergo & qui deponit illo primo modo, committit similiter peccatum iniustitiæ, & vsuræ.

Et confirmatur ex verbis eiusdem D. *Thomæ*, ait enim vtrumq. esse participem culpæ vsurarij: sed culpa vsurarij simpliciter, & formaliter, quomodo loquitur hic *D. Thomas*, est iniquitas vsuraria, qua extorquet vsuras à mutuatarijs. ergo deponens pecuniam suam apud vsurarium tam primo, quam secundo modo, est

huius iniquitatis, & iniustitiæ particeps, & ex consequenti ad restitutionem lucri vsurarij in solidum tenetur.

9 Secundo probatur: Qui committit gladium † furioso, aut virginem impudico, vel cibum guloso (quibus exemplis vtitur hic D. Thomas, peccat grauiter), & tenetur ad compensandum damnum, si fuerit aliquod inde sequutum: vt si furiosus ille aliquem occiderit, vel impudicus virginem sibi commendatam violauerit: cuius nulla ratio alio est, nisi quia præbuit materiam peccandi, & occasionem damnum illud inferendi. Sed Ludouicus deponens pecuniam suam apud vsurarium Ioannem, quem nouit paratum ad fænerandum, nec habere alias pecunias, quibus iniquitatem
10 suam exerceat, præter eas, quas illi tradit, † offert ei omnino materiam peccandi, & occasionem proximam fænerandi. ergo similiter peccat, & tenetur ad compensandas illas vsuras, & damna illa reficienda.

Et confirmatur ex *regula iuris*, *de iniurijs, & damno dato*, in qua dicitur, *Si culpa tua damnum datum est, seu alijs irrogantibus damnum opem fortè tulisti, iure super eo satisfacere te oportet*.

11 Denique probatur: quia qui confert alicui instrumenta † quibus alteri noceat, esto iam à seipso ille paratissimus esset ad damnum illud inferendum, cooperatur peccato illius, & tenetur ad satisfactionem damni, quod cùm illis instrumentis alteri ille in-
12 tulerit: quia causa instrumentaria † reducitur ad genus causæ efficientis, & qui concurrit efficienter ad aliquod peccatum, peccat sicut & principale agens, habeturque in iure, *l. si pignore*, *§. qui ferramenta*, *ff. de furtis*. Vt si quis latroni parato ad ingrediendum domum alicuius clauem præbeat adulterinam, aut ferramenta, quibus fores effodiat, imputabitur illi furtum à latrone illo commissum. Sed similiter res se habet in casu nostro; Ludouicus enim deponens pecuniam apud Ioannem vsurarium paratum non habentem alias proprias, quibus fæneretur, præbet illi
13 instrumenta exercendi vsuras: cum pecuniæ † sint instrumenta exercentium negotia cum illis, siue iusta, & honesta illa sint, siue iniqua, & vsuraria. ergo cooperatur iniquitati vsurarij, & tenetur ad satisfactionem vsurarum, quas ille recipiet à mutuatario.

Ad argumenta verò allata pro parte negante, facilè respondetur. Ad primum enim, cum dicitur, qui petit mutuum ab eo, quem scit sub vsuris mutuaturum, non peccat, neque cooperatur peccato illius, quando ipse est paratus mutuo dare; ergo neque qui tradit pecuniam suam vsurario parato custodiendam, 14 negatur consequentia. Est enim maximum discrimen † inter petentem mutuum ab vsurario, & deponentem pecuniam suam apud eundem: tum quia petere mutuum tantum, est velut conditio sine qua non exerceret ille vsuras: vnde non concurrit actiuè ad culpam vsurarij; at qui deponit pecuniam apud illum, concurrit actiuè, quia est causa instrumentalis, & effectiua peccati vsurarij, & damni quod infertur mutuatario. Tum etiam, quia petens mutuum ab vsurario nemini facit iniuriam, sed ipse potius patitur illam; qui verò deponit pecuniam apud vsurarium, facit iniuriam mutuatarijs, à quibus vsurarius ille vsuras recipiet: qua de causa huiusmodi damnum illi imputatur, cum posset, ac deberet vitare illud.

Quod si quis obijciat, cooperari vsurarijs ad mutuandum non inducere restitutionis laqueum, sed cooperari ad suscipiendum lucrum: Respondetur, quòd si ex mutuo sequitur lucrum, profectò eadem est vtriusque ratio.

Ad secundum de viatore conferente pecuniam latroni ad redimendam vexationem suam, qui non peccat: Respondetur esse differentiam non paruam inter viatorem tradentem pecuniam suam latroni, & deponentem illam apud vsurarium paratum. quia viator tradit eam, vt redimat vexationem suam; redemptio 15 † autem vexationis est licita iure naturali; vnde quamuis sciat pecuniam suam in alterius damnum conuertendam, cum debeat potius necessitati suæ quam alienæ prospicere, potest tuta conscientia pecunias illas latroni conferre, quicquid sit de damno alterius. At deponens pecuniam apud vsurarium, etsi deponit illam, vt commodo suo consulat, nempe vt securius custodiatur, hæc tamen commoditas non est dicenda necessitas, seu vexatio, ad quam redimendam liceat offerre vsurario materiam peccandi.

Ad

Ad vltimum respondetur concedendo Ludouicum solum lege charitatis teneri ad impediendum vsuras Ioannis, si sine suo graui incommodo potest, & non lege iustitiæ, quia non ex officio te-16 netur. Sed negatur, quod deponere pecuniam † apud eum, vt in casu, sit non impedire vsuras, imo est cooperari iniquitati vsurariæ eius: non enim se habet hic Ludouicus negatiuè, idest, vt non impediens, sed positiuè, præbendo materiam peccandi, nimirum vt efficiens instrumentaliter; & proinde tenetur reficere damna, quæ mutuatarij passi sunt, restituere, inquam, vsuras, quas cùm illis pecunijs apud ipsum depositis Ioannes à mutuatarijs extorsit.

SVMMARIVM.

1 *In ministro Sacramenti pœnitentiæ necessaria est iurisdictio vel ordinaria, vel delegata. Et qui habet ordinariam, qui vero delegatam.*

2 *Parochus ante Concilium Tridentinum poterat committere confessionem sui subditi Sacerdoti non approbato ab Ordinario, et nullam habenti iurisdictionem.*

3 *Parochus nunc non potest cuipiam confessionem suorum subditorum committere, nisi aut parochiale beneficium habeat, aut ab Episcopis approbationem obtinuerit, & n.4.*

5 *Parochi vel sunt eiusdem diœcesis, seu Episcopatus, vel diuersæ diœcesis.*

6 *Concilium Trident. sess. 14. cap. 7. & can. 9. in curato beneficiato, vt confessionem secularium audire possit, non requirit aliam approbationem, quam parochiale beneficium. Limita vt n. 13. respectu suorum subditorum, & eiusdem diœcesis.*

7 *Habere beneficium parochiale, & approbatum esse ab Episcopis, ponuntur in Concilio vt duo diuersa, vnde aliquis sacerdos censetur idoneus ad confessiones audiendas. Intellige vt n. 16. intra scilicet eandem diœcesim.*

8 *Sacerdos habens beneficium parochiale potest dare licentiam suo parochiano, vt parochum alterius diœcesis in confessorem eligat.*

Limita vt n. 17. seclusa speciali prohibitione proprij Ordinarij.

9 *Parochus non potest delegare iurisdictionem suam, seu licentiam dare, vt ouium suarum confessiones audiat, & valide absoluat in Ecclesia sua parochiali, parocho alterius diœcesis.*

10 *Approbatus in vno Episcopatu non est vbiq. approbatus, seu idoneus.*

11 *In vno Episcopatu potest requiri maior scientia confessionis, quam in alio.*

12 *Parochus extra suam diœcesim censetur persona priuata, & simplex sacerdos, & n. 15.*

18 *Nec est immediate capax delegationis iurisdictionis, nisi approbetur ab Ordinario loci; sed in sua diœcesi sufficit, quòd ei committatur, & applicetur materia.*

CASVS LXI.

MARTINVS presbyter curam animarum habens in Montefalisco, Viterbium profectus, & apud D. Lucium Parochum amicum suum diuersatus, rogatur à Parocho, vt nonnullorum suorum parochianorum hoc quadragesimali tempore confessiones velit audire. Quo respondente se non esse expositum ab Episcopo Viterbiensi: ait ei Parochus, ego do tibi huiusmodi licentiam. Audit igitur Martinus confessiones Viterbij in Ecclesia Parochiali D. Lucij, beneficiumque absolutionis pœnitentibus impendit. *Quæritur, an dictæ confessiones sint validæ, vel iterandæ.*

1 Inter alia, quæ in ministro Sacramenti pœnitentiæ † desiderantur, nemo ambigit necessariam esse iurisdictionem vel ordinariam, vel delegatam, quarum alterutram nisi habeat confessarius, nihil facit, est enim Sacramentum nullum, perinde ac si à laico fieret absolutio. Vnde in Concilio Florentino minister huius

Sacramenti declaratur esse sacerdos habens vel delegatam, vel ordinariam potestatem. quod idem testatur *Conc. Trid. sess.* 14. *cap.* 7. *& can.* 9. Iurisdictionem ordinariam ille dicitur habere, cui ex proprio officio cura animarum incumbit, & Iudex est in foro pænitentiæ, vt est proprius sacerdos, idest Romanus Pontifex, qui est vniuersalis totius Ecclesiæ, & Episcopus in suo Episcopatu, & Parochus in sua Parochia, vt tradit *Hostien. in cap. omnis, de pænit. & remiss. Nau. in c. placuit, de pænit. dist.* 6. *n.* 124. 127. *&* 136. *Sayrus in summa Sacramenti pænitentiæ cap.* 19. *Graffius lib.* 1. *decis. aure. cap.* 17. *n.* 2. *& cap.* 13. *n.* 10. *Sotus* 4. *sent. dist.* 18. *q.* 4. *ar.* 2. Delegatam verò iurisdictionem habet is, qui ex commissione proprij sacerdotis absoluit. Hinc notat *Panorm.* 2 *cap. fin. de offic. Iudicis ordinarij*, quod Parochus † potest committere confessionem sui subditi alteri Presbytero, nempe Sacerdoti non approbato ab Ordinario, & nullam habenti iurisdictionem. quod verum erat ante *Conc. Trid.* & est sententia communis, quam tenet etiam *Palud. in* 4. *dist.* 17. *q.* 4. *n.* 17. *&* 18. vbi *Gabr. q.* 2. *ar.* 3. *dub.* 5. *Adrianus post q.* 5. *de confess. dub.* 1. *Caiet. in summa ver. absolutio, Sylu. ver. confessor* 1. *q.* 5. *Angelus confessio* 3. *n.* 4. *D. Anton.* 3. *par tit.* 17. *cap.* 9. *Sot.* 4. *sent. dist.* 18. *q.* 4. *ar.* 3. *circa finem. Med. C. de confess. q. de Sacerdote alieno per Parochum eligendo, Nau. cap. Placuit, de pænit. dist.* 6. *n.* 49. *& seqq. Suarez tom.* 4. *in* 3. *par. D. Thom. disp.* 28. *sect.* 3. & probatur: Quia in delegante erat potestas, quia hæc conuenit illi ex vi iurisdictionis ordinariæ: & hæc non erat ligata, aut impedita, vt supponimus; quia ex parte ipsius Parochi nullum erat ius positiuum prohibens illi delegationem; & ex altera parte in Sacerdote erat capacitas; & nullum etiam erat ius specialiter requirens in illo alterutram ex dictis conditionibus. Sed hodie, & est ius nouum, atque singulare, videns sancta Synodus *sess.* 23. *cap.* 15. quòd Parochi plurimi suæ conscientiæ prodigi, ad audientiam confessionum suorum subditorũ admittebant multos inidoneos, & imperitos, idcirco temperauit *cap. omnis, extra, de pænit. & re-* 3 *miss.* & decreuit neminem Parochorum † posse cuipiam suarum ouium confessionem committere, nisi talis Sacerdos siue secularis,

siue regularis habeat specialem Ecclesiæ approbationem nouo illo iure præscriptam, hoc est nisi habeat parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus iudicetur, & approbationem obtineat.

Ex quo decreto duo colligimus. Primum est, quemlibet ex his duobus modis designandi confessorem idoneũ, quos Concilium insinuat, scilicet per beneficium parochiale, vel Episcopi approbationem, per se sufficere. Alterum est, alterum ex his modis esse necessarium, neque aliam approbationem sufficere.

Primum horum non tam fuit à Concilio introductum, quam retentum: semper enim illi duo modi approbationis habuerunt in Ecclesia magnam auctoritatem, & sufficientissimi iudicati sunt. Secundum autem, scilicet, quòd alter ex his modis necessarius sit, nouum est, & à Concilio introductum, & indicatur illo verbo, *Decernit sancta Synodus*.

4 Parochi igitur nunc iure nouo † delegare possunt iurisdictionem suam tantum vel Sacerdotibus ab Episcopis approbatis, vel alijs Parochis. Et quoniam per Parochos possumus intelligere Paro-
5 chos † eiusdem diœcesis, seu Episcopatus, aut diœcesis diuersæ; merito in præsenti casu quærimus, an Parochus Viterbiensis Curato, seu Parocho Montisfalisci possit delegare iurisdictionem suam, seu licentiam dare, vt oues suas Viterbij in Ecclesia sua parochiali audiat, & validè absoluat.

Pars affirmans, quam tenent, & defendere conantur *Franciscus Suarez tom.4. in 3.par. D.Thom.disp.28.sect.4.n.18. & seq. & Michael Vasquez in 3.par.similiter D.Thom.q.93.ar.3.dub.4.* his rationibus persuaderi potest.

Tum quia *Concil.Trid.* in huiusmodi beneficiato nullam aliam
6 approbationem † requirit, præterquam quòd parochiale beneficium habeat, vt possit confessiones secularium audire. Et cum loquatur indefinitè de beneficio parochiali, nulla apparet ratio, quare restringendum sit decretum ad beneficium Parochiale eiusdem diœcesis. Ergo si sufficit habere Parochiale beneficium pro approbatione, poterit Parochus Viterbiẽsis Curato Montisfalisci habenti tale beneficium dare licentiam audiendi oues suas,

& com-

& committere ſuam iuriſdictionem in hoc foro pænitentiali.

Tum quia omnis, & ſolus Ordinarius, qui propriam habet animarum curam, ſi non eſt de iure prohibitus, poteſt cuicumque alij Sacerdoti non iure prohibito facultatem ſuam concedere abſoluendi ſuos ſubditos, vt teſtatur omnes Doctores *in 4. ſent. diſt.* 17. & latè *Sotus* probat *diſt.* 18. *q.* 4. *ar.* 3. & tactum eſt ſupra; nec *Concil. Trid.* priuat dictos Ordinarios hoc vſu iuriſdictionis, ſed ſolum ſtatuit, vt confeſſiones non audiantur niſi ab ijs, qui habent Parochiale beneficiũ, aut approbationem ab Epiſcopis. Sed D. Lucius Parochus Viterbienſis eſt Iudex ordinarius ſuorum ſubditorum in foro pænitentiæ, nullum habens impedimentum, vt ſupponimus. igitur poteſt Martino Curato Montisfaliſci Sacerdoti non impedito, imò iureipſo approbato, cum ſit beneficiatus, facultatem concedere audiendi confeſſiones ſuorum ſubditorum, validæque erunt tales confeſſiones ex commiſſione, & licentia D. Lucij Parochi Viterbienſis, & Iudicis ordinarij in hoc foro pænitentiæ.

7 Tum quia habere beneficium Parochiale, † & approbatum eſſe ab Epiſcopis, ponuntur in Concilio vt duo diuerſa, vnde aliquis Sacerdos cenſetur idoneus ad confeſſiones audiendas. ergo Martinus habens Parochiale beneficium in Montefaliſco, non tantum in ſua diæceſi, ſed etiam in alia, nempe Viterbienſi audire poteſt confeſſiones, iuriſdictione ſibi commiſſa ab eo, qui poteſt, ſcilicet à D. Lucio, quam tamen ipſo iure habet ſolum intra ſuam parochiam. conſequentia patet; quia iam habet vnum modum approbationis, & vnus ſufficit ſine altero.

8 Tum demum, quia Sacerdos habens beneficium † Parochiale poteſt dare licentiam ſuo Parochiano, vt Parochum alterius diæceſis in confeſſorem eligat. igitur poteſt etiam licentiam dare tali Parocho, vt Parochianorum ſuorum confeſſiones audiat: nihil enim referre videtur, quòd vni, vel alteri licentia directè concedatur. antecedens colligitur ex *cap. omnis, de pœnit. & remiſſ.* vbi dicitur, *Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit iuſta de cauſa ſua confiteri peccata, licentiam prius poſtulet, & obtineat à proprio Sacerdote.* Et probatur etiam ratione, quoniam talis Curatus

ratus est capax cuiuscumque iurisdictionis delegatæ in hoc foro; & Parochus habet etiam integrum suum ius, delegandi scilicet suam iurisdictionem Sacerdoti, illius capaci.

His tamen non obstantibus probabiliorem, & securiorem existimo partem negantem, scilicet D. Lucium non posse † Martino talem licentiam dare, & confessiones factas esse inualidas, & reiterandas: quæ est sententia *Io. Gutierrez lib. 1. can. quæst. cap. 27.* & sequi eam videtur *Toletus in summa lib. 3. cap. 13. num. 6.* licet subobscurè loquatur, & *Beia 1. par. respon. ad casus, casu 16. & Emanuel Rodriquez in expositione Bullæ* §. 5. & probatur hæc sententia primo ex responsione Congregationis Cardinalium, quæ refertur à *D. Suarez loc. cit. sect. 4. n. 17. in hæc verba*,

9

An obtinens Parochiale beneficium vbique censendus sit idoneus absque alia Episcoporum approbatione, ita quòd audire possit confessiones eorum, qui non habent huiusmodi priuilegium, sed Parochorum consensum. Congregatio respondit, non posse. ergo Martinus habens Parochiale beneficium in Montefalisco, absque approbatione Episcopi Viterbiensis non est censendus idoneus per solum consensum D. Lucij, vt audiat confessiones Viterbij, alias censendus esset idoneus vbique. ergo Viterbij non validè absoluit.

Secundo, quia *Concil. Trident.* æquiparat beneficium Parochiale approbationi Episcopi; nam dicit, quemlibet illorum modorum esse per se sufficientem, & alterutrum esse necessarium; sed approbatus † in vno Episcopatu non est vbique approbatus, seu idoneus. ergo nec is, qui beneficium habet Parochiale. Minor propositio probatur, tum quia hoc in praxi ab omnibus obseruari videtur. Tum quia alias sequeretur, approbatum ab vno Episcopo esse approbatum pro tota Ecclesia, quantum est ex parte approbationis: quod hoc tempore doctioribus hominibus, & prudentioribus non probatur: & videtur absurdum, quia in vno Episcopatu † potest requiri major scientia confessionis, quam in alio, vt Bononiæ, quam Imolæ, Romæ quam Nepete; & Episcopus vnus potest esse exactior, & diligentior in examinandis confessoribus, quam alius.

10

11

Tum ex alia responsione Congregationis Concilij: refert enim

Emanuel

Emanuel Rodriquez loc. cit. id est in *expositione Bullæ*, §. 5. Patriarcham Archiepiscopum Valentinum in hoc puncto consuluisse Dominos Cardinales, eosque ita respondisse: *Congregatio Concilij respondet, approbatũ ab alio quàm ab Episc. Valent. in diœcesi Valentina, non censeri approbatum ab Ordinario*. quæ verba refert hic auctor se vidisse, & legisse in epistola ad prædictum Patriarcham directa.

12 Tertio probatur hæc nostra resolutio, quia Curatus † extra suam Parochiam, & diœcesim censetur persona priuata, & nihil amplius habere videtur, quàm simplex Sacerdos. ergo quamuis propter beneficium Parochiale iudicetur idoneus in sua diœcesi; tamen extra eam tale beneficium nihil ei suffragatur quo ad confessiones alienarum ouium audiendas, sicuti neque alteri Sacerdoti approbato à suo Episcopo. non itaque validè Martinus Curatus Montisfalisci confessiones audiuit Viterbij ex sola commissione D. Lucij Parochi absque approbatione Episcopi loci.

Quare licet opinio contraria probabilitate non careat, tamen quia res est grauis, & ex ea pendere potest valor Sacramenti, optimum consilium est semper in praxi sequi securiorem sententiam, qualis est hæc, quam probauimus, & auctoritate Sacræ Congregationis Cardinalium confirmauimus.

Nec argumenta pro contraria opinione allata huic nostræ resolutioni officiunt. Nam ad primum cum dicitur, Concilium in huiusmodi Curato, vt confessiones secularium audire posit, non requirit aliam approbationem, quam Parochiale beneficium: Re-
13 spondetur verum esse † respectu suorum subditorum, quorum confessiones vt audiat, non indiget noua approbatione, imo neque respectu eiusdem diœcesis. quamuis indigeat licentia proprij Sacerdotis tacita, vel expressa, vt audiat confessiones aliorum
14 Parochianorum. At in alia † diœcesi non censetur idoneus ad confessiones audiendas absque alia approbatione Episcoporum, vt declarauit *Sacra congregatio Concilij*. Quare negatur, quod decretum illud non loquatur de beneficio Parochiali eiusdem diœcesis: loquitur enim de habente beneficium, quatenus illud habet, & respectu eorum, quorum pastor est, & non indefinitè: hic

enim

enim ſenſus eſt formalior, & videtur præferendus. nec enim loquitur de beneficiato reſpectu totius Eccleſiæ.

Ad ſecundum reſpondetur ad minorem propoſitionem, quòd quamuis non ſit impedimentum ex parte D. Lucij Parochi Viterbienſis quoad communicationẽ ſuæ iuriſdictionis in foro pænitentiæ, eſt tamen ex parte Martini Curati Montisfaliſci, qui 15 † cum in diæceſi Viterbienſi ſit tamquam ſimplex Sacerdos, non eſt capax talis delegationis, niſi prius iudicetur idoneus, & obtineat approbationem ab Epiſcopo Viterbienſi; & Concilium loquitur de habente beneficium Parochiale in diæceſi eadem, vbi eſt beneficiatus, & non reſpectu totius Eccleſiæ.

Ad tertium reſpondetur concedendo, quod habere beneficium parochiale, & eſſe approbatum ab Epiſcopis, ponuntur vt duo modi diuerſi, vnde aliquis Sacerdos cenſetur idoneus ad audien-16 das confeſsiones, † intra tamen eandem diæceſim: quare negatur conſequentia: ad cuius probationem dicitur, quòd licet vnus modus ex his duobus ſufficiat ſine altero in eadem diæceſi, in qua quis habet Parochiale beneficium, non tamen in diuerſa, in qua indiget approbatione Epiſcopi loci.

Ad vltimum in quo dicitur, poteſt Sacerdos habens beneficium Parochiale dare licentiam ſuo Parochiano, vt eligat in confeſſorem Parochum alterius diæceſis, ergo & tali Parocho, &c. Ad-17 miſſo antecedente † ſecluſa ſpeciali prohibitione proprij Ordinarij (poteſt enim ſuperior Paſtor, maximè ex cauſa rationabili, & ob conuenientem gubernationem ſuæ diæceſis non ſolum prohibere, ſed etiam irritare talem licentiam à ſuo inferiori conceſſam) 18 negatur conſequentia: quia Parochus † extra ſuam diæceſim non eſt immediatè capax delegationis iuriſdictionis, niſi approbetur ab Ordinario loci: at pro audiendis confeſsionibus in ſua Parochia, ſeu diæceſi, ſufficit quod ei committatur, & applicetur materia; quod facit Sacerdos proprius, cum licentiam tribuit ſuis Parochianis, vt confiteantur peccata ſua alij Sacerdoti approbato à ſuo Epiſcopo, vel habenti Parochiale beneficium: quare multùm refert, quod vni, vel alteri, nempè Parochiano, vel Parocho alieno, licentia concedatur: quia Sacerdoti beneficia-

to existenti extra suã diœcesim non potest per se Parochus Viterbiensis licentiam concedere, neque existenti in sua, cum non indigeat; bene tamen Parochiano, qui sine licentia sui Sacerdotis non valet alieno confiteri.

SVMMARIVM.

1 *Aliquis habere potest impotentiam coeundi respectu vnius mulieris, & non respectu alterius.*
2 *Impotentia respectiua, qua aliquis ineptus est ad coeundum cum virgine, aptus tamen ad coeundum cum corrupta, non tollit matrimonium contractum.*
3 *Si quis post separationem matrimonij reperitur habilis ad aliam, redire debet ad primum matrimonium.*
4 *Impotentia senis respectu virginis, & non respectu corruptæ, est temporalis: tale enim impedimentum ex parte mulieris auferri potest (vt dicunt medici) absque periculo corporis.*
5 *Per artem clausura virginitatis pandi potest.*
6 *Impotentia coeundi perpetua, et non tẽporalis tollit matrimonium.*
7 *Qui est habilis ad vnam (& est regula* D. *Thomæ) est habilis ad omnes: & ita matrimonium cum qualibet tenet.*
8 *Matrimonium respicit indiuiduam personam, & est vinculum, quo vnus alteri obligatur in particulari.*
9 *Regula Innocentij III. ad discernendum, quando impedimentum est temporale, & quando perpetuum est.*

CASVS LXII.

NICOLAVS exacta ætate matrimonium contraxit cum Iustina: cum qua, cum sit virgo, ineptus est ad coeundum; est tamen idoneus ad coeundum cum corrupta. *Quæritur, an hæc impotentia coeundi respectiua, videlicet re-*

ſpectu huius mulieris, & non reſpectu alterius irritum reddat matrimonium cum iſta, & non cum alia.

In præſenti caſu ſupponimus tamquam certum, quòd aliquis
1 habere † poteſt impotentiam coeundi reſpectu vnius, & non reſpectu alterius: poteſt enim quiſpiam eſſe inhabilis ad deflorandam virginem, qui tamen eſt validus, vt cum corrupta conueniat. Item poteſt quis habere potentiam ad mulierem aliam non ita arctam, & occluſam, & non ad iſtã, quæ eſt ſtrictior, & occluſior. & ſimile eſt de muliere reſpectu viri. Et quærimus, an talis impotentia, quæ dicitur reſpectiua, tollat matrimonium, & reddat illud inualidum. De qua difficultate quamuis Doctores variè ſentiant; & quidem ſi rationes attendamus, pars affimans non appareat improbabilis, quam videtur tenere *Syluester ver. matrimonium, 8.q.16. dict.6.* & ante ipſum *Palud.* ab eo citatus, & poſt ipſum ſequuntur aliqui recentiores Theologi, & Iuriſperiti, vt refert *Petrus de Ledeſma tractatu de magno matrimonij Sacramento, in addit. ad 3.par. D.Thom. q.58. ar.1.* Nos tamen reſo-
2 lutoriè reſpondentes, dicimus, impotentiam † qua Nicolaus ſenio confectus, eſt ineptus ad coeundum cum Iuſtina virgine, aptus tamen vt coeat cum corrupta, non irritum reddere matrimonium contractum. Ita docet expreſsè *D.Thom. in addit. ad 3.par. q.58. ar.1. in ſolutione ad 5. argum. Sotus 4.ſent. diſt.34. q.1. ar.2. poſt 4. concl. Petrus de Ledeſma loc. cit. & Io. Baptiſta Corradus par. 2. reſponſorum ad caſuum quæſita, q.330. & 332.*

Et probatur reſolutio hæc, tum ex iure, tum rationibus. Ex iure quidem, quia in *cap. laudabilem*, & in *cap. fraternitatis, de fri-*
3 *gidis, & maleficiatis*, definitur expreſsè, quòd ſi aliquis † poſt ſeparationem matrimonij reperiatur habilis ad aliam, redeat ad primum matrimonium. Et ita habet vſus Eccleſiæ, in quo vſu, & determinatione Eccleſia maximè erraret, ſi tale matrimonium non eſſet validum: nam poſſet aliquis dicere ſe eſſe habilem ad iſtam, & non ad aliam. ergo tale matrimonium cum tali impotentia validum eſt.

Probatur etiam ratione: Quia impotentia temporalis coeundi non

di non tollit matrimonium, vt communiter sentiunt Doctores Theologi, & Iurisperiti, & definitur ab *Innocentio III. in cap. fraternitatis:* atqui talis impotentia † Nicolai senis respectu Iustinæ virginis est temporalis, non perpetua, quia, vt dicunt Medici, tale impedimentum ex parte mulieris auferri potest absque periculo corporis, & *D. Thom. in illa solutione ad quintum* expresse hoc dicit. talis igitur impotentia respectiua non tollit matrimonium.

4

Confirmatur, quia dummodo Medici iudicent impedimentum esse medicabile, validum est matrimonium, etiam si ipsa renuat remedio vti: nam firmitas, & valor matrimonij non dependet ex futura facti contingentia, sed ex hoc, quòd impedimentum illud sit medicabile sine periculo corporali: at clausura virginitatis † per artem potest pandi, vt loco citato ait D. Thom. ergo matrimonium in nostro casu validum est.

5

6 Præterea, in iure solum dicitur, quod impotentia † coeundi perpetua, & frigiditas tollit matrimonium; sed Nicolaus, & Iustina non habent impotentiam coeundi, nec sunt frigidi, vt constat: nam possunt habere copulam carnalem simpliciter loquendo. igitur talis impotentia non tollit matrimonium.

7 Quibus positis colligit D. T*hom. loc. cit.* hanc regulam, † *Qui est habilis ad vnam, est habilis ad omnes*; & ita matrimonium cum qualibet tenet.

Neque huic nostræ resolutioni obstat, si arguatur, Nicolaus habet impotentiam perpetuam respectu Iustinæ virginis. ergo talis impotentia tollit omnino matrimonium cum ea: nam sicut impotentia naturalis, & perpetua coeundi cum omni muliere, tollit omnino matrimonium cum omni muliere, vt patet in spadonibus, & eunuchis; ita impotentia coeundi perpetua cum ista muliere, nimirum cum Iustina virgine, annullat matrimonium cum ea, ob paritatem rationis.

Respondetur enim negando antecedens: quia non potest esse impotentia perpetua respectu Iustinæ virginis, cum tolli possit per artem. Et ad probationem, negatur similiter, quòd possit esse impotentia coeundi naturalis perpetua cum ista muliere, & non cum alia, puta cum corrupta: quia impotentia respectu istius non

8

est

est impotentia simpliciter; & quamuis esset impotentia, non est perpetua; nam tolli potest per artem.

Nec etiam obstat, si dicatur, Quando quis non potest se obligare ad soluendum debitum matrimonij, contractus matrimonij est nullus, vt patet, quia ad hoc se obligat in contractu matrimoniali: Nicolaus autem in casu non potest se obligare ad soluendum debitum matrimoniale Iustinæ: quoniã nullus potest se obligare ad id, quod dare, vel soluere non potest; & Nicolaus non potest soluere carnale debitum Iustinæ, quamuis posset soluere alteri mulieri corruptæ. igitur ista impotentia, qua est inhabilis ad soluendum debitum coniugale, reddit contractum matrimonij nullum.

Nam respondemus negando minorem propositionem, scilicet quod Nicolaus in casu non possit se obligare ad reddendum debitum; quia simpliciter potest reddere debitum, imo etiam huic: quamuis cum difficultate, quæ tamen difficultas tolli potest per artem: & ideo contractus matrimonij est validus.

Quod si insies, Quando materia contractus non est idonea ad finem, ad quem ordinatur contractus, talis contractus est nullus: in præsenti verò casu materia huius contractus in particulari non non est idonea ad finem, ad quem ordinatur contractus matrimonialis: cum Nicolaus in ordine ad Iustinam virginem non habeat potentiam coeundi, vt supponimus; itaque talis contractus inter Nicolaum, & Iustinam nullus est.

Respondetur concedendo maiorem propositionem, & negando minorem: & dicimus quòd Nicolaus est materia idonea huius contractus: nam quamuis in ordine ad Iustinam virginem habeat impotentiam coeundi; illa tamen impotentia non est perpetua, sed temporalis: & ita non facit, quòd illi non sint apta materia huius contractus matrimonialis in particulari.

8 Si iterum vrgeas, Contractus matrimonialis † respicit indiuiduam personam, & ita dicitur in eius definitione, est legitima maris, & fœminæ coniunctio indiuiduam vitæ consuetudinem retinens; & matrimonium est vinculum, quo vnus alteri obligatur in indiuiduo, & in particulari. igitur si Nicolaus habet impotentiam

tiam

tiam respectu huius mulieris in particulari, scilicet Iustinæ, quamuis aliàs habeat potentiam, inualidum erit matrimoniũ, & nullum.

Respondetur, sine dubio matrimonium respicere indiuiduam personam, & esse vinculum, quo vnus alteri obligatur in particulari; attamen dicimus, quòd Nicolaus non potest habere potentiam respectu vnius, & non respectu alterius, loquendo absolutè; nam sicut diximus, si habet impotentiam respectu huius, nempe Iustinæ, illa impotentia est temporalis, & non perpetua.

Aduertendum tandem hic est, quòd ad discernendum, quando impedimentum est temporale, & quando perpetuum, est regula 9 *Innocentij* † *III. cap. fraternitatis, de frig. & malef.* nempe, quòd illud non est perpetuum, quod præter diuinum miraculum per opus humanum absque corporali periculo potuit remoueri; secus si per miraculum: quia natura matrimonij non pendet ex miraculo.

Ex quo fit, quòd quamuis vir ineptus sit ad virginem, nihilominus matrimonium tenet, si aptus est ad corruptam; quoniam si non est alia clausura, quam virginitas, profectò per artem potest reserari, vt *loco supra citato* ait D. *Thomas*.

Hæc sint dicta, salua semper meliori sententia.

S V M M A R I V M.

1 *Propria vis, & significatio huius vocis, lucrum cessans.*
2 *Discrimen inter lucrum cessans, & damnum emergens, & n.* 24.
3 *In pecunia duplex est potentia ad lucrandum: vna, quæ naturaliter ipsam consequitur: altera, quæ eam consequitur prout subest industriæ negotiatoris. prima est remota, secunda est proxima.*
4 *Ratione prioris potentiæ, quæ est communis cuique pecuniæ, nullus potest recipere aliquid vltra sortem.*
5 *Quandocumque quis mutuat inuitus, licitè potest lucrum cessans exigere.*
6 *Ob moram in soluendo mutuum, etiam mutuanti licet recipere lucrum cessans à mutuatario, imò quoque à principio conuenire de illo, & num.* 12.

7 *Sed an quando quiis mutuat ad preces mutuatarij, vel sponte ex charitate, licitè passit in pactum deducere, vt sibi sçluatur lucrum cessans, opinio Innocentij, Ioannis Andr. & Soti est negans. Sed communis, & probabilior est affirmans, n.*11.

8 *Qui mutuum dat, compensationem damni ex eo, quod de pecunia non lucratur, non potest in pactum deducere. Explicatur auctoritas hæc* D. *Thom. n.*24.

9 *L. cum quidem, ff. de vsuris, in qua dicitur à Iurisconsulto, vsura non propter lucrum petentium, sed propter moram non soluentium infliguntur, explicatur n.*27.

10 *Mutuator vltro offerens pecuniam suam mutuatario nihil potest accipere vltra sortem ratione illius, quamuis eam negotiationi expositam habeat. limita vt n.*29.

11 *Quicunque mutuans pecunias suas, quas deliberate paratas habet ad gerendum negotium lucratiuum, potest deducere in pactum lucrum sibi cessans, & exigere aliquibus conditionibus seruatis.*

13. *Sponte mutuare non efficit, quin pecunia, vt subest industriæ mercatoris, verè lucratiua sit, & quin dominus eius impediatur à lucro ante moram, sicut post moram.*

14 *Mutuans instrumenta suæ artis postulanti illa, potest deducere in pactum lucrum, quo priuatur ex eorum defectu.*

15 *Pecunia sub industria mercatoris negotiaturi cum spe probabili lucri plus valet illi, quam secundũ se valeat, aut quàm valeat altera tanta in manu alterius qui non est cum ea negotiaturus*

16 *Venditor pro rr sibi magis vtili, quam emptori, ac cæteris, iustè accipit aliquid amplius, quam res emptori valeat.*

17 Vis *non potest vsuram licitam facere.*

18 *Lucrum cessans, quod erat in via, & proxima potentia, est reuera damnum, etsi non æstimandum tanto pretio, quanto cum res actu possessa iniquè aufertur.*

19 *Ponuntur conditiones, quæ ad lucrum cessans ex mutuo iustè accipiendum requiruntur. Prima est, vt detrahantur expensæ, labores, & pericula.*

20. *Secunda conditio est, vt reuera cesset lucrum ratione mutui.*

21 *Tertia conditio est, vt lucrum habeatur in spe certa, seu probabili.*

22. *Quarta*

22 *Quarta conditio est, vt æstimatum pretium lucri cessantis non soluatur statim.*

23 *Lucrum cessans ex mutuo dupliciter potest in pactum deduci.*

25 *Differentia inter restitutionem, & recompensationem hæc est; quòd restitutio est satisfactio debiti siue in totum, & ad æqualitatem, siue in partem; recompensatio verò est in integrum, & æqualiter.*

26 *Leges determinantes damnum emergens accipi posse pro mutuo, consequenter determinant de lucro cessante.*

28 *Pecunia non est maioris vtilitatis post moram, quàm ante moram cæteris paribus.*

30 *Differentia inter mutuare in propriam vtilitatem, & in vtilitatem mutuatarij est: quoniam mutuatarius est causa moralis cessationis lucri, cum mutuans mutuat in vtilitatem ipsius; desinit enim in eius vtilitatem negotiari, sicut instituerat: at si mutuat in propriam vtilitatem, nequaquam, & n.31.*

32 *Quando non magna necessitas mutuatarij interuenerit, de consilio dissuadendi regulariter erunt contractus, quibus aliquid vltra sortem pro lucro cessante exigitur, propter latentes contrahentium fraudes.*

CASVS LXIII.

HABET Octauius aureos mille dicatos, & deliberatè paratos ad negotium, in quo detractis impensis, laboribus, ac periculis probabiliter lucraretur quinquaginta; Michael verò, qui grauem suorum bonorum iacturam passurus est ex defectu mille aureorum, rogat Octauium, vt dictam pecuniæ summã sibi mutuo tradat: mutuat igitur Octauius, sed cum pacto solutionis lucri cessantis. *Quæritur, an hic contractus sit licitus. quod est quærere, an liceat Octauio mutuanti ducere in pactum lucrum cessans.*

Antequam ad resolutionem huius casus accedamus, qui est vnus ex grauioribus, & difficilioribus, qui in materia de vsuris occurrere solent, & maximè inter Doctores controuersus, explicanda est primum propria vis, † & significatio huius vocis, lucrum cessans. Lucrum quippe cessans in mutuo est, quando ea pecunia mutuo traditur, quæ actu erat parata ad negotia lucratiua, desinitque mutuans habere lucra, quæ ex illis negotijs habuisset, & quæ censebantur probabiliter iam esse velut in actu, vel saltem in maximè proxima potentia: Quia cum cessatio à lucro sit quædam priuato lucri; quemadmodum in naturalibus non constituitur priuatio nisi in subiecto apto, & nato habere oppositum habitum; ita quoque cessatio lucri non conuenit alicui, nisi in ea pecunia, quæ erat in via, ac vera, & reali habitudine, & dispositione ad lucrum, qualis est ea, quæ est exposita negotiationi, & cum qua dominus illius actu, & reuera intendebat exercere aliquod negotium sibi vtile, & lucrum afferens, & ab illo negotio amouet, vt subueniat amico ea indigenti, ac mutuo eam postulanti. Explicatur idem à Doctoribus hoc accommodato exemplo. Quemadmodum, quia quies motus priuatio est, non dicitur quiescere, qui non fuit motus, vel saltem instituit statim moueri: ita qui non habet pecuniam lucro expositam, vel non habet paratam, vt statim exponatur alicui certo negotio lucratiuo, non est dicendus cessare à lucro.

Ex his colligitur discrimen † inter lucrum cessans, & damnum emergens, in quæ diuidi solet à Iurisperitis interesse. Lucrum enim cessans importat cessationem lucri acquirendi, iuxta *l. si commissa, ff. rem ratam haberi*; vt si propter mutuationem pecuniæ negotiatoribus destinatæ, à lucro, quo sperabas impediaris. Damnum verò emergens continet iacturam in bonis iam acquisitis, siue statim, siue in posterum sequatur, *l. damnum, ff. de damno infecto*: vt si propter mutuationem pecuniæ, quam ad reparandam domum, vel emendum frumentum tempore messis destinaueras, ruina domus subsequatur, vel carius postea frumentum emere cogaris.

Secundo aduertendum est cum *Caiet. 22. q. 78. ar. 2. in solutione*

tionē ad 1. & *Aragone, ac Salone ibidem controu.* 9. duplicem esse
3 in pecunia† potentiam ad lucrandum:vnam,quæ naturaliter consequitur ipsam pecuniam absolutè consideratam,scilicet in quantum potest esse instrumentum ad lucrandum siue per negotiationem, siue per emptionem alicuius rei. Alteram, quæ consequitur ipsam pecuniam non secundum se,& absolutè sumptam,sed prout subest industriæ negotiatoris, & quatenus ad negotiationem ab homine industrio assumi potest. Prima est illi velut naturalis,sed remota: secunda est velut artificialis & proxima,quæ non semper illi conuenit,neque vbicumque,sed quando est exposita negotiationi, aut est in proxima potentia,vt exponatur: quod pendet ex intentione,& animo habentis illam; nec semper est eadē,sed maior,aut minor,prout industria negotiatoris maior,vel minor fuerit.

Huius duplicis potentiæ in pecunia elegans, & accommodatum exemplum affert *Caietanus* in tritico: triticum enim duplicem habet potentiam ad fructificandum; vnam naturalem, & remotam, quæ conuenit omni tritico, siue sit in horreo, vt conseruetur, siue in foro, vt vendatur; eo namque ipso quòd triticum est, habet talem potentiam, & aptitudinem: præter hanc verò remotam, & communem habet aliam proximam, & particularem, quando scilicet aut est iam seminatum, & terræ commissum, aut purgatum, & paratum iam ab agricola, vt in proximo seminetur.
4 Ratione illius prioris potentiæ, † quam pecunia habet ad lucrandum, nullus potest accipere aliquid vltra sortem: & in hoc omnes consentiunt: quia cum illa potentia sit communis cuicumque pecuniæ, à quocumque habeatur, idem iudicium est de illa, quod de ipsa pecunia: Vnde sicut non licet aliquid accipere vltra sortem ratione ipsius pecuniæ mutuatæ,ita nec ratione illius potentiæ, quam habet ad lucrandum. Cæterum de secunda potentia, quam habet pecunia ad lucrandum,prout subest industriæ mercatoris qui eam negotiationi expositam habet, quæritur in præsenti casu,vtrum ratione illius possit Octauius mutuator aliquod accipere à Michaele mutuatario vltra sortem.

Adhuc tertio notandum est, conuenire inter auctores omnes,
5 posse lucrum cessans † exigi, quandocumque quis mutuat in-

uitus. Verbi gratia, mutuat Octauius Michaeli, quia ei minatur interitum, vel alia grauia mala, licet minora morte. Item mutuat, quia vult Princeps vt mutuet, alioqui probabiliter timet Principis iram; in his, & similibus casibus Octauius dicitur mutuare inuitus. Item conuenit etiam inter auctores, quod si ab initio, cum Octauius mutuat, fiat conuentio, vt si mutuatarius
6 † statuto tempore ei non soluerit pecuniam mutuatam, teneatur ei soluere lucrum cessans ob moram restituendi mutuum; in hoc casu licitum esse Octauio huiusmodi lucrum cessans exigere: quia post moram prædictam lucrum sibi cessat inuito. Tota igitur difficultas est inter auctores, an quando quis mutuat ob preces mutuatarij, vt Octauius in casu nostro; vel sponte ex charitate, & beneuolentia, licitè possit in pactum deducere, vt sibi soluatur lucrum cessans: & de hoc sunt duæ opiniones, vna negat, altera affirmat.

7 Primæ opinionis negantis † posse in pactum deduci, vt lucrum cessans soluatur ex eo, quod mutuamus alteri, est *Innocentij in cap. fin. de vsuris*, *Ioannis Andr. Ioannis Calderini*, *Petri de Ancbar. Ant. de Butrio ibidem*, *& Laurent. de Rodulph. in cap. consuluit, de vsuris, par. 2. q. 2.* & hanc sententiam sequitur *Sotus 6. de iust. & iur. q. 1. ar. 3. conc. 4.* quamuis non damnet oppositam, cui videtur fauere *S. Thom. 22. q. 78. ar. 2. ad 1.* vbi ait, quod qui mutuum dat, potest de damno pacisci; quia non vendit
8 pecuniæ vsum, sed damnum euitat. at compensationem † damni ex eo, quòd de pecunia non lucratur, non potest in pactum deducere; quia non debet vendere id, quod non dum habet, & quod potest multipliciter impediri. Ex quibus verbis formatur hæc ratio: Nullus potest vendere id quod non habet, neque lucrum exigere, quod incertum est, & potest multipliciter impediri; sed Octauius mutuans non dum habet pecuniæ lucrum, & multis vijs impediri potest, licet sit pecunia negotiationi exposita, vt constat experientia: imò hoc est proprium mercaturæ, & quod talem artem inter alia reddit licitam, esse lucra illius incerta, & exposita mille periculis. ergo non potest illud vendere, neque deducere in pactum, vt sibi soluatur.

Secun-

Secundo probatur hæc opinio;quia nulla iuris aut canonici,aut ciuilis lex existit quæ hoc concedat,siue permittat, præcipuè ante moram mutuatarij, nam post moram extat *lex, cum quidem, ff. de*
9 *vsuris*, vbi Iurisconsultus hæc verba ponit; *Vsuræ † non propter lucrum petentium, sed propter moram non soluentium infliguntur*, vbi nomine vsuræ significantur non vsuræ iniquæ, quæ exiguntur ex vi mutui; sed interesse damni emergentis, vel lucri cessantis, quod patitur mutuator propter moram mutuatarij. ergo si nulla est lex; quæ hanc lucri cessantis pactionem ante moram concedat, aut permittat, non est licita.

Tum quia tunc lucrum alicui cessare dicitur, quando ipse ab eo inuoluptariè cohibetur, & impeditur; sed quando aliquis rogatus mutuat, vt Octauius in casu, non inuoluntariè à lucro cohibetur, sed potius voluntariè id facit: quia nullus patitur inuoluntarium, nisi quando vi, aut metu, aut ignorantia aliquid facit, vt docet *Arist. 3. ethic.* ergo non dicetur ratione mutui illi lucrum cessare, atque adeo non poterit illud in pactum deducere: Nam communes amicorum preces, beneuolentia, & pietas non efficiunt inuoluntarium, ex *D. Thom. 1 2. q. 6. ar. 6.*

10 Et confirmatur; quia si Octauius negotiator † vltro offerat pecuniam suam mutuo Michaeli, nihil potest accipere vltra sortem ratione illius, quamuis eam negotiationi expositam habeat, vt omnes Doctores concedunt. ergo nec si rogatus mutuet;quia nihilominus spontaneus rogatus facit,quàm si alterum præueniret.

Confirmatur secundo: si quis mutuet liberè intendens suam vtilitatem,& commodum,non potest deducere in pactum lucrum cessans: quia ita reciperet duo lucra,nempe & commodum illud proprium,ob quod mutuat,& lucrum cessans. ergo neque si mutuet ob commodum mutuatarij, potest aliquid accipere vt lucrum cessans. Consequentia probatur, tum quia ad rationem mutui parum refert, quod commodum intendat mutuans, num proprium, an alterius: cum ratio mutui solum consistat in eo, quod est gratis dare, vt tantundem post tempus recipiatur. Tum quia recipere aliquod eo, quòd mutuum sit in vtilitatem mutuatarij, esset vendere illi rem suam: quod non licet.

His tamen non obstantibus respondeo ad casum propositum, 11 affirmatiuè, nempe licere † Octauio mutuanti Michaeli pecunias suas, nempe mille aureos, quos dicatos, & deliberatè paratos habet ad gerendum negotium lucratiuum, ad exercendum scilicet mercaturam, deducere in pactum lucrum sibi cessans; detractis tamen expensis, laboribus, & periculis, alijsque conditionibus debitis seruatis.

Hæc responsio duas habet partes: quarum altera est, quod licitum est Octauio in casu deducere in pactum lucrum cessans: Altera verò, quòd in huiusmodi pacto de lucro cessante soluendo, deducendi sunt labores, expensæ, & pericula, & quædam aliæ conditiones seruandæ.

Prima pars iam nunc est sententia communis, & ab omnibus ferè recepta; in quibus est *Conradus de contractibus*, *q*.30. *Caiet. in summula ver. vsura*, §.2. *casu* 5. & 22. *q*.78. *ar*.2. *in solutione* 1. *argum.* vbi *Aragon.* & *Salon. controu.* 9. *Adrianus in* 4. *de restitutione quæst.* quæ incipit, *quia tactum est de interesse.* Almainus *in* 4. *dist*.15. *q*.2. *Gabriel. eadem dist. q*.11. *ar*.1. *notab*.2. *Ioannes Maior eodem lib. & dist. q.* 30. *Ioannes Med. q*.3. *de rebus per vsuram acquisitis*, *Angelus ver. vsura* 1. *n*.16. *Sylu. eodem ver. q*.19. *D. Anton. par*.2. *tit*.7. *cap*.7. *Lopez par*.2. *Instruct. cap*.61. & 62. *Nau in Man. cap*. 17. *n*.211. & 212. vbi citat *Ioannem de Lignanis*, quem vocat grauissimum Doctorem. & idem *Nau. commentario de vsuris*, *notab*.15. *a n*.43. vbi hanc sententiam probat 14. rationibus. *Molina de iustitia, disp*.313. *n*.5. *Rebellus de oblig. iust. par*.2. *lib*.8. *q*. 5. *conc*. 3. *Azor*. 3. *par. inst. mor. lib*.5. *de vsur. cap*.5. Couarru. *lib*.3. *var. resol. cap*.4. *n*.5. vbi citat pro hac sententia *Hostiensem*, & *Panorm. in cap. salubriter, de vsuris*, *Ananiam in cap. conquestus*, *de vsuris*, *Archid. in cap. vsura*, 14. *q*.3. citat etiam *Decium*, Alex. *Romanum*. Et probatur his potioribus rationibus.

12 Primo, quia si mutuatarius sit in mora † restituendi mutuum, tenetur omnium consensu non solum ad damna emergentia, sed etiam ad lucra cessantia: cuius asserti ratio potissima est; quia propter illam moram desinit mutuans lucrari, quæ pecunia sua

sibi

ſibi reſtituta,& negotijs tradita lucratus fuiſſet : ſed cum primum Octauius negotiator mutuat Michaeli pecunias ſuas, ſcilicet mille aureos, quos inſtituerat negotijs lucratiuis tradere, deſinit lucrari quæ cum illis mille aureis negotijs traditis fuiſſet lucratus. ergo cum primum mutuat Octauius negotiator pecunias illas Michaeli, poteſt ducere in pactum lucrum ceſſans, atque exigere : non enim ſunt minoris vtilitatis illæ pecuniæ Octauio ante moram, quam ſint poſt moram, neque Michael mutuatarius minus cauſa eſt lucri ceſſantis Octauio negotiatori, & cur ille priuetur tali lucro ante moram omnem, & à principio, quàm poſtea.

Neque valet reſponſio *Soti* dicentis non eſſe parem rationem de ſolutione lucri ceſſantis poſt moram, & ante illam : quia ante non impeditur mutuator inuitus à negotiatione : ſed poſtea impeditur inuitus : quia illa iniuria, quæ fit ei poſt moram, dimouet mercatorem mutuantem inuitum à ſua negotiatione. Nam hæc reſponſio non tollit vim argumenti : quia eſto liberè, & ſponte ante moram Octauius negotiator mutuauerit, hoc tamen non efficit, † quin pecunia illa ipſi negotiatori verè lucratiua ſit, & quin perinde dominus illius impediatur à lucro ante moram,ſicut poſt moram, in quo conſiſtit iuſtitia, & vis exigendi intereſſe à mutuatario. Differunt quidem iſta in eo, quod poſt moram impeditur mutuator quaſi inuitus, & reclamans, ante moram verò conſentiens : non tamen conſentit ſimpliciter, ſed ſub ea conditione, vt compenſentur lucra ſibi ceſſantia : quæ conditio, ſi non impleatur, non voluntariè mutuat. quod apertè exprimit, cum ducat illa lucra in pactum.

13

Secundo probatur, quia ſi in gratiam Michaelis Faber aliquis † omnia ſua inſtrumenta fabrilia commodaſſet, iure poſſet à Michaele exigere lucrum, quod ſibi ceſſat.

14

Item ſi Michael petat ab operario, qui in ſingulos dies operas ſuas locare ſolet, vt non locet hodiernam operam in gratiam ipſius, ſed aliquid aliud faciat, iure poteſt operarius à Michaele exigere mercedem diurnam, quam accepiſſet, ſi operam ſuam locaſſet.

Et ſimiliter piſcator, qui poteſt vendere iactum retis, ſi preci-

bus

bus Michaelis desistat à iaciendo reti, iure potest exigere lucrum, quod acquirere posset ex iactu retis. ergo cum Octauius ob mutuationem pecuniarum suarum, quæ mercatori sunt instrumenta lucrandi, desistat à sua negotiatione, & à lucro alioquin futuro impediatur, potest ducere in pactum, & exigere tale lucrum cessans à Michaele mutuatario. Consequentia patet ex paritate rationis, vi illius Regulæ iuris traditæ ab Innoc. Vbi eadem est ratio, eadem quoque debet esse iuris dispositio.

15 Præterea: pecunia sub industria † mercatoris negotiaturi cum spe probabili lucri, plus valet illi, quam secundum se valeat, aut quam valeat altera tanta in manu alterius qui non est cum ea negotiaturus: qua de causa si mercatori surripiatur, non solũ illa, sed etiam quantum pro lucro cessante in spe æstimauerit prudens, restituendum erit, secundum *D. Thom.* 22. *q.*62. *ar.*4. *ad* 2. ergo similiter si Octauius negotiator eandem mutuet, pro lucro adempto aliquid exigere poterit à Michaele mutuatario. Confirma-
16 tur, quia sicut venditor † pro re sibi magis vtili, quam emptori, ac cæteris, iustè accipit ratione maioris vtilitatis venditæ aliquid amplius, quam res emptori valeat, iuxta *D. Thom.* 22.*q.*77.*ar.*1. communiter receptũ secundum *Nauar. comment. de vsuris, n.*54. *& Rebellum loc. cit. n.*4. sic in prædicta pecunia res se se habebit: mille enim aurei plus valent mercatori illis statim negotiari volenti, quàm alijs, quibus id faciendi animus non est. ergo illud amplius sine vsura recipere poterit: imò nisi recipiat illud plus, quod sibi valent mille aurei, dictus Octauius negotiator à mutuatario habebit minus, quam debet habere: quod est iniquum, & iniustum.

Accedit, quia quod aliquis liberè, & sponte mutuet, hoc tantum præstat, vt non mutuet cum iniuria, nec cesset ei lucrum cum iniuria, quam fuisset passus, si per vim, aut metum fuisset compulsus ad mutuandum. non tamen tollit, quin re vera cesset illi lucrum, vel quod pecunia illa, quæ re vera erat exposita negotiationi, non haberet maiorem valorem, quam alia non exposita: in quo fundatur ratio *Caietani*.

Et confirmatur, quia idem Sotus fatetur, quod interesse lucri

cessan-

cessantis, culpa, & mora non præcedentibus, accipi potest ab eo,
15 qui vi aliqua mutuet: at vis † non potest vsuram licitam facere; cum illa iure naturali, & diuino prohibita sit, vt omnes Theologi docent. igitur ob interuentũ vis huiusmodi interesse lucri cessantis accipere non licebit; aut quamuis illa non interueniat, licebit.

Confirmatur secundo: quia si mutuanti per vim, aut coactè, seu post moram mutuatarij nullum cessaret lucrum; nec posset illud exigere, nec recipere, secundum omnes: quia tunc mutuatio, vel non solutio mutui non esset causa cessationis lucri: ergo ratio, & causa propter quam potest illud recipere, non est illa vis, & coactio, sed cessatio lucri, siue valor, & vtilitas pecuniæ, qua priuatur, qui compellitur illam mutuare.

18 Ad hæc, lucrum cessans, † quod erat in via, & proxima potentia, est re vera damnum, etsi non æstimandum tanto pretio, quanto, cum res actu possessa iniquè aufertur, vt constat ex *D. Thom. 22. q. 62. ar. 4. in corp. & ad 2.* dicente, quòd aliquis damnificatur dupliciter: Vel quia aufertur ei, quod actu habebat, & tale damnum est semper recompensandum secundum restitutionem æqualis: vel quia impeditur, ne adipiscatur, quando erat in via habendi, & tale damnum non oportet compensare ex æquo; quia minus est habere aliquid virtute, quam habere actu: sed licet deducere in pactum damnum emergens, vt constat. ergo & lucrum cessans, quando erat pecunia in proxima potentia ad illud, licet minori pretio ad arbitrium prudentis.

Fauent denique huic sententiæ quæ habentur in *l. at qui natura*, *§. non tantum, ff. de negotijs gestis*, & in *l. fin. ff. de eo, quod certo loco*, & in *cap. Nauiganti, de vsuris.* in quibus locis interesse, mutuantis, & negotiantis satis apertè dicitur illi compensandum, ac sine labe vsuræ posse illud recipi.

Secunda pars nostræ responsionis, scilicet, quòd in solutione
19 † huiusmodi lucri cessantis deducendæ sint impensæ, labores, & pericula, nonnullæq. aliæ conditiones seruari debeant, probatur.

Et quidem de impensis à summa lucri cessantis deducendis, omnes conueniunt: Illæ enim non sunt Octauio mutuatori sublatæ, sed penes ipsum manent.

Pro

Pro laboribus, & periculis, (quicquid dicat *Sotus loc. cit.*) aliquid detrahendum esse de lucri æstimatione, etiam communiter Doctores asserunt. Ratio est: Quia Octauius nisi mutuasset, sed negotium exercuisset, oportuisset eum labores istos, & pericula subire, quibus carere pretio æstimabile est, & recipere quod pretio æstimabile est ex vi mutui, vsurarium. Non tamen deducendi sunt dicti labores cum rigore, iuxta sententiam *Victoriæ, & Salonis*, sed in aliqua parte iusta, & moderata ad arbitrium periti, & prudentis viri in arte mercaturæ.

Requiritur etiam alia conditio, scilicet quòd mutuatio sit causa amissionis lucri, id est vt reuera † lucrum ratione mutui cesset, ita vt nisi mutuatio fieret, lucrum verisimiliter subsecutum fuisset, vel saltem subsecuturum re vera crederetur. Quare si mutuans habet aliam pecuniam ociosam in arca, qua negotiari possit, non valet pro pecunia mutuata, qua negotiaturus erat, accipere lucrum cessans, nisi illam ad alios fines, veluti ad fortuitas necessitates destinauerit, quod opus prudentiæ est.

20

21 Tertio requiritur, vt lucrum † habeatur in spe certa, siue probabili: nam si re vera nulla spes est habendi, lucrum non cessat propter mutuum, vt ostendit apertè Salon loco citato condit. 4.

22 Demum requiritur, vt æstimatum pretium † lucri cessantis non soluatur statim cum mutuum recipitur. Tum quia ex huiusmodi solutione lucrum cessans imminueretur, vnde plus iusto pro lucro cessante reciperetur, quod si non vsuram, saltem iniustitiam continet; vt exemplo declarat *Rebellus condit.* 3. Tum quia huiusmodi solutiones anticipatæ videntur sapere vsuram manifestam, vt notat *Azor. loc. cit.* quia perinde esset, ac si Octauius nongentos, & quinquanginta aureos Michaeli mutuaret, vt postea sibi redderentur mille, si mutuaret mille, & statim reciperet pro lucro cessante quinquaginta. Tum quia fieret iniustitia mutuatario: quoniam mutuo petit mille, & tamen ipsi solum dantur nongenti quinquaginta, retinente sibi quinquaginta mutuante.

Adhibentur à Conrado, Sylu. & alijs nonnullæ aliæ conditiones, vt lucrum cessans rectè exigatur, quæ vel necessariæ profectò non sunt, vel continentur in his.

23 Modi verò † deducendi in pactum ab initio mutuationis, vt ſoluatur lucrum ceſſans in fine mutui, duo ſunt præcipui. Primus eſt, vt tantum ſoluatur, quantum iudicauerit vir bonus, & prudens: vt ſi dicat Octauius mutuans Michaeli mutuatario, dabis mihi ratione lucri, quod mihi ceſſat ex hoc, quod tibi mutuo, quantum iudicauerit Ioannes. Secundus, vt certum quid ſoluatur, prout plus, minuſue iudicatur fore lucrum ceſſans, ſpectatis circumſtantijs à prudente æſtimatore. De his diffuſius agit *Rebellus*, *loc. cit. q.6.* & *Azor. q.1. dub.1.*

Reliquum nunc eſt argumenta à principio allata diluere, quæ huic noſtræ reſolutioni aduerſari videntur.

Ad auctoritatē *D.Thom.* reſpondetur, illum non negare, ſi rectè intelligatur, poſſe exigi lucrum ceſſans, quando pecunia eſt in proxima potentia ad lucrum, cum illud apertè doceat *q.62. ar.4.* 24 ſed conſtituere ſolum ibi in ſolutione ad primum diſcrimen † inter damnum emergens, & lucrum ceſſans, ita vt damnum emergens poſſit exigi in integrum; quia patiens illud expoliatur re, quam actu habebat; lucrum vero ceſſans non poſſit ita exigi, ideſt in integrum: quia eſto ſit in proxima potentia, incertum tamen eſt, & poteſt multis vijs impediri. Neque obſtat, cum dicit de mutuante, quòd recompenſationem dāmni ex eo, quod de pecunia non lucratur, non poteſt in pactum deducere: quia recom-25 penſatio propriè accepta † apud D.Thom. & alios DD. & reſtitutio differunt: Nam reſtitutio eſt ſatisfactio debiti ſiue in totum, & ad æqualitatem, ſiue in partem: recompenſatio verò eſt ſatiſfactio in integrum, & æqualiter: Et quia lucrum ceſſans non eſt reſtituendum in integrum, ſicut damnum emergens, ſed ad arbitrium prudentis, ideo D. Thom. dicit recompenſationem lucri ceſſantis non poſſe deduci in pactum. Et ad rationem primam formatam ex verbis D.Thom. cum dicitur in maiori propoſitione, nullus poteſt vendere, quod non dum habet, dico verum eſſe, ſi non habet neque in actu, neque in potentia proxima. Modo licet Octauius non habeat lucrum illud pecuniæ in actu, habet tamen in ſpe certa, ſiue probabili, & in potentia maximè proxima: & quod quis ſic habet, bene poteſt vendere, licet non pro tanto pre-

tio,

tio, quantum in actu valeret. Et ad id quod dicitur de lucro incerto, dico, quod hæc incertitudo efficit, ne possit lucrum cessans deduci in pactum in integrum, sicut damnum emergens, non tamen ne possit aliqua ratione duci in pactum ad arbitrium prudentis. sicut iactus retis, licèt incertus sit, est nihilominus restituendum lucrum, quod ex illo haberi potest, ab eo, qui illum impediret.

Ad secundum negatur antecedens, scilicet quod nulla lex ciuilis, aut canonica permittat lucrum cessans deduci in pactum, &c. quia cum idem iudicium sit de lucro cessante, & de damno 26 emergente quantum ad hoc, † leges determinantes damnum emergens accipi posse pro mutuo, consequenter determinant de lucro cessante. Agitur autem de damno emergente in iure canonico *cap. Nauiganti, de vsuris*, & in iure ciuili, præcipuè, *ff. de eo, quod certo loco, l. 3. §. fin.* & ideo Iudices in foro exteriori non solum præcipiunt solui damnum emergens, verum etiam & lucrum cessans.

Ad dictum Iurisconsulti *l. cum quidem*, Respondetur cum *Salone* non negare ibi Iurisconsultum, quin ab initio mutui, vel contractus possint contrahentes inter se pacisci, & conuenire de in-27 teresse damni emergentis, vel lucri cessantis: sed illud † tantum asserere, quod vbi debitor fuerit in mora, propter quam creditor patitur aliquas vsuras, idest aliquod interesse vel damni emergentis, vel lucri cessantis (huiusmodi enim nocumenta vocat ibi vsuras) debere Iudicem debitorem illum morosum ad vsuras illas, idest ad nocumenta illa compensanda compellere, vt qui mora, & culpa sua alteri nocuit, nocumenta illa resarciat; cuius oppositum nos minimè docemus. Quare negatur, quod non possit aliquid recipi pro interesse lucri cessantis, nisi quando mutuatarius 28 est in mora solutionis: cum pecunia † non sit minoris vtilitatis ante moram, quam post moram cæteris paribus.

Ad tertium dico, quod in illa maiori propositione, debet addi, solum vt argumentum sit bonum. qua particula addita, negatur, quod tunc solum alicui lucrum cessare dicitur, quando ipse ab eo inuoluntarie cohibetur, & impeditur, nempe vi, aut

metu

metu impeditur a lucro: quia etiam impeditur, quando volens, ex beneuolentia,& charitate, aut precibus ad instantiam alterius cessat à lucri acquisitione, præsertim cum mutuans non vult cessare, nisi mutuatarius ea lege accipiat pecunias, vt soluat lucrum, quod eius intuitu perdit.

Ad confirmationem respondetur, quod si mutuator vltro offerat pecuniam suam mutuatario † ob proprium commodum, & non in vtilitatem mutuatarij, nihil potest accipere vltra sortem:& hoc dicunt Doctores. At si offerat illam mutuatario patienti necessitatem ex beneuolentia, & charitate, non negant quin possit ducere in pactum lucrum cessans: nam etiam quando quis sponte a lucro cessat, vt alteri mutuet, cessatio illa pretio æstimabilis, ac compensabilis est.

29

Ad secundam confirmationem concesso antecedente, negatur consequentia: multum enim differt † mutuare in propriam vtilitatem, & mutuare in vtilitatem accipientis pecuniam: Nam quando quis hoc secundo modo mutuat, mutuatarius est causa moralis illius lucri cessantis,& propterea potest ab ipso exigi: cum nemo teneatur alteri prodesse, suo incommodo: quando vero priori modo mutuat,tunc mutuatarius,etiamsi mutuum illud ipsi vtile sit, re vera tamen non est causa illius cessationis lucri, sed ipsemet mutuans, qui suæ volens consulere vtilitati extrahit pecuniam illam à negotijs, & mutuo dat, ac propterea non potest lucrum aliquod, quamuis illi cesset, tunc exigere. Ad primam probationem consequentiæ concedo parum facere ad rationem mutui mutuare ob propriam vtilitatem, vel alienam, plurimum tamen facere, sit ne mutuatarius causa moralis lucri cessantis,vel non: quia si illius causa sit, iustè ab illo exigitur, sin minus, iniustè exigeretur: est autem causa moralis illius, † quando in eius vtilitatem desinit mutuans negotiari, sicut instituebat. Ad secundam, dico in hoc casu mutuantem non vendere mutuatario commodum illius, sed lucrum sibi cessans, quod pretio æstimabile est, & vendibile eo modo, quo diximus.

30

31

32 Demum admonemus, de consilio tamen, quando † non magna necessitas mutuatarij interuenerit, huiusmodi contractus,

quibus

quibus aliquid vltra ſortem pro lucro ceſſante exigitur, regulariter diſſuadendos, propter latentes contrahentium fraudes; quemadmodum quoſdam alios alioquin iuſtos eadem de cauſa diſſuaſit *Alex. III. cap. in ciuitate, de vſuris*: quamuis, ſi adſint conditiones ſuperius tactæ, & explicatæ, iuſtiſſimi ſint.

SVMMARIVM.

1 *Qui multis hinc retro annis falſo aliquem infamauit, nunc debet retractare dictum ſuum apud quos eius famam læſit.*
2 *Difficile eſt certo ſcire infamiam per obliuionem ſepultam eſſe, cum quod quis vno die non meminit, altero recordetur, & n. 6.*
3 *Tanto firmius interdum delictum de aliquo credimus, quanto quis poſt tot annos, & poſt tam frequentem Confeſſionem, & Communionem, detractionem, quam fecit, non curat reuocare.*
4 *Qui adoleſcens falſo apud alios adoleſcentes iactauit ſe cum tali puella rem habuiſſe, poſtea ſenex recordatus illius damni illati, tenetur apud eoſdem mendacium reuocare.*
5 *Modus, quo optime, & commode hæc reſtitutio famæ facienda ſit poſt multum tempus.*
7 *Reuocare in aliorum memoriam præſertim in genere delictum fratris, quod forſan iam exciderat, cum retractatione ſui, dicendo ſe falſum dixiſſe, non eſt lædere denuo famam, imò reſtituere & conſulere honori ipſius.*

CASVS LXIV.

PAMPHILVS multis hinc retro annis infamauit Neſtorem, imponendo ei delictum falſum, quod ex diuturnitate temporis iam omnino creditur obliuioni traditum. *Quæritur, an Pamphilus nunc teneatur ad famam Neſtori reſtituendam.*

Tum

Circa hunc casum existimant nonnulli Pamphilum nunc amplius ad restituendam famam Nestori non teneri, his fortè argumentis adducti.

Tum quia cessante damno cessat & vinculum restitutionis: at si qui audierunt, sunt iam omnino obliti, cessauit iam omne damnum, & infamia Nestoris apud illos. ergo cessauit & vinculum restituendi famam.

Tum quia vna ex conditionibus requisitis, vt quis ad restituendam famam teneatur, est, vt illa sit læsa: in hoc autem casu per obliuionem illorum, qui audierunt, desinit iam fama esse læsa. ergo desinit & obligatio restituendi eam.

Tum quia retractare seipsum in hoc casu, est reducere in memoriam aliorum, fratris crimen, cuius iam erant omnino obliti, & consequenter non est vulnus sanare, sed refricare, non famam restituere, sed infamiam reuocare. non igitur facienda est talis restitutio, nec consulenda. ita sentit *Sylu. verbo detractio q.*4. tribuitur etiam hæc opinio à *Nauarro*, & *Salone loc. infra citandis S. Antonino* 2.*par. tit.*2.*par.*2, §.3. sed re vera ibi D. *Anton.* non tractat hunc casum. Cui resolutoriè respondemus partem affirmantem probabiliorem, ac securiorem esse, quam docet *Caietanus* 22.*q.* 62. *ar.* 2. *ad* 2. *Aragon ibidem*, & *Salon controu.* 17. *Nau. in Man. cap.* 18. *n.* 47. & *Rebellus par.* 1. *de obligat. iust. lib.*4. *q.*13. *n.*6. & 7. nempe Pamphilum, qui ab hinc multis annis † Nestorem falsò infamauit, nunc debere retractare dictum suum apud quos eius famam læsit, crimen falsum ei imponendo. Probatur hæc sententia his rationibus.

1

Tum quia moraliter loquendo, difficile est certo scire, illos, apud quos Pamphilus Nestorem infamauit, crimen illud, quod audierunt, omnino obliuioni tradidisse; cum quod quis vno die non † meminit, altero die recordetur. possunt ergo illi, qui tale crimen audierunt, licet in præsens sint obliti, in posterum facile recordari, & tunc male de illo iudicabunt: vt igitur huic malo occurratur, retractandum est dictum, & fama restituenda.

2

3 Tum quia interdum tanto firmius credimus, † quanto quis post tot annos, & post tam frequentem confessionem, & commu-

nionem, detractionem, quam fecit, non curat reuocare, vnde damnum, quod iniquè intulit, non omnino cessat. igitur illi succurrere, ac mederi tenetur; quod præstare non valet, nisi retractando se ipsum.

Tum denique, quia singulariter *Caietanus loc.cit.* cui subscri-
4 bit *Nauarrus*, determinauit, eum, qui adolescens † falso apud alios adolescentes iactauit se cum tali puella rem habuisse,& postea senex illius peccati, & damni, quod proximo intulit, recordatus est, apud eosdem mendacium reuocare teneri; cum per mendacium, puellæ famam abstulerit. ergo similiter Pamphilus.

5 Sed quomodo hæc restitutio † facienda sit, quando infamia iam oblita existimatur, non tamen certo scitur, cum regulariter de tali obliuione constare non possit: optimè docent *Nauarrus* & *Salon locis citatis*, sic fieri debere, vt Pamphilus infamator quærat ab eis, apud quos crimen falsò Nestori imposuit; num alicuius delicti, quod ipsis de Nestore dixerit, recordentur. quod si responderint negatiuè, addet hæc verba; si quando aliquod delictum à me de illo audistis, obsecro ne credatis, quia falsum vobis dixi; etsi opus sit, iuret, se nihil vnquam tale in eo notasse, nihil particulariter exprimendo: hac enim via non reuocatur in memoriam delictum fratris, quod iam erat obliuioni traditum, sed consulitur ipsius honori, ac famæ.

Neque huic resolutioni officiunt argumenta in contrarium allata. Nam ad primum cum dicitur, cessante damno cessat & vinculum restitutionis; Respondetur esto verum sit, si cessat omnino damnum, negatur tamen quod in casu, qui audierunt sint omnino obliti criminis, quod Pamphilus Nestori apud eos falso impo-
6 suit: quia etsi in præsens † non recordantur actu, recordantur tamen virtute, cum facile possint recordari; quare non cessauit apud illos damnum, & infamia proximi.

Ad secundum negatur propositio minor, scilicet quod in casu desinat iam esse fama læsa omnino per obliuionem aliorum, qui audierunt: quia licet posita tali hypothesi, non sit læsa actu, est tamen læsa in habitu, & virtute, cum quod vno die quis non recordatur, atero di e reminiscatur.

Ad tertium dicendum, quod reuocare in memoriam aliorum delictum fratris, quod forsan iam exciderat, absolutè, & simpliciter, est lædere de nouo famam; at reuocare in memoriam 7 † idem delictum, dicendo se falsum dixisse, non est renouare infamiam, sed restituere famam, & consul re honori ipsius, vt si quæ mala opinio de illo haberetur, aut interim in mentem eorum veniret, cesset omnino. Dicimus etiam, quod non est necesse reuocare in memoriam, si sint obliti, vel existimentur obliti, delictum illud falso impositum proximo in particulari, sed sufficit in genere modo, quem supra tetigimus.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus potest sibi casus reseruare.*

2 *Reseruare Episcopum sibi casus, est auferre, seu non concedere Sacerdotibus inferioribus iurisdictionem absoluendi ab aliquibus peccatis, licet concedat circa alia.*

3 *Opiniones variæ de eo, quod agere debet confessor, qui pænitentem bona fide confessum absoluit inualidè.*

4 *Absolutio sacramentalis in nullo prorsus casu potest dari personæ absenti: requirit enim huius sacramenti forma præsentiam ex vi suæ significationis: sicut & consecratio corporis Christi panem præsentem. num. 5.*

6 *Neque etiam talis absolutio potest ferri in pænitentem, quamuis corporaliter præsentem non consentientem in eam, & ignorantem omnino quid circa illum agatur.*

7 *Ius diuinum præcipit vnicuique peccatori Christiano, vt præuia confessione à Sacerdote curet verè absolui.*

8 *Tenetur confessor, qui inualidè absoluit, certiorem facere pænitentem illius defectus, quando nullum sequitur scandalum, siue graue damnum: tunc enim monitio confessoris prodesse potest, & non affert alicui nocumentum.*

9 *Si sequatur ipsi confessario, vel alteri graue damnum in vita, vel in fama, vel in re familiari, non tenetur certum facere pænitentem, sed illum in bona fide relinquere.*

 10 *Reme-*

10 *Remedium, quod adhibere potest Confessarius, cum absque facultate absoluit pænitentem à peccato reseruato.*

11 *Si quis baptizaret, vel promoueret aliquem ad sacerdotium sine intentione baptizandi, vel ordinandi, nullum damnum excusaret, quin ille certior fieret, quia inde mille sequerentur incommoda, & damna.*

CASVS LXV.

Confessarivs quidam obtinuit in Quadragesima facultatem absoluendi à casibus Episcopo reseruatis, ad tempus, nempe vsq. ad Dominicam in Albis inclusiuè: quo tempore elapso contigit, vt audita confessione cuiusdam pænitentis habentis casum reseruatum, eum ex inaduertentia absoluerit ab omnibus: & cum talis absolutio à reseruatis sit inualida, *Quæritur, quid confessarius in hoc casu facere debeat.*

Duo in præsenti casu sunt certa, & vnum est dubium: Certum enim est: Primo Episcopum † sibi casus reseruare posse, hoc est auferre, seu non concedere † Sacerdotibus inferioribus iurisdictionem absoluendi ab aliquibus peccatis, quamuis circa alia concedat. quod constat ex communi vsu Ecclesiæ, & ex *can. si Episcopus, de pænitentijs, & remiss. in 6.* necnon ex *Conc. Trid. sess.* 14. *cap.* 7. & congruentiæ assignari possunt huiusmodi reseruationis, tum vt grauiora peccata grauiori iudicio subdantur. Tum præsertim, vt acriori metu correpti homines ab huiusmodi sceleribus arceantur, & corrigantur.

Secundo certum est absolutionem à reseruatis factam à præfato confessario, licet ex inaduertentia, esse inualidam. quod etiam patet: Quia ad absoluendum à peccatis requiritur iurisdictio, quam cum haberet præfatus confessor delegatam ad præfixum tempus circa reseruata, illo finito, ipso facto cessauit: quia gratia,

& facultas

& facultas non excedit voluntatem concedentis, nec voluntas operatur amplius, quàm per verba explicetur. Si igitur concessio tantum fit vsque ad tale tempus, illo finito extinguitur, nec vltra protenditur: absoluit itaque præfatus confessarius à reseruatis absque iurisdictione debita, & consequenter inualidè. Id verò dubium est, quid in hoc casu confessor agere debeat, an teneatur pænitentem illum bona fide confessum, & inualidè absolutum admonere de defectu illo, vt legitimam, & validam quærat absolutionem, an aliquod aliud remedium adhibere possit.

Ferunt casum huic disputatum fuisse in *Concilio Basileensi*, sed ibidem ob varia Doctorum iudicia non fuisse decisum. Sunt 3 igitur tres † præcipui modi respondendi.

Primus est asserentium posse interdum confessarium supplere defectum per se ipsum, nihil dicendo pænitenti: potest enim licentiam à Superiore obtinere illum absoluendi, & absoluere eum absentem, quando ille in gratia esse videbitur, vt dicit Nau. seu vt dicunt alij, si ab vltima confessione adhuc creditur perseuerare in gratia, maximè quando eius præsentia haberi non potest, vel timetur scandalum, si illum certiorem faciat de defectu. Ita sentiunt *D. Anton. 3. par. tit. 17. cap. 12. Sylu. ver. Confessor. 3. in princ. & confessor 4. §. 6. Nau. in Manuali cap. 26. n. 14. & Thom. Zerola Episcopus Minorensis in praxi Sacramenti pænitent. cap. 24. q. 26.* & huic assertioni fauent *Armilla ver. confessio, n. 23. Tabien. ver. confessio, 2. n. 4.* & multi alij relati à *Suarez tom. 4. in 3. par.* D. *Thom. disp. 19. sect. 3.* opinantes absolutionem Sacramentalem posse dari personæ absenti.

Verum hoc remedium nullo modo probandum est, neque in praxi applicandum, cum iam declarauerit summus Pont. *Clemens* 4 *VIII. anno* 1603. *die* 19. *Iulij* † absolutionem sacramentalem non posse in absentem conferri in vllo prorsus casu. Ratio est in promptu; quia hæc forma Sacramenti pænitentiæ, *Ego te absoluo*, quam habemus vt essentialem ex vsu Ecclesiæ & expressa definitione Conciliorum, requirit præsentiam ex vi suæ significationis: Nam hæc particula (*Te*) voce prolata natura sua dirigitur, & ordinatur ad personam præsentem: ergo signum est hanc præsen-

tiam

tiam esse de necessitate Sacramenti. Simili enim argumento do-
5 cent Theologi † Sacerdotem non posse consecrare panem absen-
tem: quia illud signum (hoc) in forma contentum ex vi suæ si-
gnificationis indicat rem præsentem.

Secundo, licet demus pœnitentem esse corporaliter præsentem,
6 non potest † absolutio ferri in ignorantem omnino quid circa il-
lum agatur, nec formaliter, nec virtute consentientem in præsen-
ti absolutione: quia valor Sacramenti non tantum pendet ex in-
tentione dantis, sed etiam ex voluntate recipientis. In dicto autem
casu voluntas hæc non interuenit; nã quamuis pœnitens petierit,
& voluerit priorem absolutionem, non tamen hanc posteriorem,
de qua nihil cogitauit.

Secundus modus respondendi est *Io. Medina* C. *de confess. q.* 31.
qui affirmat in eo casu confessorem teneri ad monendum postea
pœnitentem defectus illius; quod etiam sentit *Sotus* 4. *sent. dist.* 18.
q. 4 *ar.* 6. *& Corduba in summa q.* 7. & idem *Nau. cap.* 1. *de pæni-
tentia dist.* 6. *n.* 6. *& Sylu. ver. confessor.* 3. *in principio*.

Probatur à *Medina* hac ratione: Quia quamuis pœnitens ille
per bonam fidem excusetur, ne legitimam teneatur quærere ab-
solutionem; tamen non desinit diuinum ius in re ipsa violari, quod
7 præcipit † vnicuique peccatori Christiano, vt præuia confessione
à Sacerdote curet verè absolui: quod pœnitens ob ignorantiam
minimè curabit. Hæc autem diuini iuris violatio, & transgressio,
cum alicui eorum sit imputanda, Sacerdoti imputabitur, qui de-
dit causam illius; quia absoluit, quem non poterat. Sacerdos er-
go, qui nouit defectum, tenetur certiorem illius facere pœniten-
tem, ne huiusmodi iuris diuini violatio, & trangressio continuetur.

Confirmatur ab eodem Med. hæc ratio exemplo Sacerdotis
baptizantis aliquem sine intentione verè baptizandi, aut aqua
non naturali, & Episcopi promouentis aliquem ad sacerdotium
non habentis intentionem eum ordinandi; qui tenentur eos ad-
monere propter spiritualia incommoda, quæ sequuntur. ergo si-
militer in præsenti casu. Hæc sententia vera est, per se loquendo,
nisi aliquid obstet, siue aliquod graue intercedat incommodum.

Ideo tertius modus respondendi, quem amplectimur, est, si

potest

8 potest fieri sine scandalo,† hoc est sine aliquo graui damno ipsius confessoris, aut alterius in vita, vel in fama, vel in honore, vel in re familiari, (quod sæpius poterit, si Sacerdos prudens sit) tenetur præfatus Confessor certiorem facere pœnitentem illius defe-
9 ctus; sed si subsequeretur tale damnum, † non teneretur certiorem illum facere, sed eum in bona fide relinquere.

Prima pars huius resolutionis, scilicet quod tenetur confessor admonere, quando sine graui damno ipsius, & sine scandalo fieri potest, probatur ratione *Medinæ*: Nam tunc potest prodesse monitio Confessoris, & non affert nocumentum alicui. ergo tego tenetur eam facere: quia ipse fuit in causa, vt diuinum præceptum non impleretur in re ipsa: igitur tenetur alium admonere, vt in re ipsa impleat. Vbi aduertendum est, quòd cum talis confessor absoluere potuerit ab aliquibus, licet non ab omnibus, sufficiet reconfiteri illa solum, à quibus absoluere non potuit, habenti auctoritatem. ita sentit *Sylu. ver. confessor 3. n. 1. in fine*.

Secunda pars etiam probatur: Quia tota ratio, quare Confessarius huiusmodi defectus certiorem facere teneatur pœnitentem, est tantum, vt ille confiteatur integrè ea peccata, quæ deceptus prima confessione occasione confessarij prætermisit; sed hoc non obligat cum tanto dispendio, sicut neque integritas ipsa. ergo non tenetur certiorem illum facere, ac illi incommodo remedium adhibere cum graui suæ vitæ, vel famæ, vel honoris detrimento. Hæc est sententia *Suarez tom. 4. in 3. par. D. Thom. disput. 32. sect. 6. & Vasquez tomo 4. in eadem parte* D. *Thom. q. 93. ar. 3. dub. 8.* quam etiam recipiunt *D. Anton. Sylu. & Nau. loc. cit.*

10 Medium † autem non spernendum, quo huic malo mederi possimus in casu, videtur mihi illud, quod insinuat D. Anton. & Syluester, ac probat Suarez: scilicet, vt procuret Confessor, obtenta facultate absoluendi à reseruatis, pœnitentem illum iterum sibi confiteri de peccatis post priorem confessionem commissis; & in ea confessione generaliter eum interroget, an de omnibus præcedentibus peccatis doleat; eaque si necesse sit, quantum potest confiteatur: Nam hoc satis est, vt noua absolutio cadat in totam illam superiorem materiam, quæ in illo vno verbo sufficienter

tunc

tunc explicatur huic personæ, supposita distincta confessione illi facta, quamuis inualida. Quod si hoc non sufficit, quod maximè continget, quando non potest induci pænitens, vt eidem Sacerdoti iterum confiteatur, tunc clarius admonendus est de priori errore, vt emendetur. Hoc autem intelligendum est, vt diximus, quando sine scandalo, & graui incommodo fieri potest.

Limitanda est igitur sententia *Medinæ, & Soti* in defectu confessionis resarciẽdo, vt satis constat, & etiam adnotauit Corduba, Vasquez, & Suarez: secus est in illis Sacramentis, quæ in exemplum adducit. Non enim est simile de Sacramento Baptismi, vel 11 Ordinis, & de Sacramento Confessionis: quia si quis † baptizaret, vel promoueret aliquem ad Sacerdotium sine intentione baptizandi, vel ordinandi, nullum damnum excusaret, quin ille certior fieret: quia inde mille sequerentur incommoda, & damna irreparabilia in non baptizato, & falso Sacerdote, vt constat. Nam si baptismus non fuit validus, nec cætera Sacramenta erunt valida. Et si aliquis æstimetur Sacerdos, cum non sit, inualidè cætera Sacramenta ministrat: secus in confessione, vbi tantum defectus est non confiteri illa, quæ putat pænitens absoluta jam esse.

Hæc dicta sint salua semper meliori sententia.

FINIS.

INDEX

COPIOSISSIMVS EOERVM, QVÆ IN hoc opere continentur, alphabetico ordine digestus.

C. casum, N. numerum, P. paginam indicat.

D

neque

Forni-

N

Negant

Peccatum

Pro-

Iesu Christo Deo, redemptori nostro honor, & gloria. Amen.

REGESTVM.

a A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg.

Omnes sunt quaterniones, præter a, quinternionem, & D d, E e, Ff, Gg, duerniones.

ROMÆ,
Ex Typographia Hæredis Bartholomæi Zannetti. M.DC.XXI.

SVPERIORVM PERMISSV.